

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ – ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

Το Αγιολογικό dossier της Αγίας Ευγενίας
(BHG 607w-607z)

Στέφανη Αψερού
Διδακτορική Διατριβή

Ιωάννινα, 2017

Ὅρπηξ εὐγενείας θεοειδοῦς, ἤθεσιν ὀσίοις,

καὶ ἀγῶσιν ἀθλητικοῖς, ὥφθης Εὐγενία·

ἐντεῦθεν ἐνυμφεύθης, τῷ Ὑπερθέῳ Λόγῳ,

ὡς καλλιπάρθενος.

(Μεγαλυνάριον Αγίας Ευγενίας)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ – ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

Το Αγιολογικό dossier της Αγίας Ευγενίας
(BHG 607w-607z)

Στέφανη Αψερού
Διδακτορική Διατριβή

Ιωάννινα, 2017

Νομική κατοχύρωση του Τμήματος Φιλολογίας: «Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα» (Ν.5343/32, άρθρο 202, §2)

Μέλη Τριμελούς Επιτροπής

Επιβλέπων Καθηγητής

Καθ. Αλέξανδρος Αλεξάκης,
Καθηγητής Τμήματος Φιλολογίας,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Μέλη Επιτροπής

Καθ. Ιωάννης Μαυρομάτης,
Καθηγητής Τμήματος Φιλολογίας,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Αναπλ. Καθ. Μαρίνα Δετοράκη,
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Τμήματος Φιλολογίας,
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Στη γιαγιά μου

Παναγιώτα Μιχαήλ

Περιεχόμενα

Πρόλογος	9
Συντομογραφίες.....	13
Εισαγωγή.....	17
i. Γενικό Δηγηματικό Περίγραμμα.....	17
ii. Περιγραφή του Ελληνικού αγιολογικού Dossier.....	18
iii. Περίληψη του Βίου σύμφωνα με τις τρεις εκδοχές-συντάξεις	20
Είδος Κειμένου	27
Η εποχή της Αγίας Ευγενίας	33
Τα ιστορικά ψήγματα του κειμένου και η χρονολόγηση της ιστορίας.....	37
Υπάρχουσες Εκδόσεις και Σχέσεις Κειμένων	55
i. Υπάρχουσες Εκδόσεις	55
ii. Παράλληλη ανάγνωση παραλλαγών	61
iii. Παράρτημα: Η Επεξεργασία του Βίου από τον Συμεών Μεταφραστή.....	132
Το Φαινόμενο της Γυναίκας – Ευνούχου.....	165
i. Απόψεις Σύγχρονης Έρευνας Για το Μοτίβο της Μεταμφιεσμένης Αγίας Γυναίκας.....	169
ii. Επιμέρους Ζητήματα της Ιστορίας Της Μεταμφιεσμένης Σε Άνδρα Αγίας Γυναίκας.....	181
iii. Η ιστορία της αγίας Ευγενίας	213
Λογοτεχνικότητα και Διακειμενικότητα	225
Η Χειρόγραφη Παράδοση του Κειμένου	269
i. Περιγραφή Χειρογράφων.....	270
Αρχές Κριτικής Έκδοσης.....	285

1 ^η ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ.....	289
2 ^η ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ.....	327
3 ^η ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ.....	371
Ερμηνευτικά Σχόλια.....	391
Βιβλιογραφία.....	445

Πρόλογος

Αν και συχνά σχηματίστηκε η εντύπωση ότι ο Πρώιμος Χριστιανικός Μοναχισμός ήταν μία αποκλειστικά ανδρική δραστηριότητα, εντούτοις, μέσα στα φύλλα των χειρογράφων και στις σελίδες παλαιών βιβλίων εντοπίζουμε αγίες γυναίκες που επέλεξαν να ακολουθήσουν την κίνηση της απόσυρσης από τα εγκόσμια, βλέποντας τη δέσμευσή τους με το Θεό ως ανώτερη από το γάμο, ως το ύψιστο και απόλυτο αγαθό. Οι αγίες αυτές γυναίκες επιλέγουν να αφιερώσουν τον εαυτό τους στην παρθενία αποσκοπώντας στη σωτηρία της ψυχής τους. Αψηφούν έτσι τους στερεότυπους κανόνες της κοινωνίας αλλά και τη γυναικεία τους προϋπόθεση. Μεταβάλλουν την εξωτερική τους εμφάνιση ολοκληρωτικά, καλύπτοντας το σώμα τους με ανδρικά μοναστικά ενδύματα. Καταφεύγουν σε ανδρικά μοναστήρια ως έγκλειστοι ασκητές ή ως αναχωρητές σε σπήλαια και ερήμους. Το μήνυμά τους, ωστόσο, ξεπροβάλλει με καθαρότητα και σαφήνεια και είναι διαχρονικό· το σώμα υπήρξε το μέσο με το οποίο η ψυχή γνώρισε την αιωνιότητα, καθώς η δύναμη και η ανδρεία της ψυχής σε συνδυασμό με το διακαή πόθο για την εν Χριστώ ζωή, οδήγησε τις αγίες αυτές γυναίκες στο «χαμένο παράδεισο».

Οι αγίες γυναίκες που αλλάζουν την εξωτερική τους εμφάνιση υιοθετώντας ταυτοχρόνως έναν ανδρικό τρόπο ζωής, τις περισσότερες φορές «βαρύνονται» με ένα αμαρτωλό παρελθόν ως γυναίκες των θεαμάτων, της αγοράς, των πορνείων, ή καταφεύγουν σε αυτή την απόφαση επιθυμώντας να ξεφύγουν από τον υπάρχοντα τρόπο ζωής τους ή από ένα καταπιεστικό οικογενειακό περιβάλλον, και να αφιερωθούν στο Θεό. Η ξαφνική μετάνοια και η ολοκληρωτική στροφή στον ενάρετο βίο συνοδεύεται τόσο από την επιθυμία πλήρους απόκρυψης και αποσιώπησης του παρελθόντος όσο και από την ανάγκη «ανακαίνισης» της ψυχής τους. Μεταμφιέζονται έτσι σε άνδρες, εισέρχονται σε ανδρικές μονές, και ως επί το πλείστον δεν αποκαλύπτουν ποτέ την πραγματική τους ταυτότητα παρά μόνο μετά το θάνατό τους, όταν πλέον έχουν καθαγιασθεί.

Το φαινόμενο των αγίων Γυναικών-Μοναχών είναι ένα θέμα ιδιαίτερα αμφιλεγόμενο και συνάμα ενδιαφέρον, που διατηρεί αμείωτο το αδηφάγο

πνεύμα του ερευνητή που προσπαθεί να το εξετάσει, να το αναλύσει, να ξετυλίξει το κουβάρι και να πιάσει το νήμα από την αρχή. Η ενασχόλησή μου με το φαινόμενο των Γυναικών-Μοναχών ξεκίνησε γύρω στο 2008, όταν ανάμεσα στα εγκαταλελειμένα αντίγραφα χειρογράφων που βρίσκονταν στο γραφείο του καθηγητή μου κ. Αλέξανδρου Αλεξάκη, προσπαθούσα να βρω θέμα Μεταπτυχιακής Διατριβής. Μέσα στα χειρόγραφα αυτά, που είχαν απορροφηθεί από προηγούμενους φοιτητές, εγώ βρήκα εν ολίγοις το «θησαυρό» μου. Το θέμα στο οποίο αφιέρωσα αρκετά χρόνια συνεχούς εργασίας και μελέτης, ένα θέμα το οποίο αγάπησα ιδιαίτερα και το οποίο αδυνατώ να εγκαταλείψω. Το 2011 ολοκλήρωσα τη Μεταπτυχιακή μου Διατριβή, με θέμα την Κριτική Έκδοση και Ανάλυση δύο μεταγενέστερων εκδοχών του βίου της αγίας Μαρίας που μετονομάστηκε Μαρίνος γραμμένες σε δημώδη γλώσσα. Μελετώντας έτσι με ιδιαίτερο ενδιαφέρον το φαινόμενο αυτό των Γυναικών-Μοναχών και δίνοντας έμφαση στις κοινωνικές, θρησκευτικές και ψυχολογικές παραμέτρους του ζητήματος, αποφάσισα να προχωρήσω στη Διδακτορική μου Διατριβή στη μελέτη του αγιολογικού *dossier* της αγίας Ευγενίας που μετονομάστηκε Ευγένιος.

Η αγία Ευγενία αποτελεί το αρχαιότερο παράδειγμα της ιδιαίτερης κατηγορίας των γυναικών, που μεταβάλλοντας την εξωτερική τους εμφάνιση, αφιέρωσαν τον εαυτό τους στην παρθενία και κατέφυγαν σε ανδρικά μοναστήρια ως έγκλειστοι ασκητές ή ως αναχωρητές σε σπήλαια και ερήμους. Το κείμενο του βίου και του μαρτυρίου της είναι το μοναδικό ανέκδοτο μέχρι σήμερα κείμενο από αυτό το *Corpus* κειμένων. Πρόκειται για ένα κείμενο με ιδιαίτερο ενδιαφέρον τόσο από παλαιογραφική άποψη, όσο και λογοτεχνική, κοινωνιολογική, ιστορική, θρησκευτική και θεολογική.

Στις σελίδες του βίου της Αγίας, ο αναγνώστης παρακολουθεί ένα περίεργο και απίστευτο φαινόμενο παρενδυσίας, που προκαλεί συνάμα έκπληξη και θαυμασμό, αλλά και αμφιβολίες δεδομένου του ιδιαίτερου τρόπου άσκησης της γυναίκας αυτής και της επακόλουθης τιμής που της προσδίδει η Ορθόδοξη Εκκλησία. Εξαρχής, το ερώτημα που «κυρίευσε» τη σκέψη μου και με ώθησε όχι μόνο στην επιλογή του θέματος, αλλά και στη συνεχή και ασταμάτητη έρευνά

του, ήταν εάν πρόκειται για Μύθο ή Ιστορία. Τα όρια ωστόσο ανάμεσα στα δύο δεν είναι πάντα ξεκάθαρα και το δίλημμα πολλές φορές ή παραμένει εν δράσει ή ανατρέπεται, σέρνοντας πίσω του βαριές ελλείψεις και σκοτεινά κενά.

Στην παρούσα διατριβή δεν αναπτύχθηκαν εξονυχιστικά και περαιτέρω οι πολλές πτυχές του θέματος, καθώς ήδη έχουν εξεταστεί επαρκώς από την έρευνα. Επεδίωξα απλώς να εξάρω μερικά σημεία που -κατά την άποψη μου- αναδεικνύουν περισσότερο κάποιες ουσιαστικές πλευρές του θέματος, όπως το ποια ήταν η άποψη για τα δύο φύλα, πώς αντιμετωπίζονταν οι γυναίκες κατά την Πρωτοβυζαντινή περίοδο, ποιοι ήταν οι λόγοι που οδήγησαν τις γυναίκες αυτές να μεταμφιεστούν και γιατί επέλεξαν να τελέσουν το μοναστικό τους βίο σε ανδρικές μοναστικές κοινότητες.

Κύρια εργασία μου, εντούτοις, ήταν η Κριτική Έκδοση των διαφόρων παραλλαγών του βίου της αγίας Ευγενίας. Η εξέταση τριών διαφορετικών παραλλαγών που παραδίδονται συνολικά από οκτώ ανέκδοτα κείμενα που εντοπίστηκαν έπειτα από συνεχή έρευνα σε διάφορες βιβλιοθήκες ανά τον κόσμο, συνέβαλαν στο να έχουμε σήμερα στα χέρια μας την Κριτική Έκδοση του Βίου και Μαρτυρίου της αγίας Ευγενίας, προσθέτοντας έτσι μία ακόμη «ψηφίδα» στην παράδοση των ιστοριών των Γυναικών-Μοναχών. Θέλοντας να εντάξουμε τα ελληνικά κείμενα που παραδίδουν το κείμενο της αγίας Ευγενίας στην παράδοση του Βίου, η οποία είναι εκτενής και παρουσιάζεται σε ποικίλες γλώσσες, προχώρησαμε σε μία παράλληλη σύγκριση των ανέκδοτων ελληνικών κειμένων με τα ήδη εκδεδόμενα κείμενα σε διάφορες γλώσσες, διακρίνοντας τις σχέσεις εξάρτησης των κειμένων, τις ομοιότητες και τις διαφορές στο περιεχόμενο και στην παράδοση της ιστορίας, σε μία προσπάθεια να ξεκαθαριστεί το θολό τοπίο της προέλευσης του Βίου.

Το κείμενο του Βίου της αγίας Ευγενίας δέχθηκε επίσης επεξεργασία από τον Συμεών Μεταφραστή. Το επεξεργασμένο από τον Μεταφραστή κείμενο του Βίου εξετάζεται εν συντομία σε ξεχωριστό κεφάλαιο χωρίς όμως να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση καθώς δεν αποτελεί στόχο της παρούσας διατριβής. Το κείμενο του Μεταφραστού εξετάστηκε με απώτερο στόχο να αναδειχθεί η εξέλιξη και η

διαμόρφωση του κειμένου του βίου της αγίας Ευγενίας ξεκαθαρίζοντας ολίγον τι περαιτέρω τη σχέση των ελληνικών κειμένων που παραδίδουν το κείμενο του βίου της.

Πέραν αυτών, το κείμενο εξετάστηκε με βάση τα ιστορικά ψήγματα που εντοπίζονται διάχυτα σε όλη την έκτασή του ενώ ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε και στις φιλολογικές πηγές του κειμένου αναλύοντας το κείμενο μέσα από μια μεταδομιστική ανάγνωση και προσέγγιση.

Για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας, θα ήθελα εν πρώτοις να εκφράσω την ευγνωμοσύνη και τις θερμές μου ευχαριστίες στον επόπτη καθηγητή μου κ. Αλέξανδρο Αλεξάκη, τον οποίον ευχαριστώ ιδιαίτερος για την υπομονή, την ακούραστη συμπαράσταση και την ανεκτίμητη συμβολή του σε αυτό το μακρύ ταξίδι. Εκτιμώ δεόντως το χρόνο και την προσοχή που μου αφιέρωσε τόσο κατά τις αυτοπρόσωπες συναντήσεις μας όσο και κατά τις πολύωρες συναντήσεις μέσω διαδικτύου. Εγκάρδιες ευχαριστίες οφείλονται εκ μέρους μου επίσης στον κ. Ιωάννη Μαυρομάτη, σύμβουλο καθηγητή μου καθ' όλη τη διάρκεια που απαιτήθηκε για τη συγγραφή της διδακτορικής μου διατριβής. Θερμές ευχαριστίες οφείλω και στην κα. Ιωάννα Ματσούλη, που ήταν πάντοτε δίπλα μου με το δικό της ιδιαίτερο τρόπο και με στήριξε θερμά σε αυτή την προσπάθειά μου με την απλόχερη αγάπη της. Τέλος, θα ήθελα ολόψυχα να ευχαριστήσω τους γονείς μου και τις αδελφές μου για τη ψυχολογική στήριξη που μου προσέφεραν, για την υπομονή και την κατανόηση που επέδειξαν. Ευχαριστώ τον αρραβωνιαστικό μου που με στήριξε στην προσπάθειά μου δείχνοντας απόλυτη κατανόηση όταν εγώ αφιερωνόμουν ολοκληρωτικά στην αγία Ευγενία. Ολοκληρώνοντας, δίπλα μου ξέρω πως ήταν πάντοτε ως προστάτης άγγελος η αγαπημένη μου γιαγιά, Παναγιώτα Μιχαήλ, την οποίαν υπεραγαπώ και σε αυτήν θα ήθελα να αφιερώσω τη Διδακτορική μου διατριβή.

Στέφανη Αψερού

Ιωάννινα 2017

Συντομογραφίες

AASS	<i>Acta Sanctorum</i> , 71 vols. (Antwerp – Brussels – Paris, 1643-1940).
AJSL	<i>The American Journal of Semitic Languages and Literatures</i>
AB	<i>Analecta Bollandiana</i> (Brussels, 1882-)
AJPh	<i>American Journal of Philology</i>
AJS	<i>American Journal of Sociology</i>
B.E.Π.Ε.Σ	Βιβλιοθήκη Ελλήνων Πατέρων και Εκκλησιαστικών Συγγραφέων, Αθήνα 1955-.
BHG	<i>Bibliotheca Hagiographica Graeca</i> , εκδ. F. Halkin [SH 47], I-III, Brussels 31957.
BHG NovAuct	<i>Novum Auctarium Bibliotheca Hagiographicae graecae</i> , εκδ. F. Halkin [SH 65], Brussels, 1984.
BHL	<i>Bibliotheca Hagiographica Latina antiquae et mediae aetatis</i> , εκδ. Socii Bollandiani, 2 vols. [SH 6], Brussels, 1898-1901; επανέκδ. 1992- <i>Novum Supplementum</i> , εκδ. H. Fros [SH 70], Brussels, 1984.
ByzF	<i>Byzantinische Forschungen</i>
ChHist	<i>Church History</i>
Conybeare, Apology	F. C. Conybeare, <i>The Apology and Acts of Apollonius, and other Monuments of Early Christianity</i> , London: S. Sonnenschein & Company 1894, 147- 189.
CSEL	<i>Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum</i>
CSHB	<i>Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae</i> , εκδ. B. G. Niebuhr et al., Bonn, 1828-1897
CW	<i>Classical World</i>

- DOP *Dumbarton Oaks Papers*, Cambridge, Mass./ Washington, D.C.
- Ehrhard, A.Ehrhard, *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche von den Anfängen bis zum Ende des 16ten Jahrhunderts*, Leipzig, 1937-1952, I, 396-398· II, 507.
- Εὐσεβίου, G. Bardy, *Eusèbe de Césarée, Histoire Ecclésiastique*, vols. 1-4, *Ἐκκλησιαστική* [Sources Chrétiennes, 31, 41, 55, 73], Paris: Le Cerf, 1952-1960.
Ἱστορία
- Goodspeed, Edgar J. Goodspeed, “The Story of Eugenia and Philip”, *AJSL* 21
“Eugenia” (1904): 37-56.
- Høgel, Chr. Høgel (εκδ.), *Metaphrasis: Redactions and Audiences in Middle Byzantine Hagiography*, Oslo 1996, 1-80.
Metaphrasis
- HR *History of Religions*
- J ECS *Journal of Early Christian Studies*
- JFSR *Journal of Feminist Studies in Religion*
- JÖB *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, Vienna 1969-.
- JRS *Journal of Roman Studies*
- JSR *Journal of Sex Research*
- Κουμανούδης, Σ. Κουμανούδης, *Λεξικόν Λατινοελληνικόν*, Αθήνα: Εκδόσεις *Λεξικόν* Γρηγόρη 2002.
- ΛΑΓ Γ. Κωνσταντίνου, *Λεξικό των Αγίων Γραφών*, Αθήνα: Γρηγόρη 1973.
- Lewis, A. S. Lewis, *Select Narratives of Holy Women from the Syro-Antiochene or Sinai palimpsest* [Studia Sinaitica 9], London: Cambridge University Press, 1900.
Narratives

- LSJ H. G. Liddell - R. Scott (εκδ.), *Μέγα Λεξικόν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης*, μτφρ. Ξ. Π. Μόσχος, Αθήνα: Ι. Σιδέρης 2001.
- Μιχαήλ *Michael Psellus, Orationes Hagiographicae*: E. A. Fischer (εκδ.),
 Ψελλός, Λόγοι *Michael Psellus, orationes hagiographicae* [Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana], Stuttgart: Teubner, 1994.
- Μηναῖον, Δεκέμβριος κδ' III, Αθήνα: Αποστολική Διακονία της
 Δεκέμβριος κδ' Ελλάδας 1974.
- MGH *Monumenta Germaniae Historica*
- ODB A. P. Kazhdan et alii (εκδ.), *The Oxford dictionary of Byzantium*, I-III, New York - Oxford: Oxford University Press, 1991.
- Πηδ. Αγάπιος Ιερομόναχος - Νικόδημος Μοναχός, *Πηδάλιον τῆς νοητῆς νηὸς τῆς Μίας Αγίας Καθολικῆς καὶ Αποστολικῆς τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησίας, ἦτοι ἅπαντες οἱ ἱεροὶ καὶ θεῖοι κανόνες* [Ὁρθόδοξη Ανατολική Ἐκκλησία], Αθήνα: Αστὴρ 1976.
- PG *Patrologiae cursus completus, Series Graeca*, ἐκδ. J.-P. Migne, 161 vols., Paris 1857-1866.
- PL *Patrologiae cursus completus, Series Latina*, ἐκδ. J.-P. Migne, 221 vols., Paris 1844-1880.
- PLRE *Prosopography of the Later Roman Empire*
- RAC *Rivista di Archeologia Cristiana*
- REB *Revue des Études Byzantines*
- RHR *Revue de l'Histoire des Religions*
- RIDA *Revue Internationale des Droits de l'Antique*
- StMed *Studi Medievali*
- ST *Studi e Testi*

- ΘΗΕ Αθ. Μαρτίνος, *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια*, I-XII, Αθήνα 1962-1968.
- VC *Vigiliae Christianae*
- Κειμένων*
- M B. Mombritius, *Sanctuarium seu Vitae Sanctorum*, Milan, 1477; επανέκδοση σε 2 τόμους, Hildesheim: Olms 1978, II, 391-397.
- R H. Rosweyde, *Vitae Patrum*, 340-349; επανέκδ. PL 73, 605-620.
- X F. C. Conybeare, *The Apology and Acts of Apollonius, and other Monuments of Early Christianity*, London: S. Sonnenschein & Company 1894, 147- 189.
- Σ. Μ. *Συμειών Λογοθέτου τοῦ Μεταφραστοῦ, Βίος Εὐγενίου καὶ Μαρίας τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ*, PG 116, (1899), 348-353.
- Ψ Edgar J. Goodspeed, "The Story of Eugenia and Philip", *AJSLL* 21 (1904): 37-56.
- Ω A. S. Lewis, *Select Narratives of Holy Women from the Syro-Antiochene or Sinai palimpsest* [Studia Sinaitica 9], London: Cambridge University Press, 1900.

Εισαγωγή

Κόσμον λιπούσα τερπνότητα, τὸ τῆς ψυχῆς εὐγενές,
εὐγενείας τῆς ἄνωθεν καλλοναῖς ἐφαιδρυνας,
Εὐγενία πανεύφημε.
Τὴν τῆς εἰκόνοσ χάριν ἀθόλωτον τῇ πολιτεία διαφυλάξασα,
μάρτυς ἀήττητε, παρθενίας ἄγαλμα θεοειδές,
ἄνθος τὸ τῆς φύσεωσ πανευγενέστατον.
(Στιχηρὸ τῆς ἀγίας, Ἦχος πλ. Δ':
Ὡ τοῦ παραδόξου θαύματος)

ι. Γενικό Διηγηματικό Περίγραμμα

Ο Βίος της αγίας Ευγενίας που μετονομάστηκε Ευγένιος ανήκει στην ιδιαίτερη κατηγορία κειμένων που εξιστορούν το βίο, την πολιτεία και το μαρτύριο αγίων γυναικών που επέλεξαν να μεταμφιεστούν και να μονάσουν σε ανδρικά μοναστήρια. Η ρωμαϊκή αγιολογική παράδοση ὕφανε για την αγία Ευγενία μία από τις πιο ενδιαφέρουσες ιστορίες: *Η νεαρά κόρη μεταμφιέζεται σε άνδρα και ζει στο μοναστήρι. Αφού πέφτει θύμα σκληρής συκοφαντίας, αποκαλύπτεται η πραγματική γυναικεία της φύση και αναγνωρίζεται η αθωότητά της. Οι εξαιρετικές περιπέτειες που εξελίσσονται στο τολμηρό αγιολογικό μυθιστόρημα, εξασφάλισαν στις Πράξεις της αγίας Ευγενίας τεράστια διάδοση εντός ολόκληρου του χριστιανικού κόσμου.*

Το κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας παραδίδεται στην ελληνική και λατινική γλώσσα αλλά επίσης και στη συριακή, αρμενική και αιθιοπική. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι η εν λόγω Αγία λατρευόταν σε όλο το Μεσαιωνικό κόσμο, σε Ανατολή και Δύση. Ο τάφος και η βασιλική της Αγίας βρίσκονται στη Via Latina κοντά στη Ρώμη¹, ενώ η μεγάλη διάδοση της ιστορίας της αλλά και η λατρεία της

¹ Αυτό επιβεβαιώνεται από τον αρχαίο κατάλογο των ρωμαϊκών κοιμητηρίων που εκδόθηκε από τον Stevenson: *Cymiterium Apropriani ad Sanctam Eugeniam via Latina*. Για περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με τον τάφο και τη βασιλική της Αγίας, βλ. H. Delehay, e,

είναι έκδηλη και από τα περίφημα ψηφιδωτά της Ραβέννης και του Parenzo². Τα βυζαντινά συναξάρια μνημονεύουν την αγία Ευγενία όχι τη μέρα των Χριστουγέννων αλλά την Παραμονή, 24 Δεκεμβρίου³, ενώ ορισμένα από αυτά της αφιερώνουν αρκετά ανεπτυγμένο υπόμνημα σε ιαμβικούς στίχους⁴.

ii. Περιγραφή του Ελληνικού αγιολογικού Dossier

Ο Βίος και το μαρτύριο της αγίας Ευγενίας έχει πλούσια χειρόγραφη παράδοση που παραμένει ανέκδοτη μέχρι και σήμερα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για εμάς έχει η εξέταση του αγιολογικού dossier της Αγίας που συνίσταται από τρεις διαφορετικές παραλλαγές - παραδόσεις του μαρτυρίου της⁵, το επεξεργασμένο κείμενο του βίου της από τον Συμεών Μεταφραστή⁶, ένα κείμενο που παραδίδει το Μαρτύριο της Βασίλλας και της Ευγενίας⁷, και το έμμετρο συναξάρι της Αγίας⁸.

Η παρούσα διδακτορική διατριβή, ωστόσο, έχει ως πρωταρχικό και κύριο στόχο την εκπόνηση της κριτικής εκδόσεως των τριών ελληνικών παραλλαγών - παραδόσεων του μαρτυρίου της αγίας Ευγενίας. Ουσιαστικά, επιδιώξαμε να εντοπίσουμε την αρχική μορφή του Βίου της Αγίας, να εξετάσουμε την πορεία της χειρόγραφης παράδοσης, τις διάφορες παραλλαγές και, γενικότερα, τη σχέση εξάρτησης των κειμένων. Συνολικά συγκεντρώθηκαν και εξετάστηκαν 20 χειρόγραφα που χρονολογούνται από τον 9^ο έως τον 16^ο αιώνα, εκ των οποίων

Étude sur le legendier romain: les saints de novembre et decembre, Brussels: Société des Bollandistes 1936, επανέκδ. 1968, 171-172.

² ΘΗΕ V, *Εὐγενία*, 1001-1002.

³ H. Delehaye, *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, Bruxelles 1902, 339-343. Στη Ρωμαϊκή Καθολική Εκκλησία η αγία Ευγενία τιμάται στις 25 Δεκεμβρίου, βλ. ΘΗΕ V, 1002.

⁴ Για τα ανέκδοτα υμνολογικά κείμενα της αγίας Ευγενίας, βλ. Ε. Ζούκοβα, *Μονάστριες που ασκήτεψαν σε ανδρικά μοναστήρια*, [Υμναγιολογικά κείμενα και μελέτες - 10], Ελλάδα: Αρμός 2006, 257-264.

⁵ BHG 607w – BHG 607z, βλ. Fr. Halkin, *BHG*, I, [SH 8a], Bruxelles: Société des Bollandistes 1957, 184-185.

⁶ BHG 608· PG 116, 609-652.

⁷ BHG 608b

⁸ BHG 608e, βλ. F. Halkin, *BHG NovAuct*, [SH 65], Bruxelles: Société des Bollandistes 1984, 68.

αποκλείστηκαν τα 14, αφού παρέδιδαν το κείμενο το επεξεργασμένο από τον Συμεών Μεταφραστή.

Το κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας που παραδίδεται από τον Συμεών Μεταφραστή, διασώζεται σε πλήθος χειρογράφων. Ο Βίος από τον Συμεών είναι δευτερευούσης σημασίας για εμάς στο παρόν στάδιο, καθώς πρόκειται για κείμενο επεξεργασμένο σε λόγια γλώσσα, ενώ η αφήγησή του διανθίζεται με σχόλια και ρητορικά στολίδια.

Δύο χειρόγραφα του 12^{ου} και 18^{ου} αιώνα⁹ μας παραδίδουν ένα διαφορετικό και μικρότερο σε έκταση κείμενο υπό τον τίτλο: *Μαρτύριον τῆς ἀγίας Βασίλλας μαρτυρησάσης ἐν Ρώμῃ μηνὶ μαίῳ εἰκάδι καὶ τῆς ἀγίας Ευγενίας μαρτυρησάσης ἐν Ρώμῃ μηνὶ δεκεμβρίῳ εἰκάδι δ΄*, το οποίο επίσης παραμένει ανέκδοτο. Δυστυχώς τα χειρόγραφα αυτά δεν μπορέσαμε να τα εντοπίσουμε και να τα εξετάσουμε. Εντούτοις, λαμβάνοντας υπόψη τον τίτλο του κειμένου μπορούμε να προχωρήσουμε στην εικασία ότι τα χειρόγραφα αυτά παραδίδουν ένα απόσπασμα του Βίου της αγίας Ευγενίας και, πιο συγκεκριμένα, το μέρος εκείνο του βίου όπου περιλαμβάνει το μαρτύριο της Βασίλλας¹⁰.

Ο Σ. Ευστρατιάδης¹¹ δημοσίευσε ένα έμμετρο συναξάρι της αγίας σε ιαμβικούς στίχους¹² από έναν Παρισινό Κώδικα του 15^{ου} αιώνας¹³. Μπορεί κανείς να το εντοπίσει στα έντυπα Μηναία¹⁴ αλλά και σε πολλές βιβλιοθήκες ανά τον

⁹ (i) Vaticanus gr. 866 (12^{ος} αι.), φφ. 201^v- 204, βλ. H. Devreesse, *Codices Vaticani Graeci 604-866*, III, Bibliotheca Vaticana 1950, 437²⁴. A. Ehrhard, *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche*, I, Leipzig-Berlin 1952, 343⁶² και (ii) Cod. Regius Bruxellensis 278 (17^{ος} -18^{ος} αι.), φφ. 254-258^v, βλ. C. Van de Vorst – H. Delehay, *Catalogus Codicum Hagiographicorum Graecorum Germaniae Belgii Angliae*, [Subsidia Hagiographica 13], Bruxellis 1913, 223²⁹. Σύμφωνα με τα όσα αναφέρονται στους καταλόγους χειρογράφων, ο Cod. Regius Bruxellensis 278 είναι απόγραφο του Vaticanus gr. 866.

¹⁰ BHG 608b: Inc. Ἐν τοῖς καιροῖς τοῦ βασιλέως Γαληνοῦ χαλεπὸς διωγμὸς ἀνεφύη - Des. ut A

¹¹ Σ. Ευστρατιάδης, *Άγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Αθήνα 1995, 140.

¹² F. Halkin, *BHG NovAuct*, [SH 65], Bruxelles: Société des Bollandistes 1984, 68.

¹³ Paris. gr. 1578 (15^{ος} αι.), φφ. 347-349, βλ. H. Omont, *Inventaire sommaire des Manuscrits Grecs de la Bibliothèque Nationale*, II, Paris 1888, 98.

¹⁴ *Μηναιῖον, Δεκέμβριος κδ΄*, III, Αθήνα: Αποστολική Διακονία της Ελλάδας 1974, 184.

κόσμο¹⁵. Τέλος, ξεχωριστό ενδιαφέρον έχουν και τα υμνολογικά κείμενα της αγίας Ευγενίας που, αν και έχουν απολεσθεί από την ελληνική λειτουργική πραγματικότητα, μεταφράστηκαν από τα ελληνικά χειρόγραφα στα σλαβικά και εισχώρησαν στα έντυπα λειτουργικά βιβλία του Σλαβικού χώρου.¹⁶

iii. Περίληψη του Βίου σύμφωνα με τις τρεις εκδοχές-συντάξεις

Για τη μελέτη του βίου της αγίας Ευγενίας, αν και διαθέτουμε αρκετά κείμενα και αρκετό πληροφοριακό υλικό, εντούτοις επικεντρωθήκαμε στα τρία διαφορετικά κείμενα του μαρτυρίου της Αγίας που σώζονται σε χειρόγραφα του 9^{ου} και 13^{ου} αιώνα τα οποία παραμένουν ανέκδοτα. Τα κείμενα αυτά αποτελούν το βασικό ερευνητικό αντικείμενο της παρούσας διατριβής.

Στο παρόν στάδιο επιλέξαμε να δώσουμε περιληπτικά την ιστορία του Βίου και Μαρτυρίου της αγίας Ευγενίας που μετονομάστηκε Ευγένιος ακολουθώντας κυρίως το κείμενο της Α' Παραλλαγής και δηλώνοντας στο υπόμνημα τις διαφορές σε επίπεδο περιεχομένου που διαβάζουμε στο κείμενο της Β' Παραλλαγής. Το πλαίσιο της ιστορίας στις δυο παραλλαγές σημειώνει μικρές αποκλίσεις όσον αφορά στη δομή και στην εξέλιξη της ιστορίας και για αυτό επιλέξαμε να τα παρουσιάσουμε κατά αυτό τον τρόπο. Εντούτοις, το κείμενο της Γ' Παραλλαγής παρουσιάζεται ξεχωριστά, καθώς σημειώνονται αρκετές διαφορές στην πλοκή και στο περιεχόμενο.

Α' Παραλλαγή (BHG 607w)

Η αγία Ευγενία έζησε επί της βασιλείας του Κόμμοδου (180-192 μ.Χ) και καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια της Ρώμης. Κατά το έβδομο έτος της βασιλείας του Κόμμοδου, (δηλαδή το 187 μ.Χ), ο πατέρας της Φίλιππος διορίστηκε από τον αυτοκράτορα έπαρχος της Αλεξάνδρειας για να αναλάβει από εκεί τον έλεγχο όλης της Αιγύπτου. Αυτός, λοιπόν, μαζί με τη γυναίκα του Κλαυδία, τους

---

¹⁵ Υπάρχουν 15 χειρόγραφα από τον 12^ο έως τον 17^ο αιώνα, ενώ τα περισσότερα από αυτά βρίσκονται στη Βιβλιοθήκη του Παρισιού.

¹⁶ Για περαιτέρω, βλ. Ε. Ζούκοβα, *Μονάστριες που ασκήτεψαν σε ανδρικά μοναστήρια*, [Γυμνασιολογικά κείμενα και μελέτες - 10], Αθήνα: Άρμος 2006, 257-264.

δύο του υιούς Άβιτο και Σέργιο και την κόρη του Ευγενία, μετακομίζει στην Αλεξάνδρεια εφαρμόζοντας τη ρωμαϊκή νομοθεσία¹⁷.

Η Ευγενία σε ηλικία δεκαέξι χρόνων είχε ήδη λάβει εξαιρετη παιδεία ώστε να θαυμάζεται και από τους φιλοσόφους, ενώ ήταν μάλιστα και *εὐπρεπῆς τῷ προσώπῳ καὶ ἐκλεκτῇ τῷ σώματι καὶ ὡραία τῇ συνέσει· ἐκλεκτῇ δὲ καὶ τῇ ἀγνείᾳ*. Στην ερώτηση του πατέρα της εάν επιθυμεί να λάβει ως σύζυγο τον Ακυλιανό, τον υιό του υπάτου, αρνήθηκε εκφράζοντας την επιθυμία να μείνει αγνή, γεγονός που προκάλεσε την αντίδραση του πατέρα της¹⁸. Τότε, σύμφωνα με το βίο, έτυχε να πέσει στα χέρια της η ιστορία του Αποστόλου Παύλου και της αγίας Θέκλας¹⁹ που την συγκίνησε βαθιά και φούντωσε μέσα της την επιθυμία να λάβει τη χριστιανική διδασκαλία μιας και ήταν ειδωλολάτρισσα. Έτσι, η Ευγενία αποχωρεί από το σπίτι της μαζί με τους δύο της ευνούχους, χωρίς ωστόσο να αποκαλύψει στους γονείς της τους πραγματικούς της σκοπούς.

Κατά τη διαδρομή προς τους αγρούς, η Ευγενία ακούει χριστιανικές ψαλμωδίες που την συγκινούν βαθιά και εκφράζει στους δυο ευνούχους που την συνοδεύουν, τον Πρωτά και Υάκινθο, την επιθυμία της να ακολουθήσουν τις ψαλμωδίες. Αφού λοιπόν μεταμφιέζεται λαμβάνοντας ανδρικά ενδύματα, ακολουθεί μαζί με τους δυο ευνούχους τον επίσκοπο Έλενο. Στο σημείο αυτό ο βίος παρεμβάλλει μία αφήγηση για τον επίσκοπο Έλενο και τον μάγο Ιέρακα²⁰, θέλοντας να εξάρει τη χριστιανική πίστη και να μας δείξει τη βαθιά χριστιανικότητα του επισκόπου. Ο επίσκοπος προκαλεί τον μάγο Ιέρακα, ο οποίος υποστήριζε ότι ήταν απεσταλμένος από το Θεό, να εισέλθει μέσα στη φωτιά· όποιος έβγαινε από μέσα ζωντανός θα απεδείκνυε την αλήθεια των

---

¹⁷ Η Β' Παραλλαγή στο σημείο αυτό προσθέτει ότι ο Φίλιππος επιθυμούσε να διώξει όσους ασχολούνταν με τη μαγική τέχνη. Όντας ειδωλολάτρης ο ίδιος, είχε διώξει εκτός της πόλεως τους χριστιανούς ακολουθώντας βέβαια το σχετικό βασιλικό διάταγμα.

¹⁸ Η Β' Παραλλαγή αναφέρει ότι κατά το 15^ο έτος της ηλικίας της Αγίας, ο ύπατος Ακυλίνος την ζητά για γάμο. Επίσης, προσθέτει ότι πλήθος ανδρών ήθελαν να συζευχθούν μαζί της και αυτή αντιστεκόταν.

¹⁹ Η Β' Παραλλαγή παραλείπει την αναφορά στην αγία Θέκλα.

²⁰ Η Β' Παραλλαγή ονομάζει τον μάγο Ζαχαίον.

λόγων του. Ο επίσκοπος βγαίνει αλώβητος από τις φλόγες ενώ ο μάγος χρειάζεται τη βοήθεια του επισκόπου για να σωθεί.

Η Ευγενία ακούγοντας την ιστορία αυτή κατευθύνεται στο μοναστήρι όπου παρουσιάζεται ως Ευγένιος, παρακαλώντας να γίνει δεκτή μαζί με τους ευνούχους της. Ο επίσκοπος τους δέχεται στη Μονή, γνωρίζοντας βέβαια από θείο όραμα την αλήθεια για την πραγματική ταυτότητα της Αγίας και των δύο συνοδών της.

Αφού πέρασαν δυο χρόνια από την παραμονή της Αγίας (που μετονομάστηκε Ευγένιος) και των δύο της ευνούχων στη Μονή, και ενώ η οικογένεια της Ευγενίας πίστευε ότι είχε αποβιώσει, ο βίος αναφέρει την προκοπή του μοναχού Ευγενίου στην αρετή, στην επιμέλεια και στη μελέτη της Αγίας Γραφής. Κατά το τρίτο έτος της διαμονής της Αγίας στο μοναστήρι, απεβίωσε ο ηγούμενος της Μονής και τότε οι υπόλοιποι αδελφοί ζητούν από τον μοναχό Ευγένιο να αναλάβει την ηγουμενία του μοναστηριού. Παρά τον αρχικό δισταγμό της Αγίας λόγω της κρυμμένης γυναικείας της ταυτότητας, εν τέλει αναλαμβάνει την ηγουμενία, γεγονός που παρουσιάζεται στο βίο ως θείο θέλημα. Στο σημείο αυτό πληροφορούμαστε για την ταπεινότητα του μοναχού Ευγενίου, για τις υπηρεσίες που προσέφερε στο μοναστήρι και στους υπόλοιπους μοναχούς, και για τις θεραπευτικές ικανότητες που απέκτησε με θεία χάρη.

Μετά από κάποιο χρονικό διάστημα και ενώ όλα κυλούσαν ομαλά στο μοναστήρι, οι επιβουλές του πονηρού έρχονται να ανακινήσουν την ηρεμία και τη γαλήνη. Μία γυναίκα ονόματι Μελανθία, πλούσια συγκλητική και περίφημη χήρα, θεραπεύεται από βαριά αρρώστια έπειτα από επισκέψεις στον ηγούμενο Ευγένιο και σχετικές προσευχές για τη θεραπεία της. Θεωρώντας ότι ο ηγούμενος Ευγένιος ήταν ανδρικού γένους (δηλαδή το προφανές), τον ερωτεύεται και του εξομολογείται τον έρωτά της ζητώντας του να εγκαταλείψει το μοναστικό ένδυμα και να την παντρευτεί. Λαμβάνοντας αρνητική απάντηση από τον ηγούμενο, παρά την προσφορά ζηλευτών αγαθών και άπειρου πλούτου, αποφασίζει να καταγγείλει τον ηγούμενο στον έπαρχο της πόλης ονόματι Φίλιππο, με την κατηγορία ότι ο μοναχός επιχείρησε να την ατιμάσει.

Προετοιμάζεται, λοιπόν, δημόσιο δικαστήριο, όπου ο ηγούμενος αλυσοδεμένος μεταφέρεται μαζί με τους υπόλοιπους χριστιανούς μοναχούς μπροστά σε άγρια θηρία για να καταδικαστεί. Και ενώ η δίκη εξελίσσεται και ο ηγούμενος Ευγένιος κατηγορείται σφόδρα, η Αγία θέλοντας να σώσει τη ζωή των μοναχών και επιθυμώντας να υποστηρίξει την τιμή του μοναχικού σχήματος, αποκαλύπτει την πραγματική γυναικεία της φύση, σχίζοντας τα ενδύματά της μπροστά σε όλους και αποκαλύπτοντας μαζί την πραγματική της ταυτότητα. Όλοι μένουν έκπληκτοι ενώ η Μελανθία λαμβάνει θεία τιμωρία για τη βαριά συκοφαντία.

Η οικογένεια της αγίας Ευγενίας σπεύδει κοντά της και γίνονται χριστιανοί, όπως και αναρίθμητο πλήθος Ελλήνων, και γίνεται όλη η Αλεξανδρέων πόλις ως μία εκκλησία. Και ενώ ο χριστιανισμός άνθιζε, οι εθνικοί της πόλεως απευθύνονται στο βασιλιά κατηγορώντας τον Φίλιππο ότι άλλαξε το σύστημα του ρωμαϊκού δικαίου. Αποστέλλεται διάδοχος του επάρχου Φιλίππου στην Αλεξάνδρεια, ο Περέννιος, ο οποίος, αν και ήθελε να αφανίσει τον Φίλιππο, δεν μπορούσε να υλοποιήσει τα σχέδια του λόγω της μεγάλης αγάπης του λαού για τον έπαρχο. Εν τέλει, ο Φίλιππος δολοφονείται μέσα στην εκκλησία και η Ευγενία μαζί με την οικογένειά της επιστρέφει στη Ρώμη.

Η αγία Ευγενία με τη δράση της στη Ρώμη φέρνει κοντά στο χριστιανισμό πολλούς ανθρώπους και συγκεντρώνει κοντά της πολλές παρθένες γυναίκες. Ανάμεσα σε αυτές ήταν και η Βασίλλα²¹, συγγενής του αυτοκράτορα Γαλλιηνού, η οποία, αφού στράφηκε στον χριστιανισμό και στον αληθινό Θεό, αρνήθηκε να παντρευτεί τον ειδωλόατρο μνηστήρα της Πομπήϊο. Το γεγονός αυτό γίνεται η αφορμή για το μαρτυρικό θάνατο της αγίας Βασίλλας και των αγίων Πρωτά και Υακίνθου, οι οποίοι φρόντιζαν για την καθοδήγηση της Βασίλλας και τη διδασχία της.

---

²¹ Η Β' Παραλλαγή αναφέρεται στη Βασίλλα επισημαίνοντας ότι προερχόταν από βασιλικό γένος και ότι, αφού στράφηκε στο χριστιανισμό και στον αληθινό Θεό, βρισκόταν πάντα δίπλα στην αγία Ευγενία επιτελώντας θείο έργο. Στο σημείο αυτό η Β' Παραλλαγή ολοκληρώνεται σε αντίθεση με την Α' Παραλλαγή που επεκτείνεται περαιτέρω.

Ακολουθεί η σύλληψη της αγίας Ευγενίας, η οποία αφού υπέστη σειρά σκληρών μαρτυριών από τους ειδωλολάτρες, πάντοτε με θαυματουργό τρόπο σωζόταν και παρέμενε αλώβητη. Όταν εν τέλει την κλείνουν σε σκοτεινή φυλακή, άγγελος Κυρίου εμφανίζεται στην Αγία και την φροντίζει για 20 μέρες, αναγγέλλοντάς της την μέρα του θανάτου της. Την ημέρα της γεννήσεως του Χριστού, η Αγία εγκαταλείπει τα εγκόσμια. Μετά το θάνατό της και ενώ η μητέρα της Κλαυδία την θρηνεί στον τάφο της, η Αγία εμφανίζεται στη μητέρα της και την ενημερώνει για τη μέρα του θανάτου της, ενώ άγγελοι Κυρίου εμφανίζονται ψάλλοντας θείους ύμνους.

Γ' Παραλλαγή (BHG 607z)

Κατά τα χρόνια της βασιλείας του Ουαλλερριανού και του Γαλλιηνού, σημειώνονταν έντονες αντιδράσεις απέναντι στο χριστιανισμό και δη σε όσους υποστήριζαν τον χριστιανισμό. Με την αφορμή ότι ο Κυπριανός κατέστρεψε την Καρθαγόνα και ο Κορνήλιος τη Ρώμη, δόθηκε διαταγή από τον βασιλιά να αφανιστούν οι χριστιανοί από κάθε σημείο.

Η αγία Ευγενία μαζί με την παρθένα Βασίλλα ευχαριστούν το Θεό για το *βραβείον τῆς παρθενίας* που τους προσέφερε και που τις καταξίωσε να εισέλθουν στην *ἔνδοξη βασιλεία* Του. Οι δύο γυναίκες συγκεντρώνουν γύρω τους παρθένες γυναίκες που τις ακολουθούν πιστά και τις υποστηρίζουν. Η αγία Ευγενία προσπαθεί με κάθε τρόπο να ενδυναμώσει και να ενισχύσει τις παρθένες γυναίκες που την ακολουθούν, ώστε να συνεχίσουν τον αγώνα τους και να μείνουν πιστές στον πόθο τους για τον Ιησού Χριστό.

Το κείμενο του βίου μας ενημερώνει ότι η Βασίλλα ήταν αρραβωνιασμένη με τον Πομπήιο. Μια μέρα όμως μία από τις θεραπαινίδες της Βασίλλας απευθύνεται προς τον Πομπήιο, λέγοντάς του ότι η Βασίλλα, έχοντας ως πνευματικό της πατέρα τον Έλενο και ακολουθώντας την αγία Ευγενία, έγινε και η ίδια χριστιανή και δεν πρόκειται να συζευχθεί μαζί του. Ακούγοντας αυτά τα λόγια ο Πομπήιος, εξοργίζεται και κατευθύνεται αμέσως προς τον Έλενο, καθώς αυτός υπήρξε *τροφεύς και ἐπίτροπος* της Βασίλλας, ζητώντας εξηγήσεις. Εν συνεχεία,

απευθύνεται στη Βασίλλα, η οποία αρνείται να τον δει και του δηλώνει την απόφασή της να αφιερωθεί στο Θεό. Ο Πομπήιος εξοργισμένος κατευθύνεται εν τέλει στο βασιλιά, κατηγορώντας σφόδρα την Ευγενία για τους θεούς που έφερε μαζί της από την Αίγυπτο και επισημαίνοντας τις αρνητικές επιπτώσεις που προκαλούν στην πόλη τους. Αφού όλη η σύγκλητος συμφωνεί μαζί του, ο Γαλληνός δίνει διαταγή να συζευχθεί η Βασίλλα με τον Πομπήιο και να προσφέρει θυσία στους θεούς αλλιώς θα τιμωρηθεί με θανατική ποινή. Η Βασίλλα αρνούμενη να υπακούσει στη διαταγή του Γαλληνού και δηλώνοντας ότι έχει *νυμφίον* τον Ιησού Χριστό σκοτώνεται με ξίφος. Οι δε Πρωτάς και Υάκινθος αναγκαζόμενοι να κάνουν θυσία στο είδωλο του Διός, με θεία συμβολή το είδωλο πέφτει στα πόδια τους και γίνεται σκόνη.

Ο Νικήτιος, ο έπαρχος της Ρώμης, αφού ενημερώνεται για τα γεγονότα, πεπεισμένος ότι όλα αυτά οφείλονταν στις μαγικές τέχνες, διατάζει να αποκεφαλισθούν οι δυο ευνούχοι και απευθύνεται στην αγία Ευγενία κατηγορώντας την για μαγεία. Στο σημείο αυτό αρχίζουν τα μαρτύρια της Αγίας.

Η Ευγενία οδηγείται στο ναό της θεάς Αρτέμιδας για να προσφέρει θυσία στη θεά με εντολή του αυτοκράτορα. Κατά την είσοδό της στο ναό προκαλείται έντονος σεισμός καταστρέφοντας τα θεμέλια του ναού μαζί και το άγαλμα της θεάς. Τότε με βασιλικό διάταγμα δένεται η Αγία σε λίθο και την ρίχνουν στον Τίβερι ποταμό. Ο λίθος σπάζει και η Αγία παρουσιάζεται να κάθεται στον ποταμό. Στη συνέχεια, την βάζουν στα Σευηριανά μέσα σε καμίνι, όπου αμέσως η φωτιά παγώνει και η Αγία βγαίνει από μέσα αλώβητη. Την ρίχνουν τότε σε σκοτεινή φυλακή και για δέκα μέρες δεν της δίνουν καθόλου φαγητό ούτε βλέπει φως. Από τον ουρανό όμως έρχεται άπλετο φως μέσα στη φυλακή και άγγελος Κυρίου την φροντίζει, ενημερώνοντάς την για τον επερχόμενο θάνατό της και την είσοδό της κοντά στο Χριστό.

Την ημέρα της γεννήσεως του Χριστού η αγία Ευγενία απεβίωσε. Μετά το θάνατό της και ενώ η μητέρα της Κλαυδία την θρηνεί στον τάφο της, η Αγία

εμφανίζεται στη μητέρα της και την ενημερώνει για τη μέρα του θανάτου της, ενώ άγγελοι Κυρίου εμφανίζονται ψάλλοντας θείους ύμνους.

Είδος Κειμένου

Κάθε κοινωνία διαμορφώνει και προβάλλει έναν ιδανικό τύπο ανθρώπου. Έτσι και στη χριστιανική κοινωνία του Βυζαντίου, πρότυπο και αξία αποτελούσε ο άγιος άνθρωπος, ο άνθρωπος που λάμβανε την απόφαση να ακολουθήσει έναν ενάρετο βίο και να αφιερώσει το σώμα και τη ψυχή του στο Θεό. Με αυτό τον τρόπο αναπτύχθηκε μια ολόκληρη λογοτεχνία, που ονομάζεται αγιογραφία ή αγιολογία, η οποία πραγματεύεται κείμενα που έχουν ως κεντρικό θέμα τους αγίους, τα βιώματα και τη λατρεία τους. Περιγράφουν βίους, πράξεις και μαρτύρια αγίων, θαύματα που επιτέλεσαν, καθώς και επεισόδια που αφορούν στη λατρεία τους και έχουν χαρακτήρα ιστορικό και εποικοδομητικό, όπως επισημαίνει ο Ευσέβιος²². Τα κείμενα αυτά είναι κυρίως πεζά, αφηγηματικά, ενώ εντοπίζονται πολύ λίγα έμμετρα. Κάποιες φορές είναι αρκετά εκτενή, άλλοτε είναι πιο μικρής έκτασης, ενώ είναι γραμμένα σε διαφορετικό ύφος και σε διαφορετική γλώσσα. Η μεγάλη χρονική και θεματολογική έκταση της αγιογραφικής παραγωγής στο Βυζάντιο, είχε ως συνέπεια την έντονη πολυμορφία αυτού του είδους, τόσο σε γλωσσικό όσο και σε λογοτεχνικό επίπεδο²³.

Η Averil Cameron στο βιβλίο της με τίτλο *Christianity and the Rhetoric of Empire* υποστηρίζει ότι η αγιογραφία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «μια συνεχής επανεπεξεργασία και αναπαράσταση ιδανικών χριστιανικών βιογραφιών, που αποτελεί πρότυπο της χριστιανικής αλήθειας σε πράξη»²⁴. Όσον αφορά στα

²² Ευσεβίου, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, 5. Εισαγωγή: «...ἐξ ἐπιθέσεως τῶν κατὰ πόλεις δήμων μυριάδας μαρτύρων διαπρέψαι στοχασμῶ λαβεῖν ἔνεστιν ἀπὸ τῶν κατ' ἔθνος συμβεβηκότων, ἃ καὶ γραφῇ τοῖς μετέπειτα παραδοθῆναι, ἀλήστου μνήμης ὡς ἀληθῶς ἐπάξια ὄντα, συμβέβηκεν. Τῆς μὲν οὖν περὶ τούτων ἐντελεστάτης ὑφηγήσεως τὸ πᾶν σύγγραμμα τῇ τῶν μαρτύρων ἡμῖν κατατέτακται συναγωγῇ, οὐχ ἱστορικὴν αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ διδασκαλικὴν περιέχον διήγησιν».

²³ Για περαιτέρω, βλ. Κ. Αλκ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, [Forschungen Zur Byzantinischen Rechtsgeschichte Athener Reihe], Αθήνα: Αντ. Ν. Σακκούλα 1987, 17-18· ODB II, *Hagiography*, 897-899.

²⁴ A. Cameron, *Christianity and the Rhetoric of Empire: the development of Christian discourse*. vol. 55, University of California Press 1991, 125.

Ευαγγέλια, επισημαίνει ότι η χριστιανική ιστορία είναι η ίδια βιογραφία, καθώς αργότερα οι Χριστιανοί μέσα από τη συγγραφή βίων αγίων μπορούσαν να παρουσιάσουν μια εικόνα ζωής έχοντας ως πρότυπο τη ζωή του Χριστού· τη ζωή που γίνεται εικόνα²⁵.

Ως εκ τούτου, η αρχή αυτού του γραμματειακού είδους τοποθετείται ήδη στα Βιβλικά Κείμενα (Ευαγγέλια, Πράξεις Αποστόλων και αποκαλυπτικά κείμενα) και στα Απόκρυφα Κείμενα των πρώτων αιώνων (2ος-6ος αιώνας). Στην Πρώτη Βυζαντινή περίοδο, αρχικά με τους διωγμούς και κατόπιν με τη διαμόρφωση του μοναχικού και ασκητικού ιδεώδους, διαμορφώνονται τα βασικά είδη αγιογραφικών κειμένων: μαρτύρια, βίοι, ψυχωφελή διηγήματα, εγκώμια²⁶. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια διαμορφώθηκε και το κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας που μετονομάστηκε Ευγένιος. Πρόκειται για Βίο και Μαρτύριο μαζί, ένα κείμενο που καθώς φαίνεται γνώρισε ευρεία διάδοση, μεταγράφηκε αρκετά συχνά με μεγάλη ελευθεριότητα, ενώ ο αρχικός συντάκτης του κειμένου παραμένει άγνωστος.

Κατά την περίοδο της Ύστερης Αρχαιότητας, ιστορίες που αφηγούνταν τη σύλληψη, την ανάκριση, τα μαρτύρια και την εκτέλεση ενός αγίου, γνωστές ως *Μαρτύρια* ή *Πράξεις*, κυριαρχούν και χαρακτηρίζονται από τη μεγάλη διάδοση τους και τη μεγάλη χρονική διάρκεια που είχαν μέσα στους αιώνες. Κάποια από αυτά τα κείμενα –ανάμεσα τους το Μαρτύριο της Αγίας Περπετούας και της Αγίας Φιλικιτάτης, του Επισκόπου Πολύκαρπου, των Μαρτύρων της Λυών, και οι λεγόμενες ανθυπατικές Πράξεις του Αγίου Κυπριανού- υποστηρίζεται ότι έχουν συντεθεί κατά την εποχή των διώξεων, στους τρεις πρώτους αιώνες, από αυτόπτες μάρτυρες ή από άτομα που είχαν πρόσβαση στα έγγραφα της δίκης²⁷.

Τα λιγοστά αυτά πρώιμα μαρτύρια αποτελούν μια ειδική κατηγορία του είδους, που ονομάζεται «ιστορικά μαρτύρια» από τον κατεξοχήν σύγχρονο κριτικό τους,

---

²⁵ Ο.π., 91-143.

²⁶ ODB, II, *Hagiography*, 897.

²⁷ E. Gordon Whatley, "More than a Female Joseph: The sources of the Late-fifth-Century *Passio Sanctae Eugeniae*", στο St. McWilliams (επιμ.), *Saints and scholars: New Perspectives on Anglo-Saxon Literature and Culture*, Cambridge: D. S. Brewer, 2012, 87.

τον Βολλανδιστή Hippolyte Delehaye²⁸. Μετά το τέλος των διώξεων, και ιδιαίτερα με την προώθηση της λατρείας των Μαρτύρων και των λειψάνων τους κατά τον 4^ο και 5^ο αιώνα, ένας μεγάλος αριθμός *Μαρτυρίων* αγίων συντέθηκαν στα ελληνικά ή στα λατινικά σε διάφορα σημεία της Χριστιανικής αυτοκρατορίας. Μερικά από τα ελληνικά μαρτύρια σε λατινικές μεταφράσεις, και αρκετά λατινικά μαρτύρια προερχόμενα από την ίδια τη Ρώμη, γνώρισαν ευρεία διάδοση σε διάφορες θρησκευτικές κοινότητες κατά τα πρώιμα Μεσαιωνικά χρόνια και αργότερα, αν κρίνουμε από τα σωζόμενα μαρτυρολόγια και τη μεγάλη χειρόγραφη παράδοση των *Μαρτυρίων*²⁹.

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ενώ τα *Μαρτύρια* των ιστορικών μαρτύρων έχουν εκδοθεί και μελετηθεί εκτενώς στη σύγχρονη εποχή λόγω της σημαντικότητας της ιστορικότητάς τους, εν αντιθέσει οι μελετητές δεν έδωσαν την απαραίτητη προσοχή σε μαρτύρια που έχουν κυρίως αγιολογικό περιεχόμενο και σφύζουν από θαυμαστά γεγονότα και διηγήσεις. Τα κείμενα αυτά χαρακτηρίστηκαν ως *les passions épiques* και *passions romanesques* από τους Delehaye και Aigrain³⁰, καθώς παραποιούν σε μεγάλο βαθμό τα γεγονότα και εμπεριέχουν έντονα το στοιχείο της φαντασίας, με εξαίρεση τα ονόματα των μαρτύρων που πράγματι υφίστανται, αν και δεν είναι όλα γνήσια³¹.

²⁸ H. Delehaye, *Les passions des martyrs et les genres litteraires*, Brussels: Socièté des Bollandistes 1966, 15–131. Επίσης, βλ. R. Aigrain - R. Godding, *L'hagiographie: ses sources – ses methodes – son histoire*, Brussels: Bollandistes 2000, 132–140, 417–419· F. Scorza Barcellona, “Agli inizi dell’agiografia occidentale”, στο G. Philippart (επιμ.), *Hagiographies: histoire internationale de la literature hagiographique latine et vernaculaire en Occident des origines a 1550*, III, Turnhout: Brepols 1994, 17–97.

²⁹ H. Quentin, *Les martyrologes historiques au Moyen Age: etude sur la formation du Martyrologe romain*, Paris: Gabalda 1908· J. Dubois and J.-L. Lemaître, *Sources et methodes de l'hagiographie medieval*, Paris: Cerf 1993, 103–134· G. Philippart, *Les legendiers latins et autres manuscrits hagiographiques*, Typologie des sources du Moyen Age occidental, 24–25, Turnhout: Brepols 1977.

³⁰ Delehaye, *Les passions des martyrs*, 171–226· Aigrain - Godding, *L'hagiographie*, 140–154.

³¹ Για περαιτέρω, βλ. A. Dufourq, *Etudes sur les Gesta martyrum romains*, 4 vols, Paris: Fontemoing, 1910. Επίσης, F. Lanzoni, *Le diocesi d'Italia dalle origini al principio del secolo VII (an. 604)*, Studi e testi 36, 2 vols, Faenza: Lega 1927. Ένας καινούργιος και σημαντικός οδηγός για μη-ιστορικά μαρτύρια είναι, C. Lanéry, “Hagiographie d'Italie (300–550), I. Les passions composées en Italie”, στο Philippart (εκδ.), *Hagiographies*, V, 2010, 15–369.

Υπήρξαν μελετητές, ωστόσο, οι οποίοι έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση και προσοχή στα μη-ιστορικά μαρτύρια εξετάζοντάς τα ως πηγές της παραδοσιακής αγιογραφίας. Προσφάτως, η επιστημονική αποδοχή των μη-ιστορικών *Μαρτυριών* έχει διευρυνθεί και έχει αρχίσει η μελέτη και η επανέκδοσή τους με βάση την ιστορικότητά τους, στο πλαίσιο της ύστερης ρωμαϊκής κοινωνίας και της θρησκευτικής ιστορίας, από ιστορικούς όπως η Kate Cooper³². Ως εκ τούτου, επιβάλλεται να προχωρήσουμε σε μια εις βάθος μελέτη των κειμένων αυτών, επιδιώκοντας να τα ερμηνεύσουμε και να τα κατανοήσουμε σωστά εντοπίζοντας τις πηγές τους.

Το κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας τοποθετείται από τους σύγχρονους μελετητές στις έμφυλες μελέτες, γνωστές με τον αγγλικό όρο “gendered studies”, ως ένα από τα κείμενα της πρώιμης χριστιανικής παράδοσης των μεταμφιεσμένων αγίων³³. Το Μαρτύριο της Ευγενίας, εντούτοις, δεν είναι ένα απλό κείμενο της σύλληψης, του μαρτυρίου και του θανάτου ενός αγίου, όπως άλλα μη-ιστορικά μαρτύρια (λ.χ. Μαρτύριο Αναστασίας, Σεβαστιανής και Καικιλίας³⁴). Μέσα από μία λεπτομερή εξέταση και προσέγγιση του κειμένου,

³² K. Cooper, *The Virgin and the Bride: Idealized Womanhood in Late Antiquity*, Cambridge MA: Harvard University Press 1996 και Της Ιδίας, *The Fall of the Roman Household*, Cambridge: Cambridge University Press 2007. Επίσης, η οξυδερκής ανάλυση της Cooper για τον μύθο της αγίας Ευγενίας, K. Cooper, “The Virgin as Social Icon: Perspectives from Late Antiquity”, στο M. van Dijk - R. Nij (επιμ.), *Saints, Scholars, and Politicians: Gender as a Tool in Medieval Studies. A Festschrift in Honour of Anneke Mulder- Bakker on the Occasion of her Sixty-fifth Birthday*, Turnhout: Brepols 2005, 9–24 (ιδ. 18–23).

³³ Παραδείγματος χάριν, St. J. Davis, “Crossed Texts, Crossed Sex: Intertextuality and Gender in Early Christian Legends of Holy Women Disguised as Men”, *J ECS* 10 (2002): 1–36 (ιδ. 17–19), για τη Συριακή εκδοχή του μαρτυρίου της αγίας Ευγενίας. Επίσης, η βιβλιογραφία για την Ευγενία στο C. Lanéry, *Hagiographie d’Italie (300–550): les passions*, [Corpus Christianorum: Hagiographies 5] 2010, 137–138. Πλήθος μελετών για τις μεταμφιεσμένες αγίες, V. R. Hotchkiss, *Clothes Make the Man: Female Cross Dressing in Medieval Europe*, New York: Garland 1996, 13–31, και 131–141. N. Delierneux, “Virilité physique et sainteté féminine dans l’hagiographie orientale du IVe au VIIe siècle”, *Byzantion* 67 (1997): 179–243. Η βασική εισαγωγή στο θέμα αυτό, ωστόσο, είναι το άρθρο της E. Patlagéan, “L’histoire de la femme déguisée en moine et l’évolution de la sainteté féminine à Byzance”, *StMed* 17 (1976): 597–623. Όσον αφορά στη χρονολόγηση του κειμένου, βλέπε σελ. 120-127.

³⁴ Βλ. Lanéry, “Hagiographie d’Italie”, 45–60, και 68–88.

μπορεί κανείς να εντοπίσει τόσο ιστορικά στοιχεία που έχουν ενδιαφέρον αλλά και πλήθος αφηγηματικών πηγών, το εύρος και η ερμηνεία των οποίων είναι άξια προσοχής.

Η ιστορία της Ευγενίας θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποτελεί συνδυασμό δύο αγιογραφικών ειδών, αφού παρουσιάζει το *Βίο (vita)* και το *Μαρτύριο (passio)*³⁵ της Αγίας, αντικατοπτρίζοντας έτσι τη διπλή της ταυτότητα, τους δύο διαφορετικούς ρόλους που έλαβε στη διάρκεια του έργου της ζωής της, τα δυο της προσώπια. Ένα μεγάλο τμήμα της ιστορίας εξελίσσεται με την απόκρυψη της πραγματικής φύσης της Αγίας και τη μεταμφίεσή της σε άνδρα μοναχό που επιλέγει να εισέλθει σε ανδρικό μοναστήρι. Η παρενδυσία, η μεταμφίεση αγίων γυναικών σε άνδρες μοναχούς με την αλλαγή της εξωτερικής εμφάνισης και την υιοθέτηση ανδρικής ενδυμασίας, ανδρικής εμφάνισης και τρόπου ζωής, αποτελούσε συνηθισμένο αγιογραφικό μοτίβο της γυναικείας αγιωσύνης κατά την Πρώιμη Βυζαντινή εποχή³⁶. Η γυναικεία φύση ήταν ισότιμη με την αμαρτία, το σαρκικό και τη διαφθορά, ενώ η αγιότητα και η τελειότητα ήταν συνυφασμένη με τον άνδρα.

Η ιστορία της αγίας Ευγενίας αποτελεί μία πολυσύνθετη εικόνα, ένα έξυπνο και ενδιαφέρον «πάζλ» που εμπεριέχει αφηγηματικά κομμάτια και λατρευτικές πηγές από διαφορετικά είδη, που συχνά είναι ανόμοια μεταξύ τους, περιλαμβάνοντας αφήγηση και λεκτικό υλικό από την Παλαιά Διαθήκη, από τα Απόκρυφα της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης, από τους Πατερικούς Βίους, από την πρώιμη χριστιανική πεζογραφία για την παρθενία και την αγνότητα του γάμου, μαζί με στοιχεία από τον προ-χριστιανικό κλασικό μύθο και τη βιογραφία.

---

³⁵ Όπως αναφέρεται στον τίτλο της ελληνικής παραλλαγής *Α' Βίος και πολιτεία και μαρτύριον τῆς ἁγίας Εὐγενίας καὶ τῶν αὐτῆς γονέων*.

³⁶ Για περαιτέρω ανάλυση, πληροφορίες και βιβλιογραφία σχετικά με το φαινόμενο των αγίων γυναικών που ενδύθηκαν ανδρικά ενδύματα και λειτουργούσαν ως άνδρες μοναχοί βλ. παρακάτω το κεφάλαιο με τίτλο: «Το Φαινόμενο της Γυναίκας - Ευνούχου», σελ. 165-224.

Πρόκειται για ένα ανώνυμο κείμενο, το οποίο για να μπορέσει να τοποθετηθεί χρονολογικά πρέπει να εξεταστούν με προσοχή οι επιμέρους λεπτομέρειες που παραδίδει, που πολλές φορές προκαλούν έντονη σύγχυση στον αναγνώστη-μελετητή, ο οποίος αδυνατεί να εντάξει την Αγία σε συγκεκριμένο ιστορικό ή γεωγραφικό πλαίσιο, ενώ η καταγωγή της είναι περιβεβλημένη από το μύθο.

Η εποχή της Αγίας Ευγενίας

Η άνθηση του Χριστιανισμού³⁷ δεν ήταν δυνατόν να αφήσει ανεπηρέαστη την Αυτοκρατορία. Οι αυτοκράτορες απαιτούσαν προσκύνηση και θεϊκές τιμές και το γεγονός ότι οι Χριστιανοί λάτρευαν και προσκυνούσαν μόνο τον Ιησού Χριστό, προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις και αναταραχές. Η κατεστημένη Ρωμαϊκή συνείδηση ότι ο άρχοντας ήταν ο φορέας θεϊκής εξουσίας και η πίστη σε αυτόν έδειχνε την ακράδαντη αφοσίωση του υπηκόου στην εξουσία του, ήλθε σε σοβαρότατη σύγκυση προκαλώντας πολλαπλά προβλήματα. Έτσι, οι Χριστιανοί εκδιώχθηκαν, άλλοτε με βίαιο τρόπο και άλλοτε πιο ήπια, μέχρι το 313 μ.Χ. όταν ο Μέγας Κωνσταντίνος σταμάτησε τους διωγμούς των Χριστιανών και τους προστάτεψε με το Διάταγμα των Μεδιολάνων³⁸.

Κατά τη διάρκεια του 1^{ου} και 2^{ου} αιώνα μ.Χ., οι διωγμοί των Χριστιανών ήταν απομονωμένοι, σποραδικοί και πραγματοποιούνταν από τοπικούς διοικητές χωρίς επίσημο διάταγμα από τον αυτοκράτορα. Κατά τον 3^ο και 4^ο αιώνα μ.Χ., η χριστιανική κοινότητα είχε αρχίσει να αυξάνεται σημαντικά γεγονός που προκάλεσε τις έντονες αντιπαραθέσεις και τις επιθετικές στάσεις απέναντι στους χριστιανούς. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα αρκετοί Ρωμαίοι αυτοκράτορες να ασκούν πιο άμεσα μεγαλύτερη και εντονότερη πίεση ενάντια στη χριστιανική πίστη. Από άποψη κοινωνιολογική, ο χριστιανισμός, που για πολύ καιρό ήταν η θρησκεία των κατώτερων κοινωνικών τάξεων και των φτωχών, τον 3^ο αιώνα είχε διεισδύσει σε όλες τις κοινωνικές τάξεις. Από την εποχή του Κόμμοδου (161-192) υπήρχαν στην αυτοκρατορική αυλή αρκετοί συμπαθούντες τη νέα θρησκεία και άλλοι που δήλωναν φανερά ότι ασπάζονταν τον χριστιανισμό. Όλο και περισσότεροι συγκλητικοί, ανώτεροι διοικητικοί υπάλληλοι και στρατιωτικοί γίνονταν χριστιανοί.³⁹ Ωστόσο, στα χρόνια της αυτοκρατορίας του Κόμμοδου οι

³⁷ Βλ. ΘΗΕ XII, Χριστιανισμός, 183-190.

³⁸ Βλ. ΘΗΕ V, Διωγμοί Χριστιανών, 119-128.

³⁹ Βλ. P. Petit, *Histoire générale de l'Empire romain: La Crise de l'Empire (des derniers Antonins à Dioclétiens)*, Le Seuil 1978, 240-242. Η απαρίθμηση των διαφόρων ανώτερων κοινωνικών τάξεων που κάνει ο Βαλεριανός στο *rescriptum* του δείχνει τη διείσδυση αυτή αλλά και την

διωγμοί είχαν ατονήσει σημαντικά αφού ο ίδιος δεν ασχολείτο ιδιαίτερα με τα θέματα της εκκλησίας. Η στάση του αυτή ευνόησε την ανάπτυξη του Χριστιανισμού.

Ο στρατιώτης αυτοκράτωρ Δέκιος⁴⁰ έκανε το 250 μ.Χ. την πρώτη συστηματική προσπάθεια να επιβάλει την προσκύνηση των θεών επιδιώκοντας έτσι να «ξεριζώσει» τον Χριστιανισμό. Κατόπιν διαταγής του, όλοι οι κάτοικοι της αυτοκρατορίας έπρεπε να προσφέρουν θυσίες στους θεούς ενώπιον των αρχών και να λαμβάνουν σχετικό πιστοποιητικό. Η φαινομενική επιτυχία του μέτρου ήταν εντυπωσιακή. Χιλιάδες Χριστιανών, ιδίως από τις ανώτερες τάξεις που δυσκολότερα θα παρέκαμπταν τη διαταγή, υπέκυψαν. Πάρα πολλοί βέβαια επέλεξαν να κρυφτούν για να αποφύγουν την εκτέλεση του μέτρου πάνω τους, ενώ σημαντικός αριθμός Χριστιανών περιφρόνησε την κυβέρνηση, αντιμετωπίζοντας θαρραλέα τη φυλακή, τα βασανιστήρια και το θάνατο. Το θάρρος των Ομολογητών και των Μαρτύρων αύξησε τον ενθουσιασμό των Χριστιανών και εντυπωσίασε τους ειδωλολάτρες. Μόλις οι διωγμοί περιορίστηκαν, όσοι είχαν απαρνηθεί την πίστη τους ζητούσαν από τους Επισκόπους να γίνουν και πάλι δεκτοί ως Χριστιανοί⁴¹.

Επτά χρόνια αργότερα ο αυτοκράτωρ Βαλεριανός⁴² ανανέωσε την επίθεση ενάντια στους Χριστιανούς ακολουθώντας όμως άλλη πορεία πλεύσης. Διέταξε τη σύλληψη των μελών της τάξεως των Συγκλητικών και των Ιππέων, αλλά και των αυτοκρατορικών απελεύθερων που αρνιόνταν να θυσιάσουν. Πέραν αυτού, εκτόπισε αρχικά και αργότερα θανάτωσε όλους τους Επισκόπους και Ιερείς, και

αγωνία των ηγεμόνων για τη διάβρωση των τάξεων αυτών από τους χριστιανούς. Βλ. Ch. Saumagne, "Corpus Christianorum", *RIDA* 8 (1961): 259.

⁴⁰ Βλ. F. S. Salisbury – H. Mattingly, "The reign of Trajan Decius", *JRS* 14 (1924): 1-23· *ΘΗΕ* IV, Δέκιος, 1002.

⁴¹ Για τον διωγμό του Δεκίου, βλ. J.A. F. Gregg, *The Decian Persecution*, Edinburgh: W. Blackwood and sons 1897· H. Grégoire, *Les persécutions dans l'empire romain*, Mémoires de l'Académie royale de Belgique XLVI. I, 1951, 40-43, 124-129.

⁴² Βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 32-33. Πρόσβαση στην Διαδικτυακή Εγκυκλοπαίδεια για τους Ρωμαίους Αυτοκράτορες με τίτλο: *An Online Encyclopedia of Roman Emperors*, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.roman-emperors.org/gallval.htm>

απαγόρευσε τις θρησκευτικές συναθροίσεις⁴³. Βέβαια, λίγο αργότερα, ο Βαλεριανός αιχμαλωτίστηκε από τους Πέρσες και ο υιός του ονόματι Γαλληνός⁴⁴ όχι μόνο απελευθέρωσε τους κληρικούς αλλά απέδωσε στην Εκκλησία τα κτίρια και τα κοιμητήριά της. Με την πολιτική που ακολούθησε ο Γαλληνός δεν αναγνώρισε επίσημα το χριστιανισμό ως *religio licita*, αλλά εφάρμοσε απλώς πολιτική ανοχής, αφού η νέα θρησκεία αποτελούσε πια μία νέα πραγματικότητα μέσα στο κράτος⁴⁵.

Κατά τα σαράντα επόμενα χρόνια (260-303), η Εκκλησία απήλαυσε σχεδόν αδιάκοπη ειρήνη. Καθώς ο Χριστιανισμός εισέδνε στις ανώτερες κοινωνικές τάξεις, οι αντιρρήσεις για την ανάληψη αξιωμάτων άρχισαν να παραμερίζονται. Έτσι, οι Χριστιανοί γίνονταν Έπαρχοι και βρέθηκαν ακόμη να κατέχουν υψηλές θέσεις στην αυτοκρατορική αυλή. Συνεπώς, όταν οι Χριστιανοί άρχισαν να εκδηλώνονται πια ελεύθερα ξεφεύγοντας από τη νοοτροπία αποκλεισμού στην οποία είχαν γαλουχηθεί, η προκατάληψη των ειδωλολατρών απέναντί τους άρχισε να φθίνει και να εξαφανίζεται.

Οι διωγμοί των Χριστιανών κορυφώθηκαν στο μεγάλο διωγμό υπό τη βασιλεία του αυτοκράτορα Διοκλητιανού⁴⁶, όπου με μια σειρά από διατάγματα που άρχισαν το 303 μ.Χ. ο Διοκλητιανός απαγόρευσε στους Χριστιανούς να υπηρετούν στο στρατό, φυλάκισε πολλούς Χριστιανούς Επισκόπους και Ιερείς, διέταξε την καταστροφή των χριστιανικών γραφών και των τόπων λατρείας, και απαγόρευσε στους Χριστιανούς να συγκεντρώνονται για λατρεία.⁴⁷

⁴³ Το 257 βγήκε διάταγμα που απαγόρευε στους ιερωμένους τις συγκεντρώσεις, την είσοδο στα κοιμητήρια και τους επέβαλλε να θυσιάσουν με ποινή περιορισμού. Το 258 μια 2^η διάταξη προκηρύχθηκε που απευθυνόταν στη Σύγκλητο και έδινε οδηγίες στους διοικητές των επαρχιών να τιμωρούν όποιον δεν αποδεχόταν να θυσιάσει. Για περαιτέρω, βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 33.

⁴⁴ Πρόσβαση στην Διαδικτυακή Εγκυκλοπαίδεια για τους Ρωμαίους Αυτοκράτορες με τίτλο: *An Online Encyclopedia of Roman Emperors*, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.roman-emperors.org/gallval.htm>

⁴⁵ Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 35.

⁴⁶ Ο.π., 40-44· ΘΗΕ V, Διοκλητιανός, 2-3

⁴⁷ Για τη νομοθεσία αυτή και το όλο ζήτημα του «μεγάλου διωγμού» του Διοκλητιανού βλ. Karl-Heinz Schwarte, "Diokletians Christengesetz", στο S. Rebenich – R. Günther (εκδ.), *E*

Μέσα σε αυτό το κύμα διώξεων φαίνεται ότι έζησε η αγία Ευγενία και εξελίχθηκε η ιστορία του βίου της. Οι πληροφορίες που παραδίδονται μέσα από τα φύλλα του βίου της ποικίλουν και πολλές φορές παρουσιάζονται αλληλοσυγκρουόμενες δυσκολεύοντας κάθε προσπάθεια του σημερινού ερευνητή να εξερευνήσει και να ξεκαθαρίσει όλα όσα αφορούν στο βίο και στις πράξεις της. Μέσα από την ακόλουθη εξέταση των πληροφοριών του βίου, θα επιδιώξουμε να τοποθετήσουμε πιο συγκεκριμένα την Αγία μέσα στην εποχή και στο περιβάλλον της.

---

fontibus haurire: Beiträge zur römischen Geschichte und zu ihren Hilfswissenschaften;[Heinrich Chantraine zum 65. Geburtstag], Schönigh, 1994, 203-240, καὶ W. A. Löhr, "Some Observations on Karl-Heinz Schwarte's 'Diokletian's Christengesetz'", VC 56.1 (Feb., 2002), 75-95.

Τα ιστορικά ψήγματα του κειμένου και η χρονολόγηση της ιστορίας
μέσα από τις λεπτομέρειες του Βίου

Θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ότι υπάρχει μια πραγματική βάση στα γεγονότα που αφηγείται η ιστορία. Ως εκ τούτου, στο σημείο αυτό προχωρήσαμε να εξετάσουμε τα ιστορικά στοιχεία που παραδίδονται μέσα στο κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας δίνοντας έμφαση κυρίως στα ιστορικά ονόματα που παραδίδονται, σε πρακτικές που αποδεδειγμένα ακολουθούνταν την τότε εποχή, σε τοπωνύμια και σε κάθε τι ιστορικό, επιδιώκοντας να δούμε εάν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, εάν μπορούν να τοποθετηθούν με χρονική αλληλουχία και σε συγκεκριμένο πλαίσιο.

Οι «ψηφίδες» του αγιογράφου, τα κύρια δομικά υλικά που αξιοποιεί για να κτίσει την αφήγησή του, προέρχονται από διάφορες και διαφορετικές φιλολογικές πηγές⁴⁸, αν και δεν είναι λίγα τα θραύσματα της πραγματικής «ιστορίας» που ενσωματώνονται στο κείμενο, που κυρίως εντοπίζονται στο πλήθος των ονομάτων που εμφανίζονται. Δεν μπορούμε να εκφράσουμε με βεβαιότητα ότι η αρχική ώθηση του συγγραφέα ήταν να συνθέσει ένα ιστορικό κείμενο. Εντούτοις, τα ιστορικά στοιχεία που συναντούμε στο κείμενο και τα πρόσωπα που πρωταγωνιστούν έχουν αναγνωριστεί στην πλειονότητά τους και έχουν γίνει αποδεκτά ως γνήσια από τους σύγχρονους μελετητές⁴⁹.

Η ιστορικότητα των μαρτύρων Πρωτά και Υακίνθου, αλλά και της Βασίλλας -η λατρεία των οποίων άρχισε από πολύ νωρίς- επιβεβαιώνεται από κείμενα του 4^{ου} αιώνα και επιγραφικές μαρτυρίες⁵⁰, καθώς και από τη δραματική ανακάλυψη το

⁴⁸ Περαιτέρω ανάλυση στο Κεφ. «Λογοτεχνικότητα και Διακειμενικότητα», 225 – 268.

⁴⁹ Ο E. Gordon Whatley στηριζόμενος στην λατινική έκδοση M του Mombritius, που έχει ως τίτλο *Passio Sanctorum Prothi et Hiacyinthi Martyrum* και με το επιχείρημα της αναγνώρισης και αποδοχής των Πρωτά, Υακίνθου και Βασίλλας, υποστηρίζει ότι η αρχική πρόθεση του αγιογράφου ήταν ιστορική. Βλ. E. Gordon Whatley, “More than a Female Joseph”, 89.

⁵⁰ T. Mommsen (εκδ.), *Depositio Martyrum*, MGH, AA 9, Berlin: Weidmann 1892, 72: “*Basillae Salaria uetere Diocletiano IX et Maximiano VIII consul*”. M. Ihm (εκδ.), *Damasi Epigrammata*, Leipzig: Teubner 1895, 52. Επίσης, B. de Gaiffier, “Palatins et eunuques dans quelques

1844 της πραγματικής σαρκοφάγου του Υακίνθου με ενδεικτική ημερομηνία στην επιγραφή στα ερείπια της κατακόμβης της Βασίλλας στη Via Salaria⁵¹. Συνεπώς, δεν μπορεί να είναι απλά τυχαίο το γεγονός της κοινής παρουσίας των τριών αυτών ονομάτων τόσο στο νεκροταφείο όσο και στην ιστορία της Ευγενίας. Η αρχαιότερη μαρτυρία για τη λατρεία της ίδιας της Ευγενίας εμφανίζεται έναν αιώνα αργότερα, όταν το *Martyrologium Hieronymianum*⁵² τοποθετεί τον τάφο της Αγίας στο νεκροταφείο και κατακόμβη του «Apronianus» στη Via Latina⁵³. Πρώιμοι προσκυνηματικοί οδηγοί επιβεβαιώνουν την τοποθεσία αυτή ως τη θέση του ιερού της Αγίας και της ομώνυμης Εκκλησίας, η οποία ήταν ήδη αρκετά παλιά κατά την εποχή του Πάπα Ιωάννη VII (706-707) και χρειαζόταν αναπαλαίωση⁵⁴.

Ένα από τα ιστορικά πρόσωπα που συναντούμε στην αρχή του βίου της αγίας Ευγενίας, είναι μεταξύ άλλων ο Κόμμοδος⁵⁵. Όπως μας πληροφορεί το κείμενο, ο

---

documents hagiographiques”, *AB* 75 (1957): 17–46 (39, n. 4) και η μελέτη του H. Delehaye, *Étude sur le legendier romain*, Brussels: Société des Bollandistes 1936, επανέκδ. 1968, 171–186 (183–184).

⁵¹ L. Spera, “Basillae Coemeterium”, στο A. La Regina *et al.* (εκδ.), *Lexicon Topographicum Urbis Romae: Suburbium*, I, Rome: Quasar 2001–8, 11–14.

⁵² *Martyrologium Hieronymianum*: G. Baptista de Rossi - L. Duchesne (εκδ.), *Martyrologium Hieronymianum*, *Acta Sanctorum Novembris*, Brussels: Bollandistes 1894, II, 1.7-9.

⁵³ Σημειώθηκε μάλιστα ότι δεν υπήρχαν καθόλου ίχνη της εκκλησίας στην οποία βρισκονταν τα λείψανα της Αγίας μέχρι που ο Στέφανος ο ΣΤ' τα μετέφερε στην Εκκλησία των Αποστόλων μέσα στην Πόλη. Ο Boldetti πίστευε ότι είχε βρει την είσοδο στην κατακόμβη της Αγίας ένα τέταρτο του μιλίου έξω από την Porta Latina, σε σημείο όπου ο δρόμος διακλαδώνεται και στη δεξιά πλευρά, κάτω από το Casa και Vigna Moiraga, εντοπίζει κανείς μια παλιά και ερειπωμένη κατακόμβη. Βλ. F. X. Kraus, S. Northcote, W. R. Brownlow, *Roma sotterranea: die römischen Katakomben*, Berlin: Herder 1873, 547.

⁵⁴ T. Mommsen, *Gestorum Pontificum Romanorum*, Vol. 1: *Libri Pontificalis, pars prior*, MGH, Berlin: Weidmann 1898, 219· R. Davis, *The Book of the Pontiffs (Liber Pontificalis)*, Liverpool: Liverpool University Press 1989, 88–89· E. Josi, “Cimitero cristiano sulla Via Latina”, *RAC* 16 (1939): 19–48 και 203–40; 17 (1940), 7–39.

⁵⁵ Βασιλεύοντος ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει Ρώμῃ Κομόδου, ἔξαπεστάλη ἐν τῇ ἑβδόμῃ αὐτοῦ ὑπατία ὁ μεγαλοπρεπέστατος Φίλιππος ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων πόλει, διέπων τὴν ἐπάρχων ἐξουσίαν τῆς Αἰγυπτίων χώρας, ὥστε ἅπασαν τὴν ἐκεῖσε φροντίδα τοῖς αὐτοῦ ὑποτάξαι προστάγμασιν» (Α' παραλλαγή) / «Ἐν τῷ ἑβδόμῳ ἔτει τῆς ὑπατείας Αὐγούστου Κομόδου, ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς τὸν μεγαλοπρεπέστατον Φίλιππον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Αἰγυπτίων, ἵνα ἐκεῖ τὴν ἐπαρχότητα διέπη ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων πόλει· καὶ πάσας τὰς προσαγωγὰς καὶ τὰς

αυτοκράτορας Κόμμοδος βασίλευε στη Ρώμη όταν κατά την 7^η υπατεία του (δηλαδή το 187) διόρισε τον πατέρα της Ευγενίας, Φίλιππο, ως έπαρχο της Αιγύπτου. Ο Delehaye στη βασική μελέτη του για την Ευγενία, στηριζόμενος στο γεγονός ότι δεν υπήρχε εκείνη την εποχή αιγυπτιακή νομαρχία και επίσης ότι δεν μαρτυρείται επίσκοπος Αλεξανδρείας ονόματι Φίλιππος, παραλείπει τα στοιχεία αυτά ως μυθολογικά και φανταστικά.⁵⁶

Εντούτοις, η προσωπογραφική έρευνα από την εποχή του Delehaye έχει προχωρήσει αποκαλύπτοντας κάποιον *Cn(aeus) Domitianus Philippus*, ο οποίος ήταν πράγματι έπαρχος της Αιγύπτου το 241-242, όχι το 192⁵⁷. Μέχρι τον 5^ο αιώνα όμως η μνήμη του ενδέχεται να παραποιήθηκε ή να συγχέεται με έναν άλλον ιδιαίτερα γνωστό Φίλιππο, ο οποίος έγινε αυτοκράτορας το 244, και είναι γνωστός στην ιστορία ως ο «Φίλιππος ο Άραβας». Ο Φίλιππος ο Άραβας, προτού γίνει αυτοκράτορας, κατείχε το αξίωμα του Ρωμαίου Επάρχου μαζί με τον αδελφό του Πρίσκο που ήταν ιδιαίτερα ισχυρός, και ο οποίος προηγουμένως είχε τελέσει Αντινομάρχης της Αιγύπτου και ένας από τους δικαστές στην Αλεξάνδρεια. Σχετική αναφορά που συνδέει τον Φίλιππο τὸν Ἐπαρχο με την Ευγενία εντοπίζεται: στον Κεδρηνό, «οὗτος δὲ (ὁ Φίλιππος) ἦν πατὴρ τῆς ἀγίας μάρτυρος Εὐγενείας»⁵⁸, στον Γεώργιο Μοναχό, «ὡς κωλύσαντος Φιλίππου τοῦ ἐπάρχου τὸν σῆτον διακομισθῆναι τῷ στρατῷ. Οὗτος δὲ (ὁ Φίλιππος) ἦν (ὁ) πατὴρ τῆς ἀγίας Εὐγενείας»⁵⁹, στον Ιωάννη Ζωναρά αναφέρεται η άποψη ότι ο Φίλιππος ο Άραβας ήταν πατέρας της Ευγενίας αλλά απορρίπτεται από τον ίδιον, «Φασί μέντοι τινὲς τοῦτον εἶναι τὸν πατέρα τῆς μάρτυρος Εὐγενείας· ἀλλὰ περὶ τὴν δόξαν

ἐξουσίας τὰς οὐσας ἐν Αἰγύπτῳ ἔδωκεν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ» (Β' παραλλαγή) / «*Septimo consulatu Commodus Imperator illustrem uirum Philippum dirigit in Egyptum: ut et praefecturam Alexandriae ageret potestatis : quae per totam Egyptum eius dictioni seruirent*» (M) / «*In septimo consulate suo Commodus imperator dixerit illustrissimumm uirum Philippum ad Aegyptum, ut praefecturam ageret Alexandriae, et omnes potestates quae per totam Aegyptum, administrabantur ejus arbitrio deservirent*» (R).

⁵⁶ Delehaye, *Étude sur le legendier romain*, 181-182.

⁵⁷ Ο.π. 182· G. Bastianini, "Lista dei Prefetti d'Egitto dal 30a al 299p", *Zeitschrift fur Papyrologie und Epigraphik*, 17 (1975): 263-328 (311).

⁵⁸ Georgius Cedrenus, *Compedium historiarum*: I. Bekker (εκδ.), *Georgius Cedrenus Ioannis Scylitzae ope*, I [Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae], Bonn: Weber, 1839, 451.

⁵⁹ Georgius Monachus, *Chronographia: Chronicon breue*, PG 110, 545.14-15.

ταύτην πεπλάνηται. Ἐπαρχος μὲν γὰρ κάκεῖνος γενέσθαι ἰσθόρηται, ἀλλ’ Αἰγύπτου. Καὶ οὐ τοῦ δορυφορικοῦ καὶ μετὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐκεῖνος παραιτησάμενος τὴν ἀρχὴν ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας ἠνδρίσατο καὶ μαρτυρίῳ κεκόσμηται»⁶⁰.

Επιπλέον, και σε απόλυτη συνάρτηση με το κείμενο του βίου της Ευγενίας, ο αυτοκράτορας Φίλιππος θεωρήθηκε ευρέως από τους χριστιανούς απολογητές, από τον 4^ο αιώνα και αργότερα, ως συμπαθών τους χριστιανούς και ότι συνέβαλε μυστικά στην αύξηση και εκδήλωση της χριστιανικής πίστης⁶¹. Οι χριστιανικοί συγγραφείς πίστευαν επίσης ότι ο αυτοκράτορας δολοφονήθηκε, όπως ακριβώς και ο πατέρας της Ευγενίας, λόγω της πίστεώς του, και δεν έπεσε σε μάχη όπως αναφέρουν άλλες πηγές. Συνεπώς, ο πατέρας της Ευγενίας, ο Φίλιππος, είναι κατασκεύασμα του συγγραφέα, ένα πρόσωπο φανταστικό, που όμως από τον 5^ο αιώνα η δράση του φαίνεται να αποτυπώνεται με σχετικά ιστορικά στοιχεία.

Ανάμεσα στα άλλα ιστορικά ονόματα είναι ο ύπατος Ακυλίνος⁶², του οποίου τον υιό η Ευγενία απορρίπτει ως πιθανό σύζυγο στην ερώτηση του πατέρα της εάν επιθυμεί να συζευχθεί μαζί του⁶³. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ένας από

⁶⁰ Ioannes Zonaras, *Chronicle*, εκδ. M. Pinder and T. Büttner-Wobst, *Ioannis Zonarae Annales*, vol. 2, Bonn: Weber 1844, 583.

⁶¹ “de hoc [i.e. Philip] traditum nobis est, quod Christianus fuerit”: E. Schwartz, and Eusebius, *Eusebius Werke, Zweiter Band: Die Kirchengeschichte*, II, Leipzig: Hinrichs 1908, 589.27 – 591.1. Για τις αρχικές υπευθυνότητες του Φιλίππου και του Πρίσκου, βλ. D. S. Potter, *Prophecy and History in the Crisis of the Roman Empire*, Oxford: Oxford University Press 1990, 213–15. Για τη σχέση του Φιλίππου του Άραβα με τον Χριστιανισμό βλ., B. de Gaiffier, “Palatins et eunuques dans quelques documents hagiographiques”, *AB* 75 (1957): 18, υποσημ. 1, επίσης, P. Hurley, “Some Thoughts on the Emperor Aurelian as ‘Persecutor’”, *Classical World* 106.1 (2012), 83, υποσημ. 24 και με περισσότερη βιβλιογραφία, I. L.E. Ramelli, “Origen, Patristic Philosophy, and Christian Platonism Re-Thinking the Christianisation of Hellenism”, *VC* 63.3 (2009), 238-39 και ιδίως υποσημ. 78.

⁶² Το όνομα *Aquilinus* που παραδίδει η λατινική εκδοχή R δεν αποτελεί το γνήσιο όνομα, καθώς τόσο η λατινική έκδοση M όσο και οι ελληνικές παραλλαγές του κειμένου, αλλά και η Συριακή και η Αρμενική εκδοχή δίδουν το όνομα Ακυλίνος.

⁶³ Μιάς οὖν τῶν ἡμερῶν ἐπερώτησεν αὐτὴν ὁ πατὴρ αὐτῆς, εἰ βούλοιο γαμηθῆναι Ακυλιανῶ τῷ υἱῷ τοῦ ὑπάτου. (Α’ παραλλαγή) / Ἐν τῷ οὖν πεντεκαϊδεκάτῳ ἔτει τῆς ἡλικίας αὐτῆς αἰτεῖται πρὸς γάμον ὑπὸ Ακυλίνου τοῦ ὑπάτου (Β’ παραλλαγή) / *Denique dum a patre interrogaretur: si Aquilini consulis filii coniunx fieri consentiret (M) / Igitur cum quintodecimo aetatis suae anno ab Aquilio, Aquilii consulis filio peteretur sponsa (R)*

τους υπάτους στο τελευταίο έτος της βασιλείας του αυτοκράτορα Φιλίππου το 249 ήταν ο L. Naevius Aquilinus⁶⁴. Το ίδιο όνομα φέρει και ένα άτομο που έζησε προωμότερα, ο L. Titius Plautius Aquilinus, ο οποίος υπήρξε πρόξενος το 162 και είχε σχέση με τον επίσκοπο Σωτήρα που επίσης παρουσιάζεται στις σελίδες του βίου της Αγίας.

Η αγιοποίηση του επισκόπου Σωτήρα χρονολογείται στα χρόνια της υπατείας του Ακυλίνου. Ο επίσκοπος Σωτήρ⁶⁵ παρουσιάζεται στο κείμενο ως ο βαπτιστής και διδάσκαλος της νεοφώτιστης Βασίλλας, λίγο πριν την περίοδο των διωγμών από τους Βαλεριανό και Γαλλιηνό. Στην ιστορική πραγματικότητα, ο επίσκοπος Σωτήρ διετέλεσε Πάπας Ρώμης το 166-174, δηλαδή πριν την γέννηση της Αγίας ή όταν αυτή ήταν ακόμα νήπιο. Πέραν όμως της ιστορικής σύνδεσης του ονόματος Σωτήρ με τον Ακυλίνο, το όνομα αυτό είναι το καταλληλότερο για να δηλώσει τον βαπτιστή και διδάσκαλο της νεοφώτιστης Βασίλλας. Το όνομα Σωτήρ προέρχεται από το επίθετο *σωτήρας* και χαρακτηρίζει κατά την κλασσική περίοδο τόσο τους Θεούς όσο και τους κυβερνήτες, ενώ υιοθετήθηκε ως επίθετο και για το Χριστό στην εποχή του Τερτυλλιανού⁶⁶.

Την περίοδο των διωγμών από τους Βαλεριανό και Γαλλιηνό, ο επίσκοπος Κυπριανός⁶⁷ της Καρχηδόνας μαρτύρησε⁶⁸. Η συνύπαρξη στο κείμενο του

⁶⁴ PLRE I, 92. Προηγούμενα σχόλια για τον γιό του Ακυλίνου, υποψήφιου μνηστήρα της Ευγενίας, μπορεί να βρει κανείς στην PL 73, 622,5· και στον Delehay, *Étude sur le legendier romain*, 185.

⁶⁵ Τότε ό επίσκοπος τής πόλεως Σωτήρ ονόματι, ανήρ άγιος και τή θεία παιδεύσει σφόδρα τέλειος παραγενάμενος πρός τήν Βασίλλαν, φωτίσας αυτήν τῷ άγιῷ βαπτίσματι... (Α' παραλλαγή) / *Tunc Papa urbis Romae Soter nomine uir sanctus et in diuina oration ualde perfectus peruenit ad Basillam per beatam Eugeniā : et baptismo eam consecrauit...* (M). Όλες οι άλλες ελληνικές παραλλαγές (Β' και Γ') αλλά και η λατινική παραλλαγή R ονομάζουν αυτό τον επίσκοπο Κορνήλιο. Η Γ' Παραλλαγή αναφέρεται επίσης στον επίσκοπο Κυπριανό και στον Ανθύπατο Πάτερνο (στην Α' Παραλλαγή γίνεται λόγος στον Ανθύπατο Μάξιμο), ενώ η Β' Παραλλαγή και το κείμενο από τον Συμεών (PG 116, 641) απλά αναφέρονται στον επίσκοπο Κορνήλιο χωρίς να μνημονεύουν οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο. Για περαιτέρω βλ. Κεφ. «Υπάρχουσες Εκδόσεις και Σχέσεις Κειμένων», 93-94.

⁶⁶ *Oxford Classical Dictionary*, 3η εκδ., Oxford: Oxford University Press 1996, 1427-8.

⁶⁷ «...καί Κυπριανός δέ ό επίσκοπος έν Χαρταγένη πολλά υπέμεινεν διά τόν Χριστόν και τήν πίστην, ὅθεν Μάξιμός τις άνθύπατος από βασιλικῶ γράμματος κελουσθείς άνειλεν αυτόν. Ό δέ επίσκοπος Σωτήρ τούτο άκούσας, καθ' έαυτόν λαθραίως διήγεν.» (Α' παραλλαγή) /

Κυπριανού που μαρτύρησε το 258 με τον επίσκοπο Σωτήρα, του οποίου η πατριαρχία έληξε σχεδόν 80 χρόνια νωρίτερα είναι βεβαίως αναχρονισμός⁶⁹. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ο Κυπριανός δοκιμάστηκε για πρώτη φορά από τον ύπατο Ασπάσιο Πάτερο, τον οποίον συναντούμε μονάχα στις σελίδες της Γ' παραλλαγής. Στην Α' Παραλλαγή ο Ασπάσιος Πάτερος⁷⁰ αντικαταστάθηκε από τον Ανθύπατο Μάξιμο⁷¹, ο οποίος σύμφωνα με τα ιστορικά γεγονότα τον είχε διαδεχθεί.⁷²

Διαβάζοντας το κείμενο, συναντούμε επίσης το όνομα *Περένιος*⁷³, που όπως επισημαίνει ο Delehay, ο αυτοκρατορικός αξιωματούχος είχε σταλεί από τη Ρώμη για να δολοφονήσει και να αντικαταστήσει τον Φίλιππο ως έπαρχος της Αιγύπτου. Η παρουσία του ονόματος αυτού στο κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας αποτελεί ενδεχομένως νύξη στον *Sextus Tigidius Perennis*, ο οποίος υπηρέτησε ως έπαρχος της Ρώμης, όχι της Αιγύπτου, στα χρόνια του Κόμμοδου, μια γενιά νωρίτερα από το επεισόδιο που παρουσιάζει τον Περένιο στο κείμενο της Ευγενίας⁷⁴.

Επίσης, στις σελίδες του βίου διαβάζουμε για τον Ευτρόπιο, ο οποίος καθοδηγεί την Ευγενία και τους δυο ευνούχους στον Έλενο. Το όνομα αυτό εμφανίζεται

«et Cyprianus Carthaginem uiolaret: Vnde factum est : ut Dacianus proconsul ex sacro rescriplo Cyprianum interficeret. Soter autem euaderet» (M). Τα κείμενα Γ' και R παραδίδουν άλλες πληροφορίες. Για περαιτέρω βλ. Κεφ. «Υπάρχουσες Εκδόσεις και Σχέσεις Κειμένων», 93-94.

⁶⁸ Η δίωξη αυτή ξεκίνησε από τον πατέρα και συναυτοκράτορα του Γαλλιανού, τον Βαλεριανό. Ωστόσο, μετά τη σύλληψη του Βαλεριανού και την απόλυτη εξουσία του Γαλλιανού, ο οποίος γενικά θεωρήθηκε θετικά διακείμενος προς τους Χριστιανούς, ακολούθησαν διατάγματα το 260 και το 262 που κατοχύρωναν την ελευθερία λατρείας των Χριστιανών. Για περαιτέρω, βλ. R. L. Fox, *Pagans and Christians: In the Mediterranean World from the Second Century AD to the Conversion of Constantine*, London and New York: Penguin 1986, 550–556.

⁶⁹ Delehay, *Étude sur le legendier romain*, 177.

⁷⁰ PLRE I, 671.

⁷¹ PLRE I, 580.

⁷² Delehay, *ό.π.*, 177.

⁷³ «πέμπεται Φιλίππου διάδοχος Περένιος ὀνόματι, ὃς ἐντολὰς ἐδέξατο παρα τῶν τότε βασιλέων, ὥστε εἰ ταῦτα οὕτως ἔχειν, ἀνελεῖν τὸν Φίλιππον.» (Α' Παραλλαγή) / «mittitur Philippo successor Perennius in praeceptis qui acceperat» (M).

⁷⁴ Delehay, *Étude sur le legendier romain*, 186.

τόσο στις ελληνικές παραλλαγές Α' και Β' όσο και στις λατινικές παραλλαγές Μ και R, αλλά και στη συριακή παραλλαγή. Ενδεχομένως να πρόκειται για τον μάρτυρα Ευτρόπιο που έζησε επί Μαξιμιανού (286-305) χωρίς όμως να μπορούμε να είμαστε απόλυτα βέβαιοι⁷⁵.

Ως εκ τούτου, πέραν από την παρουσία των ονομάτων αυτών στο κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας, όπου δίδουν σαφώς μια ιστορική επικάλυψη στο κείμενο, μερικά από τα γεγονότα που παρουσιάζονται στις σελίδες του κειμένου είναι τουλάχιστον αληθοφανή, παραπέμποντάς μας στα χρόνια της πρώιμης χριστιανικής ιστορίας, και πιο συγκεκριμένα στην περίοδο των διώξεων, όπως έχει ήδη σημειωθεί. Σύμφωνα με τα δεδομένα που γνωρίζουμε για τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο από χριστιανικούς ιστορικούς του 4^{ου} αιώνα, όπως τον Λακτάντιο και τον Ευσέβιο, ο ρόλος της Βασίλλας και των ευνούχων Πρωτά και Υακίνθου, όπως επίσης και ο ρόλος της Ευγενίας προς το τελευταίο μέρος της ιστορίας, ταιριάζει απόλυτα με το πλαίσιο των ιστορικών διώξεων που τελέστηκαν υπό Βαλεριανού και Γαλλιηνού το 258-260 και από τον Διοκλητιανό, τον Γαλέριο και τον Μαξιμιανό (ανά διαστήματα μεταξύ του 303 και 312). Αναφέρουν, μάλιστα, ότι οι διώξεις αυτές υπήρξαν στοχευμένες προς τους Χριστιανούς από την τάξη των Πατρικίων, συμπεριλαμβανομένων και των συγκλητικών, υπαλλήλων του παλατιού και μελών της βασιλικής οικογένειας (π.χ. τη σύζυγό του Διοκλητιανού και την κόρη του), καθώς και κληρικών και του ευρύτερου κοινού⁷⁶.

Η μέθοδος που ακολουθείται για την εκτέλεση της Ευγενίας, ο πνιγμός και ακολούθως η καύση της, παρόλο που απέτυχαν και οι δύο προσπάθειες, εντούτοις αποτελούν -σύμφωνα με τον Λακτάντιο- τις δυο προτιμότερες

---

⁷⁵ Ο Ευτρόπιος ρίφθηκε μαζί με τον Κλεονίκο σε λέβητα. Η μνήμη και των δύο τοποθετείται στις 3 Μαρτίου μαζί με τον Βασιλίσκο. *ΘΗΕ V, Εὐτρόπιος, 1105*

⁷⁶ E. Gordon Whatley, "More than a Female Joseph", 92.

μεθόδους εκτέλεσης χριστιανών ανδρών και γυναικών που μαρτύρησαν στην εποχή του Διοκλητιανού⁷⁷.

Καθώς φαίνεται, στο απλό αυτό κείμενο που παραδίδει το βίο και μαρτύριο της αγίας Ευγενίας, έχουν παρεισφρήσει αναφορές σε ποικίλα ιστορικά γεγονότα, πρόσωπα και συνήθειες της εποχής προσδίδοντας στην ιστορία της Αγίας το στοιχείο της αληθοφάνειας. Ο Delehayε υποστήριξε ότι όλα αυτά τα κείμενα αποτελούν τυχαίο αποτέλεσμα άγνοιας ή σχετίζονται με αλλοιωμένες προφορικές παραδόσεις. Εν αντιθέσει, ο E. Gordon Whatley υποστήριξε ότι αποτελούν μια μελετημένη και προσχεδιασμένη ανάμειξη της ιστορικής αλήθειας με τη φαντασία, καθώς σύμφωνα με τον Glenn Bowersock, ήταν γενικό χαρακτηριστικό της αφηγηματικής λογοτεχνίας του ελληνο-ρωμαϊκού κόσμου στην μετα-Αυγούστου εποχή⁷⁸.

Χρονικές Ενδείξεις Κειμένου

Στο σημείο αυτό θα προχωρήσουμε σε μία περαιτέρω ανάλυση των πληροφοριών που μας παρέχει το κείμενο, επιδιώκοντας να θέσουμε με λογική σειρά τις χρονολογικές ενδείξεις του κειμένου.

Ο Φίλιππος, ο πατέρας της Ευγενίας, παρουσιάζεται από τον αγιογράφο από τις πρώτες αράδες του βίου, ενημερώνοντας τον αναγνώστη ότι είχε αποσταλεί ως Έπαρχος στην Αίγυπτο κατά το έβδομο έτος της υπατείας του Κόμμοδου, δηλαδή το 187 μ.Χ., δηλώνοντας έτσι εξαρχής το χρονικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα μπορούσαμε να θέσουμε το βίο και τη δράση της Αγίας. Η Ευγενία παρουσιάζεται λίγο πιο κάτω και δηλώνεται από τον αγιογράφο το έτος της ηλικίας της: «*Η δὲ τούτου θυγάτηρ Εὐγενία, εἰς ἕξ καὶ δέκατον φθάσασα ἔτος*» (Α', §1). Ακολουθώντας την αφήγηση, η επόμενη ιστορική ένδειξη που δίδεται από τον αγιογράφο αφορά στην προκοπή της Αγίας στο ανδρικό μοναστήρι

---

⁷⁷ Πρβλ. Κίνδυνος πνιγμού από πέτρες που είχαν δεμένες στο λαιμό τους ('*alligatis ad collum molaribus mergebantur*'), εφαρμόζεται αποκλειστικά σε οικιακούς σκλάβους, De Gaiffier, "Palatins", 19.

⁷⁸ G. W. Bowersock, *Fiction as History: Nero to Julian*, Sather Classical Lectures 58, Berkeley: University of California Press 1994, 1.

επισημαίνοντας ότι: «Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ τῇ θεῖα παιδεύσει ἐν Χριστῷ προέκοπτεν, ὡς ἐντὸς διετοῦς χρόνου πάσας τὰς γραφὰς ἀπομνημονεύειν». (Α', §11). Αμέσως μετά ο αγιογράφος αναφέρει ότι: «Τῷ δὲ ἐνιαυτῷ τῷ τρίτῳ ἐν τοιαύτῃ ἀναστροφῇ καὶ πολιτεῖα διαγόντων αὐτῶν, ὁ ἀρχιμανδρίτης τελειωθείς, πρὸς Κύριον ἀπήλθεν, οὕτινος μετὰ τὴν ἀποβίωσιν πᾶσιν ἤρεσεν τοῖς ἀδελφοῖς, ἵνα ἡ μακαρία Εὐγενία τῆς ἡγουμενίας ἄρχηται» (Α', §11).

Συνεπώς, η αγία Ευγενία έλαβε την ηγουμενία της Μονής μετά από 3 χρόνια παραμονής στο μοναστήρι, σε ηλικία δηλαδή δεκαεννέα ετών. Έπειτα ο βίος δεν δίδει κάποια συγκεκριμένη χρονολογία αλλά θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι είχαν περάσει δύο ή τρία χρόνια πριν η Μελανθία κατηγορήσει την Ευγενία για βιασμό και την οδηγήσει σε δημόσια δίκη ενώπιον του πατέρα της, που ήταν τότε έπαρχος της Αιγύπτου. Αλλά αυτό δεν θα μπορούσε παρά να είναι μια απλή υπόθεση, καθώς το κείμενο δεν μας δίδει περαιτέρω πληροφορίες.

Μετά την αποκάλυψη της πραγματικής ταυτότητας της Αγίας, ο πατέρας της Φίλιππος γίνεται επίσκοπος και παραμένει στον επισκοπικό θρόνο για ένα έτος και τρεις μήνες: «Ἐποίησεν δὲ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ ἐνιαυτὸν ἕνα καὶ μῆνας τρεῖς, καὶ τῷ μαρτυρίῳ τῆς ὁμολογίας τελειωθείς, ἐπορεύθη πρὸς Κύριον» (Α', §23). Στα χρόνια της Επισκοπής του, η Χριστιανική εκκλησία -υπήρχε μόνο μία στην Αλεξάνδρεια- αναφέρεται ότι είχε κλείσει για οκτώ χρόνια: «Γίνεται οὖν χαρὰ ἐν τῷ δήμῳ καὶ ἡ ἐκκλησία, ἢ ἐπὶ ὀκτῶ ἔτη κεκλεισμένη, ἀνοίγεται καὶ πάντες πιστεύσαντες ἐγένοντο χριστιανοί». (Α', §22). Αυτές είναι όλες οι χρονολογικές ενδείξεις που παρουσιάζονται μέχρι το σημείο που η Ευγενία μαζί με τη μητέρα και τα αδέρφια της επιστρέφουν στη Ρώμη, έπειτα από τη δολοφονία του πατέρα της Αγίας, του επάρχου Φιλίππου.

Η λατινική εκδοχή από τον Rosweyde (R)⁷⁹ συμφωνεί με τα στοιχεία αυτά σε γενικές γραμμές, καθώς αναφέρει ότι ο Φίλιππος, κατά την ημερομηνία του θανάτου του, υπήρξε Έπαρχος μεταξύ εννέα και δέκα ετών και οι τότε αυτοκράτορες Σεβήρος και Αντωνίνος διέταξαν να θανατωθεί, αναφορά που

⁷⁹ PL 73, 615, Cap. XVI

διαβάζουμε και στην ελληνική παραλλαγή Β⁸⁰. Ο Σεβήρος και Αντωνίνος υπήρξαν αυτοκράτορες το 205-206⁸¹. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ελληνική παραλλαγή Α΄ δεν αναφέρεται στους αυτοκράτορες αυτούς ονομαστικά, αλλά χρησιμοποιεί τον πληθυντικό αριθμό σημειώνοντας: *παρα τῶν τότε βασιλέων*⁸².

Τα οκτώ έτη κατά τα οποία ήταν κλειστή η εκκλησία μας οδηγούν πίσω στην χρονική περίοδο κατά την οποία ο Φίλιππος είχε σταλεί στη Ρώμη. Το κείμενο Α΄ αναφέρει ότι «ἀπὸ τῆς Ρώμης παραγενάμενος εἰς Ἀλεξάνδρειαν πᾶσαν τὴν Αἰγυπτίων διοίκησιν τοῖς τῶν Ῥωμαίων ἔθεσιν διετίθει» (Α΄, §1), που σημαίνει ενδεχομένως ότι ο Χριστιανισμός επρόκειτο να κατασταλεί. Η εξήγηση αυτή παρουσιάζεται με ανάλογο τρόπο και στη λατινική εκδοχή Μ⁸³. Εντούτοις, η ελληνική παραλλαγή Β΄ και η λατινική εκδοχή R περιλαμβάνουν σχετική επεξήγηση προσθέτοντας ότι οι Ιουδαίοι αντιμετώπιζονταν με μεγαλύτερη αυστηρότητα από τον Φίλιππο, ενώ οι Χριστιανοί επιτρεπόταν να ζουν έξω από την πόλη⁸⁴. Ενδεχομένως, το τμήμα αυτό να οφείλεται σε μια αόριστη ανάμνηση του Διατάγματος του Σεβήρου που εκδόθηκε το 203, σύμφωνα με το οποίο οι Ιουδαίοι απαγορευόταν να κάνουν προσήλυτους και οι Χριστιανοί να προσηλυτίζον⁸⁵.

Η αφήγηση μέχρι αυτό το σημείο όπως παραδίδεται φαίνεται να είναι συνεπής στις διάφορες παραλλαγές και έτσι μπορούμε να προχωρήσουμε στην τοποθέτηση της δράσης της Αγίας γύρω στα τέλη του 2^{ου} αιώνα αρχές του 3^{ου} αιώνα. Όταν όμως η ηρωίδα φτάνει στη Ρώμη παρατηρούμε ότι οι αναχρονισμοί και η ασυνέπεια χαρακτηρίζουν τη δράση της Αγίας. Παραθέτουμε κάποια θολά

⁸⁰ Β΄ παραλλαγή, §33

⁸¹ D. S. Potter, *The Roman Empire at Bay: Ad 180–395*, London - New York: Routledge 2004.

⁸² Την ίδια αναφορά εντοπίζουμε και στη λατινική εκδοχή Μ, την αρμενική εκδοχή, την συριακή εκδοχή ενώ η αιθιοπική εκδοχή αναφέρεται σε μόνο ένα βασιλιά χωρίς ωστόσο να τον κατονομάζει. Για περαιτέρω, βλ. σχετικό κεφάλαιο: «Υπάρχουσες Εκδόσεις και Σχέσεις Κειμένων», 88-89.

⁸³ Mombritius, *Passio Eugeniae*, 391.34-35.

⁸⁴ Β΄ Παραλλαγή, §1· Rosweyde, *PL* 73, 606, Cap.I

⁸⁵ Απ. Γλαβίνας, *Οι διωγμοί κατά της Εκκλησίας στην Προκωνσταντίνηια εποχή*, Ελλάδα: Τέρτιος 1990, κεφ. XII, μέσω της ηλεκτρονικής διεύθυνσης: http://oodegr.co/oode/biblia/diognmoi_1/12.htm.

σημεία που επισκιάζουν την αφήγηση στο σύνολό της, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις παραλλαγές του βίου της Αγίας.

Ο Άβιτος και ο Σέργιος, οι υιοί του Φιλίππου, τον οποίον ο αυτοκράτορας είχε μόλις δολοφονήσει, είναι ευπρόσδεκτοι από τη Σύγκλητο. Το κείμενο της Α' παραλλαγής αναφέρει συγκεκριμένα: «*Προηγείτο δὲ αὐτῶν ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις, δι' ἧς Ἄβιτος καὶ Σέργιος παρὰ τῆς συγκλήτου μετὰ χαρᾶς ἀπεδέχθησαν*» (Α', §24). Αυτό δύσκολα θα μπορούσε να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα λαμβάνοντας υπόψη ότι ο πατέρας τους είχε μόλις πριν δολοφονηθεί έπειτα από εντολή του αυτοκράτορα.

Ένας από αυτούς γίνεται πρόξενος, ή ανθύπατος, στην Καρχηδόνα, και ο άλλος βικάριος (ουικάριος) της Αφρικής. Η Α' παραλλαγή αναφέρει: «*ὡς τὸν μὲν ἕνα αὐτῶν ἀνθύπατον τῆς Χαρταγένης γενέσθαι, τὸν δὲ Ἄβιτον τῆς Ἀφρικῆς κατασταθῆναι*» (§24), ενώ η Β' σημειώνει: «*Ἄβιτον τῆς Καρθαγένης ἐποίησαν ἀνθύπατον γενέσθαι, τὸν δὲ Σέργιον τῆς Ἀφρικῆς οὐικάριον*» (§37). Τον τίτλο αυτό, οὐικάριος, τον συναντούμε στη *Notitia Dignitatum*⁸⁶ και το 409 στον Θεοδοσιανό Κώδικα 7,15,1. Φυσικά ο τίτλος μπορεί να υπήρχε και προηγουμένως, ενώ ο Mommsen υπαινίσσεται ότι τοποθετείται νωρίτερα από τον Διοκλητιανό⁸⁷. Δεν μπορεί όμως να είναι πιο νωρίς από το 210 μ.Χ..

Από την άλλη, εντοπίζει κανείς στις προξενικές λίστες ότι ο Πομπήιος (*Pompeianus*) και ο Άβιτος ήταν και οι δύο ύπατοι το 209 μ.Χ.⁸⁸. Εάν ο Άβιτος είχε σταλεί από τη Σύγκλητο για να κυβερνήσει την προξενική επαρχία της Αφρικής αργότερα από το 209, που είναι πιθανόν, έχουμε εδώ μια επιβεβαίωση των *Πράξεων*. Εάν ο Άβιτος ήταν περίπου στην ίδια ηλικία με την αδελφή του Ευγενία, ενδεχομένως το 209 να είχε ικανοποιητική ηλικία που να του επέτρεπε να λάβει αυτή τη θέση. Οι *Πράξεις*, όμως, μάλλον κάνουν υπαινιγμό ότι ήταν

⁸⁶ W. Fairley, "Notitia Dignitatum or Register of Dignitaries", στο *Translations and Reprints from Original Sources of European History*, Vol. 6, Philadelphia: University of Pennsylvania Press 1899, 4. Πρόσβαση από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://legacy.fordham.edu/halsall/source/notitiadignitatum.asp>

⁸⁷ Th. Mommsen, "Das römische Militärwesen seit Diocletian", *Hermes* (1889): 200.

⁸⁸ Delehaye, *Étude sur le legendier romain*, 185-186.

νεότερος, ή εν πάση περιπτώσει δεν ήταν πολύ μεγαλύτερος από αυτήν. Η αναφορά ενός Πομπήιου (*Pompeianus*), ως Πρόξενου το 209 μ.Χ., συμφωνεί επίσης με τις Πράξεις της Αγίας, γιατί ενδέχεται να είναι ο Πομπήιος με τον οποίον η Βασίλλα, μια συγγενής του αυτοκράτορα, ήταν αρραβωνιασμένη: «μία τῶν θεραπαιίδων τῆς Βασίλλας, πορευθεῖσα πρὸς Πομπήϊον, τὸν αὐτῆς ὄρμαστόν...» (Α', §28).

Η Βασίλλα, την οποίαν η ιστορία παρουσιάζει ως μια νεαρή παρθένα γυναίκα, είναι συγγενής του αυτοκράτορα Γαλλιηνού και ταυτόχρονα σύγχρονη της Ευγενίας. Ο Γαλλιηνός διαδέχθηκε τον Βαλεριανό και ανέλαβε τα σκήπτρα της εξουσίας ως αυτοκράτορας γύρω στο 260 μ.Χ, όταν η Ευγενία θα είχε φθάσει περίπου στην ηλικία των εβδομήντα ενός χρόνων. Δεν υπάρχει ωστόσο κάποια αναφορά στο κείμενο που να δηλώνει ότι η Ευγενία μαρτύρησε στο άνθος της νεότητάς της⁸⁹. Συνεπώς, θα μπορούσαμε να αποδεχτούμε τη χρονολόγηση αυτή.

Χαρακτηριστική είναι η αναφορά στις παραλλαγές Β', Γ' και στη λατινική R για τον επίσκοπο Κορνήλιο⁹⁰, τον πάπα της Ρώμης, ο οποίος διαδέχθηκε τον Κυπριανό⁹¹ και παρέμεινε στη Ρώμη μέχρι το 253 αφού υπέστη σειρά βασανιστηρίων. Η Α' παραλλαγή (§25) δεν κάνει καμία αναφορά στον Κορνήλιο και αναφέρει απλά: «Κυπριανὸς δὲ ὁ ἐπίσκοπος ἐν Χαρταγένῃ πολλὰ ὑπέμεινεν διὰ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν πίστην, ὅθεν Μάξιμος τις ἀνθύπατος ἀπὸ βασιλικοῦ γράμματος κελευσθεὶς ἀνείλεν αὐτόν». Εν αντιθέσει, η αρμενική εκδοχή

⁸⁹ Η άποψη αυτή έρχεται σε αντιπαράθεση με την άποψη του Conybeare που ασχολήθηκε επαρκώς με το αρμενικό κείμενο που παραδίδει το βίο της αγίας Ευγενίας, και ο οποίος αναφέρει ότι σύμφωνα με όσα διάβαζουμε στο κείμενο του βίου της Αγίας, η Ευγενία μαρτύρησε στο άνθος της νεότητάς της, ενώ η μητέρα της επιβιώνει και τα αδέρφια της είναι ακόμα νεαροί άνδρες. Επίσης, στο αρμενικό κείμενο γίνεται αναφορά στον αυτοκράτορα Γάλλο, ο οποίος ταυτίζεται με τον Γάιο Βίμπιο Αφίνιο Τρεβονιανό Γάλλο Αύγουστο που διαδέχθηκε τον Δέκιο στα τέλη του 251 μ.Χ. Συνεπώς με βάση αυτά τα δεδομένα ο Conybeare υποστηρίζει ότι πρόκειται για παραλογισμό, αφού η Ευγενία θα είχε φθάσει στην ηλικία των ογδόντα χρόνων κατά την εποχή του μαρτυρίου της. Βλ. Conybeare, *Apology*, 150-151.

⁹⁰ Κορνήλιος, πάπας Ρώμης (251-253), βλ. χρονολογικό πίνακα Β. Κ. Στεφανίδου, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, Αθήνα: Αστήρ, 1948, 802.

⁹¹ ΘΗΕ VII, Κυπριανός. Ο Καρχηδόνας, 1099-1112.

παρουσιάζει ως επίσκοπο της Ρώμης τον Νέστορα. Για τον Νέστορα όμως δεν έχουμε καμία άλλη αναφορά σε οποιαδήποτε άλλη πηγή. Ο Νέστωρ αναφέρεται ότι κρύφτηκε στο άκουσμα της καταδίκης του Κυπριανού από τον πρόξενο Μάξιμο. Αυτή η καταδίκη εκτελέστηκε στις 14 Σεπτεμβρίου του 258⁹².

Σύμφωνα με την λατινική εκδοχή R και την Γ' παραλλαγή, οι ευνούχοι Πρωτάς και Υάκινθος δικάζονται ενώπιον του Νικήτιου, επάρχου της Πόλεως: «*Νικήτιος οὖν ὁ ἑπαρχος τῆς Ρώμης...Κελεύει οὖν ἀποκεφαλισθῆναι αὐτοὺς καὶ μεταστειλάμενος τὴν ἁγίαν Εὐγενίαν ἤρξατο, ὡς περὶ μαγικῶν τεχνῶν, πρὸς αὐτὴν τὴν ἐπερώτησιν ποιῆσθαι*» (Γ', §9). Εν αντιθέσει, η Α' παραλλαγή παραδίδει: «*κατέχεται ἡ Εὐγενία καὶ παρίσταται Ἀνικήτῳ τῷ ἐπάρχῳ τῆς πόλεως*» (§32), ενώ η λατινική εκδοχή M τον ονομάζει Δέκιο. Εντούτοις, δεν υπάρχει κάτι που να αποδεικνύει ότι υπήρχε ἑπαρχος της πόλης που να ονομάζεται Ανίκητος ἢ Νικήτιος. Από την ἄλλη ο Ρωμαῖος αυτοκράτορας Δέκιος βασίλευσε από το 249 μ.Χ. ἔως το 251 μ.Χ..

Πέραν αυτών, οφείλουμε να σημειώσουμε και ἓνα ἄλλο σημεῖο του βίου της Αγίας, το οποίο κατά καιρούς αποτέλεσε βάση για τους μελετητές προς ἀμφισβήτηση της αξιοπιστίας του. Διαβάζοντας το κείμενο δημιουργούνται ἀμφιβολίες εἴαν υπήρχαν μοναστικές κοινότητες-κοινόβια στην περιοχή της Ἀλεξάνδρειας στα τέλη του 2^{ου} αἰώνα. Σε αὐτή την ἀναφορά οι πληροφορίες μας εἶναι περιορισμένες, ὥστε δεν πρέπει να εἴμαστε δογματικοὶ ἐνάντια στην πιθανότητα ὑπαρξης στην Αἴγυπτο τέτοιων ἐγκαταστάσεων.

Εἶναι γνωστό ὅτι ὡς πρώτος ἀναχωρητὴς στην ἔρημο θεωρεῖται ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος, ὁ οποίος ἀνεχώρησε στην ἔρημο το 258 και ὅτι ἐκείνη την ἐποχὴ μοναστήρια δεν υπήρχαν ἀκόμη. Από το κείμενο του βίου του αγίου Ἀντωνίου πληροφοροῦμαστε ὅτι πρὶν την ἀναχώρησή του στην ἔρημο, στην Αἴγυπτο δεν υπήρχαν «*συνεχῆ μοναστήρια, οὐδ' ὄλως ἤδει μοναχὸς τὴν μακρὰν ἔρημον, ἕκαστος δὲ τῶν βουλομένων ἑαυτῷ προσέχειν οὐ μακρὰν τῆς ἰδίας κώμης κατὰ*

⁹² Βλ Conybeare, *Apology*, 150-151.

μόνας ἤσκειτο»⁹³. Από το χωρίο αυτό γίνεται αντιληπτή όχι μόνο η απουσία συνεχών μοναστηρίων τον 3^ο αιώνα αλλά και η ύπαρξη ασκητών στην πόλη και στις περιοχές της κοντινής ερήμου⁹⁴. Συνεπώς, εκείνη την εποχή, την προγενέστερη της ασκήσεως του αγίου Αντωνίου στην έρημο, ήταν σύνηθες να ζουν οι ασκητές γύρω από την πόλη.

Ο Φίλωνας από την Αλεξάνδρεια περιγράφει μια τέτοια αποικία ευσεβών ανδρών και γυναικών, που ζουν μαζί ως μοναχοί και μοναχές, πάνω από τη λίμνη Μαρέα κοντά στην Αλεξάνδρεια κατά το α' μισό του 1^{ου} αιώνα⁹⁵. Οι έποικοι αυτοί τόσο πολύ έμοιαζαν με τους χριστιανούς ώστε ο Ευσέβιος φαντάστηκε ότι ήταν νεοφώτιστοι του Αγίου Μάρκου⁹⁶. Ο Ευσέβιος Καισαρείας έκανε την υπόθεση ότι οι Εσσαίοι «θεραπευταὶ καὶ θεραπευτρίδες» στην έρημο της Αιγύπτου, οι οποίοι αναφέρονται από τον Φίλωνα (*Περὶ Βίου Θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν*), ήταν στην πραγματικότητα μια χριστιανική ομάδα, «τούτων δ' ὄτω πόθος ἔνεστι τῆς ἀκριβοῦς ἐπιστάσεως, μάθοι ἄν ἐκ τῆς δηλωθείσης τοῦ ἀνδρὸς ἱστορίας· ὅτι δὲ τοὺς πρῶτους κήρυκας τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον διδασκαλίας τὰ τε ἀρχῆθεν πρὸς τῶν ἀποστόλων ἔθῃ παραδεδομένα καταλαβὼν ὁ Φίλων ταῦτ' ἔγραφεν, παντί τω δῆλον»⁹⁷.

⁹³ *Vita Antonii* (BHG 140): G.J.M Bartelink (εκδ.), *Athanase d' Alexandrie. Vie d'Antoine* [SC 400], Paris: Le Cerf, 1994 = PG 26, 844. 17-19.

⁹⁴ Ο St. J. Davis αναφέρει στο βιβλίο του με τίτλο, *The cult of Saint Thecla*, ότι λαμβάνοντας υπόψη τα κείμενα του Αθανασίου Αλεξανδρείας, φαίνεται ότι οι παρθένες της Αλεξάνδρειας ζούσαν κυρίως στα σπίτια τους, ή ίσως περιστασιακά σε μικρές, ιδιωτικές κοινότητες. Αυτή η εγχώρια μορφή ασκητισμού ήταν χαρακτηριστική του 4^{ου} αιώνα στην Αίγυπτο σύμφωνα με τον Davis, σημειώνοντας μάλιστα ότι μεγαλύτερες κοινοβιακές εγκαταστάσεις για τις γυναίκες υπήρξαν γύρω στον 5^ο αιώνα. Βλ. St. J. Davis, *The cult of Saint Thecla: A tradition of women's piety in Late Antiquity*, United States: Oxford University Press, 2001, 87.

⁹⁵ W. Gruyter, *Philo von Alexandria: Philonis Alexandrini opera quae supersunt*, Berolini: Typis et Impensis Georgii Reimeri 1963· H. Chadwick, "Philo and the Beginnings of Christian Thought", στο A. H. Armstrong, *The Cambridge History of Later Greek and Early Medieval Philosophy*, Cambridge, Cambridge University Press: 1967· Μ. Γ. Φούγιας, *Το Ελληνικό Υπόβαθρο του Χριστιανισμού*, Αθήνα: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος: 1992· Φίλων ο Αλεξανδρεύς, *Ελληνισμός και Ιουδαϊσμός- Εσσαίοι και Θεραπευτές*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτρος: 2003.

⁹⁶ Conybeare, *Apology*, 154.

⁹⁷ Ευσεβίου, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, 2.17.23-24.

Σαφώς, είναι αδύνατο να έχει κανείς πλήρη γνώση όλων των θρησκευτικών κινήματων που υπήρχαν στην Αλεξάνδρεια κατά τον 1^ο αιώνα και ως εκ τούτου δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε με βεβαιότητα ότι η περιγραφή του Φίλωνα είναι μία πλαστογραφία του 3^{ου} αιώνα που αποσκοπούσε σε μια απολογητική έκφραση προς τα χριστιανικά μοναστικά ιδρύματα στα τέλη του 3^{ου} αιώνα. Δεν υπάρχει τίποτα που να συνηγορεί υπέρ μιας τέτοιας άποψης, και δεν στηρίζεται σε τίποτα εκτός από την υπόθεση, ότι γνωρίζουμε αρκετά καλά κάθε λεπτομέρεια της θρησκευτικής ζωής της Αιγύπτου εκείνης της εποχής, ώστε να είμαστε σε θέση να αμφισβητούμε τη γνησιότητα οποιασδήποτε από τις χαρακτηριστικές γραφές του Φίλωνα, που ίσως μπορεί να μας ενημερώσει για κάτι το οποίο δεν πληροφορούμαστε από άλλες πηγές. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι η κοινότητα που περιγράφει ο Φίλωνας διήρκεσε και εκχριστιανίστηκε με μεγάλη ευκολία.

Σε κάποιο βαθμό, επομένως, η ιστορία της Ευγενίας και η περιγραφή της κοινότητας από τον Φίλωνα επιβεβαιώνουν το ένα το άλλο. Δεν μπορεί να υπάρξει καμία αμφιβολία ότι η ανάπτυξη τέτοιων μοναστικών κοινοτήτων ήταν φυσική στο κλίμα της Αιγύπτου, και γνωρίζουμε την ύπαρξη παρόμοιων ιδρυμάτων ανάμεσα στους Αιγυπτίους κατά τον 3^ο αιώνα π.Χ.⁹⁸ Με βάση αυτά τα δεδομένα μπορούμε τώρα πιο εύκολα να κατανοήσουμε την αναχώρηση της Αγίας από το σπίτι της, έχοντας βέβαια ως απώτερο στόχο την άσκηση έξω από την πόλη, σε περιοχές όπου ζούσαν Χριστιανοί ασκητές. Έτσι μπορούμε να εξηγήσουμε και την εύκολη πρόσβαση σε αυτήν των κατοίκων της πόλεως, όπως και τη μετάβαση της Αγίας στον οίκο της Μελανθίας για θεραπεία.

Επίσης, η εκλογή της αγίας Ευγενίας ως ηγουμένου μπορεί να επεξηγηθεί και πάλι με βάση το Βίο του Αγίου Αντωνίου. Ο άγιος Αθανάσιος μνημονεύοντας την αδελφή του αγίου Αντωνίου, την οποία ο άγιος Αντώνιος παρέδωσε στις παρθένες της πόλεως, σημειώνει ότι αυτός «Ἐχαιρεν...βλέπων...τὴν ἀδελφὴν γηράσασαν ἐν παρθενία, καθηγουμένην τε καὶ αὐτὴν ἄλλων παρθένων⁹⁹». Ο όρος

⁹⁸ Conybeare, *Apology*, 154.

⁹⁹ *Vita Antonii* (BHG 140): G.J.M Bartelink (εκδ.), *Athanase d' Alexandrie. Vie d' Antoine* [SC 400], Paris: Le Cerf, 1994 = PG 26, 921.16.

κατηγορούμενη δείχνει εδώ την πνευματική εξουσία της αδελφής του αγίου Αντώνιου, η οποία έδινε τις πνευματικές της συμβουλές και στις άλλες παρθένες και δεν πρόκειται για την ηγουμένη στο κοινόβιο. Συνεπώς, κάτι ανάλογο μπορούμε να υποθέσουμε και για την Ευγενία, η οποία προφανώς ασκήτευσε στα περίχωρα της πόλεως, όπου υπήρχαν και πολλοί άλλοι ασκητές, οι οποίοι κάποια στιγμή την αναγνώρισαν ως πνευματικό τους οδηγό.

Υπάρχει, όμως, μια πιθανή εξήγηση για τις χρονολογικές διαφωνίες που εντοπίζουμε στο δεύτερο τμήμα του κειμένου, από την άφιξη της Αγίας στη Ρώμη και έπειτα, ιδιαίτερα αν εστιάσουμε στις λατινικές παραλλαγές. Σύμφωνα με τον Conybeare, τα γεγονότα που παρουσιάζονται πρέπει να ανήκουν στο πρώτο μισό του 3^{ου} αιώνα, ωστόσο γύρω στο 280 μ.Χ. ενδεχομένως να έγινε μια κριτική αναθεώρηση της ιστορίας επιδιώκοντας να συνδέσει το αφηγούμενο μαρτύριο με το μεγάλο διωγμό επί Δεκίου, ο οποίος ήταν μέχρι τότε νωπός στις μνήμες των ανθρώπων επισκιάζοντας έτσι την ανάμνηση των προηγούμενων διωγμών. Με τον ίδιο τρόπο, η μνήμη των διωγμών επί Δεκίου, σε ορισμένα μέρη της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, είχε επισκιαστεί σε μεταγενέστερο σημείο από τους διωγμούς του Νουμεριανού¹⁰⁰. Έκδηλο είναι το γεγονός ότι η λατινική παραλλαγή Μ παρουσιάζει τους δύο ευνούχους και την Ευγενία να έχουν υποστεί βασανιστήρια από τον Δέκιο: *et iubetur a Decio praefecto urbis Diana*¹⁰¹.

Ενδεχομένως, λοιπόν, μετά από κάθε καινούργιο ξέσπασμα οργής ενάντια στην εκκλησία να υπήρχε μια τάση στα γραπτά κείμενα να επιδιώκεται να συνδεθεί η μνήμη των παλαιότερων και ήδη γνωστών αγίων με την πιο πρόσφατη κρίση που είχε περάσει η εκκλησία. Έτσι, το όνομα Γάλλος που παραδίδει η αρμενική εκδοχή ως συγγενή της Βασίλλας υπονοεί ότι ο θάνατός της τελέστηκε στην εποχή του. Το λατινικό κείμενο R από την άλλη παραδίδει το όνομα του Βαλεριανού και Γαλληνού με πολύ σαφή τρόπο. Η παραλλαγή Α' παραδίδει το όνομα του Γαληνού (το οποίο διορθώνουμε σε Γαλληνό) και η λατινική Μ του Γαλληνού. Η παραλλαγή Γ' παραδίδει το όνομα Ουαλλεριανού και Γαληνού.

¹⁰⁰ Conybeare, *Apology*, 151.

¹⁰¹ Mombricitus (έκδ.), *Passio Eugeniae*, 397:27.

Είναι εμφανές, λοιπόν, ότι τα κειμενικά στοιχεία που διαθέτουμε δεν μας βοηθούν να τοποθετήσουμε με βεβαιότητα χρονικά το κείμενο, καθώς παρουσιάζονται αναχρονισμοί στην αφήγηση, εμποδίζοντάς μας ίσως να θέσουμε μια σαφή ιστορική βάση. Πέραν αυτού, αρκετοί κριτικοί υποστηρίζουν ότι το μαρτύριο της Ευγενίας και της οικογένειάς της είναι μια ευσεβής προσθήκη στο μύθο που κανονικά ολοκληρώνεται με την σκηνή αναγνώρισης και επανένωσης. Ο Conybeare εικάζει ότι το παλαιότερο κείμενο έφτανε μέχρι το θάνατο του Φιλίππου και την αναχώρηση της οικογένειας στη Ρώμη υποστηρίζοντάς ότι μέχρι εκείνο το σημείο η αφήγηση είναι φρέσκια και ζωντανή, ανεξάρτητη από χρονολογικές ασυνέπειες¹⁰². Περιορίζοντας έτσι το κείμενο μέχρι αυτό το σημείο, παρατηρούμε ότι το ιδιόμορφο υπόλειμμα στο μύθο της Ευγενίας συνιστά μια μικρή ιστορία που μπορεί να εκφραστεί με την ακόλουθη δομή: *Μία νεαρή γυναίκα που οδηγήθηκε βάσει κάποιων έντονων καταστάσεων να υιοθετήσει ανδρική ενδυμασία κατηγορείται για ανήθικη συμπεριφορά και υποχρεώνεται για να αποδείξει την αθωότητά της να αποκαλύψει το φύλο της στους δικαστές.*

Συνοψίζοντας, λοιπόν, τη δράση της Αγίας με βάση τα όσα αναφέρονται στις ελληνικές παραλλαγές που παραδίδουν το κείμενο του βίου της, θα πρέπει να την τοποθετήσουμε χρονικά στα τέλη του 2^{ου} αιώνα και στον 3^ο αιώνα. Η ιστορία αρχίζει στα χρόνια της βασιλείας του Κόμμοδου (176-192) και ολοκληρώνεται στα χρόνια της βασιλείας του Γαλλιηνού (260-268). Ο Γαλλιηνός διαδέχθηκε στο θρόνο τον πατέρα του Βαλεριανό, ο οποίος αρχικά τον έχρισε Καίσαρα το 253. Από το 253 έως το 260 ο Γαλλιηνός βρισκόταν στην εξουσία μαζί με τον πατέρα του ενώ από το 260 (όπου ο πατέρας του αιχμαλωτίστηκε και ακολούθως δολοφονήθηκε) μέχρι το 268 ήταν ο μοναδικός κάτοχος του θρόνου. Γύρω στο 258, ο Βαλεριανός και ο Γαλλιηνός -ως συναυτοκράτορας- εξέδωσαν διάταγμα που κήρυξε τον πόλεμο ενάντια στους Χριστιανούς¹⁰³. Πέραν αυτού, τα

¹⁰² Conybeare, *Apology*, 156.

¹⁰³ J. Bray, *Gallienus: A Study in Reformist and Sexual Politics*, Kent Town: Wakefield Press, 1997, 94-97· Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 33.

περισσότερα πρόσωπα που παρουσιάζονται στις σελίδες του βίου της Αγίας χρονικά τοποθετούνται στις αρχές και στα μέσα του 3^{ου} αιώνα.

Ως εκ τούτου, λαμβάνοντας υπόψη το χρόνο ελεύσεως της Αγίας στην Αλεξάνδρεια, που αυτό σύμφωνα με τις κειμενικές ενδείξεις τοποθετείται στο έτος 187 μ.Χ, όπου τότε η Αγία ήταν πολύ μικρή στην ηλικία αφού εκπαιδεύθηκε εκεί και αποχώρησε από το σπίτι της σε ηλικία 16 χρόνων, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ήταν πολύ μεγάλη σε ηλικία όταν έφτασε το μαρτύριό της στη Ρώμη. Δηλαδή αν λάβουμε ως *terminus ante quem* της ηλικίας της ένα έτος τη στιγμή του ερχομού της στην Αλεξάνδρεια, τότε ήταν περίπου 71-72 ετών όταν μαρτύρησε. Ως *terminus post quem* μπορεί να ληφθεί η ηλικία επτά ή οχτώ ετών, διότι χρειάζονταν σίγουρα κάποια χρόνια για να φτάσει σε τόσο μεγάλο επίπεδο μορφώσεως ώστε να θαυμάζεται ακόμα και από τους σοφούς για τις γνώσεις της στα δεκαέξι της χρόνια. Συνεπώς, τη στιγμή του μαρτυρίου πρέπει να ήταν 78 -79 χρόνων γεγονός που δεν είναι καθόλου απίθανο¹⁰⁴. Ο F. Halkin σημειώνει χαρακτηριστικά: «*Η χρονολογία τῆς Passio Sanctae Eugeniae εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ: Γεννηθεῖσα ἐπὶ Κόμμοδου (176-192), ἡ νεαρὰ παρθένος δὲν θὰ ἐμαρτύρησε παρὰ ἐπὶ Γαλλιανοῦ (259-268), ἤτοι εἰς λίαν προχωρημένην ἡλικίαν*»¹⁰⁵.

¹⁰⁴ Με βάση τις ενδείξεις του κειμένου διαμορφώνεται το εξής πλαίσιο: το 187 ο πατέρας της Ευγενίας Φίλιππος πηγαίνει στην Αλεξάνδρεια και μπορούμε να ορίσουμε ότι ήταν περίπου 7 χρόνων η Αγία τότε. Το κείμενο μας ενημερώνει ότι σε ηλικία 16 χρόνων αποχωρεί από το σπίτι της, επομένως οδηγούμαστε στο έτος 196. Η Αγία έμεινε 2 χρόνια στο μοναστήρι, επομένως το 198 ήταν 18 χρόνων. Ακολούθως το κείμενο αναφέρει ότι μετά από ένα χρόνο έγινε ηγουμένη. Συνεπώς το 199 σε ηλικία 19 χρόνων έγινε ηγουμένη του μοναστηριού. Υπολογίζουμε ότι έμεινε για 2-3 χρόνια στο μοναστήρι μέχρι την κατηγορία της από την Μελανθία για παρενόχληση. Επομένως, φτάνουμε στο έτος 201-202 όπου η Ευγενία ήταν 22 χρόνων. Εάν, το 258 ο Βαλεριανός μαζί με τον Γαλλιανό είχαν ανακηρύξει διάταγμα εναντίων των Χριστιανών, τότε η Ευγενία υπολογίζουμε ότι πρέπει να ήταν περίπου 78-79 χρόνων όταν μαρτύρησε. Εντούτοις, εάν το έτος 187 ήταν μόλις γεννήθηκε η Ευγενία, τότε το 258 πρέπει να ήταν 71 χρόνων.

¹⁰⁵ ΘΗΕ V, «Εύγενία», 1001-1002.

Υπάρχουσες Εκδόσεις και Σχέσεις Κειμένων

Για τη μελέτη και εξέταση του βίου της αγίας Ευγενίας διαθέτουμε σήμερα αρκετά κείμενα, καθώς πρόκειται για κείμενο που γνώρισε ευρεία διάδοση στο Μεσαιωνικό κόσμο και μεταφράστηκε σε ποικίλες γλώσσες.

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται αρχικά (i) οι διάφορες εκδοχές του κειμένου και οι υπάρχουσες εκδόσεις, και ακολούθως έχουμε προχωρήσει σε (ii) μία συγκριτική ανάγνωση των διαφόρων εκδοχών (ελληνικών, λατινικών, συριακών, αιθιοπικών, αρμενικών) του βίου επισημαίνοντας στοιχεία άξια αναφοράς και σχολιασμού. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στα ελληνικά και λατινικά κείμενα που παραδίδουν το βίο και το μαρτύριο της αγίας Ευγενίας. Απώτερος στόχος μας είναι να εξετάσουμε το θολό τοπίο προέλευσης του κειμένου και τις σχέσεις εξάρτησης των κειμένων.

i. Υπάρχουσες Εκδόσεις

Ελληνικές Εκδοχές

Ο F. Halkin στην *Bibliotheca Hagiographica Graeca* υπό το όνομα της Ευγενίας (BHG 607w – 608b)¹⁰⁶ δίνει πληροφορίες για τρία διαφορετικά κείμενα του μαρτυρίου της Αγίας, τρεις διαφορετικές παραλλαγές, οι οποίες είναι ανέκδοτες και τις οποίες εκδίδουμε στην παρούσα διδακτορική διατριβή. Τα κείμενα αυτά σώζονται σε χειρόγραφα του 9^{ου} – 13^{ου} αιώνα.

1. BHG 607w αποτελεί την Α' παραλλαγή του βίου που παραδίδεται από δύο χειρόγραφα:

H - Ιεροσόλυμα, Hierosolymitanus mon. Sabae 18, φφ.362-380

B - Θεσσαλονίκη, Μονή Βλαταίων 4., φφ. 200^r-211^r

Πρόκειται για βασικό κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας στην ελληνική γλώσσα, αφού παραδίδει ολόκληρο το κείμενο του μαρτυρίου και του βίου της.

---

¹⁰⁶ F. Halkin, *BHG III*, Brussels ³1957, 184-185.

Inc. Βασιλεύοντος ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει Ρώμῃ Κομόδου, ἐξαπεστάλη ἐν τῇ ἑβδόμῃ αὐτοῦ ὑπατία ὁ μεγαλοπρεπέστατος Φίλιππος –Des. Εὐαρεστήσαντες γὰρ τῷ Χριστῷ προσετέθησαν τῷ τῶν ἀγίων χορῷ, μεθ' ὧν καὶ ἡμεῖς καταξιωθήμεν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν...ἀμήν.

2. BHG 607x αποτελεί τῆ Β' παραλλαγή τοῦ βίου που παραδίδεται ἀπὸ τρία χειρόγραφα ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓνα (τὸ χειρόγραφο μετὰ τὴν ἑνδειξὴ Ο) ἐπεκτείνεται περισσότερο στὸν ἐπίλογο τοῦ κειμένου.

P - Parisinus Graecus 1491, φφ. 169^v-182

V - Vaticanus Graecus 1608, φφ. 51^v-61

O - Bodleianus Laudianus 69, φφ. 278^v-293

Inc. Ἐν τῷ ἑβδόμῳ ἔτει τῆς ὑπατείας Αὐγούστου Κομόδου, ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς τὸν μεγαλοπρεπέστατον Φίλιππον - Des. a) τὴν καλὴν χηρείαν διὰ τῆς καλῆς προαιρέσεως καὶ προθυμίας ἐφύλαξαν· πόσοι δὲ νεώτεροι διὰ Πρωτᾶ καὶ Υακίνθου τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ ἐπίστευσαν...ἀμήν. b) ἕως τέλους νουθέτησον κατέχειν». Ἐτελειώθη δὲ ἡ τοῦ Θεοῦ μάρτυς... Καθ' ἡμᾶς δὲ βασιλεύοντος... ἀμήν.

3. BHG 607y αποτελεί τὴν Γ' παραλλαγή τοῦ βίου που παραδίδεται ἀπὸ τρία χειρόγραφα ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο χειρόγραφα P καὶ V παραδίδουν ἐπίσης τὸ κείμενο τῆς Β' παραλλαγῆς, ὅπως γίνεται ἐκδηλοῦν καὶ ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω. Τὸ κείμενο αὐτὸ δὲν παρουσιάζει ολόκληρο τὸ κείμενο τοῦ βίου ἀλλὰ τμῆμα αὐτοῦ, γι' αὐτὸ καὶ εἶναι μικρότερης ἐκτασης.

C - Κωδ. Βιβλιοθήκης τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης 88, φφ. 223-226v

P - Parisinus Graecus 1491, φφ. 182-186

V - Vaticanus Graecus 1608, φφ. 61-64^v

Inc. Οὐαλλεριανοῦ καὶ Γαλλ[λ]ηνοῦ βασιλευόντων, ἀνεφύη στάσις κατὰ τῶν χριστιανῶν λεγόντων τῶν Ρωμαίων - Des. δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

4. Στὴ δευτέρῃ γενιᾷ κειμένων ἀνήκουν (i) τὸ κείμενο τοῦ βίου ἀπὸ τὸν Συμεῶν τὸν Μεταφραστή που συντέθηκε τὸν 10^ο αἰῶνα καὶ (ii) ἓνα κείμενο που παραδίδει

το Μαρτύριο της Βασίλλας και της Ευγενίας το οποίο εξακολουθεί να παραμένει ανέκδοτο:

(i) BHG 608 αποτελεί το κείμενο από τον Συμεών Μεταφραστή, ο οποίος έχει εμπλουτίσει το κείμενο με πλήθος ρητορικών στοιχείων παραδίδοντας ωστόσο όλη την ιστορία της Αγίας¹⁰⁷.

Inc. Κομόδου μετὰ Μάρκον τὸν αὐτοῦ πατέρα τὸ Ρωμαϊκὸν σκῆπτρον ἔχοντος - Des. τιμῆς ἄξιοι ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ ἀλήκτου χαρᾶς κοινωνοὶ...ἀμήν.

(ii) BHG 608b παραδίδει το κείμενο του Μαρτυρίου της Βασίλλας και της Ευγενίας.

Inc. Ἐν τοῖς καιροῖς τοῦ βασιλέως Γαληνοῦ χαλεπὸς διωγμὸς ἀνεφύη - Des. ut A

Βάσει του κειμένου του Συμεών Μεταφραστή, άγνωστος σε εμάς συγγραφέας συνέθεσε το Συναξάριο της Αγίας σε ιαμβικούς στίχους. Το παρόν Συναξάριο δημοσίευσε ο Σ. Ευστρατιάδης¹⁰⁸ από τον Παρισινό Κώδικα Cod. Paris. Gr. 1578, του 15^{ου} αιώνα¹⁰⁹. Το βρίσκουμε στα έντυπα Μηναία και επίσης σε χειρόγραφα στην κατοχή διαφόρων βιβλιοθηκών ανά τον κόσμο¹¹⁰.

Εξετάζοντας το σύντομο κείμενο του βίου στο Μηνολόγιο του Βασιλείου Β' (cod. Vat. Graec., 270) διαπιστώνουμε ότι δεν προσφέρει κάτι επιπλέον από τη βασική δομή του βίου παρά μόνο την αναφορά ότι η Ευγενία παρουσιάζει τον εαυτό της ως ευνούχο όταν εισέρχεται στο μοναστήρι. Η ψευδής κατηγορία και η δίκη παραλείπονται, αλλά η έκφραση *διαγνωσθεῖσα καὶ ἀναγνωρισθεῖσα Φιλίππῳ τῷ πατέρι αὐτῆς* παραπέμπουν σε αυτά τα συμβάντα του κειμένου.

¹⁰⁷ Βλ. PG 116, 610-652.

¹⁰⁸ Σ. Ευστρατιάδου, *Αγιολόγιον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Ἀθήναι 1995.

¹⁰⁹ Catal. Gr. Paris, II, 98.

¹¹⁰ *Μηναιον*, Δεκ. Κδ', 184, Κώδ. EBE 1029, 14^{ος} αιώνας, φφ. 200^v – 201^v. Κώδ. EBE 1032 (+1551), φφ. 251-252^v (Χρονολόγηση Σακκελίωνος, Κατάλογος EBE, 183.)

Λατινικές Εκδοχές

Υπάρχουν δύο εκδόσεις του βίου της αγίας Ευγενίας που μετονομάστηκε Ευγένιος στη λατινική γλώσσα.

A) Η έκδοση του Rosweyde (R) του 1615 φέρει τον τίτλο *Vita Sanctae Eugeniae Virginis et Martyris*, η οποία επανεκδόθηκε στην *Patrologia Latina* 73¹¹¹. Η έκδοση αυτή αντιπροσωπεύει μία αναθεωρημένη έκδοχή (BHL 2666) του πρωτότυπου κειμένου.

B) Η έκδοση του B. Mombritius¹¹² (M) φέρει τον τίτλο *Passio Sanctorum Prothi et Hiacyinthi Martyrum* (BHL 2667), όπου σύμφωνα με τον μελετητή αποτελεί τη μοναδική έκδοση του πρωτότυπου κειμένου.

Γενικότερα, σύμφωνα με τις πληροφορίες που παραδίδει η BHL για τη χειρόγραφη παράδοση του βίου της Αγίας στη Δύση¹¹³, έχουμε τα ακόλουθα στοιχεία:

- BHL 2666 – Vitae Patrum (εκδ. Rosweyodus, 340-349; PL 73, 605-620; Rufini opera (εκδ. Vallarsius, 563-580; PL 21, 1105-1122) - Anal. Boll. 17, 120, 333 – Exc. Mombritius, I, 140v (de S. Basilla)
- BHL 2667 – Mombritius, II, 214-17v
- BHL 2668 – Vinc. Bellov. Xi 115-118; xii. 3, 4, 76, 77 – Mombritius I, 252-52v
- BHL 2669 - Carmen auct. Aldhelmo (Aldhelmus, De laude virg. 3 (PL 89, 271-272)
- BHL 2670 – Carmen auct. Flodoardo (Flodoardus, De Christi triumphis apud Italiam, v. 2 (PL 135, 675-84)
- Epitomae – Ado, 25 Dec. et 11 Sept. – Leg. aurea, c. 136 (129) – Petrus de Nar. ii.3 – Iac. Philippus Bergomensis, c. 89 (25).

---

¹¹¹ PL 73, 605–624.

¹¹² B. Mombritius, *Sanctuarium seu Vitae Sanctorum*, Milan, 1477; επανέκδοση σε 2 τόμους, Hildesheim: Olms 1978, II, 391–397.

¹¹³ Βλ. BHL 2666, 26.

Στο παρόν κεφάλαιο πρόκειται να εξετάσουμε τις δύο εκδιδόμενες εκδοχές του λατινικού κειμένου παράλληλα με τις ελληνικές παραλλαγές με απώτερο στόχο να ξεκαθαρίσουμε την προέλευση του κειμένου. Δεν θα προχωρήσουμε σε Κριτική Έκδοση ή σε εις βάθος εξέταση των λατινικών χειρογράφων που παραδίδουν το κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας, καθώς αυτό δεν αποτελεί αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

Συριακή εκδοχή

Έχει εκδοθεί από τον P. Bedjan από το χειρόγραφο του Βρετανικού Μουσείου και από την A.S. Lewis από βρετανικά χειρόγραφα και ένα συριακό-αντιοχικό παλίμψηστο¹¹⁴. Είχαμε τη δυνατότητα να εξετάσουμε το κείμενο μέσα από την έκδοση της Lewis, η οποία παραδίδει μετάφραση του κειμένου στην αγγλική γλώσσα¹¹⁵. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που μας παραδίδει η Lewis, το κείμενο που μεταφράζει ακολουθεί τα χειρόγραφα του Βρετανικού Μουσείου, Add.14645 του 10^{ου} αιώνα και Add.14649 του 9^{ου} αιώνα¹¹⁶.

Συνεπώς, η συριακή εκδοχή εξετάστηκε μέσα από την αγγλική μετάφραση που παραδίδει η Lewis στο βιβλίο της με τίτλο: *Select Narratives of Holy Women*. Η γενική εικόνα που δημιουργείται στον αναγνώστη κατά την πρώτη ανάγνωση είναι η συνέπεια στα επεισόδια που περιλαμβάνονται και στον τρόπο εξέλιξης των γεγονότων σύμφωνα με τη βασική ιστορία της Αγίας. Αν και παρατηρούνται σε μικρό βαθμό, βέβαια, προσθήκες, παραλείψεις και σχετικά επεξηγηματικά σχόλια, εντύπωση προκαλεί η σχεδόν καταλεξί παράδοση των βιβλικών παραπομπών αλλά και σχετικών λεπτομερειών.

Αιθιοπική εκδοχή

Η αιθιοπική εκδοχή του βίου της Αγίας παραδίδεται από τρία χειρόγραφα που εντοπίζονται στο Βρετανικό Μουσείο, Oriental 686, Oriental 687-8 και Oriental

---

¹¹⁴ Lewis, *Narratives*, xiv.

¹¹⁵ Lewis, *ό.π.*, 1-35.

¹¹⁶ Lewis, *ό.π.*, xiv.

689¹¹⁷. Το κείμενο εκδόθηκε από τον Edgar J. Goodspeed σε άρθρο με τίτλο “The Story of Eugenia and Philip” στο περιοδικό *The American Journal of Semitic Languages and Literatures* (AJSLL) το 1904 και ακολουθείται από αγγλική μετάφραση¹¹⁸. Όπως αναφέρει στο άρθρο του ο μελετητής, για την έκδοση στηρίχθηκε στο παλαιότερο χειρόγραφο που παραδίδει το κείμενο, παρουσιάζοντας ταυτοχρόνως τις άλλες γραφές των δύο χειρογράφων στο υπόμνημα.

Η αιθιοπική εκδοχή αποτελεί σύμφωνα με τον Goodspeed μια επαναγραφή ολόκληρου του κειμένου και βρίσκεται σε συνεπή ακολουθία με τις αρχαιότερες εκδοχές του κειμένου. Κάποιες παραλείψεις που εντοπίζονται, υποστηρίζεται ότι οφείλονται σε σύγχυση ή απροσεξία του γραφέα της αιθιοπικής εκδοχής ή του γραφέα της κοπτικής εκδοχής που είχε ως πρότυπο, παρά σε επικάλυψη της ιστορίας από άλλες πηγές¹¹⁹. Εντούτοις, εντοπίζουμε σημαντικά διαφοροποιητικά στοιχεία αλλά και αλλαγές στη χρονική σειρά των γεγονότων.

Αρμενική εκδοχή

Δημοσιεύθηκε από τον F. C. Conybeare το 1869 στο βιβλίο με τίτλο: *The Apology and Acts of Apollonius, and other Monuments of Early Christianity*¹²⁰. Ο Conybeare τοποθετεί την αρμενική εκδοχή γύρω στο 275/280 και τη Λατινική εκδοχή γύρω στο 400. Συγκρίνει την αρμενική εκδοχή του βίου με την ελληνική από τον Συμεών Μεταφραστή και τη λατινική που εκδόθηκε από τον Rosweyde (R), σημειώνοντας τις διαφορές των κειμένων σε κριτικό υπόμνημα κάτω από την αγγλική μετάφραση που παραδίδει. Εντούτοις, δίδεται μεγαλύτερη προσοχή και έμφαση στη λατινική εκδοχή.

Ο Conybeare υποστηρίζει ότι η αρμενική εκδοχή είναι η παλαιότερη ή ότι ενδεχομένως να στηρίζεται στο πρωταρχικό κείμενο του βίου, και στηρίζει την άποψή του στο γεγονός ότι γίνονται συχνές αναφορές στην ιστορία της Θέκλας ως ιερού βιβλίου, που αποτελεί το μοντέλο που παρακινεί την Ευγενία στη

¹¹⁷ E. J. Goodspeed, “The Story of Eugenia and Philip”, *AJSLL* 21 (1904): 37.

¹¹⁸ Goodspeed, *ό.π.*, 37–56.

¹¹⁹ Goodspeed, *ό.π.*, 37.

¹²⁰ Conybeare, 147-189.

μετατροπή και στην απόφασή της να αφιερώσει τη ζωή της στο Χριστό¹²¹. Η αναφορά αυτή, σύμφωνα με τον ίδιο, απουσιάζει από την ελληνική και λατινική παραλλαγή, καθώς οι απόψεις σχετικά με τη δράση της Θέκλας δίστανται, ενώ η Ευγενία παρουσιάζεται να έχει επηρεαστεί μόνο από τα κείμενα του Αποστόλου Παύλου¹²².

Λαμβάνοντας υπόψη τους ισχυρισμούς του Conybeare, γίνεται έκδηλο ότι ο προαναφερόμενος δεν είχε υπόψη του το κείμενο της Α' παραλλαγής του βίου της Αγίας όπου επίσης γίνεται αναφορά τόσο στον Απ. Παύλο όσο και στην αγία Θέκλα: «*Ἐνέπεσεν δὲ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς τοῦ ἀγιωτάτου Ἀποστόλου Παύλου καὶ τῆς παρθένου Θέκλης ἢ ἐξήγησις καὶ ἀναγινώσκουσα λαθραίως ἐδάκρυεν ἐφεκάστης, διὰ τὸ καὶ μάλιστα ἑλληνικωτάτοις αὐτὴν γονεῦσιν ὑπάρχειν· Ὡς οὖν ἀνεγίνωσκεν καθεκάστην, ἤρχετο ἐν τῇ εὐεπιδέκτῳ αὐτῆς ψυχῇ, ὥστε τῇ τῶν χριστιανῶν διδασκαλίᾳ προσκαλεῖν ἐρεῖν*» (Α', §2). Πέραν αυτού θεωρούμε ότι δεν μπορούμε απλά και μόνο να στηριχθούμε στο στοιχείο αυτό για να κρίνουμε ποια από τις εκδοχές του κειμένου είναι η παλαιότερη. Επιπλέον, τα όσα παραδίδει η αρμενική εκδοχή του βίου της Αγίας δείχνουν ένα κείμενο ιδιαίτερα φθαρμένο με αρκετά αντιγραφικά λάθη, το οποίο σαφώς δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι ήταν το πρωϊμότερο.

Το κείμενο που παραδίδει η αρμενική εκδοχή δεν μακρυγορεί αλλά παρουσιάζει τα βασικά στοιχεία της ιστορίας σε πλήρη συνέπεια με τις ελληνικές και λατινικές εκδοχές του βίου, απλά και συνοπτικά χωρίς να καταπιάνεται με περιττά σχόλια και προσθήκες.

ii. Παράλληλη ανάγνωση παραλλαγών

Τις τελευταίες δεκαετίες, οι μελετητές που ασχολούνται με την ανάλυση και εις βάθος εξέταση των μεσαιωνικών κειμένων έχουν δείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον

¹²¹ Ο Conybeare φαίνεται να οδηγείται σε ένα βιαστικό συμπέρασμα αφού δεν είχε υπόψη όλες τις παραλλαγές του βίου της Αγίας, ενώ προχωρεί στο συμπέρασμα αυτό έχοντας προ οφθαλμού το επεξεργασμένο κείμενο από τον Συμεών Μεταφραστή αλλά και το λατινικό κείμενο από τον Rosweyde.

¹²² C. Bonner, "The trial of Saint Eugenia", *AJSL* 41 (1920): 255.

στις φιλολογικές μεταφράσεις. Το πεδίο της χριστιανικής φιλολογίας των 12 πρώτων αιώνων εξετάστηκε το 1949 από τον Βενεδικτίνο μοναχό A. Siegmund, ο οποίος παρουσίασε μια λίστα λατινικών μεταφράσεων που είχαν ως βάση τους ελληνικά κείμενα¹²³. Μία τέτοια μελέτη, όπου το μεγαλύτερο μέρος της καλύπτεται από αγιολογικά κείμενα, δίνει νέες και διαφορετικές προοπτικές για την αξιολόγηση και μελέτη της γνώσης της ελληνικής γλώσσας στη Μεσαιωνική Δύση, για την ανάλυση των τεχνικών μετάφρασης ενός κειμένου αλλά και για τον εντοπισμό των μεταφραστικών κέντρων της εποχής. Πέραν αυτού, τα κείμενα αυτά πολλές φορές συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση του αρχικού κειμένου, στη χρονολογική τοποθέτησή του, ενώ μπορούν να βοηθήσουν τον μελετητή στον εντοπισμό της προέλευσης του κειμένου.

Εν αντιθέσει, οι μεταφράσεις λατινικών κειμένων στην ελληνική γλώσσα δεν είχαν αποτελέσει αντικείμενο έρευνας και πεδίο προβληματισμού για τους μελετητές για μεγάλο χρονικό διάστημα. Πολλές φορές τα δεδομένα που διαθέτουμε για τη μετάφραση λατινικών κειμένων στην ελληνική γλώσσα είναι περιορισμένα και ελλιπή, γεγονός που οφείλεται στο ότι τα κείμενα που κληροδοτήθηκαν στην Ανατολή είναι σημαντικά λιγότερα σε αριθμό από τις λατινικές εκδοχές ελληνικών κειμένων που έκαναν τις ανατολικές αφηγήσεις γνωστές στη Δύση. Παρόλα αυτά, οι Έλληνες μοναχοί δεν έμειναν αδιάφοροι προς τους αγίους που τιμούνταν στην Κωνσταντινούπολη. Ως εκ τούτου, οι μεταφράσεις των λατινικών κειμένων έγιναν καθώς φαίνεται με μεγαλύτερη ευκολία στη Ρώμη λόγω της παρουσίας των ελληνικών κοινοτήτων από το δεύτερο μισό του έβδομου αιώνα και έπειτα¹²⁴.

¹²³ A. Siegmund, *Die Überlieferung der griechischen christlichen Literatur in der lateinischen Kirche bis zum zwölften Jahrhundert*. Vol. 5. Fliser 1949. Μια σύγχρονη μελέτη λατινικών μεταφράσεων ελληνικών κειμένων, βλ. P. Chiesa, "Le traduzioni in latino di testi greci", στο G. Cavallo, *Lo spazio letterario del medioevo*, III: *Le culture circostanti*, I: *La cultura bizantina*, Roma 2004: 491-518.

¹²⁴ X. Lequeux, "Latin Hagiographical Literature Translated into Greek", στο St. Efthymiadis (εκδ.), *The Ashgate Research Companion to Byzantine Hagiography* 1, London – New York: Routledge 2011: 389.

Ο μελετητής έχοντας μπροστά του δυο εκδοχές ενός κειμένου (ή και περισσότερες), μία στην ελληνική γλώσσα και μία δεύτερη στη λατινική, όπου το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται είναι ανάλογο, η πρώτη δυσκολία που έχει να αντιμετωπίσει και την οποία επιβάλλεται να ξεκαθαρίσει είναι ο καθορισμός της γλώσσας στην οποία το κείμενο αρχικά είχε συντεθεί. Έχουν προταθεί διάφορες βοηθητικές φόρμουλες προς καθορισμό των κειμένων, όπως για παράδειγμα η φόρμουλα που εξέδωσε ο W. Meyer, σύμφωνα με την οποία τα *Μαρτύρια* Ελλήνων μαρτύρων συντέθηκαν αρχικά στην ελληνική γλώσσα, ενώ τα *Μαρτύρια* που τιμούν Λατίνους αγίους συντέθηκαν στη λατινική γλώσσα¹²⁵. Βέβαια, ο κανόνας αυτός έχει πολλές εξαιρέσεις, καθώς εντοπίζουμε στην αγιογραφική παράδοση Ρωμαίους αγίους που είχαν όμως ανατολική καταγωγή¹²⁶. Σίγουρα η ανάγνωση των διαφόρων παραλλαγών εγείρει ποικίλα ερωτήματα στον σημερινό μελετητή, όπως για το πού έγινε η σύνταξη και η μετάφραση, πότε, από ποιόν και γιατί ένα κείμενο μεταφράστηκε. Πολλά από αυτά τα ερωτήματα μένουν συχνά ανεξερεύνητα ή δύσκολα μπορούν να διαλευκανθούν με βεβαιότητα.

Ο Βενεδικτίνος μοναχός Dom E. Dekkers το 1953 κατά την προετοιμασία του βιβλίου *Clavis Patrum Latinorum* σημείωσε διάφορες ελληνικές εκδοχές λατινικών κειμένων συμπεριλαμβάνοντας επίσης διάφορα αγιολογικά κείμενα¹²⁷. Ανάμεσα στη λίστα των αγιολογικών κειμένων που συντέθηκαν από ανώνυμους συντάκτες, υπό την κατηγορία των αγίων που μαρτύρησαν και είχαν επαφή με τη Ρώμη και την γύρω περιφέρεια -είτε ως μέρος του μαρτυρίου τους είτε ως σημείο λατρείας τους- περιλαμβάνεται και το κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας. Στο σημείο αυτό ο μελετητής επιδιώκει να συνδέσει τα λατινικά κείμενα με τα ελληνικά κείμενα του βίου της Αγίας. Υποστηρίζει ότι το λατινικό κείμενο BHL 2666 σχετίζεται με το ελληνικό κείμενο BHG 607x και το κείμενο BHG 607y, το λατινικό κείμενο BHL 2667 με το ελληνικό κείμενο BHG 607w, και το

¹²⁵ W. Meyer, *Die Legende des hl. Albanus des Protomartyr Angliae in Texten vor Beda, Abhandlungen der königlichen Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Philologisch-historisch Klasse, N.F. VIII, 1, Göttingen 1904, 6-7.*

¹²⁶ Lequeux, *ό.π.*, 388.

¹²⁷ Lequeux, *ό.π.*, 385-386.

2^ο τμήμα του λατινικού κειμένου *BHL* 2667 (*Passio S. Basillae*) με το ελληνικό κείμενο *BHG* 608b¹²⁸.

Συσχετίζει, ουσιαστικά, το λατινικό κείμενο του βίου που εξέδωσε ο Rosweyde και επανεκδόθηκε στην *PL* 73 με το ελληνικό κείμενο του Βίου της Αγίας της Β' παραλλαγής και της Γ' παραλλαγής που εξετάζουμε στην παρούσα διδακτορική διατριβή, και τη λατινική εκδοχή που εξέδωσε ο Mombricitus με το ελληνικό κείμενο του Βίου της Αγίας της Α' παραλλαγής, που επίσης εξετάζουμε και εκδίδουμε στην παρούσα διατριβή.

Ως εκ τούτου, λαμβάνοντας σαφώς υπόψη την υπάρχουσα έρευνα και τα δεδομένα που έχουμε μπροστά μας, θα επιδιώξουμε μέσα από τη δική μας έρευνα και την παράλληλη ανάγνωση των κειμένων, να ξεκαθαρίσουμε τη σχέση των ελληνικών κειμένων με τα λατινικά κείμενα δίδοντας έμφαση στις επιμέρους λεπτομέρειες παράδοσης της ιστορίας με βάση τα ίδια τα κείμενα. Συγχρόνως, θα επιχειρήσουμε να προσδιορίσουμε την αρχική προέλευση του κειμένου. Δεν θα παραλείψουμε βέβαια να αναφερθούμε και στις άλλες παραλλαγές που έχουμε υπόψη μας, τη συριακή, την αιθιοπική και την αρμενική εκδοχή του κειμένου¹²⁹, καθώς κάθε κείμενο που παραδίδει το βίο της Αγίας παρουσιάζει τον τρόπο εξέλιξης ενός κειμένου διαμέσου των αιώνων μέσα σε διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα.

Έχοντας κανείς μπροστά του τα αγιολογικά κείμενα, το αρχικό κείμενο ενδεχομένως μαζί με επανεπεξεργασίες του βίου ενός αγίου, είναι σαφές ότι η πρώτη δυσκολία που έχει να αντιμετωπίσει είναι ο σαφής εντοπισμός και προσδιορισμός της σχέσης των κειμένων, εάν στηρίχθηκαν στον αρχαίο βίο ή σε κάποια αναθεωρημένη εκδοχή του. Επομένως, τίθεται το ζήτημα κατά πόσο ένα κείμενο έχει περάσει μέσα από μία διαδικασία συντάξεων και εάν είναι δυνατόν αυτό να ξεκαθαριστεί. Συγκεντρώνοντας κανείς όλα τα κείμενα που διασώζουν το βίο ενός αγίου και προχωρώντας σε μία παράλληλη σύγκρισή τους, οι

¹²⁸ Lequeux, ο.π., 387.

¹²⁹ Στο St. Efthymiadis (εκδ), *The Ashgate Research Companion to Byzantine Hagiography*, 1, 2011 μπορεί κανείς να βρει χρήσιμο υλικό και σχετικές λεπτομέρειες που αφορούν στη συγγραφή αγιογραφικών κειμένων στα συριακά, στα αιθιοπικά και στα αρμενικά.

παραλλαγές / διαφορετικές γραφές γίνονται αμέσως ορατές και ίσως μπορούν να εξηγηθούν. Η επισήμανση των προσθηκών και των παραλήψεων είναι βοηθητική, η εξέταση της ακολουθίας των γεγονότων αλλά και των λέξεων, η αντικατάσταση λέξεων-εκφράσεων χαμηλού ύφους με αντίστοιχες υψηλού ύφους ή ακόμη και η εισαγωγή απλούστερων και πιο κατανοητών και γνωστών στο ευρύ κοινό λέξεων-εκφράσεων που προσαρμόζονται στην ομιλούμενη της εποχής του εκάστοτε γραφέα, πιθανότατα να προσφέρουν μία σημαντική βοήθεια στο σύγχρονο μελετητή δείχνοντας μία διέξοδο. Τοιουτοτρόπως, κείμενα που παραδίδουν μοναδικά γεγονότα και αλλαγές μίας ριζικά διαφορετικής φύσεως, οδηγούν αμέσως στην απόδοσή τους σε μία διαφορετική σύνταξη.

Συνεπώς, η φιλολογική ανάλυση αποτελεί συχνά τη μοναδική διέξοδο προς αναγνώριση της αυθεντικής εκδοχής. Η παράλληλη ανάγνωση των κειμένων και η σύγκριση των όσων παραδίδουν ή παραλείπουν αποδεικνύεται ιδιαίτερα χρήσιμη για τον εντοπισμό των στοιχείων που προδίδουν τη σημασία της μετάφρασης. Σε πολλές περιπτώσεις, στα σημεία εκείνα που το ένα κείμενο παρουσιάζεται εντελώς ακατανόητο, η προσφυγή στο αντίστοιχο μεταφρασμένο κείμενο συμβάλλει σημαντικά στην κατανόηση του κειμένου. Δίδεται ιδιαίτερη προσοχή τόσο στη λανθασμένη και ακατανόητη μετάφραση στην περίπτωση μιας σπάνιας λέξης, όσο και σε γραμματικά λάθη που δημιουργούν πρόβλημα στη συντακτική ανάλυση. Επιπλέον, έμφαση δίδεται στη φωνητική μεταγραφή μιας λέξης που στερείται νοήματος αλλά και σε μη ταυτοποιημένες παραπομπές από την Παλαιά ή την Καινή Διαθήκη.

Όποια και αν ήταν τα κίνητρα των μεταφραστών (προσωπική πρωτοβουλία ή αποτέλεσμα δημιουργίας έπειτα από απαίτηση), οι μεταφραστές ενίσχυσαν και επέκτειναν τη δόξα των αγίων οδηγώντας τους στη βυζαντινή αγιότητα. Η πρακτική αυτή των μεταφραστών, που λειτούργησαν ως μεσάζοντες, συνέβαλε στην εξάπλωση της φήμης και της λατρείας των αγίων σε περιβάλλοντα, τα οποία ενδεχομένως υπό άλλες περιπτώσεις να μην έδιναν καμία σημασία.

Το αγιολογικό dossier της αγίας Ευγενίας

Το αγιολογικό dossier της αγίας Ευγενίας αποτελεί ένα μωσαϊκό από το οποίο καθώς φαίνεται λείπουν πολλές ψηφίδες. Οι απόψεις των μελετητών που καταπατίστηκαν με το κείμενο του βίου της Αγίας ποικίλουν ενώ πολλές φορές είναι αλληλοσυγκρουόμενες, καθώς δεν είχαν υπόψη τους όλα τα κείμενα που παραδίδουν το βίο και το μαρτύριο της Αγίας. Αν και υπήρξαν απόψεις λατινικής καταγωγής του κειμένου, εντούτοις στο παρόν στάδιο θα επιδιώξουμε μέσα από την παράλληλη εξέταση κυρίως των ελληνικών και λατινικών κειμένων να διαλευκάνουμε την πορεία εξέλιξης του κειμένου.

Τα επεισόδια του βίου της Αγίας που παραδίδουν ολοκληρωμένο το «πορτραίτο» της ιστορίας της έχουν ως εξής: 1) Η ευγενική καταγωγή και το περιβάλλον της Αγίας, 2) Η επιμελημένη μόρφωση, 3) Η άρνηση για γάμο και η επιθυμία αφιέρωσης στο Θεό, 3) Η αποχώρηση από το σπίτι και η επαφή με τον αληθινό Θεό, 4) Η απόφαση για μεταμφίηση και η είσοδος στο ανδρικό μοναστήρι, 5) Το επεισόδιο με τον Έλενο, τον μάγο και τη φωτιά 6) Η παράκληση της Αγίας για να γίνει δεκτή στο μοναστήρι μαζί με τους 2 ευνούχους, 7) Η θλίψη και το πένθος στο σπίτι της Ευγενίας, 8) Η ζωή στο μοναστήρι και η εκλογή της Αγίας ως ηγουμένου του μοναστηριού, 9) Το επεισόδιο με τη Μελανθία και η άδικη κατηγορία της Αγίας, 10) Η δημόσια δίκη και η αποκάλυψη της πραγματικής ταυτότητας της Αγίας, 11) Η αναγνώριση από τους οικείους, 12) Ο θάνατος του πατέρα της Αγίας Φιλίππου, 13) Η ιστορία της Βασίλλας, 14) Τα μαρτύρια της αγίας Ευγενίας, 15) Ο θάνατός της.

Η Α' παραλλαγή, που παραδίδεται σε δύο χειρόγραφα, περιλαμβάνει το πλήρες κείμενο του Βίου και του Μαρτυρίου της αγίας Ευγενίας. Η εν λόγω παραλλαγή φαίνεται να αποτελεί βασικό μάρτυρα του βίου, καθώς περιλαμβάνει όλες τις πληροφορίες τις βασικές με το βίο της Αγίας, παρουσιάζει πληρότητα περιεχομένου και παραλείπει περιττά σχόλια και προσθήκες.

Η Β' παραλλαγή παραδίδεται από τρία χειρόγραφα, όπως προσημειώθηκε, εκ των οποίων τα δύο παραδίδουν σε συνέχεια με το κείμενο της Β' παραλλαγής, το κείμενο της Γ' παραλλαγής. Η Β' παραλλαγή παραλείπει κάποια από τα

επεισόδια που περιλαμβάνονται στο βασικό κείμενο του βίου της Αγίας και είναι ιδιαίτερα σημαντικά για την ιστορία της Αγίας. Ουσιαστικά, παραλείπει την ιστορία της Αγίας με τη Βασίλλα, όλο το τμήμα του Μαρτυρίου της Αγίας και εν τέλει το θάνατό της, στοιχεία που αναφέρονται πολύ συνοπτικά καταλαμβάνοντας μόνο μερικές αράδες. Άξιο προσοχής είναι το γεγονός ότι τα επεισόδια αυτά που παραλείπονται από τη Β' παραλλαγή περιλαμβάνονται με κάθε λεπτομέρεια στην Γ' παραλλαγή του βίου της Αγίας, η οποία όμως παραλείπει όλα τα προηγούμενα επεισόδια δημιουργώντας ποικίλες αμφιβολίες στον ερευνητή. Συνεπώς, διαβάζοντας κανείς ξεχωριστά τις δύο αυτές παραλλαγές, η ιστορία του βίου της Αγίας παρουσιάζεται ημιτελής. Συνενώνοντας τα δύο κείμενα, «κατασκευάζεται» όλο το κείμενο του βίου της Αγίας, το οποίο περιλαμβάνει όλα τα σχετικά επεισόδια, όπως ακριβώς και το κείμενο της Α' παραλλαγής. Υποστηρίζουμε, λοιπόν, ότι θα ήταν ορθότερο να αναφερόμαστε σε 2 παραλλαγές, υπερπηδώντας το διαχωρισμό της BHG και κάνοντας την υπόθεση ότι το αρχικό κείμενο του βίου ενδεχομένως να παρέδιδε μαζί τις δύο ιστορίες, όπως ακριβώς και η παραλλαγή Α'.

Η άποψη αυτή θα μπορούσε να εδραιωθεί μέσα από την εξέταση των λατινικών εκδόσεων του βίου που έχουμε υπόψη μας. Παρατηρούμε ότι ενώ το κείμενο M περιλαμβάνει όλα εκείνα τα στοιχεία που παραδίδει η Α' παραλλαγή, το κείμενο R δεν συμφωνεί απόλυτα με την παραλλαγή Β', καθώς το κείμενο που παραδίδει η R επεκτείνεται περαιτέρω περιλαμβάνοντας επίσης την ιστορία με τη Βασίλλα, το Μαρτύριο της Αγίας και το θάνατό της· όλα εκείνα τα στοιχεία δηλαδή που περιλαμβάνονται στην Γ' παραλλαγή.

Εξετάζοντας παράλληλα το κείμενο του βίου της Αγίας από τον Συμεών Μεταφραστή¹³⁰, παρατηρούμε ότι αν και το κείμενό του φαίνεται να φέρει περισσότερες ομοιότητες με το κείμενο της Β' παραλλαγής, εντούτοις παραδίδει

¹³⁰ Θεωρήσαμε καλύτερο να διαμορφώσουμε ξεχωριστό Κεφάλαιο – Παράρτημα που θα αφορά στο κείμενο του βίου της Αγίας από τον Συμεών Μεταφραστή. Στο κεφάλαιο αυτό παραθέτουμε ομοιότητες, διαφορές, χαρακτηριστικά και κοινές γραφές που εντοπίσαμε μέσα από την παράλληλη ανάγνωση του κειμένου από τον Συμεών και των τριών παραλλαγών που εκδίδουμε. Βλ. Κεφ. «Παράρτημα: Η επεξεργασία του Βίου από τον Συμεών Μεταφραστή», 129-160.

ολόκληρη την ιστορία της Αγίας περιλαμβάνοντας όλα τα επεισόδια που συνιστούν στο βίο της.

Όσον αφορά στις υπόλοιπες εκδοχές του βίου, τη συριακή, την αιθιοπική και την αρμενική, παρουσιάζονται με περισσότερη λεπτομέρεια στις επόμενες σελίδες οι ομοιότητες και οι διαφορές που εντοπίζονται σε σχέση με τις ελληνικές και λατινικές παραλλαγές του βίου. Ωστόσο, στο σημείο αυτό αξίζει να παραθέσουμε συνοπτικά κάποια βασικά και χαρακτηριστικά στοιχεία από κάθε μία από αυτές τις εκδοχές, με απώτερο στόχο να διαφανούν οι σημαντικές διαφορές που εντοπίζονται στο γενικότερο περίγραμμα του βίου.

Όσον αφορά στη συριακή εκδοχή του κειμένου, φαίνεται να παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με την Α' παραλλαγή. Εντούτοις, μια βασική διαφορά που αξίζει να υπογραμμιστεί είναι η αναφορά ότι η Αγία θανατώθηκε από σπαθί σύμφωνα με τις διαταγές του Επάρχου, πληροφορία που απουσιάζει από το κείμενο της Α' παραλλαγής και που δεν εντοπίζεται σε καμία από τις άλλες παραλλαγές. Πέραν αυτού, η συριακή εκδοχή μας δίδει περαιτέρω πληροφορίες για την ταφή της Αγίας. Γενικότερα, αξίζει να σημειωθούν τα εξής:¹³¹

- Η εκδοχή επισημαίνει την ηλικία των 16 ετών κατά την οποία η Αγία είχε διακριθεί για την ομορφιά και την πνευματική της καλλιέργεια.
- Υπάρχει συγκεκριμένη αναφορά στον Ακυλίνο, τον υιό του υπάτου, ο οποίος ζητά από τον έπαρχο Φίλιππο να λάβει την Ευγενία για σύζυγό του.
- Η θεία χάρη στην Αγία και η επιθυμία της να ακολουθήσει τον Χριστιανισμό εισήλθε όταν βρέθηκε στα χέρια της το βιβλίο της μαθητείας της Αγίας Θέκλας και του Αποστόλου Παύλου.
- Οι γονείς της Αγίας ήταν και οι δύο ειδωλολάτρες.
- Γίνεται αναφορά και ονομάζονται οι 2 ευνούχοι που συνοδεύουν την Αγία.

---

¹³¹ Παραθέτουμε περιληπτική μετάφραση από την έκδοση και μετάφραση της Lewis, *Narratives*, 1-35.

- Υπάρχει σαφής αναφορά στον επίσκοπο Έλενο.
- Ο μάγος ονομάζεται Iraus στην αγγλική μετάφραση.
- Ο μάγος αφού σώθηκε από τη φωτιά με τη συμβολή του επισκόπου Ελένου, ο λαός τον λιθοβόλησε.
- Ο βίος αναφέρεται τόσο στον Ευτρόπιο που καθοδηγεί την Ευγενία και τους δυο ευνούχους στον Έλενο όσο και στο θείο ενύπνιο του Έλενου που του αποκάλυψε την αλήθεια για την αληθινή φύση και ταυτότητα της Ευγενίας.
- Ο βίος αναφέρεται στο δισταγμό της Αγίας μπροστά στην επιθυμία των υπολοίπων μοναχών να αναλάβει την ηγουμενία αλλά και στο θαυμαστό γεγονός που τελέστηκε που την οδήγησε να αποδεχθεί την επιθυμία τους.
- Η πλούσια συγκλητική που οδηγεί την Αγία σε δημόσιο δικαστήριο ονομάζεται Μελανία.
- Στο δημόσιο δικαστήριο η Ευγενία αποκαλύπτει αρχικά με τα λόγια ότι είναι γυναίκα και ακολούθως ανοίγει το μανδύα της μέχρι το ζωνάρι αποκαλύπτοντας μπροστά σε όλους τη γυναικεία της φύση.
- Ο άνθρωπος που είχε σταλεί για να εξουδετερώσει τον Φίλιππο ονομάζεται Perinus.
- Η δολοφονία του Φιλίππου παρομοιάζεται με τη δολοφονία του Ζαχαρία.
- Σημειώνεται ότι ο Φίλιππος βρισκόταν στον επισκοπικό θρόνο 1 χρόνο και 3 μήνες.
- Αναφέρεται ότι η Ευγενία και η μητέρα της Κλαυδία ανέλαβαν την ταφή του σώματος του Φιλίππου και έπειτα αναχώρησαν για την Ρώμη.
- Μετά το θάνατο του Φιλίππου, ο Άβιτος στάληκε στην Αφρική και ο Σέργιος στην Καρθαγένη.
- Γίνεται αναφορά στο θεάρεστο έργο που τελούσε η Ευγενία με τη μητέρα της Κλαυδία συγκεντρώνοντας γύρω τους πολλές παρθένες γυναίκες.

- Η Βασίλλα ονομαζέται Βασιλία.
- Γίνεται αναφορά στον Επίσκοπο της πόλης ονόματι Σωτήρα, ο οποίος βάφτισε την Βασίλλα, όπως επίσης και στον επίσκοπο Κυπριανό και στον ανθύπατο Μάξιμο.
- Όλα τα μαρτύρια της Αγίας περιλαμβάνονται.
- Ο θάνατος της Αγίας προήλθε από σπαθί σύμφωνα με τις διαταγές του Επάρχου.
- Ο βίος δίνει επιπλέον πληροφορίες για την ταφή της Αγίας.

Όσον αφορά στην αιθιοπική εκδοχή, αξίζει να σημειωθούν τα εξής:¹³²

- Η μητέρα της αγίας Ευγενίας, η οποία δεν κατονομάζεται, παρουσιάζεται ως χριστιανή, η οποία πίστευε στο Θεό κρυφά από το σύζυγό της Φίλιππο.
- Δεν γίνεται κάποια αναφορά στα αδέρφια της αγίας Ευγενίας ούτε κατονομάζονται.
- Όταν έγινε 15 χρόνων η Αγία, πολλοί πρίγκηπες την ζητούσαν για γάμο από τον πατέρα της.
- Η Αγία Ευγενία διαβάζοντας τις επιστολές του Αποστόλου Παύλου γνώρισε μέσα από τα πνευματικά του λόγια την αλήθεια της χριστιανικής πίστης και δημιουργήθηκε μέσα της η επιθυμία για μετάνοια και μοναστική ζωή.
- Δεν αναφέρονται τα ονόματα των δύο ευνούχων που συνοδεύουν την Αγία.
- Οι βιβλικές παραπομπές παραφράζονται και δίνεται εντελώς διαφορετική ερμηνεία, ενώ σε κάποια σημεία οι παραπομπές ακολουθούνται από σχετική επεξήγηση.

---

¹³² Παραθέτουμε περίληψη της μεταφράσεως του Goodspeed, "Eugenia", 37-56.

- Ο επίσκοπος Έλενος, καθώς και άλλα όχι τόσο σημαντικά πρόσωπα που όμως αναφέρονται στις άλλες παραλλαγές, απουσιάζουν εντελώς από το κείμενο.
- Γίνεται αναφορά στον αββά του μοναστηριού, ονόματι Θεόδωρον, ο οποίος έκανε πολλά θαύματα.
- Το επεισόδιο με τον επίσκοπο Έλενο και το μάγο που εισέρχονται στη φωτιά και το οποίο συναντούμε σε όλες τις υπόλοιπες παραλλαγές, παρουσιάζεται ανάλογα στην αιθιοπική εκδοχή με πρωταγωνιστές όμως τον αββά Θεόδωρον και ένα μάγο που δεν κατονομάζεται.
- Η επίσκεψη της Ευγενίας και των δυο ευνούχων στο μοναστήρι, όπου ζητούν να γίνουν δεκτοί, παρουσιάζεται πριν το επεισόδιο με τον αββά Θεόδωρον και τον μάγο.
- Ο μάγος παρουσιάζεται να μετανοεί και να ζητά από τον αββά να τον βαφτίσει χριστιανό.
- Στο κείμενο η Αγία αναφέρεται τότε ως Ευγενία και τότε ως Ευγένιος
- Η περιγραφή του πένθους της οικογένειας της Αγίας και η αναζήτησή της από τους γονείς της αναφέρονται μετά την αναφορά ότι η Ευγενία βρισκόταν ήδη 3 χρόνια στη Μονή.
- Ο βίος αναφέρει ότι ο πατέρας της Αγίας έφτιαξε προς τιμήν της εντυπωσιακή εικόνα και όχι άγαλμα, όπως παραδίδουν όλες οι άλλες παραλλαγές.
- Στην επιλογή των μοναχών να ορισθεί η Αγία Ευγενία ηγούμενος του μοναστηριού, δεν παρουσιάζεται ο δισταγμός της Αγίας ούτε η αποδοχή της θέσης αυτής ως θείο θαύμα.
- Το επεισόδιο με την Μελανθία παρουσιάζεται κατά ανάλογο τρόπο, χωρίς ωστόσο να κατονομάζεται η Μελανθία, αλλά με τη γενική αναφορά μιας πλούσιας γυναίκας από την Αλεξάνδρεια.

- Η Μελανθία παρουσιάζεται ως δαιμονισμένη που απευθύνεται στον αββά του μοναστηριού ζητώντας θεραπεία.
- Στο επεισόδιο της δημόσιας δίκης παρουσιάζονται σκηνοθετικές προσθήκες από τον συντάκτη-μεταφραστή. Παρουσιάζεται η Ευγενία να ζητά από τον Έπαρχο της πόλης να μετακινήσει το πλήθος κόσμου προς τα πίσω και η ίδια πλησιάζοντας τον Έπαρχο αποκαλύπτει μόνο σε αυτόν το στήθος της.
- Μετά την αποκάλυψη και αναγνώριση της Αγίας, ο έπαρχος παρουσιάζεται να κατευθύνεται μαζί με την Ευγενία στο μοναστήρι που ζούσε, ενώ στη συνέχεια η παραλλαγή παρουσιάζει τον Φίλιππο να καταστρέφει με φτυάρι και τσεκούρι έναν ειδωλολατρικό ναό.
- Ο βασιλιάς της Ρώμης παρουσιάζεται να στέλνει γράμμα στον Έπαρχο Φίλιππο που βαπτίστηκε χριστιανός και έφερε τον χριστιανισμό στην Αλεξάνδρεια και στη γύρω περιοχή.
- Παρουσιάζεται ο Φίλιππος να έχει λάβει πατριαρχικό αξίωμα στην Αλεξάνδρεια με τη σύμφωνο γνώμη όλων των επισκόπων της Αιγύπτου, όπου και πατριάρχευσε για 1 χρόνο και 1 μήνα.
- Έπειτα από το θάνατο του Φιλίππου, παρουσιάζεται ο επίσκοπος της Ρώμης, ο οποίος γνώριζε την ιστορία της Ευγενίας, να στέλνει άνδρες στην Αγία για να την οδηγήσουν σε νέο μοναστήρι ως ηγουμένη, όπου είχε υπό την ευθύνη της 300 μοναχές.
- Οι δύο ευνούχοι στέλνονται από τον επίσκοπο, ο ένας στην Αφρική και ο άλλος στην Καρθαγένη, ενώ σύμφωνα με όλες τις άλλες παραλλαγές αυτό αφορά στους δυο αδελφούς της Ευγενίας.
- Μετά από κάποιες μέρες ανέρχεται στο βασιλικό θρόνο της Ρώμης ειδωλολάτρης βασιλιάς που κλείνει όλες τις εκκλησίες και τα μοναστήρια.

- Η Αγία παρουσιάζεται να κατευθύνεται πάνω σε άλογο προς τον νέο αυτοκράτορα για να τον επιπλήξει, με αποτέλεσμα να δοθεί διαταγή για το βασανισμό της.
- Δεν γίνεται αναφορά στην ιστορία της Βασίλλας, στα βασανιστήρια που υπέστη η Αγία ούτε στη μέρα του θανάτου της.

Όσον αφορά στην αρμένικη εκδοχή αξίζει να σημειωθούν τα εξής:¹³³

- Η αναφορά στο κείμενο το αρμενικό σε αγγλική μετάφραση: In the course of his reign over the great city of Rome, the Autocrat Commodus,...δηλώνει ότι το αρχικό κείμενο δεν πρέπει να είχε συντεθεί στην Ρώμη¹³⁴.
- Η σύζυγος του Φιλίππου και μητέρα της Ευγενίας ονομάζεται Κλώντια/Κλωδία (Clodia).
- Ο γιός του Φιλίππου και αδελφός της Ευγενίας Άβιτος ονομάζεται Απιτος (Apitos).
- Σε ηλικία 16 ετών η Αγία διακρινόταν για την ομορφιά και την πνευματική της καλλιέργεια.
- Ο πατέρας της την ρωτά εάν επιθυμεί να παντρευτεί τον Ακυλίνο.
- Πέραν από την αναφορά στον Απόστολο Παύλο γίνεται αναφορά και στην Αγία Θέκλα.
- Δεν γίνεται καμία αναφορά στο ότι δεν επιτρεπόταν στους Χριστιανούς να ζουν εντός της πόλεως της Αλεξάνδρειας.
- Ο μάγος, ο οποίος ονομάζεται Iras, έρχεται σε σύγκρουση με τον επίσκοπο Έλενο. Το επεισόδιο αυτό περιλαμβάνεται κατά ανάλογο τρόπο με τις άλλες παραλλαγές.

---

¹³³ Παραθέτουμε περιληπτική μετάφραση από την έκδοση και μετάφραση του Conybeare, *Apology*, 147-189.

¹³⁴ Conybeare, *Apology*, 157.

- Η Μελανθία ονομάζεται ως Μέλανι, ενώ δεν αναφέρεται ότι ήταν χήρα.
- Η Ευγενία παρουσιάζεται μετά το σχίσμο των ενδυμάτων της και την αποκάλυψη της πραγματικής της φύσης να καλύπτει το γυναικείο της σώμα με τα σχισμένα ενδύματα προτού προχωρήσει στην αποκάλυψη της ταυτότητάς της.
- Ο Περέννιος που στάληκε για να αντικαταστήσει τον Φίλιππο ονομάζεται Περίνος.
- Η αρμενική εκδοχή αναφέρει ότι το σώμα του Φιλίππου τοποθετήθηκε στον ξενώνα που κτίστηκε από την Κλαυδία κοντά στην περιοχή που ονομάζεται Τίρανα.
- Αναφέρεται ότι ο Άβιτος εκλέχθηκε Bitaritos της Αφρικής.
- Δεν γίνεται συγκεκριμένη αναφορά στο πρόσωπο που βάπτισε την Βασίλλα, αλλά αρκείται στη γενική αναφορά ότι το μυστήριο τελέστηκε από κάποιον επίσκοπο.
- Η αρμενική εκδοχή αναφέρει ότι όταν ο Κυπριανός ήταν επίσκοπος υπέστη πολλά βασανιστήρια για την πίστη του, και ένα πρόξενος ονόματι Μάξιμος, αφού έλαβε αυτοκρατορική εντολή με επιστολή, τον σκότωσε. Όταν όμως ο επίσκοπος Νέστωρ το άκουσε, κράτησε απόσταση καθώς γνώριζε πολλά υψηλά ιστάμενα πρόσωπα της Ρώμης, οι οποίοι ήταν Χριστιανοί στα κρυφά.
- Η αρμενική εκδοχή παραλείπει το τμήμα εκείνο του κειμένου που αφορά στη δράση του Πομπηίου μετά την ενημέρωση από μια ακόλουθη της Βασίλλας ότι δεν πρόκειται να τον παντρευτεί. Δεν περιλαμβάνεται καθόλου η συζήτηση με τον επίσκοπο Έλενο, αλλά το κείμενο παρουσιάζει αμέσως τα βασανιστήρια που είχαν υποστεί ο Πρωτάς και Υάκινθος.

- Δεν γίνεται κάποια αναφορά στο θάνατο της Βασίλλας, ο οποίος σύμφωνα με τις άλλες παραλλαγές τοποθετείται πριν το θάνατο των 2 ευνούχων.
- Γίνεται αναφορά στο θαυμαστό γεγονός που τελέστηκε μπροστά από το άγαλμα του Διός με πρωταγωνιστές τους 2 ευνούχους.
- Ο Έπαρχος της πόλης που αναγκάζει την Ευγενία να θυσιάσει στο άγαλμα της θεάς Αρτέμιδας ονομάζεται Aniktus.
- Η Ευγενία αναφέρεται ότι μεταφέρθηκε στα λουτρά τα λεγόμενα Τιβεριανά (Tiberian).
- Σημειώνεται ότι η Αγία ήταν σε σκοτεινή φυλακή 12 μέρες. Οι άλλες παραλλαγές αναφέρουν 10 ή 20 μέρες.

Ανάλυση Κυριότερων Σημείων του Βίου

Προχωρώντας σε μια λεπτομερέστερη εξέταση των κειμένων και των διάφορων παραλλαγών αναζητούμε να εντοπίσουμε ενοποιητικά ή διαφοροποιητικά στοιχεία μεταξύ των κειμένων. Έμφαση πρόκειται να δοθεί στα ελληνικά και λατινικά κείμενα που έχουμε στην κατοχή μας. Επιλέξαμε να παραθέσουμε παράλληλα χωρία από τα κείμενα που είναι ενδεικτικά και μας βοηθούν να διακρίνουμε τη σχέση των κειμένων. Ακολουθώντας αυτή τη μέθοδο εργασίας θα επιδιώξουμε να ανταποκριθούμε στους πρωταρχικούς μας στόχους.

1.Ο βίος της Αγίας αρχίζει ως εξής:

Α'	Μ	Β'	R
Βασιλεύοντος ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει Ῥώμῃ Κομόδου, ἐξαπεστάλη ἐν τῇ ἑβδόμῃ αὐτοῦ ὑπατία ὁ μεγαλοπρεπέστατος Φίλιππος ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων πόλει, διέπων τὴν ἐπάρχων ἐξουσίαν τῆς Αἰγυπτίων χώρας, ὥστε ἅπασαν τὴν	Septimo consulatu Commodus Imperator illustrem uirum Philippum dirigit in Egyptum : ut et praefecturam Alexandriae ageret potestatis : quae per totam Egyptum eius dictioni seruirent (391:32-34)	Ἐν τῷ ἑβδόμῳ ἔτει τῆς ὑπατείας Αὐγούστου Κομόδου, ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς τὸν μεγαλοπρεπέστατον Φίλιππον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Αἰγυπτίων, ἵνα ἐκεῖ τὴν ἐπαρχότητα διέπη ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων πόλει· καὶ πάσας τὰς προσαγωγὰς καὶ τὰς	In septimo consulatu suo Commodus imperator direxit illustrissimum virum Philippum ad Egyptum, ut praefecturam ageret Alexandriae, et omnes potestates quae per totam Egyptum administrabantur eius arbitrio deservirent (PL

ἐκεῖσε φροντίδα τοῖς
αὐτοῦ ὑποτάξαι
προστάγμασιν (§1)

ἐξουσίας τὰς οὐσας ἐν 73, 606, Cap.I)
Αἰγύπτῳ ἔδωκεν ἐν τῇ
ἐξουσίᾳ αὐτοῦ. (§1)

Παρατηρούμε λοιπόν ότι οι πρώτες αράδες της λατινικής εκδοχής Μ φαίνεται να συνάδουν περισσότερο με το κείμενο της Β' παραλλαγής και το λατινικό κείμενο R. Βέβαια το κείμενο Β' επεκτείνεται λίγο περαιτέρω χωρίς αυτό να υιοθετείται και από τις λατινικές εκδοχές, που μεταξύ τους συμφωνούν σχεδόν εξολοκλήρου στην επιλογή των λέξεων και στην τοποθέτησή τους. Το κείμενο Α' ενώ παραδίδει τις ίδιες πληροφορίες, εντούτοις φαίνεται να τοποθετεί με διαφορετική σειρά τις λέξεις. Στις αμέσως επόμενες αράδες διαβάζουμε:

Α'	Μ	Β'	R
<p>Οὗτος τοίνυν ὁ Φίλιππος μετὰ τῆς ἐαυτοῦ γαμετῆς Κλαυδίας καὶ τῶν δύο αὐτοῦ υἱῶν, Ἀβίτου καὶ Σεργίου, καὶ Εὐγενίας τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς Ῥώμης παραγενάμενος... (§1)</p>	<p>Hic itaque Philippus cum uxore sua Claudia et cum duobus filiis Auitto et Sergio et cum Eugenia filia a Roma moderationem composuit (391:34-35)</p>	<p>Αὐτός, τοίνυν, μετὰ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς Κλαυδίας καὶ τῶν δύο υἱῶν αὐτοῦ, Ἀβίτου καὶ Σεργίου, καὶ Εὐγενίας θυγατρὸς, ἀπὸ τῆς μεγάλης πόλεως Ῥώμης ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων πόλει ἐπεδήμησεν (§1)</p>	<p>Hic itaque cum uxore Claudia, cum duobus filiis Avito et Sergio, et cum filia Eugenia ab urbe Romana ad urbem Alexandriam dum venisset (PL 73, 606, Cap.I)</p>

Υπάρχει μια γενικότερη συμφωνία των παραλλαγών σε αυτό το τμήμα του κειμένου, εντούτοις εξετάζοντας το κείμενο με μεγαλύτερη προσοχή παρατηρούμε ότι το Α' και το Μ επισημαίνουν και πάλι το όνομα του Φιλίππου, αναφορά που όμως απουσιάζει από το Β' και R που αρκούνται στην απλή χρήση της δεικτικής αντωνυμία *αὐτός*.

Η συριακή εκδοχή¹³⁵ αναφέρεται στη σύζυγο του επάρχου ονόματι Κλαυδία όπως και στους δύο υιούς ονόματι Ἄβιτο και Σέργιο. Η αιθιοπική εκδοχή¹³⁶ δεν ονομάζει τη μητέρα της Αγίας, η οποία παρουσιάζεται ως χριστιανή που πιστεύει στο Θεό κρυφά από τον ειδωολάτρη σύζυγό της, ενώ δεν κατονομάζει ούτε τα αδέρφια της Αγίας. Η αρμενική εκδοχή¹³⁷ ονομάζει τη μητέρα της Αγίας Κλώντια

¹³⁵ Lewis, *Narratives*, 1.

¹³⁶ Conybeare, *Apology*, 157.

¹³⁷ Goodspeed, "Eugenia", 50.

και τον αδελφό της Άπιτο, όπου ενδεχομένως να οφείλεται σε αντιγραφικό λάθος ή σε απροσεξία του αντιγραφέα-μεταφραστή.

2. Ο βίος μας ενημερώνει ότι η Αγία είχε διακριθεί για την ομορφιά και την πνευματική της καλλιέργεια από πολύ νωρίς προσελκύοντας το ενδιαφέρον ενός υπάτου που τη ζήτησε για γάμο από τον πατέρα της:

Α΄	Μ	Β΄	R
Ἡ δὲ τούτου θυγάτηρ Εὐγενία, εἰς ἕξ καὶ δέκατον φθάσασα ἔτος οὕτως ἐξαιρέτως φρονήσει προέκοπτεν ἑλληνικοῖς τὲ καὶ ῥωμαϊκοῖς εἰς ἄκρον πεπαιδευμένη λόγους, ὥστε καὶ παρὰ σοφῶν θαυμάζεσθαι· Μιᾶς οὖν τῶν ἡμερῶν ἐπερώτησεν αὐτὴν ὁ πατὴρ αὐτῆς, εἰ βούλοιο γαμηθῆναι Ἀκυλιανῶ τῷ υἱῷ τοῦ υπάτου (§1 - §2)	Cuius filia Eugenia nimis elegans corpore sed elegantior mente sextodecimo aetatis anno ita graeco latinoque sermone in liberalibus litteris probatum esse perfecta: et ita grauitate composita: ut eam etiam philosophi mirarentur. Denique dum a patre interrogaretur : si Aquilini consulis filii coniunx fieri consentiret (391: 35-39)	Ἐν τῷ οὖν πεντεκαδεκάτῳ ἔτει τῆς ἡλικίας αὐτῆς αἰτεῖται πρὸς γάμον ὑπὸ Ἀκυλίνου τοῦ υπάτου (§2)	Igitur cum quintodecimo aetatis suae anno ab Aquilio, Aquilii consulis filio peteretur sponsa (PL 73, 607, Cap.II)

Παρατηρούμε ότι στο σημείο αυτό οι πληροφορίες των παραλλαγών διαφέρουν. Το Α΄ και Μ παραδίδουν ότι η Αγία είχε φτάσει σε ηλικία 16 ετών όταν διακρίθηκε για τα εξωτερικά και πνευματικά της χαρίσματα και ζητήθηκε για γάμο από τον Ακυλιανό, τον υιό του υπάτου. Εν αντιθέσει, το Β΄ παραδίδει ότι η Αγία βρισκόταν στο 15^ο έτος της ηλικίας της όταν ζητήθηκε για γάμο από τον ύπατο Ακυλίνο. Το R επίσης αναφέρει ότι η Αγία βρισκόταν στο 15^ο έτος της ηλικίας της όταν ζητήθηκε για γάμο από τον Ακύλιο, τον υιό του υπάτου Ακυλίου.

Η συριακή εκδοχή¹³⁸ και η αρμενική εκδοχή¹³⁹ συμφωνούν ως προς την ηλικία με το κείμενο Α΄ παραδίδοντας ωστόσο, η πρώτη εκδοχή ότι ζητήθηκε για γάμο από τον Ακυλίνα τον υιό του υπάτου και η δεύτερη από τον ύπατο Ακυλίνο. Η

¹³⁸ Lewis, *Narratives*, 2.

¹³⁹ Conybeare, *Apology*, 157.

αιθιοπική εκδοχή¹⁴⁰ αναφέρει απλά ότι όταν η Αγία έγινε 15 χρόνων πολλοί πρίγκηπες ήθελαν να την παντρευτούν, χωρίς να γίνεται κάποια συγκεκριμένη αναφορά.

Πέραν αυτού, βλέπουμε ότι η λατινική εκδοχή Μ παραδίδει τη φράση *nimis elegans corpore sed elegantior mente* που δεν εντοπίζεται στο κείμενο της Α' παραλλαγής, οδηγώντας μας στο αρχικό συμπέρασμα της μη απόλυτης ταύτισης των δύο κειμένων.

3. Η Ευγενία παρακινείται να ακολουθήσει τη μοναστική ζωή και να αφιερωθεί στο Θεό διαβάζοντας την ιστορία του Αποστόλου Παύλου και της Αγίας Θέκλας, σύμφωνα με την αναφορά στο κείμενο Α' και Μ. Εν αντιθέσει, η Β' παραλλαγή και η λατινική εκδοχή R κάνουν αναφορά μόνο στον Απόστολο Παύλο ενώ δεν γίνεται καμία αναφορά στην αγία Θέκλα.

A'	M	B'	R
Ἐνέπεσεν δὲ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς τοῦ ἁγιοτάτου Ἀποστόλου Παύλου καὶ τῆς παρθένου Θέκλης ἢ ἐξήγησις (§2)	pervenit ad manus eius beati Pauli Apostoli epistola et uirginis Theclae historia (391: 42-43)	Ἦλθεν δὲ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς ἡ διδαχὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (§2)	pervenit ad manus eius beatissimi Pauli apostolic doctrina (PL 73, 607, Cap.II)

Εστιάζοντας την προσοχή μας στο βασικό ρήμα της πρότασης αυτής, βλέπουμε ότι η Α' παραλλαγή παραδίδει *ἐνέπεσεν* ενώ η Β' παραλλαγή παραδίδει *ἦλθεν*. Η επιλογή του ρήματος στις δυο παραλλαγές μας οδηγεί στην παρατήρηση ότι η Α' παραλλαγή χρησιμοποιεί ένα ρήμα που δηλώνει ξεκάθαρα αυτό που επιδιώκει να μας δηλώσει ενώ η Β' παραλλαγή με την επιλογή του *ἦλθεν* φαίνεται να μεταφράζει το λατινικό *pervenit*. Το ρήμα *pervenio* σημαίνει *διέρχομαι, ἔρχομαι, ἀφικνοῦμαι*¹⁴¹.

Η συριακή εκδοχή¹⁴² όπως και η αρμενική εκδοχή¹⁴³ αναφέρουν ότι η Αγία Ευγενία επέλεξε να ακολουθήσει τον χριστιανισμό όταν βρέθηκαν στα χέρια της

¹⁴⁰ Goodspeed, "Eugenia", 50.

¹⁴¹ Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 656.

¹⁴² Lewis, *Narratives*, 2.

¹⁴³ Conybeare, *Apology*, 158.

το βιβλίο της μαθητείας της αγίας Θέκλας και του Αποστόλου Παύλου, αναφορά που απουσιάζει όμως από την αιθιοπική εκδοχή¹⁴⁴.

4. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ο αγιογράφος στο κείμενο της Β' παραλλαγής, όπως και στο λατινικό R, εξηγεί ξεκάθαρα για ποιο λόγο επιθυμεί η Αγία να αποχωρήσει από το σπίτι της, εξήγηση που όμως παραλείπεται από το κείμενο της Α' παραλλαγής και από τη λατινική παραλλαγή M. Ενδεχομένως να πρόκειται για προσθήκη του συντάκτη που επιδίωξε να συνδέσει το κείμενο του βίου με τους διωγμούς εναντίων των χριστιανών, μεταφέροντας το κλίμα που επικρατούσε κατά την εποχή που έζησε η αγία Ευγενία.

Α'	M	B'	R
Αιτήσασα δὲ χάριν παρὰ τῶν αὐτῆς γονέων, ὥστε αὐτὴν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκδημήσαι χωρὶ τινί (§2)	a parentibus quaesivit ut uisitationis gratia ab urbe properaret ad uillam (391: 45-46)	καὶ ἐπειδὴ προστεταγμένον ἦν τοὺς χριστιανούς ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως ἀναχωρῆσαι καὶ ἔξω πυλῶν διάγειν, παρεκάλεσεν τοὺς γονεῖς αὐτῆς, ὥστε ὄρας χάριν ἐπιτρέψειεν αὐτῇ εἰς τὰ περὶ τῆς πόλεως κείμενα χωρία περιελθεῖν (§2)	Et quoniam jussi fuerant Christiani ab Alexandria urbe discedere, rogat parentes ut spectandi gratia permetteretur praedia sua in suburban Alexandria posita circuire. (PL 73, 607, Cap.III)

Η συριακή εκδοχή¹⁴⁵ όπως και η αρμενική εκδοχή¹⁴⁶ δεν αιτιολογούν καθόλου το γεγονός ότι η Αγία ζητά από τους γονείς της να εγκαταλείψει για λίγο την Αλεξάνδρεια, όπως ούτε και η αιθιοπική εκδοχή¹⁴⁷.

5. Κατά την πρώτη αναφορά του κειμένου στον επίσκοπο Έλενο σημειώνεται ότι ο επίσκοπος ακολουθείτο από πλήθος ανθρώπων που έψαλλαν όλοι μαζί με μια φωνή:

Α'	M	B'	R
Ἦνικά δὲ ἐγένετο	Tantam credentibus sibi	Τοσαύτην δὲ τοῖς	Tantam autem

¹⁴⁴ Goodspeed, "Eugenia", 50.

¹⁴⁵ Lewis, *Narratives*, 3.

¹⁴⁶ Conybeare, *Apology*, 158.

¹⁴⁷ Goodspeed, "Eugenia", 50.

<p>κατελθεῖν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ βαστερνίου, ἔτυχεν τὸν ἀγιώτατον ἐπίσκοπον Ἑλενον συνοδεύειν αὐτὴ μετὰ πλήθους ψαλλόντων καὶ λεγόντων (§5)</p>	<p>gratiam Christus exhibere dignatus est : ut statim Basternam. Eis ascendentibus Helenus superueniret episcopus: quem psallentium comitabatur exercitus. Psallebant autem simul una uoce dicentes (392:14-17)</p>	<p>πιστεύουσιν αὐτῷ κατηξίωσεν παρασχεῖν χάριν ὁ Χριστός, ὡς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ἐν ἣ τῷ μοναστηρίῳ κατήντησαν, συμβῆναι τὸν ἀγιώτατον ἐπίσκοπον Ἑλενον τῆς Ἡλιουπολιτῶν πόλεως ἔλθεῖν καὶ μετ' αὐτοῦ πλεῖον ἢ δώδεκα χιλιάδας ἀνδρῶν ψαλλόντων καὶ λεγόντων (§5)</p>	<p>credentibus sibi Christus gratiam exhibere dignatus est, ut eadem hora qua ad monasterium pervenerunt, sanctus Helenus superveniret episcopus. Et quia mos est apud Aegyptum, quando circumeunt monasteria episcopi, psallentium eos sequatur exercitus; Supervenit idem Helenus Heliopolis episcopus, et cum eo amplius quam decem milia virorum, psallentium ac dicentium (PL 73, 608, Cap.IV)</p>
--	--	--	--

Διαβάζοντας τα σχετικά αποσπάσματα παρατηρούμε ότι η Α' παραλλαγή αναφέρει απλά πλήθος ψαλλόντων που ακολουθούν τον επίσκοπο χωρίς να δίνει συγκεκριμένο αριθμό και γένος, όπως ακριβώς και η λατινική εκδοχή M, σε αντίθεση με την παραλλαγή Β' και τη λατινική R που δίνουν συγκεκριμένους αριθμούς επισημαίνοντας μάλιστα ότι ήταν άνδρες. Όπως σημειώνει ο Conybeare στο βιβλίο του, ενστερνιζόμενος την άποψη του Gorres που αμφισβητεί την αρχαιότητα της πράξης αυτής, ήταν συνηθισμένη πρακτική της εποχής να αναφέρεται ότι ο επίσκοπος συνοδευόταν από χιλιάδες χριστιανούς¹⁴⁸. Πέραν αυτού, οι παραλλαγές Β' και R δηλώνουν ότι ο επίσκοπος ήταν από την Ηλιούπολη, αναφορά που απουσιάζει από τις παραλλαγές Α' και M.

Η συριακή εκδοχή¹⁴⁹ όπως και η αρμενική εκδοχή¹⁵⁰ αναφέρουν απλά ότι ο Έλενος ακολουθείτο από μεγάλο πλήθος, ενώ η αιθιοπική εκδοχή¹⁵¹ παραλείπει εντελώς οποιαδήποτε αναφορά στον επίσκοπο Έλενο, ο οποίος έχει αντικατασταθεί από τον αββά Θεόδωρο.

¹⁴⁸ Conybeare, *Apology*, 161.

¹⁴⁹ Lewis, *Narratives*, 5.

¹⁵⁰ Conybeare, *Apology*, 161.

¹⁵¹ Goodspeed, "Eugenia", 50-51.

6. Ο μάγος που παρουσιάζεται να προκαλεί σε φιλονεικία τον επίσκοπο Έλενο ονομάζεται αλλιώς στις διάφορες παραλλαγές.

Α΄	Μ	Β΄	R
<p>Πρὸ γὰρ μικροῦ φαρμακός τις ἐνταῦθα, Ἰέραξ ὀνόματι παρεγένετο... Ὁ δὲ Ἰέραξ ἔφη... Τότε ἔωρακός τὸ πλῆθος τὸ παράδοξον θαῦμα, κατασχόντες τὸν Ἰέρακα ἄκοντα...(§6 - §7)</p>	<p>Nuper hic quidam Zereas nomine magus aduenit.... ad haec Zereas... Tunc populus in unum atque reluctantem Zeream flammas immittit...(392: 29-49)</p>	<p>Καὶ γὰρ πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἐληλύθει ᾧδε μάγος τις ὀνόματι Ζαραῖος... ᾧτινι ὁ Ζαραῖος φησίν...(§6 - §8)</p>	<p>Denique ante, inquit, paucos dies venit quidam magus... Cui Zareas incuit...(PL 73, 608 - 609, Cap.V)</p>

Παρατηρούμε λοιπόν ότι το κείμενο Α΄ ονομάζει τον μάγο *Ἰέρακα*. Τη λέξη την συναντούμε στην Π.Δ μόνο μία φορά σε αυτή τη μορφή: ἐκ δὲ τῆς σῆς ἐπιστήμης ἔστηκεν ἰέραξ ἀναπετάσας τὰς πτέρυγας ἀκίνητος καθορῶν τὰ πρὸς νότον. (Βλ. Π.Δ., *Ἰώβ*, 39.26.1). Το λατινικό κείμενο Μ τον ονομάζει *Zereas* και οι παραλλαγές Β΄ και R *Zaraïo* και *Zareas*¹⁵² αντίστοιχα. Η συριακή εκδοχή τον ονομάζει *Iraus* επισημαίνοντας ότι στο τέλος λιθοβολήθηκε από το λαό¹⁵³ και η αρμένικη *Iras*¹⁵⁴ αποδεικνύοντας ότι είναι πιο κοντά στο όνομα που παραδίδει η Α΄ παραλλαγή για τον μάγο. Εξαιρεση αποτελεί η αιθιοπική εκδοχή που δεν κατονομάζει κανένα από τα δύο πρόσωπα ενώ διατηρεί τους γενικούς όρους «επίσκοπος» και «μάγος»¹⁵⁵.

7. Η προσευχή του επισκόπου Έλενου που διαβάζουμε στις παραλλαγές Α΄ και Μ παραλείπεται εντελώς από τις παραλλαγές Β΄ και R που αναφέρουν απλά και μόνο την κεντρική κίνηση ανύψωσης των χεριών στον ουρανό πριν την είσοδο στη φωτιά.

Α΄	Μ	Β΄	R
<p>Παραχρημα δὲ ὁ ἀγιώτατος Ἐλενος</p>	<p>At ille continuo extensis manibus</p>	<p>Κατασφραγίσας τοῖνυν ἑαυτὸν ὁ</p>	<p>Consignans se igitur beatissimus pater</p>

¹⁵² *Zaraïas* απαντά στην Παλαιά Διαθήκη (Ἔσδρ. ΙΙ, 7.4 και 8.4), ενώ *Zaraïos* απαντά στον Φλάβιο Ἰώσηππο, *Antiquitates Iudaicae*, 8.292.2 και 8.293.8. Πρόκειται για Εβραϊκό ὄνομα.

¹⁵³ Lewis, *Narratives*, 6.

¹⁵⁴ Conybeare, *Apology*, 163.

¹⁵⁵ Goodspeed, "Eugenia", 51.

ἐκτείνας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν μετὰ δακρῶν ἔλεγεν· «Σὺ γινώσκεις, Κύριε Ἰησοῦ... ἄψηταί μου». (§7)	caelos attendit : et fundens orationem cum lachrymis dixit : Tu scis domine Jesu Christe... ne in aliquo ab igne contingar (392: 41-47)	μακάριος πατὴρ ἡμῶν Ἐλενος καὶ ἐκτείνας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἠΰξατο, καὶ μεγάλης τῆς φλογὸς ἐπαιρομένης εἰσέρχεται μηδὲν δειλιάσας. (§8)	Helenus, expansis manibus ingentes flammas intrat... (PL 73, 609, Cap.V)
--	--	---	--

Ἡ συριακὴ ἐκδοχὴ¹⁵⁶ παρουσιάζει τὴν προσευχὴν τοῦ ἐπισκόπου Ἐλενοῦ ὅπως καὶ ἡ αρμενικὴ ἐκδοχὴ¹⁵⁷. Ἡ αιθιοπικὴ ἐκδοχὴ¹⁵⁸ παρουσιάζει κατὰ ἀνάλογο τρόπον τὸ ἐπεισόδιον τῆς φιλονικείας τοῦ ἐπισκόπου μετὰ τὸν μάγο, μετὰ πρωταγωνιστὴς ὅμως τὸν ἀββὰ Θεόδωρον καὶ ἕνα μάγο που δὲν κατονομάζει. Ἡ προσευχὴ, ἐντούτοις, παραλείπεται ἐνῶ ἐν τέλει παρουσιάζεται ὁ μάγος νὰ ζητᾷ ἀπὸ τοῦ ἐπίσκοπου νὰ τὸν βαπτίσει χριστιανό.

8. Ἡ Ἁγία μαζί με τοὺς δύο ευνούχους γονατίζουν μπροστὰ στὸν ἐπίσκοπο Ἐλενο ζητώντας τὸν νὰ τοὺς δεχτεῖ στὴ Μονή. Ἐν ἀντιθέσει, τὸ Β' καὶ τὸ R παρουσιάζουν τὴν Ἁγία νὰ γονατίζει μόνη τῆς μπροστὰ σὲ κάποιον ἄλλο πρόσωπο που δὲν κατονομάζεται καὶ τὸ ὁποῖο θὰ λειτουργήσει ὡς μεσάζων γιὰ νὰ τοὺς φέρει σὲ ἐπαφὴ μετὰ τὸν ἐπίσκοπο Ἐλενο.

A'	M	B'	R
Τότε ἡ Εὐγενία μετὰ τῶν ευνούχων αὐτῆς ἐγονυπέτουν αὐτῶ (ἐνν. Ἐλένω), ὅπως καὶ αὐτοὺς ἐπὶ πλείον στηρίζη τῇ πίστει, καὶ παρεκάλουν, ἵνα δι' αὐτοῦ ἡ γνῶσις αὐτοῖς τοῦ Κυρίου γένηται. (§8)	Tunc Eugenia simul cum Protho et Hiacyntho genibus eius qui sibi ista referebat aduoluitur et rogat ut per eum notitiae eius insinuari mereantur. (392: 52-- 54)	Ταῦτα ἀκούσασα ἡ μακαρία Εὐγενία ἐστέναξεν καὶ προσπεσοῦσα τοῖς ποσίν τοῦ τὰ τοιαῦτα ἀπαγγείλαντος ἔφη· «Παρακαλῶ σε, ἵνα με ἅμα τοῖς δυσὶν ἀδελφοῖς μου τούτοις προσαγάγῃς αὐτῶ...» Ἐφη δὲ ἐκεῖνος· «Ὀλίγον ἠσύχασον, ἕως οὗ εἰσέλθῃ εἰς τὸ μοναστήριον ...εὐκαιρίας γενομένης ἀναφέρω αὐτῶ πάντα κατὰ τοὺς λόγους	Audiens haec beata Eugenia, ingemuit et prodicit ad pedes eius, qui sibi retulerat ista, et ait: "Obsecro te ut me illi una cum istis duobus fratribus meis insinues...". Et ille: "Nunc, inquit, silete, quousque ingressus monasterium...et cum opportunum fuerit, intimabo ei Omnia secundum verbum tuum" (PL 73, 609, Cap.VI)

¹⁵⁶ Lewis, *Narratives*, 8

¹⁵⁷ Conybeare, *Apology*, 164.

¹⁵⁸ Goodspeed, "Eugenia", 51-52.

σου». (§9)

Πέραν αυτού, το Β΄ συνεχίζει περαιτέρω την αφήγηση περιλαμβάνοντας στοιχεία που απουσιάζουν από τα άλλα κείμενα: «Ἐγγίσαντος οὖν τοῦ ἐπισκόπου τῷ μοναστηρίῳ, ἰδὸν καὶ οἱ ἀδελφοὶ ἤρξαντο εἰς ἀπάντησιν τοῦ πατρὸς ὕμνον λέγειν...ἠκολούθει αὐτῷ λέγουσα· «Οὐ μὴ σε ἐγκαταλείπω, ἕως ἂν τῷ κτίστη με καὶ ποιητῇ προσαγάγῃς» (§10). Ἄξιο προσοχῆς εἶναι ὅτι το ἀπόσπασμα αὐτὸ περιλαμβάνεται καὶ στο λατινικὸ κείμενο R. Ἐπειτα, το Β΄ παρουσιάζεται νὰ συμφωνεῖ με το Α΄ καὶ το Μ.

Ἡ συριακὴ εκδοχὴ¹⁵⁹ καὶ ἡ αρμενικὴ εκδοχὴ¹⁶⁰ συμφωνοῦν με τὰ κείμενα Α΄ καὶ Μ. Ἡ αιθιοπικὴ εκδοχὴ¹⁶¹ δὲν ἀναφέρει τὴν ικετευτικὴ κίνηση, ἀπλὰ σημειώνει ὅτι ἡ Ευγενία μαζί με τοὺς δυο ευνούχους –τοὺς ὁποίους δὲν κατονομάζει– ζήτησαν ἀπὸ τον ἀββά νὰ τοὺς βαφτίσει, καὶ ἔτσι ἐγίνε.

Ἡ λέξη *ἐγονυπέτουν* που συναντοῦμε στὴν Α΄ παραλλαγή καὶ ἡ ὁποία στὴν παραλλαγή Β΄ δίδεται περιφραστικά: *προσπεσοῦσα τοῖς ποσὶν τοῦ*, εἶναι σπάνια λέξη τὴν ὁποία συναντοῦμε μόνο δύο φορές: πρβλ. Athanasius Alexandrinus, *Homilia de passione et cruce domini*, PG 28, 212.43 – 50, καὶ Joannes Chrysostomus, *In triduanam resurrectionem domini*, PG 50, 823.26-28.

9. Ὁ Ἐλενος ἀνταποκρίνεται στὴν ἐπιθυμία τῆς αγίας Ευγενίας καὶ τὴν δέχεται στὴ Μονὴ μαζί με τοὺς δυο ευνούχους. Ἡ σκηνὴ ὁμως αὐτὴ παρουσιάζεται ἀλλιῶτικα στὶς διάφορες παραλλαγές:

Α΄	Μ	Β΄	R
<p>Πρὸς ταῦτα ὁ μακάριος Ἐλενος εἶπεν: «Καλῶς ἐκλήθης Εὐγένιος, ὅτι γενναίως πάντα πράττων τέλειον σεαυτὸν εἰς τοὺς ἀγῶνας πεποιήκας. Γίνωσκε δέ, ὅτι ὁ Θεός μοι Εὐγενίαν σε εἶναι ἐφάνερωσεν καὶ ὄθεν</p>	<p>Cui beatus Helenus Recte inquit uocaris Eugenius : quia uirliter+ agendum te in agone obtulisti . Scias te mihi a domino Eugeniam esse demonstratam : et unde ueneris : et cuius sis filia : et quid tibi isti sint scias</p>	<p>Ἦτινι ὁ μακάριος Ἐλενος ἔφη· «Καλῶς Εὐγενίαν ἐαυτὴν ὠνόμασας· ἀνδρικῶς γὰρ πράττεις καὶ κατισχύει ἡ καρδιά σου. Ὑπὲρ γὰρ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ καλεῖσαι Εὐγένιος ὀρθῶς καὶ ἵνα γνῶς, ὅτι διὰ τοῦ Πνεύματος</p>	<p>Cui beatus Helenus dixit: Recte te Eugenium uocas; uiriliter enim agis, et confortetur cor tuum pro fide Christi. Ergo recte uocaris Eugenius. Nam et hoc scias, quia Spiritu sancto nos et te Eugeniam corpore ante praeuidimus, et</p>

¹⁵⁹ Lewis, *Narratives*, 9.

¹⁶⁰ Conybeare, *Apology*, 165.

¹⁶¹ Goodspeed, "Eugenia", 52.

<p>ἦλθες καὶ τίνος εἶ θυγάτηρ καὶ τίνες οὔτοι, οἱ σὺν σοὶ παραγενόμενοι, καὶ ὅτι τῇ σῇ προτροπῇ ἐν Θεῷ γενναῖοι οὔτοι γεγόνασιν». (§9)</p>	<p>mihī dominum euidentiū demonstrasse (393: 19- 21)</p>	<p>τοῦ ἁγίου Εὐγενίαν σε προειρήκαμεν, καὶ ποιῶ τρόπῳ ᾧδε ἐλήλυθας καὶ ὅτι οὔτοι εἰσὶν παῖδες, οὐκ ἀπέκρουψεν ἀπ’ ἐμοῦ ὁ Κύριος, ἀλλὰ καὶ τοῦτό μοι ὁ Χριστὸς ἀποκαλύψαι κατηξίωσεν, ὅτι ἐκλεκτὸν ἑαυτῶ κατοικητήριον προητοίμασέν σε φυλάσσω τὸ βραβεῖον τῆς παρθενίας σου. Αὐτῆς τῆς ψευδοῦς κολακείας τὴν χαρὰν ἀπορρίψασα, γίνωσκε τοίνυν, ὅτι ὑπὲρ ταύτης τῆς ἀγνείας πολλὰ μέλλεις ὑπομένειν ἀλλ’ οὐκ ἐγκαταλείψει σε ἐκεῖνος, ᾧτινι ἑαυτὴν ὅλην ἐξ ὅλης καρδίας σου παρέδωκας». Πρὸς δὲ τὸν Πρωτῶν καὶ Ὑάκινθον στραφεῖς εἶπεν. «Ἐν σώματι δουλείας ὑπάρχοντες ... ὁμοῦ εἰς τὴν δόξαν καταντῆσαι δεξάμενοι τὸ νίκος ἐν Χριστῷ καὶ τὸν μισθὸν τῆς ὑπομονῆς ἀπολαμβάνοντες». (§12 - §13)</p>	<p>qualiter huc veneris, et quod isti tui sint, non me passus est praeterire. Sed hoc mihī Dominus revelare dignatus est, quod gratissimum ei habituaculum in corpore tuo praeparasti, custodiendo virginitatis praemium, et praesentis temporis blandimenta fallacia respuendo. Scito autem te pro castitate multa passuram: sed non te deseret ille cui te ex integro tradidisti. Ad Protum autem et Hyacinthum conversus, ait: In corpore servitutis positi...simul ad gloriam pervenientis illam percepturi. (PL 73, 610, Cap.VII)</p>
--	--	--	---

Στο Α΄ και Μ ο επίσκοπος Έλενος παρουσιάζεται να απευθύνεται στην Ευγενία χωρίς να κάνει οποιαδήποτε αναφορά στους δύο ευνούχους, ενώ στο Β΄ και R παρουσιάζεται να απευθύνει τον λόγο αρχικά στην Ευγενία και έπειτα στους δύο ευνούχους. Είναι εμφανές ότι το κείμενο της Β΄ παραλλαγής και το λατινικό κείμενο R επεκτείνονται σημαντικά, καθώς ο λόγος είναι εμπλουτισμένος με διάφορα ρητορικά σχήματα. Παρατηρούμε το Β΄ να χρησιμοποιεί τη λέξη *στραφεῖς* μεταφράζοντας ουσιαστικά τη λατινική λέξη *conversus* που παραδίδει το κείμενο του Rosweyde. Το κείμενο Β΄ επεκτείνεται μάλιστα περαιτέρω από το R, ενώ οι τελευταίες αράδες παραλείπονται: «ὁμοῦ εἰς τὴν δόξαν καταντῆσαι δεξάμενοι τὸ νίκος ἐν Χριστῷ καὶ τὸν μισθὸν τῆς ὑπομονῆς ἀπολαμβάνοντες».

Η συριακή εκδοχή¹⁶² και η αρμενική εκδοχή¹⁶³ συμφωνούν με την παράδοση του βίου των κειμένων Α' και Μ. Η αιθιοπική εκδοχή παραλείπει το συγκεκριμένο τμήμα του κειμένου. Εν συνεχεία, το κείμενο Α' σημειώνει: «*Ἐπὶ τρεῖς οὖν μῆνας κατὰ τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια περιελθεῖν αὐτοὺς παρεκελεύσατο...*», αναφορά που απουσιάζει από το Β' και R, εντοπίζεται όμως στη λατινική εκδοχή M, αλλά και στη συριακή, αρμενική και αιθιοπική εκδοχή.

10. Κατά τα δυο χρόνια παραμονής της Αγίας στη Μονή, η Ευγενία είχε φτάσει σε πολύ υψηλό επίπεδο πνευματικής καλλιέργειας, αναφορά που παρουσιάζεται σε όλα τα κείμενα:

A'	M	B'	R
ὡς ἐντὸς διετοῦς χρόνου πάσας τὰς γραφὰς ἀπομνημονεύειν. (§11)	intra secundum annum omnes pene scripturas dominicas retineret. (393: 41)	ὥστε μεταξύ διετοῦς χρόνου πάσας τὰς πνευματικὰς γραφὰς ἐκμεμαθηκέναι (§16)	...intra secundum annum omnes Scripturas dominicas memoria retineret. (PL 73, 611, Cap.IX)

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸ το σημεῖο, το κείμενο Β' συνεχίζει με ἕνα μακροσκελές και δύσκαμπτο χωρίο για την Ευγενία: «*Τοσαύτη δὲ ἦν ἐν αὐτῇ πίστις, ὥστε νομίζειν πάντας ἕνα τῶν ἀγγέλων εἶναι αὐτήν... Οἱ δὲ συνοδοιπόροι αὐτῆς, Πρωτᾶς και Ἰάκινθος, ἐμμοῦντο αὐτήν και ἦσαν ἐν πᾶσιν συννευδοκοῦντες αὐτῇ*». Το τμήμα αὐτό του κειμένου παρουσιάζεται στη λατινική παραλλαγή R, απουσιάζει όμως ἀπὸ ὅλες τις υπόλοιπες.

11. Ἐπειτα ἀπὸ την εκλογή της Αγίας ως ηγουμένης του μοναστηριού, μια χήρα και πλούσια συγκλητική ἀπὸ την Αλεξάνδρεια πλησιάζει την Αγία:

A'	M	B'	R
Συγκλητική γὰρ τις πλουσιωτάτη και περιφημος, ὀνόματι Μελανθία ... (§15)	Matrona quaedam opulentissima clarissimaque Nelancia nomine... (394: 15-16)	Οἰκοδέσποινα τις τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων πόλεως, πασῶν τῶν οἰκοδεσποινῶν πρώτη, ὀνόματι Μελανθία ... (§19)	Matrona quaedam Alexandrina, caeteris matronis praestantior, nomine Melanthia ... (PL 73, 612, Cap.XI)

¹⁶² Lewis, *Narratives*, 11.

¹⁶³ Conybeare, *Apology*, 167

Η πλούσια συγκλητική ονομάζεται στις ελληνικές παραλλαγές και στη λατινική R ως Μελανθία. Η λατινική εκδοχή M την ονομάζει πότε Νελανσία και πότε Μελανσία ή Μελαντία όπου είναι σαφές ότι πρόκειται για αντιγραφικό λάθος του γραφέα. Πέραν αυτού, παρατηρούμε ότι το κείμενο της Α' παραλλαγής παραδίδει στη Μελανθία τον τίτλο *Συγκλητική* που δηλώνει ξεκάθαρα την κοινωνική τάξη της εν λόγω γυναίκας. Εν αντιθέσει, οι λατινικές εκδοχές του κειμένου χρησιμοποιούν τη λέξη *Matrona* που ουσιαστικά δηλώνει τη σεμνή και έντιμη γυναίκα, τη δέσποινα, την οικοδέσποινα¹⁶⁴. Ωστόσο, η λέξη *Matrona* δεν δηλώνει σε καμία περίπτωση την κοινωνική τάξη της εν λόγω γυναίκας. Το κείμενο της Β' παραλλαγής φαίνεται να ακολουθεί καταλεξί το λατινικό κείμενο του Rosweyde γι' αυτό και μεταφράζει επακριβώς τη λέξη από τα λατινικά στα ελληνικά, σημειώνοντας *Οικοδέσποινα*.

Η συριακή εκδοχή¹⁶⁵ την ονομάζει Μελανία, η αρμενική εκδοχή¹⁶⁶ Μελανί παραλείποντας να αναφέρει ότι ήταν χήρα και η αιθιοπική εκδοχή¹⁶⁷ δεν την κατονομάζει αλλά αρκείται στη γενική αναφορά μιας ευγενούς γυναίκας από την Αλεξάνδρεια, η οποία εμφανίζεται ως δαιμονισμένη στη Μονή ζητώντας θεραπεία.

12. Η γυναίκα αυτή, νομιζόμενη ότι ο ηγούμενος Ευγένιος είναι άνδρας, προσπαθεί με κάθε τρόπο να τον παραπλανήσει. Όλα τα κείμενα περιλαμβάνουν το χαρακτηριστικό επεισόδιο της αντιπαράθεσης της Μελανθίας με την Ευγενία. Άξιο προσοχής είναι το τμήμα όπου η Ευγενία κάνει λογοπαίγνιο με το όνομα της Μελανθίας:

A'

«Ἀρμοζόντως Μελανθία ἐκλήθης, μελανία γὰρ ἄσωτίας καὶ βόρβορος δυσωδίας ἐν σοὶ πελάζει, δικαίως Μελανία λέγη, τῆς ζοφερᾶς ἀμαρτίας θυγάτηρ ὑπάρχουσα, φίλη τοῦ διαβόλου, ἔκκαυμα τῆς ἡδονῆς, ἀδελφὴ τοῦ ἀτελευτήτου θανάτου, θυγάτηρ τῆς αἰωνίου Γεέννης, πηγὴ ζοφερὰ ἀισχύνην παθῶν βρύουσα, ἔχθρὰ τοῦ

M

Recte Melancia nomen habere cognosceris .
Nigredinis enim repleta perfidia: nigra diceris: et
obscura tenebrarum amica diaboli: dux
pollutionis: fomentum libidinis: soror anxietatis
perpetuae: et filia mortis sempiternae. discede a
ceruice Christi decepatrix et illecebrosa cordis
insania: nulla tibi pars nec societas cum famulis

¹⁶⁴ Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 516, (matrona, ae).

¹⁶⁵ Lewis, *Narratives*, 15.

¹⁶⁶ Conybeare, *Apology*, 171.

¹⁶⁷ Goodspeed, "Eugenia", 52.

Θεοῦ καὶ δοχεῖον τοῦ διαβόλου, ἀναχώρησον ἀπὸ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ. Οὐδεμία γάρ σοι μερὶς χρηστὴ ἐν τῇ διαβολικῇ σου καρδίᾳ μετὰ τῶν δούλων τοῦ Χριστοῦ». (§16)

Christi. (394: 45-49)

B'

«Δικαίως τὸ ὄνομά σου Μελανθία κέκληται. Μαρτυρεῖ γάρ σοι ἡ ἀσχημοσύνη σου. Μέγα γὰρ κακὸν οικητήριον τῷ διαβόλῳ ἑαυτὴν ἠτοίμασας. Αναχώρει τοίνυν ἀπὸ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ ἀπατήτρια καὶ ἐναγῆς Μελανθία. Ἡμεῖς ἄλλω στρατευόμεθα. Ἐχέτωσαν τὰ σὰ οἱ ὁμοιοὶ σου. Ἡμᾶς γὰρ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς παραμυθεῖται· ἐπαιτεῖν μετὰ τοῦ Χριστοῦ συμφέρει. Πλούσιος γὰρ ἐστὶν ὁ μετ' αὐτοῦ πτωχεύων. Αποχωρεῖτωσαν ἀπὸ τῆς καρδίας σου αἱ πονηραὶ ἐπιθυμίαι αὐται. Οὐ γὰρ ἐστὶν σοι εἰς σωτηρίαν αὐτὴ ἡ τόλμα, δρακόντων κατοικητήριον, ἔργα ἰοβόλα ἔχουσα· ἀλλ' ἡμεῖς τὸ τοῦ Κυρίου ὄνομα ἐπικαλεσάμενοι, τὸ τοῦ ἰοῦ σου ἐξέρασμα διαφευξώμεθα καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εὐρήσωμεν». (§21)

R

Recte nomen tuum nigredinis testatur perfidiam; magnum enim te diabolo habitaculum praeparasti: discede a servis Dei, deceptrix et illecebrosa Melanthia; nos enim aliter militamus. Habeant opes tuae tui similes dominos, nos delectat mendicare cum Christo. Affatim dives est, qui cum Christo pauper est. Fugiant a te imagines concupiscentiae, non est enim salutis tuae ista quae te invasit insania. Draconis habitaculum facta, venenum effundis; sed nos, Christi invocato nomine, venerorum tuorum virus evadimus, et misericordiam Domini invenimus. (PL 73, 612-613, Cap. XII)

Ἡ Β' παραλλαγή φαίνεται να επεκτείνει περισσότερο το τμήμα αυτό του κειμένου, στοιχείο που βρίσκεται σε απόλυτη συμφωνία με το λατινικό κείμενο R, στο οποίο επίσης το επεισόδιο αυτό καταλαμβάνει μεγαλύτερη έκταση. Το εν λόγω επεισόδιο, όπου η Ευγενία με αυστηρότητα απευθύνεται στην πλούσια συγκλητική κάνοντας λογοπαίγνιο με το ὄνομά της, παρουσιάζεται κατά ανάλογο τρόπο και σε όλες τις άλλες παραλλαγές¹⁶⁸. Βέβαια το λογοπαίγνιο αυτό γίνεται πιο εύκολα κατανοητό στην ελληνική γλώσσα: *Ἀρμοζόντως Μελανθία ἐκλήθης, μελανία γὰρ ἀσωτίας καὶ βόρβορος δυσωδίας ἐν σοὶ πελάζει, δικαίως Μελανία λέγει (Α')*.

13. Ἡ Μελανθία απευθύνεται στον ἑπαρχο της Αλεξάνδρειας κατηγορώντας την αγία Ευγενία για βιασμό. Στο δημόσιο δικαστήριο, η Ευγενία αποκαλύπτει τη γυναικεία της φύση και την πραγματική της ταυτότητα:

A'	M	B'	R
Ταῦτα εἰπούσα σχίζει ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον, ὃ ἦν ἐνδεδυμένη, καὶ τὸ ἄγνωστον τῆς ὄψεως	Et haec dicens, scidit a capite tunicam, qua erat induta, et insignis facie paruit et pulcro pectore	Καὶ ταῦτα λέγουσα διέρρηξεν ἀπὸ τῆς κεφαλίδος τὸν χιτῶνα, ὃνπερ ἦν ἐνδεδυμένη, καὶ ἐφανερώθη ἡ	Et haec dicens, scidit a capite tunicam, qua erat induta, et apparuit femina. Et statim ad praefectum ait... (PL

¹⁶⁸ Lewis, *Narratives*, 18· Conybeare, *Apology*, 173-174· Goodspeed, "Eugenia", 53.

<p>παραυτὰ φανεροῖ τὸ ὠραῖον τῆς παρθενίας στήθος· καὶ παραχρῆμα σπασαμένη τὰ σχισθέντα ῥάκη προσέθετο λέγειν τῷ ἑπάρχῳ... (§20)</p>	<p>uirgo, atque statim tegens, licet scissis uestibus, membra dixit praefecto... (395: 23-25)</p>	<p>θήλεια καὶ ἔφη πρὸς τὸν ἑπάρχον... (§29)</p>	<p>73, 614, Cap.XV)</p>
---	---	--	-------------------------

Βλέπουμε ότι σε αυτό το τμήμα του κειμένου, η Α' παραλλαγή είναι πιο περιγραφική και λεπτομερής καθώς επισημαίνει την αποκάλυψη του ωραίου στήθους της Αγίας, όπως ακριβώς και η Μ παραλλαγή. Απεναντίας, τα κείμενα Β' και R είναι πιο συντηρητικά αναφέροντας απλά ότι αποκαλύφθηκε η θηλυκότητά της.

Η συριακή εκδοχή¹⁶⁹ αναφέρει ότι η αγία Ευγενία αποκαλύπτει αρχικά με τα λόγια ότι είναι γυναίκα και ακολούθως ανοίγει το μανδύα της μέχρι το ζωνάρι της αποκαλύπτοντας μπροστά σε όλους τη γυναικεία της φύση. Η αιθιοπική εκδοχή¹⁷⁰ περιλαμβάνει σκηνοθετικές προσθήκες στην αφήγησή της, αφού η Ευγενία παρουσιάζεται να ζητά από τον ἑπάρχο της πόλης να μετακινήσει το πλήθος κόσμου προς τα πίσω και η ίδια, πλησιάζοντας τον ἑπάρχο, αποκαλύπτει μόνο σε αυτόν το στήθος της. Η αρμενική εκδοχή¹⁷¹ παρουσιάζει την Ευγενία, μετά το σχίσσιμο των ενδυμάτων της και την αποκάλυψη της πραγματικής της φύσης, να καλύπτει το γυναικείο της σώμα με τα σχισμένα ενδύματά της προτού προχωρήσει στην αποκάλυψη της ταυτότητάς της.

14. Οι παραλλαγές Β' και R αναφέρουν πολύ συγκεκριμένα ότι ο χριστιανισμός άνθισε στην Αλεξάνδρεια κατά την εποχή του αυτοκράτορα Σεβήρου και Αντωνίνου, οι οποίοι απέστειλαν σχετικό πρόσταγμα στον επίσκοπο Φίλιππο. Η αναφορά αυτή απουσιάζει από το κείμενο της Α' παραλλαγής και από τη λατινική εκδοχή Μ, οι οποίες αναφέρονται απλά στους τότε ειδωλολάτρες βασιλείς:

¹⁶⁹ Lewis, *Narratives*, 21.

¹⁷⁰ Goodspeed, "Eugenia", 54.

¹⁷¹ Conybeare, *Apology*, 177.

A'	M	B'	R
<p>καὶ τούτων οὕτως χαρίτι Θεοῦ κατορθομένων, ὁ τῶν καλῶν βάσκανος διάβολος καὶ τῶν κακῶν διδάσκαλος καὶ συνεργός, ἐξεγείρας τινάς Ἑλληνας τῶν πρώτων τῆς πόλεως ποιεῖ προσελθεῖν τοῖς τότε βασιλεῦσιν καὶ πάντα πρὸς φθόνον τῆς ἀγιοπάτης ἐκκλησίας καὶ τοῦ θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου Φιλίππου καταλεξάντων, πέμπεται Φιλίππου διάδοχος, Περένιος ὀνόματι, ὃς ἐντολὰς ἐδέξατο παρα τῶν τότε βασιλέων, ὥστε εἰ ταῦτα οὕτως ἔχειν, ἀνελεῖν τὸν Φίλιππον. (§22)</p>	<p>Sed quia sanctitatem aemulatio inimica semper subsequitur. Imperatores paganissimi sanctae religionis inimici : detestabili persecutione contra Philippum prosequuntur. Quid multa? mittitur Philippo successor Perennius in praeceptis qui acceperat ut Philippum interficeret (395: 51- 54)</p>	<p>Ἦν δὲ καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν πάσαις χαρὰ καὶ τὸ ἀξίωμα τῶν χριστιανῶν ἦνθει· ἀλλ' ἐπειδὴ πάντοτε τῆ ἀγιοσύνη ὁ ζῆλος παρακολουθεῖ τοῦ ἐχθροῦ καὶ πρὸς τὴν ἀγαθότητα ἀντιπολεμεῖ ἡ κακία, συμβουλεῖα τοῦ διαβόλου τινὲς τῶν ἐντίμων τῆς Ἀλεξανδρῶν πόλεως τῶν ἐν εἰδωλολατρείᾳ ὑπαρχόντων, φθονερῶς φέροντες ὅτι τὰ πριμιγγίλια ἐδόθη τοῖς Χριστιανοῖς... Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια ἐρρέθη ἐν τῷ κονσιστορίῳ Σεβήρῳ καὶ Ἀντωνίνῳ τοῖς αὐγούστοις· (§32 – §33)</p>	<p>Sed quia semper sanctitatem aemulatio sequitur inimici, et contra bonitatem pugnat malitia: consilio diaboli aliqui ex honoratis Alexandriae, cultores idolorum, accipientes aegre quod Christianis privilegia tribuisset, venientes ad regem, dixerunt statum reipublicae conturbatum a Philippo... Haec et similia multa dicta sunt Severo et Antonino Augustis (PL 73, 615, Cap. XVII)</p>

Η ελληνική παραλλαγή A', η λατινική M, η συριακή¹⁷² και η αρμενική¹⁷³ αναφέρονται απλά με γενικούς όρους στους τότε βασιλεύοντες, στους αυτοκράτορες, χωρίς να τους κατονομάζουν. Η αιθιοπική εκδοχή¹⁷⁴ αναφέρεται σε μόνον ένα βασιλιά χωρίς επίσης να τον κατονομάζει.

Στο σημείο αυτό αίσθηση προκαλεί η λέξη *κονσιστορίῳ* που συναντούμε στην παραλλαγή B' με τη μορφή εμπρόθετου προσδιορισμού (ἐν τῷ *κονσιστορίῳ*) που δηλώνει τόπο και η οποία απουσιάζει από τις άλλες παραλλαγές. Πρόκειται για λέξη λατινικής προελεύσεως που είναι εμφανές ότι μεταφράζεται στα ελληνικά από τον συντάκτη-μεταφραστή της B' παραλλαγής. Η λέξη *consistorium,ii* είναι ουδέτερο και δηλώνει το *συνέδριον*¹⁷⁵. Τη συναντούμε για πρώτη φορά στα ελληνικά το 431 στο κείμενο *Concilium Universale Ephesenum anno 431* (ἐκδ.

¹⁷² Lewis, *Narratives*, 23.

¹⁷³ Conybeare, *Apology*, 179.

¹⁷⁴ Goodspeed, "Eugenia", 55.

¹⁷⁵ Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 166.

Schwartz) 1,1,3.37.18: Πεποιήμεθα, δι' οὗ ἐντελλόμεθα καὶ ἐπιτρέπομεν ὀλοτελῆ τε ἔξουσίαν δίδομεν, ἦνπερ καὶ αὐτοὶ παρόντες εἶχομεν, ὥστε σὺν θεῶ παραγενομένους ὑμᾶς ἐπὶ τῆς προειρημένης μεγαλοπόλεως, εἴτε ἐπὶ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως δέοι εἴτε ἐν κονσιστορίῳ εἴτε ἐπὶ τῆς ἱεράς συγκλήτου εἴτε ἐν συνόδῳ πατέρων ὁ λόγος κινοῖτο ὁ περὶ τῶν ζητουμένων.

15. Ο Φίλιππος δολοφονείται, ἔπειτα ἀπὸ βασιλικὸ πρόσταγμα, ἀπὸ τον Περέννιο (ἡ αρμενικὴ εκδοχὴ τον ονομάζει Περίνο¹⁷⁶) ἐνῶ ἡ κόρη του Ευγενία ἀναλαμβάνει τὴν ταφὴ του σώματός του:

A'	M	B'	R
Ἡ δὲ μακαρία Εὐγενία τοῦ πατρὸς αὐτῆς καὶ μάρτυρος τὸ σῶμα κατέθετο ἐν τῷ παρὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς Κλαυδίας γενομένῳ ξενοδοχείῳ, ἐγγὺς τῆς καλουμένης Νιτρίας, τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς οἶκον εὐκτῆριον εἰς δοξολογίαν τοῦ δεσπότη Χριστοῦ βασιλικῆ ἀξίᾳ ἐν τῷ προδηλωθέντι τόπῳ οἰκοδομησάντων. (§24)	Post haec beata Eugenia iuxta Nitriam ubi mater eius Claudia xenodochium collocauerat patris martyris corpusculum sepeliuit : ubi dignissimam Basilicam fratres eius fabricauerunt in qua benedicitur dominus usque in hodiernum diem : quam cum dedicassent (396: 1-5)	Πλησίον τοίνυν τοῦ ἀσκητηρίου, ὅπου ἡ ἅγια Εὐγενία, ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ, μοναστήριον παρθένων πεποίηκεν, ἐκεῖ τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐκέλευσεν ἀποτεθῆναι, ἐνθα καὶ ἐκκλησίαν τῷ Χριστῷ ᾠκοδόμησεν. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ καὶ ἡ μακαρία Κλαυδία ξενοδοχεῖον ᾠκοδόμησεν καὶ ἐτύπωσεν κτήματα ὀφείλοντα ἐξυπηρετῆσαι ἐκεῖ πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ξένων. (§37)	Juxta atria itaque ibi sancta Eugenia filia eius monasterium Christi virginibus collocaverat, illic suum jussit collocari corpusculum, in quo loco beatissima Claudia xenodochium fabricabat, et constituit praedia quae susceptionibus peregrinantium deservirent. (PL 73, 616, Cap. XIX)

Σύμφωνα με τις πληροφορίες των κειμένων Α' και Μ, το σώμα του Φιλίππου τάφηκε κοντά στο ξενοδοχεῖο που ἐκτίσεν ἡ Κλαυδία, κοντά στην περιοχή Νιτρία. Το Β' και R φαίνεται να δίνουν διαφορετικὲς πληροφορίες μεταξύ τους, ἀφοῦ το πρῶτο κάνει λόγο για ταφὴ του σώματος κοντά σε ἀσκητήριον καὶ το δεύτερο σε αὐλὴ ναοῦ, ὅπου ἡ Ἁγία εἶχε διαμορφώσει γυναικεῖο μοναστηρι καὶ ἐκκλησία ἀφιερωμένη στο Χριστό. Ἐνδεχομένως, ὁ συντάκτης-μεταφραστής της Β'

¹⁷⁶ Conybeare, *Apology*, 179.

παραλλαγής να μεταφράζει ως *ἀσκητήριον* την λέξη *atrium*¹⁷⁷ που διαβάζει στο λατινικό κείμενο R.

Η συριακή εκδοχή¹⁷⁸ συμφωνεί με όσα παραδίδουν οι παραλλαγές A' και M επισημαίνοντας όμως την περιοχή Νατίρα. Η αρμενική εκδοχή¹⁷⁹ αναφέρει ότι το σώμα του Φιλίππου τοποθετήθηκε στον ξενώνα που κτίστηκε από την Κλαυδία κοντά στην περιοχή που ονομαζόταν Τίρανα.

16. Το κείμενο αναφέρει ότι ο Φίλιππος έμεινε στον επισκοπικό θρόνο για ένα χρόνο και τρεις μήνες, αναφορά με την οποία συμφωνούν όλες οι παραλλαγές εκτός της αιθιοπικής που παρουσιάζει τον Φίλιππο να λαμβάνει πατριαρχικό αξίωμα στην Αλεξάνδρεια με τη σύμφωνο γνώμη όλων των επισκόπων της Αιγύπτου, όπου και εκτέλεσε για 1 χρόνο και 1 μήνα:

A'	M	B'	R
Ἐποίησεν δὲ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ ἔνιαυτὸν ἕνα καὶ μῆνας τρεῖς... (§23)	Duravit autem in episcopatu anno uno et mensibus tribus. (395: 58)	Διέμεινεν δὲ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ ἔνιαυτὸν ἕνα καὶ μῆνας τρεῖς. (§34)	Duravit autem in episcopate unum annum et menses tres. (PL 73, 616, Cap. XVIII)

Πέραν αυτού βλέπουμε ότι η παραλλαγή A' παραλληλίζει τη δολοφονία του Φιλίππου μέσα στον εκκλησιαστικό ναό με αυτήν του Ζαχαρία (Προβλ. Gregorius Nysenus, *Encomium in xl martyres ii*, PG 46, 785.55-56: *Καὶ Ζαχαρίας μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου σφαγεῖς τιμάτω τοὺς αὐτόχειρας*), ένας παραλληλισμός που μας οδηγεί στην Παλαιά Διαθήκη και ο οποίος εντοπίζεται επίσης στη συριακή και αρμενική εκδοχή¹⁸⁰, ενώ παραλείπεται από όλες τις άλλες παραλλαγές, ακόμη και από τη λατινική παραλλαγή M που συνήθως συμφωνεί και ακολουθεί την παραλλαγή A'.

¹⁷⁷ Κουμαννούδης, *Λεξικόν*, 73.

¹⁷⁸ Lewis, *Narratives*, 24.

¹⁷⁹ Conybeare, *Apology*, 180.

¹⁸⁰ Βλ. Lewis, *Narratives*, 24· Conybeare, *Apology*, 180.

17. Η Ευγενία μαζί με τη μητέρα της Κλαυδία θαυμάζονται για το χριστιανικό έργο που τελούν ενώ συγκεντρώνουν γύρω τους πολλές παρθένες γυναίκες που τις ακολουθούν. Ανάμεσα σε αυτές ήταν και η Βασίλλα:

Α΄	Μ	Β΄	R
Βασίλλα δέ τις ὄνόματι, Γαλληνοῦ τοῦ βασιλέως εὐγενῆς παρθένος, συνετή και φρονιμωτάτη, παρεγένετο λαθραίως πρὸς τὴν Εὐγενίαν. (§25)	Basilla quae erat neptis Gallieni Augusti uirgo conspicua alque prudenter peruenit ad Eugeniā occulte (396: 9-10)	Μία δέ τις παρθένος, γένους βασιλικού, ὄνόματι Βασίλλα, ἐπεθύμει πρὸς αὐτὴν ἀπελθεῖν. (§38)	Quaedam ex regio genere uirgo, Basilla nomine, cupiebat eam atingere. (PL 73, 616, Cap. XX)

Σύμφωνα με το κείμενο Α΄ και Μ, η Βασίλλα ήταν συγγενής του αυτοκράτορα Γαλληνού, όχι Γαληνού όπως λανθασμένα γράφεται στην Α΄ παραλλαγή. Η παραλλαγή Β΄ και R δεν περιλαμβάνουν αυτή την λεπτομέρεια.

Η συριακή εκδοχή¹⁸¹ την ονομάζει Βασιλία αναφέροντας ότι ήταν συγγενής του αυτοκράτορα Γαλληνού, ενώ η αρμενική εκδοχή¹⁸² βρισκόμενη σε συμφωνία με όλες τις άλλες παραλλαγές την κατονομάζει Βασίλλα σημειώνοντας όμως ότι ήταν συγγενής του αυτοκράτορα Γάλλου.

18. Η Βασίλλα βαπτίζεται χριστιανή από τον επίσκοπο της πόλης:

Α΄	Μ	Β΄	R
Τότε ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Σωτῆρ ὄνόματι, ἀνὴρ ἅγιος καὶ τῆ θεῖα παιδεύσει σφόδρα τέλειος παραγενάμενος πρὸς τὴν Βασίλλαν, φωτίσας αὐτὴν τῷ ἀγίῳ βαπτίσματι καὶ πάντας τοὺς μετ’ αὐτῆς ἐπιμελῶς ἐπαίδευσεν ἐκ τῶν θειῶν γραφῶν... (§25)	Tunc Papa urbis Romae Soter nomine uir sanctus et in diuina oratione ualde perfectus peruenit ad Basillam per beatam Eugeniā : et baptismo eam consecrauit cum omnibus: qui simul cum ea crediderant : et diligentius erudiuit (396: 15-17)	Κορνήλιος δέ τις ὑπάρχων ἐν τῇ Ἰώμῃ ἐπίσκοπος, ἦλθεν πρὸς αὐτὴν (ενν. Βασίλλαν) μυστηριωδῶς καὶ ἐβάπτισεν αὐτὴν. (§39)	Igitur Cornelius cum esset in urbe Roma sacrae legis antistes, peruenit ad eam latenter, et baptizavit eam (PL 73, 617, Cap. XXII)

¹⁸¹ Βλ. Lewis, *Narratives*, 25.

¹⁸² Conybeare, *Apology*, 181.

Οι παραλλαγές Α' και Μ αναφέρουν ότι η Βασίλλα βαπτίστηκε από τον επίσκοπο Σωτήρα, ενώ οι παραλλαγές Β' και R αναφέρουν ότι η βάπτιση της Βασίλλας έγινε από τον επίσκοπο Κορνήλιο.

Η συριακή εκδοχή¹⁸³ στην συγκεκριμένη αναφορά συμφωνεί με τις παραλλαγές Α' και Μ, ενώ η αρμενική εκδοχή¹⁸⁴ αρκείται στη γενική αναφορά ότι το μυστήριο τελέστηκε από κάποιον επίσκοπο.

Πέραν αυτού, η έκφραση **σφόδρα τέλειος** που συναντούμε στην Α' παραλλαγή και η οποία μεταφράζεται στη λατινική παραλλαγή Μ ως *valde perfectus*, απαντά μόνο δύο φορές με ανάλογο τρόπο στον Ιωάννη Χρυσόστομο, πρβλ. Joannes Chrysostomus, *De Christi precibus (Contra Anomoeos, homilia 10)*, PG 48, 790.45· Joannes Chrysostomus, *In Matthaenum* (Hom. 1-90), PG 58, 551.51. Επίσης, η έκφραση **θεία παιδεύσει** εντοπίζεται μόνο στον Didymus Caecus, *Commentarii in Zachariam*, (εκδ. Doutreleau 1962): 2.363.9 και 3.278.3· *Fragmenta in Psalmos (e commentario altero)* (εκδ. Mühlenberg 1975, 1977): 1079.1· *In Genesim*, (εκδ. Nautin and Doutreleau 1976, 1978): 86.12 και 141.29 και 242.10.

19. Έπειτα από τη βάπτιση της Βασίλλας, τα κείμενα φαίνεται να μας παραδίδουν διαφορετικές πληροφορίες. Στο σημείο αυτό, το κείμενο της Β' παραλλαγής ολοκληρώνει την αφήγησή του και το κείμενο της Γ' παραλλαγής συνεχίζει την ιστορία της Ευγενίας και της Βασίλλας και των δύο ευνούχων. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι το κείμενο R συνεχίζει κανονικά την αφήγηση του βίου της Ευγενίας συμφωνώντας απόλυτα με το κείμενο της Γ' παραλλαγής.

Α'	Μ	Γ'	R
Ἐφ' ὅσον δὲ χρόνον ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος προΐστατο τῆς ἐκκλησίας ἐν εἰρήνῃ διηγῶν οἱ χριστιανοὶ καὶ οὐδεμία ἐπανάστασις ἐγένετο ἐχθροῦ ἐν αὐτοῖς· καὶ Κυπριανὸς δὲ ὁ	In illo tempore orta est sedicio christianorum : quod quasi Soter urbem Romam sua supersticione peruerteret : et Cyprianus Carthaginem uiolaret :	Οὐαλλερριανοῦ καὶ Γαλ<λι>θήνου βασιλευόντων, ἀνεφύη στάσις κατὰ τῶν χριστιανῶν λεγόντων τῶν Ῥωμαίων, ὅτιπερὶ Κυπριανὸς τὴν Καρθάγεναν κατέστρεψεν καὶ ὁ	Valeriano itaque et Gallieno imperantibus, orta seditio de Christianis est, eo quod Cyprianus Carthaginem everteret, et Cornelius Romam. Data est ergo auctoritas ad Paternum

¹⁸³ Lewis, *Narratives*, 25.

¹⁸⁴ Conybeare, *Apology*, 181.

<p>ἐπίσκοπος ἐν Χαρταγένη πολλὰ ὑπέμεινεν διὰ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν πίστιν, ὅθεν Μάξιμός τις ἀνθύπατος ἀπὸ βασιλικῶν γράμματος κελευσθεὶς ἀνείλεν αὐτόν. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος Σωτὴρ τοῦτο ἀκούσας, καθ' ἑαυτὸν λαθραίως διῆγεν. Πολλοὺς γὰρ τῶν αἰδεσίμων τῆς Ῥώμης κρυφίως κατηχεῖ. (§25)</p>	<p>Vnde factum est : ut Dacianus proconsul ex sacro rescriplo Gyprianum interficeret . Soter autem euaderet : quia multorum nobilium urbis Romse eum latebra fouebant (396: 19-22)</p>	<p>Κορνήλιος τὴν Ῥώμην. Καὶ ἔδωκεν θέσπισμα ὁ βασιλεὺς πρὸς Πάτερνον τὸν ἀνθύπατον, ὅπως τὸν Κυπριανὸν ἀνέλη. Ὁ δὲ Κορνήλιος, ἐπειδὴ ὑπὸ πολλῶν τῶν Ῥωμαίων καὶ μάλιστα τῶν τῆς συγκλήτου ἐσκέπετο καιρὸν τινα κρυβόμενος, ἔλαθεν. (§1)</p>	<p>proconsulem, ut Cyprianum occideret. Cornelius autem quia a multis Romanis etiam illustribus fovebatur, erat in abditis. (PL 73, 617, Cap. XXII)</p>
--	--	---	---

Βλέπουμε λοιπὸν ὅτι τὸ κείμενο τῆς Α' παραλλαγῆς δεν συμφωνεῖ ἀπόλυτα στις λεπτομέρειες που παραδίδει με τὸ λατινικὸ κείμενο Μ. Παρουσιάζονται διαφορετικὰ πρόσωπα καὶ ονόματα. Εντούτοις, τὸ κείμενο τῆς Γ' παραλλαγῆς συμφωνεῖ ἀπόλυτα σε ὅ, τι παραδίδει τὸ λατινικὸ κείμενο R. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ βίος μας ενημερώνει ὅτι: «Καὶ Κυπριανὸς δὲ ὁ ἐπίσκοπος ἐν Χαρταγένη πολλὰ ὑπέμεινεν διὰ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν πίστιν, ὅθεν Μάξιμός τις ἀνθύπατος ἀπὸ βασιλικῶν γράμματος κελευσθεὶς ἀνείλεν αὐτόν. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος Σωτὴρ τοῦτο ἀκούσας, καθ' ἑαυτὸν λαθραίως διῆγεν» (Α'). Ἐν ἀντιθέσει, ἡ λατινικὴ ἐκδοχὴ Μ ἀντικαθιστὰ τὸν Μάξιμο με τὸ ὄνομα *Dacianus*, ἐνῶ ἡ Γ' καὶ ἡ R με τὸ ὄνομα Πάτερνος. Ἐπίσης οἱ παραλλαγές Β' καὶ R ἀντικαθιστοῦν τὸν ἐπίσκοπο Σωτῆρα με τὸν ἐπίσκοπο Κορνήλιο.

Ἡ συριακὴ¹⁸⁵ καὶ ἡ αρμενικὴ¹⁸⁶ ἐκδοχὴ συμφωνοῦν με ὅσα παραδίδει τὸ κείμενο τῆς Α' παραλλαγῆς, ἐντούτοις στὴν αρμενικὴ ἐκδοχὴ ὁ συντάκτης-μεταφραστὴς ἐπεκτείνει περαιτέρω τὴν ἀφήγησή του με στοιχεῖα που δεν συναντοῦμε σε καμία ἄλλη παραλλαγή.

20. Ὁ Πρωτὰς καὶ ὁ Υἱὸς συνελήφθησαν καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ κάνουν θυσία μπροστὰ ἀπὸ τὸ ἀγάλμα τοῦ Διὸς, ὅπου τελεῖται ἓνα θαυμαστὸ γεγονός.

Α'	Μ	Γ'	R
Τῆς δε μακαρίας Βασίλλας ἐν τῇ	Verum quoniam ex genere regio erat : et	ἀλλ' ἀπεκρίθη λέγουσα· «Ἐγὼ τὸν	Dicit se illa Regem regum habere

¹⁸⁵ Lewis, *Narratives*, 25.

¹⁸⁶ Conybeare, *Apology*, 182.

<p>όμολογία τῆς πίστεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τελειωθείσης, συνελήφθησαν οἱ περὶ Πρωτέα καὶ Ὑάκινθον καὶ κελευσθέντες τοῦ ἐπιθῦσαι ἢ αὐτοὺς ἀντιλέγοντας τῷ ξίφει τελειωθῆναι, τῶν δὲ μηδ' ὄλως πειθομένων διαφόρους κολάσεις προσέφερον αὐτοῖς. (§31)</p>	<p>publice audiri non poterat : intra domini suam pro amore uirginitatis et Christi gladio Intransuerberata est : qua interfecta tenentur Prothus et Hiacinthus : iubenturque loui sacrificare . Sed contemnentes perferunt diuersa supplicia : et perseuerantes pariter decollati sunt (397:23- 26)</p>	<p>βασιλέα τῶν βασιλευόντων ἔχω νυμφίον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ εἰπούσης αὐτῆς ταῦτα, ξίφει ἀνηρέθη. Παρευθὺς δὲ κατεσχέθησαν ὁ Πρωτᾶς καὶ ὁ Ὑάκινθος καὶ ἔλκονται πρὸς τὸν βωμὸν τοῦ ἐπιθῦσαι. Ποισάντων δὲ αὐτῶν εὐχήν, τὸ εἶδωλον τοῦ Διός, ὡς ἠνάγκαζον αὐτοὺς τοῦ θῦσαι, ἔπεσεν παρὰ τοὺς πόδας αὐτῶν· καὶ ἐγενήθη ὡσεὶ ψάμμος λεπτὴ, ὡς μὴ φανῆναι τι αὐτοῦ. (§8)</p>	<p>sponsum, qui est Christus Filius Dei. Et cum haec dixisset, gladio transfossa est. Tenti statim Protus et Hyacinthu, trahuntur ad templum; sed orationem illis facientibus, simulacrum Jovis ad quod ducebantur sacrificare, cecidit ad pedes eorum; et ita comminatur est, ut ubi fuerit, non pareret. (PL 73, 619, Cap. XXVI)</p>
--	--	--	--

Ἡ ἀναφορὰ αὐτὴ παραδίδεται ἀπὸ τὴν Γ' παραλλαγή καὶ τὴ λατινικὴ ἐκδοχὴ R ἀλλὰ ἀπουσιάζει ἀπὸ τὴν Α' καὶ M, ὅπως καὶ ἀπὸ τὴν συριακὴ καὶ τὴν ἀρμενικὴ ἐκδοχὴ¹⁸⁷. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ θαυμαστὸ γεγονὸς ποὺ περιγράφεται ἐδῶ στὴν Γ' παραλλαγή καὶ ἀφορὰ στοὺς δύο ευνούχους, ἡ Α' καὶ M τὸ περιγράφουν λίγες ἀράδες πιο κάτω με πρωταγωνίστρια τὴν Ἀγία Ευγενία. Ἡ Α' παραλλαγή ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ: *Ἡ δὲ μακαρία παραγενναμένη ἐπὶ τὸν τόπον καὶ εἰσελθοῦσα ἐν τῷ ναῷ, ἔστη κατέναντι τοῦ εἰδώλου· καὶ ἐκτείνασα τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν, προσηύξατο ἐπὶ ὄραν πολλήν. Ὡς δὲ ἐτέλεσεν τὴν εὐχήν, παραχρῆμα τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀρτέμιδος πεσὸν συνετρίβη καὶ οὕτως ἐγένετο λεπτόν, ὡς μηδὲ τὴν κόνιν αὐτοῦ φαίνεσθαι.* (§32).

Ἡ αἰθιοπικὴ ἐκδοχὴ παραλείπει τὴν ἱστορία τῆς Βασίλλας, ὅπως καὶ τὰ βασανιστήρια ποὺ υπέστη ἡ Ευγενία καὶ οἱ δύο ευνούχοι.

21. Ὁ ἐπαρχὸς στὸν ὁποῖον παρουσιάζεται ἡ Ευγενία καὶ τὴν διατάζει νὰ κάνει θυσία στὴ θεὰ Ἀρτέμιδα ὀνομάζεται διαφορετικὰ στὶς διάφορες παραλλαγές:

¹⁸⁷ Lewis, *Narratives*, 32· Conybeare, *Apology*, 185.

Α΄	Μ	Γ΄	R
καὶ παρίσταται Ἀνικήτω τῷ ἐπάρχῳ τῆς πόλεως (§32)	et iubetur a Decio praefecto urbis Diana (397:27)	Νικήτιος οὖν ὁ ἑπαρχος τῆς Ῥώμης (§9)	Nicetius urbis praefectus (PL 73, 619, Cap. XXVI)

Ἡ Α΄ παραλλαγή τον ονομάζει *Ἀνίκητο*, ἡ λατινική εκδοχή Μ τον ονομάζει *Δέκιο*, ἐνῶ οἱ παραλλαγές Γ΄ καὶ R τον ονομάζουν *Νικήτιο*. Ἡ συριακή εκδοχή σε συμφωνία με τὴν Α΄ παραλλαγή τον ονομάζει *Ἀνίκητο* (Anicetus) καὶ ἡ αρμενική εκδοχή *Ἀνικτο* (Aniktus)¹⁸⁸.

22. Ὄταν ἡ Ευγενία συλλαμβάνεται, ἀκολουθεῖ ἡ περιγραφή τῶν διαφόρων βασανιστηρίων που εἶχε υποστεί. Ὁ βίος μας ενημερώνει ὅτι μεταφέρθηκε σε δημόσια λουτρό, ἡ ονομασία τῶν ὁποίων διαφέρει σὲς διάφορες παραλλαγές:

Α΄	Μ	Γ΄	R
τὸ δημόσιον λουτρόν, τὸ λεγόμενον Σευηριανές (§33)	in fornacibus thermarum seuerinarum (397: 34- 35)	εἰς τὰ θερμὰ τὰ λεγόμενα Σευηριανὰ (§12)	in thermarum Severianarum fornacibus (PL 73, 620, Cap. XXIX)

Το συριακό κείμενο ἀναφέρει ὅτι μεταφέρθηκε στα λουτρά που ονομάστηκαν ἀπὸ τὸν Σεβεριανό, ἐνῶ τὸ αρμενικό κείμενο παραδίδει *Τιβεριανὰ* (Tiberian) που τὸ ὄνομά τους προέρχεται ἀπὸ τὸν *Τιβεριανό*¹⁸⁹.

23. Ἐπειτα ἡ Αγία οδηγεῖται σε φυλακή, ὅπου ἄγγελος Κυρίου ἐμφανίζεται καὶ τὴν φροντίζει ἐνημερώνοντάς τὴν συγχρόνως καὶ γιὰ τὴν μέρα τοῦ θανάτου τῆς.

Α΄	Μ	Γ΄	R
Φαίνεται οὖν αὐτῇ ἄγγελος Κυρίου (§34)	Apparuit autem illi salvator (397: 39-40)	Ἄγγελος γὰρ Κυρίου ἐπιφανεῖς αὐτῇ (§12)	Apparuit autem illi salvator (PL 73, 620, Cap. XXIX)

Παρατηροῦμε ὅτι οἱ εκδοχές Α΄ καὶ Γ΄ παραδίδουν ὅτι ἐμφανίζεται σὲν Αγία ἄγγελος Κυρίου ἐνῶ οἱ λατινικές παραλλαγές Μ καὶ R χρησιμοποιοῦν τὴν λέξη *salvator-oris* (αρσ.) δηλώνοντας ὅτι εἶναι ὁ Σωτήρας Χριστός που ἐμφανίζεται σὲν Αγία.

¹⁸⁸ Lewis, *Narratives*, 32· Conybeare, *Apology*, 186.

¹⁸⁹ Lewis, *Narratives*, 33· Conybeare, *Apology*, 187.

Η συριακή εκδοχή όπως και η αρμενική εκδοχή¹⁹⁰ συμφωνούν με τις ελληνικές παραλλαγές.

Επιμέρους εξέταση Ελληνικών και Λατινικών παραλλαγών

Λαμβάνοντάς υπόψη όσα αναλύθηκαν παραπάνω έχουμε διαμορφώσει μια πρώτη εικόνα όσον αφορά στη σχέση εξάρτησης των κειμένων. Το ερώτημα ωστόσο παραμένει: Το κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας συντέθηκε εν πρώτοις στην ελληνική ή στη λατινική γλώσσα; Μήπως τόσο οι ελληνικές όσο και λατινικές παραλλαγές στηρίζονται σε άλλα κείμενα; Υπάρχουν στοιχεία μέσα στα κείμενα που μπορούν να μας βοηθήσουν να διαλευκάνουμε τη σχέση αυτή; Σκοπός μας στο παρόν στάδιο είναι να παραθέσουμε κάποια επιπλέον διαφοροποιητικά και ταυτόσημα στοιχεία που εντοπίζονται στα κείμενα των διάφορων παραλλαγών και χειρογράφων, που να αποδεικνύουν ποιο από τα κείμενα αυτά προηγήθηκε, επισημαίνοντας και εξετάζοντας συγκεκριμένες λέξεις και φράσεις άξιες σχολιασμού.

Η επιλογή των λέξεων, η τοποθέτηση των λέξεων από συντακικής απόψεως, το πλήθος ελληνισμών ή λατινισμών που εντοπίζονται στα κείμενα, οι περιφραστικές εκφράσεις, οι επαναλήψεις αλλά και ο τρόπος παράδοσης των βιβλικών παραπομπών, μπορούν να μας βοηθήσουν να προσδιορίσουμε το ζητούμενο. Με βάση αυτά τα δεδομένα θα προχωρήσουμε στην περαιτέρω ανάλυση των κειμένων μέσα από την παράλληλη εξέτασή τους, ακολουθώντας τη δομή του βίου και δίνοντας έμφαση στα ελληνικά και λατινικά κείμενα που έχουμε προ οφθαλμού και τα οποία πραγματευόμαστε στην παρούσα εργασία.

Λατινισμοί - Ελληνισμοί

- Η λέξη *βαστέρνιον* (το) που διαβάζουμε αρκετές φορές στο κείμενο της Α' παραλλαγής και η οποία στο κείμενο της Β' παραλλαγής παραδίδεται τότε ως *βαστέρνα* τότε ως *βαστέρνη*, είναι λέξη που τη συναντούμε για πρώτη φορά στον Ιωάννη Χρυσόστομο, *In Acta Apostolorum* (Hom. 1-55; BHG 2102x) (PG 60, 320.7), έπειτα στο κείμενο του Βίου της αγίας Πελαγίας (Usener, Bonn 1879, 19,1 και

---

¹⁹⁰ Lewis, *Narratives*, 34· Conybeare, *Apology*, 187.

22,26) και ακολούθως στα AASS Nov III 801C. 807E, κ.ό.κ.. Στα λατινικά, η λέξη *basterna-basternae* δηλώνει το σκεπαστό φορείο που μεταφέρεται από άλογα¹⁹¹. Καθώς φαίνεται, λοιπόν, η λέξη *βαστέρνα* ή *βαστέρνη* και *βαστέρνιον* υπηρχε ήδη στα ελληνικά και στα λατινικά και δεν πρόκειται για άπαξ λεγόμενο. Ομόρριζες λέξεις εντοπίζονται σε επιγραφές της Μικράς Ασίας το 170 δηλώνοντας ότι η λέξη ήταν ήδη ενσωματωμένη στο ελληνικό λεξιλόγιο. Στο Λεξικό *LSJ* αναφέρεται ότι η λέξη *βαστέρνιον* είναι υποκοριστικό του λατινικού *basterna* (φορεϊον κομιζόμενον υπό ήμιόνων, φορεϊον προσώπων κομιζόμενον υπό δούλων), που συναντούμε στον Ιουστινιάνειο Κώδικα, 8, 10,12 και σε Κατάλογο Αστρολογικών Κωδίκων 1, 103. Επιπλέον, εντοπίζουμε και τη λέξη *βαστερνάριοι, οί*, που τοποθετείται στον 2^ο - 3^ο αιώνα και δηλώνει τους υπηρέτες που μεταφέρουν τα βαστέρνια¹⁹².

- Στο σημείο όπου γίνεται αναφορά στον θάνατο του ηγουμένου του μοναστηριού και στην επιλογή της Ευγενίας από τους υπόλοιπους μοναχούς για να ηγείται του μοναστηριού, τα κείμενα αναφέρουν:

Α΄	Μ	Β΄	R
<p>Τῷ δὲ ἐνιαυτῷ τῷ τρίτῳ ἐν τοιαύτῃ ἀναστροφῇ καὶ πολιτείᾳ διαγόντων αὐτῶν, ὁ ἀρχιμανδρίτης τελειωθεὶς, πρὸς Κύριον ἀπῆλθεν... (§11)</p>	<p>Tertio itaque anno conversionis eius, qui praeerat fratribus, migravit ad dominum. (393: 41-42)</p>	<p>Τῷ τρίτῳ τοίνυν ἔτει μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτῆς, ὁ ἀββᾶς, ὃς ἠγεῖτο τῶν ἀδελφῶν τῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, μετῆλθεν πρὸς τὸν Κύριον. (§17)</p>	<p>Tertio igitur anno conversionis eius, abbas qui praeerat fratribus in monasterio, migravit ad Dominum. (PL 73, 611, Cap. X)</p>

Χαρακτηριστικός είναι ο τίτλος *ἀρχιμανδρίτης* που παραδίδει το κείμενο της Α΄ παραλλαγής. Πρόκειται για αξίωμα μοναστικό και εκκλησιαστικό που δηλώνει τον πρώτο, τον αρχηγό της μοναστικής κοινότητας. Τη λέξη τη συναντούμε για πρώτη φορά στις Συλλ. Επιγρ. 8726 αλλά και στις Νεαρές του Ιουστινιανού¹⁹³. Η λέξη *ἀββᾶς* που παρουσιάζει η Β΄ παραλλαγή στην ελληνική γλώσσα δηλώνει α)

¹⁹¹ Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 83.

¹⁹² Για περαιτέρω, βλ. *LSJ*, Συμπλήρωμα του Μεγάλου Λεξικού της Ελληνικής Γλώσσας, 81.

¹⁹³ *LSJ*, I, 400

τον πατέρα, και πρόκειται για προσωνυμία που απονέμεται από σεβασμό σε ηλικιωμένους μοναχούς, και β) στον ηγούμενο του μοναστηριού. Η λέξη εντοπίζεται για πρώτη φορά με την έννοια του ηγουμένου του μοναστηριού τον 4^ο αιώνα στον Παχώμιον, 948C¹⁹⁴. Στη λατινική γλώσσα, η λέξη *abbas* έχει ουσιαστικά την ίδια σημασία, αφού δηλώνει τον κοινοβιάρχη, τον αρχιμανδρίτη¹⁹⁵. Το κείμενο της λατινικής εκδοχής Μ δεν παραδίδει τη λέξη *ἀρχιμανδρίτης*, αλλά αναφέρεται σε αυτόν περιφραστικά, αν και η λέξη απαντά στα λατινικά: *archimandrita-archimandritae*.

Πέραν αυτού, η έκφραση στην Α' παραλλαγή *ἐν τοιαύτῃ ἀναστροφῇ καὶ πολιτείᾳ διαγόντων* (Πρβλ. Pseudo-Macarius, *Homiliae* 7, (εκδ. Marriott 1918, 1969), 53.2.18· Pseudo-Macarius, *Opusculum* 1 (*De custodia cordis*), PG 34, 837.5), όπου στα λατινικά παραδίδεται με τη λατινική λέξη *conversionis*, έχει ως σκοπό να δηλώσει τη μεταστροφή από τον πολιτικό στο μοναστικό βίο, έννοια που η λατινική λέξη *conversionis* δεν μπορεί να αποδώσει ξεκάθαρα και πρόκειται για πολύ κακή μετάφραση. Επίσης, η έκφραση αυτή είναι ιδιαίτερα σπάνια αφού απαντά μόνο δύο φορές στον Ψευδο-Μακάριο.

- Ιδιαίτερα χαρακτηριστική και άξια προσοχής είναι η σκηνή με την Ευγενία και την Μελανθία, όπου εξελίσσεται ένας διάλογος ανάμεσα στις δυο γυναίκες με την τελευταία να προσπαθεί να πείσει το μοναχό Ευγένιο με κάθε τρόπο να εγκαταλείψει το μοναστικό του ένδυμα και να συζευχθεί μαζί της. Ο άπλετος πλούτος της Μελανθίας και η μεγάλη προσφορά υλικών αγαθών δεν θα μπορούσαν να συμβάλουν στην εγκατάλειψη της μοναστικής ζωής και της αγάπης του Θεού. Η αυστηρή απάντηση της αγίας Ευγενίας και το χαρακτηριστικό λογοπαίγνιο με το όνομα της Μελανθίας παραδίδεται με εξαίρετη μαεστρία και ρητορικότητα στο κείμενο της Α' παραλλαγής: «*Ἀρμοζόντως Μελανθία ἐκλήθης, μελανία γὰρ ἀσωτίας καὶ βόρβορος δυσωδίας ἐν σοὶ πελάζει, δικαίως Μελανία λέγει, τῆς ζοφερᾶς ἀμαρτίας θυγάτηρ ὑπάρχουσα...*» (§16). Ο παραλληλισμός αυτός της Μελανθίας με τη μελανία της

¹⁹⁴ LSJ, I, 4.

¹⁹⁵ Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 4.

ασωτίας και τη ζοφερά αμαρτία, με τις παρηγήσεις και τις νοηματικές συνδέσεις που επιδιώκει, δεν αντικατοπτρίζεται και δεν θα μπορούσε να παρουσιαστεί με την ίδια δυναμικότητα στο λατινικό κείμενο Μ που αναφέρει απλά: *Recte Melancia nomen habere cognosceris. Nigredinis enim repleta perfidia: nigra diceris: et obscura tenebrarum* (394: 45-47). Πέραν αυτού, η ελληνική παραλλαγή Β' και η λατινική R παραλείπουν το λογοπαίγνιο αυτό αναφέροντας αντίστοιχα: «Δικαίως τὸ ὄνομά σου Μελανθία κέκληται. Μαρτυρεῖ γάρ σοι ἡ ἀσχημοσύνη σου...». (Β', §21) και, *Recte nomen tuum nigredinis testatur perfidiam...* (PL 73, 612-613, Cap. XII).

- Στο επεισόδιο της δημόσιας δίκης της Αγίας, όπου κατηγορείται ασύστολα από την Μελανθία, ο συντάκτης της παραλλαγής Α' σημειώνει ότι: «Καὶ ἐντὸς φανερῶν ἡμερῶν ἐπὶ τοῦ δήμου εἰς ἀμφιθέατρον θηριομαχῆσαι...» (§18), όπου παρουσιάζεται επίσης στη λατινική εκδοχή Μ ως εξής: «...*et diem constituit munerum*_: in quo eos coram populo *in amphiteatro* audiens iuberet *tradi morsibus bestiarum*» (395:1-2). Η έκφραση *in amphiteatro* παραπέμπει σε ελληνισμό. Η σχετική αναφορά παραλείπεται από τα κείμενα Β' και R. Πέραν αυτού, η λέξη θηριομαχῆσαι είναι σπάνια λέξη που απαντά μόνο σε δύο συγγραφείς, τον Ιγνάτιο Αντιοχείας (πρβλ. Ignatius Antiochenus, *Epistulae vii genuinae (recension media)* (εκδ. Camelot 1969), 1.1.2.3 και 3.10.1.3· *Epistulae interpolatae et epistulae suppositiciae (recension longior)* (εκδ. Funk and Diekamp 1913), 2.101.4 και 11.1.2.3) και τον Ευσέβειο Καισαρείας (Eusebius Caesariensis, *Antiquorum martyriorum collection (fragmenta)*, PG 20, 1521.40). Επίσης, η έκφραση φανερῶν ἡμερῶν απαντά δύο φορές στην Οικουμενική Σύνοδο Κωνσταντινουπόλεως και Ιεροσολύμων το 536 (*Concelia Oecumenica, Synodus Constantinopolitana et Hierosolymitana anno 536* (εκδ. Schwartz 1940, 1965), 536 3.32.37 και 536 3.156.19).

- Κατά την αναφορά στην ταφή του πατέρα της αγίας Ευγενίας, τα κείμενα Α' και Μ συμφωνούν ως προς τις πληροφορίες που παραδίδουν, ενώ το Β' με το R φαίνεται να παρουσιάζουν κάποιες διαφορές:

Α'	Μ	Β'	R
Ἡ δὲ μακαρία Εὐγενία	Post	Πλησίον τοίνυν τοῦ	Juxta atria itaque ibi

<p>του πατρὸς αὐτῆς καὶ μάρτυρος τὸ σῶμα κατέθετο ἐν τῷ παρὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς Κλαυδίας γενομένῳ ξενοδοχείῳ, ἐγγὺς τῆς καλουμένης Νιτρίας, τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς οἶκον εὐκτῆριον εἰς δοξολογίαν τοῦ δεσπότης Χριστοῦ βασιλικῆ ἀξία ἐν τῷ προδηλωθέντι τόπῳ οἰκοδομήσαντων. (§24)</p>	<p>haec beata Eugenia iuxta Nitriam ubi mater eius Claudia xenodochium collocauerat patris martyris corpusculum sepeliuit : ubi dignissimam Basilicam fratres eius fabricauerunt in qua benedicitur dominus usque in hodiernum diem : quam cum dedicassent (396: 1-5)</p>	<p>ἀσκητηρίου, ὅπου ἡ ἅγια Εὐγενία, ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ, μοναστήριον παρθένων πεποίηκεν, ἐκεῖ τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐκέλευσεν ἀποτεθῆναι, ἔνθα καὶ ἐκκλησίαν τῷ Χριστῷ ᾠκοδόμησεν. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ καὶ ἡ μακαρία Κλαυδία ξενοδοχεῖον ᾠκοδόμησεν καὶ ἐτύπωσεν κτήματα ὀφείλοντα ἐξυπηρετῆσαι ἐκεῖ πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ξένων. (§37)</p>	<p>sancta Eugenia filia eius monasterium Christi virginibus collocaverat, illic suum corpusculum, in quo loco beatissima Claudia xenodochium fabricabat, et constituit praedia quae susceptionibus peregrinantium deservirent. (PL 73, 616, Cap. XIX)</p>
---	---	--	---

Παρατηρούμε ότι το κείμενο Β' αναφέρει ότι το σώμα του Φιλίππου τοποθετήθηκε «πλησίον τοῦ ἀσκητηρίου (ἰατρίου Ρ, ἰατρείου V)». Η πρόταση αυτή στο λατινικό κείμενο R παρουσιάζεται ως «*juxta atrium*». Η λατινική λέξη *atrium*-i δηλώνει το μέγαρον, το αὐλειον ἢ τμήμα του ναοῦ¹⁹⁶. Φαίνεται λοιπόν ότι ο συντάκτης-μεταφραστής του κειμένου της Β' παραλλαγῆς αντιλαμβάνεται λανθασμένα το νόημα της λατινικῆς λέξης παραδίδοντας το λάθος στα ελληνικά και δίδοντας διαφορετικό νόημα.

Πέραν αὐτοῦ, βλέπουμε να παραδίδονται διαφορετικά στοιχεία ἀπὸ τις διαφορές παραλλαγῆς, ἀφοῦ οἱ Α' και Μ ἀναφέρουν ότι το σώμα του Φιλίππου τοποθετήθηκε κοντά στο ξενοδοχεῖο που ἐκτίσεν ἡ Κλαυδία, ἡ Β' σημειώνει ότι ἡ ταφή ἐγένετο κοντά στο ἀσκητήριον τῆς Αγίας, ὅπου μάλιστα ἡ Αγία εἶχε οἰκοδομήσει γυναικεῖο μοναστήριον καὶ ἐκκλησία αφιερωμένη στο Χριστό: «ἐνθα καὶ ἐκκλησίαν τῷ Χριστῷ ᾠκοδόμησεν» (OP) καὶ «οἰκοδόμησεν ἐκκλησίαν τῷ Χριστῷ» (V), ἀναφορὰ που παραλείπεται ἀπὸ τὴν λατινικὴν ἐκδοχὴν R.

- Ο βίος μας πληροφορεῖ ότι μετὰ τὸ θάνατον τοῦ Φιλίππου ὁ ἕνας υἱὸς του, ὁ Σέργιος, ἀνθύπατον τῆς Χαρταγένης γενέσθαι, τὸν δὲ Ἄβιτον τῆς Ἀφρικῆς κατασταθῆναι (Α', §24). Η Β' παραλλαγὴ ἀναφέρει ότι ὁ Ἄβιτος ἐγένετο τῆς Ἀφρικῆς οὐκάριον (βικάριον τῆς Ἀφρικῆς V) (§37), ὅπου τὸ λατινικὸν κείμενον R παραδίδει

¹⁹⁶ Κουμανοῦδης, *Λεξικόν*, 73.

ως *vicarium Africae* (PL 73, 616, XX). Η λέξη οὐκάριος προέρχεται από τη λατινική λέξη *vicarius* και δηλώνει τον αναπληρωτή αξιωματούχο. Η λέξη εντοπίζεται για πρώτη φορά σύμφωνα με το *LJS* στον πάπυρο BGU 102.1 (Berliner griechische Urkunden (Ägyptische Urkunden aus den Königlichen Museen zu Berlin) που χρονολογείται στον 2^ο αιώνα¹⁹⁷. Από την άλλη, η λέξη βικάριος που διαβάζουμε στο χειρόγραφο V της Β' παραλλαγής επίσης προέρχεται από το λατινικό *vicarius*¹⁹⁸ ενώ εντοπίστηκε για πρώτη φορά στα *Επιγράμματα Ἑλλήνων* 919.2¹⁹⁹. Είναι προφανές, λοιπόν, ότι προκειται για λατινισμό που εισήλθε πολύ νωρίς και αφομοιώθηκε στο ελληνικό λεξιλόγιο. Ο συντάκτης της Β' παραλλαγής επιλέγει τη συγκεκριμένη λέξη επηρεαζόμενος και έχοντας προ οφθαλμού το λατινικό κείμενο R ή κείμενο στο οποίο στηρίχθηκε η λατινική παραλλαγή R. Εν αντιθέσει, ο συντάκτης της Α' παραλλαγής χρησιμοποιεί τη λέξη ἀνθύπατος, που απαντά ήδη από τον 2^ο αιώνα.

Πέραν αυτών, η λέξη *Χαρταγένη* απαντά μόνο στον Ευσέβιο Καισαρείας δύο φορές, πρβλ. Eusebius Caesariensis, *Historia Ecclesiastica* (εκδ. Bardy 1952-1955), 10.5.18.8 και 10.6.1.3.

Βιβλικές Παραπομπές

Στο κείμενο εντοπίζουμε βιβλικά αποσπάσματα που έχουν αρκετό ενδιαφέρον. Μέσα από την παράλληλη ανάγνωση μπορεί να παρατηρήσει κανείς τις ομοιότητες στην επιλογή των λέξεων, στην τοποθέτηση τους αλλά και στη μορφή και στο γένος που επέλεξε ο εκάστοτε γραφέας να τις τοποθετήσει. Η σχέση εξάρτησης των παραλλαγών Α' με Μ και των παραλλαγών Β' με R είναι εμφανής.

Βιβλικές φράσεις που εντοπίζονται στην Α' παραλλαγή είναι εμφανές ότι μεταφράζονται σχεδόν καταλεξί στο λατινικό κείμενο M. Παραδείγματος χάριν, «Τίς χρεία νίῳ ἀπωλείας²⁰⁰» (§6), που μεταφράζεται στο λατινικό κείμενο ως

¹⁹⁷ *LJS*, Συμπλήρωμα του Μεγάλου Λεξικού της Ελληνικής Γλώσσας, 331

¹⁹⁸ Για τη σημασία της λέξης, βλ. Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 1038.

¹⁹⁹ *LJS*, I, 491.

²⁰⁰ Π.Δ., *Proverbia*, 24.22.

«*Quod opus est filioli mei*» (392: 32-33). Ακολούθως διαβάζουμε στην Α' παραλλαγή : «Σὺ γινώσκεις, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ νιέ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὃς τέταρτος τοῖς ἐν τῇ καμίνω τοῦ πυρὸς τρισὶν παισὶν ἐφάνης...²⁰¹» (§7), το οποίο μεταφράζεται στο λατινικό κείμενο Μ ως εξής: *Tu scis domine Jesu Christe fili dei vivi, qui quartus in camino tribus missis pueris apparuisti.* (392: 42-43). Πέραν των άλλων βλέπουμε και πως μεταφέρεται η γνωστή παλαιοδιαθηκική ιστορία των τριῶν παιδῶν εν καμίνω στα δύο κείμενα.

Επίσης διαβάζουμε στην Α' παραλλαγή: Πάντες οἱ Θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια· ὁ δὲ Κύριος τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησεν (§2), που μεταφράζεται στη λατινική παραλλαγή Μ: *omnes dii gentium daemonia deus autem caelos fecit* (391: 54). Η Β' παραλλαγή αναφέρει: Οἱ Θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια· ὁ δὲ Κύριος τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησεν (§3), το οποίο παραδίδεται στη λατινική παραλλαγή R: *Omnes dii gentium daemonia, Deus autem noster caelos fecit* (PL 73, 607, Cap. III). Η πρόταση αυτή μας παραπέμπει στην Π.Δ στον Ψαλμό 95.5.

Η πρόταση «ὁδὸς εὐσεβῶν εὐθειᾶ ἐγένετο, καὶ παρεσκευασμένη ἡ ὁδὸς τῶν εὐσεβῶν» που εντοπίζουμε στην Π.Δ., *Ἠσαΐας*, 26.7, μεταφέρεται ως εξής στις διάφορες παραλλαγές: «Ὁδὸς δικαίων εὐθειᾶ· ὁδὸς ἀγίων ἡτοιμάσται» (Α', §5), «*via iustorum recta facta est : et iter sanctorum praeparatum est*» (M, 392:17-18), «Ἡ ὁδὸς τῶν δικαίων κατηρθύνθη· ἡ ὁδὸς τῶν δικαίων ἡτοιμάσθη». (Β', §5), «*Via iustorum recta facta est, et iter sanctorum praeparatum*». (PL 73, 608, Cap. IV).

Το απόσπασμα *Προς Γαλάτας*, 3.27-28 μεταφέρεται ως εξής στις διάφορες παραλλαγές: «Εἶπεν ὁ Κύριος τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. Οὐχ οὕτως δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν, ἀλλ' εἴ τις ὑμῶν θέλει εἶναι πρῶτος, ἔστω πάντων ἔσχατος καὶ πάντων δοῦλος». (Α', §12), «*Dixit autem discipulis suis : Nescitis quia principes gentium maiores eorum sunt : quibus dominantur: et principatum gerunt . apud uos autem non est sic : sed si quis inter uos uult maior esse : sit uester seruius*» (M, 393: 51-54), «Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες ἐνεργεῖται καλοῦνται· ἐν ὑμῖν δὲ οὐχ

²⁰¹ Cf. Π.Δ., *Δανιήλ* 3.22.1 – 3.24.3.

οὕτως ἔσται, ἀλλ' εἴ τις θέλει ἐν ὑμῖν μείζων εἶναι, ἔστω πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος». (B', §17), «*Dixit Jesus discipulis suis: Scitis quia principes gentium majores sunt his quibus dominantur, et principatum eorum gerunt. Apud vos autem non est sic; sed si quis in vobis vult primus esse, sit vester ultimus; et si quis inter vos voluerit esse dominus, sit vester servus*». (R, PL 73, 611, Cap. X). Η Α' παραλλαγή παραδίδει σχεδόν το ίδιο κείμενο με το βιβλικό κείμενο αν και φαίνεται να παρατίθεται από μνήμης. Τα λατινικά κείμενα είναι προφανές ότι μεταφράζουν το ελληνικό κείμενο ενώ δεν έχουν καμία σχέση με την Vulgata.

Ημιτελή Νοήματα

Στην παραλλαγή Α' εντοπίζουμε ημιτελή και ασαφή νοήματα που προκαλούν σύγχυση στον αναγνώστη: π.χ στο τμήμα του κειμένου που αναφέρεται στον Έλενο σημειώνεται ότι «ἐπερώτων τις εἶη ὁ πρεσβύτερος, ὅστις μόνος ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ ἐν σχήματι τοιούτῳ καθέζεται» (§6), όπου το λατινικό κείμενο M φαίνεται να είναι πιο αναλυτικό στην αναφορά του: «*inquirunt : quis esset senior : qui solus in medio populi aselli uehiculo uteretur*» (392:25-26). Στην Α' παραλλαγή δεν γίνεται κάποια αναφορά σε προγενέστερο σημείο στο επεισόδιο αυτό που να δικαιολογεί την αναφορά του γραφέα ἐν σχήματι τοιούτῳ και να βοηθά τον αναγνώστη να κατανοήσει το χωρίο και τι ακριβώς θέλει να μας μεταφέρει ο γραφέας. Για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε το εν λόγω χωρίο υπήρξε απαραίτητη η συμβολή του λατινικού κειμένου όπου είναι πολύ πιο ακριβές απλά με την προσθήκη δύο λέξεων. Η λέξη *vehiculum-vehiculi* δηλώνει την άμαξα, το όχημα²⁰² και η λέξη *asellus-aselli* το γαιδούρι²⁰³.

Σημαντικές Προσθήκες

Διαβάζουμε σημαντικές προσθήκες που μας δίνουν επιπλέον στοιχεία για την εποχή της Αγίας, αφού παρουσιάζονται πρόσωπα στο κείμενο που απουσιάζουν από το κείμενο της Β' και R παραλλαγής. Παραδείγματος χάριν, διαβάζουμε στην Α' παραλλαγή: Ἐφ' ὅσον δὲ χρόνον ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος προῖστατο τῆς ἐκκλησίας ἐν εἰρήνῃ διηγῶν οἱ χριστιανοὶ καὶ οὐδεμία ἐπανάστασις ἐγένετο ἐχθροῦ

²⁰² Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 1022.

²⁰³ Κουμανούδης, *ό.π.*, 69.

ἐν αὐτοῖς· καὶ Κυπριανὸς δὲ ὁ ἐπίσκοπος ἐν Χαρταγένῃ πολλὰ ὑπέμεινε διὰ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν πίστην, ὅθεν Μάξιμος τις ἀνθύπατος ἀπὸ βασιλικοῦ γράμματος κελευσθεὶς ἀνεῖλεν αὐτόν. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος Σωτῆρ τοῦτο ἀκούσας, καθ' ἑαυτὸν λαθραίως διῆγεν. Πολλοὺς γὰρ τῶν αἰδεσίμων τῆς Ρώμης κρυφίως κατηχεῖ (§25).

Το τμήμα αυτό απουσιάζει από το κείμενο της Β' παραλλαγής αφού στο σημείο αυτό το κείμενο Β' ολοκληρώνεται και μεταβαίνουμε στο κείμενο της Γ' παραλλαγής. Εντούτοις, αν και κάποια από τα ονόματα που παραδίδονται στο κείμενο Α' εντοπίζονται και στο κείμενο Γ', δεν υπάρχει απόλυτη συμφωνία: Οὐαλλερικανοῦ καὶ Γαλλ<λι>ήνου βασιλευόντων, ἀνεφύη στάσις κατὰ τῶν χριστιανῶν λεγόντων τῶν Ρωμαίων, ὅτιπερ ὁ Κυπριανὸς τὴν Καρθάγεναν κατέστρεψεν καὶ ὁ Κορνήλιος τὴν Ρώμην. Καὶ ἔδωκεν θέσπισμα ὁ βασιλεὺς πρὸς Πάτερνον τὸν ἀνθύπατον, ὅπως τὸν Κυπριανὸν ἀνέλη. Ὁ δὲ Κορνήλιος, ἐπειδὴ ὑπὸ πολλῶν τῶν Ρωμαίων καὶ μάλιστα τῶν τῆς συγκλήτου ἐσκέπετο καιρὸν τινα κρυβόμενος, ἔλαθεν (§1). Πέραν αὐτοῦ, η παραλλαγή Μ παραδίδει: *In illo tempore orta est sedicio christianorum : quod quasi Soter urbem Romam sua supersticione peruerteret : et Cyprianus Carthaginem uiolaret: Vnde factum est: ut Dacianus proconsul ex sacro rescripto Gyprianum interficeret. Soter autem euaderet: quia multorum nobilium urbis Romse eum latebra fouebant* (396: 19-22). Από την άλλη, η παραλλαγή R παραδίδει: *Valeriano itaque et Gallieno imperantibus, orta seditio de Christianis est, eo quod Cyprianus Carthaginem everteret, et Cornelius Romam. Data est ergo auctoritas ad Paternum proconsulem, ut Cyprianum occideret. Cornelius autem quia a multis Romanis etiam illustribus fovebatur, erat in abditis.* (PL 73, 617, Cap. XXII). Βλέπουμε ότι οι πληροφορίες που παραδίδουν τόσο οι ελληνικές εκδοχές όσο και οι λατινικές εκδοχές δεν συμφωνούν απόλυτα μεταξύ τους.

Σχέση Εξάρτησης παραλλαγής Β' με λατινική παραλλαγή R

Λαμβάνοντας υπόψη όλα όσα συζητήθηκαν πιο πάνω, είναι προφανής η σχέση εξάρτησης της Β' παραλλαγής από την παραλλαγή R. Εντοπίσαμε μέχρι στιγμής πολυάριθμα στοιχεία, λατινικά δάνεια και μεταφραστικές πρακτικές, που μας οδηγούν στην υπόθεση λατινικής προέλευσης του κειμένου Β'. Στο σημείο αυτό σκοπός μας είναι να παραθέσουμε επιπλέον στοιχεία υπογραμμίζοντας και

αναδεικνύοντας την εν λόγω σχέση εξάρτησης. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η επαναμετάφραση του κειμένου από τα λατινικά στα ελληνικά έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για εμάς και αποδεικνύει την μακρά παράδοση του κειμένου που εξετάζουμε.

Στο παρόν στάδιο επιλέξαμε να συμπεριλάβουμε και να εξετάσουμε ξεχωριστά και παράλληλα με το λατινικό κείμενο R όλα τα χειρόγραφα που παραδίδουν το κείμενο της Β' παραλλαγής (O, P, V). Προχωρήσαμε σε αυτή την απόφαση καθώς το κείμενο που παραδίδει το χειρόγραφο V εκδηλώνει σημαντικές διαφορές σε σχέση με το κείμενο που παραδίδουν τα χειρόγραφα O και P, για αυτό και επιλέξαμε στην Κριτική Έκδοση της Β' Παραλλαγής να το παρουσιάσουμε σε ξεχωριστό υπόμνημα που ακολουθεί το κείμενο. Ως εκ τούτου, θεωρούμε ότι η παράλληλη ανάγνωση και εξέταση όλων των χειρογράφων της Β' παραλλαγής ενδεχομένως να μας βοηθήσει περαιτέρω στην ανάλυση της σχέσης εξάρτησης των κειμένων.

Λατινισμοί – Ελληνισμοί

- Η Β' παραλλαγή αναφέρει ότι η Αγία «ὑπάρχουσα ὑπὸ γονεῖς Ἑλληνας» (§2), αναφορά που παρουσιάζεται αντιστοίχως στο R ως εξής: «*Licet sub paganissimis parentibus ageret*» (PL 73, 607, Cap. II). Είναι εμφανές ότι προκειται για λατινική σύνταξη που δεν ταιριάζει με τους ελληνικούς συντακτικούς κανόνες.
- Εντοπίζουμε την έκφραση ἐν τριόμφῳ (Β', §30), όπου στο λατινικό κείμενο R διαβάζουμε *in triumpho* (PL 73, 615 Cap. XVI) και είναι σαφές ότι πρόκειται για λατινισμό, καθώς η λέξη αυτή δεν απαντά στην ελληνική γλώσσα. Η λέξη *triumphus*, ἰ (αρσ) δηλώνει τον θρίαμβο, ἢ τῶν Ρωμαίων ἐπινίκιος καὶ τροπαιοφόρος πομπή. Μεταφορικά δηλώνει και τη νίκη²⁰⁴.
- Στο επεισόδιο της δημόσιας δίκης της Αγίας όπου κατηγορείται για βιασμό, η Αγία ορκίζεται με τρόπο που δεν παραπέμπει σε ελληνικές ορκομωσίες και είναι εμφανές ότι πρόκειται για λατινισμό, καθώς δεν

²⁰⁴ Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 991.

εντοπίζεται ανάλογη έκφραση στα κείμενα, π.χ: «*Ἐν ἀληθείᾳ κατὰ τῆς νίκης τῶν βασιλέων διαμαρτυράσθω μοι ἢ ὑμετέρα μεγαλοπρέπεια*» (B', §25) όπου το R παραδίδει «*Sed tamen, si per victoriam principum testetur vestra sublimitas*» (PL 73, 613 Cap. XIV), ενώ και λίγο πιο κάτω αναφέρεται για δεύτερη φορά: «*κατὰ τῆς νίκης καὶ σωτηρίας τῶν βασιλέων*» (B', §26) όπου το R παραδίδει: «*per principum salute praefectus*» (PL 73, 614 Cap. XIV).

- Στο σημείο όπου γίνεται αναφορά στη φιλανθρωπία του πατέρα της Ευγενίας, του Φιλίππου, διαβάζουμε «*διανέμη δι' ὅλης τῆς ἐπαρχίας ταῖς ἀγίαις τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις καὶ τοῖς πτωχοῖς*» (B', §34), όπου το R παραδίδει: «*donaret per omnem provinciam ecclesiis et pauperibus*» (PL 73, 616 Cap. XVIII). Πρόκειται για λατινισμό από συντακτικής απόψεως.

- Εντοπίζουμε επίσης και μεταγραμματισμένους λατινισμούς. Στα χειρόγραφα OP της B' παραλλαγής διαβάζουμε: *κοντὲ παράσημε P, κονδὲ παράσημε O*, όπου το V παραδίδει *ῶ ἀπατηλέ*, και το R *furcifer*. η λέξη *furcifer-furciferis* δηλώνει το μοχθηρό δούλο, κύφων²⁰⁵.

- Στη B' παραλλαγή διαβάζουμε: «*ἐρρέθη ἐν τῷ κονσιστορίῳ Σεβήρῳ καὶ Ἀντωνίνῳ τοῖς ἀγούστοις*» (§33), όπου επίσης πρόκειται για μεταγραφή στην ελληνική γλώσσα της λατινικής λέξης *consistorium-consistorii* που σημαίνει συνέδριον²⁰⁶. Η αναφορά βέβαια αυτή παραλείπεται από τη λατινική εκδοχή R: «*Haec et similia multa dicta sunt Severo et Antonino Augustis*» (PL 73, 615 Cap. XVII), γεγονός που μας οδηγεί στην υπόθεση ότι ο συντάκτης της B' παραλλαγής ενδεχομένως να είχε υπόψη του κάποιο άλλο λατινικό κείμενο που είχε ως βάση το R ή από το οποίο προήλθε το R.

²⁰⁵ Κουμανούδης, *ό.π.*, 331.

²⁰⁶ Κουμανούδης, *ό.π.*, 166.

- Σε άλλο σημείο του κειμένου διαβάζουμε στη Β' παραλλαγή: «ἀποκαθίσταται τὰ πριμιγγίλια (πριμιλίγνα V) τοῖς χριστιανοῖς» (§31), όπου ουσιαστικά ο συντάκτης-μεταφραστής μεταγράφει στα ελληνικά τη λατινική λέξη *privilegia* που παραδίδει το R: «*Christianis privilegia tribuisset*» (PL 73, 615 Cap. XVII). Η λατινική λέξη *privilegium-privilegii* δηλώνει το νόμο, τα προνόμια²⁰⁷. Στα ελληνικά βέβαια δεν απαντά η συγκεκριμένη λέξη, ωστόσο συναντούμε τη λέξη *πριμικήριος*, ὁ ἀπό το λατινικό *primicerius* που σημαίνει ο πρωτεύων, ο πρωτεύων αξιωματούχος²⁰⁸.

- Εντόπιζονται βέβαια και κάποιοι ελληνισμοί στο λατινικό κείμενο. Παραδείγματος χάριν, στο R διαβάζουμε: «*sed ut dicat infinitas blasphemias, saxa aut metalla potius quam divini nominis signa*» (PL 73, 615 Cap. XVII). Το αντίστοιχο χωρίο στην Β' παραλλαγή έχει ως εξής: «οὐχ ὡς ἔνεκεν λατρείας, ἀλλ' ὡς ἔνεκεν βλασφημίας, ξόανα λέγοντες καὶ οὐ Θεούς, ἅπερ ἡμεῖς σεβόμεθα, τάχα καὶ μέταλλα εἴπερ θεϊκοῦ ὀνόματος ἀπεικονίσματα» (§32). Η λέξη *blasphemia-ae* σαφώς προέρχεται από την ελληνική λέξη βλασφημία, όπως και η λέξη *metalla* παραπέμπει στην ελληνική λέξη μέταλλο. Η λέξη *ξόανα* ουσιαστικά αντιστοιχεί με τη λέξη *saxa* περισσότερο ηχητικά παρά νοηματικά αφού τὸ, ξόανον δηλώνει το εἶδωλον, το ομοίωμα, το ἄγαλμα το κατασκευασμένο ἀπὸ ξύλο²⁰⁹. Η λατινική λέξη *saxum-saxi* δηλώνει την πέτρα, το σκόπελος, το λίθινο τείχος²¹⁰.

Βιβλικές Παραπομπές

- Ο συγγραφέας/μεταφραστής της Β' παραλλαγής βάζει στο στόμα της Αγίας τα εξής λόγια: «Καιρὸς λοιπὸν τοῦ λαλῆσαι, ἐπειδὴ ὁ καιρὸς τοῦ σιωπᾶν παρήλθεν» (§28), τα οποία παρουσιάζονται στο λατινικό κείμενο R ως εξής: *Tempus loquendi est, quia tempus tacendi transit* (PL 73, 614 Cap. XV). Πρόκειται για

²⁰⁷ Κουμανούδης, ὁ.π., 713.

²⁰⁸ LSJ, III, 674.

²⁰⁹ LSJ, III, 257.

²¹⁰ Κουμανούδης, Λεξικόν, 832.

βιβλική παραπομπή που φαίνεται να παραφράζει τα ακόλουθα από τον Εκκλησιαστή 3:7: «καιρός τοῦ σιγᾶν καὶ καιρός τοῦ λαλεῖν».

- Παρατηρούμε επίσης ότι οι βιβλικές παραπομπές παραδίδονται διαφορετικά από τα χειρόγραφα της ελληνικής παραλλαγής Β' §10: «Υπελάβομεν ὁ Θεός τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου» (OP) και «Υπέλαβέν με ὁ Θεός τὸ ἔλεός σου ἐμμέσῳ τοῦ λαοῦ σου» (V). Εν αντιθέσει, το εν λόγω χωρίο παραδίδεται στη λατινική εκδοχή R ως εξής: “*Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui*” (PL 73, 609 Cap. VI). Το χωρίο αυτό μας παραπέμπει στην Παλαιά Διαθήκη στον Ψαλμό 47:10: «Υπελάβομεν, ὁ Θεός, τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ σου». Εντούτοις δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η ελληνική παραλλαγή Β' παραδίδει λανθασμένα το χωρίο καθώς υπάρχουν χειρόγραφα της Π.Δ. που παραδίδουν ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ σου, όπως ακριβώς αναφέρει και η λατινική παραλλαγή R. Συνεπώς, ο συντάκτης της Β' παραλλαγής είτε μεταφράζει λανθασμένα το κείμενο επηρεαζόμενος από κάποια άλλη κειμενική παράδοση την οποία έχει υπόψη του είτε έχει μπροστά του κάποιο άλλο λατινικό κείμενο.

- Εντοπίζουμε βιβλικές παραπομπές που παραδίδονται μόνο από τα χειρόγραφα OP αλλά και από τη λατινική εκδοχή R και απουσιάζουν από το χειρόγραφο V: «παρὰ τῷ Θεῷ οὐκ ἔστιν διαφορὰ ἄρρενος καὶ θηλείας· πάντες γὰρ ἐν Θεῷ ἓν ἐσμεν» (OP, §28) και στη λατινική εκδοχή R: «*apud Dominum non sit discretio masculi et feminae, omnes enim in Christo unum sumus*». (PL 73, 614 Cap. XV). Στο σημείο αυτό γίνεται παράφραση της βιβλικής παραπομπής της Καινής Διαθήκης, Γαλ. 3:28: «οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θήλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ» με βάση το λατινικό κείμενο και κατά αυτό τον τρόπο μεταφράζεται στα ελληνικά στην Β' παραλλαγή.

Μεταφραστικά Λάθη

- Το κείμενο της Β' παραλλαγής παρουσιάζει διάσπαρτα σε όλη την έκταση του βίου μεταφραστικά λάθη που δείχνουν ότι ο συντάκτης-μεταφραστής δεν

αντιλαμβανόταν σωστά τη σημασία των λατινικών λέξεων. Παραδείγματος χάριν, στο χωρίο που γίνεται αναφορά στην αναζήτηση της Ευγενίας από τους οικείους της μετά την επιλογή της να παραμείνει στο μοναστήρι και να μην επιστρέψει στο σπίτι της αναφέρεται: «*ἐρωτῶνται ἐν ταῖς ἀγροικίαις οἱ ἀγροῖκοι· ἐπερωτῶνται οἱ πύθωνες ἐν θυσίαις ἀθεμίτοις καὶ ταῖς λατρείαις τῶν δαιμόνων*» (OP, §15) και «*ἐρωτῶντες ἐν ταῖς ἀγροικίαις οἱ ἀγροῖκοι· ἐρωτῶντες οἱ πύθωνες καὶ θυσίαις ἀθεμίτους καὶ ταῖς θυσίαις τῶν δαιμόνων*» (V), όπου το R αναφέρει: «*interrogantur aruspices, inquirantur pithones; sacrificiis quoque et sceleratis superstitionibus demonia interrogantur*» (PL 73, 611 Cap. VIII). Η λατινική λέξη *aruspex-aruspicis* ή *haruspex-haruspicis* δηλώνει τον ιεροσκόπο, τον χρησμολόγο, το μάντη²¹¹. Σαφώς δεν σχετίζεται σε καμία περίπτωση με τη λέξη *ἀγροῖκοι* που παραδίδει η Β' παραλλαγή. Εντούτοις, στην Α' παραλλαγή διαβάζουμε: *Ἐπηρώτων οὖν τοὺς ἀγροῖκους καὶ ἀνεζήτουν τοὺς ἐγγαστριμύθους·* (§10)

- Διαβάζουμε επίσης: «*ἵνα τὰς ψυχὰς τῶν διψύχων στηρίξη (στερεώση V)*» (§36) όπου ουσιαστικά ο συντάκτης-μεταφραστής αποδίδει λανθασμένα στην ελληνική γλώσσα τη λατινική έκφραση που διαβάζει: «*ad corda dubia confirmanda*» (PL 73, 616 Cap. XIX) R. Η λατινική λέξη *dubius-dubia-dubium*²¹² δηλώνει το αμφίβολο, το άδηλο, το ασαφές και σαφώς όχι τη διττότητα ενός πράγματος. Συνεπώς, υπάρχει λανθασμένη αντίληψη της έκφρασης εκ μέρους του συντάκτη-μεταφραστή και ως εκ τούτου παρουσιάζεται λανθασμένη απόδοση στην ελληνική γλώσσα που δυσκολεύει τον αναγνώστη να κατανοήσει το κείμενο.

- Στο επεισόδιο το σχετικό με τη δίκη της Αγίας αναφέρεται: «*προσαχθῆναι κόντους*» (§26), που στα λατινικά παρουσιάζεται ως: «*applicari fecisti aculeos*» (PL 73, 614 Cap. XIV). Η λέξη *aculeus-aculei* δηλώνει το κέντρο και μεταφορικά την κέντηση, κερτομία²¹³. Ο συντάκτης-μεταφραστής του ελληνικού κειμένου ενδεχομένως στο σημείο αυτό να βρέθηκε σε σύγχυση και με τη λέξη *κόντους* να

²¹¹ Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 352.

²¹² Κουμανούδης, *ό.π.*, 242.

²¹³ Κουμανούδης, *ό.π.*, 15.

εννοεί τα κοντάρια, καθώς βρισκόμαστε στο χρονικό σημείο της δημόσιας δίκης της Αγίας και παρουσιάζεται η ετοιμασία των βασανιστηρίων της.

- Στο σημείο όπου η Αγία αποφασίζει να αποκαλυφθεί προστατεύοντας το μοναχικό σχήμα, παρουσιάζεται η εξής αναφορά στο κείμενο της Β' παραλλαγής §28: «οὐχ ἔνεκεν ἑλαφρίας τῆς ἀνθρωπίνης ἐκβοῆς» (OP), «οὐχὶ ἔνεκεν ἑλαφρίας τῆς ἀνθρωπίνης ἐκβολῆς» (V), όπου το R παραδίδει: «*Non ad jactantiam humanae declamationis*» (PL 73, 614 Cap. XV). Η λατινική λέξη *declamatio-declamationis* δηλώνει τη φωνή, τη ρητορεία, τη μελέτη²¹⁴. Επιπλέον, η ελληνική μετάφραση της έκφρασης ἔνεκεν ἑλαφρίας είναι ιδιαίτερα ασυνεπής και ασύμφωνη με τη λατινική έκφραση *ad jactantiam*, αφού η λατινική λέξη *jactantia-jactantiae* δηλώνει την αλαζονεία, μεγαληγορία²¹⁵.

- Σε κάποια σημεία είναι ιδιαίτερα εμφανής η παρεμβολή του μεταφραστή στο κείμενο, καθώς συναντούμε χαρακτηριστικά μεταφραστικά στοιχεία που σκοπό έχουν είτε να κάνουν το κείμενο πιο κατανοητό, είτε να δώσουν περαιτέρω διευκρινίσεις, όπως π.χ «Κομίζονται ἐνδύματα χρυσέμπαστα καὶ μετὰ ἀνάγκης ἐνέδυσαν αὐτὴν καὶ ἐπὶ ὑψηλοῦ θρόνου ἐκάθισαν αὐτὴν» (Β', §30). Η επανάληψη της αντωνυμίας αὐτή αποδεικνύει ξεκάθαρα την προσπάθεια του συγγραφέα να γίνει πιο κατανοητός και συγκεκριμένος.

- Στην Β' παραλλαγή, συναντούμε επίσης χωρία που παραδίδουν επιπλέον λεπτομέρειες και οι οποίες απουσιάζουν από το λατινικό κείμενο R. Παραδείγματος χάριν: «Τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς μου ἀποθρίξατε καὶ τότε λοιπόν, καθὼς ἂν τυπώσω, πρὸς τοὺς χριστιανοὺς πορευθῶμεν» (§4). Η πρόταση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς παρουσιάζει την Ευγενία να ζητά από τους ευνούχους, Πρωτά και Υάκινθο να κουρέψουν την κόμη της κεφαλής της, σύμβολο της θηλυκότητας της, και να ακολουθήσουν όλοι μαζί τους χριστιανούς. Απώτερος σκοπός της Αγίας είναι, αφού κουρέψει την κόμη της και

²¹⁴ Κουμανούδης, *ό.π.*, 198.

²¹⁵ Κουμανούδης, *ό.π.*, 448.

λάβει ανδρικά ενδύματα, να ακολουθήσει τον επίσκοπο Έλενο και να εισέλθει στο ανδρικό μοναστήρι. Η ανάλογη αναφορά παρουσιάζεται στο κείμενο της Α' παραλλαγής ως εξής: «Πρότερον μὲν οὖν τοὺς ἐμούς πλοκάμους περιάρρατε» (§4) αλλά και στη λατινική παραλλαγή M: «...prius crinibus meis tonsuram adhibete» (392.11).

- Κάποια χωρία φαίνεται να επεκτείνονται λίγο περαιτέρω στο ελληνικό κείμενο χωρίς ωστόσο να υπάρχει ιδιαίτερη ανάγκη ή να προστίθεται κάποια καινούργια πληροφορία §13: «ὁμοῦ εἰς τὴν δόξαν καταντῆσαι δεξάμενοι τὸ νῆκος ἐν Χριστῷ καὶ τὸν μισθὸν τῆς ὑπομονῆς ἀπολαμβάνοντες» (OP) και «ὁμοῦ εἰς τὴν δόξαν καταντήσατε δεξάμενοι τὸ νῆκος ἐν τῷ Χριστῷ καὶ τὸν μισθὸν τῆς συνορίδος ἀπολαμβάνοντες» (V), όπου το R παραδίδει: «*simul ad gloriam pervenientis illam percepturi*» (PL 73, 610 Cap. VII).

- Χαρακτηριστικός είναι ο χαρακτηρισμός που χρησιμοποιεί ο έπαρχος προς την μεταμφιεσμένη σε άνδρα αγία Ευγενία: «Τότε ὁ ἑπαρχος σφόδρα κινηθεὶς εἶπεν· «Τὶ πρὸς ταῦτα, ἀδιάτροπε, ἔχεις εἰπεῖν, ὄντινα τοσοῦτοι μάρτυρες διελέγχουσιν καὶ τοσαῦτα ἐνδείγματα φανεροῦσιν» (B', §28). Η λέξη ἀδιάτροπε είναι ἄπαξ λεγόμενο καθώς δεν εντοπίζεται σε κάποιο άλλο κείμενο και αποτελεί την πρώτη μαρτυρία της λέξεως που στα ελληνικά γίνεται ἀδιάντροπε. Ο συντάκτης-μεταφραστής μεταφράζει στο σημείο αυτό τη λατινική λέξη *infauste* από το λατινικό επίθετο *infaustus-a-um*²¹⁶ που δηλώνει τον απαίσιο, τον δυστυχή: «*Tunc iudex vehementer commotus, ait: Quid ad haec, infauste, dicturus es, quem tot reïncunt testes, tantaque indicia manifestant?*» (PL 73, 614, XIV).

Συνεπώς, στη βάση όσων προσημειώθηκαν, η ελληνική παραλλαγή Β' με τη λατινική εκδοχή R φαίνεται να έχουν αρκετές ομοιότητες αλλά και κάποιες σημαντικές διαφορές. Η Β' παραλλαγή παραδίδεται από τρία χειρόγραφα, όπως ήδη αναφέρθηκε. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ένα εκ των τριών χειρογράφων, το χειρόγραφο το προερχόμενο από το Βατικανό (V) διαφοροποιείται σε αρκετά σημεία από τα άλλα δύο χειρόγραφα που παραδίδουν

²¹⁶ Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 404.

το κείμενο της Β' παραλλαγής, δηλαδή το Ο και το Ρ, σε τέτοιο βαθμό ώστε κάποιες φορές το V να συμφωνεί με το R σε σημεία όπου το Ο και το Ρ διαφοροποιούνται. Η εξέταση αυτή μπορεί να μας βοηθήσει εν μέρει στο να ξεκαθαρίσουμε τη σχέση των ελληνικών χειρογράφων μεταξύ τους αλλά και σε σχέση με τη λατινική παραλλαγή.

Παραθέτουμε σχετικά παραδείγματα:

- Στα χειρόγραφα OP στις αρχές του κειμένου όπου γίνεται αναφορά στην εκπαίδευση της Ευγενίας και στην εξωτερική της ομορφιά που συνέβαλαν στην προσέγγισή της από διάφορους υποψήφιους γαμπρούς, διαβάζουμε §2: «*Εν τῷ οὖν πεντεκαίδεκάτῳ ἔτει τῆς ἡλικίας αὐτῆς αἰτεῖται πρὸς γάμον ὑπὸ Ἀκυλίνου τοῦ ὑπάτου*». Το αντίστοιχο χωρίο στο V παραδίδεται ως εξής: «*Εν τῷ πεντεκαίδεκάτῳ ἔτει τοίνυν τῆς ἡλικίας αὐτῆς αἰτεῖται εἰς νύμφην ὑπὸ Ἀκυλίνου τοῦ ὑπάτου*», όπου βλέπουμε να δύο χειρόγραφα να διαφοροποιούνται στην έκφραση *πρὸς γάμον* (OP) και *εἰς νύμφην* (V). Το λατινικό κείμενο R παραδίδει: «*Igitur cum quintodecimo aetatis suae anno ab Aquilio, Aquilii consulis filio peteretur sponsa*» (PL 73, 607 Cap. II), όπου η λέξη *sponsa-sponsae* μεταξύ άλλων δηλώνει τη νύμφη, τη μνηστή²¹⁷. Ως εκ τούτου, στο παρόν σημείο βλέπουμε το χειρόγραφο V να συμφωνεί με το R.

- Τα χειρόγραφα OP κάνοντας λόγο για το μεγάλο ενδιαφέρον που εκδηλώθηκε προς την Αγία και τη δύναμη ψυχής που ενέδειξε η ίδια μένοντας σταθερή στην επιθυμία της να αφιερωθεί στο Θεό, αναφέρει §2: «*Τοίνυν ἄλλων τὲ καὶ ἄλλων αἰτούντων αὐτὴν πρὸς γάμον, αὕτη τῇ ψυχῇ λίαν ἀνθέστηκεν*». Το χειρόγραφο V στο σημείο αυτό παραδίδει: «*Τοίνυν ἄλλων τὲ καὶ ἄλλων αἰτούντων, αὕτη τῇ ψυχῇ τῆς ἀγνείας ἄγαν ἀνθέστηκεν*», συμφωνώντας με το R στο οποίο διαβάζουμε: «*Igitur cum aliis atque aliis poscentibus animo castitatis obsisteret*» (PL 73, 607 Cap. II). Η έκφραση *animo castitatis* (R) βρίσκεται σε απόλυτη συμφωνία με την έκφραση *τῇ ψυχῇ τῆς ἀγνείας* (V), αφού η λέξη *animus*-²¹⁸

²¹⁷ Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 888.

²¹⁸ Κουμανούδης, *ό.π.*, 54.

δηλώνει την ψυχή και η λέξη *castitas-castitatis*²¹⁹ δηλώνει την αγνεία, την αγνότητα. Η έκφραση αυτή απουσιάζει από το *OP*.

- Τα χειρόγραφα *OP* παραδίδουν την εξής έκφραση §3: «*Οἶδα ὑμᾶς πρὸ ἐμοῦ γράμμασιν πεπαιδευμένους*», όπου το *V* παραδίδει: «*Οἶδα ὑμᾶς μετ' ἐμοῦ γράμμασι πεπαιδευμένους*», και το *R*: «*Scio vos mecum litteris eruditos*» (*PL* 73, 607 *Cap.* III). Και σε αυτό το σημείο το *V* συμφωνεί με το *R*.
- Τα χειρόγραφα *OP* αναφέρουν §3: «*φιλοσόφων τε συλλογισμοὺς ματαίω κόμπω πεπαιδευμένους*», όπου το *V* παραδίδει: «*φιλοσόφων τε συλλογισμοῖς ματαίω κόπω πεπαιδευμένους*», βρισκόμενο και πάλι σε συμφωνία με το *R*: «*philosophorum quoque syllogismos vano labore constructos*» (*PL* 73, 607 *Cap.* III). Η λέξη *labor* – *laboris*²²⁰ που μεταφράζεται από τον συντάκτη-μεταφραστή του χειρογράφου *V* ως *κόπω* δηλώνει τον μόχθο, την εργασία.
- Τα χειρόγραφα *OP* αναφέρουν §3: «*μιᾶ φωνῇ ταῦτα ἐκκλείεται*», το *V* παραδίδει: «*μιᾶ τῇ γνώμῃ ταῦτα ἐγκλείεται*» και το *R* σε συμφωνία με το *V* παραδίδει: «*una hac sententia excluduntur*» (*PL* 73, 607 *Cap.* III). Η λέξη *sententia-ae*²²¹ δηλώνει τη γνώμη, τη βούληση, την επιθυμία.
- Το χειρόγραφο *O* σε άλλο σημείο του κειμένου συμφωνεί με την λατινική εκδοχή *R* και το χειρόγραφο *P* συμφωνεί με το χειρόγραφο *V* αναφέροντας §3: «*ἀνάξια ἐπεγνωκότας πράγματα O (γράμματα P)*», «*ἀνάξια ἐγνωκότας γράμματα*» *V*, «*Indigna hominum legimus gesta*» *R* (*PL* 73, 607 *Cap.* III). Ενδεχομένως στην παρούσα περίπτωση να πρόκειται για αντιγραφικό λάθος.

Σαφώς εξετάζοντας κανείς με προσοχή όλα τα χειρόγραφα που παραδίδουν το κείμενο της *B'* παραλλαγής τόσο μεταξύ τους όσο και σε σχέση με την λατινική εκδοχή *R*, μπορεί να εντοπίσει πλήθος ανάλογων λέξεων, εκφράσεων και

²¹⁹ Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 108.

²²⁰ Κουμανούδης, *ό.π.*, 457.

²²¹ Κουμανούδης, *ό.π.*, 852-853.

χωρίων. Εμείς επιλέξαμε στο σημείο αυτό να παρουσιάσουμε ενδεικτικά κάποια στοιχεία ώστε να μπορέσουμε να καταλήξουμε σε κάποια βασικά συμπεράσματα. Η σχέση των χειρογράφων *O* και *P* είναι εμφανής καθώς εντοπίζουμε ελάχιστα διαφοροποιητικά στοιχεία μεταξύ τους που ενδεχομένως να εναπόκεινται στην ελευθεριότητα του εκάστοτε γραφέα. Το χειρόγραφο *V* φαίνεται να είχε υπόψη του διαφορετικό κείμενο σε σχέση με τα άλλα δύο χειρόγραφα. Η λατινική εκδοχή *R* παρουσιάζει μεγαλύτερο βαθμό ομοιότητας με το κείμενο που παραδίδει το *V* παρά με τα άλλα δυο χειρόγραφα, το *O* και το *P*, που παραδίδουν το κείμενο της *B'* παραλλαγής.

Με βάση αυτά τα δεδομένα θα μπορούσαμε να προχωρήσουμε στην βασική υπόθεση ότι ο γραφέας της ελληνικής παραλλαγής *B'* μεταφράζει και έχει ως βάση του κάποιο λατινικό κείμενο του βίου της Αγίας που σχετίζεται με το κείμενο που εξέδωσε ο Rosweyde, αφού παρατηρείται σε κάποια σημεία συνέπεια ανάμεσα στα δύο κείμενα στην επιλογή και τοποθέτηση των λέξεων ενώ ο περιφραστικός τρόπος που παραφράζονται οι βιβλικές παραπομπές δηλώνουν ότι ο γραφέας της ελληνικής παραλλαγής είχε ως βάση του κάποιο λατινικό κείμενο το οποίο μεταφράζει. Η άποψη αυτή ενισχύεται από το πλήθος λατινισμών που εντοπίζει κανείς στο κείμενο της *B'* παραλλαγής. Βέβαια θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι έχουμε προ οφθαλμού ένα μικρό δείγμα των χειρογράφων που παρέδιδαν το κείμενο του βίου της Αγίας και δεν μπορούμε να ξέρουμε με βεβαιότητα πόσα άλλα χειρόγραφα υπήρξαν.

Γ' Παραλλαγή

Όπως έχει ήδη προσημειωθεί η *Γ'* παραλλαγή δεν παραδίδει ολόκληρο το κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας αλλά συνεχίζει την αφήγηση ακριβώς από το σημείο που ολοκληρώνεται στην *B'* παραλλαγή. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι το κείμενο *R*, το οποίο φαίνεται να έχει στενή σχέση εξάρτησης με το κείμενο της *B'* παραλλαγής συνεχίζει κανονικά την αφήγηση του βίου της Ευγενίας συμφωνώντας απόλυτα με το κείμενο της *Γ'* παραλλαγής. Σκοπός μας στο παρόν σημείο είναι να εξετάσουμε το βαθμό συμφωνίας της *Γ'* παραλλαγής

με το λατινικό κείμενο R και ποιο από τα δύο κείμενα προηγείται ξεκαθαρίζοντας τη σχέση εξάρτησής τους.

Η Γ' παραλλαγή αναφέρει: «Ἴδου ὁ καιρὸς τοῦ τρυγητοῦ ἐφέστηκεν, ἐν ᾧ οἱ βότρυες ὑποτέμνονται καὶ τοῖς ποσὶν καταπατοῦνται...» (§3), όπου και τα τρία χειρόγραφα (CPV) που παραδίδουν το κείμενο βρίσκονται σε απόλυτη συμφωνία. Το αντίστοιχο χωρίο στο κείμενο R παραδίδεται ως εξής: «*Ecce vindemiae tempus est, in quo succiduntur botri, et pedibus conculantur*» (PL 73, 617, Cap. XXIII). Η λέξη *ὑποτέμνονται* εδώ ουσιαστικά μεταφράζει τη λατινική λέξη *succiduntur* που προέρχεται από το ρήμα *succido, succidi, succisum, succedere* που σημαίνει *ὑποκόπτω, ἐπικόπτω* τι και μεταφορικά σημαίνει *ἀποκόπτω, ἀποτέμνω, ὑποτέμνω, κόπτω, τέμνω* τι²²². Στο λεξικό LSJ η λέξη *ὑποτέμνονται* σημαίνει *τέμνω καθέτως ἢ κρυφίως, ἀποκόπτω, διακόπτω*²²³, κτλ. Πέραν αυτού, δεν συναντούμε συχνά την έκφραση *οἱ βότρυες ὑποτέμνονται* αφού συνήθως η λέξη *βότρυες* συνοδεύεται με τα ρήματα *τέμνω* και *ἐκτέμνω*. Στο παρόν χωρίο φαίνεται το ελληνικό κείμενο να μεταφράζει το λατινικό κείμενο R ή κάποιο άλλο κείμενο που αποτελούσε απόγραφο του κειμένου στο οποίο στηρίχθηκε το R.

- Άξια σχολιασμού είναι η εμφάνιση της λέξης *botri* (PL 73, 617 Cap. XXIII) στο λατινικό κείμενο. Η λέξη *botri* μεταφράζει ουσιαστικά τη λέξη *βότρυες* (§3). Η λέξη *βότρυς-βότρυος*²²⁴ δηλώνει το σταφύλι και πρόκειται για λέξη που απαντά από πολύ νωρίς στην ελληνική γλώσσα. Εν αντιθέσει, στη λατινική γλώσσα η αντίστοιχη λέξη που δηλώνει το σταφύλι είναι *uva-uvae*²²⁵. Ως εκ τούτου, η λέξη *botri* είναι ελλληνισμός που δεν εδραιώθηκε ποτέ στα λατινικά.

- Η Γ' παραλλαγή συνεχίζει αναφέροντας: «...ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ταῖς βασιλικαῖς ἀύλαις (ἐστιάσεσιν PV) προσφέρονται καὶ ἄνευ τοῦ αἵματος αὐτῶν οὐδεμία ἀρχὴ βασιλικὴ οὐδὲ ἐν συγκλήτῳ ἀξίωμα κοσμεῖται» (CPV) (§3), όπου το αντίστοιχο λατινικό απόσπασμα σημειώνει: «...*sed post haec regalibus coniviis*

²²² Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 917.

²²³ LSJ, IV, 489.

²²⁴ LSJ, I, 500.

²²⁵ Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 1014.

apponuntur. Absque eorum sanguine nulla potestas imperii, nulla illustris dignitas decoratur» (PL 73, 617, Cap. XXIII). Παρατηρούμε να υπάρχει απόλυτη αντιστοιχία των δύο χωρίων. Μεγαλύτερη συμφωνία ωστόσο φαίνεται να υπάρχει ανάμεσα στα χειρόγραφα PV με το λατινικό R αφού παραδίδουν βασιλικάις ἐστιάσεσιν σε πλήρη αντιστοιχία με το *regalibus coniviis*. Πέραν αυτού, ο αντιγραφέας – μεταφραστής φαίνεται να μεταφράζει με τη λέξη κοσμεῖται τη λέξη *decoratur* που σημαίνει καλλωπίζω, κοσμῶ τι²²⁶. Φαίνεται, λοιπόν, τα ελληνικά χειρόγραφα να έχουν υπόψη τους κάποιο λατινικό κείμενο το οποίο βρίσκεται πολύ κοντά στο κείμενο R και το οποίο μεταφράζουν. Ο αντιγραφέας-μεταφραστής του C, ωστόσο, φαίνεται να επεμβαίνει στο κείμενο με μικρές ασήμαντες αλλαγές, ή να έχει υπόψη του κάποια άλλη λατινική μετάφραση για την ελληνική επαναμετάφρασή του.

- Η Γ' παραλλαγή αναφέρει: «Ποῖαι γάρ εἰσιν αἱ τοῦ κόσμου τούτου ψευδεῖς κολακεῖαι, αἵπερ μετὰ χαρᾶς παρέρχονται καὶ μετὰ αἰωνίου πόνου ὑπαναχωροῦσιν;» (§4). Το αντίστοιχο λατινικό κείμενο σημειώνει: «*Quae sunt huius mundi blandimenta fallacissima, et cum gaudio temporali veniunt, et cum perpetuo dolore discedunt...*» (PL 73, 617, Cap. XXIII). Παρατηρούμε ότι το κείμενο της Γ' παραλλαγής συμφωνεί σχεδόν απόλυτα με το κείμενο της παραλλαγής R. Εντούτοις, τα χειρόγραφα PV φαίνεται να συμφωνούν σε μεγαλύτερο βαθμό με το λατινικό κείμενο αφού αναφέρουν μετὰ προσκαίρου χαρᾶς παραδίδοντας απόλυτα το λατινικό *cum gaudio temporali*. Το χειρόγραφο C παραλείπει το προσκαίρου κάνοντας προφανές ότι είτε ο γραφέας του επεμβαίνει στο κείμενο είτε ότι έχει υπόψη του κάποιο άλλο κείμενο.

- Διαβάζουμε στην Γ' παραλλαγή: «Προσφέρουσιν ἐπιθυμίαν ἀνθοῦσαν κακά, ἵνα τοὺς ἐπιμένοντας τῷ μαρασμῷ ἐξαλείψωσιν» (§4), όπου τα χειρόγραφα PV αναφέρουν αντί ἐξαλείψωσιν το ρήμα ἐξενέγκωσιν αποδίδοντας πιο σωστά το λατινικό κείμενο που αναφέρει: «*tribuunt fugitivos flores, ut marcidiores perseverantes*

²²⁶ Κουμανούδης, Λεξικόν, 199.

advectent» (PL 73, 617-618, Cap. XXIII). Βλέπουμε, λοιπόν, να υπάρχει συμφωνία ανάμεσα στο PV και στο λατινικό κείμενο R.

- Η Γ' παραλλαγή αναφέρει με βάση το χειρόγραφο C: «Ἐν<νο>ῶ ὅτι ὑμᾶς ὀλοκλήρους καὶ ἀμώμους πάσας ἀποκαταστήσει μοι» (§4) και η λατινική παραλλαγή σημειώνει: «...credo quod vos mihi integras omnes illibatasque constituat». (PL 73, 618, Cap. XXIII). Τα χειρόγραφα PV φαίνεται να είναι πιο συνεπή με το κείμενο που παραδίδει η λατινική παραλλαγή R αφού μεταφράζουν το *credo* σε *πιστεύω*, που αυτή είναι και η κοντινότερη ερμηνεία του.

- Διαβάζουμε στην Γ' παραλλαγή: «Ταῦτα ἀκούσας ὁ Πομπήϊος, τρέχει παραχρῆμα πρὸς Ἑλενον τὸν πάτρωνα αὐτῆς, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦν καὶ τροφεὺς καὶ ἐπίτροπος αὐτῆς, καὶ λέγει αὐτῶ...» (§6). Το αντίστοιχο λατινικό κείμενο αναφέρει: «His auditis, Pompeius statim cucurrit ad Helenum patruelem ejus; qui et nutritor ejus erat et tutor, et dicit ei...» (PL 73, 618, Cap. XXIV). Χαρακτηριστική είναι η λέξη *πάτρωνας* που χρησιμοποιείται στο παρόν χωρίο. Ο *πάτρων-ωνος* δηλώνει τον προστάτη²²⁷ ενώ η λέξη *patruelem* (*patruelis-es*) δηλώνει τον εξάδελφο²²⁸. Τα χειρόγραφα PV ωστόσο παραδίδουν τη λέξη *πατροιὸν P*, *πατρῶον V* που φαίνεται να μεταφράζει και πιο σωστά το λατινικό *patruelem*. Η λέξη *πατρῶος-α-ον* και *πατρός-όν* δηλώνει αυτόν που ανήκει στον πατέρα, αυτόν που προέρχεται από τον πατέρα ή αυτόν που έχει κληρονομηθεί από τον πατέρα²²⁹. Η ερμηνεία αυτή ταιριάζει καλύτερα με τον ρόλο που είχε ο Έλενος σε σχέση με την Βασίλλα, αφού είχε αναλάβει υπό την ευθύνη και την φροντίδα του την Βασίλλα μετά το θάνατο του πατέρα της, λόγω της φιλικής σχέσης που είχαν με τον τελευταίο. Πέραν αυτού, ο γραφέας του χειρογράφου P φαίνεται να κάνει μικρές προσθήκες στο κείμενο ενώ ο γραφέας του V φαίνεται να είναι πιο συνεπής στο λατινικό κείμενο, π.χ. στο P διαβάζουμε: *Ταῦτα ἀκούσας ὁ Πομπήϊος καὶ θυμοῦ πλησθεὶς*

²²⁷ LSJ, III, 502

²²⁸ Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 627.

²²⁹ LSJ, III, 502

ενώ παραλείπει το επίρρημα *παραχρήμα* που παραδίδεται τόσο από το λατινικό κείμενο όσο και από τα χειρόγραφα CV.

- Άξιο προσοχής, όσον αφορά στον τρόπο που παραδίδει ο κάθε γραφέας-αντιγραφέας το κείμενο του βίου της Αγίας, είναι το εξής απόσπασμα: «*Ἐγώ, ἕως οὗ τὰ ἔτη τῆς νεότητος αὐτῆς ἐνέστηκαν, ἐφρόντιζον περὶ αὐτῆς μνησμένος τῆς φιλίας τοῦ πατρὸς αὐτῆς...*» (§6), όπου στα χειρόγραφα PV παραδίδεται ως εξής: «*ἐνῶσον (ἕσον V) τὰ ἔτη (ἔτι V) τῆς νηπιότητος ἐπεστήκεισαν (ἔστίκασιν V), ἐφρόντιζα (add. ὑπὲρ V) αὐτῆς ἐνεκεν τῆς διαθέσεως (τοῦ πατρὸς αὐτῆς V) τῆς πρὸς τὸν πατέρα αὐτῆς καὶ ἐνεκεν τῆς ἀνατροφῆς (add. αὐτῆς V) ἥσπερ (add. και V) ἀνέθρεψα αὐτὴν (ἀνεθρεψάμην V)*» PV. Το αντίστοιχο λατινικό κείμενο αναφέρει: «*Quousque anni transirent infantiae ejus, meam circa eam tutelam pro germanitate patris ejus, et pro ipso nutrimento exercui*» (PL 73, 618, Cap. XXIV). Εδώ τα κείμενα σαφώς παραδίδουν το ίδιο νόημα ενώ φαίνεται τα χειρόγραφα PV να συμφωνούν περισσότερο με το λατινικό κείμενο, αν και σημειώνονται διαφορές. Η έκφραση *pro germanitate patris* -όπου το ουσιαστικό *germanitas-tatis* δηλώνει το *αὐτάδελφον*, την *αδελφότητα*, *ομογένεια*, την *συγγένεια*²³⁰- δεν μεταφράζεται επακριβώς στα ελληνικά κείμενα αλλά δίνεται πιο περιφραστικά, βασικό στοιχείο που χαρακτηρίζει τη μεταφραστική διαδικασία.

- Η Γ' παραλλαγή παραδίδει: «*Ταῦτα ἀκούσας ἐκεῖνος καὶ ὑπερζέσας τῶ θυμῶ*» όπου το χειρόγραφο V παραδίδει: «*Ἀκούσας δὲ ταῦτα σφόδρα ἤρξατο πυρούσθαι*», μεταφράζοντας καταλεξί το λατινικό κείμενο που αναφέρει: «*vehementius coepit ardere*» (PL 73, 618, Cap. XXV).

- Στη Γ' παραλλαγή εντοπίζουμε επίσης τη λέξη *σπεκουλάτορα* (§10) που παραδίδεται από όλα τα χειρόγραφα. Η λέξη αυτή εντοπίζεται στο Κατά Μάρκον Ευαγγέλιο, και πρόκειται για λατινισμό (*speculator-speculatoris*) που είχε παρεισφρήσει από πολύ νωρίς στην ελληνική γλώσσα²³¹. Βέβαια η λατινική

²³⁰ Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 338.

²³¹ LSJ, IV, 101· Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 885.

παραλλαγή σημειώνει *spiculator* (PL 73, 619, Cap. XXVII) που έχει πολύ λεπτή διαφορά στην ερμηνεία από τη λέξη *speculator* που υιοθετούν τα ελληνικά κείμενα. Ο *speculator-oris* είναι ο λογχοφόρος ή δορυφόρος φύλακας, ο δήμιος²³², ενώ ο *σπεκουλάτωρ-ωρος* δηλώνει το δορυφόρο, έναν από τους σωματοφύλακες που ενεργούν ως αγγελιαφόροι και αναζητούν αυτούς που έχουν καταδικαστεί σε θάνατο²³³.

- Στην παράγραφο 12 της Γ' παραλλαγής διαβάζουμε: «Ἄγγελος γὰρ Κυρίου ἐπιφανείς αὐτῇ, ἔδωκεν αὐτῇ ἄρτον λευκὸν ὡς χιόνα ἀνεϊκάστον ἠδύτητος γεῦσιν ἔχοντα...» (§12), όπου τα χειρόγραφα PV παραδίδουν: «ἐφάνη γὰρ αὐτῇ ὁ Σωτήρ, οὗ καὶ παρὰ τῆς χειρὸς (add. αὐτοῦ V) ἐδέξατο ἄρτον (ἄρτωϊ V) τῷ εἶδει χιόνος λευκότερον καὶ ἀνεϊκάστον ἠδύτητος γεῦσιν (add. χάριν V) ἔχοντα...». Το αντίστοιχο λατινικό χωρίο παραδίδει: «Apparuit autem illi Salvator, ferens in manu panem nivei candoris et immensae suavitatis et gratiae...» (PL 73, 620, Cap. XXIX). Η λέξη Σωτήρ που διαβάζουμε στα χειρόγραφα PV συμφωνεί απόλυτα με το *Salvator* της λατινικής παραλλαγής που δηλώνει τον Σωτήρα. Εντούτοις, το χειρόγραφο C φαίνεται να συμφωνεί με την Α' παραλλαγή, αφού και εκεί υπάρχει αναφορά στον Ἄγγελο Κυρίου (§34). Ενδεχομένως, λοιπόν το C να ακολουθεί μία λατινική μετάφραση που να συνδέεται σε μεγαλύτερο βαθμό με την Α' παραλλαγή ή μπορεί πέραν της λατινικής μετάφρασης να είχε υπόψη του κάποιο ελληνικό κείμενο που παρέδιδε την ιστορία της αγίας Ευγενίας.

- Στην Γ' παραλλαγή διαβάζουμε: «Κλαυδία δὲ τῇ μητρὶ αὐτῆς, ἐν τῷ κλαίειν αὐτὴν πολλὰ ἐν τῷ μνήματι, ἐφάνη αὐτῇ περὶ τὸ μεσονύκτιον ἡσυχάζουση μετὰ πλήθους παρθένων» (§14), όπου τα χειρόγραφα PV παραδίδουν: «Κλαυδία δὲ ἡ μήτηρ αὐτῆς ἐν τῷ κλαίειν αὐτὴν ἐν τῷ μνήματι αὐτῆς τὸ μεσονύκτιον γρηγορούση καὶ ἡσυχάζουση χρυσεμπάστῳ κυκλαδίῳ περιβεβλημένη μετὰ πλήθους παρθένων» (P) / «Κλαυδία δὲ ἡ μήτηρ αὐτῆς ἐν τῷ κλαίειν αὐτὴν ἐπὶ τὸ μνημῆον αὐτῆς γρηγορούση περὶ τὸ μεσωνύκτιον ἡσυχάζουσει χρυσενπαστον κύκλω ἐνδεδυμένη

²³² Κουμανούδης, Λεξικόν, 886.

²³³ LSJ, IV, 101

μετὰ πλήθους παρθένων» (V). Το αντίστοιχο λατινικό κείμενο αναφέρει: «*Claudia autem mater ejus, cum ad ejus sepulcrum fleret, apparuit ei vigilanti in medio noctis silentio, auro texta cyclade induta, cum multo populo virginum...*» (PL 73, 620, Cap. XXX). Βλέπουμε ότι η έκφραση auro texta cyclade induta απουσιάζει από το χειρόγραφο C αλλά εντοπίζεται στα χειρόγραφα PV. Η παρουσία της λέξης *induta* ενδεχομένως να είναι πιο κοντά στη λέξη *ένδεδυμένη* που συναντούμε στο χειρόγραφο V. Εντούτοις, οι διαφορές στην απόδοση και στην ερμηνεία των χειρογράφων P και V είναι πολύ λεπτές και αυτό ενδεχομένως να εναπόκειται στην ελευθεριότητα του κάθε γραφέα-αντιγραφέα και στο βαθμό που επιλέγει να επέμβει στο κείμενο.

- Το χειρόγραφο V παραλείπει πολλές από τις προσθήκες που συναντούμε στο C και το P και οι οποίες δεν περιλαμβάνονται στο λατινικό κείμενο R, π.χ.: «πρὸ τοῦ πυλῶνος» (§7), «Εγὼ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν τῷ Χριστῷ Ἰησοῦ νενύμφευμαι» (§7), «Ἀναγκαζομένη δὲ οὐκ ἐπένευεν» (§8), αναφορικές αντωνυμίες που επαναλαμβάνονται σε όλη την έκταση του κειμένου, ενώ σημαντικές προσθήκες που υπάρχουν στο λατινικό κείμενο R και παραλείπονται από τα χειρόγραφα CP παραδίδονται και από το χειρόγραφο V, π.χ.: «ταῦτα ἐν τη νίσῳ λικαονίας ἐγένετω ἐνώπιον πάντων τῶν ἐπακολουθῶντων τῶν ἀγόνων τῆς ἀγίας Εὐγενίας» (§10) και το αντίστοιχο λατινικό κείμενο: «*Haec in insula Lycaonia gesta sunt coram omnibus qui sequebantur agonem Eugeniae*» (PL 73, 620, Cap. XXVII). Βέβαια, όπως είδαμε υπάρχουν και πολλά στοιχεία που παραλείπονται από το C αλλά εντοπίζονται στα χειρόγραφα PV σε απόλυτη συμφωνία με το λατινικό κείμενο R.

- Στην ολοκλήρωση του κειμένου διαβάζουμε στην Γ' παραλλαγή: «Τοῦτο δὲ μόνον ἠκούετο νοούμενον· δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν» (§14). Τα χειρόγραφα P και V αναφέρουν: «Τοῦτο δὲ μόνον ἠκούετο νοούμενον ὅτιπερ τὸ ὄνομα (ὀνόματι V) τοῦ Κυρίου (τ. K. om. V) Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἀγίου πνεύματος ἐν αὐτοῖς τοῖς (om. V) ὕμνοις ἀπεκρίναντο δόξα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἀγίῳ πνεύματι· εἰς τοὺς αἰῶνας (τῶν αἰώνων V) ἀμήν» PV. Το λατινικό κείμενο παραδίδει: «*Hoc solum intelligebatur, quod nomen Jesu Christi*

et Spiritus sancti in ipsis laudibus resonabant. Gloria et honor Patri, et Filio, et Spiritu sancto, et nunc, et semper, et in saecula saeculorum. Amen» (PL 73, 620, Cap. XXVII). Όπως βλέπουμε, ένα τμήμα του κειμένου παραλείπεται από το χειρόγραφο C αλλά εντοπίζεται στα χειρόγραφα PV σε απόλυτη συμφωνία με το κείμενο της λατινικής παραλλαγής R.

- Ένα στοιχείο που αξίζει να σημειωθεί και το οποίο είναι άξιο προβληματισμού είναι η αναφορά στο κείμενο της Γ' παραλλαγής: «...ὅτι καὶ ἐμὲ εἰσηγάγεν ὁ Κύριος ἐν τῇ ἀγαλλιᾷσει τῶν δικαίων καὶ τὸν πατέρα μου ἐν τῶ ἀριθμῶ τῶν πατριαρχῶν (add. κατέταξεν P)» (§14), όπου τα χειρόγραφα CPV συμφωνούν σχεδόν απόλυτα. Το αντίστοιχο χωρίο από το λατινικό κείμενο αναφέρει: «...quia et me introduxit Christus in exultationem sanctorum, et patrem meum in patriarcharum numerum» (PL 73, 620, Cap. XXVII). Βλέπουμε, λοιπόν, ότι ενώ το λατινικό κείμενο παραδίδει *sanctorum* που θα έπρεπε να μεταφράζεται ως *τῶν ἁγίων* τα ελληνικά χειρόγραφα παραδίδουν *τῶν δικαίων* συμφωνώντας απόλυτα μεταξύ τους. Μήπως αυτό το στοιχείο θα μπορούσε να μας οδηγήσει στην υπόθεση ύπαρξης ενός διαφορετικού κειμένου που λειτούργησε ως πρότυπο;

Συμπερασματικά, ο συντάκτης του χειρογράφου C επεμβαίνει στο κείμενο επιδιώκοντας να το ανυψώσει εν μέρει γλωσσικά. Ο συντάκτης του P επεμβαίνει στο κείμενο κάνοντας μικρές προσθήκες και αλλαγές αλλά φαίνεται να είναι πιο κοντά στο κείμενο της λατινικής παραλλαγής R. Το χειρόγραφο V είναι προφανές ότι μεταφράζει καταλεξί το λατινικό κείμενο και το ακολουθεί πιστά χωρίς ιδιαίτερες προσθήκες και μεταβολές και χωρίς να επεμβαίνει στο κείμενο που έχει προ οφθαλμού. Ενδεχομένως, ο συντάκτης-μεταφραστής του P να είχε υπόψη του κάποια άλλη παραλλαγή του κειμένου στα λατινικά πολύ κοντά στο κείμενο που ακολουθεί το V. Όσον αφορά στο χειρόγραφο C, θα μπορούσαμε να προχωρήσουμε σε δυο βασικές υποθέσεις: είτε ο συντάκτης του είχε προ οφθαλμού το λατινικό κείμενο που μεταφράζουν τα χειρόγραφα PV στο οποίο επεμβαίνει σημαντικά επιδιώκοντας να το ανυψώσει εν μέρει υφολογικά, είτε είχε υπόψη του κάποιο άλλο λατινικό κείμενο το οποίο μεταφράζει και το οποίο

ενδεχομένως να είχε και κάποια σχέση εξάρτησης με το κείμενο που παραδίδει η Α' παραλλαγή.

Συμπεράσματα

Είναι προφανές λοιπόν από όλα όσα προσημειώθηκαν ότι η γενική εικόνα που διαμορφώθηκε αποδεικνύει τη σχέση εξάρτησης της ελληνικής παραλλαγής Α' με την λατινική παραλλαγή Μ και της ελληνικής παραλλαγής Β' (και της Γ' παραλλαγής) με την λατινική παραλλαγή R. Συνεπώς, λαμβάνοντας υπόψη μόνο τα ελληνικά και τα λατινικά κείμενα που παραδίδουν το κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας, θα μπορούσαμε να εκφράσουμε την άποψη ότι το κείμενο Α' φαίνεται να αποτελεί βασικό μάρτυρα ή έστω απόγονο του αυθεντικού κειμένου του βίου της αγίας Ευγενίας που μετονομάστηκε Ευγένιος και ενδεχομένως να υπήρξε η βάση των ελληνικών και λατινικών κειμένων, των μεταφράσεων και επαναμεταφράσεων που ακολούθησαν, αφού παρουσιάζει πληρότητα στη δομή και στην παράδοση των στοιχείων που περιλαμβάνει. Βεβαίως, δεν μπορούμε να γνωρίζουμε με βεβαιότητα πόσες άλλες μορφές του κειμένου υπήρξαν. Τα διαφοροποιά στοιχεία που εντοπίσαμε ανάμεσα στα διάφορα χειρόγραφα και στις διάφορες παραλλαγές, η αδυναμία απόλυτης ταύτισης και εξάρτησης της πλειοψηφίας των κειμένων, επιβεβαιώνουν την ύπαρξη σημαντικού αριθμού χειρογράφων και πολυάριθμων κειμένων που παραδίδουν το κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας.

Πέραν αυτών, η ιδιαιτερότητα του κειμένου του βίου της αγίας Ευγενίας έγκειται όχι τόσο στη λατινική μετάφραση του κειμένου όσο στις ελληνικές επαναμεταφράσεις από τα λατινικά κείμενα που ακολούθησαν. Από την κατάσταση των κειμένων που διασώζονται και από το γεγονός ότι οι ελληνικές επαναμεταφράσεις –παραλλαγή Β' και παραλλαγή Γ'- της λατινικής μετάφρασης σε πολλά σημεία δεν συμφωνούν με το λατινικό κείμενο, υποδεικνύει με βεβαιότητα την ύπαρξη πολυάριθμων λατινικών μεταφράσεων, όπου οι δύο εκδιδόμενες δεν μπορούμε να πούμε ότι είναι το πρωτότυπο των ελληνικών επαναμεταφράσεων. Καθώς φαίνεται, άλλα κείμενα υπήρξαν η βάση

των ελληνικών επαναμεταφράσεων που είτε δεν έχουν εκδοθεί είτε δεν αποτελούν αντικείμενο της παρούσας έρευνας.

Η λατινική εκδοχή R παρουσιάζει περισσότερες ομοιότητες με το χειρόγραφο V της Β' παραλλαγής γεγονός που μας οδηγεί να υποστηρίξουμε την άμεση σχέση των δυο κειμένων. Τα χειρόγραφα OP που επίσης παραδίδουν το κείμενο της Β' παραλλαγής, μεταξύ τους συμφωνούν σχεδόν απόλυτα, καθώς παραδίδουν ένα σχεδόν πανομοιότυπο κείμενο. Τα χειρόγραφα αυτά (OP) ενδεχομένως να προέρχονται από ένα κείμενο που υπήρξε η βάση του κειμένου των συντακτών-μεταφραστών του χειρογράφου V και των χειρογράφων του R. Ουσιαστικά, έχουμε δυο ελληνικές μεταφράσεις του λατινικού κειμένου R που και οι δύο είναι πιθανότερο να στηρίζονται σε ένα καλύτερο λατινικό κείμενο από αυτό που είναι τυπωμένο στην PL. Συνεπώς, ο σημαντικός αριθμός διαφοροποιητικών στοιχείων μεταξύ του V και των χειρογράφων CP στην Γ' παραλλαγή και πολλές φορές η συμφωνία του PV εις βάρος του C αποτελεί μάλλον ένδειξη ότι συγκριτικά με την παραλλαγή Β', το κείμενο Γ' γνώρισε λιγότερες αριθμητικά λατινικές μεταφράσεις.

Επιπλέον, είδαμε ότι οι υπάρχουσες εκδόσεις είναι πολυάριθμες και σε ποικίλες γλώσσες, καθώς εντοπίζουμε συριακή εκδοχή, αρμενική εκδοχή και αιθιοπική εκδοχή του βίου και μαρτυρίου της αγίας Ευγενίας. Η συριακή εκδοχή που δημοσιεύθηκε από την Lewis φαίνεται να έχει πληρότητα περιεχομένου καθώς παραδίδει ολόκληρο το κείμενο του βίου της Αγίας όπως το γνωρίζουμε από τα χειρόγραφα που εξετάσαμε. Ως εκ τούτου, λαμβάνοντας υπόψη τη συμφωνία που έχει το συριακό κείμενο με το κείμενο της Α' παραλλαγής και έχοντας επίσης κατά νου ότι οι ιστορίες των Γυναικών-Μοναχών αναδύθηκαν εν πρώτοις από το συριακό περιβάλλον²³⁴, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι το αρχικό κείμενο του βίου της Αγίας, το αυθεντικό και πρωτότυπο κείμενο συντέθηκε στη Συρία στα Συριακά και από εκεί μεταφράστηκε σε ποικίλες γλώσσες. Εξετάζοντας κανείς με προσοχή το κείμενο Α' παρατηρεί ότι το κείμενο δεν ρέει

²³⁴ Harvey, "Women in Early Byzantine Hagiography", 46· Της ίδιας, *Asceticism and Society in Crisis*, 115· V. L. Bullough, "Transvestites in the Middle Ages", *AJS* 79 (1974): 1384· Του Ιδίου, "Sex Education in Medieval Christianity", *JSR* 13 (1977): 189.

κανονικά ενώ σε κάποια σημεία και ιδιαίτερα στα διαλογικά σημεία του κείμενου, η γλώσσα είναι εν μέρει δύσκαμπτη, γεγονός που μας δίνει την ώθηση να προχωρήσουμε στην εικασία ότι το κείμενο Α' έχει υπόψη του κάποιο άλλο κείμενο που μεταφράζει. Πέραν αυτού, είναι αρκετά τα σημεία όπου η Α' παραλλαγή και η συριακή εκδοχή συμφωνούν πλήρως όταν όλες οι άλλες - ακόμη και η λατινική Μ και η αρμενική- διαφέρουν, όπως για παράδειγμα στο σημείο όπου παραλληλίζεται η δολοφονία του Φιλίππου μέσα στον εκκλησιαστικό ναό με αυτήν του Ζαχαρία, στο σημείο που ονομάζεται ο ανθύπατος Μάξιμος που εστάληκε να δολοφονήσει τον επίσκοπο Κυπριανό, στην ονομασία του επάρχου Ανίκητου στον οποίον παρουσιάστηκε η Ευγενία και την διέταξε να κάνει θυσία στη θεά Αρτέμιδα, κ.ά. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι η συριακή εκδοχή και η παραλλαγή Α' είχαν ως πρότυπό τους ένα κοινό κείμενο της παράδοσης του βίου της Αγίας.

Όσον αφορά στην αρμενική εκδοχή που δημοσιεύθηκε από τον Conybeare, η σχέση με το κείμενο της Α' παραλλαγής είναι εμφανής. Συνεπώς ο γραφέας της αρμενικής εκδοχής φαίνεται να είχε ως πρότυπό του είτε το κείμενο της ελληνικής παραλλαγής Α' ή κείμενο που συντέθηκε έχοντας ως πρότυπό του το κείμενο της παραλλαγής Α', ή ακόμη κείμενο στο οποίο βασίστηκε η παραλλαγή Α' καθώς εντοπίζουμε στοιχεία και λεπτομέρειες στο κείμενο αυτό που παραδίδονται μόνο στην Α' παραλλαγή.

Όσον αφορά στην αιθιοπική εκδοχή, στο περιεχόμενο και στη δομή φαίνεται να ακολουθεί το κείμενο της ελληνικής παραλλαγής Β', αφού παραλείπει από την αφήγηση την ιστορία της Βασίλλας, τα μαρτύρια που υπέστη η Ευγενία και το θάνατο της Αγίας. Πέραν αυτού, παρατηρούμε ότι και στις επιμέρους λεπτομέρειες η αιθιοπική εκδοχή φαίνεται να συμφωνεί περισσότερο με το κείμενο της Β' παραλλαγής, αν και τα διαφοροποιητικά σημεία που εντοπίζουμε, οι παραλήψεις και οι προσθήκες είναι ποικίλες όσον αφορά στο γενικότερο περιεχόμενο της ιστορίας. Ενδεχομένως, τα δύο κείμενα να στηρίχθηκαν πάνω σε ένα λατινικό κείμενο που δεν έχουμε υπόψη μας εμείς σήμερα είτε η αιθιοπική εκδοχή να είχε υπόψη της κάποια άλλη μετάφραση του λατινικού

κειμένου ανάλογη με αυτήν που παραδίδει η Β' παραλλαγή. Από την άλλη, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι οι διαφορές που εντοπίζονται στην αφήγηση οφείλονται στην ελευθεριότητα του συντάκτη-μεταφραστή της αιθιοπικής εκδοχής.

Εν γένει, η ελληνική εκδοχή του βίου που εξετάζοταν μέχρι σήμερα είχε ως βάση το εκδιδόμενο κείμενο από τον Συμεών Μεταφραστή μιας και κανένα άλλο ελληνικό κείμενο δεν είχε εκδοθεί μέχρι σήμερα. Ωστόσο, το κείμενο του Συμεών Μεταφραστή επεκτείνεται στις πληροφορίες και στις γραφές που παραδίδει σε σχέση με τα υπόλοιπα χειρόγραφα ενώ η αφήγηση διανθίζεται με τη ρητορικότητα που χαρακτηρίζει τα κείμενα που εξέδωσε ο Συμεών ο Μεταφραστής τον 10^ο αιώνα. Ο Συμεών Μεταφραστής, αν και ήταν το μοναδικό εκδιδόμενο κείμενο στην ελληνική γλώσσα, εντούτοις αποτελεί το τελευταίο στάδιο εξέλιξης του κειμένου. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί με τίτλο: «*Η Επεξεργασία του Βίου από τον Συμεών Μεταφραστή*» απαριθμούνται ενδεικτικά οι παραλείψεις, οι απλοποιήσεις, οι αντικαταστάσεις και οι προσθήκες που παρουσιάζονται στο κείμενο του Συμεών. Ο Συμεών Μεταφραστής επεδίωξε να προσαρμόσει την παλαιότερη αφήγηση του βίου της Ευγενίας στον 10^ο αιώνα σύμφωνα με τις απαιτήσεις της εποχής και τις ανάγκες του ακροατηρίου.

Τέλος, όσον αφορά στη χρονολόγηση των πιο πάνω παραλλαγών, λαμβάνοντας υπόψη και εξετάζοντας συγκεκριμένα στοιχεία του κειμένου, δεν μπορούμε να είμαστε απόλυτα ακριβείς. Παρά τους αναχρονισμούς που εντοπίζει κανείς στο εσωτερικό του κειμένου, ένα πολύ βασικό στοιχείο που αποδεικνύει την προτεραιότητα και την αρχαιότητα της ελληνικής παραλλαγής έναντι της λατινικής, είναι εκτός των άλλων οι συχνές αναφορές στην ιστορία της αγίας Θέκλας.

Η Ευγενία εξαρχής εκδηλώνει ξεκάθαρα και απροκάλυπτα την βαθιά επιθυμία της να μιμηθεί την αγία Θέκλα, της οποίας η ιστορία βρέθηκε τυχαία στα χέρια της. Τα βιώματα και οι εμπειρίες της Θέκλας δίνουν ώθηση και σθένος στην Αγία να πάρει την απόφαση να ξεφύγει από τον πολυθεισμό των γονέων της, να υιοθετήσει έναν παρθενικό τρόπο ζωής, να ενδυθεί, όπως η Θέκλα, με ανδρικά

ενδύματα και να αφιερώσει τον εαυτό της και την υπόλοιπη ζωή της στο Θεό. Αναφέρεται στην ιστορία της Θέκλας ως ένα εμπνευσμένο βιβλίο, και ο συντάκτης της ιστορίας αναφέρει περισσότερο από μία φορά ότι η Ευγενία μιμείται την Θέκλα. Σε μεταγενέστερο στάδιο, κατά την σύνταξη της Λατινικής εκδοχής, υπήρχε μία προκατάληψη απέναντι στη Θέκλα λόγω του έργου και της δράσης της και ως εκ τούτου όλες οι αναφορές σε αυτήν και στις πράξεις της έχουν αναιρεθεί διατηρώντας μόνο τις αναφορές στον Απόστολο Παύλο και στις επιστολές του. Στην κριτική αναθεώρηση του κειμένου υπό τον Συμεών τον Μεταφραστή το κείμενο είναι επίσης απαλλαγμένο από κάθε αναφορά στην Θέκλα.

Πέραν αυτού, μέσα στο κείμενο της Α' παραλλαγής συναντούμε λέξεις και εκφράσεις που είτε είναι αρκετά πρώιμες είτε είναι πολύ σπάνιες απαντώντας σε μικρό αριθμό κειμένων, όπως για παράδειγμα η λέξη *έλλογίστω* που τη συναντούμε για πρώτη φορά στον Παχυμέρη (1242-1310), *σιδηρωθήναι* που απαντά στον Παλλάδιο²³⁵ (364-431), *θηριομαχήσαι* όπου είναι σπάνια λέξη που απαντά μόνο σε δύο συγγραφείς, τον Ιγνάτιο Αντιοχείας²³⁶ (50 - μεταξύ 98-117) και τον Ευσέβιο Καισαρείας²³⁷ (265-340), *έγουνυπέτουν*, την οποία συναντούμε μόνο δύο φορές στον Αθανάσιο Αλεξανδρείας²³⁸ (298-373) και στον Ιωάννη Χρυσόστομο²³⁹ (344-407), *άπατήτρια* λέξη που δεν εντοπίζεται σε κανένα άλλο κείμενο παρά μόνο στο Λεξικό του Ησυχίου²⁴⁰ (5^{ος} αι.), το ρήμα *έκαθέρισεν* που είναι αρκετά σπάνιο αφού απαντά μόνο στον Επιφάνιο²⁴¹ (315 -403) και στη Σούδα²⁴², η λέξη *όρμαστός* που εντοπίζεται μόνο δύο φορές στον Επιφάνιο²⁴³ (315 -

²³⁵ Palladius, *Historia Lausiaca*, (εκδ. Bartelink 1974), 26.2.1-3

²³⁶ Ignatius Antiochenus, *Epistulae vii genuinae (recensio media)* (εκδ. Camelot, 1969): 1.1.2.3 και 3.10.1.3· *Epistulae interpolatae et epistulae suppositiciae (recensio longior)* (εκδ. Funk and Diekamp, 1913): 2.101.4 και 11.1.2.3

²³⁷ Eusebius Caesariensis, *Antiquorum martyriorum collectio (fragmenta)*, PG 20, 1521.40

²³⁸ Athanasius Alexandrinus, *Homilia de passione et cruce domini*, PG 28, 212.43 – 50

²³⁹ Joannes Chrysostomus, *In triduanam resurrectionem domini*, PG 50, 823.26-28.

²⁴⁰ Hesychius, *Lexikon (A-O)* (εκδ. Latte), 5787.1

²⁴¹ Epiphanius Constantiensis, *Panarion (Adversus haereses)* (εκδ. Holl, 1915-1933), 1.315.22

²⁴² Suda, *Lexicon*, (εκδ. Adler), 2040.1

²⁴³ Epiphanius Constantiensis, *Panarion (Adversus haereses)*, (εκδ. Holl, 1915-1933): 3.173.3 και 3.467.8

403) και στον Ψευδο-Μακάριο²⁴⁴ (300-390), η φράση *ἐν τοιαύτῃ ἀναστροφῇ καὶ πολιτείᾳ διαγόντων* που συναντούμε μόνο στον Ψευδο-Μακάριο²⁴⁵, και πολλά άλλα που έχουν ήδη αναλυθεί παραπάνω.

Επίσης, πέραν αυτών, το λογοπαίγνιο που διαβάζουμε στο ελληνικό κείμενο με το όνομα της Μελανίας δεν θα σήμαινε τίποτα απολύτως σε κάποιον που δεν γνώριζε ελληνικά. Η παρουσία αυτού του στοιχείου στις λατινικές εκδοχές κάνει έκδηλη τη μετάφραση από το ελληνικό κείμενο. Το ίδιο λογοπαίγνιο εντοπίζεται και στο κείμενο που είχε ως πρότυπο η Αρμενική εκδοχή.

Όσον αφορά στο γραφέα-συντάκτη του βίου της αγίας Ευγενίας, φαίνεται να ήταν άνθρωπος ιδιαίτερα καλλιεργημένος και γνώστης τόσο της ανατολικής όσο και της δυτικής παράδοσης, άποψη που θα μπορούσε να ενισχυθεί από τα στοιχεία που σημειώθηκαν παραπάνω, καθώς στο κείμενο συναντούμε πληθώρα λέξεων λατινικής καταγωγής αλλά και πρακτικές που εφαρμόζονταν στην Δύση. Σαφώς τα στοιχεία ανατολικής καταγωγής του κειμένου είναι ποσοτικά πολύ περισσότερα. Επομένως, είναι πολύ πιθανόν ο γραφέας του αρχικού κειμένου στην ελληνική γλώσσα του Βίου και μαρτυρίου της αγίας Ευγενίας που μετονομάστηκε Ευγένιος να υπήρξε εγγράμματος και στις δύο γλώσσες.

Όπως υποστηρίζεται από τη σύγχρονη έρευνα, κατά τα τέλη του 5^{ου}, 6^{ου} και 7^{ου} αιώνα, οι εκκλησιαστικοί συγγραφείς παρήγαγαν ολόκληρες σειρές μοναστικών άφηγήσεων για τις γυναίκες που έλαβαν ανδρικά ενδύματα και μεταμφιέστηκαν ως άνδρες. Ο Conybeare τοποθετεί την ιστορία της αγίας Ευγενίας στον 2^ο αιώνα και υποστήριξε ότι η λατινική εκδοχή του Βίου της αγίας Ευγενίας γράφτηκε από τον Ρουφίνο της Ακυλίας, χριστιανό θεολόγο του 4^{ου} αιώνα και μεταφραστή ελληνικών έργων στα λατινικά τον 4^ο αιώνα²⁴⁶. Τα στοιχεία που παραθέτει ο

²⁴⁴ Pseudo-Macarius, *Homiliae* 7, (εκδ. Marriott, 1918, 1969): 71.1.28.

²⁴⁵ Pseudo-Macarius, *Homiliae* 7, (εκδ. Marriott, 1918, 1969): 53.2.18· Pseudo-Macarius, *Opusculum* 1 (*De custodia cordis*), PG 34, 837.5

²⁴⁶ Conybeare, *Apology*, 147.

Conybeare ωστόσο για να υποστηρίξει την άποψη χρονικής υπεροχής του αρμενικού κειμένου δεν είναι ιδιαίτερα επαρκή, καθώς δεν είχε υπόψη του όλες τις εκδοχές του κειμένου.

Συνεπώς, εάν αποδεχτούμε την χρονολόγηση που δίδεται από τον Conybeare, τότε θα πρέπει να υποθέσουμε ότι το ελληνικό κείμενο του βίου της Αγίας γράφτηκε νωρίτερα από τον 4^ο αιώνα, κάτι που μπορεί να υποστηριχθεί και από τα λεκτικά στοιχεία που εντοπίζονται στο κείμενο της Α' παραλλαγής. Η περίοδος από τον 2^ο μέχρι τον 4^ο αιώνα ήταν ιδιαίτερα γόνιμη στις ρομαντικές αφηγήσεις, τόσο στις κοσμικές όσο και στις θρησκευτικές²⁴⁷.

Εντούτοις, το κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας είναι πιθανότερο να δημιουργήθηκε μία χρονική περίοδο πιο κοντά στις άλλες ιστορίες των μεταμφιεσμένων σε άνδρες αγίων γυναικών από την Αίγυπτο, ίσως στον 5^ο αιώνα. Μία τέτοια χρονολόγηση ενισχύεται τόσο από τον απόηχο διαφόρων γεγονότων και πρακτικών που εντοπίζονται στο κείμενο του βίου όσο και από άλλα εξωκειμενικά στοιχεία. Ο Μανιχαϊσμός πολεμήθηκε στη Ρώμη από την Καθολική εκκλησία στα μέσα και τέλη του 5^{ου} αιώνα²⁴⁸. Η λατρεία της Θέκλας και η παρουσία της ως μοντέλο μίμησης για άλλες αγίες γυναίκες βρήκε γόνιμο έδαφος στην Αίγυπτο από τους Αιγύπτιους γραφείς και καλλιτέχνες γύρω στον 4^ο αιώνα²⁴⁹. Η εικόνα της Ευγενίας στη δίκη συμμορφώνεται σημαντικά με την εικονογραφία των προσκυνητικών φιαλών που σχετίζονται με τη λατρεία της Θέκλας στην Αίγυπτο, οι οποίες φαίνεται να κατασκευάστηκαν στην περιοχή

---

²⁴⁷ C. Bonner, "The Trial of Saint Eugenia", στο *AJSLL* 41, (1920), 255.

²⁴⁸ S. N. C. Lieu, *Manichaeism in the later Roman Empire and Medieval China: A Historical Survey*, Manchester: Manchester University Press 1985, 164–168. Για δύο επεισόδια του τέλους του 5^{ου} αιώνα για το κάψιμο βιβλίων και την εξορία των Μανιχαίων, βλ. R. Davis, *The book of pontiffs (Liber pontificalis): the ancient biographies of the first ninety Roman bishops to AD 715*. Vol. 6, Liverpool University Press, 2000, 42, 44–45. Επίσης, βλ. Cooper, *The Virgin and the Bride*, 140–142.

²⁴⁹ St. J. Davis, *The cult of Saint Thecla: A tradition of women's piety in Late Antiquity*, United States: Oxford University Press, 2001, 83-84.

της Αλεξάνδρειας κατά τα τέλη του 5^{ου} αιώνα²⁵⁰. Η αναφορά στο δημόσιο λουτρό Σευηριανά που εντοπίζεται στο κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας στο τμήμα που περιγράφει τα βασανιστήρια που υπέστη η Αγία είναι ακόμη ένα σημαντικό στοιχείο για τη χρονολόγηση του κειμένου, καθώς αναφορές στο λουτρό Σευηριανά εντοπίζονται μέχρι και τον 4^ο αιώνα.

Πέραν αυτών, στα ποιήματα του *Venantius Fortunatus* του δεύτερου μισού του 6^{ου} αιώνα, μπορεί κανείς να εντοπίσει τα ονόματα της Ευγενίας και της Θέκλας να αντιπαρατίθενται με τρόπο που να διαφαίνεται ότι οι Πράξεις τους προϋπήρχαν στη μορφή που μας είναι γνωστές από τις διάφορες παραλλαγές, αφού διαβάζουμε: *Unde magis, dulcis, hortamur ut ista requires / Quae dedit Eugeniae Christus et Alma Theklae*²⁵¹. Πενήντα χρόνια νωρίτερα, ο Άβιτος, Επίσκοπος της Βιέννης, στο ποίημά του με τίτλο: *De laude Castitatis*²⁵², τοποθετεί την Ευγενία ως ένα λαμπρό παράδειγμα αγνότητας κάτω από διώξεις, και επισημαίνει τα ουσιώδη σημεία της ιστορίας²⁵³. Προφανώς, μέχρι εκείνη την περίοδο η δράση της Αγίας ήταν ήδη ιδιαίτερα γνωστή μέχρι και στη Δύση.

²⁵⁰ Όπως υποστηρίζει ο Anson, η ημερομηνία και προέλευση αυτών των φιαλών και ο Βίος της Ευγενίας είναι σχεδόν τα ίδια. Βλ. J. Anson, "Female Transvestite in Early Monasticism: The Origin and Development of a Motif", *Viator* 5 (1974): 12.

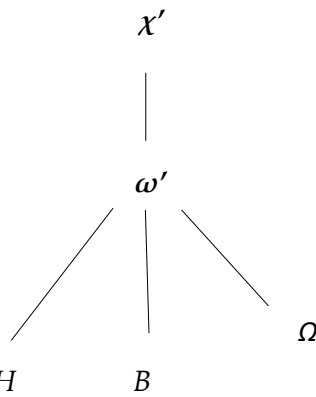
²⁵¹ F. Leo (εκδ.), "Carmina", in *Monumenta Germaniae Historica IV*, Berlin: Weidmann, 1881, 192.

²⁵² Avitus, *De laude castitatis* (Carmen 6), PL 59. 378B.

²⁵³ Conybeare, *Apology*, 148.

Η παραπάνω έρευνα αναδιαρθρώνει την εξάρτηση των κειμένων ως εξής²⁵⁴:

Συριακό κείμενο

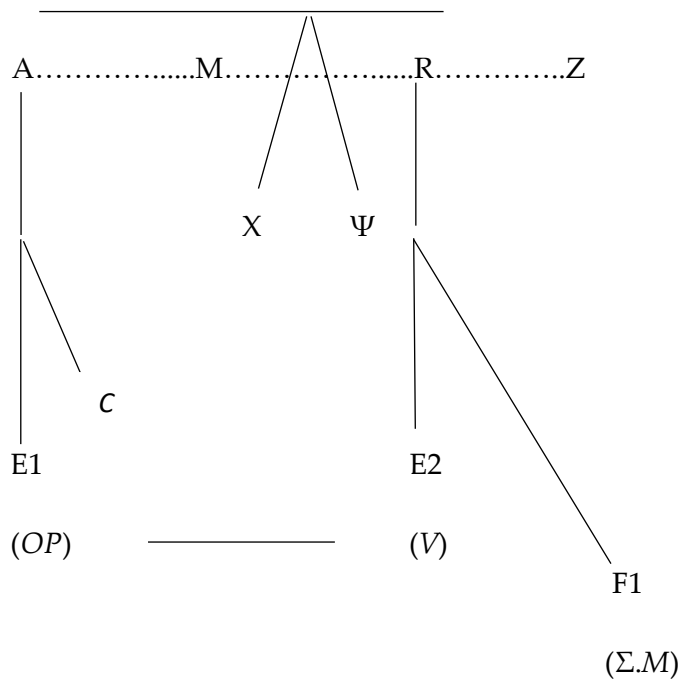

Ελληνικό Κείμενο

Λατινικές Μεταφράσεις

Αρμενική – Αιθιοπική

Ελληνικές Επαναμεταφράσεις

²⁵⁴ Σχέσεις χειρογράφων: Το H περιλαμβάνει σημαντικό αριθμό αγιολογικών κειμένων που ανέρχονται στα 22 κείμενα και αφορούν βίους αγίων, ανακομιδή λειψάνων, εγκώμια και υπομνήματα. Το B περιλαμβάνει επίσης αγιολογικά κείμενα 13 εκ των οποίων εντοπίζονται στο H. Το O περιλαμβάνει 21 κείμενα, όπου στην πλειοψηφία του συμφωνούν με τα κείμενα που παραδίδει το H. Το P περιλαμβάνει επίσης αγιολογικά κείμενα, βίους και μαρτύρια, εγκώμια, κατηχήσεις και φαίνεται να έχει πολλά κοινά με τους κώδικες HBO. Το V περιλαμβάνει εκ διαμέτρου διαφορετικά κείμενα, αν και είναι πάλι αγιολογικά κείμενα. Το C παρουσιάζει πολλές ομοιότητες στα κείμενα που παραδίδει με το P, ωστόσο, αν και δεν υπάρχει πλήρης συμφωνία, υπάρχει σημαντική συνάφεια τόσο στα κείμενα όσο και στη σειρά που παρουσιάζονται τα κείμενα. Για μία αναλυτική περιγραφή των χειρογράφων, βλ. Κεφ.: «Η Χειρόγραφο Παράδοση του Κειμένου», 265-278.

iii. Παράρτημα: Η Επεξεργασία του Βίου από τον Συμεών Μεταφραστή

...περιανθίζει γὰρ τὰς τοιαύτας διηγήσεις λέξεσί τισι
τὸ καλὸν ἀνθούσαις καὶ σχημάτων ποικίλαις ῥοδωνιαῖς
καὶ ὡς ὀρώμενα δείκνυσι τὰ τότε καιροῦ
πράγματα μᾶλλον πραπτόμενα.
ζηλῶ μὲν οὖν ἐγὼ τὸν ἄνδρα
καὶ τῆς τοιαύτης εὐστομίας καὶ χάριτος...²⁵⁵

Λαμβάνοντας υπόψη την πλούσια χειρόγραφη παράδοση του Βίου της αγίας Ευγενίας που μετονομάστηκε Ευγένιος και επιδιώκοντας να εντοπίσουμε τις σχέσεις εξάρτησης των διαφόρων ελληνικών κειμένων, θεωρήσαμε αναγκαίο στο κεφάλαιο αυτό να κάνουμε (i) μία σύντομη ανασκόπηση στον τρόπο γραφής βίων αγίων, στην πορεία εξέλιξης και διαμόρφωσης της συγγραφής τους από τον Συμεών Μεταφραστή και ακολούθως (ii) να εξετάσουμε με περισσότερη λεπτομέρεια τον τρόπο επεξεργασίας του κειμένου του Βίου της Ευγενίας από τον Μεταφραστή. Αν και ο Βίος της αγίας Ευγενίας έχει υποστεί επεξεργασία από τον Μεταφραστή και η εκδοχή του αποτελεί μέρος της παράδοσης του κειμένου, εντούτοις δεν αποτελεί πρωταρχικό μας στόχο να αναλύσουμε εις βάθος και να εξετάσουμε λεπτομερώς όλα τα χειρόγραφα που παραδίδουν το κείμενο της Ευγενίας από τον Μεταφραστή. Απώτερος στόχος μας στο παρόν στάδιο είναι να εξετάσουμε το κείμενο σε επίπεδο περιεχομένου, να διαλευκάνουμε τη σχέση του με τις παραλλαγές που εκδίδουμε στην παρούσα διδακτορική διατριβή αλλά και να δούμε -σε περιορισμένο βαθμό βέβαια- τον τρόπο που επεξεργάζεται ο Συμεών το κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας.

(A) Εξέλιξη Αγιολογικού Είδους

Η μετάβαση από την Ύστερη Αρχαιότητα στο Βυζαντινό Μεσαίωνα, με τις συνακόλουθες αλλαγές στο χώρο της παιδείας, της γλώσσας και των αξιών, αντικατοπτρίζεται σε διάφορα γραμματειακά είδη. Συνεπώς, και η αγιογραφία

²⁵⁵ Μιχαήλ Ψελλός, *Λόγοι*, 284, στίχ. 318-322.

επηρεάστηκε και διαμορφώθηκε μέσα από τις ιστορικές και κοινωνικές καταστάσεις που σημειώθηκαν. Η τομή που συντελέστηκε, προκάλεσε ριζικές πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές, που συνέβαλαν στη μετέπειτα εξέλιξη του είδους. Έπειτα από την περίοδο της σιγής των γραμμάτων, όπως είθισται να χαρακτηρίζονται ο 7^{ος} και 8^{ος} αιώνας, η ελληνική διάνοηση είχε πράγματι προσανατολιστεί πολύ πιο έντονα σε νέα γραμματειακά είδη που ήταν στενά συνυφασμένα με τη ζωή της Εκκλησίας. Ενώ οι βίοι αγίων κατά τους σκοτεινούς αιώνες εκλείπουν, με την επανεμφάνισή τους είχαν απολέσει πολλά προγενέστερα χαρακτηριστικά τους, όπως ήταν η απλότητα, η μορφή και ο προφορικός τους χαρακτήρας²⁵⁶. Μία ομάδα αξιολογών συγγραφέων²⁵⁷ επεδίωξαν να ανακαινίσουν το αγιογραφικό είδος του 9^{ου} αιώνα, προσπάθεια που επέφερε σημαντικούς καρπούς ως προς την ποσότητα και την ποιότητα της λογοτεχνικής σύνθεσης. Σκοπός τους ήταν η αναδιατύπωση παλαιότερων κειμένων σε μία περίτεχνη μορφή και η απόδοσή τους σε υψηλότερο ύφος. Επεξεργάστηκαν, δηλαδή, υλικό που προήλθε από πρωϊμότερες γενιές αγιογράφων, προσαρμόζοντάς το ανάλογα στις απαιτήσεις και στα γούστα της εποχής τους²⁵⁸. Επεδίωκαν να εναρμονίσουν την αγιογραφική απεικόνιση στις αλλαγές που υφίσταται ο τρόπος λατρείας ενός αγίου, που σαφέστατα δημιούργησε αξιώσεις για αντίστοιχες αλλαγές στα αγιογραφικά κείμενα²⁵⁹.

Εκ παραλλήλου, παρατηρείται μία προσπάθεια των λογίων της εποχής να κινηθούν μέσα σε διαφορετικά επίπεδα ύφους. Αναζητούν εναλλακτικούς τρόπους έκφρασης του ίδιου ή σχεδόν του ίδιου περιεχομένου, ή συγγράφουν νέους βίους, που χαρακτηρίζονται από το ιδιαίτερο και προσωπικό ύφος του εκάστοτε συγγραφέα, που ενδεχομένως να χαρακτήριζε την περίοδο ή την περιοχή του. Η συνεχόμενη παραγωγή αγιογραφικών κειμένων και

²⁵⁶ St. Efthymiadis, «The Byzantine Hagiographer and his Audience in the Ninth and Tenth Centuries», στο Høgel, *Metaphrasis*, 59.

²⁵⁷ Ό,π., 60. Πρόκειται για τον Πατριάρχη Ταράσιο, τον Θεόδωρο Στουδίτη, τον Μεθόδιο, τον Ιγνάτιο τον Διάκονο, τον Μιχαήλ Σύγκελλο, κ.ά.

²⁵⁸ Chr. Høgel, «The Redaction of Symeon Metaphrastes», στο Høgel, *Metaphrasis*, 10.

²⁵⁹ J. O. Rosenquist, «Changing Styles and Changing Mentalities: The Secondary Versions of the Life of St Philaretos the Merciful», στο Høgel, *Metaphrasis*, 43-44.

επανεπεξεργασιών που εκδηλώνεται κατά τους Βυζαντινούς αιώνες, μαρτυρεί τους ποικίλους τρόπους με τους οποίους γίνεται η προσαρμογή στις αλλαγές των αναγκών. Συνεπώς, ο διαφορετικός τρόπος απεικόνισης του βίου ενός αγίου που παρατηρείται μέσα από τη χειρόγραφη παράδοση του βίου του, έγκειται σε πολύπλευρους και σύνθετους παράγοντες. Η αλλιώτικη ιδεολογία, η γλώσσα και ο τρόπος έκφρασης, η θέση που κατείχε ο εκάστοτε αγιογράφος-αντιγραφέας-μεταφραστής και ο τρόπος που αντιμετώπισε τις διάφορες καταστάσεις, επηρέασαν αναλόγως το κείμενο²⁶⁰.

Ο Συμεών Μεταφραστής ήταν ο πρώτος λόγιος που αναγνωρίστηκε για την προσπάθεια του να συνθέσει αναθεωρημένες εκδόσεις των βίων αγίων²⁶¹ και αυτή ακριβώς η επιδίωξή του αποτέλεσε το ύψιστο επίτευγμά του. Πλήθος μεμονωμένων βίων από παλαιότερους συγγραφείς συγκεντρώθηκαν από τον Μεταφραστή, καθώς θεωρήθηκαν έργα κακογραμμένα και ανομοιομορφα. Παράλληλα, τα έργα αυτά είχαν αρχίσει να περιφρονούνται, τόσο λόγω της γλωσσικής ακαταστασίας τους όσο και λόγω της αντίστοιχης αναγεννήσεως των γραμμάτων την εποχή εκείνη του Βυζαντίου. Επανεξετάζοντας, λοιπόν, ο Μεταφραστής πολλά από τα κείμενα αυτά, επιχείρησε να σταθεροποιήσει και να απλοποιήσει τη γλώσσα, δίνοντας συνάμα ένα ρητορικό καλλωπισμό στα κείμενα σε ύφος γλυκύ, εκκλησιαστικό και ευανάγνωστο. Διασκεύασε (= μετέφρασε) τα παλαιότερα μαρτυρολόγια και τους βίους, ώστε ο λόγος «προς τε τὰ πρόσωπα καὶ τοὺς καιροὺς μεθαρμόζεται...ὡς πρὸς ἀρχέτυπα δὲ τὰ ἀρχαιότερα τῶν πραγμάτων ἐπατενίζων...»²⁶². Εκ παραλλήλου, οργάνωσε το υλικό του σε κεφάλαια σύμφωνα με τις γιορτές του εκκλησιαστικού ημερολογίου. Μία πρακτική που συστηματοποιήθηκε τον 10^ο αιώνα μέσα στα πλαίσια της άνθησης του Εγκυκλοπαιδισμού, που χαρακτηρίστηκε από τον

²⁶⁰ ODB, s.v. *Vita*, 2180.

²⁶¹ Το έργο της ανασύνθεσης της αγιολογικής κληρονομιάς των προηγούμενων αιώνων ανέλαβε πρώτος γύρω στο 900 ο Νικήτας Παφλαγών, χωρίς ωστόσο να τύχει μεγάλης αναγνώρισης. Βλ. C. Mango, *Βυζάντιο: Η αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης*, μτφρ. Δ. Τσουγκαράκης, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης ³1999, 294.

²⁶² Μιχαήλ Ψελλός, *Λόγοι*, 282-283, στίχ. 279-280, 285-286.

Ehrhard ως μία κίνηση επανάστασης στο πεδίο της αγιογραφίας²⁶³. Συνεπώς, η συλλογή σχεδόν 150 κειμένων σε 10 κεφάλαια που συντάχθηκαν από τον Μεταφραστή, αποτέλεσαν μία σταθερή έκδοση Μηνολογίου²⁶⁴, η συγγραφή του οποίου χρονολογείται στη διάρκεια της βασιλείας του Βασιλείου Β' (976-1025)²⁶⁵. Η ιδιαιτερότητα και η αξία του έργου του Συμεών έγκειται ακριβώς στην έκταση του μεταφραστικού του εγχειρήματος που διενεργήθηκε συστηματικά, αλλά και στην επακόλουθη απέραντη κυκλοφορία των χειρογράφων του²⁶⁶. Επιπλέον, από τον 11^ο αιώνα και εξής οι βίοι που συνέθεσε διαβάζονταν στους μοναστικούς κύκλους.

Αρχαία αγιολογικά κείμενα, λοιπόν, δέχθηκαν εκ νέου επεξεργασία αποσκοπώντας να δοθεί ένα πιο περίτεχνο ρητορικό αποτέλεσμα. Λέξεις και εκφράσεις των αρχικών κειμένων είτε διατηρούνταν είτε αναδιατυπώνονταν παραφρασμένες. Υπήρχε, σαφώς, σεβασμός προς τα πραγματικά γεγονότα και τις βασικές πληροφορίες, ενώ ήσσανος σημασίας σκηνές και λεπτομέρειες παραλείπονταν, απλοποιώντας κατά αυτό τον τρόπο το υλικό τους και προσδίδοντας στο κείμενό τους μία νοηματική λιτότητα²⁶⁷. Βέβαια, στοιχεία που κατά την κρίση ενός γραφέα του 10^{ου} αιώνας μπορεί να θεωρούνταν ως παρωχημένες λεπτομέρειες και ανούσιες πληροφορίες και να παραλείπονταν,

²⁶³ ODB, *Symeon Metaphrastes*, 1983.

²⁶⁴ Η Μεταφραστική αυτή συλλογή δεν ήταν σαφώς το πρώτο Μηνολόγιο. Η πρώτη αναφορά για σύνθεση Μηνολογίου τοποθετείται γύρω στο 600, ενώ και πολλά άλλα χειρόγραφα που διασώζουν παλαιά Μηνολόγια χρονολογούνται πριν τις συντάξεις του Μεταφραστή. Βλ. Høgel, «The Redaction of Symeon», 9.

²⁶⁵ Απ. Καρπόζηλος, *Βυζαντινοί Ιστορικοί και Χρονογράφοι*, II, Αθήνα: Κανάκης 2002, 393. Ωστόσο οι απόψεις δίστανται, βλ. ODB, s.v. *Symeon Metaphrastes* 1983. Επιπλέον, είναι σαφές ότι το Μηνολόγιο γράφτηκε με διαταγή αυτοκράτορα, αφού και ο Ψελλός γράφει: *Φασί γέ τοι μηδ' εκ παρέργου τούτον ήφθαι τοῦ πράγατος μηδὲ αὐτὸν προθέμενον, εἰ μὴ ὅσον βούλεσθαι· βασιλῆιοι δὲ τούτον παρακλήσεις ἐπὶ τούτο προήνεγκαν καὶ οἷς ἐφροντίζετο λόγος καὶ σύνεσις*. Βλ., Μιχαήλ Ψελλός, *Λόγοι*, 285, στίχ. 330-333.

²⁶⁶ E. Schiffen, «Metaphrastic Lives and Earlier metaphrasteis of Saints' Lives», στο Høgel, *Metaphrasis*, 22. Γενικότερα για το μεταφραστικό έργο του Συμεών Μεταφραστή βλ., Høgel, *Metaphrasis*, 1-80.

²⁶⁷ Γενικότερα για τον τρόπο εργασίας του Συμεών, βλ. Μιχαήλ Ψελλός, *Λόγοι*, 282-283, στίχ. 266-295.

ενδεχομένως στους σημερινούς ερευνητές να αποτελούν σημαντικές απώλειες²⁶⁸. Η «απαλοιφή» λεπτομερειών και πληροφοριών από ένα σύνολο κειμένων που είχαν όλη τη ζωντάνια και την ιδιαιτερότητα ενός συγκεκριμένου χώρου, συνέβαλε στη διαμόρφωση και κατάληξή τους σε μία σειρά από κοινοτοπίες²⁶⁹. Εν συνεχεία, προσπαθώντας ο αναθεωρητής να μεταβάλει τη μονότονη αφήγηση, διαφοροποιούσε τη σειρά στην έκθεση των γεγονότων δίνοντας άθελα του ίσως και άλλο νόημα. Από την άλλη, πολλά επαναλαμβάνονταν σε έμμεσο λόγο ή αναδιατυπώνονταν περιφραστικά, προσφέροντας τη δυνατότητα στον αφηγητή να εκφράσει πιο πιστά τις αντιδράσεις των προσώπων, τον τρόπο ομιλίας τους και την ψυχολογική τους κατάσταση²⁷⁰.

Γενικότερα, οι Βυζαντινοί στο σύνολό τους δε θεωρήθηκαν άξιοι μίμησης, αν και η πεζογραφία περιέχει έναν αναρίθμητο όγκο βυζαντινών παραφράσεων ή μεταφράσεων υψηλού ύφους. Οι αλλαγές που εισάγονται από τους παραφραστές, συνήθως εκλαμβάνονται και αντιμετωπίζονται ως αποκλίσεις από το υψηλό ύφος· παραδείγματος χάριν, οι παραλείψεις ή απλοποιήσεις δύσκολων μεταβάσεων, η αφαίρεση των υπερβατών, ο σχολιασμός λέξεων που έχουν μεταφερθεί αυτούσιες από το αρχαίο κείμενο, η εισαγωγή εμπρόθετων σχηματισμών αντί της δοτικής, του ενεστώτα και του παρελθόντος αντί του παρακειμένου και του υπερσυντέλικου, των περιφραστικών δομών με το ἔχειν ή

²⁶⁸ Σύγχρονοι μελετητές του είδους έχουν μία «αρνητική» αίσθηση για το έργο του Συμεών, υποστηρίζοντας ότι επέφερε την «πλήρη αποσύνθεση της Βυζαντινής Αγιολογίας». Όπως υποστηρίζουν, με τη συλλογή του Συμεών περιήλθαν κατά μεγάλο μέρος όλα τα παλαιότερα κείμενα σε αχρηστία, «ενώ θα ήταν αυτά για μας απείρως πολυτιμότερα. Για παράδειγμα, ο Hippolyte Delehayé's τον κατηγορεί ως *funestissimus homo, devastator*, ενώ και ο Ševčenko σημειώνει ότι πρέπει να είμαστε επιφυλακτικοί πριν χαρακτηρίσουμε τον Συμεών ως συγγραφέα υψηλού ύφους. Αν ωστόσο θελήσουμε να διατηρήσουμε αυτό το χαρακτηρισμό, όπως συμπληρώνει ο Ševčenko, θα πρέπει να θεσπίσουμε ακόμη μία κατηγορία, το «υπέρ-υψηλό ύφος» (*super-high style*). Για περαιτέρω βλ. K. Krumbacher, *Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας*, I, μτφρ. Γ. Σωτηριάδου, Αθήνα: Π. Δ. Σακελλαρίου 1897, 357· I. Ševčenko, *Levels of style in Byzantine prose*, Harvard Ukrainian Research Institute, Harvard University 1981, 302.

²⁶⁹ Mango, *Βυζάντιο: Η αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης*, 295.

²⁷⁰ Høgel, «The Redaction of Symeon», 15.

υπάρχειν στη θέση ρημάτων, κ.ά.²⁷¹. Επιπλέον, σύνηθες είναι να γίνεται σύνδεση της χρήσης του υψηλού ύφους με τους λίγους μορφωμένους που τα γραφόμενά τους προσορίζονταν για ένα μικρό κύκλο ομοτίμων τους, το μεσαίο ύφος να ταυτίζεται με το μεγαλύτερο αριθμό των συγγραφέων που απευθύνονταν σε ένα ευρύτερο κοινό, ενώ το χαμηλό ύφος να συνδέεται με τους λιγότερο μορφωμένους που έγραφαν λόγω αρεσκείας και αποτείνονταν στο δικό τους περιβάλλον²⁷².

(B) Ο Βίος της Ευγενίας από τον Συμεών Μεταφραστή

Η εν λόγω διδακτορική διατριβή, όπως προαναφέρθηκε, στο παρόν στάδιο δεν έχει ως στόχο να εξετάσει εις βάθος όλα τα χειρόγραφα που παραδίδουν το κείμενο που συντέθηκε από τον Συμεών τον Μεταφραστή, αν και σαφώς μια τέτοια μελέτη θεωρούμε ότι θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Μια προκαταρκτική έρευνά μας κατά τη διάρκεια συγκέντρωσης των χειρογράφων από τις διάφορες βιβλιοθήκες του εξωτερικού, έδειξε ότι τα χειρόγραφα που παραδίδουν το κείμενο από τον Συμεών είναι ποικίλα ενώ ο διαχωρισμός που παραδίδει η BHG για τις διάφορες παραλλαγές του βίου της αγίας Ευγενίας δεν είναι ιδιαίτερα βοηθητικός, καθώς όπως παρατηρήσαμε υπάρχει σύγχυση. Έπειτα από σχετική παραγγελία και προσεχτική εξέταση των λεπτομερειών των χειρογράφων, διαφάνηκε ότι χειρόγραφα που παρουσιάζονταν στην BHG ότι παραδίδουν το κείμενο της Β' παραλλαγής, παρέδιδαν εν τέλει το κείμενο το «κατασκευασμένο» από τον Συμεών.

Αναφέρουμε ενδεικτικά τα χειρόγραφα που εντοπίσαμε ότι παραδίδουν το κείμενο του Συμεών του Μεταφραστή και τα οποία μέσα από τις έρευνές μας σε σχετικούς καταλόγους χειρογράφων σημειώνεται ότι παραδίδουν το κείμενο της Β' Παραλλαγής:

²⁷¹ I. Ševčenko, *Levels of style in Byzantine prose*, Harvard Ukrainian Research Institute, Harvard University 1981, 309.

²⁷² Ο.π., 310.

- Venetus Marcianus gr. 355²⁷³,
- Venetus Marcianus gr. 356²⁷⁴,
- Parisinus Graecus 921²⁷⁵,
- Parisinus Graecus 1490²⁷⁶,
- Parisinus Graecus 1496²⁷⁷,
- Parisinus Graecus 1531²⁷⁸,
- Parisinus Graecus 1535²⁷⁹,
- Parisinus Graecus 1550²⁸⁰,
- Parisinus Graecus 1553²⁸¹,
- Coislilianus 147²⁸²,
- Coislilianus 148²⁸³,
- Coislilianus 306²⁸⁴,

²⁷³ H. Delehay, "Catalogus Codicum Hagiographicorum Graecorum Bibliothecae D. Marci Venetiarum", *Analecta Bollandiana* 24 (1905) 184-185.

²⁷⁴ Ο.π., 185-186.

²⁷⁵ Ehrhard, II, 509· H. Omont, *Catalogus Codicum Hagiographorum Graecorum Bibliothecae Nationalis Parisiensis*, Paris 1896, 51-53· Του ιδίου, *Inventaire Sommaire des Manuscrits Grecs de la Bibliothèque Nationale*, I, Paris 1888, 176.

²⁷⁶ H. Omont, *Catalogus Codicum Hagiographorum Graecorum Bibliothecae Nationalis Parisiensis*, Paris 1896, 173-175· Του ιδίου, *Inventaire Sommaire des Manuscrits Grecs de la Bibliothèque Nationale*, II, Paris 1888, 63-64· Ehrhard, II, 492.

²⁷⁷ Omont, *Catalogus Codicum*, 183-185· Του ιδίου, *Inventaire Sommaire*, II, 66-67· Ehrhard, *Überlieferung* II, 511.

²⁷⁸ Omont, *Catalogus Codicum*, 228-229· Του ιδίου, *Inventaire Sommaire*, II, 81-82· Ehrhard, *Überlieferung* II, 511.

²⁷⁹ Omont, *Catalogus Codicum*, 234-235· Του ιδίου, *Inventaire Sommaire*, II, 83· Ehrhard, *Überlieferung* II, 493.

²⁸⁰ Omont, *Catalogus Codicum*, 252-254· Του ιδίου, *Inventaire Sommaire*, II, 89· Ehrhard, *Überlieferung* II, 511.

²⁸¹ Omont, *Catalogus Codicum*, 257-258· Του ιδίου, *Inventaire Sommaire*, II, 90-91· Ehrhard, *Überlieferung* II, 511-512.

²⁸² Omont, *Catalogus Codicum*, 301-302· Του ιδίου, *Inventaire Sommaire*, II, 143-144· R. DEVREESSE, *Bibliothèque nationale, Département des manuscrits. Catalogue des manuscrits grecs*, II: *Le fonds Coislin*, Paris, 1945, 133-134· Ehrhard, *Überlieferung* II, 512-513.

²⁸³ Omont, *Catalogus Codicum*, 302-304· Του ιδίου, *Inventaire Sommaire*, III, 144· Devreesse, II, 134-135· Montfaucon, *Bibliotheca Coislina*, 213· Ehrhard, *Überlieferung* II, 493.

²⁸⁴ Omont, *Catalogus Codicum*, 314- 316· Του ιδίου, *Inventaire Sommaire*, III, 177-178· Devreesse, II, 293-295· Ehrhard, *Überlieferung* III, 150-153,332· M. VOGEL – V.GARDTHAUSEN, *Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance*, Germany, 1966, 99.

– Supplementum Graecum 563²⁸⁵ .

Προχωρώντας σε μια παράλληλη ανάγνωση των τριών παραλλαγών με το κείμενο που συντέθηκε από τον Συμεών Μεταφραστή μπορεί εύκολα κανείς να βγάλει συμπεράσματα τόσο για τον τρόπο που ο εν λόγω συμπλητής επεξεργαζόταν τα κείμενα όσο και για το ποιά παραλλαγή αποτέλεσε τη βάση για τη σύνθεσή του.

Βασική Δομή: Ομοιότητες – Διαφορές – Παραλήψεις

Το βασικό περιεχόμενο της ιστορίας της αγίας Ευγενίας που μετονομάστηκε Ευγένιος ακολουθείται στο κείμενο που συντέθηκε από τον Συμεών (PG 116, 613), παρατηρείται σαφήνεια και αλληλουχία στην ακολουθία των γεγονότων ενώ οι διαφορές που σημειώνονται δεν επηρεάζουν σε βάθος το κείμενο.

- Ο αδελφός της Αγίας ονομάζεται Άμιτος στις πρώτες αράδες και ακολούθως Άβιτας.
- Αναφέρεται ότι η Ευγενία βρισκόταν στο 15^ο έτος της ηλικίας της όταν ρωτήθηκε από τους γονείς της εάν επιθυμεί να συζευχθεί.
- Το κείμενο σημειώνει ότι βρέθηκε στα χέρια της Ευγενίας Παύλου του θείου κήρυκος ή θεία τῶν Ἐπιστολῶν βίβλος, που την προέτρεψε αμέσως να αφιερωθεί στο Θεό, ενώ δε γίνεται καμία αναφορά στην αγία Θέκλα.
- Το κείμενο μας ενημερώνει ότι υπήρχε βασιλικό πρόσταγμα που έστελνε τους Χριστιανούς εκτός των τειχών της πόλεως. Οι γονείς της Ευγενίας της δίνουν άδεια να αναχωρήσει προς τους αγρούς χωρίς καμία υποψία.
- Η Ευγενία δεν αναφέρει εξαρχής την πρόθεσή της να κουρέψει τη γυναικεία της κόμη και να μεταμφιεστεί σε άνδρα μοναχό. Στο σημείο που οι άλλες παραλλαγές μας ενημερώνουν για την επιθυμία της, ο Σ.Μ αναφέρει απλά: «Ἐγὼ δὲ ὑμῖν οὐχ ὡς δέσποινα ἔτι προσενεχθήσομαι, ἀλλ' ὁμόδουλος ἔσομαί τε καὶ ἀδελφή, ἐπεὶ καὶ κοινὸν Δεσπότην καὶ Πατέρα

---

²⁸⁵ Omont, *Catalogus Codicum*, 333-334. Του ιδίου, *Inventaire Sommaire*, III, 277. Ehrhard, *Überlieferung* II, 513.

ἔξομεν τὸν Θεόν» (PG 116, 613). Λίγο πιο κάτω, όταν ολοκληρώνει το λόγο της προς τους δύο ευνούχους της, δηλώνει ξεκάθαρα την επιθυμία της: «Υμεῖς δὲ ἀλλὰ τὴν κόμην γούν τῆς κεφαλῆς ἀποκείρατε τῆς ἐμῆς, καὶ πλοκάμους δὴ περιέλετε τούτους, ἔπειτα καὶ ἀνδρικήν μοι περιθέντες στολήν.

- Αναφέρεται ο Ἐλενος ως ἐπίσκοπος και ο Θεόδωρος ως ηγούμενος.
- Το κείμενο μας ενημερώνει ὅτι ἔπειτα ἀπὸ τὴ μεταμφίεση, ἡ Ευγενία μαζί με τους δύο ευνούχους κατέφθασαν στο φροντιστήριο τὴν ἴδια ὥρα που ἔφθασε ο ἐπίσκοπος Ἐλενος ἀπὸ τὴν Ηλιούπολη με τὴ συνοδεία πλήθος ἀνδρῶν που ἔψαλλαν. Το γεγονός αὐτό ἔγινε ἀντιληπτό ὡς θεϊκό σημάδι.
- Περιγράφεται ἡ ἱστορία τοῦ Ἐλενου με τὸν μάγο Ζαρέα και τὰ θαυμαστά γεγονότα που τελέστηκαν.
- Ο Συμεὼν ἀναφέρεται στὴν ἐκδήλωση τῆς ἐπιθυμίας τῆς Αγίας πρὸς τὸν Ευτρόπιο γιὰ νὰ τους δοθεῖ τὸ θεῖο βάπτισμα και νὰ ἐνταχθοῦν στο ποίμνιο τοῦ ἐπισκόπου Ελένου.
- Ἡ γυναίκα ἀπὸ τὴν Αλεξάνδρεια που ἐρωτεύεται τὸν μοναχὸ Ευγένιο ἀγνοώντας τὴν πραγματικὴ τὴ ταυτότητα ὀνομάζεται Μελανθία. Στο κείμενο τοῦ Συμεὼν ὁμως δὲν γίνεται καμία ἀναφορὰ γιὰ τὴν κοινωνικὴ θέση που εἶχε, οὔτε ὅτι ἦταν χήρα.
- Ο διάδοχος που ἐστάλη νὰ ἀντικαταστήσει τὸν Φίλιππο στὴν ἐπαρχότητα τῆς πόλης με ἀφορμὴ τὴς χριστιανικῆς τῶν ἐπιλογῆς και κινήσεις ὀνομάζεται Τερέντιος και ὄχι Περέννιος ὅπως διαβάζουμε στὴς ἄλλες ἐλληνικῆς παραλλαγές.
- Το κείμενο τοῦ Συμεὼν Μεταφραστῆ ἀναφέρει ὅτι ο Φίλιππος ἐτάφηκε μέσα στὴν πόλη κοντὰ σε ἕνα μέρος που ὀνομαζόταν Ἴσιο, τοποθεσία που δὲν ἐντοπίζουμε σε κάποια ἀπὸ τὴς ἄλλες παραλλαγές.

Α'	Β'	Σ.Μ
Ἡ δὲ μακαρία Εὐγενία τοῦ πατρὸς αὐτῆς καὶ μάρτυρος τὸ σῶμα κατέθετο ἐν τῷ παρὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς Κλαυδίας γενομένῳ ξενοδοχείῳ, ἐγγὺς τῆς	Πλησίον τοίνυν τοῦ ἀσκητηρίου, ὅπου ἡ ἅγια Εὐγενία, ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ, μοναστήριον παρθένων πεποίηκεν, ἐκεῖ τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐκέλευσεν	Τυχάνει δὲ ταφῆς εἶσω τῆς πόλεως ἐγγὺς που τοῦ καλουμένου Ἰσίου, ὅπου αὐτός, περιῶν ἔτι, οἶκον ἱερὸν ᾠκοδόμησεν. Εὐγενία δὲ μετὰ τὸν ἀναγνωρισμὸν

καλουμένης Νιτρίας, τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς οἶκον εὐκτήριον εἰς δοξολογίαν τοῦ δεσπότη Χριστοῦ βασιλικῆ ἀξία ἐν τῷ προδηλωθέντι τόπῳ οἰκοδομησάντων. Τούτου δὲ γενομένου, πάντες ὁμοῦ οἱ περὶ τὴν Εὐγενίαν καὶ τὴν μητέρα αὐτῆς καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἀναζευγνύουσιν εἰς τὴν Ῥώμην (S24).

ἀποτεθῆναι, ἔνθα καὶ ἐκκλησίαν τῷ Χριστῷ ᾠκοδόμησεν. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ καὶ ἡ μακαρία Κλαυδία ξενοδοχεῖον ᾠκοδόμησεν καὶ ἐτύπωσεν κτήματα ὀφείλοντα ἐξυπηρετῆσαι ἐκεῖ πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ξένων. Αὕτη δὲ μετὰ Ἀβίτου καὶ Σεργίου τῶν υἱῶν καὶ Εὐγενίας θυγατρὸς αὐτῆς ἀπῆλθεν ἐπὶ τὴν Ῥώμην (S37).

σύναμα καὶ ἄλλαις παρθένοις ἀγνείας τε καὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν εἶχετο βίου. Ἡ δὲ γε μακαρία Κλαυδία, ἦν Φιλίππου γαμετήν, Εὐγενίας δὲ μητέρα ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε, καὶ ἕτερον οἶκον εἰς ὑποδοχὴν ξένων τῷ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἤδη γενομένῳ προσᾠκοδόμησε, πλήθος ἐν αὐτῷ χρημάτων ἀφιερῶσασα εἰς χορηγίαν τῶν προσηκόντων ἐπιξενουμένοις ἐπιτηδείων (PG 116, 640A-B).

- Ο ἐπίσκοπος που βαπτίζει την Βασίλλα ονομάζεται *Κορνήλιος* σε συμφωνία με το κείμενο της Γ' παραλλαγής. Το κείμενο της Α' παραλλαγής τον ονομάζει *Σωτήρα*.
- Αναφέρεται ότι τα γεγονότα με τη Βασίλλα τελέστηκαν στην εποχή των αυτοκρατόρων *Ουάλλερριανού και Γαλλίου*.
- Ο Ἐπαρχος στον οποίον παρουσιάζεται η Ευγενία και την διατάζει να κάνει θυσία στη θεά Αρτέμιδα ονομάζεται *Νικήτιος* στο κείμενο από τον Συμεών σε πλήρη συμφωνία με το κείμενο της Γ' Παραλλαγής. Εν αντιθέσει, στην Α' παραλλαγή ονομάζεται *Ἀνίκητος*.
- Αναφέρονται με κάθε λεπτομέρεια τα βασανιστήρια που υπέστη η Αγία, υπογραμμίζεται ο θαυμαστός τρόπος με τον οποίον κατάφερε να επιβιώσει και δηλώνεται η ημέρα του μαρτυρίου της.
- Δεν αναφέρεται με σαφήνεια πόσες μέρες παρέμεινε στη σκοτεινή φυλακή μέχρι το θάνατό της, ενώ η αποκάλυψη του θανάτου της γίνεται στην ίδια από τον ίδιο τον Χριστό. Η αναφορά αυτή συμφωνεί με τις λατινικές παραλλαγές που σημειώνουν ότι ο ίδιος ο Σωτήρας Χριστός εμφανίζεται στην Αγία, ενώ η Α' παραλλαγή και η Γ' παραλλαγή σημειώνουν ότι παρουσιάζεται στην Αγία ἄγγελος Κυρίου.

Με βάση την παραπάνω ανάλυση δεν μπορούμε με απόλυτη βεβαιότητα να δηλώσουμε ποια παραλλαγή υπήρξε το βασικό κείμενο, το πρότυπο του Συμεών

Μεταφραστή για τη δημιουργία και «κατασκευή» της δικής του σύνθεσης του βίου της αγίας Ευγενίας. Εξετάζοντας και διαβάζοντας παράλληλα τα κείμενα των ελληνικών παραλλαγών και το κείμενο του Συμεών Μεταφραστή μπορούμε με βάση τα ποσοτικά αποτελέσματα να εκφράσουμε κάποια πρωταρχικά αποτελέσματα.

- Το κείμενο μας ενημερώνει ότι η Αγία ήταν στο 15ο έτος της ηλικίας της όταν την ζήτησε για γάμο ο Άκυλινος, σε αντίθεση με το κείμενο της Α' παραλλαγής που αναφέρει ότι η Αγία βρισκόταν στο 16ο έτος της ηλικίας της.

Α'	Β'	Σ.Μ
<p>Ἡ δὲ τούτου θυγάτηρ Εὐγενία, εἰς <u>ἕξ καὶ δέκατον φθάσασα ἔτος</u>, οὕτως ἐξαιρέτως φρονήσει προέκοπτεν ἑλληνικοῖς τὲ καὶ ῥωμαϊκοῖς εἰς ἄκρον πεπαιδευμένη λόγοις, ὥστε καὶ παρὰ σοφῶν θαυμάζεσθαι. Μιᾶς οὖν τῶν ἡμερῶν ἐπερώτησεν αὐτὴν ὁ πατὴρ αὐτῆς, εἰ βούλοιο γαμηθῆναι Ἀκυλιανῶ τῷ υἱῷ τοῦ ὑπάτου. (§1 - §2)</p>	<p><u>Ἐν τῷ οὖν πεντεκαιδεκάτῳ ἔτει τῆς ἡλικίας αὐτῆς</u> αἰτεῖται πρὸς γάμον ὑπὸ Ἀκυλίνου τοῦ ὑπάτου. (§2)</p>	<p><u>...μήπω τὸ πέμπτον ἔτος καὶ δέκατον ὑπερβάσα τῆς ἡλικίας...</u> Ἐπεὶ δὲ μὴ εἶχε λαθεῖν, τῆς φήμης διὰ πάντων χωρούσης, τὴν ἐνδοξοτάτην κατ' ἀρετὴν ὁ ἐνδοξότατος τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν ἐμνηστεύετο Ἀκυλίνος, ὑπάτος ὢν τῆνικαῦτα καὶ ἄλλως τὰ πρῶτα τῶν παρὰ Ῥωμαίοις ἔχων εὐπατριδῶν (PG 116, 612).</p>

- Ακολούθως ο Συμεών Μεταφραστής σε συμφωνία με το κείμενο της Β' παραλλαγής αναφέρεται στην επιθυμία διαφόρων πλούσιων γαμπρῶν να συζευχθούν με την Ευγενία, λεπτομέρεια που απουσιάζει εντελώς από το κείμενο της Α' παραλλαγής.

Α'	Β'	Σ.Μ
---	<p>Τοίνυν ἄλλων τὲ καὶ ἄλλων αἰτούντων αὐτὴν πρὸς γάμον, αὕτη τῇ ψυχῇ λίαν ἀνθέστηκεν. (§2)</p>	<p>Πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων ἐξαιτουμένων αὐτὴν παρὰ τῶν τεκόντων πλούτῳ τε λαμπρῶν καὶ τῷ γένει περιφανῶν οὐδόλως ἐπὶ πᾶσιν ἐκείνη εὐπροσώπου ἠπόρησεν ἀφορμῆς (PG 116, 612C).</p>

- Χαρακτηριστική και άξια προσοχής είναι η αναφορά στο κείμενο του Συμεών Μεταφραστή ότι η Ευγενία παρακινείται να ακολουθήσει τη μοναστική ζωή και

να αφιερωθεί στο Θεό διαβάζοντας τη βίβλο του Αποστόλου Παύλου, αναφορά που εντοπίζεται επίσης στο κείμενο της Β' παραλλαγής. Δεν γίνεται λοιπόν καμία αναφορά στην αγία Θέκλα σε αντίθεση με το κείμενο της Α' παραλλαγής.

Α'	Β'	Σ.Μ
<p>Ἐνέπεσεν δὲ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς <u>τοῦ ἀγιωτάτου Ἀποστόλου Παύλου καὶ τῆς παρθένου Θέκλης ἢ ἐξηγήσις</u> καὶ ἀναγινώσκουσα λαθραίως ἐδάκρυεν ἐφεκάστης, διὰ τὸ καὶ μάλιστα ἑλληνικωτάτοις αὐτὴν γονεῦσιν ὑπάρχειν· Ὡς οὖν ἀνεγίνωσκεν καθεκάστην, ἤρχετο ἐν τῇ εὐεπιδέκτῳ αὐτῆς ψυχῇ, ὥστε τῇ τῶν χριστιανῶν διδασκαλίᾳ +προσκαλεῖν ἐρεῖν+. (§2)</p>	<p>Ἦλθεν δὲ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς <u>ἡ διδαχὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου</u> καὶ ὑπάρχουσα ὑπὸ γονεῖς Ἑλλήνας κατὰ ψυχὴν ἤρξατο χριστιανὴ εἶναι. (§2)</p>	<p>Ἦκεν εἰς χεῖρας αὐτῆ <u>Παύλου τοῦ θείου κήρυκος ἢ θεία τῶν Ἐπιστολῶν βίβλος</u>, καὶ τῇ διανοίᾳ τῶν λόγων ἐρείσασα τὴν ψυχὴν καὶ γνοῦσα ὅτι εἰς Θεὸς ἐστὶν ἀληθής, ὁ τὸ πᾶν τοῦτο πεποικώς, περιλάμπεται μὲν αὐτίκα τὸν νοῦν, ἅτε καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦτον καθηραμένη, κατὰ ψυχὴν δὲ τὸ γε νῦν ἔχον τῷ Χριστῷ πιστεύσασα ἐν τῷ φανερῷ τὴν τῶν τεκόντων λύσσαν ὑποβλέπουσα ἦν (PG 116, 612D-613A).</p>

Στηριζόμενοι λοιπόν στην απουσία οποιασδήποτε αναφοράς στη Θέκλα τόσο στο κείμενο του Συμεών όσο και στο κείμενο της Β' παραλλαγής, επιχειρούμε να προχωρήσουμε σε μία πρώτη συσχέτιση των δύο κειμένων. Τα δύο κείμενα ωστόσο δεν παρουσιάζουν στο παρόν απόσπασμα κάποια άλλη ομοιότητα καθώς το κείμενο της Β' παραλλαγής είναι λιτό και σύντομο, ενώ το κείμενο του Μεταφραστή επεκτείνεται ολίγον περαιτέρω, ως είθισται, χωρίς ωστόσο να δίνει επιπλέον πληροφορίες στον αναγνώστη ή ακροατή. Βέβαια, αυτό επιβεβαιώνει την πρακτική του Συμεών στον τρόπο επεξεργασίας των κειμένων.

- Ακολούθως, το κείμενο της Α' παραλλαγής παρουσιάζει την αποχώρηση της αγίας Ευγενίας από το πατρικό της σπίτι απλά και συνοπτικά χωρίς κάποια επιπλέον επεξήγηση, σημειώνοντας:

Α'	Β'	Σ.Μ
<p>Αἰτήσασα δὲ χάριν παρὰ τῶν αὐτῆς γονέων, ὥστε αὐτὴν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκδημησαὶ χωρίῳ τινί. (§2)</p>	<p>καὶ ἐπειδὴ προστεταγμένον ἦν τοὺς χριστιανούς ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως ἀναχωρῆσαι καὶ ἔξω πυλῶν</p>	<p>Ἐπεὶ δὲ καὶ βασιλέως ἐφοῖτα πρόσταγμα ἔξω τειχῶν τοὺς Χριστιανούς ἐξωθοῦν, καὶ ὁ ἔπαρχος ἤδη ἔργου ἤπτετο,</p>

διάγειν, παρεκάλεσεν τούς γονεῖς αὐτῆς, ὥστε ὥρας χάριν ἐπιτρέψειεν αὐτῇ εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως κείμενα χωρία περιελθεῖν. (§2)

αὐτῇ, γλιχομένη κατὰ πολλῆν ἄδειαν Χριστιανῶν τε καὶ τῆς ἐκείνων ἀπολαῦσαι διδασκαλίας, σκήπτεται μὲν τῶν ἐν αγροῖς χάριν χαρίτων καὶ τῆς ἐκεῖθεν εὐαερίας ἐκχωρῆσαι τῆς πόλεως καὶ τὴν ψυχὴν μετρίως τῶν τῆς παιδείας φροντίδων ἀνεῖναι· ἐπεὶ δὲ οἱ τεκόντες οὐδὲν ὑποπτεύοντες ἐφήκαν, ἐτοίμως ἔξεισιν εἰς τὰς κώμας (PG 116, 613A).

Βλέπουμε ὅτι τὸ κείμενο τῆς Β΄ παραλλαγῆς συμφωνεῖ με τὸ κείμενο τοῦ Συμεῶν στις ἐπιμέρους λεπτομέρειες που παραδίδουν, ἐντούτοις γιὰ ἀκόμη μίᾳ φορὰ τὸ κείμενο με τὸν τρόπο που τὸ ἐπεξεργάζεται ὁ Συμεῶν ἐμπλουτίζεται καὶ ἐπεκτείνεται περαιτέρω. Ὁ Συμεῶν χρησιμοποιώντας λεξιλόγιο ἀπὸ τα μυθιστορήματα (π.χ *γλιχομένη, σκήπτεται*), χρησιμοποιώντας διάφορα σχήματα λόγου (π.χ *χάριν χαρίτων*) καὶ ἀναλύοντας καὶ ἐπεξηγώντας τὰ τεκταινόμενα, ἐπεξεργάζεται τὸ κείμενο με τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ καταλαμβάνει πολλές ἀράδες καὶ νὰ γίνεται λογοτεχνικότερο.

- Ὄταν οἱ γονεῖς τῆς Ευγενίας ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀπουσία τῆς κόρης τους τότε τὸ κείμενο τοῦ βίου τῆς Αγίας μας ἐνημερώνει ἐν πρώτοις γιὰ τὸ θρήνο τους.

Α΄	Β΄	Σ.Μ
<p>Οἱ γὰρ οἰκεῖοι νομίσαντες παραγενέσθαι αὐτὴν, μετὰ χαρᾶς ἅπαντες ἐξηλθον εἰς ἀπάντησιν αὐτῆς, ὡς τε οὐχ εὖρον αὐτὴν ἐν τῷ βαστερνίῳ, ὁμοῦ πάντες ἐπώδυνοντο. Καὶ ἐγένετο ταραχὴ καὶ θόρυβος κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν, καὶ ἦν θρήνος ἀφόρητος καὶ κλαυθμὸς πολὺς, καὶ πάντες ἦσαν ἐν συγχύσει καὶ ἀθυμίᾳ πολλῇ. (§10)</p>	<p>Βλέποντες δὲ τὰ ζῶα περιπατοῦντα καὶ τοὺς παῖδας κατὰ τὴν ὀφείλουσαν τάξιν καὶ τὴν βαστέρναν ἀνερχομένην, προστρέχουσιν μετὰ χαρᾶς πάντες, οἱ ἐν τῷ οἴκῳ, εἰς ἀπάντησιν αὐτῆς καὶ ὄρωσιν τὴν βαστέρναν κούφην καὶ ὁμοῦ πάντες ἐπῆραν τὴν φωνὴν^ε αὐτῶν καὶ ἐκλαυσαν καὶ γίνεται ὅλη τῇ πόλει ἐξαίφνης πένθος μέγα. Τίς γὰρ ἀκούων ὅτι ὁ ἔπαρχος τὴν ἰδίαν θυγατέρα ἀπώλεσεν, ἠδύνατο φέρειν; Ἦν οὖν κοπετός καὶ κλαυθμὸς ἀνείκαστος ἐν πᾶσιν αὐτοῖς</p>	<p>Ὡς δὲ καὶ πλησίον γενόμενοι πάντες ἐκθύμως προσέδραμον τῷ ὀχήματι καὶ τὴν μὲν καθέδραν κενὴν οὕτως ἐώρων, τὴν Εὐγενίαν δὲ οὐδαμοῦ, στερόρως τῷ ἀδοκίτῳ πληγέντες εἰς δάκρυα τὸ λοιπὸν ἐχώρουν καὶ οἰμωγὰς, καὶ κοινὴ τὸ κοινὸν ἀγαθὸν ἐδάκρουν, Τί γέγονε; Τί πέπρακται; Τί τὸ συμβάν ἡμῖν ἄμαχον κακόν; λέγοντες. Εἶτα πρὸς ὄνομα τὴν Εὐγενίαν ἀνεκαλοῦντο, ὅψιν χερσὶ παίοντες, χεῖρας ἀλλήλαις πατάσσοντες, περιφανῶς τῷ πάθει μεθύοντες. Ἀλλὰ ταῦτα</p>

καὶ ἐπένθουν συγκεχυμένοι τῇ λύπῃ, οἱ γονεῖς αὐτῆς τὴν ἰδίαν θυγατέρα, οἱ ἀδελφοὶ τὴν ἀδελφήν, οἱ δοῦλοι τὴν ἰδίαν δέσποιναν, καὶ κατεῖχεν αὐτοὺς πάντας καὶ λύπη ἀφόρητος καὶ θλίψις ἀδιάλειπτος. (§14)

μὲν τὰ τῶν ἔξω φημί φίλων καὶ γνωρίμων καὶ μηδὲν κοινὸν ἐχόντων ἐξ αἵματος· τῶν δὲ ἔνδον δὲ τίς ἂν ἐκτραγωδοῖ τὴν συμφορὰν; Οἱ γὰρ τεκόντες μικροῦ καὶ ἐπὶ βρόχον ἤλθον, μικροῦ καὶ ξίφος καθ' ἑαυτῶν ἐπεσπάσαντο, τί μὴ φωνοῦντες ἐλεεινόν; τί μὴ δρωῶντες δακρύων ἄξιον; Ἐξαινον παρειάς, κόνιν τῆς κεφαλῆς κατέχεον, αἰσχροῦς ἑαυτοὺς τῇ γῇ κατέβαλλον, ἐπεβοῶντο πικρῶς, οἱ πατέρες τὴν θυγατέρα, οἱ ἀδελφοὶ τὴν γνησίαν, οἱ δοῦλοι τὴν δέσποιναν· οὐδεὶς ἄτρωτος. Οὐδεὶς τοῦ πάθους ἐλεύθερος, ἀλλ' οὕτω κομιδῇ κατελήφει τὸν οἶκον χωρὶς πυρὸς ἐμπρησμός (PG 116, 624A-B)

Παρατηρούμε, λοιπόν, ὅτι καὶ σὲ αὐτὸ το ἀπόσπασμα το κείμενο τῆς Α' παραλλαγῆς παρουσιάζεται σύντομο καὶ ἐπὶ τοῦ θέματος χωρὶς ρητορικές ἐρωτήσεις, χωρὶς λογοτεχνικά σχήματα λόγου καὶ λογοτεχνικά στολίδια, χωρὶς υπερβολές καὶ δραματικότητα. Ἐν ἀντιθέσει, τόσο το κείμενο τῆς Β' παραλλαγῆς ὅσο καὶ το κείμενο τοῦ Συμεῶν εἶναι πιο ἐκτενὴ με πλῆθος λογοτεχνικῶν στοιχείων που σκοπὸ ἔχουν νὰ μεταφέρουν τὴν ἐνταση καὶ τὴν αγωνία τῆς οικογένειας. Ὁ Συμεῶν με το λεξιλόγιο που χρησιμοποιεῖ μας παραπέμπει σὲ σκηνές ἀρχαίου δράματος, καθὼς ἀναφέρει: Ἐξαινον παρειάς, κόνιν τῆς κεφαλῆς κατέχεον, αἰσχροῦς ἑαυτοὺς τῇ γῇ κατέβαλλον, ἐπεβοῶντο πικρῶς. Χαρακτηριστικὴ εἶναι μάλιστα καὶ ἡ ομοιότητα τοῦ κειμένου τοῦ Συμεῶν με το κείμενο τῆς Β' παραλλαγῆς στὴν ἐπιλογή καὶ τοποθέτηση τῶν λέξεων: *οἱ γονεῖς αὐτῆς τὴν ἰδίαν θυγατέρα, οἱ ἀδελφοὶ τὴν ἀδελφήν, οἱ δοῦλοι τὴν ἰδίαν δέσποιναν* (Β') / *οἱ πατέρες τὴν θυγατέρα, οἱ ἀδελφοὶ τὴν γνησίαν, οἱ δοῦλοι τὴν δέσποιναν* (Σ.Μ) που δίνουν μὴ εσωτερικὴ ρυθμικότητα στο κείμενο.

- Τον θρήνο ἀκολουθοῦν οἱ προσπάθειες τῆς οικογένειας νὰ ἐντοπιστεῖ ἡ κόρη που ἀγνοεῖται καὶ ἐν τέλει ἡ ἀπόφαση ἀπὸ τοὺς οἰκεῖους ὅτι ἡ Αγία ἐκλάπηκε ἀπὸ τοὺς Θεοὺς γιὰ νὰ τὴν ἔχουν κοντὰ τοὺς.

Α΄	Β΄	Σ.Μ
<p>Περιήρισαν δὲ κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν ζητοῦντες τὴν Εὐγενίαν. Ἐπηρώτων οὖν τοὺς ἀγροίκους καὶ ἀνεζήτησαν τοὺς ἐγγαστριμύθους θυσία τε τοῖς εἰδώλοις ἀνεπέμπετο καὶ πάντες ἔλεγον τὴν Εὐγενίαν εἰς τὸν οὐρανὸν παρὰ τῶν ἀθανάτων Θεῶν ἀναληφθῆναι. Ἐπίστευσεν δὲ ὁ πατήρ τοῦτο καὶ τὸ πένθος εἰς παραμυθίαν μεταβαλὼν, ἔδοξεν τοῖς θεοῖς αὐτὴν καταριθμεῖσθαι καὶ ἐποίησεν αὐτὴ ἀπὸ χρυσοῦ καθαροῦ ἀνδριάντα. (§10)</p>	<p>Γίνεται οὖν δι' ὅλης τῆς πόλεως ἀναζήτησις· ἐρωτῶνται ἐν ταῖς ἀγροικίαις οἱ ἀγροῖκοι· ἐπερωτῶνται οἱ πύθωνες ἐν θυσίαις ἀθεμίτοις καὶ ταῖς λατρείαις τῶν δαιμόνων. Ἐπερώτησις δὲ ἐγένετο παρὰ τοῦ πατρὸς πρὸς τοὺς σοφιστάς, τὸ ποῦ ἂν εἴη ἡ Εὐγενία, καὶ τοῦτο μόνον ἔλεγον πάντες, ὅτι οἱ Θεοὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἤρπασαν αὐτήν. Πιστεύει ὁ πατήρ τοῦτο καὶ δάκρυσιν ἑαυτὸν παρεμυθεῖτο· καὶ δίδωσιν ἑαυτῷ τοιαύτην πληροφορίαν, ὡς ἄτε δὴ τοῖς Θεοῖς αὐτὴν συγκαταριθμεῖσθαι. Καὶ ποιεῖ χρύσειον εἶδωλον εἰς ὄνομα αὐτῆς, ὅπερ αὐτὸς ἤρξατο σέβασθαι, ὥστε μὴ ἐλάττονα τιμὴν τῶν Θεῶν προσφέρειν αὐτῇ. (§15)</p>	<p>Ἐπεὶ δὲ ἄπρακτον τὸ δάκρουν ἐώρων, ἐπὶ τὴν ζήτησιν τῆς φιλάτης ἦλθον. Ἐρωτῶντο οἱ ἔμποροι, περιετριγάζοντο γεωργοί, χωρίων οἰκήτορες, ὁδῶν φύλακες, ἐπηρωτῶντο μάντιες, ἐγγαστριμύθοι, πάντα τὰ τῶν δαιμόνων ἠρουνῶντο μαντεῖα, καὶ θυσίαις ἐθεραπεύοντο. Ὡς δὲ οὐκ ἦν τῆς ζητουμένης ἡ εὕρεσις, ἐν τοῖς πατράσιν ἐπινοοῦσιν οἱ δε παρηγορεῖν δοκούντες τοῦ δεινοῦ παραμύθιον, μῦθόν τινα πλάττουσιν τοῖς ἀδοκίμοις παρ' Ἑλλήσιν οὐδὲν ἀνόμιον, ὅτι περ Εὐγενίας οἱ θεοὶ ἔρωτα σχόντες εἰς οὐρανοὺς αὐτὴν ἀνηρπάσατο. Ὅπερ τῷ πατρὶ ἄτε πολλοῖς τοιοῦτοις ἐνειθισμένῳ τὴν ἀκοὴν εὐπαραδέκτον ἦν, τιμαῖς τε τὴν θυγατέρα διαφερόντως ἐτίμα καὶ ἄγαλμα ταύτη χρυσοῦν ἀνεστήσατο καὶ ὡς καινὴ θεᾶ θύειν ἤρξατο (PG 116, 624C).</p>

Ἄξιο προσοχῆς εἶναι το γεγονός ὅτι ἐνῶ το κείμενο ἀπό τον Συμεών φαίνεται πάλι να εἶναι πιο κοντά στο κείμενο της Β΄ παραλλαγῆς, και ἀπό υφολογικῆς πλευράς μάλιστα -καθώς παρατηρούμε να υπάρχουν μικρές κοφτές προτάσεις που είτε περιλαμβάνουν ρήμα και υποκείμενο, είτε υποκείμενο με γενική υποκειμενική μεταφέροντας με αυτό τον τρόπο μάλιστα την ένταση που υπάρχει στο συγκεκριμένο απόσπασμα και μεταφέροντας στον αναγνώστη / ακροατή την αγωνία των γονέων και των αδελφών για την αγαπημένη τους αδελφή-εντούτοις το κείμενο της Α΄ παραλλαγῆς, ὄχι μόνο εἶναι πολύ σύντομο ἀλλά η λέξη ἐγγαστριμύθους που χρησιμοποιεῖται, εντοπίζεται και στο κείμενο του Συμεών ἐνῶ απουσιάζει ἀπό το κείμενο της Β΄ παραλλαγῆς. Η παρουσία της ιδιαίτερης αὐτῆς λέξης στο κείμενο του Συμεών δύσκολα θα μπορούσε να θεωρηθεῖ ως τυχαία ἐπιλογή. Ἐνδεχομένως το κείμενο που εἶχε υπόψη του ο Συμεών να βρισκόταν πολύ κοντά στο κείμενο της Β΄ παραλλαγῆς ἀλλά να εἶχε υπόψη και το κείμενο της Α΄ παραλλαγῆς. Θα μπορούσαμε βέβαια να κάνουμε

την υπόθεση ότι ο Συμεών ως συμπλητής είχε προ οφθαλμού και τις δύο παραλλαγές επιλέγοντας λέξεις και αποσπάσματα που του προκαλούσαν το ενδιαφέρον. Αυτό θα μπορούσε να εξεταστεί μέσα από μία εις βάθος μελέτη και εξέταση όλων των χειρογράφων που παραδίδουν το κείμενο του Συμεών. Εντούτοις, όπως σημειώθηκε και παραπάνω, αυτό δεν αποτελεί στόχο της παρούσας διδακτορικής διατριβής.

- Το κείμενο του Συμεών αναφέρεται στον ηγούμενο Θεόδωρον, ο οποίος εντοπίζεται μόνο στο κείμενο της Β' παραλλαγής ενώ απουσιάζει εντελώς από το κείμενο της Α' παραλλαγής:

A'	B'	Σ.Μ
--	Θεόδωρόν τινα ἡγούμενον κατέστησεν (§4)	Θεόδωρον δε τινα εἰς τὸν ἐκείνου κληρον ἐγκαταστήναι καὶ τῆς μάνδρας ἐγχειρισθῆναι τὴν προστάσιαν (PG 116, 616A)

- Η Ευγενία εισέρχεται στο μοναστήρι και εκτελεί όλες τις καθημερινές εργασίες του μοναστηρίου.

A'	B'	Σ.Μ
πᾶσαν δὲ ταπεινοφροσύνην ἐπεδείκνυτο καὶ ἦν περ ὑπηρεσίαν ὁ ἔσχατος τῶν πρώτων ποιεῖν εἴωθεν, τοῦτο παρ' αὐτῆς ἐξαιρέτως ἐπετελείτο, <u>ὔδωρ ἀπὸ τοῦ φρέατος ἀντλοῦσα</u> , ξύλα κόπτουσα, καρδίαν καθαρὰν ἔχουσα πάντοτε καὶ πάσαις ταῖς χρεῖαις τῶν ἀδελφῶν ἐξυπηρετουμένη. (§13)	Αὕτη δὲ πᾶν ἔργον τοῦ μοναστηρίου, ὅπερ αἱ θήλειαι ἔθος ἔχουσιν ποιεῖν, ἀνεδέξατο, σχίζουσα ξύλα, ὔδωρ βαστάζουσα, φιλοκαλοῦσα καὶ καθεξῆς τὰ λοιπά. (§18)	Τούτου ῥηθέντος τὴν μὲν προστάσιαν ὑπέρχεται, καὶ μὴ βουλομένη, τῆς διακονίας δὲ ὅλη καὶ οὕτως ἐκοῦσα γίνεται, τί μὴ ποιούσα τῶν εὐτελῶν καὶ ὑπ' αὐτῶν ὅλως τῶν μικρῶν ἀπαξιουμένων; <u>ὔδωρ ἐξαντλοῦσα τοῦ φρέατος</u> , οἰκίαν σαίρουσα, ξύλα διακλῶσα χερσὶ καὶ τᾶλλα πάντα ὅσα μᾶλλον τῶν ἐλαχίστων ἐστὶ κατὰ σπουδὴν πράττουσα. (PG 116, 625C)

Όλα τα παραπάνω αποσπάσματα παραδίδουν το ίδιο περιεχόμενο, εντούτοις παρατηρούμε ότι η έκφραση που παραδίδει η Α' παραλλαγή: ὔδωρ ἀπὸ τοῦ φρέατος ἀντλοῦσα, παραδίδεται πανομοιότυπα στο κείμενο του Συμεών ως εξής: ὔδωρ ἐξαντλοῦσα τοῦ φρέατος σε μεγαλύτερη συνάρτηση με το Α' απ' ότι με το

κειμενο Β' που παραδίδει: ὕδωρ βαστάζουσα. Το ξύλα κόπτονσα (Α') και το σχίζουσα ξύλα (Β') μεταφέρεται σε ξύλα διακλώσα χερσί (Σ.Μ) δημιουργώντας μια πιο περιπλοκή σύνταξη.

- Το κείμενο του βίου της Αγίας στην εκδοχή του Μεταφραστή παρουσιάζει παράλληλα την ιστορία της Βασίλλας, η οποία ενώ επρόκειτο να παντρευτεί επιλέγει να διαλύσει τον αρραβώνα της και να αφιερωθεί στο Θεό. Ο αρραβωνιαστικός της, ονόματι Πομπήιος, πληγωμένος από την απόφασή της αυτή, κατηγορεί την Ευγενία ανοιχτά στους βασιλείς για τους Θεούς που έφερε από την Αίγυπτο και για τη μαγεία. Στο παρακάτω απόσπασμα διαβάζουμε το λόγο της Βασίλλας προς τους βασιλείς που την απειλούν ότι εάν δεν παντρευτεί τον Πομπήιο θα θανατωθεί με ξίφος.

Α'	Γ'	Σ.Μ
<p>Ἡ δὲ Βασίλλα κατηναγκάζετο τὸν ἐαυτῆς μνηστήρα λαβεῖν Πομπήϊον. Ἐν πολλαῖς οὖν ἡμέραις διαφόροις πιθανολογίαις συνετριβετο· πότε μὲν ὑπὸ τῶν συγκλητικῶν πότε δὲ ἀπὸ τῶν συγγενίδων καὶ τῶν ἔγγιστα πρεσβυτίδων γυναικῶν, αἷς ἔθος ἐστὶν ταῖς τοιαύταις συμβουλεύειν, καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν τῷ γενναίῳ φρονήματι καὶ τῇ πολλῇ ὑπομονῇ καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ συνεργούσῃ αὐτῇ χάριτι. πάσαις αὐταῖς ἀντέστη καὶ περιεγένετο. Ἐπεὶ οὖν γένους ὑπῆρχεν βασιλικῆ καὶ δημοσίᾳ δίκας δοῦναι οὐκ ἠδύνατο, ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς ξίφει αὐτὴν ἀναιρεθῆναι ἔνδον τῆς οἰκίας αὐτῆς. Τῆς δε μακαρίας Βασίλλας ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τελειωθείσης, συνελήφθησαν οἱ περὶ Πρωτέα καὶ Ὑάκινθον καὶ κελευσθέντες τοῦ ἐπιθῦσαι ἢ αὐτοὺς ἀντιλέγοντας τῷ ξίφει τελειωθῆναι, τῶν δὲ μηδ' ὅλως πειθομένων διαφόρους κολάσεις προσέφερον αὐτοῖς. Πολλὰς δὲ ὑπομείναντες</p>	<p>Εὐθέως οὖν μεθωδεύετο Βασίλλα ἵνα γήμη τὸν Πομπήϊον. Ἀναγκαζομένη δὲ οὐκ ἐπένευεν, ἀλλ' ἀπεκρίθη λέγουσα· «Ἐγὼ τὸν βασιλέα τῶν βασιλευόντων ἔχω νυμφίον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ εἰπούσης αὐτῆς ταῦτα, ξίφει ἀνηρέθη. Παρευθὺς δὲ κατεσχέθησαν ὁ Πρωτᾶς καὶ ὁ Ὑάκινθος καὶ ἔλκονται πρὸς τὸν βωμὸν τοῦ ἐπιθῦσαι. Ποισάντων δὲ αὐτῶν εὐχήν, τὸ εἶδωλον τοῦ Διὸς, ὡς ἠνάγκαζον αὐτοὺς τοῦ θῦσαι, ἔπεσεν παρὰ τοὺς πόδας αὐτῶν· καὶ ἐγενήθη ὡσεὶ ψάμμος λεπτή, ὡς μὴ φανῆναι τι αὐτοῦ. (§8)</p>	<p>Ταύτης ὡς ἤκουσε Βασίλλα τῆς ἀποφάσεως, ἡ βασίλις ὄντως ἐκείνη καὶ γλώτταν καὶ τὴν ψυχὴν ὀξυτέραν καὶ αὐτὴ τὴν φωνὴν ἤπερ ἐκεῖνος εὐθὺς ἀπεφῆνατο· Τῷ βασιλεῖ τῶν βασιλευόντων καὶ δημιουργῷ νυμφευθεῖσα φθαροῦ ἀνδρὸς κοινωνίαν ἤκιστα παραδέχομαι, εἰ καὶ τῷ κάτω βασιλεῖ τοῦτο δοκεῖ. Φοβερὸν γὰρ τῷ ὄντι, φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας ἀληθινοῦ Βασιλέως καὶ ζῶντος Θεοῦ. Ἄμα δὲ τῷ Θεοῦ προῆκε τῆς γλώττης, καὶ τοῦ σώματος εὐθὺ ἡ κεφαλὴ ἀπετέμνετο. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἔσχεν ἡ Βασίλλα τὸ τέλος. Συνελαμβάνοντο δὲ καὶ Πρωτᾶς καὶ Ὑάκινθος, καὶ πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Διὸς ἀπάγονται, θύειν ἐκείνῳ τῷ βδελύγματι ἀγόμενοι. Στάντες οὖν ἐπ' ὄψει τοῦ δοκοῦντος θεοῦ κατηύξαντο, καὶ παραχρῆμα πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῶν καταπίπτει τὸ εἶδωλον, καὶ λεπτύνεται παραδόξως, καὶ εἰς κόνιν καὶ χοῦν διαλύεται. (PG 116, 645B-C).</p>

τιμωρίας, τέλος, τῆ δια ξίφους ἀποφάσει ὑπεβλήθησαν· (§31-§32)

Παρατηρούμε ότι το κείμενο της Α΄ παραλλαγῆς δεν περιλαμβάνει το λόγο της Βασίλλας πριν τον αποκεφαλισμό της, ἕνας λόγος ὅπου περιλαμβάνεται στην Γ΄ παραλλαγή και στο Συμεών, ὅπου η Βασίλλα δηλώνει ξεκάθαρα την ἀπόφασή της να μην συζευχθεῖ τον Πομπήιο αφού ἔχει ἤδη «συζευχθεῖ» και αφιερωθεῖ στο Χριστό. Ακολουθῶς, το κείμενο μας ενημερώνει για τη σύλληψη των δύο ευνούχων, τη διαταγή που δέχονται να θυσιάσουν στο εἶδωλο του Διός και το θαυμαστό γεγονός που τελείται, που εἶχε ως ἀποτέλεσμα την καταστροφή του εἰδώλου. Η αναφορά αὐτή παραλείπεται ἀπὸ το κείμενο της Α΄ παραλλαγῆς καθώς αναφέρεται ἀπλά και συνοπτικά η σύλληψη, η διαταγή για θυσία στα εἶδωλα και η θανάτωσή τους.

- Ακολουθῶς, μετὰ τη θανάτωση της Βασίλλας και των δύο ευνούχων, συλλαμβάνεται η Ευγενία και οδηγείται στον Ἐπαρχο της πόλης.

Α΄	Γ΄	Σ.Μ
<p>κατέχεται ἡ Εὐγενία καὶ παρίσταται Ἀνικήτῳ τῷ ἑπάρχῳ τῆς πόλεως. (§32)</p>	<p>Νικήτιος οὖν ὁ ἑπαρχος τῆς Ῥώμης ἀκούσας τὰ γινόμενα μαγείαις ταῦτα γεγενῆσθαι ἔλεγεν καὶ οὐ τῆ τοῦ Θεοῦ δυνάμει λεπτυνθῆναι τὸ εἶδωλον. Κελεύει οὖν ἀποκεφαλισθῆναι αὐτούς καὶ μεταστειλόμενος τὴν ἁγίαν Εὐγενίαν ἤρξατο, ὡς περὶ μαγικῶν τεχνῶν, πρὸς αὐτὴν τὴν ἐπερώτησιν ποιῆσθαι. Ἡ δὲ μετὰ πολλῆς καταστάσεως ἀνοίξασα τὸ στόμα εἶπεν· «Συγκατατίθημί σοι, ὅτι ἡ τέχνη ἡμῶν ἰσχυροτέρα τῆς μαγικῆς ἐστίν. Καὶ γὰρ ὁ διδάσκαλος ἡμῶν ἔχει πατέρα ἄνευ μητρὸς καὶ μητέρα ἄνευ πατρὸς· καὶ οὕτως ἐγέννησεν αὐτὸν ὁ πατήρ, ὥστε καθόλου μὴ ἐγνωκέναι γυναῖκα. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ μήτηρ ἐγέννησεν αὐτὸν τὸ σύνολον μὴ εἰδυῖα ἄνδρα. Οὕτως οὖν ὁ</p>	<p>Ἐπεὶ δὲ τοῦτο Νικήτιος ὁ ἑπαρχος ἔγνω, καὶ αὐτῶν ἐκμηθῆναι προστάττει τὰς κεφαλὰς· Εὐγενίαν δὲ παραστήναι κατὰ τὸ βασιλικὸν πρόσταγμα. Ἐπεὶ δὲ παρέστη, Πόθεν, φησὶν ὁ ἑπαρχος, οὕτω τὴν μεγίστην τέχνην εἰς ἄκρον ἐξεπονήθητε, ὥστε καὶ αὐτῶν δύνασθαι κατάρχειν τῶν μεγίστων θεῶν; Τοῦτο λέγων ἐλάνθανε τοῖς περὶ Πρωτῶν καὶ Ὑάκινθον περιφανὲς πλέκων ἐγκώμιον, ὅτι προσευχῆ μόνη τὸν παρ' αὐτοῖς μέγιστον τῶν θεῶν εἰς χοῦν κατήραξαν, καὶ κόνιν παραχρῆμα λεπτὴν ἐδειξαν. Ἀμέλει καὶ ἡ θεόπνευστος Εὐγενία μετὰ πολλῆς ἀπήντηκε τῆς συνέσεως, Τοῦτο μὲν, εἰπούσα, πανάληθες εἰρηταί σοι, ὦ ἑπαρχε, τὸ ἡμᾶς ὀαδίως κατάρχειν τῶν</p>

Υἱὸς ἔχει γυναῖκα παρθένον,
 ἥτις αὐτῷ γεννᾷ υἱούς, καὶ ἤδη
 μὲν ἀναριθμήτους αὐτῷ υἱούς
 ἐγέννησεν. Καὶ καθεκάστην
 ἡμέραν τὸ σῶμα αὐτοῦ μετὰ
 τοῦ σώματος αὐτῆς
 ἀναστρέφεται καὶ τὰ φιλήματα
 αὐτοῦ περὶ αὐτὴν κεκόλληται·
 κἂν δε ἐν τῷ πόθῳ ἀλλήλων
 πάντοτε προσδέδεται, τοσαύτη
 ἀφθαρσία συνεστήκασιν, ὡς
 πᾶσαν παρθενίαν καὶ πᾶσαν
 ἀγνείαν ἐκ τῆς συζυγίας αὐτῶν
 ἀνατεῖλαι». (§9)

ὕμετέρων θεῶν· ἐκεῖνο δέ σοι
 καὶ παντελῶς ἄτοπον καὶ
 εὐέλεγκτον, τὸ μαγικὴ τέχνη
 ἐπιγράφειν, ἀλλὰ μὴ θεία τινί
 καὶ ἀμάχῳ δυνάμει τοῦ παρ’
 ἡμῖν ὄντως μόνου Θεοῦ. Εἰ γὰρ
 μάγοι μὲν, ὡς ὑμεῖς φατε,
 ἀκαθάρτους δὴ τινας καὶ
 ἐνύλους ἐπικαλοῦνται
 δυνάμεις, οὗτοι δὲ τῶν παρ’
 ὑμῖν ἐπικρατοῦσι θεῶν, μᾶλλον
 δὲ τοῦ πρώτου τῶν οὐρανίων,
 οὐκέτ’ ἂν φθάνοιτε πάντα
 μάλιστα στρέφοντες καὶ τὰ
 ἄνω κάτω ποιοῦντες, τοῖς μὲν
 μείζοσι θεοῖς τὴν κάτω μοῖραν
 ἀποκληροῦντες· καὶ οὐδὲ
 Θεοῦς, ἀλλὰ δούλους αὐτοῦς
 ποιοῦντες καὶ δούλους
 δαιμόνων, τοὺς δαίμονας δὲ
 θεοῦς καὶ πρώτους θεῶν, ὁ δὲ
 καὶ καθ’ ἕτερον ἀληθεύει
 τρόπον· τούτους γὰρ ὑμεῖς ὡς
 ἀληθεῖς θεοὺς προσησάμενοι
 καὶ ἀγαθοὺς εἶναι νομίζοντες
 διαπορεῖτε, τί δὴ ποτε τῶν
 πονηρῶν ἠτῶνται δαιμόνων,
 οὐκ εἰδότες ὅτι αὐτοὶ μὲν
 ἀληθῶς οἱ κακοποιοὶ τε καὶ
 πονηροὶ δαίμονες, εἰς δὲ ἐπὶ
 πᾶσι Θεός, οὐ καὶ τὸ ὄνομα
 μόνον οὗτοι μὴ φέροντες ὡς
 κηρός, ἢ φησιν ὁ θεῖος Δαυὶδ,
 ἀπὸ προσώπου πυρὸς τήκονταί
 τε καὶ ἀπόλλυνται (PG 116,
 645D - 648B).

Εἶναι περισσότερο ἀπὸ εμφανῆς σε αὐτὸ το ἀπόσπασμα ἡ συνάρτηση τοῦ κειμένου τοῦ Συμεῶν με τὸ κείμενο τῆς Γ’ παραλλαγῆς, ὅπου παραδίδεται ὁ λόγος τῆς Ευγενίας πρὸς τὸν Ἐπαρχο τῆς πόλης που τὴν κατηγορεῖ ὅτι τελεῖ τὴ μαγικὴ τέχνη ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς θεοὺς που ἔφερε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Ὁ λόγος αὐτός καταλαμβάνει πολλές ἀράδες, εἶναι ἓνα μακροσκελές τμήμα που ὁμως ἀπουσιάζει εντελῶς ἀπὸ το κείμενο τῆς Α’ παραλλαγῆς. Ὁ Συμεῶν, ὡς εἴθισται, κάνει σχετικὲς προσθήκες, ἐρωτήσεις, τοποθετεῖ πλήθος ἐπιθέτων καὶ ρητορικὲς ἐρωτήσεις ἐπεκτείνοντας περαιτέρω τὸ κείμενο τοῦ. Βέβαια, διαβάζοντας τὸ περιεχόμενο τοῦ λόγου τῆς Ευγενίας, ὅπως διαμορφώνεται ἀπὸ τὸν Συμεῶν, δὲν

συμφωνεί με όσα αναφέρονται στο κείμενο της Γ' παραλλαγής, καθώς τα επιχειρήματα που χρησιμοποιούνται είναι διαφορετικά.

- Εν συνεχεία, το κείμενο του βίου μας ενημερώνει για τη διαταγή του Επάρχου προς την Ευγενία να θυσιάσει μπροστά στο είδωλο της Αρτέμιδας, ενώ μας περιγράφει το θαυμαστό γεγονός που τελείται.

Α'	Γ'	Σ.Μ
<p>Καὶ ἐκέλευσεν ἀπελθοῦσαν αὐτὴν ἐπιθῦσαι τῇ Ἀρτέμιδι. Ἡ δὲ μακαρία παραγενναμένη ἐπὶ τὸν τόπον καὶ εἰσελθοῦσα ἐν τῷ ναῷ, ἔστη κατέναντι τοῦ εἰδώλου· καὶ ἐκτείνασα τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν, προσηύξατο ἐπὶ ὥραν πολλήν. Ὡς δὲ ἐτέλεσεν τὴν εὐχήν, παραχρήμα τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀρτέμιδος πεσὸν συνετρίβη καὶ οὕτως ἐγένετο λεπτόν, ὡς μηδὲ τὴν κόνιν αὐτοῦ φαίνεσθαι. (§32)</p>	<p>Ἀκούων δὲ τῶν λόγων τούτων ὁ ἑπαρχος ἐξίστατο καὶ ἠπόρει, μὴ εἰδῶς τί ἀποκρίνεσθαι αὐτῇ πρὸς ταῦτα, ἅμα δὲ καὶ φοβούμενος, μὴ εἰς τὸν βασιλέα ἔλθῃ, ὅτι ἠδέως αὐτῆς ἤκουσεν, καὶ ὑπὲρ τούτου κινδυνεύσει. Ἐκέλευσεν ἄχθῆναι αὐτὴν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος καὶ ἐπέταξεν τὸν σπεκουλάτορα στήκειν πλησίον αὐτῆς καὶ ἐπαπειλῆσθαι αὐτῇ λέγοντα· «Ἐξαγόρασόν σου τὴν ζωὴν καὶ τὸ γένος Εὐγενία καὶ ἐπίθυσον τῇ θεᾷ Ἀρτέμιδι». Τότε ἡ μακαρία Εὐγενία ἐκτείνασα τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· «<u>Ὁ Θεός, ὁ τῆς καρδίας μου τὰ κρύφια γινώσκων</u>^s, ὁ τὴν παρθενίαν μου ὀλόκληρον ἐν τῷ σῶ πόνθῳ φυλάξας, τῷ Υἱῷ σου, Κυρίῳ δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, κοινωνόν με γενέσθαι καταξιώσας σὴ χάριτι καὶ σῶ ἐλέει, τὸ πνεῦμα ἐνοικήσαι σου τὸ ἅγιον ἐν ἐμοὶ ποιήσας διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας^d. σὲ δυσωπῶ αὐτό· συμπαρέστω μοι καὶ νῦν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ ὀνόματός σου, <u>ὅπως ἂν αἰσχυρθῶσιν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς, οἱ ἐγκαυχώμενοι ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν</u>^s». Καὶ ἐν τῷ εὐχεσθαι αὐτὴν ταῦτα, γίνεται σεισμὸς ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ καὶ τοῦ ναοῦ τὰ θεμέλια ἐσειέσθησαν· καὶ ἔπεσεν ὁ ναὸς σὺν τῷ ἄγάλματι καὶ οὐκ ἀπέμεινεν ἄπτωτόν τι, εἰ μὴ ὁ βωμός, ὁ πρὸ τοῦ ναοῦ, οὗ</p>	<p>Ταῦτα ἀκούων Νικίτιος ἐξίστατο μὲν αὐτὴν τῆς μεγαλονοίας, ὅλος δὲ τῆς τῶν εἰδώλων μανίας γενόμενος καὶ οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ ἐκείνοις ἀρέσκειν διασκοπῶν, εἰς τὸν ναὸν αὐτὴν τῆς Ἀρτέμιδος ἀπαχθῆναι κελεῖται, ἐφέπεσθαι δὲ καὶ τὸν σπεκουλάτορα τὸ ξίφος αὐτῇ ἐπισείοντα, καὶ τοῦτο μὲν παραινούντα, τοῦτο δὲ καὶ διαπειλούμενον ὅτι μὴ θύουσιν τὸ ἐν χειρὶ μετελεύσεται, δεικνύντα τὸ ξίφος. Ἡ δὲ, ἐπειδὴ ἤκεν εἰς τὸν ναὸν, στᾶσα κατὰ πρόσωπον τοῦ ἀγάλματος ἐν σχήματι προσευχῆς τῆς τῶν εἰδώλων κατήχητο ἀπωλείας, <u>Ὁ Θεός, λέγουσα, ὁ αἰώνιος ὁ τῷ σῶ μὲν βουλήματι ἀξιώσας</u> καὶ φῦναι καὶ τραφήναι καὶ παρθένον ἄχρι καὶ νῦν διατηρηθῆναι, νύμφην τε τοῦ μονογενοῦς σου δειχθῆναι Υἱοῦ, καὶ συμπαρεῖναι μοι τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἐν ἐμοὶ βασιλεῦσαι παρασκευάσας αὐτὸς παρέστω μοι καὶ νῦν ἐν τῇ ὑπὲρ σοῦ ταύτη ὁμολογίᾳ παράδοξα ἐκτελῶν, ὅπως οἱ μὲν σεβόμενοί σε δοξασθῶσιν, <u>αἰσχυρθῶσι δὲ πάντες οἱ τῷ ἀλάτῳ τούτῳ καὶ κωφῷ βδελύγματι προσκυνοῦντες καὶ τοῖς γλυπτοῖς αὐτῶν ἐγκαυχώμενοι</u>. Ταῦτα προσευχομένης, κινεῖ μὲν ὁ Θεὸς τὴν γῆν ἰσχυρῶς, καταστρέφεται δὲ ὁ ναὸς, συντριβεται δὲ τὸ εἶδωλον, τὰ λοιπὰ δὲ ὁμοῦ</p>

ἐμπροσθεν εἰστήκει ἡ μακαρία
Εὐγενία. Ἐγένετο δὲ ταῦτα
ἐνώπιον πάντων
παραγενομένων θεάσασθαι
τὸν ἀγῶνα τῆς μάρτυρος τοῦ
Χριστοῦ. (§10)

συνταράσσονται. Ἐξίσταντο οἱ
ὄρῳντες· φθάνει δὲ καὶ τοὺς
πόρῳ τὸ θαῦμα, καὶ ἄλλος
ἄλλοθεν συρῶνεντες ὅσοις μὲν
νοῦς ὑγιῶς ἔχων καὶ φρένες
ἦσαν διὰ θαύματος τὸ γεγονὸς
ἐποιοῦντο, καὶ θείας ἔργον
ἠγοῦντο δυνάμεως· ὅσοι δὲ
μετὰ τοῦ δόξης ὑγιῶς
ἐστερηθῆσθαι καὶ τοῦ φρονεῖν
ἀπελείποντο, οὗτοι πολλαῖς
ὑβρεσι τὴν Εὐγενίαν
βάλλοντες ἔτι καὶ μάγον
ἐκάλουν (PG 116, 648B-D).

Παρατηρούμε ότι και σε αυτό το απόσπασμα το κείμενο Γ' και το κείμενο του Συμεών, όσον αφορά στο περιεχόμενο, συμφωνούν απόλυτα σε αντίθεση με το κείμενο Α' που αρκείται απλά στο να αναφέρει τα γεγονότα. Στην Α' παραλλαγή, ο Έπαρχος ονομάζεται *Ἀνίκητος* ενώ στο κείμενο του Συμεών και στο κείμενο της Γ' παραλλαγής ονομάζεται *Νικήτιος*. Το περιεχόμενο στα δύο αποσπάσματα συνάδει ενώ παρατηρούμε τον τρόπο που επεξεργάζεται ο Συμεών το κείμενο· δανείζεται κάποιες λέξεις, παραφράζει τις βιβλικές παραπομπές, διατηρεί κάποιες εκφράσεις.

Τρόπος Επεξεργασίας Κειμένου από Τον Συμεών Μεταφραστή

Λαμβάνοντας υπόψιν μας όσα σημειώθηκαν παραπάνω στην ανάλυση τμημάτων του κειμένου, είναι έκδηλος ο τρόπος που ο Συμεών επεξεργάζεται το κείμενο του βίου της Αγίας, οι τεχνικές που αξιοποιεί, οι μέθοδοι που ακολουθεί και το μεταφραστικό του ύφος. Στο σημείο αυτό σκοπός μας είναι να παρουσιάσουμε και να αναλύσουμε περαιτέρω τις τεχνικές και τις μεθόδους που ακολουθεί ο Συμεών για τη σύνθεση του βίου.

Η τάση του Συμεών να επεξεργάζεται το κείμενο, είτε επεκτείνοντας είτε περιορίζοντάς το, σημειώνοντας ρητορικές ερωτήσεις, διατηρώντας χαρακτηριστικές λέξεις από το πρότυπο κείμενο επιδιώκοντας παράλληλα να δώσει ένα πιο υψηλό ύφος είναι έκδηλη στο κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας.

- Στις πρώτες αράδες, ο Συμεών απλοποιώντας το κείμενο τοποθετεί το χρονικό πλαίσιο της ιστορίας αναφέροντας ότι κατά το έβδομο έτος της βασιλείας του

Κόμμοδου ο Φίλιππος είχε σταλεί με την οικογένειά του στην Αίγυπτο, όπου αναλαμβάνει ως έπαρχος. Προσθέτει την λεπτομέρεια ότι ο Κόμμοδος διαδέχεται στο ρωμαϊκό σκήπτρο τον πατέρα του Μάρκο, λεπτομέρεια που απουσιάζει από τις άλλες δυο παραλλαγές:

Α'	Β'	Σ.Μ
Βασιλεύοντος ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει Ῥώμῃ Κομόδου (§1)	Ἐν τῷ ἑβδόμῳ ἔτει τῆς ὑπατείας Αὐγούστου Κομόδου (§1)	Κομόδου μετὰ Μάρκον τὸν αὐτοῦ πατέρα τὸ Ῥωμαϊκὸν σκήπτρον ἔχοντος καὶ ἑβδομον ἔτος ἤδη τῇ ἀρχῇ διανύοντος... (PG 116, 609C)

- Ακολουθῶς, ο Συμεών με πολύ πιο απλό τρόπο και αποφεύγοντας τις δύσκολες και περίπλοκες συντάξεις σημειώνει ότι ο Φίλιππος ορίστηκε έπαρχος της Αιγύπτου.

Α'	Β'	Σ.Μ
ἑξαπεστάλῃ ἐν τῇ ἑβδόμῃ αὐτοῦ ὑπατία ὁ μεγαλοπρεπέστατος Φίλιππος ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων πόλει, διέπων τὴν ἐπάρχων ἐξουσίαν τῆς Αἰγυπτίων χώρας (§1)	ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς τὸν μεγαλοπρεπέστατον Φίλιππον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Αἰγυπτίων, ἵνα ἐκεῖ τὴν ἐπαρχότητα διέτῃ ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων πόλει (§1)	Φίλιππος ἀνὴρ τις τῶν ἐπιφανῶν, ἑπαρχος Αἰγύπτου καθίσταται (PG 116, 609C).

- Ο Συμεών αναφερόμενος στην κόρη του Φιλίππου ονόματι Ευγενία παρεμβάλλει ένα σύντομο εγκώμιο που απουσιάζει από τις άλλες παραλλαγές: **θυγάτηρ δὲ Εὐγενία ὄνομα, εὐγενῆς δὲ καὶ ψυχὴν ὡσπερ ἄρα καὶ σῶμα καὶ τὸ κάλλος ἀοίδιμος, ἧς καὶ τὸν βίον ὁ λόγος ἄρτι τοῖς φιλαρέτοις ὑπόθεσιν προεστήσατο** (PG 116, 609C). Εν συνεχείᾳ, το κείμενο μας πληροφορεῖ για τη στάση του Φιλίππου ἀπέναντι στους Χριστιανούς και τους ειδωλολάτρεις, με το κείμενο του Συμεών να επεκτείνεται περαιτέρω, δημιουργώντας απλές, εύκολα κατανοητές συντάξεις και προτάσεις, παραλείποντας δύσκολες μεταβάσεις:

Α'	Β'	Σ.Μ
...ἀπὸ τῆς Ῥώμης παραγενάμενος εἰς Ἀλεξανδρείαν πᾶσαν τὴν	...καὶ τῇ ἐπιστήμῃ τῶν Ῥωμαίων πράττων τὴν ἐπαρχότητα, τὴν Αἰγυπτίων	Ὁ μὲν οὖν Φίλιππος ὡς ἤδη τὴν Ἀλεξάνδρου πόλιν τὴν μεγάλην κατέλαβε, νόμοις τὰ

<p>Αιγυπτίων διοίκησιν τοῖς τῶν Ῥωμαίων ἔθεσιν διετίθει (§1)</p>	<p>χώραν ῥωμαϊκῆ νομοθεσία διετυποῦτο καὶ πολλοῖς τοῖς τὴν μαγικὴν τέχνην μεταχειριζομένοις τέλος ἐπέθηκεν. Ἰουδαίους δὲ οὐδὲ ὀνομάζεσθαι εἴασεν, τοὺς δὲ χριστιανούς πλησίον τῆς πόλεως ἔξω κατοικεῖν καὶ διάγειν ἐπέτρεψεν. (§1)</p>	<p>ἐκεῖ πάντα διώκει Ῥωμαῖκοῖς, καὶ τοῖς πατρῷοις ἀκολουθῶν ἔθεσι, χαλεπὸς μὲν ἦν τοῖς τὴν μάγον τέχνην μεταχειρίζουσι, χαλεπὸς δὲ τοῖς Ἰουδαῖουσι τῶν μὲν καὶ πολλοὺς ἀναιρῶν, Ἰουδαίους δὲ μὴδὲ ὀνομάζεσθαι συγχωρῶν, Χριστιανοῖς γε μὴν ἐπιεικέστερον προσεφέρετο τῆς μὲν πόλεως καὶ αὐτοὺς ἔξωθῶν, πλησίον δε που πρὸ τῶν τειχῶν, βασιλέως οὕτω κελεύσαντος, ἐφίεις διάγειν καὶ κατοικεῖν. Δῆλος δὲ ἦν Χριστιανούς μὲν διὰ τὴν ἀκριβῆ τοῦ βίου φιλοσοφίαν αἰδούμενος καὶ παρὰ τοῦτο καὶ πρὸ τῶν εἰδωλολατρῶν τιθέμενος (PG 116, 609C- 612A).</p>
--	--	--

- Το κείμενο του βίου μας πληροφορεῖ για την κόρη του Φιλίππου, την Ευγενία, και τα χαρίσματα που εἶχε.

Α΄	Β΄	Σ.Μ
<p>Ἡ δὲ τούτου θυγάτηρ Εὐγενία, εἰς ἕξ καὶ δέκατον φθάσασα ἔτος, οὕτως ἐξαιρέτως φρονήσει <u>προέκοπτεν ἑλληνικοῖς τὲ καὶ ῥωμαϊκοῖς</u> εἰς ἄκρον πεπαιδευμένη λόγους, ὥστε καὶ παρὰ σοφῶν θαυμάζεσθαι. (§1)</p>	<p>Εὐγενίαν δὲ τὴν θυγατέραν αὐτοῦ, <u>γραμμασιν ἐλευθερίοις ἄκρως παιδεύσας ῥωμαϊκῶ τὲ καὶ ἑλληνικῶ λόγῳ</u>, ὁμοῦ καὶ φιλοσοφίαν ἐδίδαξεν. Ἦν δὲ καὶ παμμήχανος τῆ συνέσει καὶ μνήμων, οὕτως ὥστε τὰ ἀναγινωσκόμενα ὑπ’ αὐτῆς καὶ ἄπερ ἤκουσεν, <u>αἰωνία μνήμη κατέχειν</u>. Ἦν δὲ καὶ αὕτη ἡ Εὐγενία εὐπρεπῆς τῷ προσώπῳ καὶ ἐκλεκτῆ τῷ σώματι καὶ ὠραία τῆ συνέσει· ἐκλεκτῆ δὲ καὶ τῆ ἀγνεΐα (§1-§2)</p>	<p>..καὶ Εὐγενίαν τὴν αὐτοῦ θυγατέρα <u>παιδεύμασιν ἐλευθερίοις</u> ἀνέτρεφε, <u>διδάσκων ἄμφω τὸν Ῥωμαϊκόν τε καὶ Ἑλληνα λόγον</u>, καὶ φιλοσοφίας ἐπὶ μέγα ἤκουσαν σπουδάζων ἰδεῖν. Ἐκείνη δὲ τῆς φύσεως εὐμάθεια προσθεῖσα καὶ ἄσκησιν, ἀξίως πάνυ τοῖς λόγοις ἵπτατο πᾶσι μὲν τοῖς ὠφελίμοις προσέχουσα, πάντα δὲ οἷς προσεῖχεν εὐχερῶς παραδιδούσα τῆ διανοία· <u>ἃ δὲ μάθοι οὕτω τῆ μνήμη διακατέχουσα ὡς ἐν χαλκαῖς δοκεῖν πίναξιν ἐγγεγράφθαι αὐτῆς τῆ καρδία</u>. Οὕτω περὶ λόγους ἔχουσα οὐδὲν ἦττον καὶ τὴν ψυχὴν πρὸς ἀρετὴν εὐ ἐπεφύκει, καὶ ἦν ἰδεῖν μὲν ἀξιοθέατος, εἰπεῖν δὲ ἀξιάκουστος, ζηλῶσαι δὲ πᾶσιν ὠφέλιμος καὶ σωτήριος, καὶ τό τε πάντων θαυμασιώτερον ὅτι μῆπω τὸ πέμπτον ἔτος καὶ δέκατον ὑπερβάσα τῆς ἡλικίας εἰς εὐκοσμίαν ἦθους καὶ ἀρετῆς ἐπιμέλειαν τῶν πολλῶ</p>

πρεσβυτέρων τὴν ἡλικίαν
ἐκράτει. (PG 116, 612A-B)

Παρατηρούμε το κείμενο του Συμεών να διατηρεί ή να επεξεργάζεται λέξεις που εντοπίζονται στη Β' παραλλαγή, π.χ γράμμασιν ἐλευθερίοις (Β'), παιδεύμασιν ἐλευθερίοις (Σ.Μ), ή σε άλλα σημεία να απλοποιεί τη σύνταξη απαλείφοντας τη δοτική: προέκοπτεν ἑλληνικοῖς τὲ καὶ ῥωμαϊκοῖς (Α') / ῥωμαϊκῶ τὲ καὶ ἑλληνικῶ λόγῳ (Β') / διδάσκων ἄμφω τὸν Ῥωμαϊκόν τε καὶ Ἑλληνα λόγον (Σ.Μ). Αναφερόμενος στην ικανότητα της Ευγενίας να διατηρεί στη μνήμη της όλα όσα διδασκόταν, επεκτείνει το κείμενο της παραλλαγής Β' που αναφέρει: Ἦν δὲ καὶ παμμήχανος τῇ συνέσει καὶ μνήμων, σημειώνοντας: Ἐκείνη δὲ τῇ τῆς φύσεως εὐμάθεια προσθεῖσα καὶ ἄσκησιν, ἀξίως πάνυ τοῖς λόγοις ἵπτατο πᾶσι μὲν τοῖς ὠφελίμοις προσέχουσα, πάντα δὲ οἷς προσεῖχεν εὐχερῶς παραδιδούσα τῇ διανοίᾳ. Συνεχίζει με το ίδιο μοτίβο, όπου εν τέλει παραδίδει το αἰωνία μνήμη κατέχειν (Β') με την εξής παρομοίωση εμπλουτίζοντας το κείμενό του: ἃ δὲ μάθοι οὕτω τῇ μνήμη διακατέχουσα ὡς ἐν χαλκαῖς δοκεῖν πίναξιν ἐγγεγράφθαι αὐτῆς τῇ καρδίᾳ. (Σ.Μ). Στη συνέχεια ο Συμεών στο κείμενό του τονίζει τις αρετές της Αγίας, δίνοντας έμφαση στο ήθος, στο χαρακτήρα και στις γνώσεις της, προσθέτοντας πλήθος κοσμητικῶν επιθέτων και επεκτείνοντας κατά πολύ το κείμενό του (PG 116, 612C). Αυτό που στο κείμενο της Β' παραλλαγής παραδίδεται εν συντομία και με πολύ λίγα λόγια, ο Συμεών το επεκτείνει αρκετά και γίνεται ιδιαίτερα περιφραστικός.

- Ακόμη και ένας πολύ απλός εκκλησιαστικός τίτλος που μπορεί να αποδοθεί με μία μόνο λέξη, ο Συμεών επιλέγει να τον δώσει περιφραστικά στο κείμενό του:

Α'	Β'	Σ.Μ
--	Θεόδωρόν τινα ἡγούμενον κατέστησεν (§4)	Θεόδωρον δε τινα <u>εἰς τὸν ἐκείνου κλῆρον ἐγκαταστήναι καὶ τῆς μάνδρας ἐγχειρισθῆναι τὴν προστασίαν</u> (PG 116, 616A)

- Ο Συμεών παραδίδει πολύ σύντομα το θαυμαστό γεγονός με το Ευαγγέλιο και την αποδοχή της ηγουμενίας της Μονής από την Ευγενία. Αποφεύγει ουσιαστικά

να δώσει έμφραση σε αυτό το τμήμα του κειμένου, ενώ δεν παραδίδει την ίδια βιβλική παραπομπή με αυτήν που διαβάζουμε στις άλλες παραλλαγές:

Α΄	Β΄	Σ.Μ
<p>«Εἶπεν ὁ Κύριος τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Οἶδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἔθνων κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. Οὐχ οὕτως δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν, ἀλλ’ εἴ τις ὑμῶν θέλει εἶναι πρῶτος, ἔστω πάντων ἔσχατος καὶ πάντων δούλος» (§12)</p>	<p>«Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· οἶδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἔθνων κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες εὐεργέται καλοῦνται· ἐν ὑμῖν δὲ οὐχ οὕτως ἔσται, ἀλλ’ εἴ τις θέλει ἐν ὑμῖν μείζων εἶναι, ἔστω πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος». (§17)</p>	<p>«Εἴ τις θέλει ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος» (PG 116, 625C).</p>

- Ακολουθώντας την ίδια πρακτική, το επεισόδιο που αφορά στην αποκάλυψη της πραγματικής φύσης της Ευγενίας συνοδεύεται από ένα μακροσκελές κείμενο στις δύο παραλλαγές (Α΄ και Β΄), το οποίο όμως απουσιάζει από το κείμενο του Συμεών εγείροντας ποικίλα ερωτήματα:

Α΄	Β΄	Σ.Μ
<p>Τότε ἡ Εὐγενία τῷ ἐπάρχῳ ἀπεκρίνατο λέγουσα· «Ἡὐχόμην τὰ ἐγκλήματα τῶν ἐπαγομένων μοι τῇ συνειδήσει μόνῃ νικῆσαι καὶ τὴν ἐπίπλαστον ταύτην φήμην τῇ ἐσομένῃ δίκη φυλάξαι. Οὐτε γὰρ εὐλαβηθῆναι δύναται ἡ ἀληθῆς ἀγνεία τὰ ὑπὸ τῆς κακονοίας ἐπιφερόμενα αὐτῇ, οὐδὲ πάλιν ἡ σωφροσύνη μετὰ τῆς ἀγνείας πορευομένη κρυβῆναι δύναται· οὐ μόνον γὰρ εἰς ἔπαινον ἀνθρώπων διαλάμψει, ἀλλὰ καὶ εἰς τιμὴν τοῦ δωρησαμένου αὐτὴν Θεοῦ. Ἡ σωφροσύνη γὰρ παρὰ τῶν σοφῶν φυλάττεται εἰλικρινῶς τῶν κεκτημένων αὐτὴν καὶ ὅπως εἰς ἀγάπην Θεοῦ ἀνδρείως τὰ πάντα πράττει ψυχὴ χριστιανῶν, τὴν συνειδήσιν τὴν ἐμὴν φανερώσασα νῦν εἰς μέσον παρεισφέρω. Διὰ γὰρ τὸ εἶναι με φύσει θηλείαν καὶ μὴ</p>	<p>Πρὸς ταῦτα ἡ μακαρία Εὐγενία ἔφη· «Καιρὸς λοιπὸν τοῦ λαλήσαι, ἐπειδὴ ὁ καιρὸς τοῦ σιωπᾶν παρήλθεν^h. Ἐχρῆν μὲν τοῦτο τὸ μυστήριον καὶ τὸ ἐγκλημα τὸ ἐπενεχθέν μοι ἐν τῷ μέλλοντι δικαστηρίῳ διατηρῆσαι, κάκει περὶ τούτου ἀκουσθῆναι καὶ τὴν ἀγνείαν μου ἐκεῖνῳ μόνῳ ἐπιδείξαι, ὅτι τῷ πόθῳ φυλακτέα ἐστίν· ἀλλ’ ἵνα μὴ καυχῆσθαι εἰς τοὺς δούλους τοῦ Χριστοῦ ἢ ψευδῆς αὕτη τόλμα, διὰ βραχέων ὑποδείξω τὴν ἀλήθειαν· οὐχ ἔνεκεν ἐλαφρίας τῆς ἀνθρωπίνης ἐκβοῆς, ἀλλ’ ἔνεκεν τῆς δόξης τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ· ὥστε καὶ θηλείας ἐν τῷ φόβῳ αὐτοῦ ὑπαρχούσας, ἀνδρικὸν κατέχειν ἀξίωμα. Οὐ γὰρ δύναται ἡ διαφορὰ τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως μειζότερα εἶναι τῆς πίστεως· ἐν τῷ τὸν ἅγιον ἀπόστολον</p>	<p>Ἡ δὲ (ἀλλὰ προσεκτέον· ἡδεῖα γὰρ πρὸς ἀκοὴν ἢ διήγησις), Καιρὸς, εἰπούσα, παρόρησιάσασθαι τὴν ἀλήθειαν, ἵνα μὴ τὸ ψεῦδος αὐτῆς ἐπὶ πλέον κατακαυχῆσθαι, καὶ εὐδιάβλητα Ἑλλησι τὰ Χριστιανῶν ἦ, τί ποιεῖ; Αναγκάζεται διὰ τὴν πολλὴν τοῦ κατηγοροῦ ἀναίδειαν καὶ πέρα τι τοῦ σεμνοῦ ποιῆσαι· <u>καὶ λαβοῦσα διαδόχηγνυσι ἄνωθεν τὸν χιτωνίσκον, καὶ μέρη τινὰ τοῦ ἱεροῦ γυμνώσασα σώματος ἐδείκνυ πᾶσιν ὅτι καὶ φύσει αὕτη καὶ ἀληθεία γυνή.</u> (PG 116, 633C)</p>

δύνασθαι τοῦ ποθουμένου μοι
κατὰ Θεὸν ἐπιλαβέσθαι
σκοποῦ, τῇ πίστει καὶ εὐχῇ
μόνη ταύτη τῇ προσποιήσει, δι'
ἧς θηλεία εἰς ἄνδρα
μεταποιῆται ἡμῖν, ὀρθῶς καὶ
δικαίως τὸ σχῆμα
μεταβαλοῦσα, ζήλω καὶ
μιμήσει τῆς διδασκάλου
Θέκλης τῶν φθαρτῶν καὶ
προσκαίρων δραπετεύσασα,
τῶν οὐρανίων ἐντὸς γενέσθαι
ἀγαθῶν πρὸς ἔπαινον καὶ
πόθον τῶν κατὰ Θεὸν ἀρετῶν,
δι' ὧν τὸ ἀσθενές ἀνδρείαν
δόξαν μιμῆται, διὰ τοῦτο
καγῶ, θείῳ πόθῳ τρωθεῖσα
τῆς θρησκείας, ἀνδρείον
σχῆμα ἀνέλαβον τὴν
παρθενίαν Χριστῷ
φυλάττουσα». Ταῦτα εἰποῦσα
σχίζει ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὸ
ἱμάτιον, ὃ ἦν ἐνδεδυμένη, καὶ
τὸ ἄγνωστον τῆς ὄψεως
παρὰ τὰ φανεροῦ τὸ ὥραϊον
τῆς παρθενίας στήθος. (§19-
§20)

Παῦλον τὸν διδάσκαλον
πάντων τῶν χριστιανῶν λέγειν
ὅτι· παρὰ τῷ Θεῷ οὐκ ἔστιν
διαφορὰ ἄρρενος καὶ θηλείας·
πάντες γὰρ ἐν Θεῷ ἔν ἐσμεν^ι.
Τοῦτο οὖν τὸ ἐγκαλλώπισμα ἐν
θερμότητι τῆς πίστεως
ἀνεδεξάμην καὶ τὴν πρόθεσιν,
ἥνπερ ἐν Χριστῷ ἔσχον, οὐκ
ἐβουλήθην εἶναι θήλεια, ἀλλὰ
τὴν παρθενίαν ἀμώμητον
πάσῃ δυνάμει τῆς διανοίας μου
διαφυλάττουσα ἀνδρικῶς
διεπραξάμην ἐν Χριστῷ. Οὐ
γὰρ ἔχθραν τῆς συγγενείας
μου ὑποκρίσει ἀνελαβόμεν,
ἵνα θήλειαν ὑποκρίνωμαι,
ἀλλὰ θήλεια οὔσα καὶ
ἀνδρικῶς διαπραττομένη τὴν
παρθενίαν, ἥτις ἐστὶν ἐν
Χριστῷ, σφόδρα
περιεπτυσάμην». Καὶ ταῦτα
λέγουσα διέρορηξεν ἀπὸ τῆς
κεφαλίδος τὸν χιτῶνα, ὃνπερ
ἦν ἐνδεδυμένη, καὶ ἐφανερώθη
ἡ θήλεια.. (§28-§29)

Βλέπουμε, λοιπόν, ὅτι ὁ Συμεὼν ἀποφεύγει νὰ καταγράψει τὸ λόγο τῆς Ευγενίας που σκοπὸ ἔχει νὰ ἐξηγήσει τὴν ἐπιλογή τῆς νὰ ἐνδυθῆ με ἀνδρικά ἐνδύματα καὶ νὰ μονάσει σὲ ἀνδρικό μοναστήρι. Ἀν καὶ αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθῆ ὡς μὴ καλὴ ἐυκαιρία γιὰ τὸν συντάκτη νὰ μεταφέρει στο κοινὸ τὰ μηνύματα που ἐπιθυμεί νὰ μεταφέρει μέσα ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ παράδειγμα τοῦ βίου τῆς Αγίας, ἐντούτοις ὁ Συμεὼν παρουσιάζεται φειδωλὸς καὶ ἀποφεύγει νὰ κάνει ὁποιοδήποτε σχόλιο ἐνῶ ἐπιλέγει νὰ μὴ συμπεριλάβει στο κείμενο που «συνθέτει» τὸ συγκεκριμένο ἀπόσπασμα²⁸⁶. Εἶναι ιδιαίτερα προσεκτικὸς καὶ λιτός σὲ ὅσα περιλαμβάνει στο κείμενό του, καταλαμβάνοντας μόνο μερικὲς ἀράδες. Ὡστόσο, τὸ τμήμα αὐτὸ τοῦ κειμένου τῆς Αγίας εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πιο κρίσιμα καὶ σημαντικὰ σημεῖα τοῦ βίου, καθὼς ἔχουμε τὴν κορύφωση τῆς ἱστορίας με τὴν ἀποκάλυψη τῆς πραγματικῆς γυναικειᾶς φύσης τῆς Ευγενίας μπροστὰ στο

²⁸⁶ Ἐνδεχομένως αὐτὸ νὰ οφείλεται στο γεγονός ὅτι οἱ μοναχὲς που υιοθετοῦν ἀνδρική μοναστική ἐνδυμασία καὶ εἰσέρχονται σὲ ἀνδρικά μοναστικά ἱδρύματα κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Συμεὼν ἔχουν ἐκλείψει καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ὑπάρχει τὸ ἐννοιολογικὸ περιβάλλον που θὰ ἐννοοῦσε μὴ τέτοια συζήτηση.

δικαστήριο και στο ευρύτερο κοινό· και ενώ η Α΄ παραλλαγή δηλώνει ότι η Αγία σχίζει το ένδυμα που φορούσε από πάνω προς τα κάτω φανερώνοντας το γυναικείο της στήθος, ο συντάκτης της Β΄ παραλλαγής αναφέρει ότι αποκαλύπτει τη θηλυκότητά της χωρίς να δηλώνει την αποκάλυψη συγκεκριμένου τμήματος του σώματός της. Ο Συμεών Μεταφραστής με τη σειρά του σημειώνει ότι σχίζει το ένδυμά της από πάνω προς τα κάτω φανερώνοντας κάποια τμήματα από το ιερό της σώμα.

- Η αποκάλυψη της γυναικείας φύσης ακολουθείται από την αποκάλυψη της πραγματικής ταυτότητας, όπου εδώ ο λόγος της Αγίας στο κείμενο του Συμεών είναι ανάλογος των άλλων παραλλαγών:

Α΄	Β΄	Σ.Μ
<p>«Σὺ μὲν οὖν, ὦ ἔπαρχε, σωματικῶς εἶ πατήρ, ἀδελφοί μου δὲ ὁμοίως Ἄβιτος καὶ Σέργιος· ἐγὼ δὲ εἰμι ἡ θυγάτηρ σου Εὐγενία, <u>ἥτις διὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ πόθον τοῦ κόσμου κατεφρόνησα μετὰ τῶν δύο</u>· ἰδοὺ οὖν Πρωτεύς καὶ Ἰάκινθος, οἱ ἐμοὶ εὐνοῦχοι, οἵτινες μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν τάξιν τοῦ Χριστοῦ εἰσεληλύθασιν. Ὁ δὲ Χριστὸς οὕτως ἱκανὸς σοὶ προσεγγίσει, ἵνα, ἐμοῦ σε παιδευσάσης, φθάσης ἐνώπιον πάντων ὁμολογήσαι, ἡνίκα τῆς ἐπιθυμίας τοῦ Χριστοῦ γένη, ὡς πιστεύω ἕως τέλους ἀγνή διαμεῖναι». (§20)</p>	<p>«Σὺ μὲν ἐμὸς πατήρ κατὰ σάρκα, Κλαυδία δε μήτηρ, οἱ δὲ ἀδελφοί μου οὗτοι οἱ συγκαθήμενοί σοι, Ἄβιτος καὶ Σέργιος. Ἐγὼ δὲ εἰμι ἡ σὴ θυγάτηρ Εὐγενία, <u>ἥτις διὰ τὸν πόθον τοῦ Χριστοῦ τὸν κόσμον ὅλον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ μετὰ τῆς τουφῆς αὐτοῦ ἀπέροριψα ὡς σκύβαλα</u>. Ἰδοὺ Πρωτᾶς καὶ Ἰάκινθος, οἱ εὐνοῦχοι μου, μεθ' ὧν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Θεοῦ εἰσηλθον. Χριστὸς δὲ αὐτὸς ἐμὸς νυμφίος, ὅστις νικητρίαν με τῶν ἐπιθυμιῶν ἐποίησεν καὶ πάντων τῶν μολυσμάτων ἀλλοτρίαν κατέστησεν διὰ τοῦ ἐλέους αὐτοῦ, ᾧ καὶ πιστεύω μετ' αὐτοῦ ἀδιαλείπτως διαμεῖναι» (§29)</p>	<p>«Κυρίε μου, σὺ μὲν ἐμὸς κατὰ σάρκα πατήρ ὁ Φίλιππος, Κλαυδία δὲ μήτηρ ἐμή, καὶ ἀδελφοὶ οὗτοι, οἱ γε καὶ συγκαθέζονται σοι, Ἄβιτας καὶ Σέργιος· ἐγὼ δὲ σὴ θυγάτηρ Εὐγενία, <u>ἥτις κόσμον ἀποδυσάμενη πάντα καὶ τὰ ἐν κόσμῳ, μόνον ἀντὶ πάντων ἐνεδυσάμην Χριστόν</u>. Ἰδοὺ καὶ οὗς εὐνοῦχους ὄρας, Πρωτᾶς ἔστι καὶ Ἰάκινθος, οἱ καὶ παιδείας μοι καὶ βίου τοῦ κατὰ Χριστόν κοινωνήσαντες». (PG 116, 633C-D).</p>

Στα παραπάνω αποσπάσματα μπορούμε να παρατηρήσουμε τον τρόπο εργασίας του Συμεών Μεταφραστή και τον τρόπο που επιδιώκει να ανυψώσει το κείμενο υφολογικά. Διατηρεί λέξεις από το αρχικό κείμενο του βίου εντούτοις προσπαθεί με διάφορα σχήματα λόγου να ανυψώσει υφολογικά το κείμενο: ἥτις κόσμον ἀποδυσάμενη πάντα καὶ τὰ ἐν κόσμῳ, μόνον ἀντὶ πάντων ἐνεδυσάμην Χριστόν.

- Γίνεται ιδιαίτερα αναλυτικός και περιγραφικός στις βιβλικές παραπομπές που συναντούμε στις άλλες παραλλαγές χρησιμοποιώντας πληθώρα λέξεων για να μεταφέρει αυτό που εμπειρικλείει μια πρόταση:

Α΄	Β΄	Σ.Μ
«Ὁ τῆς τιμῆς καὶ ὁ τῆς ἀγνείας μᾶλλον, ἢ ὁ τῆς φύσεως ἀνήρ προτιμητέος ἐστίν» (§2)	«Ἄνῆρ τρόποις οὐ γένει ἐστὶν ἐκλεκτός· αὐτοῖς γάρ, οὐ τοῖς γονεῦσιν κεχρηῆσθαι δεῖ» (§2)	Πάντα γὰρ μᾶλλον παθεῖν ὑπομένουσα ἢ τὴν φίλην αὐτῇ παρθενίαν ἀπώσασθαι καὶ τὴν ἀγνείαν ἀποβαλεῖν, σοφίζεται τοὺς τεκόντας. Καὶ τὸ μὲν γένος ἐπήνει τοῦ ἀνδρός, τὸν τρόπον δὲ ἤττατο, καὶ ὅτι, φησὶν, ἐκείνους δεῖ ὡς τὰ πολλὰ ἐκλέγεσθαι τῶν νυμφίων οἳ τὸ γένος κοσμοῦσι μᾶλλον, οὐχ οἳ διὰ τοῦ γένους κοσμεῖσθαι βούλονται (PG 116, 612C).

Παρατηρούμε ότι ο Συμεών μεταφέρει τη βιβλική παραπομπή από τον ευθύ στον πλάγιο λόγο. Εντούτοις, παραμένει συνεπής στους πρωταρχικούς στόχους του εγχειρηματός του, καθώς σκοπός του ήταν να συνθέσει βίους αγίων που θα είναι κατανοητοί στο ευρύ κοινό αποστέλλοντας και τα ανάλογα μηνύματα και παραδείγματα. Επιδιώκει και καταφέρνει να μεταφέρει στο κοινό τις χριστιανικές διδαχές για την παρθενία και την καθαρότητα της ψυχής. Αναφέρει χαρακτηριστικά στο κείμενό του:

Πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων ἐξαιτουμένων αὐτὴν παρὰ τῶν τεκόντων πλούτῳ τε λαμπρῶν καὶ τῷ γένει περιφανῶν οὐδόλως ἐπὶ πᾶσιν ἐκείνη εὐπροσώπου ἠπόρησεν ἀφορμῆς. Ἀλλὰ τῷ μὲν δοκεῖν τὸν γῆμαι νῦν βουλόμενον ἀπωθεῖτο, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τὸν γάμον ὄλως ἐξώμνυτο· καὶ τοῦτο μόνον αὐτῇ διὰ τέλος ἦν ἀγνεῦσαι τὸ σπουδαζόμενον. Οὕτω τὸ σκεῦος εὐπρεπῶς τε καὶ καθαρῶς ἔχον ἔτοιμον ἦν εἰς ὑποδοχὴν τοῦ θείου δηλαδὴ μύρου. Διὰ τοῦτο καὶ ὅσον οὕτω τοῖς καλοῖς ἔργοις καὶ ἢ καλῶς ἔχουσα πίστις ἐπηκολούθει καὶ ἢ καθαρὰ τῷ καθαρῷ τῆς εὐσεβείας προσήει φωτί. (PG 116, 612C-D)

Η προσωπική του φωνή είναι έκδηλη στην έκταση του κειμένου, σχολιάζοντας τα τεκταινόμενα, όπως για παράδειγμα:

- *Τούτων ἢ ἄσεμνος ἀκούσασα Μελανθία, θυμῷ τε ἀπορρήτῳ διακαυθεῖσα (βαρὺς γὰρ ὕβρισθεις ἔρωσ καὶ οὐδὲ καθεκτὸς ὄλωσ), πρὸς τὴν Ἀλεξανδρεων ἐχώρει, λίαν δεινὰ κατὰ Εὐγενίας ὠδίνουσα (PG 116, 629B)*
- *Ἐκέλευε δὲ καλεῖσθαι οὐχ ὡς τὰ ληθῆ μαρτυρήσουσαν, (πῶς γὰρ ἂν ἡ δούλη πρὸς τὴν δέσποιναν ἀντετίθει;) ἀλλ' ὥστε τὸ ψεῦδος ἐκ πολλοῦ διελεγχθῆναι τοῦ περιόντος. (PG 116, 633A)*
- *Ἡ δὲ (ἀλλὰ προσεκτέον· ἡδεῖα γὰρ πρὸς ἀκοὴν ἢ διήγησις), Καιρὸς, εἰποῦσα, παρρησιάσασθαι τὴν ἀλήθειαν, ἵνα μὴ τὸ ψεῦδος αὐτῆς ἐπὶ πλέον κατακαυχῆσθαι καὶ εὐδιάβλητα Ἑλλησι τὰ Χριστιανῶν ἢ τί ποιεῖ; (PG 116, 633B-C)*
- *Ὁ μέντοι πατήρ καὶ ἄκουσαν Εὐγενίαν διαχρύσῳ περιβαλὼν στολῆ (ἡβούλετο γὰρ κοινωνοὺς πάντας τῆς εὐφροσύνης λαβεῖν), ἐφ' ὑψηλοῦ τε ἀνεβίβασε θρόνου καὶ ὀφθῆναι πᾶσι πεποίηκε (PG 116, 636B)*
- *Οὗτοι γοῦν ἐνὶ τούτῳ πάντες ἐκκρούονται ῥήματι, τῷ «Πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἔθνων δαιμόνια». Ἔστι γὰρ τῆς πολυθείας παντελῆς ἀναίρεσις. Τὸ δὲ «Κύριος τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησε» τοῦτο δὴ μοναρχίαν ἀκριβῶς ἀντεισάγει καὶ τὸν κοινὸν ἡμῖν Δεσπότην γνῶριμον καθιστᾷ (PG 116, 613B)*

Μεταφέρει συχνά τον ευθύ λόγο σε πλάγιο λόγο, όπως στις ακόλουθες περιπτώσεις:

Α'	Γ'	Σ.Μ
<p>Μιᾶ δὲ τῶν ἡμερῶν παραγεναμένης τῆς Βασίλλας πρὸς τὴν Εὐγενίαν σφόδρα περιχαρῶς αὐτὴν ἐδέξατο καὶ ἔφη· «Σήμερόν μοι ὁ Κύριος ἀπεκάλυψεν, ὅτι τὸ ῥοδοειδές σου αἷμα ἐξεχύθη. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἀθλήσασάν σε ὑπὲρ τῆς τοῦ Χριστοῦ ὁμολογίας, τὸν στέφανον καὶ τὸ βραβεῖον τοῦ μαρτυρίου λαβεῖν». (§26)</p>	<p>Τότε ἡ μακαρία Εὐγενία ἰδοῦσα τὴν Βασίλλαν εἶπεν αὐτῇ· «Ἀπεκαλύφθη μοι ὑπὸ τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτιπερ ὁ ἀγὼν τῆς παρθενίας ἐκδέχεται σε» (§2)</p>	<p>Ἡ μὲν οὖν Εὐγενία πρὸς τὴν Βασίλλαν ἄλλα τε πολλὰ τοῦ προκειμένου χάριν ἀγῶνος διέξεισι καὶ ὡς ἐπιδήλωσ αὐτῇ ὁ Χριστὸς τὰ περὶ αὐτῆς ἐκκαλύψειεν, ὅτι τὸν τοῦ μαρτυρίου δρόμον ὅσον οὐπω δραμεῖται, καὶ στέφανον ἐν τῷ τέλει γενομένη λήψεται (PG 116, 641C-D).</p>

Α'	Γ'	Σ.Μ
<p>Ἡ δὲ μακαρία Βασίλλα ταῦτα</p>	<p>καὶ ἡ Βασίλλα ἔφη πρὸς</p>	<p>Ὅμοίως δὲ καὶ Βασίλλα τοῖς</p>

ἀκούσασα ἐξέτεινεν τὰς χεῖρας αὐτῆς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ μετὰ χαρᾶς πολλῆς ἠὺχαρίστησεν τῷ Θεῷ. Εὐξαμένων δὲ αὐτῶν καὶ πληρωσάντων «τὸ ἀμήν», ἐκάθησαν καὶ εἶπεν ἡ Βασίλλα τῇ Εὐγενίᾳ· «Ἐκατέρων ἡμῶν ὁ σωτὴρ τὴν δόξαν, ὡς ὁρῶ, τῶν στεφάνων ἐφανερώσεν· καθὼς γὰρ αὐτῇ περὶ ἐμοῦ, οὕτως κἀμοὶ τὴν τῶν πραγμάτων ἔκβασιν περὶ σοῦ ἐφανερώσεν ὁ Χριστός. Εἶδον γὰρ ὅτι διπλοῦν βραβεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἴληφας, τὸ μὲν ὑπὲρ οὗ διήνυσας ἀγῶνος ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ τῆς παρθενίας, τὸ δὲ ἕτερον, ὃ διὰ τῆς ἐκχύσεως τοῦ αἵματος μέλλεις ὑποδέχεσθαι. (§26)

Εὐγενίαν· «Καὶ ἐμοὶ κατηξίωσεν ὁ Κύριος ὑποδειῖξαι, ὅτι τοῦ μαρτυρίου τὸν στέφανον διπλοῦν ἔχεις ἀπολαβεῖν· ἓνα μὲν κατὰ τοὺς δικαίους πόνους σου, οὓς κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων ἑαυτῇ προσεπορίσω, ἄλλον δὲ ἐν τῇ ἐκχύσει τοῦ αἵματός σου ἀπολήψη». (§2)

ἴσοις αὐτὴν ἠμείψατο, ὅτι καὶ αὐτῇ τὰ περὶ Εὐγενίας ἐγνώρισεν ὁ Χριστός, καὶ ὅπως διπλῶ μέλλει στεφάνω τὴν κεφαλὴν κοσμηθῆναι, ἐνὶ μὲν τῷ ὑπὲρ τῶν κατὰ τὴν Ἀλεξανδρείαν καὶ τὴν ἄλλην Αἰγύπτου κινδύνων καὶ πόνων, ἐτέρω δὲ τῷ ὑπὲρ τοῦ μαρτυρίου καὶ τῆς δι' ἐκεῖνον σφαγῆς (PG 116, 641D)

Το στοιχείο της λογοτεχνικότητας και της δραματικότητας με σκηνοθετικά χαρακτηριστικά διαπνέει ὅλο το κείμενο του Συμεών· αναφέρουμε κάποια χαρακτηριστικά αποσπάσματα:

- *Εἰς τί γὰρ καὶ ἄνθος σώματος οὕτω καλὸν καὶ ὦρα πάγκαλος ἀσκήσει καὶ πόνους τηκόμενα διαμεῖναι. (PG 116, 629A)*
- *Τέλος δὲ πρὸς τὴν πολλὴν αὐτῆς ἀδολεσχίαν ἰλιγγιάσασα καὶ κηρῶ, τὸ τοῦ λόγου, φραξάμενη τὰ ὦτα, καὶ μηδὲ ἀκούειν ἔτι ἀνεχομένη, Ἐπίσχεσ, ἐξεβόησε, γύναι, ἐπίσχεσ, καὶ μακρὰν ταῦτα ἄγε ἀφ' ἡμῶν· αὐτὸν γὰρ ἡμῖν τὸν ἰὸν τοῦ παλαιοῦ δράκοντος ἀποπτύεις· οὐ προησόμεθα τὴν ἀγνείαν, οὐ φθεροῦμεν τὴν παρθενίαν, οὐ, Θεοῦ μητὲρ, ἐφ' ἣν ἐγὼ πέποιθα, καὶ Παρθένε, οὐ ψεύσομαι τὰς ἐμὰς συνθήκας. (PG 116, 629B)*
- *Εἷς ἡμῖν γάμος, ὁ πρὸς Χριστὸν πόθος, εἷς πλοῦτος, τὰ ἐν οὐρανοῖς ἀγαθὰ, μία κτῆσις, ἢ γινῶσις τῆς ἀληθείας. (PG 116, 629B)*
- *Ἐξαινον παρειάς, κόνιν τῆς κεφαλῆς κατέχεον, αἰσχρῶς ἑαυτοὺς τῇ γῇ κατέβαλλον, ἐπεβοῶντο πικρῶς (PG 116, 624B)*

Συμπεράσματα

Η αναθεωρημένη εκδοχή που μας δίδεται από τον Συμεών Μεταφραστή του Βίου της αγίας Ευγενίας αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αναδιατύπωσης ενός κειμένου σε νέο ύφος ακολουθώντας πιστά τη μέθοδο που εφαρμόζει ο Συμεών²⁸⁷. Στόχος του ήταν η υφολογική ανύψωση του αρχαίου κειμένου και αυτό επιτυγχάνεται σε σημαντικό βαθμό.

Συνοψίζοντας, όσον αφορά στη δομή, παρατηρείται άλλοτε κάποιος περιορισμός στην περιγραφή με την συντόμευση του άμεσου λόγου και των μακροσκελών μεταβάσεων που ενδεχομένως να είναι συνδυασμένες με επεξηγήσεις ή βιβλικές νύξεις, άλλοτε βέβαια το κείμενο επεκτείνεται αισθητά με την προσθήκη ρητορικών ερωτήσεων, λογοτεχνικών σχημάτων, πλήθος κοσμητικών επιθέτων και με μικρές κοφτές προτάσεις που δίδουν έναν εσωτερικό ρυθμό στο κείμενο. Επίσης, σημειώνεται απαλοιφή ανούσιων επαναλήψεων και επισημάνσεων, μικρές προσθήκες και μεταβολές στο περιεχόμενο, που δεν έχουν και ιδιαίτερη σημασία, ενώ δίνεται η δυνατότητα στο συντάκτη -αν και σε ελάχιστο βαθμό- να γίνει πιο λεπτομερής και να περιγράψει την κατάσταση των κύριων προσώπων προσθέτοντας δικά του σχόλια -συνήθως σε παρενθέσεις- και επιδιώκοντας ίσως με αυτό τον τρόπο να μεταφέρει στον αναγνώστη το κλίμα που επικρατεί. Χαρακτηριστική είναι η τάση να μεταφέρει τον ευθύ λόγο σε πλάγιο ή η επιλογή να υπερ-αναλύει τις διάφορες βιβλικές παραπομπές καταλαμβάνοντας πολλές αράδες για να μεταφέρει το βασικό νόημα. Πέραν αυτών, παρατηρείται καθαρότητα του λόγου, σαφήνεια και απλότητα, ενώ φαίνεται να χρησιμοποιείται η παρατακτική σύνταξη.

Ουσιαστικά, ο Συμεών επιδιώκει να ανυψώσει τον αρχικό Βίο σε ένα υψηλότερο υφολογικό επίπεδο και εν τέλει το κείμενο μέσα από την επεξεργασία που υφίσταται φτάνει ενδεχομένως σε ένα μεσαίο επίπεδο ύφους²⁸⁸. Βέβαια, οι υφολογικές διαφορές που εντοπίζονται ανάμεσα στα κείμενα θα μπορούσαν να

²⁸⁷ Høgel, «The Redaction of Symeon», 15.

²⁸⁸ Όσον αφορά στα χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν το τρία υφολογικά επίπεδα - υψηλό, μεσαίο, χαμηλό, βλ. I. Ševčenko, «Levels of Style in Byzantine Prose», *JÖB* 31/1 (1981) 290-291.

ερμηνευθούν και να δικαιολογηθούν εάν τις εναποθέταμε στην ελευθεριότητα που παρατηρείται στη μεταγραφή του κειμένου και στην προσωπική υπευθυνότητα του εκάστοτε γραφέα-αντιγραφέα, που αφημένος στην πνευματική του καλλιέργεια «μολύνει» γλωσσικά το κείμενο.

Είναι αυτονόητο, λοιπόν, ότι το έργο του Συμεών του Μεταφραστή είναι αξιόλογο και υψίστης σημασίας απλά και μόνο ως πράξη, καθώς μας προσφέρει μία ικανοποιητική και αντιπροσωπευτική εικόνα του βίου και της πολιτείας αναρίθμητων αγίων. Θα μπορούσε σίγουρα να γίνει δεκτό ότι επανεξετάζει τα κείμενα αποδίδοντάς τα σε μία μεσαίου επιπέδου μορφή, αποσκοπώντας να κατανοηθούν τα έργα και να ωφελήσουν τις ψυχές των ανθρώπων όλων των μορφωτικών επιπέδων. Το κείμενο της αγίας Ευγενίας από τον Μεταφραστή θα μπορούσε να γίνει κατανοητό από τον άνθρωπο του απλού λαού, ενώ ίσως θα μπορούσε να θεωρηθεί από ένα μορφωμένο λόγιο της εποχής μη αξιόλογο και αξιοπρόσεκτη προσπάθεια αναθεωρημένου βίου, καθώς τα υφολογικά όρια στα οποία κινείται το κείμενο είναι λεπτά.

Συμπερασματικά, βλέπουμε την πορεία ενός κειμένου δια μέσου των αιώνων, τον τρόπο διαμόρφωσης και επεξεργασίας του από τον εκάστοτε αντιγραφέα. Είναι σαφέστατα άξια θαυμασμού η μεγάλη παράδοση του κειμένου, αποδεικνύοντάς μας συνάμα το ενδιαφέρον που υπήρχε για την ιστορία του Βίου της αγίας Ευγενίας. Οι υφολογικές διαφορές των κειμένων αποδεικνύουν και επιβεβαιώνουν εκτός των άλλων, την αλλαγή της νοοτροπίας και τη «στυλιστική» εξέλιξη ανά τους αιώνες, που πολλές φορές ενδεχομένως να καθορίζεται και από τις ανάγκες του ακροατηρίου.

Το Φαινόμενο της Γυναίκας – Ευνούχου

Αγίες Γυναίκες, γυναίκες που εξ ορισμού θεωρούνται ως κατώτερα όντα, ως πλάσματα αδύναμα και επιρρεπή στους πειρασμούς, αποφασίζουν να λειτουργήσουν με τους δικούς τους όρους για να ανταποκριθούν στην κατά Χριστόν άσκηση. Εγκαταλείπουν την προηγούμενη ζωή τους, απομακρύνονται από τον κοινωνικό και οικογενειακό τους περίγυρο, διαφεύγουν της κοινωνικής καταπίεσης και του υλικού κόσμου, αναζητώντας τη θεία χάρη και ευελπιστώντας να ενωθούν με το Θεό σε ένα πιο προσωπικό επίπεδο. Καταφεύγουν στην έρημο ή σε ανδρικές κοινοβιακές κοινότητες, αφού πρώτα «αποβάλουν» τη γυναικεία τους φύση καλύπτοντας την ομορφιά του γυναικείου σώματος με το ανδρικό μοναστικό ένδυμα. Το εξωτερικό ένδυμα είναι πλέον αυτό που τις προσδιορίζει ως ανθρώπινα όντα. Το καλυμμένο λαμπρό γυναικείο σώμα καταλήγει να «χαθεί» και να «εξαγνιστεί» μέσω της σκληρής άσκησής τους, καθώς ο τρόπος που καλλιέργησαν τα θεία χαρίσματα, οι αρετές που υπέδειξαν μπροστά σε κάθε δυσκολία, «αναπλάθουν» την ψυχή, το σώμα, το «είναι» τους²⁸⁹.

Η υπέρβαση της θηλυκότητας θεωρείται από τους Πατέρες της Εκκλησίας και τους αγιογράφους ως ο μοναδικός δρόμος που οδηγεί το γυναικείο φύλο στη σωτηρία²⁹⁰. Επομένως, η επιλογή των γυναικών αυτών να ζήσουν κυριολεκτικά ως άνδρες, τις οδηγεί κατά τη δική τους ψυχοσύνθεση στην αγιότητα. Μέσω αυτής της εσωτερικής κατάστασης και ανάγκης, φτάνουν στο σημείο να γνωρίσουν το ίδιο τους το σώμα, να αντιληφθούν την ίδια τους την ύπαρξη· το μήνυμα του Χριστιανισμού ήταν η συμφιλίωση του ατόμου με το σώμα του και η αποκοπή των σχέσεων με οποιοδήποτε άλλο σώμα²⁹¹.

²⁸⁹ St. Constantinou, *Female Corporeal Performances: Reading the Body in Byzantine Passions and Lives of Holy Women*, Uppsala 2005, 90-98.

²⁹⁰ S. Ashbrook Harvey, «Women in Early Byzantine Hagiography: Reversing the Story», στο L. Coon - K. Haldane - E. Sommer (επιμ.), *That Gentle Strength: Historical Perspectives on Women in Christianity*, Charlottesville, VA: The University Press of Virginia 1990, 40.

²⁹¹ A. Rousselle, *Porneia: On desire and the Body in Antiquity*, μτφρ. F. Pheasant, Oxford: Blackwell 1988, 141-159.

Πρόκειται, λοιπόν, για μία εσωτερική πάλη ενάντια στην ίδια τη θηλυκότητα. Μία εσωτερική αντιπαλότητα με απώτερο στόχο τη θεραπεία ενός «αλλοιωμένου εαυτού». Θα μπορούσαμε μάλιστα να πούμε, ότι η μεταμφίεσή τους υποδηλώνει τη ρήξη με την προηγούμενη ύπαρξή τους, καθώς η μεταμφίεση αυτή είναι που τις οδηγεί εν μέρει στην αγιότητα. Εν τέλει, η πραγματική τους ταυτότητα, η εξ ορισμού γυναικεία τους φύση, είναι αυτή που τιμήθηκε δεόντως και αγιοποιήθηκαν ως γυναίκες. Οι γυναίκες αυτές χαρακτηρίζονται από τους ξένους μελετητές ως «θηλυκοί καλόγεροι»²⁹², ως άτομα που μέσα από την άσκησή τους εξομοιώνονται σωματικά με το ανδρικό φύλο και καθίστανται πλάσματα άφυλα ή δίφυλα, αμφίφυλα²⁹³.

Η γυναικεία ταυτότητα και ευσέβεια απεικονίστηκαν στα κείμενα της Ύστερης Αρχαιότητας με ποικίλους και ιδιόμορφους τρόπους. Στους πρώιμους χριστιανικούς βίους αγίων, οι γυναίκες τιμωρούνται ως οι κόρες της Εύας που έχασαν τον παράδεισο και επαινούνται ως ηρωικά μοντέλα ευσεβούς μίμησης²⁹⁴. Από τη μία, απεικονίζονται από τους άνδρες συγγραφείς ως πηγές πειρασμού και αντικείμενα πόθου, από την άλλη ένας επιλεγμένος αριθμός γυναικών φημίζονται και γιορτάζονται για το ότι ξεπέρασαν τα όρια και τους περιορισμούς του φύλου τους. Σε μία πατριαρχική εκκλησία, η εικόνα μιας μεταμφιεσμένης σε άνδρα αγίας γυναίκας ήταν βεβαίως γεμάτη από αντιφάσεις: ένα συγκλονιστικό σημάδι εχθρότητας και όμως την ίδια στιγμή εντυπωσιακής γοητείας με το οποίο οι άνδρες του πρώιμου χριστιανισμού είδαν τα θηλυκά αντίστοιχά τους. Μέχρι τον 5^ο αιώνα, το φαινόμενο της μεταμφιεσμένης σε άνδρα αγίας γυναίκας είχε γίνει ένας συνήθης χαρακτήρας στην αγιογραφία, ιδιαίτερα στις πρώιμότερες βιογραφίες αγίων γυναικών, που συχνά απεικονίζονται ως επίτιμοι άνδρες. Ανδρικό αντίστοιχο της μεταμφιεσμένης αγίας γυναίκας εντούτοις δεν

²⁹² J. Anson, "The Female Transvestite in Early Monasticism: The Origin and Development of a Motif", *Viator* 5 (1974): 13.

²⁹³ Ο.π., 27.

²⁹⁴ L. L. Coon, *Sacred Fictions: Holy Women and Hagiography in Late Antiquity* [The Middle Ages Series], Philadelphia: University of Pennsylvania Press 1997, xvii. Για μια συλλογή από πρώιμα χριστιανικά συγγράμματα που προσφέρουν παρόμοιες ερμηνείες για την επιρροή της Εύας πάνω στις γυναίκες, δείτε E. Clark, *Women in the Early Church*, Colledgeville, Minn.: Liturgical Press, 1983, 27–86.

εμφανίστηκε. Είναι, ωστόσο, δύσκολο να προσδιοριστεί η ταυτότητα των αγίων γυναικών με όρους ανδρικούς. *Ἡ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ* είναι η αξέχαστη φράση του Παλλάδιου²⁹⁵.

Στο φως αυτών των συγκρουόμενων εικόνων, εύλογο ερώτημα αποτελεί το πώς οι συγγραφείς των βίων αγίων επιδίωξαν να διαμορφώσουν τις αρχαίες αντιλήψεις για τις γυναίκες; Πώς συνέβαλαν στην κατασκευή του γυναικείου φύλου για τους πρώιμους χριστιανούς αναγνώστες; Καθώς φαίνεται, οι μοναστικοί συγγραφείς και το κοινό τους, οι διάφοροι ευσεβείς αφηγητές και οι πιστοί, ήταν ιδιαίτερα γοητευμένοι από τέτοιες ιστορίες που δε δύναται να περιφρονηθούν. Αυτό γίνεται έκδηλο από τη μακροαίωνα παράδοση των ιστοριών αυτών, το πλήθος παραλλαγών που μπορεί κανείς να εντοπίσει, αλλά και τη μετάφρασή τους σε ποικίλες γλώσσες. Είναι, βέβαια, κάτι που προκαλεί έκπληξη, καθώς στο Δευτερονόμιον γίνεται σαφής αναφορά ότι «*Οὐκ ἔσται σκευὴ ἀνδρὸς ἐπὶ γυναικί, οὐδὲ μὴ ἐνδύσῃται ἀνὴρ στολὴν γυναικείαν, ὅτι βδέλυγμα κυρίῳ τῷ θεῷ σου ἔστιν πᾶς ποιῶν ταῦτα.*» (22.5).

Ωστόσο, οι ρίζες αυτού του θέματος -όπως υποστηρίζεται από την έρευνα- χρονολογούνται στον 2^ο αιώνα και τοποθετούνται στις απόκρυφες Πράξεις της Θέκλας²⁹⁶. Η αγία αυτή παρακαλεί τον Απόστολο Παύλο να της επιτρέψει να τελέσει την ιεραποστολή της μεταμφιεσμένη ως άνδρας. Τα λόγια του Απ. Παύλου: «*Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὐδὲ Ἕλληγ, οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἔστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*»²⁹⁷, παρερμηνεύθηκαν από κάποιους μελετητές και θεωρήθηκαν ως η αφετηρία αυτού του μοτίβου²⁹⁸. Θεολόγοι και εκκλησιαστικοί ιστορικοί πρότειναν ότι το απόσπασμα αυτό είναι μία δήλωση

²⁹⁵ Palladio, *Historia Lausiaca*, (εκδ. Bartelink 1974), 9.1.3

²⁹⁶ Anson, "The Female Transvestite", 7· E. Patlagean, "L'histoire de la femme déguisée en moine et l'évolution de la sainteté féminine à Byzance", *StMed* 17 (1976): 608· S. A. Harvey, *Asceticism and Society in Crisis. John of Ephesus and the Lives of the Eastern Saints*, Berkeley - Los Angeles - Oxford: University of California Press 1990, 115· A. M. Talbot, *Holy Women of Byzantium: Ten Saint's Lives in English Translation*, Washington DC: Dumbarton Oaks 1996, 2.

²⁹⁷ *Προς Γαλάτας*, 3.27-28.

²⁹⁸ Anson, "The Female Transvestite", 7.

του μυθικού ανδρόγυνου, ένα τέχνασμα κηρύγματος σχεδιασμένο για μικτά ακροατήρια, μία βαπτιστική ιεροτελεστία ή μία ανακοίνωση της εσχατολογικής ιδιότητας μεταξύ των φύλων²⁹⁹.

Η αναζήτηση της δύσκολης αλήθειας πίσω από τα ίχνη τους και τη σιωπή του χρόνου δεν μας επιτρέπει με απόλυτη βεβαιότητα να γνωρίζουμε εάν πρόκειται για ιστορικά ή πλασματικά πρόσωπα· αν όντως τα γεγονότα είναι αληθινά ή κατασκευάστηκαν για τις ανάγκες ενός μύθου. Ωστόσο, οι ιστορίες αυτές, που πολλές φορές συμπλέκουν εικόνες αληθινές με εικόνες εξωπραγματικές, εξάπτουν την περιέργεια και τη φαντασία των αναγνωστών τροφοδοτώντας ίσως τη φήμη σκανδάλων με την αμφίσημη ταυτότητα των ηρωίδων τους, ενώ διατηρούν αμείωτο το ενδιαφέρον μέχρι και σήμερα.

Μέσα στην αγιογραφική παράδοση συναντούμε πάνω από δώδεκα διαφορετικούς βίους αγίων Γυναικών-Μοναχών που συντέθηκαν πάνω σε αυτό το θέμα³⁰⁰. Στην απλούστερη μορφή τους οι ιστορίες των Γυναικών-Μοναχών έχουν μία τρίπτυχη δομή που ορίζεται (1) από την έξοδο από τα εγκόσμια, (2) τη μεταμφίεση και την απομόνωση, και ολοκληρώνεται με (3) την ανακάλυψη και την αναγνώριση³⁰¹. Διαβάζουμε για γυναίκες παρθένες ή μετανοημένες γυναίκες με προγενέστερη άσωτη ζωή, που αποφασίζουν να ασκήσουν τους χριστιανικούς τους όρκους μεταμφιεσμένες ως άνδρες μοναχοί σε ανδρικά μοναστήρια, θεωρούμενες συνήθως ως ευνούχοι. Παρουσιάζεται η κοινοβιακή ζωή τους, ενώ

²⁹⁹ Coon, *Sacred Fictions*, 32-33.

³⁰⁰ Η E. Patlagean δίνει έναν κατάλογο 12 μεταμφιεσμένων γυναικών αναφέροντας εκδόσεις και χειρόγραφα. Απαριθμεί τις εξής αγίες: Αναστασία η Πατρικία, Άννα/Ευφημιανός, Απολλιναρία/Δωρόθεος, Αθανασία, Ευγενία/Ευγένιος, Ευφροσύνη/Σμάραγδος, Ιλαρία/Ιλάριος, Μαρίνα, Μαρία/Μαρίνος, Ματρώνα/Βαβύλας, Πελαγία/Πελάγιος, Θεοδώρα/Θεόδωρος. Για περαιτέρω, βλ. Patlagean, "L'histoire de la femme déguisée", 600-602. Δεν περιλαμβάνει στον κατάλογο που παραδίδει το Βίο της αγίας Σωσάννης και της αγίας Ευφροσύνης της Νέας, όπως επίσης και της Θέκλας και της Ευσεβίας/Ξένης, λόγω της πολύ σύντομης μεταμφίεσης των δύο τελευταίων αγίων και της δευτερεύουσας σημασίας της μεταμφίεσής τους στην πλοκή της ιστορίας. Βλ. St. Constantinou, *Female Corporeal Performances: Reading the Body in Byzantine Passions and Lives of Holy Women*, Uppsala 2005, 92.

³⁰¹ Anson, "The Female Transvestite", 13. Επίσης, Harvey, *Asceticism and Society in Crisis*, 115, κ.ά.

η μεταμφίεση και η νέα ανδρική μοναστική τους ταυτότητα γίνεται πηγή σκανδάλων προκαλώντας προβλήματα τόσο στις ίδιες τις γυναίκες όσο και στη μοναστική κοινότητα. Η ψευδής κατηγορία και καταδίκη τους για αποπλάνηση και βιασμό, αλλά και η κατηγορία για πατρότητα, σε κάποιες περιπτώσεις περιλαμβάνει και ένα επίπεδο αποκλεισμού. Ακόμη και τότε όμως, δεν αποκαλύπτουν στην πλειοψηφία τους την πραγματική τους ταυτότητα. Η γυναικεία τους φύση γίνεται φανερή κυρίως έπειτα από το θάνατό τους, αν όχι σε προγενέστερο σημείο.

Το αγιογραφικό αυτό μοτίβο των Γυναϊκών – Μοναχών φαίνεται να αναδείχθηκε στο συριακό περιβάλλον. Η ιστορία της Πελαγίας φαίνεται να υπήρξε η πραγματική αφετηρία στη λαϊκή λογοτεχνία, δίνοντας ώθηση στη δημιουργία ανάλογων ιστοριών και εμπνέοντας τη φαντασία των αγιογράφων³⁰². Ένα μοτίβο που δεν περιορίστηκε σε συγκεκριμένη εποχή ή σε κάποιο συγκεκριμένο χώρο, άνθησε όμως έντονα διαμέσου της Χριστιανικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας μεταξύ του 5^{ου} και 9^{ου} αιώνα³⁰³. Ένα μοτίβο που έτυχε εντυπωσιακής δημοτικότητας σε όλη τη Χριστιανοσύνη, προτού άλλες ιδέες για τις γυναίκες και την αγιότητά τους αρχίσουν να εκδηλώνονται και να ακμάζουν.

ι. Απόψεις Σύγχρονης Έρευνας Για το Μοτίβο της Μεταμφιεσμένης Αγίας Γυναίκας

Τα πρώιμα χριστιανικά κείμενα των γυναικών που μεταμφιέστηκαν ως άνδρες μοναχοί έχουν αποτελέσει τα τελευταία χρόνια αντικείμενο ψυχολογικής, φιλολογικής, κοινωνικο-ιστορικής, ανθρωπολογικής και θεολογικής μελέτης μέσα από την προσπάθεια πλήθους μελετητών να τα εξηγήσουν και να τα

---

³⁰² Harvey, "Women in Early Byzantine Hagiography", 46. Της ίδιας, *Asceticism and Society in Crisis*, 115. V. L. Bullough, "Transvestites in the Middle Ages", *AJS* 79 (1974): 1384. Του Ιδίου, "Sex Education in Medieval Christianity", *JSR* 13 (1977): 189.

³⁰³ Η πιο γνωστή και διαδεδομένη ιστορία των αμφίσημων γυναικείων μορφών είναι αυτή της Πάπισσας Ιωάννας. Τα πιο πρόσφατα παραδείγματα εντοπίζονται στη Δύση και είναι η Ιωάννα της Λωραίνης που έζησε τον 15^ο αιώνα και η Antoinette Bourignon που έζησε τον 17^ο αιώνα. Βλ. M. Delcourt, "Le complexe de Diane dans l'hagiographie chretienne", *RHR* 153 (1958): 17-28.

ερμηνεύσουν³⁰⁴. Αν και υπάρχουν αξιολογες ερμηνευτικές προσεγγίσεις σε κάθε έναν από αυτούς τους τομείς, πολλοί μελετητές εκφράζοντας ακραίες απόψεις έχουν φτάσει στα όρια της υπερβολής.

Αναζητώντας, λοιπόν, τρόπους ερμηνείας και κατανόησης του μοτίβου, ορισμένοι μελετητές κατευθύνθηκαν σε διάφορες παγανιστικές τελετές, που πέρασαν στη χριστιανική αγιογραφία πιθανότατα μέσω του αρχαίου ελληνικού μυθιστορήματος. Ο Herman Usener (1879)³⁰⁵, ο πρώτος μελετητής που πρότεινε αυτή τη θεωρία, υποστήριξε ότι ένας αριθμός μεταμφιεσμένων αγίων δανείζεται ονόματα που ήταν επίθετα της Αφροδίτης, της θεάς της θάλασσας, γνωστής από πληθώρα τίτλων που υπενθυμίζουν αυτή την ιδιότητα: Αιγαία, Θαλάσσια, Ποντία, Πελαγία, Μαρίνα, κ.ά. Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η μεταμφίεση αυτή πρέπει να απεικόνιζε μία επιβίωση των αρχαίων θρησκευτικών τελετών που γίνονταν προς τιμήν της Αφροδίτης της Κύπρου, κατά τη διάρκεια των οποίων οι γυναίκες συνήθιζαν να προσφέρουν θυσίες φορώντας ανδρικά ρούχα και οι άνδρες γυναικεία. Έτσι, ο Usener κάνει λόγο για ένα επαναλαμβανόμενο θέμα φυλο-μεταμφίεσης, οδηγώντας μας πίσω στις λατρευτικές τελετές της Αφροδίτης της Αμαθούντας, που φορούσε το φόρεμα μίας γυναίκας και τη γενειάδα ενός άντρα· ήταν η Αφροδίτη ή Αφρόδιτος, μία ερμαφρόδιτη θεότητα. Προτείνει, ως εκ τούτου, τη διατήρηση της σφραγίδας του μύθου αυτού στην ιστορία της Πελαγίας και τη διαμόρφωσή του μέσα στο Χριστιανισμό.

Ο H. Delehaye (1962)³⁰⁶ από την άλλη, θεωρεί ότι το μοτίβο επινοήθηκε για να κάνει πιο ενδιαφέρουσα την ιστορία μίας πόρνης από την Αντιόχεια, που ονομαζόταν Πελαγία και η οποία αναφέρεται στην 67^η Ομιλία του Ιωάννη Χρυσοστόμου. Σύμφωνα με τον μελετητή, τα κείμενα των Βίων των αγίων αυτών γυναικών προέρχονται από την ιστορία της Πελαγίας. Εν αντιθέσει, η Natalie

³⁰⁴ Για μια σύντομη ιστορική ανασκόπηση στο θέμα των μεταμφιεσμένων αγίων γυναικών, βλ. A. – M. Talbot, *Holy Women of Byzantium: Ten Saints' Lives in English Translation* [Byzantine Saints' Lives in Translation 1], Washington D.C: Dumbarton Oaks 1996, 3-4. St. J. Davis, "Crossed Texts, Crossed Sex: Intertextuality and Gender in Early Christian Legends of Holy Women Disguised as Men", *J ECS* 10 (2002): 5-11.

³⁰⁵ H. Usener, *Legenden der heiligen Pelagia*, Bonn: A. Marcus, 1879, ιδ. 20-23.

³⁰⁶ H. Delehaye, *The Legends of the Saints*, Νέα Υόρκη 1962, ιδ. 186-195.

Deliemeux (1997) εντοπίζει την καταγωγή του μοτίβου στην κλασσική παράδοση, στους μύθους της Ίφιδος και της Λευκίππης³⁰⁷. Ο L. Radermacher (1916)³⁰⁸ με τη σειρά του, κάνοντας λόγο για την ιστορία της Θέκλας, υποστηρίζει ότι πρόκειται για ένα μοντέλο που καθιερώθηκε πάνω σε ένα περιστατικό του πέμπτου βιβλίου του Ξενοφώντος «Έφεσιακά», όπου σημειώνεται η πρακτική των Σπαρτιατών να ξυρίζουν τα κεφάλια των νυμφών.

Άλλοι μελετητές έχουν υποστηρίξει πιο γενικά την επιρροή της ελληνικής μυθιστορίας στο θέμα της γυναικείας φυλο-μεταμφίεσης της πρώιμης χριστιανικής αγιογραφίας³⁰⁹. Ωστόσο, παρά την αξία του προσδιορισμού και συσχετισμού των προηγούμενων κλασικών κειμένων με τους θρύλους των μεταμφιεσμένων αγίων, αυτές οι πρόωρες προσπάθειες είχαν ως αποτέλεσμα την υποτίμηση της αξίας και σημαντικότητας αυτής της εικόνας στις αρχές του Χριστιανισμού. Σημαντικός αριθμός μελετητών επιδίωξαν να προσεγγίσουν αυτό το σώμα αγιολογικών κειμένων αξιοποιώντας διαφορετικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις. Ως εκ τούτου, υπήρξε μια συντονισμένη προσπάθεια κατανόησης των κειμένων αυτών μέσα στο πλαίσιο της πρώιμης χριστιανικής σκέψης και πρακτικής.

Η M. Delcourt (1958)³¹⁰, προσεγγίζοντας το θέμα από μία ψυχολογική οπτική γωνία και επιδιώκοντας να το ερμηνεύσει με φροϋδικούς όρους, θέτει την άποψη ότι οι γυναίκες αυτές πρέπει να υπήρξαν στην πραγματικότητα. Προτείνει ότι η αλλαγή των ρούχων σηματοδοτεί μία βίαιη ρήξη με τον καθορισμένο τρόπο ύπαρξης των γυναικών, ενώ αποτελεί μια μορφή αυτο-ακρωτηριασμού και αυτο-

³⁰⁷ N. Delierneux, "Virilité physique et sainteté féminine dans l' hagiographie orientale du IVe au VIIe siècle", *Byzantion* 67 (1997): 179-243.

³⁰⁸ L. Radermacher, *Hippolytus und Thekla: Studien zur Geschichte von Legende und Kultus*, [Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, Philosophische-historische Klasse 182.3], Vienna 1916, 51-69.

³⁰⁹ R. Soder, *Die Apokryphen Apostelgeschichten und die romanhafte Literatur der Antike*, Stuttgart: S. Kohlhammer, 1932; επανέκδ. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1969, 127-128. G. Clark, *Women in Late Antiquity*, Oxford: Oxford Unniversity Press, 1993, 31.

³¹⁰ M. Delcourt, "Le complexe de Diane", *RHR* 153 (1958): 1-33, και της ίδιας, "Female Saints in Masculine Clothing", στο *Hermaphrodite: Myths and Rites of the Bisexual Figure in Classical Antiquity*, μτφρ. J. Nicholson, London 1961, 84-102.

απομόνωσης, που οδηγεί στην ανδρόγυνη τελειότητα. Για την Delcourt, η πράξη της ηρωίδας να λάβει ανδρικά ενδύματα δηλώνει μια διεξοδική και ενδελεχή απόσταση από το γυναικείο παρελθόν της. Στις ιστορίες, αυτή η απόσταση τυπικά δηλώνεται με δύο τρόπους: την απόρριψη της οικογένειας και των κοινωνικών αρχών και την αποκήρυξη της σεξουαλικής ζωής. Η ανδρική μεταμφίεση της ηρωίδας θεωρήθηκε ως ένα εξωτερικό και παθητικό σύμβολο των κοινωνικών και οικογενειακών εντάσεων. Πώς αυτό το σύμβολο σχετίζεται με το πλαίσιο του πρώιμου χριστιανισμού; Για την Delcourt, η «ψυχή» της μεταμφιεσμένης αγίας δεν θα έπρεπε να τοποθετείται στην πρώιμη ελληνική μυθολογία. Υποστήριξε ότι το φαινόμενο αυτό είχε τις ρίζες του στην ψυχολογία του πρώιμου χριστιανικού ασκητισμού, που στην πιο αυστηρή μορφή του κήρυσσε την ολοκληρωτική αποποίηση των υλικών αγαθών αλλά και της σεξουαλικής ζωής. Σε αυτό το πλαίσιο, αναγνωρίζει τη γυναικεία πράξη της φυλο-μεταμφίεσης ως ψυχολογικά ισότιμη με την ανδρική πράξη του αυτό-ευνουχισμού³¹¹. Καταλήγει μάλιστα στο συμπέρασμα, ότι το θέμα είχε πιθανόν προκύψει στην ατμόσφαιρα του πρώιμου χριστιανικού ασκητισμού, χρωματισμένο από τις ανταγωνιστικές Γνωστικές δοξασίες³¹².

Εκ παραλλήλου, ο J. Anson (1974)³¹³, που ασχολείται ad hoc με το συγκεκριμένο θέμα των Γυναικών-Μοναχών, οδηγείται επίσης σε μία ψυχο-αναλυτική προσέγγιση του θέματος, όχι όμως από την οπτική γωνία της ηρωίδας αλλά από την οπτική του άνδρα γραφέα. Εκφράζει την άποψη ότι οι ιστορίες αυτές προέρχονται από ένα κλειστό ανδρικό μοναστικό περιβάλλον και αποτελούν αντικείμενο της φαντασίας ανδρών μοναχών που είχαν αφιερωθεί στην αγαμία. Η «μυστική λαχτάρα» τους για την ύπαρξη γυναικείας παρουσίας στη μοναστική

³¹¹ Delcourt, *Hermaphrodite*, 96, 99-101

³¹² Με τον όρο αυτό χαρακτηρίζουμε το μεγάλο αριθμό φιλοσοφικοθρησκευτικών συστημάτων. Ο γνωστικισμός εμφανίστηκε κατά τη διάρκεια μίας ιστορικής περιόδου (1^{ος} αι. π.Χ. – 4^{ος} αι. μ.Χ.) με μεγάλη έξαρση του θρησκευτικού αισθήματος και των μυστικιστικών πρακτικών στον ρωμαϊκό κόσμο. Παράλληλα με την εμφάνισή του στην Ανατολική Μεσόγειο γνώρισαν άνθιση οι μυστηριακές λατρείες, ο ερμητισμός, ο μιθραϊσμός, ο νεωπλατωνισμός κλπ, ενώ αναπτύχθηκε και τελικά εδραιώθηκε ο Χριστιανισμός. Για περαιτέρω, βλ. ΘΗΕ IV, *Γνωστικισμός*, 591-602.

³¹³ Anson, "The Female Transvestite", 1-32, ιδ. 5, 8, 17, 30.

τους κοινότητα, τους οδηγεί στη συγγραφή αυτών των ιστοριών, στις οποίες όχι μόνο πλάθουν την εικόνα μίας μεταμφιεσμένης σε άνδρα γυναίκας, αλλά αποτυπώνουν συνάμα έξοχα την έντονη επιθυμία γυναικείας παρουσίας στο χώρο τους. Με τη σύνθεση των ιστοριών των Γυναικών-Μοναχών, η ενοχή τους αντισταθμίζεται και οι ίδιοι οι μοναχοί εξαγνίζονται από τους σεξουαλικούς πειρασμούς, παρουσιάζοντας παράλληλα τις αγίες με καθολική μεταμέλεια και υποκριτική λατρεία.

Επιπλέον, ο Anson στο άρθρο του με τίτλο: *“The Female Transvestite in Early Monasticism: The Origin and Development of a Motif”* εντοπίζει μια ομάδα 6-8 κειμένων αγίων γυναικών που έλαβαν ανδρικά ενδύματα, που μοιράζονται ένα κοινό γεωγραφικό και κοινωνικό δεδομένο στην Αίγυπτο (συγκεκριμένα τον ευρέως γνωστό μοναστικό οικισμό στη Σκήτη ή στο Wadi Natrum) και μια κοινή δομή στην πλοκή. Λόγω αυτού, προτείνει ότι τα έργα αυτά ενδεχομένως να αποτελούν προϊόντα ενός συγκεκριμένου λογοτεχνικού κύκλου. Συνεχίζει υποστηρίζοντας ότι ήταν έργα μαζικής παραγωγής από μία σχολή Αιγύπτιων γραφέων σε μια χρονική περίοδο όπου η έρημος της Σκήτης είχε γίνει γνωστό κέντρο μοναστικής κίνησης³¹⁴. Παρουσιάζοντας πώς η κάθε ιστορία προσφέρει παραλλαγές σε αυτό το βασικό θέμα, ο Anson προσπαθεί να περιγράψει την εξέλιξη αυτού του αγιογραφικού είδους μέσα στα μοναστικά του δεδομένα. Εν τέλει, διαβάζει τα κείμενα ως απόδειξη για την ψυχολογία του πρώιμου χριστιανισμού· από τη μία η μοναστική εχθρότητα απέναντι στις γυναίκες που θεωρούνται ως πηγή σεξουαλικής επιθυμίας και από την άλλη η επιθυμία των μοναχών για την παρουσία των γυναικών που καταστέλλεται.

Ως εκ τούτου, για τον Anson, η μεταμφιεσμένη γυναίκα κατανοείται ως το λογοτεχνικό προϊόν αυτής της έντασης· το προϊόν της επιθυμίας των μοναχών να αναδείξουν ηρωικά παραδείγματα της ευσέβειας των γυναικών για να εξιλεωθούν από τη γυναικεία ενοχή, καθώς και για να εξιλεωθούν από τη δική τους προσωπική ενοχή³¹⁵. Για τον Anson, οι ρίζες του μυθιστορηματικού αυτού

³¹⁴ Anson, “The Female Transvestite”, 12-13. Επίσης, βλ. E. Amélineau, “Histoire des deux filles de l’empereur Zenon”, *Proceedings of the Society of Biblical Archaeology* 4.10 (1888), 181-206

³¹⁵ Anson, “The Female Transvestite”, 13-30.

μοτίβου εντοπίζονται στις αντιλήψεις των Γνωστικών για τη γυναίκα και στο φόβο των μοναχών από την απειλή του γυναικείου φύλου.

Ο V. Bullough (1974)³¹⁶, στην κοινωνικο-ϊστορική του μελέτη, βλέπει τη γυναικεία μεταμφίεση ως στοιχείο που αντικατοπτρίζει τη γυναικεία πραγματικότητα και τη θέση της γυναίκας σε μία ανδρικά δομημένη κοινωνία. Η απόφαση της μεταμφίεσης υποδηλώνει την προσπάθεια εκ μέρους των γυναικών να μιμηθούν το «άνωτερο» φύλο. Όπως αναφέρει, ο ευκολότερος δρόμος για τη γυναίκα να πλησιάσει το ανδρικό επίπεδο ορθολογισμού ήταν να αρνηθεί τη σεξουαλικότητά της και να παραμείνει παρθένα.

Με την έκδοση του άρθρου της E. Patlagean με τίτλο “L’ histoire de la femme déguisée en moine et l’ evolution de la sainteté feminine à Byzance” (1976)³¹⁷, η μελέτη αυτού του αγιολογικού *corpus* πήρε νέα στροφή μακριά από ψυχολογικές αναγνώσεις και με κατεύθυνση μια κοινωνικο-ιστορική περιγραφή για το πώς αυτές οι ιστορίες αντικατοπτρίζουν τη χριστιανική σκέψη και πρακτική στην Ύστερη Αρχαιότητα. Με την καταλογογράφηση και χρονολόγηση σχετικών πηγών και χειρογράφων, η Patlagean προσπάθησε να σκιαγραφήσει την κειμενική και ιστορική ανάπτυξη και εξέλιξη αυτής της λογοτεχνίας. Σύμφωνα με την ανάλυσή της, οι πρωϊμότερες εκδοχές αυτών των κειμένων (Μαρία, Πελαγία) χρονολογούνται στον 5^ο αιώνα, ενώ ολόκληρη η σειρά των ιστοριών στα ελληνικά συντέθηκαν και συγκεντρώθηκαν τον 6^ο και στις αρχές του 7^{ου} αιώνα. Αυτά τα κείμενα ξεκίνησαν μάλιστα να μεταφράζονται και σε άλλες γλώσσες, στα κοπτικά και συριακά κατά τη διάρκεια του 6^{ου} αιώνα, και στα λατινικά μετά τον 7^ο αιώνα. Η παραγωγή αυτών των Βίων εξασθένησε κατά τον 8^ο αιώνα, αλλά κατά τον 9^ο, 10^ο και 11^ο αιώνα υπήρξε μια αναβίωση του είδους: τα

³¹⁶ V. L. Bullough, «Transvestites in the Middle Ages», *AJS* 79 (1974): 1381-1394, ιδ. 1386.

³¹⁷ Το άρθρο της Patlagean για τους βίους των μεταμφιεσμένων αγίων γυναικών ήταν μια επέκταση της προηγούμενης μελέτης της για τη δομιστική εξέταση της πρώιμης βυζαντινής αγιογραφίας στο άρθρο της “Ancienne hagiographie Byzantine et histoire sociale”, *Annales* 23 (1968): 106-126. Για αγγλική μετάφραση αυτού του άρθρου, βλ. E. Patlagean, “Ancient Byzantine Hagiography and Social History”, στο Stephen Wilson (έκδ.) και J. Hodgkin (μτφρ.) *Saints and Their Cults: Studies in Religious Sociology, Folklore and History*, Cambridge: Cambridge University Press 1983, 101-121.

σχετικά χειρόγραφα από αυτή την περίοδο πιστοποιούν μια αυξητική τάση στην αντιγραφή πρωϊμότερων μύθων καθώς και στην παραγωγή νέων βίων μοναχών γυναικών που μεταμφιέστηκαν ως άνδρες³¹⁸.

Η Patlagean, επίσης, αναγνωρίζει μια τριμερή δομή στους μύθους (ασκητική υποχώρηση, μεταμφίεση, αποκάλυψη σεξουαλικής ταυτότητας), αλλά αναλύει αυτά τα χαρακτηριστικά σύμφωνα με την ανθρωπολογική δομιστική ανάλυση για τον μύθο του Lévi-Strauss. Ουσιαστικά, προσπαθεί να περιγράψει πώς τα τυπικά στοιχεία των ιστοριών θα μπορούσαν να λειτουργήσουν μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο της πρώιμης βυζαντινής κουλτούρας. Υποστηρίζει ότι το κεντρικό μοτίβο της φυλο-μεταμφίεσης θα προσέβαλλε τα κοινωνικά μοντέλα της ανδρικής εξουσίας και της γυναικείας υποταγής κατά την Ύστερη Αρχαιότητα. Η εικόνα της μεταμφιεσμένης αγίας ήταν μια εικόνα γυναικείας ανεξαρτησίας και αυτονομίας: η πράξη της λήψης ανδρικών ενδυμάτων επέτρεπε στις γυναίκες να ταξιδεύουν και να ζουν ως μοναχοί χωρίς να μπορεί κανείς να τις εντοπίσει ή να τις παρατηρήσει. Πράγματι, συχνά θεωρούνται ως άνδρες ευνούχοι, των οποίων η παρουσία μέσα στην κοινωνία της Ύστερης Αρχαιότητας και μέσα στο βυζαντινό μοναχισμό είναι πολύ καλά τεκμηριωμένη.

Ουσιαστικά, η κοινωνιολόγος E. Patlagean³¹⁹ το βλέπει ως ένα μυθιστορηματικό μοτίβο που εξελίσσεται σύμφωνα με τα μοντέλα της εποχής. Προσεγγίζει και ερμηνεύει το φαινόμενο στηριζόμενη στο Ευαγγέλιο του Θωμά, όπου σύμφωνα με την ίδια παρουσιάζεται το ανδρόγυνο ως η ύψιστη δυνατότητα. Γι' αυτήν είναι η έκφραση του λαϊκού τύπου της αμαζόνας. Όπως σημειώνει, το μοντέλο φαίνεται να αλλάζει στο Βυζάντιο, το οποίο περιορίζει σε μεγαλύτερο βαθμό τη γυναικεία φύση, θέλοντάς την υποταγμένη στο γάμο και στην οικογένεια ή στο μοναστήρι. Η στάση απέναντι στις γυναίκες σε αυτή τη λογοτεχνία αντικατοπτρίζει το μοναστικό φόβο ότι το γυναικείο φύλο αντιπροσωπεύει ένα θεμελιώδες εμπόδιο για τη σωτηρία. Απεικονίζοντας ηρώιδες που έγιναν άνδρες τόσο με την αντίστοιχη ενδυμασία όσο και στην εξωτερική φυσική τους

³¹⁸ Patlagean, "L'histoire de la femme déguisée", 600-604.

³¹⁹ Ο.π., 597-623, ιδ. 607-608, 615, 620.

κατάσταση, οι μοναχοί πρότειναν ένα μοντέλο γυναικείας αγιότητας μέσα στο οποίο η γυναίκα είχε ανατραπεί, τουλάχιστον εν μέρει. Ενώ οι άνδρες θα μπορούσαν θεωρητικά να αποφύγουν την παρουσία γυναικών με το να εισέλθουν στην έρημο σε νεαρή ηλικία, οι γυναίκες από την πλευρά τους καλούνται -σε αυτή τη λογοτεχνία- να αποφύγουν τη δική τους φύση μέσα από την ασκητική πρακτική, όπως υποστηρίζει η Patlagean³²⁰. Τέλος, εκφέρει την άποψη ότι η ιστορία της γυναίκας που μεταμφιέζεται σε μοναχό προτείνει ένα μοντέλο αγιότητας που παραβιάζει τόσο την ιεραρχία του ζευγαριού και της οικογένειας, όσο και την τάξη του μοναστικού κόσμου. Κατά αυτό τον τρόπο καταργούνται οι δύο κατηγορίες που αποτελούν την ανθρωπότητα.

Η μελέτη της Patlagean για τις ιστορίες των γυναικών που ενδύθηκαν ανδρικά ενδύματα υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική όχι μόνο για την καταχώρηση των πηγών και την ιστορική εξέλιξη, αλλά επίσης και για τον τρόπο με τον οποίον άρχισε να εφαρμόζει την κοινωνιολογική και ανθρωπολογική θεωρία στην ανάλυσή της για τους μύθους. Ο Nicholas Conostas (1996) στο άρθρο του στο συλλογικό τόμο με τίτλο *Holy Women of Byzantium*, ακολουθώντας το παράδειγμα της Patlagean, χρησιμοποιεί ανθρωπολογική γλώσσα για να περιγράψει τη βασική πλοκή των μύθων φυλο-μεταμφίεσης, ως μια τελετουργία μύησης και μετασχηματισμού, «μια μυστική ιεροτελεστία μετάβασης που σημειώνεται από τρία βασικά χαρακτηριστικά: αποχώρηση, περιορισμός, και επανασυσσωμάτωση»³²¹. Για τον Conostas, η φυλο-μεταμφίεση είναι το επίκεντρο αυτής της τελετουργικής δομής, καθώς συμβολίζει τον περιθωριοποιημένο τρόπο ζωής των γυναικών μοναχών προχωρώντας από ένα παλιό σύνολο κοινωνικών αξιών σε ένα νέο καθορισμένο ρόλο μέσα στα μοναστικά δεδομένα. Η τελετουργία της μεταμφίεσης δημιουργήθηκε, σύμφωνα με τον Conostas, στα πλαίσια της πρώιμης χριστιανικής

³²⁰ Patlagean, "L'histoire de la femme déguisée", 610-616.

³²¹ N. Conostas, "Life of St. Mary/Marinos", στο *Holy Women of Byzantium*, 4-5. Για την ανάλυση του μύθου ως «ιεροτελεστία μετάβασης» στηρίζεται στην ανθρωπολογική μελέτη του A. Van Gennep, *The Rites of Passage*, μτφρ. M. B. Vizedom - G. L. Caffee, London: Routledge and Kegan Paul 1960. Για την προσαρμογή αυτών των ιδεών στη μελέτη των χριστιανών προσκυνητών, βλ. V. - E. Turner, *Image and Pilgrimage in Christian Culture: Anthropological Perspectives*, New York: Columbia University Press 1978.

κουλτούρας προσπαθώντας να επιλύσει τις δικές της ασυνέπειες και αμφιθυμίες όσον αφορά στην πνευματική κατάσταση των γυναικών.

Την τελευταία δεκαετία άλλοι μέθοδοι, πέραν της ανθρωπολογικής θεωρίας, εφαρμόστηκαν στη μελέτη των βίων των μεταμφιεσμένων γυναικών. Πιο συγκεκριμένα, κάποιοι μελετητές ξεκίνησαν να επανεξετάζουν την εικόνα της μεταμφιεσμένης αγίας στο πλαίσιο της πρώιμης χριστιανικής θεολογίας και των αρχαίων ομιλιών για το γυναικείο σώμα. Η Susan Ashbrook Harvey στο άρθρο της με τίτλο «*Women in Early Byzantine Hagiography*» (1990) υποστηρίζει ότι η μεταμφιεσμένη αγία λειτουργεί ως ένα θεολογικό σύμβολο «ανατροπής» στην Ύστερη Αρχαιότητα. Στις ιστορίες αυτές, ο αγιασμός και η λύτρωση των ηρωίδων γίνεται σε δυο στάδια: πρώτα στο ρόλο τους ως άνδρες με την κάλυψη του ανδρικού μανδύα και αργότερα πραγματικά ως γυναίκες, αφού οι ηρωίδες πάντοτε λαμβάνουν την αγιότητα ως γυναίκες. Τα σώματα των γυναικών είναι «σύμβολα αγνότητας και ολέθρου» και ως τέτοια δεν σηματοδοτούν μόνο την ανθρωπινή κατάσταση, αλλά αναπαριστούν εκ νέου το δράμα της σωτηρίας της ανθρωπότητας. Αντιμετωπίζοντας τις γυναίκες ως τις εκπεσούσες κόρες της Εύας, οι γυναίκες μπορούν να παρουσιάζουν αυτή τη χάρη περισσότερο από τους άνδρες, ακριβώς επειδή την αξίζουν λιγότερο. Έτσι, για την Harvey, η μεταμφιεσμένη αγία ενσαρκώνει τελικά το θεολογικό παράδοξο της λύτρωσης. Η μεταμφιεσμένη μοναχή είναι ουσιαστικά το μοτίβο που αποκρυσταλλώνει το μισογυνισμό που είχε γίνει αναπόσπαστο κομμάτι της συριακής εκκλησίας. Διατυπώνει μάλιστα την άποψη ότι η εικόνα της μετανοημένης πόρνης, που υπήρξε ένα από τα πιο αγαπητά αγιογραφικά μοτίβα των Βυζαντινών, σε συνδυασμό με τη φαντασία και τη γλώσσα της αναστροφής των δύο φύλων -που χρησιμοποιήθηκε για τον εγκωμιασμό των αγίων γυναικών, δημιούργησαν το μοτίβο του μεταμφιεσμένου αγίου που έγινε κοινός τόπος στους βυζαντινούς μύθους των Γυναικών-Μοναχών³²².

Δύο άλλες πρόσφατες μελέτες δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στο πως αυτοί οι βίοι μεταμφιεσμένων αγίων γυναικών προσαρμόζονται στα πρότυπα των αρχαίων

---

³²² Harvey, "Women in Early Byzantine Hagiography", 36-59, ιδ. 45-51.

λόγων για το γυναικείο σώμα. Η Elisabeth Castelli, στο άρθρο της με τίτλο: «*I will Make Mary Male*» (1991), υποστηρίζει ότι οι πράξεις της ένδυσης με ανδρικά ενδύματα και το κούρεμα των μακρικών μαλλιών μιας γυναίκας σε κοντό μήκος λειτούργησε σε αυτή τη λογοτεχνία ως «σωματικά σημαίνοντα/φερόνυμα», σημάδια δηλαδή για το πως η πρώιμη χριστιανική κοινωνία επαναξιολόγησε και επανασταθεροποίησε τις παραδοσιακές διαφορές του γένους³²³.

Ο Terry Wilfong (1998) εξετάζει τους βίους των μεταμφιεσμένων αγίων στα πλαίσια των αντιλήψεων του κοπτικού χριστιανισμού για το γυναικείο σώμα. Σύμφωνα με τον Wilfong, στον κοπτικό μύθο της αγία Ιλαρίας, η ταυτότητα της ηρωίδας κρύβεται από τους παρατηρητές όχι μόνο γιατί είναι ενδεδυμένη με ανδρικά μοναστικά ενδύματα αλλά επίσης επειδή το σώμα της επηρεάστηκε ριζικά χάνοντας τη φυσική του θηλυκότητα. Η «μεταμόρφωση» αυτή είναι αποτέλεσμα της ζωής της αγίας στην έρημο και αυτό περιγράφεται χαρακτηριστικά μέσα από την αποκάλυψη του στήθους της αγίας. Για τον Wilfong τέτοιες περιγραφές ήταν μέρος μιας μεγαλύτερης κουλτούρας αλλά και των αγιογραφικών συζητήσεων για το γυναικείο σώμα. Σε αυτές τις συζητήσεις, το γυναικείο σώμα – συχνά πηγή ανησυχίας και ενδιαφέροντος για τους άνδρες συγγραφείς- με πολλούς τρόπους ήταν αποδομημένο, δυσδιάκριτο, αποσπασματικό και κατακερματισμένο³²⁴.

Ο Stephen Davis (2002), με τη σειρά του, υποστηρίζει ότι ο χαρακτηρισμός των αγίων γυναικών που ενδύθηκαν ανδρικά ενδύματα, όπως απεικονίζεται στην Ύστερη Αρχαιότητα και στους Βυζαντινούς Βίους, αποτελείται από στοιχεία από προηγούμενα κείμενα, εικόνες και λόγους³²⁵. Προσεγγίζει ουσιαστικά το θέμα με

³²³ E. Castelli, "I Will Make Mary Male": Pieties of the Body and Gender Transformation of Christian Women in late Antiquity", στο J. Epstein and K. Straub (επιμ.), *Body Guards: The Cultural politics of Gender Ambiguity*, New York: Routledge 1991, 29-49, ιδ. 44-47.

³²⁴ T. Wilfong, *Reading the disjointed body in Coptic: from physical modification to textual fragmentation*, na. 1998, 112-136, ιδ. 127-130. Για άλλα παραδείγματα κειμενικού κατακερματισμού του γυναικείου σώματος στη χριστιανική λογοτεχνία, βλ. C. W. Bynum, *Fragmentation and Redemption: Essays on Gender and the Human Body in Medieval Religion*, New York: Zone Books, Cambridge: MIT Press 1991, 11-26, 181-238.

³²⁵ St. J. Davis, "Crossed Texts, Crossed Sex", 1-36.

βάση τη μεταδομιστική θεωρία και τη μελέτη της διακειμενικότητας³²⁶. Ο Stephen Davis υποστηρίζει ότι η τυπική δομή των μύθων φυλομεταμπίεσης –ασκητική υποχώρηση, μεταμπίεση, αποκάλυψη της ταυτότητας του φύλου- είναι περισσότερο μεταβλητή από ότι υποστηρίζουν οι δομιστικοί ερμηνευτές όπως η Patlagean και ο Anson.

Τέλος, η Σταυρούλα Κωνσταντίνου (2005) στο έργο της με τίτλο “*Female Corporeal Performances*”³²⁷ υποστηρίζει ότι η έννοια της ανδρικότητας της αγίας γυναίκας είναι παρούσα σχεδόν σε όλους τους βίους αγίων γυναικών. Στην περίπτωση ωστόσο των Γυναικών-Μοναχών, παρουσιάζεται να είναι το κεντρικό και κύριο θέμα μέσω της πράξης της φυλο-μεταμπίεσης και της εισόδου των ηρωίδων στο ανδρικό μοναστήρι. Η αγιογραφία αντλεί την ιδεολογία και τα μοντέλα της ιερότητας κυρίως από την Αγία Γραφή και από Πατερικά Δόγματα. Όπως και άλλοι ρόλοι γυναικείας αγιότητας που προέρχονται από τη Βίβλο και σχετίζονται με τη ζωή του Χριστού, έτσι και η μεταμπίεσμένη με ανδρικά ενδύματα γυναίκα προέρχεται από το Πατερικό δόγμα για την ανδρικότητα της αγίας γυναίκας και στηρίζεται στα λόγια του Χριστού, όπως παρουσιάζονται τόσο στο Ευαγγέλιο του Θωμά όσο και σε άλλα βιβλικά κείμενα³²⁸.

Η κα. Κωνσταντίνου συνεχίζει υποστηρίζοντας ότι τα λόγια του Χριστού είναι εις επίγνωσιν των μεταμπίεσμένων αγίων γυναικών είτε ως γραπτό κείμενο, αφού συναντούν απόσπασμα των λόγων στη Βίβλο, είτε ως προφορικό κείμενο που

³²⁶ Davis, ό.π., 12.

³²⁷ St. Constantinou, *Female Corporeal Performances: Reading the Body in Byzantine Passions and Lives of Holy Women*, Uppsala 2005.

³²⁸ Η Σταυρούλα Κωνσταντίνου παραθέτει τα ακόλουθα αποσπάσματα: «Και προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς. Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι. Ὅς γὰρ ἂν θέλη τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν [ἐμοῦ καὶ] τοῦ εὐαγγελίου σῶσει αὐτήν». (Μαρκ 8, 34-35). «Ὅς γὰρ ἂν θέλη τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν». (Ματθ. 16,25, 1-3). «Συνεπορεύοντο δὲ αὐτῶ ὄχλοι πολλοί, καὶ στραφεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς. Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι τε καὶ τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ, οὐ δύναται εἶναι μου μαθητής». (Λουκ. 14, 25-26). Για περαιτέρω, βλ. Constantinou, *Female Corporeal Performances*, 101.

υπαγορεύεται και επεξηγείται σε αυτές από έναν πνευματικό πατέρα. Δεν φαίνεται να είναι σύμπτωση το γεγονός ότι κάποιες από αυτές τις ηρωίδες μεταμφιέζονται και ακολούθως εισέρχονται σε ανδρικό μοναστήρι, αφού προηγουμένως έχουν συναντήσει, διαβάζοντας ή ακούγοντας, τα λόγια του Χριστού που μιλούν για αυταπάρηση. Συνεπώς, φαίνεται να υπάρχει κάποιος σύνδεσμος ανάμεσα στις κλήσεις του Χριστού στους ακολούθους του και στην απόφαση των ηρωίδων να αρνηθούν τη θηλυκότητά τους μέσω της φυλο-μεταμπίεσης³²⁹.

Όλες αυτές οι προσεγγίσεις είναι ενδιαφέρουσες και κάθε μία από αυτές έχει κάτι να προσθέσει που μας βοηθά να κατανοήσουμε καλύτερα το φαινόμενο της φυλο-μεταμπίεσης. Ωστόσο, πολλοί είναι οι μελετητές που, τονίζοντας τις ομοιότητες που υπάρχουν στους βίους των αγίων αυτών γυναικών, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για εξέλιξη ενός λογοτεχνικού είδους από τα παρόμοια κείμενα (*Γένεσις* 1). Κάνουν λόγο για πλασματικές αφηγήσεις διαμορφωμένες με γνώμονα τους Βιβλικούς τόπους, τη λογοτεχνική εφεύρεση και τις ηθικές επιταγές. Εντούτοις, αναζητώντας κανείς επιχειρήματα για να αντιτεθεί στην άποψη αυτή, η πιο απλή και εύκολη εξήγηση που μπορεί να δοθεί είναι ότι οι ομοιότητες που συναντούμε στους βίους θα μπορούσαν να δικαιολογηθούν μέσα από τον κοινό τρόπο άσκησης των Γυναικών-Μοναχών· ο διάβολος τις επιβουλεύεται θέλοντας να τις οδηγήσει στην προηγούμενη ζωή τους και εν τέλει στην αποκάλυψη του φύλου τους. Επομένως, καλούνται να αντιμετωπίσουν και να «θριαμβεύσουν» μπροστά σε ανάλογες καταστάσεις. Δεν αποκλείουμε βέβαια και το ενδεχόμενο οι αγιογράφοι να είχαν επηρεαστεί από παρόμοιες και ήδη υπάρχουσες διαδεδομένες αφηγήσεις, τις οποίες προσαρμόζουν και εμπλουτίζουν σύμφωνα και με τις επιδιώξεις τους.

Γενικότερα, ωστόσο, φαίνεται ότι οι εικόνες αυτές ενσωματώθηκαν στο πολιτισμικό φαντασιακό, εντάχθηκαν στη μακρά παράδοση των τολμηρών μεταμφιέσεων και στη συνακόλουθη ανατρεπτική παραπλάνηση των μηχανισμών της εκκλησιαστικής εξουσίας. Η ίδια η ιστορία, τα επεισόδια που

---

³²⁹ Constantinou, *Female Corporeal Performances*, 101.

την αποτελούν, συνθέτουν μία γοητευτική και σε κάποια σημεία δαιδαλώδη αφήγηση, που διατηρεί ακατάπαυστο το ενδιαφέρον και των σημερινών αναγνωστών και ακροατών. Συνεπώς, η τεράστια φιλολογία που έχει αναπτυχθεί γύρω από αυτές τις ιστορίες είναι κάτι το αναμενόμενο, ενώ σύμφωνα με το νήμα που πιάνει κανείς το κουβάρι ξετυλίγεται διαφορετικά.

ii. *Επιμέρους Ζητήματα της Ιστορίας Της Μεταμφιεσμένης Σε Άνδρα Αγίας Γυναίκας*

Μέσα στο Μεσαιωνικό λαβύρινθο κανείς δεν μπορεί να αντιληφθεί και να ερμηνεύσει απόλυτα τον τρόπο σκέψης των ανθρώπων της εποχής, να εξετάσει τις κινήσεις και τις επιλογές τους, στηριζόμενος στα σημερινά δεδομένα και στο σημερινό τρόπο σκέψης. Πιθανές υποθέσεις και απόψεις μπορεί να εκφράσει ο καθένας, αφού αντιμετωπίσει τα κείμενα αυτά με τη δική του ματιά και τη δική του ψυχοσύνθεση. Ως εκ τούτου, απαιτείται να επιδιώξουμε να δούμε τις ιστορίες αυτές μέσα στην εποχή τους και στα δεδομένα που τις χαρακτήριζαν και τις διαμόρφωσαν. Επιπλέον, είναι απαραίτητο στο σημείο αυτό να εξεταστούν και κάποιες παράμετροι που είτε συνοδεύουν και εμπλουτίζουν τις ιστορίες αυτές είτε αποτελούν το κύριο θέμα των ιστοριών.

Το φύλο και η θέση της γυναίκας

Σύγχρονοι μελετητές που ασχολούνται με τη γυναίκα και τον Πρώιμο Χριστιανισμό, έχουν επηρεαστεί από τις μετά-δομιστικές ερμηνείες της κοινωνικής και πολιτιστικής κατασκευής του γένους, της σεξουαλικότητας και του σώματος. Εστιάζοντας σε αυτές τις κατασκευές, εξετάζουν την αναδημιουργία των κατηγοριών του «αρσενικού» και «θηλυκού»³³⁰. Το φύλο είναι το σύνολο των βιολογικών χαρακτηριστικών που καθορίζουν αν ένας άνθρωπος είναι αρσενικό ή θηλυκό. Ο άντρας και η γυναίκα έχουν την ίδια φύση, ανήκουν όμως σε διαφορετικά φύλα· έχουν δηλαδή διαφορετικό σώμα, διαφορετική κλίση και διαφορετικές λειτουργίες μέσα στον κόσμο. Τα δύο φύλα σύμφωνα με τη

³³⁰ Εκτεταμένη βιβλιογραφική ενημέρωση, Coon, *Sacred Fictions*, 155-156, σημ. 23.

συμπεριφορά και τις επιλογές τους ανταποκρίνονται στο ρόλο ή στο στερεότυπο που η κάθε κοινωνία αναγνωρίζει ως κατεξοχήν γυναικείο ή ανδρικό.

Από την άλλη, η φεμινιστική ανάλυση αναγνωρίζει το φύλο ως ένα συμβολικό κοινωνικό κατασκευάσμα, που δε δεσμεύεται με οποιοδήποτε «φυσικό» μέσο με το βιολογικό φύλο³³¹. Η Judith Butler στο βιβλίο της με τίτλο “*Gender Trouble*” (1990) υποστήριξε ότι το φύλο είναι μια συμβολική μορφή της «δημόσιας δράσης», της κοινωνικής ενεργητικότητας, και ερμηνεύεται ως μία ταυτότητα που προσδιορίζεται από μορφοποιημένες επαναλαμβανόμενες κινήσεις³³². Για την Butler το σώμα παρέχει μια επιφάνεια πάνω στην οποία διάφορες πράξεις και χειρονομίες δημιουργούν τις έμφυλες σημασίες. Αυτή η σωματική σημασιολόγηση δείχνει ότι το φύλο δεν καθορίζεται από τη φύση. Περισσότερο εξαρτάται από τις ερμηνευτικές πράξεις που δίδουν την ψευδαίσθηση της φυσικότητας. Συνεπώς, όπως σημειώνει και η Joyce Salisbury στη μελέτη της για την πρόμη γυναικεία αγιότητα, οι αγίες γυναίκες της Ύστερης Αρχαιότητας απεικονίζονται ως ελεύθερες κοινωνικών επιταγών, ελεύθερες σκέψεων, ελεύθερες κινήσεων και ελεύθερες από την ταυτότητα των φύλων³³³.

Υπάρχουν, βέβαια, και πολλές σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα, οι οποίες άμεσα ή έμμεσα επηρεάζουν ολόκληρη την υπόστασή τους³³⁴. Επεκτείνονται στην ψυχολογική κατάσταση του ανθρώπου, με προεκτάσεις προς όλες τις εκφάνσεις της ζωής. Η γυναικεία ψυχολογία είναι η εικόνα της ανδρικής ψυχολογίας στον καθρέφτη· με διάφορους τρόπους οι άντρες και οι γυναίκες είναι σαν ο ένας να καθρεφτίζει τον άλλον -διαφορετικοί αλλά

³³¹ D. C. Smythe, “Women as outsiders”, στο L. James (επιμ.), *Women, Men and Eunuchs: Gender in Byzantium*, London – New York: Routledge 1997, 149.

³³² J. P. Butler, *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, London – New York 1999, 179. Βλ. Επίσης, J. P. Butler, “Performative acts and gender constitution: an essay in phenomenology and feminist theory”, στο S.-E Case (εκδ.), *Performing feminisms: feminist critical theory and theatre*, Baltimore 1990, 270–282.

³³³ J. E. Salisbury, *Church Fathers, Independent Virgins*, London: Verso 1991, 57-111.

³³⁴ P. Brown, *The Body and Society: Men, Women and Sexual Renunciation in Early Christianity*, [Lectures on the History of Religions 13], New York: Columbia University Press 1988.

συμπληρωματικοί³³⁵. Καθώς φαίνεται, οι αμφίσημες πρωταγωνίστριες των ιδιαίτερων αυτών ιστοριών έχουν απαρνηθεί ορισμένες θηλυκές πλευρές τους, αναπτύσσοντας άλλες που θεωρούνται περισσότερο ανδρικές. Με άλλα λόγια, έχουν αποβάλει χαρακτηριστικά της γυναικείας τους πλευράς και καλλιεργούν άλλα πιο ανδροπρεπή, καθώς έχουν μία ποικιλία χαρακτηριστικών και ιδιοτήτων που είναι και ανδρικά και γυναικεία³³⁶. Μήπως όμως με αυτή τη στάση της η γυναίκα καταφέρνει μεν να γλυτώσει από την Σκύλλα, που είναι η ανδρική κυριαρχία, πέφτει όμως στην Χάρυβδη, που είναι η άρνηση της γυναικείας της ιδιότητας; Το λεγόμενο σύμπλεγμα ανδρικής διαμαρτυρίας της γυναίκας³³⁷; Με την επιλογή του ανδρικού τρόπου άσκησης, την επιδίωξη μίας πιο *άνδρως φύσεως* και αναπτύσσοντας περαιτέρω αυτό το κομμάτι της διαισθητικής ικανότητάς της, υπερέχει το ανδροπρεπές δυναμικό της, ενδεχομένως μειώνοντας τη θηλυκή της πλευρά. Αυτή η στάση θα μπορούσαμε να πούμε ότι έρχεται ως αποτέλεσμα της αδυναμίας της να αποδεχθεί τις διαφορές της και της πικρής διαπίστωσής της ότι τα όπλα της είναι ανίσχυρα για να ανταγωνισθούν τον άνδρα.

Συνεπώς, η «αρρενωπή διαμαρτυρία», που υποδηλώνει μία δυναμική τάση για υπεροχή, έχει στη γυναίκα τη σημασία παραδοχής της κατωτερότητάς της³³⁸. Αφετηρία στην εξήγηση αυτή δεν είναι η βιολογική διαφορά των δύο φύλων, αλλά το κοινωνικό κατεστημένο που κληρονόμησαν τα δύο φύλα από το παρελθόν· ο πολιτισμός της απόλυτης ανδροκρατίας. Οι γυναίκες όμως αυτές, αν όντως χαρακτηρίζονται από αυτή την ιδιότυπη κατάσταση των κρυφών συναισθηματικών παρορμήσεων, εντούτοις δε φτάνουν σε ακραίο σημείο· δεν απωθούνται οι φυσικές, οι χαρακτηριστικές και κυρίαρχες ιδιότητές τους για να επιβληθούν οι λανθάνουσες που οδηγούν σε διαστροφή του φύλου, εκδηλώνοντας καταστρεπτικές συνέπειες στην ηθική και κοινωνική ζωή.

³³⁵ J. Gray, *Άντρες και Γυναίκες: Διαφορές και Ομοιότητες*, μτφρ. Λ. Αποστόλου - Μ. Κουλεντιάνου, Αθήνα: Θυμάρι 2019, 70.

³³⁶ Ο.π., 65-93, ιδ. 67-70.

³³⁷ Χ. Κ. Βάντσου, *Είναι η Γυναίκα Ισότιμη με τον Άνδρα;: Μία έρευνα*, Θεσσαλονίκη 1980, 6.

³³⁸ Ο.π., 46-47.

Καθώς η γυναικεία φύση ήταν ισότιμη με την αμαρτία, το σαρκικό και τη διαφθορά, και από την άλλη η αγιότητα και η τελειότητα ήταν συνυφασμένα με τον άνδρα, οι γυναίκες μπορούσαν να κατακτήσουν αυτά τα ιδανικά μόνο υπερβαίνοντας και αρνούμενες τη θηλυκότητά τους³³⁹. Ως εκ τούτου, η ενδυμασία με ανδρικά μοναστικά ενδύματα συμβόλιζε για τις γυναίκες επίτευξη ισότητας με τους άνδρες³⁴⁰, αφού τα ενδύματα προσδιορίζουν περισσότερο ένα άτομο παρά η σωματική διάπλαση. Η μοναστική μεταμφίεση που υιοθετήθηκε από γυναίκες που ήταν δυνατό να θεωρηθούν ως ευνούχοι, τους επέτρεψε την προσομοίωση της αγιότητας που προσφερόταν από ανδρικές εκκλησιαστικές αρχές στους άνδρες μόνο.

Μελετώντας κανείς την αντίληψη για τα φύλα μέσα από αρχαία κείμενα, ουσιαστικά εξετάζει το θέμα μέσα από τη ανδρική οπτική γωνία, καθώς οι συγγραφείς των αρχαίων κειμένων ήταν σχεδόν αποκλειστικά άνδρες. Αυτό δηλώνει ότι μελετά μια ελιτίστικη άποψη, δεδομένου ότι οι συγγραφείς των ιστοριών ανήκαν στην πνευματική και κοινωνική ελίτ. Αυτή η ανδρική ελίτ είχε θέσει τα όρια όχι μόνο για τους σύγχρονους της αλλά επίσης σε μεγάλο βαθμό και για τις επόμενες γενιές. Αυτό ισχύει και για τους Πατέρες της Εκκλησίας, καθώς η περίοδος δράσης τους υπήρξε μια μεταβατική περίοδος στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, όπου οι παλιές παραδοσιακές αξίες αντικαταστάθηκαν με νέες ηθικές αντιλήψεις που εισήλθαν μαζί με τον Χριστιανισμό. Οι Πατέρες ήταν μέρος αυτής της μετάβασης, όπως είναι προφανές με πολλούς τρόπους από τα γραπτά τους. Είχαν εκτενή εμπειρία στην αρχαία λογοτεχνία, έστω και αν συχνά παραιτήθηκαν από την ανάγνωση των μη χριστιανών συγγραφέων³⁴¹. Είχαν αναμφίβολα επηρεαστεί από παραδοσιακά κοινωνικά πρότυπα, ακόμη και αν

³³⁹ Cf. R. Reuther, "Misogynism and Virginal Feminism in the Fathers of the Church", στο R. Reuther (εκδ.), *Religion and sexism: Images of women in the Jewish and Christian traditions*, Wipf and Stock Publishers 1998, 150-183.

³⁴⁰ J. Herrin, "In Search of Byzantine Women: Three Avenues of Approach", στο A. Cameron - A. Kuhrt (επιμ.), *Images of Women in Antiquity*, London 21993, 179.

³⁴¹ G. Vidén, "The Twofold view of women – Gender Construction in Early Christianity", στο Loven-Stromberg (επιμ.), *Aspects of women in antiquity: proceedings of the first Nordic Symposium on Women's Lives in Antiquity, Göteborg 12-15 June 1997*. Vol. 153. Paul Aströms Förlag, 1998, 143.

ήταν εκπρόσωποι ενός μεταβαλλόμενου κοινωνικο-πολιτισμικού συστήματος, για το οποίο αυτοί σε μεγάλο βαθμό δημιούργησαν τους κανόνες. Είχαν συχνά μία σταθερή παραδοσιακή εκπαίδευση πριν στραφούν στη χριστιανική σύνταξη. Είναι φανερό, λοιπόν, πως οι ηθικές έννοιες υιοθετήθηκαν από τους χριστιανούς συγγραφείς και δόθηκαν χριστιανικές εκφράσεις, όπως οι ειδωλολατρικοί ναοί μετατράπηκαν σε χριστιανικές εκκλησίες.

Έτσι ακολουθώντας τον Απόστολο Παύλο, δημιούργησαν κανόνες για τη χριστιανική συμπεριφορά, κανόνες που έγιναν πολύ διαδεδομένοι. Ο Χριστιανισμός παρουσίαζε ηθικούς κανόνες και νέα σύνολα των ηθικών αξιών, αλλά η εφαρμογή τους στην καθημερινή ζωή είχε αφήσει πολλά περιθώρια ερμηνείας. Αυτό έγινε μια τεράστια περιοχή δράσης για τους Πατέρες της Εκκλησίας. Η σύνταξή τους είναι εξηγητική στη μορφή της ερμηνείας και του σχολιασμού σε διαφορετικά κείμενα της Βίβλου, αλλά εξειδικευμένα στη μορφή των κανόνων για τον χριστιανικό άνδρα ή γυναίκα. Είναι ιδιαίτερα στα κανονιστικά κείμενα που βρίσκουμε τις ισχυρότερες εκφράσεις της αντίληψης των δύο φύλων³⁴².

Συνεπώς, προσπαθώντας να ξαναζωντανέψουμε τη γυναίκα της εποχής εκείνης, να ανιχνεύσουμε το χαρακτήρα της, να αναπλάσουμε τις συνήθειές της και να στήσουμε ένα σκηνικό μέσα στο οποίο ζούσε και δρούσε, οφείλουμε να έχουμε πάντοτε κατά νου ότι η αποτύπωση στο χαρτί της δράσης του γυναικείου φύλου τελέστηκε σχεδόν αποκλειστικά από άνδρες. Οι ιστορίες των αγίων Γυναικών γράφτηκαν από άνδρες μοναχούς· καθρεφτίζουν εικόνες γυναικών όπως οι ίδιοι τις είδαν, όπως οι ίδιοι είχαν μάθει να τις αντιμετωπίζουν και σίγουρα όχι όπως αυτές είδαν τον εαυτό τους. Οι άνδρες λειτουργούν ως μία οθόνη ανάμεσα σε εμάς και στις γυναίκες καταγράφοντας τα πιο εξωφρενικά και θαυματουργά, τις πιο απροσδόκητες πτυχές της γυναικείας ζωής και όχι τα τακτικά επιτεύγματά τους και την καθημερινότητά τους. Κατά συνέπεια, δίνουν μία παράδοση χροιά

---

³⁴² J. Økland, "In publicum procurrendi: Women in the public space of Roman Greece", στο Loven-Stromberg (επιμ.), *Aspects of women in antiquity: proceedings of the first Nordic Symposium on Women's Lives in Antiquity, Göteborg 12-15 June 1997*. Vol. 153. Paul Aströms Förlag, 1998, 143-144.

στην απεικόνιση των γυναικών. Σύμφωνα μάλιστα με την Lynda Coon, μας παραδίδουν συμβολικές εικόνες των αγίων γυναικών χρησιμοποιώντας μία ρητορική τεχνική προερχόμενη από τα χριστιανικά Ευαγγέλια. Ανώτερος στόχος τους ήταν όχι μόνο η δοξασία της ευσέβειας των αγίων γυναικών, αλλά και η καταστολή της ταλαντευόμενης πίστης των ανδρών, μέσω της ανάδειξης της δυναμικότητας και της ανεξαρτησίας που εκδηλώνουν οι γυναίκες αυτές³⁴³.

Κατά τα Ελληνορωμαϊκά χρόνια, επικρατούσε μία κυρίαρχη ανδροκρατία με σχεδόν πλήρη εξοβελισμό της γυναίκας από τα δρώμενα του πολιτισμού³⁴⁴. Αυτό γίνεται έκδηλο τόσο από τα ίδια τα κλασικά κείμενα, όσο και από διάφορες θρησκευτικές οργανώσεις και φιλοσοφικές σχολές. Όλα έπρεπε να είναι στη θέση τους και η διαφοροποίηση και η ταξινόμηση των γυναικών και των ανδρών έγινε ένα ισχυρό σύμβολο της σταθερότητας της παγκόσμιας τάξης. Χαρακτηριστικός είναι ο ρητορικός κοινός τόπος για τους «τρεις λόγους ευγνωμοσύνης» που έχει αποδοθεί στο Θαλή ή στον Πλάτωνα· «...έφασκε γάρ, φασί, τριῶν τούτων ἔνεκα χάριν ἔχειν τῇ Τύχῃ· πρῶτον μὲν ὅτι ἄνθρωπος ἐγενόμην καὶ οὐ θηρίον, εἶτα ὅτι ἀνὴρ καὶ οὐ γυνή, τρίτον ὅτι Ἕλλην καὶ οὐ βάρβαρος»³⁴⁵. Γενικότερα, κατά την περίοδο της αρχαιότητας, οι γυναίκες κινούνταν σε ένα ανδροκρατούμενο περιβάλλον, σε μία στρατιωτική κοινωνία, όπου οι άνδρες κυρίως ασκούν εξουσία³⁴⁶. Η γυναίκα είχε έναν ασφυκτικό κύκλο δραστηριότητας, ένα «λιλιπούτειο βασίλειο», το σπίτι της και τη φροντίδα του³⁴⁷.

³⁴³ Coon, *Sacred Fictions*, xx.

³⁴⁴ Παραδείγματος χάριν, ο Φίλων ο Αλεξανδρεύς δίδασκε ότι ο άνδρας είναι ανώτερος της γυναίκας γιατί ανταποκρινόταν περισσότερο στα λογικά μέρη της ψυχής, ενώ η γυναίκα στα κατώτερα. Βλ. V. L. Bullough, "Sex Education in Medieval Christianity", *JSR* 13 (1977): 188-189.

³⁴⁵ Για περαιτέρω, βλ. W. A. Meeks, "The Image of the Androgyne: Some Uses of Symbol in Earliest Christianity", *HR* 13 (1973-1974): 167-180.

³⁴⁶ A. P. Kazhdan, "Women at home", *DOP* 52 (1998): 1.

³⁴⁷ Ωστόσο, φεμινιστικές μελέτες υποστηρίζουν ότι η κοινή πεποίθηση ως προς την υποδούλωση των γυναικών στην Κλασική Ελλάδα, πρέπει να πάρει το δρόμο όλων των θεωριών που βασίζονται στην παρερμηνεία. Αυτή η εικόνα που δίνεται, θεωρείται ως ασαφής και υπερβολική, ενώ -όπως υποστηρίζουν- οφείλεται στην προκατάληψη των επιστημών του 19^{ου} αιώνα. Οι γυναίκες (της Κλασικής εποχής) συναναστρέφονταν με τους άνδρες σαν ίσες· γενναίες, ειλικρινείς, θαρραλέες και πρακτικές, συμμαρζίζονταν τις

Απεναντίας, στον πολιτισμό που καλλιέργησε η ζωή της Εκκλησίας διακρίνει κανείς να διαχέεται ως *αύρα λεπτή ένας μητροκεντρικός πολιτισμός*³⁴⁸. Σε Βιβλικά κείμενα, Παλαιάς και Καινής Διαθήκης, όπως και στα εκκλησιαστικά των Πατέρων, η παρουσία της γυναίκας είναι σαφής. Τοιουτοτρόπως, στη Συριακή Ανατολή, η θρησκευτική εμπειρία πριν και μετά τον εκχριστιανισμό αποκαλύπτει μία έντονη παρουσία της δυναμικής γυναικείας απεικόνισης και των συμβόλων για να εκφράσει τα θεϊκά μυστήρια. Πολλοί μελετητές επισημαίνουν το σημαντικό ρόλο που διαδραμάτισαν οι γυναίκες στις αρχές της εκκλησιαστικής ζωής διαγράφοντας μια κοινή εικόνα για τις γυναίκες ως εισηγητές του Χριστιανισμού³⁴⁹. Οι γυναίκες καθώς φαίνεται κατείχαν σημαντικές θέσεις στις Πρώιμες Χριστιανικές κοινότητες ως προφήτισσες, ως διδάσκαλοι, ακόμη και ως άτομα που μπορούσαν να βαφτίσουν, μολονότι δεν μπορούσαν να συγκριθούν με τους χαρισματικούς άνδρες³⁵⁰. Άλλοι μελετητές, ωστόσο, υποστηρίζουν ότι η εικόνα αυτή των γυναικών ως εισηγητών του χριστιανισμού είναι ψευδής ή τουλάχιστον υπερβολική. Σε κάθε περίπτωση, είναι εμφανής η παρουσία των γυναικών στα χριστιανικά κείμενα σε μεγαλύτερο πλαίσιο απ' ό,τι προηγουμένως. Όμως τον 4^ο αιώνα, και ιδιαίτερα τον 5^ο αιώνα, σημειώνεται μία αυστηρή οριοθέτηση στη χρήση των γυναικείων θρησκευτικών συμβόλων θέτοντας σε άκαμπτο περιορισμό τη γυναίκα σε όλα τα πεδία³⁵¹.

Η Βυζαντινή κοινωνία υιοθετώντας την άποψη των Ελλήνων φιλοσόφων είδε τις γυναίκες ως κατώτερα όντα από τους άνδρες, παρά την επιμονή του

αρετές καθώς και τα ελαττώματα των συζύγων τους. Βλ. E. G. Davis, *Το Πρώτο Φύλο* [Φεμινιστική Σειρά], μτφρ. Α. Βερυκοκάκη - Αρτέμη, Αθήνα: Α. Λιβάνης 1982, 227, 240-264.

³⁴⁸ Η Elisabeth Davis στη φεμινιστική της μελέτη, σημειώνει: «Κατά τους κλασικούς Έλληνες, υπήρξαν πέντε εποχές του ανθρώπου, που όλες, εκτός από την τελευταία, την ελληνική δωρική Σιδερένια Εποχή, ήταν μητριαρχικές». Για περαιτέρω, βλ. E. G. Davis, *Το Πρώτο Φύλο* [Φεμινιστική Σειρά], μτφρ. Α. Βερυκοκάκη - Αρτέμη, Αθήνα: Α. Λιβάνης 1982, 80-110.

³⁴⁹ R. S. Kraemer, *Her Share of the Blessings: Women's Religions among Pagans, Jews, and Christians in the Greco-Roman World*, New York: Oxford University Press, 1992.

³⁵⁰ Coon, *Sacred Fictions*, xxi.

³⁵¹ S. Ashbrook Harvey, "Women in Early Syrian Christianity", στο A. Cameron - A. Kuhrt (επιμ.), *Images of Women in Antiquity*, London 21993, 288-298.

Χριστιανισμού ότι οι γυναίκες και οι άντρες είναι ίσα και ξεχωριστά δημιουργήματα του Θεού. Παρά ταύτα, στο Βυζαντινό Χριστιανισμό όσο πουθενά αλλού, η γυναίκα συστηματικά τοποθετείτο μετά τον άνδρα. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του Αποστόλου Παύλου: «...θέλω δὲ ὑμᾶς εἰδέναι ὅτι παντὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστὸς ἐστίν, κεφαλὴ δὲ γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, κεφαλὴ δὲ τοῦ Χριστοῦ ὁ θεός»³⁵². Ο αντιφεμινισμός ήταν ένα θεμελιώδες δόγμα του βυζαντινού τρόπου σκέψης. Για την Πρώιμη Βυζαντινή Εκκλησία, το γυναικείο σώμα συμβόλιζε με οξεία σαφήνεια τους όρους της αγνότητας, αλλά και τον όλεθρο, σε τέτοιο βαθμό που αυτά αποτελούσαν την προϋπόθεση για το σύνολο της ανθρωπότητας³⁵³. Η γυναίκα, ως κόρη της Εύας, θεωρήθηκε ότι συμβολίζει το χαμηλότερο Λόγο, τη σφοδρή επιθυμία και τη λαγνεία³⁵⁴. Για τους Πατέρες της Εκκλησίας ήταν αυτή που θέτει σε πειρασμό τον άνδρα, τον υψηλότερο Λόγο της διάνοιας και της θέλησης, και που τον οδηγεί στην αμαρτία προκαλώντας του με την παρουσία και την όψη της σαρκικές επιθυμίες³⁵⁵.

Ενώ οι Πατέρες της Εκκλησίας περιέγραφαν με τα μελανότερα χρώματα τη γυναικεία φύση και επεσήμαναν τους κινδύνους που διέτρεχαν οι άντρες από τη γυναικεία επιρροή, ο παράλληλος αποκλεισμός της γυναίκας από κάθε δημόσια δραστηριότητα θεσμοθετήθηκε από την πολιτεία και η κοινή γνώμη στερούσε από τη γυναίκα κάθε πρωτοβουλία. Η ιδανική γυναίκα έπρεπε να ζει περιορισμένη και απομονωμένη στο σπίτι, να ασχολείται με το νοικοκυριό και τη φροντίδα των παιδιών της έχοντας συνείδηση της κατώτερότητας του φύλου της. Η μητρότητα στο γάμο ήταν, ουσιαστικά, η μοναδικά αποδεκτή εργασία από την οποία η γυναίκα θα μπορούσε να δικαιολογήσει την ύπαρξη της, πέραν του ασκητισμού. Στην πορεία όμως, σε συνάρτηση με τις κοινωνικές διεργασίες και εξελίξεις, αποδόθηκε μία διαφορετική θέση στη βυζαντινή γυναίκα από αυτήν που καθόριζε η ιδεολογία. Η γυναικεία κατάσταση και τα δικαιώματά της καθορίστηκαν ξεκάθαρα στον Ιουστινιάνειο Κώδικα. Αναθεωρήθηκαν,

³⁵² Προς Κορινθίους Α' 11.3.1-4.

³⁵³ Harvey, "Women in Early Byzantine Hagiography", 51.

³⁵⁴ Γένεσις, 3.

³⁵⁵ M. H. King, "The Desert Mothers: A Survey of the Feminine Anchoretic Tradition in Western Europe", *Matrologia latina*, Peregrina 1984, 3.

οριστικοποιήθηκαν και αναλύθηκαν από μία σειρά μεταγενέστερων αποφάσεων, αναγνωρίζοντας παράλληλα τη δυνατότητα της γυναικείας θρησκευτικότητας και προσφέροντας νέες ευκαιρίες έκφρασης της γυναικείας αγιότητας μέσα στην ίδια την κοινωνία και μάλιστα μέσα στο γάμο. Έτσι, σιγά σιγά η γυναίκα άρχισε να δημιουργεί μία αυτόνομη σφαίρα στη Βυζαντινή Πνευματική ζωή³⁵⁶. Οι συνθήκες ζωής της βελτιώνονται -αν και δεν εξισώνεται ποτέ με τον άνδρα, βγαίνει από το σπίτι και έχει την επιλογή να σταδιοδρομήσει επαγγελματικά και να ανέλθει σε υψηλά αξιώματα. Μάλιστα, μετά τον 11^ο αιώνα, η ιδεολογική αντίληψη για τη γυναικεία κατωτερότητα έχασε αρκετή από τη δύναμή της³⁵⁷.

Έτσι λοιπόν νέα δεδομένα και νέα καθήκοντα στο πλαίσιο της εκκλησιαστικής ζωής προσφέρουν νέες δυνατότητες στις γυναίκες. Αυτές οι αλλαγές όμως στις παραδοσιακές αξίες δημιούργησαν μια οδό για διορθώσεις και αλλαγές, τις οποίες και οι ίδιοι οι Πατέρες παρουσιάζονται να αποδέχονται. Είναι σε αυτό το πλαίσιο που θα μπορούσαμε να συζητήσουμε την ιδέα της διπλής όψης των γυναικών.

Ο άγιος Ιερώνυμος χρησιμοποιεί εκφράσεις όπως *mulier virilis* (ανδροπρεπής γυναίκα) ή *femina fortis* (δυναμική/δυνατή γυναίκα) για να αναφερθεί σε μία ασκητική γυναίκα η οποία επιλέγει να αποβάλει τη γυναικεία αδυναμία της και να την αντιστρέψει σε πνευματική δύναμη. Ο Παλλάδιος αποκαλεί μια ομάδα χριστιανών γυναικών «γυναικῶν ανδρείων» καθώς ο Θεός τις άφησε να υποστούν τον ίδιο αγώνα με τους άνδρες «*Αναγκαῖον δέ ἐστὶ καὶ γυναικῶν ἀνδρείων μνημονεῦσαι ἐν τῷ βιβλίῳ, αἷς καὶ ὁ Θεὸς τὰ ἴσα τοῖς ἀνδράσι τῶν ἄθλων ἐχαρίσατο, ὑπὲρ τοῦ μὴ προφασίζεσθαι αὐτὰς ὡς ἀσθενεστέρας οὔσας πρὸς κατόρθωσιν τῆς ἄρετῆς*»³⁵⁸. Έτσι αυτή η «αρρενοποίηση» βλέπουμε να εκφράζεται

³⁵⁶ J. Herrin, "In Search of Byzantine Women: Three Avenues of Approach", στο A. Cameron - A. Kuhrt (επιμ.), *Images of Women in Antiquity*, London 21993, 179.

³⁵⁷ Κ. Νικολάου, *Η θέση της γυναίκας στη Βυζαντινή Κοινωνία* [Όψεις της Βυζαντινής Κοινωνίας 6], Αθήνα: Ίδρυμα Γουλιανδρή - Χόρν 1994, 47-48.

³⁵⁸ Palladio, *Historia Lausiaca*, (εκδ. Bartelink 1974), 41.1.1-4.

εν τέλει με θετικούς όρους από τους Πατέρες της εκκλησίας, να γίνεται δεκτή και να προβάλλεται προς το ευρύ κοινό προς παραδειγματισμό.

Συνεπώς, μια γυναίκα μόνο εγκαταλείποντας το φύλο της με την αρνητική χροιά της αδυναμίας, την απουσία αυτοέλεγχου και την αχαλίνωτη σεξουαλικότητα θα μπορούσε να φτάσει στην κατάσταση του πνευματικού και ηθικού ελέγχου που μπορεί να την οδηγήσει στην ένωση με το Θεό³⁵⁹. Ο άνδρας ασκητής πρέπει μόνο να εγκαταλείψει τη σωματική του ανδρικότητα και να αποβάλει τη σεξουαλικότητά του χωρίς να προχωρήσει σε οποιαδήποτε άλλη παρεμβολή. Οι πνευματικές του ικανότητες δεν πρέπει να αλλάξουν, μόνο να βελτιωθούν ώστε να έχει τις καλύτερες ανδρικές ικανότητες που είναι δυνατό³⁶⁰. Ως εκ τούτου, η θετική όψη της γυναικείας ανδρικότητας είναι έγκυρη και αποδεκτή μόνο σε έναν ορισμένο βαθμό, καθώς δε γινόταν εύκολα αποδεκτό ότι οι γυναίκες ήταν ίσες πνευματικά με τους άνδρες³⁶¹.

Συμπερασματικά, το γυναικείο φύλο πιθανότατα ορίστηκε ως η δεύτερη τάξη πολιτικά, παρά το σημαντικό βαθμό επιρροής των αυτοκρατορισμών, κυρίως από τον 6^ο αιώνα και έπειτα. Ορίστηκε επίσης, ως η δεύτερη τάξη ιδεολογικά, παρά τον εξαιρετικά σημαντικό ρόλο της Παναγίας σε όλα τα πεδία της πνευματικής ζωής και παρά την αρχή ότι η αγιότητα είναι ίσα διαθέσιμη σε όλες τις ηλικίες και για τα δύο φύλα. Επομένως, κατά αυτό τον τρόπο η Βυζαντινή κοινωνία ειδώθηκε, συζητήθηκε και καταγράφηκε, με όρους που ανταποκρίνονταν στην αρσενική όψη του κόσμου. Ο άνδρας συγγραφέας επιζητεί να αναδείξει το δικό του φύλο και ευφραίνεται να παρουσιάζει ως πρωταγωνιστή τον άνδρα³⁶². Ενδεχομένως, αυτή η στάση και οπτική γωνία θα

---

³⁵⁹ G. Vidén, *Women in Roman Literature: Attitudes of Authors under the Early Empire*, Acta Universitatis Gothoburgensis 1993, 17, 124

³⁶⁰ G. Clark, "The bright frontier of friendship: Augustine and the Christian Body as frontier", στο R.W. Mathisen - H. S. Sivan (εκδ.), *Shifting frontiers in Late Antiquity*, Aldershot: Variorum Publishing 1996, 228.

³⁶¹ Vidén, ό.π., 114f.

³⁶² E. Nardi - E. Giannarelli, *Né Sole Né Luna: L'immagine femminile nella Bisanzio dei secoli XI e XII* [Quaderni 16], Firenze: L.S Olschki 2002, 7-17.

μπορούσε να εξηγήσει και τη γενικότερη ανδρική προκατάληψη που χαρακτηρίζει τους βίους αγίων Γυναίκων.

Περιβάλλοντας Χώρος και Δράση του Σώματος

Καθώς φαίνεται λοιπόν το γυναικείο σώμα μέσα στα αγιολογικά κείμενα διαθέτει εξέχουσα θέση. Άλλοτε παρουσιάζεται ως αμαρτωλό και άλλοτε ως μαρτυρικό. Εντούτοις, είναι το μέσο της ανάστασης και της προσέγγισης του Θεού μέσα από την ανακαίνιση και την κάθαρσή του. Το γυναικείο σώμα διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στην απόδοση της θρησκευτικής συμπεριφοράς και στην κατασκευή της αγιότητας. Βασικά συστατικά στη λογοτεχνική κατασκευή των διαφόρων ρόλων γυναικείας αγιότητας αποτελούν το σώμα και ο τρόπος έκφρασής του και λειτουργίας του· η ερμηνεία του σώματος μέσα στο περιβάλλον. Κάθε ρόλος αγιότητας βιώνεται μέσα από τη σωματική εκδήλωση, την έκφραση και την ερμηνεία των ηρωίδων και προσδιορίζεται σύμφωνα με τους τρόπους που το σώμα εμφανίζεται, συμπεριφέρεται και αντιμετωπίζεται. Συνεπώς, η ομορφιά και η θηλυκότητα μιας αγίας που λαμβάνει ανδρικά ενδύματα κρύβονται κάτω από αυτά και εξαφανίζονται, σβήνονται λόγω της σκληρής αποχής. Το σώμα της γίνεται εν τέλει ανδροπρεπές χάνοντας την φρεσκάδα και την απαλότητά του.

Το σώμα, εντούτοις, έρχεται να λειτουργήσει και να διαπαιδαγωγήσει σε διαφορετικά περιβάλλοντα και χώρους, όπως για παράδειγμα στον παγανιστικό και χριστιανικό κόσμο, στο δημόσιο ή στον ιδιωτικό χώρο, στην έρημο και στο ανδρικό ή γυναικείο μοναστήρι. Σε κάθε περίπτωση αντιμετωπίζεται ως έμφυλο αντικείμενο που επιδέχεται μαρτύρια, μετάνοια, πειθαρχία, τιμωρία και διδασκαλία. Η ζωή της μεταμφιεσμένης αγίας που ζει σε κοινόβιο υπόκειται στην επιτήρηση και στον έλεγχο της ανδρικής εξουσίας, του ηγουμένου του μοναστηριού σύμφωνα με τους κανόνες που υφίστανται στις μοναστικές κοινότητες. Το σώμα, λόγω της κατηγορίας για βιασμό, δέχεται βασανιστήρια, πληγώνεται και ταλαιπωρείται. Ωστόσο απώτερος στόχος είναι η φροντίδα του σώματος με τρόπο ώστε να αποδειχθεί υποδειγματικό και διδακτικό για τον

περίγυρο της αγίας γυναίκας και όχι μόνο. Εν τέλει, το σώμα θα λάμψει και θα θριαμβεύσει ξεπερνώντας κάθε εμπόδιο και κάθε δυσκολία.

Η φυσική κατάσταση του σώματος υπερβαίνεται και παραβιάζεται· οι άγιες γυναίκες αποκτούν ένα νέο σώμα, το οποίο έχει μια πανέμορφη, εξαιρετη φύση. Αυτό το δεύτερο σώμα είναι δυνατόν να τροποποιηθεί· είναι μια άφθαρτη και ακατάλυτη ουσία, η οποία εκδηλώνεται σε ένα σύμπαν πέραν από τους φυσικούς νόμους. Η πανέμορφη φύση του σώματος της αγίας γυναίκας αποδεικνύεται με διαφορετικό τρόπο σε κάθε ρόλο γυναικείας αγιότητας. Κατά τη διάρκεια της ζωής της μεταμφιεσμένης αγίας, η γυναικεία φύση του σώματός της γίνεται αόρατη. Το σώμα της αγίας γυναίκας δεν βλάπτεται όταν ο διάβολος, παίρνοντας τη μορφή ενός ατόμου για παράδειγμα, τη βάζει μπροστά σε πολλαπλά εμπόδια, τα οποία αδυνατεί να ξεπεράσει.

Οι αναπαραστάσεις των σωμάτων των αγίων γυναικών ως θεία, πανέμορφα, εξαιρετα έχουν μια συγκεκριμένη λειτουργία· να παράγουν γνώση και να δώσουν παραδείγματα. Τα αγιογραφικά κείμενα λοιπόν παρείχαν στο μεσαιωνικό κοινό θρησκευτικές πληροφορίες και προσέφεραν παραδείγματα πνευματικότητας. Σύμφωνα με την ερμηνεία των κειμένων που παρουσιάζονται εδώ, η θηλυκή πνευματικότητα είναι σωματική. Το σώμα της αγίας γυναίκας και η ψυχή της αποτελούν μια ενότητα και δεν μπορούν να αποχωριστούν το ένα από το άλλο. Αυτή η ενότητα αντικατοπτρίζεται στο εξαιρετο σώμα, που υποστηρίζει το δόγμα της ανάστασης. Τα βυζαντινά Πάθη και οι Βίοι των αγίων γυναικών επίσης μας προσφέρουν γνώση της βυζαντινής στάσης και συμπεριφοράς απέναντι στο φύλο και το σώμα. Η ανάγνωση αυτών των κειμένων μας δίνει τη δυνατότητα κατανόησης μεταξύ του συγγραφέα και του κοινού, των ανδρών και των γυναικών, του παρελθόντος και του παρόντος.

Στην πραγματικότητα, οι Βυζαντινοί βίοι αγίων γυναικών επιβεβαιώνουν την άποψη της Mary Malone ότι «η ιστορία του Χριστιανισμού για τις γυναίκες μπορεί να ειπωθεί, σε μεγάλο μέρος, ως η ιστορία των χριστιανικών συμπεριφορών και στάσεων απέναντι στο γυναικείο σώμα και στις προσπάθειες

των γυναικών να ζήσουν με αξιοπρέπεια μέσα σε αυτά τα σώματα»³⁶³. Σε αντίθεση με τους άνδρες ομολογούς τους, οι αγίες γυναίκες έφτασαν στην αγιότητα σχεδόν αποκλειστικά μέσα από το σώμα τους. Οι άγιοι άνδρες από την άλλη κατέκτησαν την αγιότητα όχι κυρίως βάσει του σώματός τους, αλλά μέσα από τις πράξεις τους και τα κατορθώματά τους.

Στους βίους των Γυναικών-Μοναχών βλέπουμε τις γυναίκες αυτές να αλλάζουν τα γυναικεία ενδύματά τους με ανδρικά, να κουρεύουν τα μαλλιά τους, να λαμβάνουν ανδρικά ονόματα και να αναχωρούν για ένα ανδρικό μοναστικό περιβάλλον. Είναι τα τρία επίπεδα που συνιστούν την ολοκληρωμένη εξωτερική τους μεταμπίεση. Τα ανδρικά φορέματα κατά το σχήμα διέφεραν από τα γυναικεία και αυτό είναι κάτι που πιστοποιείται και από τους νόμους (*Πανδέκται*, 342,23,1,2. *Βασιλικά*, 2,1,123,44,15,21), όπου με το όνομα του ρούχου εννοούν ανάλογα το ανδρικό και το γυναικείο. Από την άλλη βέβαια και οι χριστιανοί συγγραφείς πιστοποιούν ότι *οὐ θέμις ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ ἱμάτιον ἐναλλάττειν* (Πρβλ. *Joannes Chrysostomus, In Epistulam I Ad Corinthios (Hom. 1-44), PG 61, 61.216.37*). Η διαφορά αυτή πιστοποιείται επίσης και από τα ονειροκριτικά βιβλία, που αναφέρουν ότι «*γυνὴ ἐὰν ἴδῃ ὅτι ἐφόρει στολὴν ἀνδρὸς, εἰς δόξαν αὐτῆς ἔσται*» (*Αχμέτ, Όνειροκρ. Κεφ. 266, 218, 11*).

Πέραν αυτών, σύμφωνα με το Εκκλησιαστικό και Κανονικό Δίκαιο: *Εἴ τις διὰ νομιζομένην ἄσκησιν μεταβάλῃ τὸ ἀμφιάσμα, καὶ ἀντὶ τοῦ εἰωθότος γυναικείου ἀμφιάσματος, ἀνδρῶν ἀναλάβῃ, ἀνάθεμα ἔστω.* (Καν. 13, ἐν Γάγγρα)³⁶⁴ / *Εἴ τις γυναικῶν διὰ νομιζομένην ἄσκησιν ἀποκείροιτο τὰς κόμας, ἃς ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς ὑπόμνησιν τῆς ὑποταγῆς, ὡς παραλύουσα τὸ πρόσταγμα τῆς ὑποταγῆς, ἀνάθεμα ἔστω.* (Καν. 17, ἐν Γάγγρα)³⁶⁵. Αναθεματίζονται οι γυναίκες που λαμβάνουν ανδρικά ενδύματα και κουρεύουν τα μαλλιά τους για υποκριτική άσκηση.

³⁶³ M. Malone, *Women and Christianity, I: The First Thousand Years*, Dublin: The Columbia Press 2000, 116.

³⁶⁴ Πηδ. 401.

³⁶⁵ Πηδ. 403. Γύρω στα μέσα του 4^{ου} αιώνα συνήλθε στη Γάγγρα τοπική Σύνοδος στρεφόμενη κατά του αρειανού επισκόπου Σεβαστείας Ευσταθίου και των οπαδών του, οι οποίοι αποκαλούνταν Ευσταθιανοί. Βλ. N. H. Baynes - H. St. L. B. Moss, *Βυζάντιο: Εισαγωγή στο Βυζαντινό Πολιτισμό*, μτφρ. Δ. Ν. Σακκά, Αθήνα: Παπαδήμας 1996, 216.

Πολλές γυναίκες ακολουθώντας τη διδασκαλία των Ευσταθιανών, άλλαζαν τα συνηθισμένα γυναικεία ρούχα τους με ανδρικά, νομιζόμενες ότι κατά αυτό τον τρόπο θα δικαιωθούν και θα αγιάσουν. Κούρευαν τα μαλλιά τους, που σύμφωνα με τους Πατέρες της Εκκλησίας δόθηκαν από το Θεό στη γυναίκα για να υπενθυμίζει την υποταγή της στον άνδρα, νομίζοντας ότι πράττουν κάτι θεοσεβές και ενάρετο³⁶⁶.

Ο Απόστολος Παύλος συμβουλεύει τους άνδρες να κόβουν τα μαλλιά τους, καθώς τα μακριά μαλλιά είναι ντροπή για το φύλο τους: «οὐδὲ ἡ φύσις αὐτῆ διδάσκει ὑμᾶς ὅτι ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾶ ἀτιμία αὐτῷ ἐστίν»³⁶⁷, ενώ συμβουλεύει τις γυναίκες να έχουν μακριά την κόμη τους ως «επικάλυψη»: «γυνὴ δὲ ἐὰν κομᾶ δόξα αὐτῇ ἐστίν; ὅτι ἡ κόμη ἀντὶ περιβολαίου δέδοται [αὐτῇ]»³⁶⁸. Ωστόσο, καθώς φαίνεται τα μακριά μαλλιά «ευνούχιζαν» ένα άνδρα, ενώ τα κοντά μαλλιά «ενδυνάμωναν» μία γυναίκα. Βέβαια, οι αγίες Γυναίκες-Μοναχοί θα μπορούσαμε να πούμε ότι δεν παραβιάζουν ουσιαστικά τους ιερούς αυτούς κανόνες, αφού οδηγούνται σε αυτές τις αλλαγές και μεταμφιέζονται αποκτώντας μία εξωτερική ανδρική εικόνα, επιθυμώντας πραγματικά να αφιερωθούν στο Θεό και να ασκηθούν αληθινά στο όνομά Του. Επομένως, δεν πρόκειται διὰ νομιζομένην ἄσκησιν, ἀλλὰ γιὰ ἀληθινὴν ἄσκησιν.

Είναι προφανές, λοιπόν, ότι οι Γυναίκες – Μοναχοί επιβάλλεται να προσαρμοστούν στα δεδομένα του χώρου που καταφεύγουν, στον τρόπο ζωής και στις απαιτήσεις του συγκεκριμένου περιβάλλοντος, που καθορίζονται τόσο από τους ανθρώπους που περιστοιχίζουν το χώρο αυτό όσο και από τη νομοθεσία. Η παρουσία, βέβαια, γυναικών σε ανδρικές μοναστικές κοινότητες και το αντίστροφο, ήταν κάτι που απαγόρευσε το 539 ο Ιουστινιανός με το Νόμο 133, ενώ η ἐν Τρούλλῳ Σύνοδος (Καν. 47) και η Δεύτερη Σύνοδος της Νικαίας (Καν. 18) με τον 20^ο κανόνα της έθεσαν ακόμη αυστηρότερους περιορισμούς³⁶⁹. Η

³⁶⁶ Βλ. Πηδ., 401, 403.

³⁶⁷ Προς Κορινθίους Α', 11.14.

³⁶⁸ Προς Κορινθίους Α', 11.15.

³⁶⁹ Βλ. Α. Μ. Talbot, "Women's Space in Byzantine Monasteries", *DOP* 52 (1998): 113-127, ιδ. 114.

είσοδος των γυναικών στα ανδρικά μοναστήρια υποδηλώνει ότι το φύλο ορίζεται με βάση συγκεκριμένα εξωτερικά χαρακτηριστικά. Το ένδυμα φαίνεται να αντικαθιστά τον καθορισμένο σωματικό προσορισμό, ενώ τα κείμενα αποδεικνύουν ότι το γυναικείο σώμα αποτελεί την κύρια πηγή αγιότητας. Λαμβάνουν, έτσι, την έννοια της ανδρικότητας που εμπεριέχει ταυτόχρονα μία κυριολεκτική και μία μεταφορική εφαρμογή· η είσοδος και η ενσωμάτωση της ανδροπρεπούς εμφάνισης σύμφωνα με τους όρους της κοινωνίας, αλλά και η άσκηση σε ένα αυστηρά κλειστό ανδρικό μοναστικό περιβάλλον, συμβάλλει στην απόκτηση της πνευματικότητας, μίας ιδιότητας που θεωρείται ανδροπρεπές στοιχείο στη χριστιανική αντίληψη. Ως εκ τούτου, μία γυναίκα που διάγει ευσεβή ζωή περιτριγυρισμένη από άτομα του αντίθετου φύλου χωρίς να πέφτει σε πειρασμό και χωρίς να επηρεάζεται από τις επιβουλές του πονηρού, θα μπορούσαμε να πούμε ότι χαρακτηρίζεται από μία διπλή ανδροπρέπεια³⁷⁰. Η δύναμη αυτή που εκδηλώνει η ψυχή της την κάνει ακόμη πιο αξιέπαινη, καθώς επιλέγει να υπηρετήσει τον Θεό ακολουθώντας τους όρους που ισχύουν για έναν άνδρα μοναχό. Επομένως, η θεία χάρη και η αγιότητα κρίνονται σύμφωνα με το στοιχείο της ανδρικότητας.

Το Τρίτο φύλο – ο ρόλος των εννούχων

Διαβάζοντας κανείς τους βίους των Γυναικών-Μοναχών γεννάται το εύλογο ερώτημα: Ήταν δυνατόν οι αγίες αυτές να κρύψουν το φύλο τους και να διαφύγουν της προσοχής και της αντίληψης των υπολοίπων μοναχών; Πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι, κατά την Πρώιμη Χριστιανική περίοδο, η ύπαρξη και η μεγάλη διάδοση στο Βυζάντιο του θεσμού του ευνουχισμού, αλλά και η ύπαρξη διπλών μοναστικών κοινοτήτων μέχρι και τον 8^ο αιώνα περίπου -και γενικότερα η όλη διαμόρφωση των μοναστικών κοινοτήτων, θα μπορούσαν ενδεχομένως να εξηγήσουν εν μέρει την παρουσία των γυναικών αυτών σε ανδρικές μοναστικές κοινότητες και την αποφυγή να γίνουν αντιληπτές.

---

³⁷⁰ Constantinou, *Female Corporeal Performances*, 90.

Ευνούχοι μνημονεύονται τόσο στην Παλαιά όσο και στην Καινή Διαθήκη. Στην Π.Δ. ο ευνουχισμός θεωρείτο κακό και δεν επιτρεπόταν στους ευνούχους να εισέρχονται στο ναό, ενώ στην Κ.Δ. ο Κύριος διακρίνει τρεις κατηγορίες ευνούχων· τους κατά σάρκα ευνούχους -αυτούς δηλαδή που γεννήθηκαν ανίκανοι, εκείνους που ευνουχίστηκαν από τους ανθρώπους και εκείνους που με δική τους επιθυμία απονέκρωσαν τις επίγειες απολαύσεις προσβλέποντας στην ουράνια βασιλεία και στις εκεί απολαύσεις. Το Βυζάντιο, ως μία Χριστιανική Υστερο-ρωμαϊκή κοινωνία, στηριζόταν στις παραδόσεις της Ανατολικής Μεσογείου. Αναπόφευκτα έπρεπε να αποδεχθεί ή να αγνοήσει τις αντιφατικές προϋποθέσεις για τη δημιουργία των φύλων, που είχαν βαθιά τις ρίζες τους σε αυτές τις παραδόσεις. Ωστόσο, η διπολικότητα και η πολλαπλότητα του γένους, η ενδιάμεση γενετική κατηγορία των ευνούχων, είχε γίνει αποδεκτή από νωρίς στο «κέντρο της δύναμης», εφόσον όχι μόνο είχαν θεσπιστεί αξιώματα ειδικά προορισμένα για ευνούχους, αλλά κατείχαν και υψηλά αυλικά αξιώματα³⁷¹.

Αργότερα, η κοινωνική αυτή ομάδα, το *τεχνητόν γύναιον*, είχε καταταχθεί από το ίδιο το κράτος σε μία «τρίτη κατάσταση», μεταξύ ανδρών και γυναικών. Η μέν Εκκλησία είχε αρνητική θέση απέναντί τους, η δε νομοθεσία απαγόρευε τον ευνουχισμό και αναγνώριζε τους ευνούχους ως άνδρες, ενώ ο Λέων ΣΤ' όρισε ακόμη σκληρότερη ποινή σε αυτούς που δεν ακολουθούσαν τους νόμους³⁷². Στην *Ιστορία του Λέοντος του Διακόνου*, για πρώτη φορά μέχρι εκείνη την εποχή, εκφράζεται ανοιχτά η αρνητική αντιμετώπιση των ευνούχων, αφού τα άτομα αυτά δεν ήταν πλέον ανεκτά από την τότε άρχουσα τάξη. Η στάση αυτή φαίνεται να αποτελεί προάγγελο της αλλαγής της συμπεριφοράς προς τους

³⁷¹ Βλ. K. M. Ringrose, *The Perfect Servant: Eunuchs and the Social Construction of Gender in Byzantium*, Chicago: University of Chicago Press 2003, 106-107. Γενικότερα, για τους τίτλους και τις διακεκριμένες θέσεις των ευνούχων στο Βυζάντιο, βλ. R. Guiland, «Les eunuques dans l'empire Byzantin», *REB* 1 (1943) 197-238, και συγκεκριμένα 202-205.

³⁷² Για περαιτέρω, βλ. *ODB* I, *Eunuchs*, 746-747, αλλά και *THE* II, *Ευνούχος*, 1066-1067.

ευνούχους και της μείωσης της επιρροής τους, που θα εκδηλωθεί κατά την αριστοκρατία των Κομνηνών³⁷³.

Γενικότερα, έχουν γίνει αρκετές έρευνες αφορούσες τους ευνούχους θίγοντας το ρόλο τους στη Βυζαντινή κοινωνία, στην αυτοκρατορική αυλή, στις επίσημες τελετές, στις θρησκευτικές, και σε άλλες λιγότερο υψηλές λειτουργίες. Οι πηγές αναφέρουν τους ευνούχους, αλλά συνήθως τους αφήνουν στο περιθώριο υποτιμώντας και διαψεύδοντας κατά κάποιον τρόπο τη σημασία τους στην κοινωνία. Η K. Ringrose επιδιώκει, εξετάζοντας την κοινωνική και πολιτιστική θέση των ευνούχων στη Βυζαντινή κοινωνία, να ανιχνεύσει τις διάφορες πτυχές της σεξουαλικότητας και του γενετικού φύλου τους. Υποστηρίζει, εν τέλει, ότι οι ευνούχοι αποτελούν ένα τρίτο φύλο, δίνοντας μία σημασιολογική ανάλυση του αποκαλούμενου «τρίτου κοινωνικού φύλου» στο οποίο κατά παράδοση κατατάσσονται³⁷⁴.

Ως εκ τούτου, οι ευνούχοι στο Βυζάντιο είχαν καθιερώσει ένα τρίτο φύλο ως άνδρες με προνομιακή πρόσβαση στις γυναίκες· δεν συνιστούσαν απειλή ούτε για την εξουσία του κυρίου τους, ούτε για την αγνότητα της κυρίας τους³⁷⁵. Κατείχαν τις υψηλότερες θέσεις στην αυλή του αυτοκράτορα, ενώ ταυτοχρόνως παρίσταντο στο στρατό και στην Εκκλησία. Οι «αγένειοι άνδρες», άγαμοι ως ήταν, κατείχαν επίσης σημαντικές θέσεις στον εκκλησιαστικό χώρο³⁷⁶, ενώ είχαν διαμορφωθεί και μοναστικές κοινότητες αποκλειστικά για αυτούς³⁷⁷. Οι αγίες Γυναίκες-Μοναχοί, λοιπόν, γίνονται δεκτές στα μοναστήρια και μένουν

³⁷³ Α. Μαρκόπουλος, «Ζητήματα κοινωνικού φύλου στον Λέοντα τον Διάκονο», στο Στ. Κακλαμάνης – Α. Μαρκόπουλος – Γ. Μαυρομάτης (εκδ. επιτρ.), *Ενθύμησις Νικολάου Μ. Παναγιωτάκη*, Ηράκλειο 2000, 475-493, ιδ. 490-492.

³⁷⁴ Βλ. K. M. Ringrose, «Living in the Shadows: Eunuchs and Gender in Byzantium» στο Gilbert H. Herdt (επιμ.), *Third Sex, Third Gender: Beyond Sexual Dimorphism in Culture and History*, New York 1996, 85-109.

³⁷⁵ Sh. F. Tougher, “Byzantine Eunuchs: An overview, with special reference to their creation and origin”, στο L. James (επιμ.), *Women, Men and Eunuchs: Gender in Byzantium*, London – New York: Routledge 1997, 168-184.

³⁷⁶ J. Herrin, “In Search of Byzantine Women: Three Avenues of Approach”, 171.

³⁷⁷ Μεταξύ των οποίων ήταν η συνοικία του Συμεών και το μοναστήρι του αγίου Λαζάρου στην Κωνσταντινούπολη. βλ. *ODB*, s.v. *Eunuchs*, 746-747.

απαρατήρητες, καθώς η σωματική τους αδυναμία, το αγένειο πρόσωπό τους, η λεπτότητα της φωνής τους και άλλα γυναικεία χαρακτηριστικά, είναι στοιχεία που προσδιορίζουν και τους ευνούχους³⁷⁸. ο ευνουχισμός τους σε μικρή ηλικία δεν επέτρεψε στο σώμα τους να λάβει τη δέουσα ανάπτυξη και διάπλαση. Έτσι, οι Γυναίκες-Μοναχοί θα μπορούσαν εύκολα να θεωρηθούν ως άνδρες ευνούχοι, ενώ σε αρκετούς βίους η επισήμανση αυτή εντοπίζεται.

Αν και ως γυναίκες υποτιμούνται σε διάφορα επίπεδα, στερούνται μεγάλης σωματικής δύναμης και φέρουν τα χαρακτηριστικά εκείνα που εύκολα θα μπορούσαν να θεωρηθούν και να ταυτιστούν με τα τεχνητά γύναια³⁷⁹, εντούτοις συναγωνίζονται τους άνδρες στην καρτερία και στην ανδρεία της ψυχής. Η εικόνα τους και η εντύπωση που έδιναν στους γύρω τους ότι ήταν ευνούχοι, τους επέτρεπε να πλησιάσουν στην αγιότητα. Συνεπώς, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι η ύπαρξη του θεσμού του ευνουχισμού σε μία ιστορική περίοδο, προσέφερε ευνοϊκό έδαφος για το φαινόμενο των Γυναικών-Μοναχών· ένα φαινόμενο που ευδοκίμησε ακριβώς την περίοδο των Πρωτοχριστιανικών χρόνων και της Πρωτοβυζαντινής εποχής, όταν εκ παραλλήλου σημειώνεται άνθηση του θεσμού του ευνουχισμού στην κοινωνία.

Μοναστικά Ιδρύματα και Ασκητικός Τρόπος ζωής

Η είσοδος των Γυναικών - Μοναχών στα παλαιά μοναστήρια της Ανατολής, προτού ακόμη διαμορφωθούν εντελώς σύμφωνα με τη Νομοθεσία του Ιουστινιανού, ήταν ιδιαίτερα εύκολη. Στους πρώτους αιώνες του Βυζαντίου, παρατηρείται η ύπαρξη ενός μοναστηριού που φιλοξενεί δύο ξεχωριστές αλλά παρακείμενες κοινότητες ανδρών και γυναικών υπό την κατεύθυνση του ίδιου ηγουμένου και υποστηριζόμενο από τις ίδιες πηγές εισοδήματος. Η κοινοβίωση εξαπλώθηκε σε μεγάλη έκταση κατά τον 5^ο και 6^ο αιώνα χωρίς να υπάρχει ένα συγκεκριμένο σύστημα· διαφορετική μορφή και διαφορετικός τρόπος ζωής ασκείτο αρχικά στα διάφορα μοναστήρια. Οι μοναχοί στη Συρία είχαν τη δυνατότητα να μένουν μόνοι τους σε κελιά που είχαν κάποια απόσταση μεταξύ

³⁷⁸ Βλ. Κ. Μ. Ringrose, "Living in the Shadows", 90-94.

³⁷⁹ Μαρκόπουλος, «Ζητήματα Κοινωνικού φύλου», 491.

τους, ώστε να μη βλέπουν ή να ακούν το μοναχό του διπλανού κελιού. Στον Αιγυπτιακό μοναχισμό, τα κελιά της κοινότητας εκτείνονταν σε μία ευρεία περιοχή έχοντας περίπου 5 με 6 χιλιόμετρα απόσταση από την εκκλησία. Ακόμη, κατά τον Πρώιμο Ανατολικό μοναχισμό, σύμφωνα με τον Ρουφίνο και τον Παλλάδιο, κάποιοι μοναχοί έμεναν μόνοι τους στο κελί τους, άλλοι σε ζευγάρια κι άλλοι σε μικρές ή μεγαλύτερες ομάδες³⁸⁰.

Ποιοι είναι όμως οι παράγοντες που ώθησαν τις γυναίκες σε αυτή την επιλογή; Γιατί επέλεξαν να θέσουν σε κίνδυνο τον εαυτό τους καταφεύγοντας σε ένα σκληρό ανδρικό μοναστικό περιβάλλον και ασκώντας τη μοναστική τους ιδιότητα με το φόβο της αποκάλυψης της γυναικειάς τους φύσης; Γιατί παρέκαμψαν όλες τις ιδεολογικές και κοινωνικές θεωρίες και επεδίωξαν να φέρουν εις πέρας τον απώτερο στόχο τους με οποιοδήποτε τίμημα; Μήπως θεώρησαν την άσκηση σε ανδρικό μοναστήρι ανώτερη ευελπιστώντας ότι κατά αυτό τον τρόπο θα ενδυναμώσουν τη φύση και το πνεύμα τους; Μήπως πράγματι ήθελαν να φύγουν από το γυναικείο τους προορισμό, όπως ισχυρίζεται η κοινωνιολόγος Patlagean, αντιστρέφοντας τη γυναικεία τους φύση; Ή μήπως στις περιοχές όπου βρίσκονταν δεν υπήρχαν γυναικείες μοναστικές κοινότητες όπου θα μπορούσαν να φιλοξενηθούν και να ασκηθούν στο όνομα του Χριστού;

Η γυναικεία μοναστική παράδοση του Βυζαντίου διαφέρει από την αντίστοιχη ανδρική παράδοση. Η πλειοψηφία των γυναικών μοναχών υιοθέτησαν την κοινοβιακή ζωή³⁸¹. Οι γυναίκες δεν ενθαρρύνονταν να ακολουθήσουν τη ζωή του ερημίτη και ως εκ τούτου, σε αντίθεση με τους άνδρες ομολογούς τους, ποτέ δεν δημιούργησαν «πόλεις στην έρημο» ή στα βουνά. Στην πραγματικότητα, η ανδρική μοναστική παράδοση έχει τις ρίζες της στην ερημίτικη ζωή, η οποία, όπως προσημειώθηκε, καθιερώθηκε από τον Μ. Αντώνιο. Η αρχή της απαγορεύσεως της κοινοβίωσης ανάγεται στον Μ. Αντώνιο, τον ιδρυτή του

³⁸⁰ J. Patrich, *Sabas, Leader of Palestinian Monasticism: A comparative Study in Eastern Monasticism, Fourth to Seven Centuries*, [Dumbarton Oaks Studies 32], Washington DC 1995, 11, 13, 22-28.

³⁸¹ R. Morris, *Monks and Laymen in Byzantium 843-1118*, Cambridge: Cambridge University Press 1995, 52.

μοναχικού βίου, ο οποίος με τον Ι' κανόνα του προς τα πνευματικά του παιδιά συμβουλεύει: «Μὴ συγχώρει νὰ σὲ πλησιάσῃ γυνή, μηδὲ ἀνέχου, ἵνα θέσῃ τὸν πόδα εἰς τὴν κατοικίαν σου, διότι ἐπέρχεται ὀπισθόπους ἢ ὀργή». Ἐτσι ἐνῶ κατὰ τους πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες πολλοὶ ἅγιοι ἄνδρες ἀκολουθώντας το παράδειγμα του Ἀντωνίου μετακινήθηκαν στην ἔρημο ἀναζητώντας μια ζωὴ στοχασμοῦ και περισυλλογῆς, τα θηλυκὰ ἀντίστοιχὰ τους μεταμόρφωναν τα σπίτια τους σε γυναικεῖα μοναστήρια³⁸².

Πέραν τούτου, ἡ ἀντιμετώπιση και ἡ τοποθέτηση των γυναικῶν σε κατώτερη τάξη, ἡ γενικότερη καταπίεση που υφίστανται σε μία πατριαρχικά δομημένη κοινωνία ὅπως ἡ Βυζαντινὴ, ὅπου οἱ γυναῖκες βρίσκονταν ἀποκλεισμένες ἀπὸ τὴν ἀνδρική σφαῖρα ἐπιρροῆς, υπῆρξε ἓνα βασικὸ κίνητρο για να εγκαταλείψουν τα ἐγκόσμια και να ἀφιερωθῶν ἀποκλειστικά στο Θεό. Στους βίους των Γυναικῶν-Μοναχῶν αὐτὸ ἀντικατοπτρίζεται μέσα ἀπὸ το μεγάλο τους πόθο και τὴν ἀνάγκη τους να φροντίσουν για τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς τους διαφεύγοντας τῆς καταστολῆς και τῆς χαλιναγώγησης που τους ἀσκεῖ ἡ κοινωνία, ξεφεύγοντας ἀπὸ το οικογενειακὸ τους περιβάλλον που τους ἀντιστέκεται, ἀλλὰ και καλύπτοντάς τους τὴν ἀνάγκη για προστασία κατὰ τὴν ὁδοιπορία. Προφανῶς, τὸ ἀνδρικό μοναστήρι παρουσιάζεται ως ἓνα ἀσφαλὲς καταφύγιο, ὅπου θα μποροῦν να ζουν ἐλεύθερες. Σε ἄλλες περιπτώσεις, ἡ προσωπικὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τους να μὴν ἀποχωριστοῦν ἀγαπημένα τους πρόσωπα ἢ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τους να ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἀμαρτωλὴ ζωὴ τους, κρύβοντας τὴ θηλυκότητά τους για τὴν ὁποία ντρέπονται. Ὡς ἐκ τούτου, δε γίνεται κάποια σαφὴς ἀναφορὰ για τὴν ἀνάγκη τους να ἀσκηθῶν αὐστηρότερα, ἐνῶ οἱ ἀγιογράφοι παρουσιάζουν τὴν εἰσοδὸ τους σε ἀνδρικά μοναστήρια ως τὸ μόνον δυνατό τρόπο να ἀκολουθήσουν μία μοναστικὴ ζωὴ.

³⁸² D. J. Chittly, *The Desert a City: An introduction to the Study of Egyptian and Palestinian Monasticism under the Christian Empire*, Oxford: Blackwell 1966· P. Brown, *The Body and Society: Men, Women and Sexual Renunciation in Early Christianity*, New York: Columbia University Press 1988.

Γυναικεία μοναστήρια ωστόσο υφίστανται. Επομένως, αν ήταν τόσο έντονη η επιθυμία τους να αφιερωθούν στο Θεό, το ορθότερο θα ήταν να μην παραβιάσουν την πολιτική και εκκλησιαστική νομοθεσία και να εισέλθουν σε Μονές που αποτελούνταν από γυναίκες μοναχές ή ακόμη σε μικτά μοναστικά ιδρύματα, όσο μακριά και αν βρίσκονταν από την περιοχή που οι ίδιες διέμεναν. Στην Ανατολή είχαν ιδρυθεί γυναικεία μοναστήρια τον 4^ο αιώνα από την Ολυμπιάδα, την Μελανία, την Παυλίνα, την Μακρίνα, καθώς και τον 5^ο αιώνα από την Μελανία τη Νέα. Το πρώτο γυναικείο μοναστήρι ιδρύθηκε πιθανότατα στα τέλη του 4^{ου} αιώνας, ενώ το μοναστήρι της Ολυμπιάδος είναι ανάμεσα στα πρωιμότερα γυναικεία μοναστήρια στην Ανατολή³⁸³. Συνάμα, φαίνεται ότι από πολύ νωρίς είχαν διαμορφωθεί κοινότητες σεβαστών και έμπιστων παρθένων - που σαφώς θα μπορούσαν να ονομαστούν μοναστήρια, καθώς προτού ο άγιος Αντώνιος αναχωρήσει για την έρημο είχε τοποθετήσει την αδελφή του σε μία από αυτές³⁸⁴.

Παρά ταύτα, οι εν λόγω αγίες επιλέγουν να μονάσουν αποκλειστικά σε ανδρικές μονές. Αν τα επεισόδια αυτά είναι όντως πραγματικά, θα πρέπει ενδεχομένως να ειπωθούν από την ανάγκη των γυναικών, όχι μόνο να ξεφύγουν από μία ανδροκρατούμενη κοινωνία, αλλά ακριβώς από την απόλυτη ανάγκη να «σκληραγωγηθούν» σωματικά και πνευματικά στο όνομα του Χριστού. Στα ανδρικά μοναστήρια τα Τυπικά ήταν αυστηρότερα από αυτά των γυναικείων μοναστηριών³⁸⁵. Επιπλέον, οι ανδρικές μονές βρίσκονταν σε απομακρυσμένες περιοχές αποκομμένες από τον κόσμο, εν αντιθέσει με τις γυναικείες μοναστικές κοινότητες που χτίζονταν σε αστικές τοποθεσίες, οι οποίες κρίθηκαν ασφαλέστερες από την ύπαιθρο για το αδύναμο φύλο³⁸⁶. Επομένως, η σκληρότερη άσκηση και η απόλυτη ηρεμία με την αποκοπή των κοινωνικών δεσμών, ίσως θα μπορούσαν να δώσουν μία απλή εξήγηση της απόφασης των

---

³⁸³ E. A. Clark - N. C. Durham, "Authority and Humility: A conflict of values in fourth-century Female Monasticism", *ByzF* 9 (1985): 19-21.

³⁸⁴ M. H. King, "The Desert Mothers: A Survey of the Feminine Anchoretic Tradition in Western Europe", 3.

³⁸⁵ A. M. Talbot, "Women's Space in Byzantine Monasteries", 113-123, ιδ. 114-118.

³⁸⁶ A. M. Talbot, *ό.π.*, 118.

γυναικών αυτών. Η αφοσίωση στο Θεό και η πνευματική χάρη για την ανάκτηση του «χαμένου παραδείσου» ήταν το ύψιστο αγαθό.

Ο ρόλος του αγιογράφου και η δομή των ιστοριών

Οι αγιογράφοι των Γυναικών-Μοναχών φαίνεται να έχουν μια ισχυρή ανάγκη να δικαιολογήσουν την απόφαση των ηρωίδων τους να εισέλθουν σε ανδρικό μοναστήρι. Αυτή η ανάγκη μπορεί να γίνει εμφανής στις διάφορες μεθόδους που χρησιμοποιούν. Νιώθουν υποχρεωμένοι να δώσουν τους λόγους και να εξηγήσουν την πράξη της φυλο-μεταμπίεσης των ηρωίδων, αναλύοντας επίσης την απόφασή τους να εισέλθουν σε ανδρικό μοναστήρι. Σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα παρουσιάζουν την είσοδό τους σε ανδρικό μοναστήρι ως το μοναδικό πιθανό τρόπο να μπορέσουν οι ηρωίδες να ακολουθήσουν μια θρησκευτική ζωή, ενώ επαινούν τα έργα των αγίων γυναικών που προχώρησαν στη μεταμπίεση. Παραφράζοντας, παραθέτοντας ή απλοποιώντας τις αναφορές στα λόγια του Χριστού ότι οι ακόλουθοί Του θα πρέπει «να αφήσουν τον εαυτό τους να χαθεί για χάρη του», και «να μισήσουν τη ζωή τους», στοχεύουν να δείξουν ότι η πράξη της γυναικειάς φυλο-μεταμπίεσης στο όνομα του Θεού είναι κάτι που ο ίδιος ο Χριστός ήθελε να εκπληρώσουν οι γυναίκες ακόλουθοί Του. Όλες αυτές οι τεχνικές θα μπορούσαν να διαβαστούν ως μια μορφή καλυμμένης δικαιολογίας για μια πράξη η οποία δεν είναι αρεστή στο Θεό.

Η ετοιμασία της ανδρικής εμφάνισης των ηρωίδων ξεκινά σε έναν ιδιωτικό χώρο που τις περισσότερες φορές είναι ένα δωμάτιο στο σπίτι των γονιών της ηρωίδας. Αυτές οι ηρωίδες, είτε μόνες τους είτε με τη βοήθεια κάποιου άλλου, αλλάζουν τη γυναικειά τους εμφάνιση κρυφά σε ανδρική ακολουθώντας τις εξής δύο ή τρεις κινήσεις: κόβουν κοντά τα μακριά μαλλιά τους, αλλάζουν τον θηλυκό τύπο των ρούχων τους σε ανδρικό και λαμβάνουν ανδρικό όνομα. Σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα οι ηρωίδες αφαιρούν από τα σώματά τους τα κοσμήματα που φορούν. Συνήθως το στάδιο της μεταμόρφωσης δεν παίρνει μεγαλύτερη έκταση από δύο γραμμές. Τα ανδρικά ονόματα που λαμβάνουν οι ηρωίδες τις πλείστες φορές σχετίζονται με τα αρχικά γυναικειά ονόματα που έχουν, π.χ

Ευγενία/Ευγένιος, Πελαγία/Πελάγιος, Θεοδώρα/Θεόδωρος. Αυτή η τακτική ενδεχομένως να σχετίζεται με μια κοινή μοναστική πρακτική σύμφωνα με την οποία ένα μοναστικό όνομα μπορεί να ξεκινά με το ίδιο αρχικό του κοσμικού ονόματος του ατόμου³⁸⁷. Συναντούμε, ωστόσο, και περιπτώσεις που το γυναικείο όνομα δεν έχει ανδρικό αντίστοιχο, όπως για παράδειγμα η Σωσάννα και η Ματρώνα που υιοθετούν ονόματα διαφορετικά από τα αρχικά τους, Ιωάννης και Βαβύλας αντίστοιχα. Βέβαια, υπάρχουν και οι περιπτώσεις εκείνες όπου ενώ υπάρχουν ανδρικά αντίστοιχα των ονομάτων, όπως για παράδειγμα το όνομα Ευφροσύνη φέρει το ανδρικό αντίστοιχο Ευφρόσυνος, οι ηρώιδες λαμβάνουν εξολοκλήρου διαφορετικά ονόματα· η Ευφροσύνη επωνομάζεται εν τέλει Σμάραγδος και η Ευφροσύνη η Νέα ονομάζεται Ιωάννης. Τα ονόματα μάλιστα που επιλέγουν αυτές οι δυο αγίες, όπως και η Ματρώνα και η Σωσάννα, παραπέμπουν σε ονόματα μαρτύρων, που πολλές φορές αποτελούν πηγή έμπνευσης και μίμησης για τις αγίες γυναίκες.

Το θέμα του ονόματος είναι ένα σημαντικό κομμάτι της νέας ταυτότητας των ηρωίδων, καθώς αποτελεί προϋπόθεση για τη μεταχείριση και αντιμετώπισή τους από το περιβάλλον τους ως άνδρες. Τα ανδρικά ονόματα που υιοθετούν τους δίνουν τη δυνατότητα να υπάρχουν και να λειτουργούν κοινωνικά ως άνδρες και να τοποθετούνται σε ανδρικά πλαίσια, όπως ακριβώς στα μοναστήρια στα οποία εισέρχονται. Μία από τις βασικές ερωτήσεις που ο ηγούμενος απευθύνει στην ηρώίδα όταν καταφθάνει στο μοναστήρι είναι το όνομά της. Το ανδρικό όνομα υποδηλώνει τη νέα ταυτότητα των ηρωίδων και σηματοδοτεί ουσιαστικά το ξεκίνημα της μοναστικής τους ζωής, της νέας τους ζωής και του αναγεννημένου εαυτού τους.

Η «σκηνή» της μεταμπίεσης είναι το σημείο όπου η «θεατρική» συμπεριφορά της αγίας που έλαβε ανδρικά ενδύματα λαμβάνει σάρκα και οστά. Η βασική και κύρια σκηνή δράσης είναι το μοναστήρι. Η ερμηνεία τους λαμβάνει χώρα τόσο

---

³⁸⁷ A.M. Talbot, "Monastic Onomastics", στο *XXe Congrès International des Études Byzantines. Pré-actes: II Tables Rondes*, Paris: F. Paillart à Abbeville 2001, 99.

μπροστά στους υπόλοιπους μοναχούς όσο και μπροστά στους λαϊκούς που επισκέπτονται το μοναστήρι. Σε άλλες περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της Πελαγίας και της Ευφροσύνης της Νέας, ο τόπος ερημείας και δράσης είναι είτε το κελί (Πελαγία)³⁸⁸ είτε η έρημος (Ευφροσύνη Νέα)³⁸⁹.

Η ζωή των ηρωίδων στα μέρη ερημείας τους είτε αυτό είναι το μοναστήρι είτε το απομονωμένο κελί είτε η έρημος δεν είναι καθόλου εύκολη. Απεναντίας αποτελεί έναν μακροχρόνιο και επίπονο αγώνα στον οποίον οι αγιογράφοι αφιερώνουν ένα σημαντικό μέρος της αφήγησης. Οι ηρωίδες που βρίσκονται σε κοινόβια μοναστήρια δεν καταφέρνουν μόνο να φέρουν εις πέρας τα καθήκοντά τους αλλά καταφέρνουν να διακριθούν μέσα στη μοναστική κοινότητα για την ευσέβεια και τον ασκητισμό τους. Η συμπεριφορά τους αποδεικνύεται πιο ανδροπρεπής από αυτή των αδελφών μοναχών τους, ενώ μέσα από τη δράση τους καταλήγουν εν τέλει στην ολοκληρωτική αποδοχή τους από τα μέλη της κοινότητάς τους και όχι μόνο, τα οποία τις θαυμάζουν και προσπαθούν να τις μιμηθούν. Πολλές φορές μάλιστα οι ηρωίδες καταλήγουν να λάβουν και σημαντικές θέσεις μέσα στη μοναστική κοινότητα, όπως αυτής του ηγουμένου, έπειτα από εκλογή τους από τους υπόλοιπους μοναχούς.

Η αυστηρή ασκητική ζωή που ακολουθούν όλο το χρονικό διάστημα που βρίσκονται μέσα στο μοναστήρι, δίνει μια νέα εμφάνιση στις ηρωίδες που είναι ακόμη πιο αρρενωπή από την εμφάνιση που είχαν όταν αρχικά κατέφθασαν στο μοναστήρι. Η μορφή του σώματός τους μεταβάλλεται σημαντικά αφού η αρχική εξωτερική γυναικεία ομορφιά, η νεότητά τους και η φρεσκάδα τους, που θα μπορούσαν να αποκαλύψουν τη γυναικεία τους ταυτότητα -ιδιαίτερα στα άτομα που τις γνώριζαν προηγουμένως ως γυναίκες, έχει «ξεθωριάσει».

Όταν πλέον οι γυναίκες που ζουν σε ανδρικά μοναστήρια φτάνουν στον υψηλότερο βαθμό της μοναστικής τους ζωής και θεωρούνται από τους αδελφούς μοναχούς τους ως «τέλειοι» μοναχοί, απρόβλεπτα πράγματα ξεκινούν να

---

³⁸⁸ *Vita Pelagiae* (BHG 1479): P. Petitmengin et al. (εκδ.), *Pélagie la Pénitente: métamorphoses d'une légende I: les textes et leur histoire*, Paris: Études Augustiniennes, 1981, 77-93.

³⁸⁹ *Vita Euphrosynae Iunior* (BHG 627): AASS Nov. III. (1910): 861-877.

συμβαίνουν σε αυτές. Οι περισσότερες από αυτές εμπλέκονται στην πορεία του βίου τους ως άνδρες μοναχοί σε επιπλοκές που διαταράσσουν τη μοναστική τους ζωή και τη θέτουν στον κίνδυνο της αποκάλυψης. Η Μαρία / Μαρίνος κατηγορείται για βιασμό και για την πατρότητα ενός παιδιού³⁹⁰. Η Ιλαρία μετά τη μεταμφιέσή της ως άνδρας μοναχός ονόματι Ιάριος, καλείται να θεραπεύσει τη δαιμονισμένη αδελφή της και προκαλούνται ερωτήματα για την ασυνήθιστη επίδειξη αγάπης που της δείχνει³⁹¹. Στο βίο της Απολλιναρίας³⁹², το ίδιο σενάριο περιπλέκεται από τη δαιμονική ψευδαίσθηση της εγκυμοσύνης της αδελφής για την οποία η Απολλιναρία ως άνδρας μοναχός αρχικά κατηγορείται. Η Ευγενία, η Σωσάννα³⁹³ και η Θεοδώρα³⁹⁴ αντιστέκονται στις ανήθικες προτάσεις γυναικών που τις επισκέπτονται, με αποτέλεσμα να κατηγορηθούν από αυτές τις γυναίκες και να οδηγηθούν σε δικαστήριο για να υποστηρίξουν τον εαυτό τους ενάντια στις κατηγορίες. Στο βίο της Θεοδώρας, η γυναίκα κατήγορος μένει έγκυος από άλλον άνδρα και κατηγορεί τη Θεοδώρα ότι είναι ο πατέρας του παιδιού της, ένα σενάριο που μας παραπέμπει και στην ιστορία της Μαρίας/Μαρίνος.

Οι γυναίκες αυτές βρίσκονται ουσιαστικά αντιμέτωπες με την επιλογή είτε να αρνηθούν τις κατηγορίες είτε να τις αποδεχθούν. Κάθε επιλογή συνεπάγεται ορισμένους κινδύνους και τις ακόλουθες συνέπειες. Η ζωή τους ως ανδρών μοναχών έρχεται σε σοβαρότατο κίνδυνο αφού για να αποδείξουν ότι οι κατηγορίες είναι αναληθείς θα πρέπει να αποκαλύψουν το γυναικείο τους φύλο. Βέβαια με αυτό τον τρόπο αποφεύγουν την τιμωρία και προστατεύουν την τιμή του μοναστικού ενδύματος. Από την άλλη, εάν αποδεχθούν τις κατηγορίες χωρίς καμία προσπάθεια να τις αποσύρουν, διατηρούν μεν την ταυτότητά τους ως

³⁹⁰ *Vita Mariae* (BHG 1163): M. Richard, "La Vie Ancienne de Sainte Marie surnommée Marinos", *Opera Minora* III, Turnhout Brepols: Leuven University Press 1977, 87-94 = PG 115 (1899), cols. 348-353.

³⁹¹ *Vita Hilariae*: J. Drescher, "Life of Hilaria", *Three Coptic Legends* (Annales du Service des antiquités de L'Égypte), Le Caire MCMXLVII, Supplément 4, 69-82.

³⁹² *Vita Apollinariae* (BHG 148): J. Drescher, "Life of Apollinaria", *Three Coptic Legends* (Annales du Service des antiquités de L'Égypte), Le Caire MCMXLVII, Supplément 4, 152-161.

³⁹³ *Vita Susannae* (BHG 1673): AASS Sept. VI. (1757): 153-159.

³⁹⁴ Συμμεών τοῦ Μεταφραστοῦ, *Βίος καὶ πολιτεία τῆς ὁσίας μητρὸς ἡμῶν Θεοδώρας τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ*, PG 115, 665-689.

άνδρες μοναχοί, αλλά θέτουν σε αμφισβήτηση τη μοναστική κοινότητα ενώ οι ίδιες οδηγούνται στην απώλεια της ιδιότητάς τους ως υποδειγματικών μοναχών αλλά και σε σκληρές τιμωρίες. Παραδείγματος χάριν, η Μαρία/Μαρίνος³⁹⁵ και η Θεοδώρα/Θεόδωρος³⁹⁶ που αποδέχονται τις κατηγορίες χωρίς να αποκαλύψουν την αλήθεια, εν τέλει διώκονται από το μοναστήρι και περιθωριοποιούνται για μεγάλο χρονικό διάστημα από όλους. Με την κίνησή τους αυτή θέτουν σε κίνδυνο ουσιαστικά την καλή φήμη των μοναστηριών τους, που θεωρούνται ως ευσεβή μέρη με μοναχούς που διακρίνονται για την αγιότητά τους.

Είναι προφανές λοιπόν, ότι τέτοιου είδους περιστατικά αλλάζουν άρδην τη ζωή των αγίων γυναικών. Σε κάποιες περιπτώσεις, οι γυναίκες αναγκάζονται να αποκαλύψουν δημόσια το φύλο τους, εγκαταλείποντας εν τέλει τα μοναστήρια τους ενώ σε κάποιες άλλες περιπτώσεις αναγκάζονται να εγκαταλείψουν παντελώς τη μοναστική τους ζωή ως άνδρες μοναχοί. Υπάρχουν βέβαια και οι περιπτώσεις εκείνες όπου η ταυτότητα της αγίας παραμένει κρυφή μέχρι το θάνατό της και αποκαλύπτεται κατά την ετοιμασία του αγίου σώματος για ταφή από τους αδελφούς μοναχούς, όπως στην περίπτωση της Μαρίας/Μαρίνος. Ανεξάρτητα από το πότε η ταυτότητα της ηρωίδας αποκαλύπτεται, αυτή η ανακάλυψη πάντα προκαλεί ευσεβές δέος στους παρατηρητές και εν τέλει οδηγεί τον αγιογράφο να γιορτάσει και να διαδώσει την κρυφή γυναικεία αγιότητα.

Όπως διαφαίνεται από όλα όσα έχουν ήδη προαναφερθεί, η παρουσία μιας γυναίκας σε ανδρικό μοναστήρι, αν και είναι συγκεκαλυμμένη, είναι ιδιαίτερα προβληματική. Στις περιπτώσεις εκείνες βέβαια που οι γυναίκες εγκαταλείπουν την ανδρική τους ταυτότητα, όπως η Ματρώνα, η Σωσάννα και η Ευφροσύνη η Νέα, εισέρχονται σε γυναικεία μοναστήρια όπου γίνονται δεκτές άνευ όρων. Οι ηγουμένες των μοναστηριών δεν απεικονίζονται να τις ρωτούν για τα ονόματα

---

³⁹⁵ *Vita Mariae (BHG 1163)*: M. Richard, "La Vie Ancienne de Sainte Marie surnommée Marinos", *Opera Minora III*, Turnhout Brepols: Leuven University Press 1977, 87-94 = PG 115 (1899), cols. 348-353.

³⁹⁶ Συμμένων του Μεταφραστοῦ, *Βίος καὶ πολιτεία τῆς ὁσίας μητρὸς ἡμῶν Θεοδώρας τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ*, PG 115, 665-689.

τους και τους λόγους που τις οδήγησαν να γίνουν μοναχές, όπως στην περίπτωση των ανδρών ηγουμένων των μοναστηριών στα οποία οι γυναίκες αυτές εισήλθαν προηγουμένως. Συνεπώς, τα στοιχεία αυτά κάνουν την είσοδο των γυναικών στο γυναικείο μοναστήρι να φαίνεται αυτονόητη και πιο φυσική από την είσοδό τους σε μία ανδρική κοινότητα.

Στα νέα μοναστικά τους περιβάλλοντα, οι αγίες γυναίκες που υπήρξαν υποδειγματικοί άνδρες μοναχοί, γίνονται υποδειγματικές γυναίκες μοναχές. Σε κάποιες περιπτώσεις βέβαια οι αγίες γυναίκες αναγκάζονται να εγκαταλείψουν και πάλι τον περιβάλλοντα χώρο τους για λόγους που για ακόμη μία φορά σχετίζονται με τις ταυτότητές τους. Οι ηρωίδες φαίνεται να έχουν μια πολύ πιο περιπετειώδη ζωή ως γυναίκες μοναχές παρά ως άνδρες μοναχοί.

Καθώς φαίνεται λοιπόν, η ανδρική μοναστική ενδυμασία και απόδοση είναι πολύ σημαντική αφού λειτουργεί ως μέσο απόκρυψης της θηλυκότητας μέχρι το σημείο του θανάτου των ηρωίδων, όπως στην περίπτωση της Ευφροσύνης, της Μαρίνας, της Μαρίας, της Πελαγίας και της Θεοδώρας. Από τη στιγμή που αυτές οι ηρωίδες ξεκινούν και τελειώνουν τη θρησκευτική τους ζωή ως μοναχοί, είτε ως ερημίτες είτε ως κοινοβίτες, ο ρόλος της φυλο-μεταμφίεσης ωθεί και διαμορφώνει ολόκληρη την αφήγηση του Βίου τους. Η ανάπτυξη της πλοκής στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά στην ερμηνεία του θρησκευτικού ρόλου της μεταμφιεσμένης γυναίκας.

Η αποκάλυψη του φύλου των μεταμφιεσμένων γυναικών, είτε πριν είτε μετά το θάνατό τους, είναι ένα ζωτικής σημασίας στοιχείο της αφήγησης. Οι αφηγήσεις των κειμένων που εξετάζουμε είναι δομημένες και αναπτυγμένες με τέτοιο τρόπο που οδηγεί στην αποκάλυψη του φύλου των ηρωίδων, η οποία αναμένεται από το κοινό των βίων. Το γεγονός ότι η ζωή τους ως ανδρών μοναχών αποδεικνύεται προβληματική για τις περισσότερες από τις ηρωίδες, δημιουργεί την ανάγκη για την αποκάλυψη του γυναικείου τους εαυτού, που επιτρέπει στο κύριο περιεχόμενο του κειμένου να φέρει την αφήγηση στο σημείο κορύφωσης που επιθυμεί, ώστε να μπορέσει να προχωρήσει στον επίλογο. Αναπόφευκτα, στη ζωή των ηρωίδων που πεθαίνουν ως άνδρες μοναχοί, η αποκάλυψη του

αληθινού φύλου συμβαίνει προς το τέλος της ιστορίας. Με άλλα λόγια, το κλείσιμο της αφήγησης συμπίπτει με την αποκάλυψη της γυναικειάς ταυτότητας των ηρωίδων. Από τη στιγμή που οι συγγενείς ή/και οι ακόλουθοί τους μοναχοί αντιληφθούν τη θηλυκότητα τους, τότε η ιστορία προχωρά προς την ολοκλήρωσή της.

Οι ηρωίδες που καταφέρνουν να κρύψουν τη γυναικεία τους φύση κατά τη διάρκεια όλης τους της ζωής κάτω από τον ανδρικό μοναστικό μανδύα και κάτω από την ευσεβή τους ερμηνεία, αποκαλύπτονται μέσα από τα γυμνά τους σώματα, που λειτουργούν ως σημάδια που συνδέονται ισχυρά με τις πραγματικές τους ταυτότητες. Η σκηνή κατά την οποία η θηλυκότητα της ηρωίδας αποκαλύπτεται, περιβάλλεται από το πέπλο της θεατρικότητας. Ο αφηγητής δίνει με λεπτομέρεια τις κινήσεις που εκτελούνται και τις αντιδράσεις των προσώπων ενώ ο ευθύς λόγος ζωντανεύει και κορυφώνει τη σκηνή. Η αποκάλυψη του γυναικειού φύλου ακολουθείται από τη δημόσια αναγνώριση. Οι ηγούμενοι, οι αδελφοί μοναχοί και άλλα μέλη διαφορετικών μοναστικών κοινοτήτων, το κοινό, η οικογένεια, γιορτάζουν το θρησκευτικό θρίαμβο των ηρωίδων. Τα θαυμαστά γεγονότα που εκδηλώνονται από τα σώματά τους αυξάνουν τον θαυμασμό για τις πράξεις τους, που τις οδήγησαν στην αγιότητα.

Συνεπώς, όπως αποδεικνύεται από τα κείμενα των βίων των Γυναικών-Μοναχών, οι αγίες που έλαβαν ανδρικά ενδύματα ασκούν και τα δύο φύλα. Αυτό γίνεται πιο εντυπωσιακό στις περιπτώσεις εκείνες των ηρωίδων που σε κάποιο σημείο της αφήγησης εγκαταλείπουν τη ζωή ως άνδρες μοναχοί και γίνονται και πάλι γυναίκες αλλάζοντας απλά την εμφάνισή τους. Οι αγίες γυναίκες που μπορούν να λειτουργούν τόσο ως εξέχοντες μοναχοί όσο και ως εξέχουσες γυναίκες μοναχές φανερώσουν ότι το να είσαι μοναχή είναι μία ερμηνεία όπως ακριβώς και το να είναι κανείς μοναχός. Η αναπαράσταση και των δύο ρόλων είναι θέμα αλλαγής ρούχων και τόπου άσκησης της δραστηριότητας, αφού το ανδρικό μοναστήρι έχει αντικατασταθεί από ένα γυναικείο μοναστήρι και τα ανδρικά ενδύματα από γυναικεία ενδύματα. Στους βίους των αγίων γυναικών, η θρησκευτική εκδήλωση του ατόμου συμπύσσεται με την κοινωνική του

εκδήλωση, δεδομένου ότι ο ρόλος της μεταμφιεσμένης αγίας εκδηλώνεται μέσα σε ένα θρησκευτικό περιβάλλον με τη μίμηση του ανδρικού φύλου· αυτό αποτελεί τον κοινωνικό ρόλο.

Ως εκ τούτου, στις λογοτεχνικές τους αναπαραστάσεις, οι άγιοι δρουν και αντιδρούν αναπαριστώντας συγκεκριμένους θρησκευτικούς ρόλους, τους οποίους ερμηνεύουν μπροστά στο Θεό, στο διάβολο και στο κοινό. Το ανθρωπινό κοινό τοποθετείται εσωτερικά και εξωτερικά σε σχέση με το κείμενο. Το εσωτερικό ανθρωπινό κοινό αποτελείται από τους μαθητές του αγίου ανθρώπου που τον ακολουθούν και τον υποστηρίζουν και τους λαϊκούς που τον περιτριγυρίζουν. Το εξωτερικό κοινό είναι η βασική στόχευση του κειμένου, το οποίο αποτελείται από χριστιανούς της Ύστερης Αρχαιότητας και της Βυζαντινής εποχής. Το κοινό αυτό λαμβάνει και βιώνει την ερμηνεία των αγίων μέσω της ανάγνωσης ή της ακρόασης του βίου και των πράξεών τους. Η δράση και οι πράξεις των αγίων επιδιώκουν να ευχαριστήσουν το Θεό και να επιτεθούν στον εχθρό του, δηλαδή στον διάβολο, αναιρώντας τον. Σε δεύτερο στάδιο, στοχεύουν να επηρεάσουν τις απόψεις και τις πράξεις του εσωτερικού αρχικά και ακολούθως του εξωτερικού κοινού. Ουσιαστικά, οι άγιοι μέσα από τη δράση τους στοχεύουν να επηρεάσουν θετικά το εξωτερικό κοινό καθώς αυτός είναι και ο βασικός στόχος της αγιογραφίας: να δώσει σωστά χριστιανικά παραδείγματα προς μίμηση. Τα αγιογραφικά κείμενα καθώς φαίνεται γράφονταν για διαπαιδαγώγηση, παρέχοντας στο κοινό τους τα χριστιανικά μοντέλα συμπεριφοράς που καλούνται να υιοθετήσουν στην εν Χριστώ ζωή τους.

Η ιδέα ότι η θρησκευτική ζωή και η συμπεριφορά έχουν θεατρικές πτυχές δεν είναι πρόσφατη αλλά ξεκίνησε από πολύ παλιά, από την εποχή των Πατέρων της Εκκλησίας. Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος στις ομιλίες του συμβουλεύει το κοινό να βγει έξω και να δει τους άγιους άνδρες και την ερμηνεία τους³⁹⁷. Ο Χρυσόστομος πιστεύει ότι η πραγματική αγιότητα μπορεί να ειδωθεί στην εμφάνιση ενός ατόμου και στη συμπεριφορά του. Αυτή η αγιολογική

---

³⁹⁷ Joannes Chrysostomus, *In Matthaeum* (Hom. 1-90), PG 58, 654· Joannes Chrysostomus, *In epistulam ad Philippenses*, (Hom. 1-15), PG 62, 575.

συμπεριφορά είναι εντυπωσιακή και ήταν αναγνωρίσιμη από τους Βυζαντινούς αγιογράφους. Πίσω από κάθε θρησκευτική ερμηνεία υπάρχει ένα μοντέλο, όπως ακριβώς υπάρχει ένα μοντέλο πίσω από κάθε μορφή ερμηνείας, είτε κοινωνικής είτε θεατρικής³⁹⁸.

Γενικά, η Βυζαντινή ζωή αντλεί κυρίως από την Αγία Γραφή για τους περισσότερους από τους ρόλους ιερότητας που απεικονίζονται και για τα αντίστοιχα μοντέλα τους³⁹⁹. Οι Βίοι Αγίων σχεδιάζονταν κυρίως με βάση τη ζωή του Ιησού Χριστού, ενώ οι βίοι αγίων γυναικών συχνά παρουσιάζονται να έχουν την Παναγία ως προσωπικό παράδειγμα. Πολύ συχνά βέβαια άγιοι άνδρες έχουν ως υπόδειγμα τη ζωή και τις πράξεις άλλων ανδρών που αγίασαν. Ο Άγιος Αντώνιος, για παράδειγμα, λειτουργεί ως ένα σημαντικό παράδειγμα για την ανδρική ευσέβεια. Οι αγίες γυναίκες από την άλλη κοιτάζουν προς το βίο και τις πράξεις άλλων αγίων γυναικών. Η πρώτη γυναίκα που μαρτύρησε, η Θέκλα, αποτελεί ένα από τα βασικά παραδείγματα που ενέπνευσαν αγίες γυναίκες όπως την Ευγενία, την Μακρίνα⁴⁰⁰ και τη Συγκλητική⁴⁰¹. Βέβαια, υπάρχουν περιπτώσεις όπου άνδρες και γυναίκες λειτουργούν ως πρότυπα αγιότητας τόσο για άνδρες όσο και για γυναίκες⁴⁰². Η Ειρήνη η Χρυσοβαλάντου διαβάσει τους Βίους ανδρών αγίων. Το πρότυπο αγιότητάς της είναι ο Άγιος Αρσένιος του οποίου τις ασκήσεις μιμείται⁴⁰³. Στην *Historia Religiosa* (30.7.5-10), ο Θεοδώρητος

³⁹⁸ R. Bauman, "Performance", στο E. Barnouw (εκδ.), *International Encyclopaedia of Communications III*, New York: Oxford University Press 1989, 262-266.

³⁹⁹ Harvey, "Women in Early Byzantine Hagiography", 37· S.P. Brock and S. Ashbrook-Harvey (μτφρ.), *Holy Women of the Syrian Orient*, Berkeley, Los Angeles and London: University of California Press 1987, 14· Coon, *Sacred Fictions*, 1-51.

⁴⁰⁰ *Vita Macrinae* (BHG 1012): P. Maraval (εκδ.), *Gregoire de Nysse, Vie de Sainte Macrine: introduction, texte critique, traduction, notes et index*, [Sources Chretiennes 178], Paris: Editions du Cerf 1971, 2.21-34.

⁴⁰¹ *Vita Syncreticae* (BHG 1694): L. Abelarga, (εκδ.), *The Life of Saint Syncretica: Introduction, Critical Text, Commentary* [Byzantine Texts and Studies 31], Thessaloniki: Centre of Byzantine Studies, 2002, 187.47-59.

⁴⁰² Harvey, "Women in Early Byzantine Hagiography", 38· C. Rapp, "Figures of Female Sanctity: Byzantine Edifying Manuscripts and Their Audience", *DOP* 50 (1996): 313-344.

⁴⁰³ *Vita Irenae in Chrysobalanto* (BHG 952): J. O. Rosenqvist (εκδ.), *The Life of St. Irene Abbess of Chrysobalanton: A critical edition with Introduction, Translation, Notes and Indices* [Studia Byzantina Upsaliensia 1], Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis 1986, 16.17-22.

Κύρου γράφει ότι συνδυάζει και συσχετίζει όχι μόνο τις ιστορίες των αγίων ανδρών αλλά επίσης τις ιστορίες των αγίων γυναικών ώστε όλοι να μπορούν να έχουν πρόσβαση σε ανδρικά και θηλυκά μοντέλα μίμησης.

Συμπέρασματα

Στη βάση όσων προσημειώθηκαν και αφορούν στο φαινόμενο των Γυνακών – Μοναχών και στα επιμέρους ζητήματα που σχετίζονται με το φύλο, τη δράση του σώματος, τα διάφορα περιβάλλοντα, το ρόλο των αγιογράφων και τη δομή των ιστοριών αυτών, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η αλληλεπίδραση ανάμεσα στο ιστορικό και μυθικό υλικό, μεταξύ γεγονότος και εικόνας, καθίσταται αρκετά συχνά τρομερά εναλλάξιμη⁴⁰⁴. Οι γυναίκες που έφτασαν στην αγιότητα, ξεπερνώντας το φύλο τους, αντιστρέφοντας το πρότυπο του φύλου τους και αποκτώντας μία πιο ανδρική φύση, αξίζουν μεγαλύτερης χάρις και θαυμασμού, όπως σημειώνει ο Θεοδώρητος Κύρου⁴⁰⁵. Ύψιστο αγαθό είναι η επιστροφή στο χαμένο παράδεισο, η ανάκτηση της εικόνας του Χριστού στην οποία δημιουργήθηκε ο άνθρωπος· σε αυτή την εικόνα αποβλέπουν οι αγιογράφοι κατά τη σύνθεση των βίων αγίων και αυτήν αποδίδουν ολοκληρωμένη. Οι αγίες γυναίκες, που σύμφωνα με τη γυναικεία τους φύση ταυτίζονται με την αμαρτία μέσω της Εύας -μία άποψη και μία εικόνα ευρύτερα διαδεδομένη, μπορούν να αποτελέσουν πηγή σωτηρίας μέσω της Παναγίας, της δεύτερης Εύας. Δίνεται, τοιουτοτρόπως, το ιδανικό μοντέλο αγιότητας, παρθενίας και αγνότητας, ενώ δικαιολογείται απόλυτα η γυναικεία συμμετοχή στη ζωή της Εκκλησίας⁴⁰⁶.

Έτσι στην αγιογραφία, η γυναίκα γίνεται το «ασθενές» που δυναμώνει, το ανάξιο που γίνεται άξιο, το «χαϊνον» που γίνεται σοφό, το αισθησιακό που γίνεται πνευματικό· είναι ο τύπος της ανθρωπότητας που σώθηκε γιατί είναι

---

⁴⁰⁴ Harvey, «Women in Early Byzantine Hagiography», 36.

⁴⁰⁵ Theodoretus Cyrrensis, *Historia Religiosa*, εκδ. P. Canivet -A. Leroy-Molinghen (εκδ.), *Théodoret de Cyr. L'histoire des moines de Syrie* [Sources chrétiennes 234, 257], II, Paris: Cerf 1977-1979, 29.1.1-6.

⁴⁰⁶ Coon, *Sacred Fictions*, 18.

συχνά το σύμβολο της ανθρωπότητας που χάθηκε⁴⁰⁷. Συμπερασματικά, ο υψηλότερος στόχος των αγιογράφων ήταν η παγκόσμια σωτηρία και το μήνυμα ήταν λιτό και ξεκάθαρο· αν οι θυγατέρες της Εύας μπορούν να αναπλάσουν τα σώματα τους σε πνευματικά σκεύη, αυτό μπορούν να ακολουθήσουν όλοι όσοι αμάρτησαν. Το σκεύος της αμαρτίας πρέπει να μεταβληθεί σε σκεύος μετανοίας, αποσκοπώντας και επιφέροντας την παγκόσμια λύτρωση. Μετατρέπεται, έτσι, η αγία γυναίκα σε όργανο σωτηρίας⁴⁰⁸.

Είναι προφανές, λοιπόν, ότι τα αγιογραφικά παραδείγματα ασκητικών γυναικών που απογυμνώθηκαν από την θηλυκότητά τους δηλώνοντας ότι ήταν ανδρικές γυναίκες δεν πετυχαίνουν να ξεπεράσουν ή να καταστείλουν την θηλυκότητα των θεμάτων τους που είναι διάχυτη στα κείμενα αυτά. Οι ιστορίες αυτές επίσης δεν πετυχαίνουν εντελώς να προβάλουν ένα αληθινό μοντέλο της γυναικείας αγιότητας αλλά οδηγούν σε κρίση την αντιπροσωπευτική λειτουργία της αγιογραφίας. Είναι η κρίση στα όρια του κατανοητού που εκφράζεται κάτω από την εικόνα της μη συνεκτικής δομής που ορίζεται από τον Geoffrey Galt Harpham στο έργο του με τίτλο: *On the Grotesque: Strategies of Contradiction in Art and Literature*, ως φαινόμενα που και τα δυο ξεπερνούν τον ορισμό: δεν είναι ούτε τόσο συνηθισμένα ώστε να τοποθετηθούν εύκολα σε κατηγορίες ούτε τόσο πρωτοφανή ώστε να μην τα αναγνωρίζουμε καθόλου. Στέκονται στο περιθώριο της συνείδησης ανάμεσα στο γνωστό και το άγνωστο, θέτοντας υπό αμφισβήτηση την επάρκεια των δικών μας τροπών οργάνωσης του κόσμου⁴⁰⁹.

Ως εκ τούτου, μπορούμε να δεχθούμε ότι οι βίοι αυτοί αντικατοπτρίζουν ένα πραγματικό γεγονός. Μπορούμε να αναγνωρίσουμε την ύπαρξη αυτών των γυναικών και τον τρόπο που επέλεξαν να μονάσουν. Ενδέχεται, όμως, κάποιιοι από αυτούς τους βίους να αποτελούν αποκυήματα της φαντασίας συντακτών που στηρίχθηκαν σε πραγματικά γεγονότα ή σε υπάρχοντες βίους, χρησιμοποιώντας τους ως μοντέλα συγγραφής. Ενδέχεται, κάποιιοι από αυτούς

---

⁴⁰⁷ Herrin, «In Search of Byzantine Women», 45.

⁴⁰⁸ Coon, *Sacred Fictions*, xiii-xxiii.

⁴⁰⁹ G. G. Harpham, *On the Grotesque: Strategies of Contradiction in Art and Literature*, Princeton, N.J.: Princeton University Press 1982, 3.

τους βίους να διατηρήθηκαν στη λαϊκή προφορική παράδοση και να καταγράφηκαν σε μία άγνωστη χρονική περίοδο. Χάνεται κανείς στην αμφισβητούμενη γνησιότητα των ιστοριών αυτών, στις διαφορούμενες μαρτυρίες, στα κενά του χρόνου, στις σκολιές ατραπούς της θρησκευτικής διαμάχης, στα μυστικά μοναστηριών και εκκλησιαστικών χώρων. Ίσως να μην μπορέσουμε να απαντήσουμε οριστικά για το αν η περιπέτεια των αγίων αυτών είναι μία πραγματική ιστορία ή ένας προκλητικός μύθος, μπορούμε όμως με απόλυτη σιγουριά να υποστηρίξουμε ότι οι ιστορίες αυτές δεν έμειναν ποτέ χωρίς ανάγνωση.

iii. Η ιστορία της αγίας Ευγενίας

Είναι έκδηλο και από όσα προαναφέρθηκαν, ότι από μία οπτική γωνία οι μεταμφιεσμένες αγίες είναι αινιγματικοί χαρακτήρες που προσέφεραν συναρπαστικές ιστορίες. Η ιστορία της αγίας Ευγενίας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα «ευσεβές μυθιστόρημα» που καλύπτει ένα από τα πιο αγαπητά θέματα των προμηθευτών της εποικοδομητικής φαντασίας. Βέβαια από την άλλη, ο χαρακτηρισμός αυτός θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι υποτιμά ως ένα βαθμό τις σημαντικές κοινωνικές, ψυχολογικές και θρησκευτικές έννοιες που ενσωματώνονται στη δραματική εικόνα της μεταμφιεσμένης αγίας. Η Alice Mary Talbot υποστηρίζει ότι οι γυναίκες αυτές ενοποιούν στις αντιφάσεις τους τις ιδιότητες του αρσενικού και του θηλυκού, και αποτελούν σύμβολο των ασαφειών, των εντάσεων και της εχθρότητας που χαρακτήριζε την Πρώιμη Χριστιανική συμπεριφορά απέναντι στις γυναίκες. Η ιστορία της αγίας Ευγενίας όμως είναι πρωτίστως, ένα δράμα περίπλοκης προσωπικής μεταμόρφωσης, μία μεγάλη ανταλλαγή ετερότητας. Η αγία Ευγενία είναι η βασική ηρωίδα της ανδροπρεπούς συμπεριφοράς και συγχρόνως η ηρωίδα της υποδειγματικής χριστιανικής συμπεριφοράς⁴¹⁰.

Όσον αφορά στην ιστορία της αγίας Ευγενίας και στον τρόπο εξέλιξής της, είναι αναγκαίο να υπογραμμίσουμε και να σημειώσουμε κάποια σημαντικά στοιχεία.

---

⁴¹⁰ Talbot, *Holy Women of Byzantium*, 3-4.

Το κείμενο του βίου της αγίας θα μπορούσε να διαχωριστεί σε 5 βασικά επεισόδια: 1) Η αποχώρηση από τα εγκόσμια και η αναζήτηση της χριστιανικής αλήθειας, 2) Η μεταμφίεση της Αγίας, η είσοδος της στη μοναστική κοινότητα και ο μονήρης βίος, 3) Η συκοφαντία της Αγίας από τη πλούσια συγκλητική Μελανθία και η αποκάλυψη της πραγματικής ταυτότητας της Αγίας, 4) Η ιστορία της Ευγενίας και της Βασίλλας, 5) Τα μαρτύρια της Αγίας και ο θάνατός της. Όλα τα επεισόδια εμπλουτίζονται με το στοιχείο της περιπέτειας προκαλώντας στον αναγνώστη ποικίλα συναισθήματα και στοχεύοντας να δώσουν διαφορετικά διδάγματα και μηνύματα, όσον αφορά στη χριστιανική ζωή και στην αληθινή πίστη.

Στο πρώτο επεισόδιο, η Αγία επιλέγει να αντισταθεί στις παραδόσεις της εποχής σχετικά με τον έγγαμο βίο αλλά και στους γονείς της και αναχωρεί από το πατρικό της σπίτι μαζί με δύο ευνούχους επιθυμώντας να γνωρίσει τη χριστιανική αλήθεια. Ουσιαστικά, ο λόγος της αποχώρησης από τα εγκόσμια και η επιλογή της μεταμφίεσης δίνεται με σαφήνεια από τον αγιογράφο· αφενός είναι η επιθυμία της να διαφύγει από έναν επερχόμενο αρραβώνα καθώς ήταν ευγενικής καταγωγής, διέθετε ιδιαίτερη μόρφωση, εξαιρετη ομορφιά και ως εκ τούτου, όντας σε ηλικία γάμου, πολλοί υποψήφιοι γαμπροί ήθελαν να συζευχθούν μαζί της, αφετέρου ο μεγάλος πόθος του παρθενικού βίου και η αγάπη της για το Χριστό, που ενισχύθηκε μέσα από την ανάγνωση των βιωμάτων της αγίας Θέκλας. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση που δίδει στον πατέρα της όταν της θέτει το ερώτημα εάν επιθυμεί να συζευχθεί: «*Ὁ τῆς τιμῆς καὶ ὁ τῆς ἀγνείας μᾶλλον, ἢ ὁ τῆς φύσεως ἀνὴρ προτιμητέος ἐστίν*» (Α' παραλλαγή, §2). Συνεπώς, η αγία Ευγενία μένει σταθερή στα πιστεύω και στις επιθυμίες της αποφασίζοντας να ακολουθήσει το μονήρη βίο, επιλογή που έλαβε με θείο κάλεσμα.

Οι αναφορές στην αγία Θέκλα είναι συχνές στο κείμενο του βίου της Ευγενίας. Η Ευγενία εξαρχής εκδηλώνει ξεκάθαρα και απροκάλυπτα την βαθιά επιθυμία της να μιμηθεί την αγία Θέκλα, της οποίας η ιστορία βρέθηκε τυχαία στα χέρια της. Τα βιώματα και οι εμπειρίες της Θέκλας δίνουν ώθηση και σθένος στην Αγία να

πάρει την απόφαση να ξεφύγει από τον πολυθεισμό των γονέων της, να υιοθετήσει έναν παρθενικό τρόπο ζωής, να ενδυθεί με ανδρικά ενδύματα και να αφιερώσει τον εαυτό της και την υπόλοιπη ζωή της στο Θεό. Αναφέρεται στην ιστορία της Θέκλας ως ένα εμπνευσμένο βιβλίο, και ο συντάκτης της ιστορίας αναφέρει περισσότερο από μία φορά ότι η Ευγενία μιμείται την Θέκλα⁴¹.

Εν συνεχεία, όταν αποχωρεί από το σπίτι της μαζί με τους δυο ευνούχους και συναντά στη διαδρομή της τον επίσκοπο Έλενο, αυτός παρουσιάζεται ως ο πνευματικός οδηγός της Αγίας. Ανάμεσα στην αποχώρηση από το σπίτι και τους οικείους μέχρι την απόφαση της Αγίας για μεταμφίηση και αναζήτηση της «αληθινής» ζωής, της πηγής της ζωής, ο αγιογράφος βρίσκει την ευκαιρία να «στήσει» το σκηνικό και τα πρόσωπα για έναν «αγώνα» ανάμεσα στην ορθοδοξία και στην ειδωλολατρία, τονίζοντας και υπερυψώνοντας με κάθε δυνατό τρόπο την ανωτερότητα της χριστιανικής πίστης. Διαβεβαιώνει με αυτό τον τρόπο την επιλογή της Αγίας και παραπέμπει τα ανάλογα μηνύματα στο ευρύ κοινό.

Η οικογένεια της Αγίας, αγνοώντας την απόφασή της και την επιλογή της να αφιερωθεί στο Θεό, προσπαθεί με κάθε τρόπο να την εντοπίσει. Εντούτοις, το μοναστήρι, και δη το ανδρικό μοναστήρι, δεν αποτελεί χώρο διερεύνησης για ενδεχόμενη καταφυγή της εξαφανισμένης κόρης. Έτσι, η ανδρική μοναστική κοινότητα λειτουργεί στο σημείο αυτό ως ένα καταφύγιο για την Αγία που την απελευθερώνει από τον ανδρικό έλεγχο που η κοινωνία επιβάλλει στις γυναίκες. Το μοναστήρι αποτελεί αρχικά τον περιβάλλοντα χώρο που συμβάλλει στην ανάδειξη των χαρισμάτων της Αγίας, αφού συνιστά το περιβάλλον άσκησης και αφιέρωσής της στο Θεό. Εν τέλει, ο ίδιος ακριβώς χώρος που την «διασώζει» και την «αναδεικνύει», γίνεται η πηγή των προβλημάτων της οδηγώντας την εκτός του μοναστικού χώρου. Στο βίο της Ευγενίας, η σωτηρία επέρχεται μέσω της

---

⁴¹ Σε μεταγενέστερο στάδιο, κατά την σύνταξη της Λατινικής εκδοχής, υπήρχε μία προκατάληψη απέναντι στη Θέκλα και ως εκ τούτου όλες οι αναφορές σε αυτήν και στις πράξεις της έχουν αναιρεθεί διατηρώντας μόνο τις αναφορές στον Απόστολο Παύλο και στις επιστολές του. Στην κριτική αναθεώρηση του κειμένου από τον Συμεών τον Μεταφραστή το κείμενο είναι επίσης απαλλαγμένο από κάθε αναφορά στην Θέκλα.

άρνησης της γυναικείας ταυτότητας ενώ αποτελεί και το βασικό λόγο της επιλογής της να λάβει ανδρικά μοναστικά ενδύματα.

Η μεταμφίεση της Ευγενίας συνίσταται από την αλλαγή ενδυμασίας και την παραλαβή ανδρικών ρούχων, το κούρεμα των μαλλιών και την αλλαγή ονόματος. Οι κινήσεις αυτές δηλώνουν τα ειδοποιά κοινωνικά στοιχεία που προσδιορίζουν τα δύο φύλα. Η μεταμφίεση λαμβάνει χώρα μακριά από το σπίτι της Αγίας υπό την παρουσία και τη βοήθεια των δυο ευνούχων που την συνοδεύουν. Όσον αφορά στην αλλαγή ρούχων, στην Καινή Διαθήκη έχει την εξής μεταφορική σημασία: Το παλαιό ένδυμα αντιπροσωπεύει τις αμαρτίες και το νέο τις αρετές: «ἀπεκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ’ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν»⁴¹² / «...εἴ γε αὐτὸν ἠκούσατε καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε, καθὼς ἐστὶν ἀλήθεια ἐν τῷ Ἰησοῦ, ἀποθέσθαι ὑμᾶς κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφήν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, ἀνανεοῦσθαι δὲ τῷ πνεύματι τοῦ νοῦς ὑμῶν, καὶ ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας»⁴¹³. Στην Παλαιά Διαθήκη δε, θα μπορούσαμε να πούμε ότι συμβολίζει την αλλαγή του τρόπου ζωής, της αναγέννησης ενός ατόμου: «Καὶ ἐποίησεν κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀδαμ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ χιτῶνας δερματίνους καὶ ἐνέδυσεν αὐτούς»⁴¹⁴. Η ἔμφαση που δίνεται αργότερα στην εξέλιξη της Αγίας στην άσκηση, στην υπακοή και στην ταπείνωση δηλώνει ακριβώς αυτή την αναγέννηση του ατόμου.

Η αυστηρή ασκητική ζωή που ακολουθεί στο μοναστήρι μεταμορφώνει εξωτερικά αλλά και εσωτερικά την Αγία, σε σημείο που και ο ίδιος ο πατέρας της Φίλιππος, ενώπιον του οποίου βρίσκεται κατά τη διάρκεια της δημόσιας δίκης της για την κατηγορία του βιασμού, αδυνατεί να αναγνωρίσει την ίδια του την κόρη. Η μοναστική ζωή της, ο ασκητικός τρόπος ζωής που επέλεξε να ακολουθήσει, έχει απαλείψει την προηγούμενη εξωτερική της εμφάνιση.

⁴¹² Προς Κολοσσαείς, 3.9-10.

⁴¹³ Προς Ἐφεσίους, 4.21-24.

⁴¹⁴ Γένεσις, 3.21.1-2.

Η ιστορία δεν αγνοεί μάλιστα το ενδιαφέρον της περιπέτειας, το οποίο χειρίζεται αναλόγως για να προβληθούν οι βασικές αρετές της Αγίας. Το επεισόδιο με την πλούσια συγκλητική γυναίκα ονόματι Μελανθία που ερωτεύεται τον ηγούμενο Ευγένιο παρουσιάζεται υποδειγματικά μέσα στην εξέλιξη του βίου της Αγίας, ενώ αποτελεί μία λογική εξέλιξη της κύριας ιδέας. Ο πειρασμός της συκοφαντίας και του διασυρμού γίνεται δεκτός από την Αγία με ταπεινότητα και σιωπηλή ανοχή, καθώς οδηγείται αλυσοδεμένη σε δημόσιο δικαστήριο και αναγκάζεται να αποκαλύψει την αλήθεια μονάχα για δυο λόγους που αναφέρονται ξεκάθαρα στο κείμενο του βίου· για να προστατέψει τους υπόλοιπους μοναχούς της μονής και να μην θανατωθούν άδικα από δική της ευθύνη, αλλά κυρίως για να υποστηρίξει και να διαφυλάξει το μοναστικό ένδυμα, για να φανερώσει την πραγματική αλήθεια, απομακρύνοντας οποιαδήποτε συκοφαντία ή αμφιβολία. Η αποκάλυψη της αλήθειας γίνεται με έναν ξεχωριστό και εν μέρει προκλητικό για τις εποχές εκείνες τρόπο, καθώς συνοδεύεται από την αποκάλυψη της γυναικείας φύσης της Αγίας. Σαφώς η απογύμνωση σε αυτό το σημείο του βίου λειτουργεί περισσότερο ως λογοτεχνικό τέχνασμα⁴¹⁵.

Η αποκάλυψη της γυναικείας φύσης της Αγίας και η αναγνώρισή της από την οικογένειά της και το ευρύ κοινό, συνιστούν το τελευταίο στάδιο ολοκλήρωσης της δράσης της ως άνδρας μοναχός. Η αποκάλυψη του σώματός της και η επακόλουθη παραλαβή γυναικείων ενδυμάτων δηλώνει και την πραγματική της ταυτότητα, παρά τη συνεχή προσπάθειά της να την αποκρύψει. Επιστρέφει, ουσιαστικά, στην αρχική της φυσική κατάσταση, επανέρχεται πλέον οριστικά στην αρχική «αρμόζουσα» κοινωνική της θέση. Διακρίνεται, όμως, από την προγενέστερη κατάστασή της λόγω της πνευματικής και ψυχικής ανωτερότητας στην οποία ανήλθε μέσω της άσκησης και της μεγάλης της θέλησης. Με άλλα λόγια, ο διακαής της πόθος για τη σωτηρία της ψυχής της, την ανύψωσε από τη γυναικεία της φύση «αναπλάθοντάς» την και οδηγώντας την κοντά στην

---

⁴¹⁵ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι οι περισσότεροι μάρτυρες ρίχνονταν γυμνοί στον Ιππόδρομο ώστε να γίνουν βορά των θηρίων ή στις περιπτώσεις εκείνες που δεν απογυμνώνονταν εξαρχής, γυμνώνονταν στη συνέχεια από τα ίδια τα θηρία που τους κατασπάραζαν.

επουράνια βασιλεία. Ο χώρος της δημόσιας δίκης της και του διασυρμού της με φρικτές κατηγορίες, η αποκάλυψη και αναγνώρισή της στο σημείο αυτό, πέραν του ότι είναι τυπικά μυθιστορηματικά στοιχεία, παίρνει τη θέση ενός προτύπου της επανένωσης του χωρισμού από το «είναι» της που διατρέχει όλη την ιστορία και συμβάλλει στην παραδειγματική σημασία του βίου της. Συνεχίζει έτσι τη δράση της ως γυναίκα υποστηρίζοντας με ανδροπρεπή δυναμικότητα τη χριστιανική της πίστη μέχρι το βασανισμό και το θάνατό της. Μέσα από αυτές τις εικόνες, ξεπροβάλλουν και τονίζονται οι αρετές της Αγίας· αρετές που υποδηλώνουν την ανδρικότητα στην πνευματική δύναμη και στην καρτεριά της ψυχής.

Η στάση του αγιογράφου απέναντι στην επιλογή της μεταμφίεσης με ανδρική ενδυμασία, αλλά και στην επιλογή του βίου σε ανδρική μοναστική κοινότητα -τα δύο στοιχεία που κάνουν γενικότερα τους βίους αυτούς να ξεχωρίζουν, δε σχολιάζονται με αρνητικούς όρους, ούτε όμως επαινούνται. Καθώς φαίνεται και από την ιστορία, η απόφαση αυτή υπήρξε καρπός κάποιας ανάγκης. Απεναντίας, τόσο ο αγιογράφος όσο και τα πρόσωπα που περιστοιχίζουν την αφήγηση, εκδηλώνουν το θαυμασμό τους με διάφορους τρόπους. Η αγία Ευγενία, που «υπερυψώνεται» για τις αρετές της, ήταν ιδιαίτερα αγαπητή στο ευρύ κοινό συγκεντρώνοντας κοντά της πλήθος παρθένων γυναικών. Προκαλεί θαυμασμό το γεγονός ότι, αν και αδύναμη ως γυναίκα στο σώμα, υπέδειξε τρομερή ικανότητα στο να φέρει εις πέρας τους ανδρικούς κόπους, ενώ υψίστης σημασίας είναι επίσης το ότι κατάφερε να φτάσει σε τέτοιο βαθμό απάθειας, ώστε ζώντας μέσα στη «φωτιά» να μην καίγεται.

Η Ευγενία μετά την αποκάλυψη της πραγματικής της ταυτότητας και της γυναικειάς της φύσης λαμβάνει γυναικεία ενδύματα και συνεχίζει να επιτελεί το θρησκευτικό και θεάρεστο έργο της οδηγώντας πολλούς ειδωλολάτρες στο χριστιανισμό και συγκεντρώνοντας γύρω της πολλές παρθένες γυναίκες, δημιουργώντας ουσιαστικά μια γυναικεία αδελφότητα. Παρουσιάζεται ως μία

αγία γυναίκα αλλά και ως μία πνευματώδης δασκάλα⁴¹⁶. Πλήθη γυναικών συγκεντρώνονται κοντά της, αν και ο διδάσκαλος ήταν παραδοσιακά ένας ανδρικός ρόλος στην εκκλησία, αφού οι γυναίκες απαγορευόταν να διδάσκουν⁴¹⁷. Η Ευγενία όμως αφηγά τις πατριαρχικές συμβάσεις, κηρύσσει την ελευθερία της από την πατρική εστία, γίνεται μοναχός, έπειτα ηγούμενος και χαρισματικός οδηγός γυναικών. Πλήθος κόσμου την ακολουθεί και αναρίθμητες παρθένες συγκεντρώνονται γύρω της. Η ιστορία μίας από αυτές, της Βασίλλας, είναι υποδειγματική των γυναικών που εγκαταλείπουν την ειδωλολατρία και εντάσσονται στο χριστιανικό μοναχισμό.

Γενικότερα, οι πράξεις των αγίων γυναικών-μοναχών δεν εξαρτώνται αποκλειστικά και μόνο από τις αγίες γυναίκες αλλά επηρεάζονται, καθορίζονται και αναδιαμορφώνονται με τη συμβολή των ανδρών. Οι γυναίκες από μόνες τους σχεδιάζουν, σχηματίζουν και μετά μεμονωμένα ή μαζί λειτουργούν τολμηρά και αποφασιστικά για να εκτελέσουν τις ενδότερες επιθυμίες τους. Σε κάποιες περιπτώσεις, οι αγίες γυναίκες αναγκάζονται να εγκαταλείψουν και πάλι τον περιβάλλοντα χώρο τους για λόγους που για ακόμη μία φορά σχετίζονται με τις ταυτότητές τους. Στην περίπτωση της Ευγενίας, η Αγία διώκεται και δέχεται πλήθος μαρτυριών λόγω της χριστιανικής της πίστεως και της άρνησής της να θυσιάσει στα είδωλα. Επιπλέον, κατηγορείται για τον προσηλυτισμό αγίων γυναικών. Η Ευγενία, ωστόσο, παραμένει ακλόνητη και σταθερή στην πίστη της.

---

⁴¹⁶ Η αγία Ευγενία παρουσιάζεται επίσης ως πνευματικός οδηγός στο κείμενο του βίου της Αγίας Ματρώνης Πέργης που έζησε στην Κωνσταντινούπολη τον 5^ο αιώνα, όπου ο αγιογράφος της με ιδιαίτερη ευρηματικότητα περιγράφει την Ματρώνα και τον ευρύτερο κύκλο της από παρθένες γυναίκες, που συνιστούν ένα παράδειγμα βυζαντινής θριαμβεύουσας αδελφότητας. Ο αγιογράφος συστήνει την Ευγενία με λόγια περίτεχνου επαίνου ως την πρώτη σημαντική φίλη της Ματρώνης, ως την πνευματική οδηγό της. Η Ευγενία στο κείμενο αυτό αναπαριστά την υψηλότερη ιδέα του χριστιανικού γυναικείου κόσμου, καθώς είναι η παρθένα που υπερβαίνει την υποτιθέμενη έμφυτη αδυναμία του γυναικείου φύλου και γίνεται άνδρας, «είναι παρθένα στο σώμα και άνδρας στην καρδιά». Βλ. E. Catafygiotu- Topping, "St. Matrona and Her Friends: Sisterhood in Byzantium", στο J. Chrysostomides (εκδ.), *KATHEGETRIA: Essays Presented to Joan Hussey for her 80th Birthday*, Camberley: Porphyrogenitus 1988, 20-21.

⁴¹⁷ Τιμόθεος, 2:11-12.

Είναι προφανές, λοιπόν, ότι η δράση της Ευγενίας κατά τη διάρκεια της δεύτερης μετατροπής της, όπου επανέρχεται ουσιαστικά στην αρχική γυναικεία της ταυτότητα, εξακολουθεί να είναι παραδειγματική και εξέχουσα. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε σχεδόν με βεβαιότητα ότι η Ευγενία κατά την πρώτη μετατροπή της και τη ζωή της ως μοναχός κατάφερε να αποκτήσει όλα εκείνα τα χαρίσματα και τις ικανότητες που θα την συντροφεύουν καθ' όλη τη μετέπειτα πορεία της. Έφτασε σε τέτοιο βαθμό θείας χάριτος και απέκτησε τέτοια ανδρικότητα ψυχής ώστε να μπορεί να αντιμετωπίζει κάθε δυσκολία και κάθε εμπόδιο στην πορεία υλοποίησης του χριστιανικού της έργου. Ατρόμητη και μαχόμενη υποστηρίζει μέχρι τέλους τη χριστιανική της πίστη χωρίς να υποκύπτει στις απειλές και στους κινδύνους.

Πέραν αυτών, το γυμνό γυναικείο σώμα έχει πολύ σημαντικό ρόλο στο κείμενο του βίου της Ευγενίας. Είναι το μέσο διαμέσου του οποίου η αθωότητα της γυναίκας αποδεικνύεται και έτσι γίνεται εφικτή η συνέχιση της θρησκευτικής της δραστηριότητας. Η αποκάλυψη του γυναικείου σώματος, και συγκεκριμένα του γυναικείου στήθους μπροστά στο ευρύ κοινό, φέρνει σε πέρας ένα τμήμα της ζωής της Αγίας και σηματοδοτεί την αρχή μιας νέας ζωής, ενός νέου επεισοδίου, όπου η Ευγενία αναλαμβάνει ένα νέο ρόλο γυναικείας αγιότητας.

Βλέπουμε, λοιπόν, μέσα από την ιστορία του Βίου της αγίας Ευγενίας που μετονομάστηκε Ευγένιος, ότι η Αγία εξαιρείται πρωτίστως για τις αρετές που επέδειξε αφότου βρέθηκε μέσα στο ανδρικό μοναστήρι και γι' αυτές τις αρετές ουσιαστικά αγιάστηκε και δοξάστηκε. Η ίδια η πράξη της μεταμφίεσης φαντάζει υποδεέστερη σε σχέση με την ταπείνωση και την υπομονή της Αγίας, σε σχέση με τον τρόπο που καλλιέργησε τα χαρίσματα που της δόθηκαν από το Θεό, σε σχέση με τον τρόπο που ανάπλασε την ψυχή της. Προφανώς, πρόκειται για μία ασκητική κρυφή από τους ανθρώπους, αλλά φανερότατη στο θεϊκό οφθαλμό. Το ίδιο το σώμα υπήρξε το μέσο με το οποίο η ψυχή γνώρισε την έκταση της αιωνιότητας.

Στο κείμενο του Βίου της αγίας Ευγενίας, όπως και σε άλλα κείμενα που πραγματεύονται ανάλογες ιστορίες, παρατηρείται έντονη χρήση βιβλικών

αναφορών και βιβλικών εικόνων –κυρίως ανδρικών, που στόχο έχουν να συνδέσουν τις αγίες αυτές γυναίκες με ανδρικά πρότυπα καταδεικνύοντας και αποδεικνύοντας ότι «αυτή» είναι «αυτός». Δεν πρόκειται για διαμεσολάβηση ή συγχώνευση των αντιθέτων αλλά για παρουσίαση της πραγματικότητας μιας αντίφασης. Το φαινόμενο της μεταφοράς στο ανδρικό φύλο υπερβαίνει τα όρια χωρίς ωστόσο να τα διαλύει.

Διαβάζουμε, λοιπόν, ότι πριν τη βάπτιση της βρίσκεται στον ειδωλολατρικό χώρο, όντας κόρη ειδωλολατρικής οικογένειας. Εγκαταλείπει το σπίτι της και αναζητά την αληθινή ζωή επιθυμώντας να γίνει νύμφη Χριστού. Φοράει ανδρικά ενδύματα, παρουσιάζεται ως άνδρας και ακολουθεί τη μοναστική ζωή. Μετά τη βάπτισή της, όπως και ο Χριστός, ενοχλείται από το Διάβολο καταφέροντας ωστόσο να ξεπεράσει κάθε εμπόδιο. Όπως το ανδρικό της πρότυπο, ο Χριστός, τελεί θαύματα και έχει θεία χαρίσματα. Ακολουθώντας, όταν το κείμενο οδηγεί την Ευγενία πέρα από το όριο, μεταξύ κοσμικού και ιερού, την τοποθετεί σε ένα κλειστό μέρος, στο χώρο της μοναστικής κοινότητας. Η Ευγενία, που τώρα προσωποποιεί τη νύμφη από το Άσμα Ασμάτων (4.12), γίνεται ένας «κλειστός κήπος», ένα «σφραγισμένο συντριβάνι». Η αρχιτεκτονική της απομόνωσης μεταμορφώνει ένα σώμα σε απόρθητο φρούριο και η Ευγενία μετουσιώνεται στη Νέα Εύα και στην άμωμη παρθένο. Η μετουσίωση της γυναίκας παρθένας σε «κλειστό κήπο» γίνεται μέσα σε ανδρικό ένδυμα. Ουσιαστικά, καθώς η Ευγενία είχε τη θηλυκότητά της ευνουχισμένη, αφού από τους γύρω μοναχούς θεωρείτο ως άνδρας, της προτείνεται να λάβει την ηγουμενία της μονής, γεγονός που αποδεικνύει έτσι την ανδρικότητά της παρά τη μεταφορά της σε μια κατάσταση πέραν του φύλου της. Τέτοιου είδους μεταφορές και ταλαντεύσεις είναι διάσπαρτες στα κείμενα αυτά. Πρόκειται για συνύπαρξη του φυσιολογικού με το ιδανικό, όπου το σώμα είναι η επιφάνεια της σημασιοδότησης.

Μέσα από αυτές τις ιστορίες βλέπουμε να αναδύεται μια «αγία γυναίκα». Οι αγίες γυναίκες ξεπερνούν τα όρια του χώρου μέσα στα οποία έχουν τοποθετηθεί κατά την Ύστερη Αρχαιότητα, τον οικιακό, τον μητρικό, τον ιδιωτικό, τον γυναικείο. Ακόμη και μετά τη μετατροπή τους, εξακολουθούν να

καταλαμβάνουν θέσεις σημαντικές, καθώς παρουσιάζονται ως διδάσκαλοι, καταλαμβάνουν ιεραρχικούς ρόλους, ενώ εξασκούνται στην πνευματικότητα μέσω της απομόνωσης. Η κύρια αρχή που τα κείμενα αυτά προσπαθούν να αρθρώσουν είναι ότι μια πραγματική γυναίκα λόγω της θηλυκότητάς της, του φύλου και της ταυτότητάς της, δεν μπορεί να είναι άγιος. Προσπαθούν να πουν το ανείπωτο, *Αγία γυναίκα*. Οι γυναίκες αυτές καταφέρνουν να πλησιάσουν την αγιότητα, αλλά η πλήρης ενσωμάτωσή τους υπονομεύεται από τις φυλετικές αντιφάσεις που συσσωρεύονται γύρω τους, αφού το παράδοξο χαρακτηρίζει τα κείμενα αυτά.

Όσον αφορά στη δομή του Βίου της αγίας Ευγενίας, παρατηρούμε ότι απουσιάζει το συνηθισμένο προοίμιο που αποτελεί κοινό τόπο στους βίους αγίων. Στο προοίμιο ο αγιογράφος συνήθως εκφράζει την ανησυχία του σχετικά με το ύφος και δικαιολογείται για τις ατέλειες που ενδεχομένως να παρατηρούνται στη μορφή· δηλώνει την ανικανότητά του και την αγωνία του σχετικά με το αν θα γίνει ανεκτός ή όχι από τον αναγνώστη. Εντοπίζεται απλότητα στον τρόπο έκφρασης χωρίς ιδιαίτερους ρητορικούς καλλωπισμούς, ενώ υπάρχει σημαντική χρήση Βιβλικών χωριών. Τα γεγονότα παρουσιάζονται με νοηματική αλληλουχία ώστε να γίνει κατανοητή στον αναγνώστη η δράση της Αγίας διαχωρίζοντας συγκεκριμένα επεισόδια. Εντούτοις, εντοπίζουμε αφηγηματικά στοιχεία, όπως είναι οι εγκιβωτισμένες αφηγήσεις, οι παρεμβολές, που διακόπτουν την ομαλή ροή της αφήγησης είτε για να επεξηγήσουν κάποια γεγονότα περαιτέρω μέσα από την παράθεση άλλων ιστοριών είτε για να δώσουν εξέλιξη και ώθηση στην αφήγηση.

Τοιουτοτρόπως, τόσο η δομική μορφή συγγραφής του Βίου όσο και οι ασυνέπειες και οι αναχρονισμοί που εντοπίζονται στην αφήγηση, θα μπορούσε να οδηγήσει ένα ανήσυχο και άπιστο πνεύμα στην αμφισβήτηση της αλήθειας της Αγίας και του βίου της. Η ιδιάζουσα αυτή μορφή του Βίου σε συνδυασμό με τις διαφορετικές αφηγηματικές λεπτομέρειες που παραδίδονται στις διάφορες παραλλαγές του μέσα από τη χειρόγραφη παράδοση, θα μπορούσαν να μας οδηγήσουν να εκφράσουμε την άποψη ότι πρόκειται για ένα βίο που είχε

διατηρηθεί στο στόμα του απλού λαού και διασώθηκε διαμέσου των αιώνων στην προφορική παράδοση μέχρι που καταγράφηκε.

Ένας Βίος μίας αμφιλεγόμενης αγίας «εμποτισμένος» από το μύθο, εξαρτημένος από αινιγματικές εικόνες, που εγείρει προβληματισμούς και ερωτήματα στην προσπάθεια να κατανοηθεί, να ερμηνευθεί και εν τέλει να οδηγήσει στην εκτίμηση και στο δοξασμό της Αγίας. Μία ενδιαφέρουσα αφήγηση με μία ηρωίδα που συνιστά το πιο διαδεδομένο παράδειγμα του «ιερού θρύλου» της γυναίκας που αφιερώνεται στη μοναστική άσκηση κρυμμένη κάτω από τα ανδρικά μοναστικά ενδύματα. Το ένδυμα καλύπτει το γυναικείο σώμα «πλάθοντας» ένα θεατρικό προσωπείο και προβάλλοντας μία πλασματική εικόνα της γυναίκας. Το ενδεδυμένο σώμα βγαίνει στη σκηνή μεταμορφωμένο σε λαμπρό όχημα που κουβαλά την ψυχή· είναι το μέσο για να φτάσει η ηρωίδα στην αγιότητα. Η ψυχή, μέσα από τις διάφορες πράξεις του έργου, «ανακαινίζεται» και εν τέλει «ακτινοβολεί». Λίγο πριν την «αυλαία», η αποκάλυψη και η αναγνώρισή της επιφέρει το θαυμασμό και τη λατρεία από όλους. Μία ιστορία γυναικείας παρενδυσίας, που αν και φαίνεται αφόρητη και παράδοξη στο κοσμικό πνεύμα, διδάσκει υψηλές έννοιες, όπως ο κατά Θεόν ζήλος, η υπομονή, η ταπείνωση, η ανεξικακία. Ίσως, η κινούμενη άμμος της ιστορικής αλήθειας να είναι ένα από τα στοιχεία στα οποία οφείλεται η διαχρονική γοητεία που ασκούν αυτές οι ιστορίες σε αναδιφητές του παρελθόντος, αλλά και σε απλούς αναγνώστες και ακροατές.

Λογοτεχνικότητα και Διακειμενικότητα
στο κείμενο του Βίου της αγίας Ευγενίας

Τις τελευταίες δεκαετίες, οι μελετητές που εξετάζουν τα κείμενα του πρώιμου Χριστιανισμού έχουν στραφεί όλο και περισσότερο στο πεδίο της λογοτεχνικής κριτικής και ανάλυσης των κειμένων αξιοποιώντας εναλλακτικούς τρόπους για την ανάγνωση μιας ιστορίας. Τέτοια είναι η περίπτωση με τη μεταδομιστική προσέγγιση, ένα σώμα μιας σύγχρονης θεωρίας που έχει αμφισβητήσει συμπεράσματα που συνήχθησαν από προηγούμενους θεωρητικούς του δομισμού⁴¹⁸. Σύμφωνα με τη μεταδομιστική προσέγγιση, το κείμενο πρέπει να αντιμετωπίζεται και να εξετάζεται ως ένα κομμάτι ύφασμα που έχει υφανθεί μαζί με πολλά άλλα νήματα. Ο διερμηνέας/ερμηνευτής καλείται να εξετάσει την υφή αυτού του «υφάσματος», τη συνύφανση των κωδίκων, των φορμουλών και των σημαινόντων⁴¹⁹. Ανιχνεύοντας την υφή του «υφάσματος», μπορεί να διαλευκάνει πως ένα κείμενο έχει επεξεργαστεί προηγούμενα κείμενα και έτσι να συμμετάσχει σε ένα συνεχόμενο πολιτιστικό διάλογο⁴²⁰.

Ως εκ τούτου, στη βάση της μεταδομιστικής θεωρίας και της θεωρίας της διακειμενικότητας, απώτερος στόχος μας στο παρόν στάδιο είναι να εξετάσουμε το εύρος και το είδος των πηγών στις οποίες ο συγγραφέας του Βίου της αγίας Ευγενίας στηρίχθηκε για να κατασκευάσει την ιστορία της Αγίας. Σε κάποια σημεία βέβαια ο παραλληλισμός και η ανάλυση που γίνεται έχουν ως στόχο να δείξουν που μπορεί να οδηγήσει η κριτική αναθεώρηση ενός κειμένου.

Ο Stephen Davis υποστηρίζει ότι η τυπική δομή των μύθων φυλομεταμφίεσης – ασκητική υποχώρηση, μεταμφίεση, αποκάλυψη της ταυτότητας του φύλου- είναι περισσότερο μεταβλητή και λιγότερο συνεπής σε σχέση με όσα παραθέτουν οι

---

⁴¹⁸ St. J. Davis, "Crossed Texts, Crossed Sex: Intertextuality and Gender in Early Christian Legends of Holy Women Disguised as Men", *J ECS* 10.1 (2002): 11-14.

⁴¹⁹ R. Barthes, "Theory of the Text", στο R. Young (εκδ.), *Untying the Text: A Poststructuralists' Reader*, Boston: Routledge & Kegan Paul 1981, 39.

⁴²⁰ J. Culler, "Presupposition and Intertextuality", στο *The pursuit of Signs: Semiotics, Literature, Deconstruction*, Ithaca: Cornell University Press 2002, 101-103.

δομιστικοί ερμηνευτές, όπως η Patlagean και ο Anson. Λαμβάνοντας υπόψη τη διαφορετικότητα των κειμένων, η δομή αυτή δεν θα έπρεπε να θεωρηθεί θεμελιώδες χαρακτηριστικό των κειμένων αυτών, αλλά το αποτέλεσμα των προσπαθειών των ερμηνευτών να επιβάλουν στα κείμενα μια δομιστική ενότητα, που όμως δεν είναι αναγκαίο να υπάρχει⁴²¹. Έτσι, αντί να αντιμετωπίζουμε τα κείμενα αυτά με τους όρους των δομιστικών στοιχείων, ο Stephen Davis προτείνει να επιστήσουμε την προσοχή μας στα βασικά χαρακτηριστικά των κειμένων, στην πλοκή και στα χαρακτηριστικά των ηρωίδων τους, εξετάζοντας πώς τα κείμενα αυτά αποτελούν συνθέσεις διακειμενικών αναφορών⁴²². Με αυτή την έννοια, τα δομιστικά στοιχεία της ασκητικής υποχώρησης, της μεταμφίεσης και της αποκάλυψης της πραγματικής ταυτότητας του γένους θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν σε ένα μεγαλύτερο σύνολο πολιτιστικών ενδείξεων, υπαινιγμών και απόηχων που μετατοπίζονται, αλλάζουν και επαναλαμβάνονται από τη μία ιστορία στην άλλη. Ως εκ τούτου, αξίζει να εξετάσουμε: *Ποια είναι τα κείμενα στα οποία οι ιστορίες αυτές στηρίζονται; Και εν τέλει, τι μας λέει αυτή η διακειμενικότητα για τη συμμετοχή της κατηγορίας αυτών των κειμένων στις συζητήσεις της Ύστερης Αρχαιότητας για το γένος και το γυναικείο σώμα;*

Διαβάζοντας κανείς τους μύθους των αγίων γυναικών που ενδύθηκαν ανδρικά μοναστικά ενδύματα με διακειμενικούς όρους, φαίνεται εν πρώτοις ότι ο χαρακτηρισμός αυτών των αγίων δεν είναι συνεπής ενώ δεν είναι καθόλου ενοποιημένος. Ο χαρακτηρισμός αυτών των γυναικών δεν μπορεί να σταθεί από μόνος του, αλλά αποτελείται από τμήματα προηγούμενων κειμένων, εικόνων και συζητήσεων. Εξετάζοντας το κείμενο με προσοχή παρατηρούμε ότι διαφορετικά τμήματα πολιτισμικών δεδομένων συγχωνεύονται, διαθλώνται, ανασυνδυάζονται και διαχωρίζονται και πάλι. Η αγία γυναίκα που έλαβε ανδρικά ενδύματα ήταν -κυριολεκτικά- η ενσάρκωση διάφορων πλάγιων πολιτιστικών πραγματειών· ένα διακειμενικά κατασκευασμένο σώμα. Έτσι, για τον αναγνώστη της Ύστερης Αρχαιότητας, διακειμενικά θραύσματα από

⁴²¹ Davis, "Crossed Texts, Crossed Sex", 14.

⁴²² Davis, ό.π., 14.

διάφορες πολιτιστικές πραγματείες θα μπορούσαν να προσφέρουν ενδείξεις για την κατανόηση της αινιγματικής φιγούρας της μεταμφιεσμένης σε άνδρα αγίας γυναίκας.

Ποιες ήταν όμως οι πρωταρχικές κοινωνικές πραγματείες που συνέβαλαν στο σχηματισμό της εικόνας της αγίας γυναίκας που λαμβάνει ανδρικά ενδύματα; Πώς οι μύθοι των μεταμφιεσμένων αγίων επανεπεξεργάστηκαν και παρουσιάζουν στοιχεία πρωιμότερων κείμενων για το χαρακτηρισμό των ηρωίδων τους; Λαμβάνοντας υπόψη την έρευνα του St. Davis, ο οποίος εστιάζει σε διαφορετικές ομάδες κειμένων που επανεπεξεργάζονται οι ιστορίες των Γυναικών - Μοναχών, θα δώσουμε έμφαση στα εξής διακειμενικά στοιχεία που συμβάλλουν στο χαρακτηρισμό των αγίων γυναικών: 1) Οι βίοι προηγούμενων / πρωιμότερων αγίων που μεταμφιέστηκαν στην εκκλησία, ιδιαίτερα της αγίας Θέκλας, 2) Πολιτιστικές πραγματείες της Ύστερης Αρχαιότητας για τους ευνούχους, περιλαμβάνοντας την ιστορία του Φιλίππου και του Αιθίοπα ευνούχου στις Πράξεις, 3) Η ιστορία του Ιωσήφ και της γυναίκας του Πέτεφρη από τη Γένεση, 4) Προχριστιανικά παραδείγματα γυναικών που έδρασαν με βάση του ανδρικούς όρους, και τέλος, 5) Πρώιμες χριστιανικές πραγματείες για το γυναικείο σώμα⁴²³.

Δεν παρουσιάζονται βέβαια αυτά τα στοιχεία ως μια νέα βάση δομής για την κατανόηση των ιστοριών καθώς είναι πολύ μεταβλητά για να εκπληρώσουν μια τέτοια λειτουργία. Θα προσεγγίσουμε το χαρακτηρισμό της μεταμφιεσμένης αγίας γυναίκας μέσα σε ένα μεγαλύτερο πλαίσιο ως ένα «ακανόνιστο», «κουρελιασμένο συνονθύλευμα» αυτών των διακειμενικών στοιχείων⁴²⁴. Το σώμα της αγίας γυναίκας που έλαβε ανδρικά ενδύματα είναι αποτελεσματικά «ενδεδυμένο» μέσα σε αυτό το συνονθύλευμα· ένα συνονθύλευμα από κείμενα και εικόνες που την παρουσιάζουν με φυλετικά διαφορούμενους και ασαφείς όρους ή αρσενικούς όρους· ο θηλυκός άγιος που δεν είναι θηλυκό, και όμως εξακολουθεί να είναι.

---

⁴²³ Davis, ό.π., 14.

⁴²⁴ Davis, ό.π., 14.

Ευγενία και Θέκλα

Η αγία Θέκλα, η πιο γνωστή γυναίκα αγία της πρώιμης χριστιανικής εκκλησίας μετά την Παναγία, αναγνωρίζεται ως η πρώτη αγία που μεταμφιέστηκε στα πρώτα χρόνια εμφάνισης του Χριστιανισμού, αλλά και ως στήλη αιώνιος άγνείας και κεφάλαιον τῶν γυναικείων νικῶν καὶ τροπαίων⁴²⁵. Μέχρι το τέλος του 5^{ου} αιώνα, η Θέκλα αναγνωριζόταν ως μια υποδειγματική παρθένος και μάρτυρας όχι μόνο στη Μικρά Ασία, αλλά και στην Ιταλία, στη Γαλατία, στη Γερμανία, στη Βόρεια Αφρική, στην Αρμενία, στην Κύπρο, στην Παλαιστίνη-Συρία και στην Αίγυπτο⁴²⁶. Τον 2^ο αιώνα, οι Πράξεις του Παύλου και της Θέκλας⁴²⁷ την απεικονίζουν ως μαθήτρια του Αποστόλου Παύλου στη Μικρά Ασία. Διώκεται από την οικογένεια και την κοινωνία γιατί εγκατέλειψε τον αρραβωνιαστικό της ώστε να ακολουθήσει τον Παύλο, ενώ επιβιώνει από δυο μαρτυρικές δοκιμασίες, η πρώτη από φωτιά και η άλλη από θηρία στην αρένα. Κατά τη διάρκεια της δεύτερης μαρτυρικής δοκιμασίας βαπτίζεται και τότε, μετά την απελευθέρωσή της, ντύνεται ως άνδρας και ξεκινά να ταξιδεύει και να διδάσκει το Ευαγγέλιο που έμαθε από τον Απόστολο Παύλο.

Η μεταμφίεση της Θέκλας είναι ένα από τα χαρακτηριστικά που μαρτυρούν την επίδραση από το ελληνιστικό μυθιστόρημα⁴²⁸. Το αρσενικό πρόσωπο που υιοθετεί έχει μια συγκεκριμένη λειτουργία μέσα στην ιστορία. Στην αρχή, η ανδρική ενδυμασία λειτουργεί ως «πέπλο προστασίας» για αυτήν, δίνοντάς της τη δυνατότητα να κάνει πράγματα που ο νέος της ρόλος ως άνδρας χριστιανός

⁴²⁵ St. J. Davis, *The cult of Saint Thecla: A tradition of women's piety in Late Antiquity*, United States: Oxford University Press, 2001, 105.

⁴²⁶ Από όλες αυτές τις περιοχές η Αίγυπτος φαίνεται να υπήρξε το πιο γόνιμο έδαφος για τη λατρεία της Θέκλας, αφού μέχρι τον 4^ο αιώνα οι παραδόσεις που περιέβαλλαν τη ζωή της Θέκλας έγιναν γνωστές στους Αιγύπτιους γραφείς και καλλιτέχνες. Βλ. St. J. Davis, *The cult of Saint Thecla: A tradition of women's piety in Late Antiquity*, 83-84.

⁴²⁷ Για μια ολοκληρωμένη Κριτική Έκδοση των Πράξεων του Παύλου και της Θέκλας, βλ. *Acta Pauli et Theclae (BHG 1710)*: R. A. Lipsius (εκδ.), *Πράξεις Παύλου και Θέκλας, Acta Apostolorum Apocrypha*, Hildesheim – New York 1972, 235 - 272.

⁴²⁸ K. Aspegren, *The Male Woman: A Feminine Ideal in the Early Church* [Uppsala Women's Studies. A, Women in Religion 4], Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis 1990, 102.

απαιτεί από αυτήν και τα οποία δεν επιτρεπόταν να κάνει ως γυναίκα, όπως για παράδειγμα να κινείται ελεύθερα στο δημόσιο χώρο χωρίς ανδρική προστασία. Μέσα στο πέρασμα του χρόνου, η ανδρική ενδυμασία της Θέκλας και ο ανδρικός τρόπος ζωής της φέρνουν επιπλέον αλλαγές στις δραστηριότητές της, αφού ανεξαρτητοποιείται από τον Απόστολο Παύλο και κηρύττει το δικό της Λόγο ως ίση του Παύλου. Γίνεται σαν άνδρας, λειτουργεί σαν άνδρας με ανδρικά προνόμια και χωρίς κανέναν ενδοιασμό για τα δικαιώματα που έχει για αυτά τα προνόμια. Η επιλογή της αυτή, της δίνει την ευκαιρία να είναι ενεργή και να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, ακόμη και στο σημείο της διδασκαλίας της χριστιανικής πίστης και, ίσως, της βάπτισης⁴²⁹. Παρόλα αυτά, η ανδρική ενδυμασία της δεν εμποδίζει εντελώς το χαρακτηρισμό της ως γυναίκας, και ως εκ τούτου αποτελεί στόχο στα μάτια των ανδρών, ακόμη και για απόπειρες βιασμού.

Ένας πολύ βασικός παράγοντας στη διαδικασία αυτή στην οποία εμπλέκεται η Θέκλα είναι η παρθενία: η προϋπόθεση για τη δυνατότητά της να κινείται ελεύθερα στον ανδρικό κόσμο είναι ότι έχει αποβάλει τη θηλυκότητά της με τη μορφή της σεξουαλικότητας⁴³⁰. Μόνο με το να μην είναι γυναίκα μπορεί να της επιτραπεί να λειτουργεί σαν άνδρας.

Στο κείμενο του βίου της αγίας Θέκλας, που συνήθως χρονολογείται στο δεύτερο μισό του 2^{ου} αιώνα μ.Χ, δεν υπάρχει καμία αντιπαλότητα ενάντια στη συμπεριφορά της Θέκλας, αν και δεν παύει καιρός να εμφανιστούν οι πολέμιοί της. Έτσι σε κάποια χρονική περίοδο και για κάποιο χρονικό διάστημα η αγία Θέκλα φαίνεται να θεωρήθηκε ως «αιρετική». Ήδη ο Τερτυλλιανός απορρίπτει την ιδέα ότι οι γυναίκες θα έπρεπε να έχουν την άδεια να κηρύττουν και να βαπτίζουν⁴³¹. Η Θέκλα, ωστόσο, κατάφερε να διατηρήσει το ρόλο της ως αγία

⁴²⁹ K. Aspegren, ό.π., 101F

⁴³⁰ K. Aspegren, ό.π., 124.

⁴³¹ *“petulantia autem mulieris quae usurpavit docere utique non etiam tinguendi ius sibi rapiet, nisi si quae nova bestia venerit similis pristinae, ut quemadmodum illa baptismum auferebat ita aliqua per se [eum] conferat. quod si quae Acta Pauli, quae perperam scripta sunt, exemplum Theclae ad licentiam mulierum docendi tinguendique defendant, sciant in Asia presbyterum qui eam scripturam construxit, quasi titulo Pauli de suo cumulans, convictum atque confessum id se amore Pauli fecisse loco*

γυναίκα. Αυτό αποδεικνύεται κυρίως μέσα από τον πρωταγωνιστικό ρόλο που διαθέτει στο έργο του Μεθοδίου με τίτλο «Συμπόσιον», μια προκήρυξη για την αρετή της παρθενίας και της αγνότητας, όπου συμμετέχουν δέκα παρθένες γυναίκες και το οποίο εξελίσσεται σε ένα παραδεισένιο και ειδυλιακό τοπίο, δημιουργώντας έτσι πολλαπλούς συνειρμούς σχετικά με την αρετή της παρθενίας⁴³².

Αξίζει να σημειωθεί ότι η αγία Θέκλα δεν περιλαμβάνεται στον κατάλογο των αγιολογικών κειμένων που αφορούν στις μεταμφιεσμένες αγίες, ο οποίος διαμορφώθηκε από την Evelyn Patlagean το 1976⁴³³. Ο λόγος που το κείμενο του βίου της αγίας Θέκλας δεν συμπεριλήφθηκε είναι γιατί η πορεία του βίου της αγίας διαφέρει σημαντικά από τις άλλες αγίες γυναίκες που υιοθέτησαν ανδρική ενδυμασία ενώ η μεταμφίεσή της υπήρξε περιστασιακή. Συνεπώς, ο ρόλος της μεταμφίεσης δεν αποτελεί αφηγηματικό στοιχείο που οδηγεί στην ανάπτυξη της ιστορίας της ζωής της. Η Θέκλα, ουσιαστικά, μεταμφιέστηκε ώστε να μπορέσει να ταξιδέψει μόνη της ελεύθερα και έτσι να αποφύγει την ανδρική επιθυμία που έθετε σε κίνδυνο την παρθενία της⁴³⁴. Παρά την ανδρική της μεταμφίεση, ποτέ δεν περνά μέσα από την αφήγηση ως άνδρας. Σε αντίθεση με τις αγίες γυναίκες που έλαβαν ανδρικά μοναστικά ενδύματα, η Θέκλα δεν υιοθετεί ανδρικό όνομα και ανδρική ταυτότητα ενώ το γυναικείο της φύλο δεν «εξαφανίζεται».

Η επίδραση της Θέκλας στην επιλογή της λήψης ανδρικών ενδυμάτων και η σύνδεση με τη δράση της, συνήθως μένει σιωπηρή στους διάφορους βίους των αγίων γυναικών. Απεναντίας, στο κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας, υπάρχει σαφής αναφορά στις *Πράξεις της Θέκλας* από τον ίδιο τον αγιογράφο της Ευγενίας ενώ έχει υποστηριχθεί ότι το κείμενο του βίου της αγίας Θέκλας

---

decessisse. quam enim fidei proximum videtur ut is docendi et tinguendi daret feminae potestatem qui ne discere quidem constanter mulieri permisit? Taceant, inquit, et domi viros suos consulant". Βλ. Tertullian, *De baptismo* 17 [CSEL 20], 215, (εκδ. Reifferscheid – Wissowa 1890) .

⁴³² V. H. Debidour - H. Musurillo, *Méthode d'Olympe: Le banquet*, Éditions du Cerf, 1963, 308.57.

⁴³³ E. Patlagean, "L'histoire de la femme déguisée en moine et l'évolution de la sainteté féminine à Byzance", *StMed* 17 (1976): 600-602.

⁴³⁴ *Vita Theclae (BHG 1717)*: G. Dagron (εκδ.), *Vie et miracles de Sainte Thècle: texte grec, traduction et commentaire* [Subsidia Hagiographica 62], Brussels: Société des Bollandistes, 1978, 25.17-21.

αποτέλεσε το προτυπο για τη δημιουργία της ιστορίας της αγίας Ευγενίας⁴³⁵. Η σύνδεση με την αγία Θέκλα, με τις επιλογές και τη δράση της, είναι ξεκάθαρη και έκδηλη στο κείμενο της Ευγενίας. Πέραν όμως του βίου της Ευγενίας, συναντούμε ανάλογες αναφορές και σε άλλα κείμενα που επιβεβαιώνουν το σύνδεσμο των δύο γυναικών, Ευγενίας και Θέκλας.

Στα ποιήματα του *Venantius Fortunatus* του δεύτερου μισού του 6^{ου} αιώνα, μπορεί κανείς να εντοπίσει τα ονόματα της Ευγενίας και της Θέκλας να αντιπαρατίθενται με τρόπο που να διαφαίνεται ότι οι Πράξεις τους προϋπήρχαν στη μορφή που μας είναι γνωστές από την ελληνική παραλλαγή, αφού διαβάζουμε: *Unde magis, dulcis, hortamur ut ista requires / Quae dedit Eugeniae Christus et Alma Theklae*⁴³⁶. Πενήντα χρόνια νωρίτερα, ο Άβιτος, Επίσκοπος της Βιέννης, στο ποίημά του με τίτλο: *De laude Castitatis*⁴³⁷, δίνει μια περίληψη της ιστορίας της Ευγενίας συμφωνώντας σε όλα τα σημεία με το κείμενο της ελληνικής παραλλαγής Α'. Έχοντας, λοιπόν, μια τέτοια ιστορία που είναι γραμμένη με τόσο εμφανή λογοτεχνικά στοιχεία, φτάνει κανείς στο εύλογο ερώτημα: Πράγματι όλα όσα αναφέρονται έχουν διαδραματιστεί; Η ιστορία αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα; Υπάρχει κάποια βάση στα πραγματικά γεγονότα; Δεν πρόκειται για μια καθαρή και επιδέξια ρομαντική αφήγηση;

Η πράξη της παρενδυσίας είναι το αλάνθαστο σημάδι· η εικόνα που συνδέει γενικότερα αυτή την ομάδα αγιογραφικών αφηγήσεων και που συχνά δημιουργεί πολλαπλά ερωτήματα: Ποια είναι η αφηγηματική λειτουργία αυτής της πράξης της ηρωίδας; Τι θα δήλωνε στην αρχαία κοινότητα αναγνωστών; Για αυτούς που ψάχνουν για ικανοποιητικές απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα, τα ίδια τα κείμενα δεν είναι πολύ βοηθητικά. Σε πολλούς από αυτούς τους βίους, η αλλαγή ενδυμάτων της ηρωίδας ουσιαστικά μένει ανεξήγητη. Η απουσία ερμηνείας ενδεχομένως να εισηγείται ότι ο αγιογράφος ουσιαστικά θεωρεί ότι οι αρχαίοι αναγνώστες γνώριζαν ήδη μέσα από άλλα κείμενα αυτά που θα τους

⁴³⁵ E. Catafygiotu Topping, "St. Matrona and Her Friends", 36.

⁴³⁶ F. Leo (εκδ.), "Carmina", in *Monumenta Germaniae Historica IV*, Berlin: Weidmann, 1881, 192.

⁴³⁷ *Avitus, De laude castitatis (Carmen 6), PL 59, 378B.*

βοηθούσαν να κατανοήσουν το μοτίβο της φυλο-μεταμφίεσης μέσα στους βίους των αγίων γυναικών. *Αν είναι πράγματι έτσι, ποια ήταν αυτά τα κείμενα και πως η πράξη της φυλο-μεταμφίεσης μπορεί να διαβαστεί διακειμενικά;*

Ο Βίος της Ευγενίας, εντούτοις, δίνει απάντηση στο ερώτημα αυτό. Η πράξη παρενδυσίας της Ευγενίας διαμορφώνεται, αναπτύσσεται και εξελίσσεται μετά την αγία Θέκλα. Η σχέση και εξάρτηση του κειμένου και του βίου της Ευγενίας από την ιστορία της Θέκλας, που φαίνεται να αποτελεί το λογοτεχνικό της μοντέλο, δηλώνεται ξεκάθαρα από τον ίδιο τον αγιογράφο από τις αρχές του βίου ενώ υπάρχουν σχετικές αναφορές στην Θέκλα και σε άλλα σημεία του βίου. Αρχικά αναφέρεται ότι η νεαρή έφηβη με την υψηλή μόρφωση αποκτά ένα αντίγραφο των Πράξεων του Παύλου και της Θέκλας το οποίο την συγκινεί βαθιά⁴³⁸. Το κείμενο του Αποστόλου Παύλου αναφέρεται ξανά από την Ευγενία, όταν λαμβάνει άδεια από τους γονείς της να αποχωρήσει από την Αλεξάνδρεια χωρίς ωστόσο να δηλώνει τις πραγματικές της προθέσεις. Τόσο στις ελληνικές όσο και στις λατινικές εκδοχές άλλοτε γίνεται ρητή αναφορά και άλλοτε απλή νύξη⁴³⁹. Η ανάγνωση αυτή έχει άμεση επίδραση στην Ευγενία, η οποία επιθυμεί

⁴³⁸ *Ἐνέπεσεν δὲ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς τοῦ ἀγιωτάτου Ἀποστόλου Παύλου καὶ τῆς παρθένου Θέκλης ἢ ἐξήγησις καὶ ἀναγινώσκουσα λαθραίως ἐδάκρυνεν ἐφεκάστης, διὰ τὸ καὶ μάλιστα ἑλληνικωτάτοις αὐτὴν γονεῦσιν ὑπάρχειν· (Α' παραλλαγή, §2) / Ἦλθεν δὲ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς ἢ διδαχὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ ὑπάρχουσα ὑπὸ γονεῖς Ἑλληνας κατὰ ψυχὴν ἤρξατο χριστιανὴ εἶναι (Β' παραλλαγή, §2) / *peruenit ad manus eius beati Pauli Apostoli epistola et uirginis Teclae historia et legens occulte flaebat quottidie et licet sub paganissimis parentibus ageret : coepit animo esse christiana (M) / Igitur cum aliis atque aliis posentibus animo catitatis obsisteret, pervenit ad manus eius beatissimi Pauli apostolic doctrina; et licet sub paganissimis parentibus ageret, esse tamen coepit animo Christiana (R).**

⁴³⁹ *...ἐνδὸν διελογίζετο τὰ τῆς Θέκλης καὶ ἐνεθυμῆτο ὅπως τε ἐπίστευσεν τοῖς ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγομένοις καὶ ἠκολούθησεν τῷ σωτῆρι ἄρασα τὸν σταυρόν... Μὴ τι τοιοῦτον ἀληθὲς ἐν ἐκείνοις εὐρίσκομεν, οἷον ἐν ταύταις ταῖς θεαῖς γραφαῖς ἐμφέρεται περὶ Θεοῦ;... μὴδὲν εἶναι βέλτιον ταύτης τῆς πίστεως. (Α' παραλλαγή, §2) / Τοῖνον συμβάλλεται ἡμῖν συνιέναι τὸ ῥῆμα καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου παράγγελμα καὶ τοῦ Προφήτου τὴν ᾠδὴν· γίνεται ἡμῖν εἰς ὁμόνοιαν πίστεως. Καὶ ποία τέχνη προσεγγιστέον ἐστὶν τῇ θεϊκῇ σοφίᾳ; Κοινὴ γνώμη τοῦτο ἐπιτελέσαι ὀφείλομεν (Β' παραλλαγή, §3) / *Cumque iter ageret, euentum Teclae uirginis inter Basternam legens animo reuoluebat...Nunquid tale aliquid et tam uerum quale [quam Momb] in his actibus legitur de deo potuistis audire?...Interea coeperunt iter carpentes...definire inter se nihil melius posse hac prædicatione sentiri. (M) / Igitur iubet conferre**

να ακολουθήσει το παράδειγμα της Θέκλας. Προς μίμησιν αυτής, κόβει τη μακριά της κόμη και λαμβάνει ανδρικά ενδύματα. Στις Πράξεις του Παύλου και της Θέκλας, ακόμη και πριν την αλλαγή του ενδύματος, η Θέκλα είχε προσφερθεί να κόψει τα μαλλιά της κοντά ως ένα σημάδι δέσμευσης στη διακονία του Παύλου⁴⁴⁰.

Η Θέκλα είχε μνηθεί στο χριστιανισμό και στην παρθενική ζωή ακούγοντας και παρακολουθώντας τα διδάγματα του Αποστόλου Παύλου από μακριά, χωρίς να τρώει ή να πίνει, όπως μας πληροφορεί το κείμενο του βίου της:

Καὶ ταῦτα τοῦ Παύλου λέγοντος ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ Ὀνησιφόρου οἴκῳ, Θέκλα τις παρθένος Θεοκλείας μητρὸς μεμνηστευμένη ἀνδρὶ Θαμύριδι, καθεσθειῖσα ἐπὶ τῆς σύνεγγυς θυρίδος τοῦ οἴκου ἤκουεν νυκτὸς καὶ ἡμέρας τὸν περι ἀγνείας λόγον λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Παύλου· καὶ οὐκ ἀπένευεν ἀπὸ τῆς θυρίδος, ἀλλὰ τῇ πίστει ἐπήγετο ὑπερευφραϊνομένη...ἐπεπόθει καὶ αὐτὴ καταξιοθῆναι κατὰ πρόσωπον στήναι Παύλου καὶ ἀκούειν τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον...καὶ γὰρ ἡμέρας τρεῖς καὶ νύκτας τρεῖς Θέκλα ἀπὸ τῆς θυρίδος οὐκ ἐγείρεται, οὔτε ἐπὶ τὸ φαγεῖν οὔτε ἐπὶ τὸ πιεῖν, ἀλλὰ ἀτενίζουσα ὡς πρὸς εὐφρασίαν, οὕτως πρόσκειται ἀνδρὶ ξένῳ ἀπατηλοῦς καὶ ποικίλους λόγους διδάσκοντι....⁴⁴¹

Η Ευγενία από την άλλη, μυείται στο χριστιανισμό διαβάζοντας την ιστορία της αγίας Θέκλας και τον τρόπο που η ίδια ακολούθησε τη χριστιανική πίστη. Βλέπουμε ότι και στα δύο κείμενα χρησιμοποιείται μία από τις πέντε αισθήσεις για να οδηγηθούν τα κύρια πρόσωπα του κάθε βίου στην αληθινή πίστη. Στην περίπτωση της Θέκλας είναι η όραση, καθώς βλέπει ιδίοις όμμασι τον Απόστολο Παύλο και επιλέγει να τον ακολουθήσει, και στην περίπτωση της Ευγενίας αφορά επίσης στην όραση, αλλά μέσα από την ανάγνωση των όσων βίωσε η Θέκλα.

---

sermonem: et Apostolus legitur, et Propheta laudatur; fit Concordia fidei, et qua arte ad penetrabilia sapientiae divinae absque sui separation perveniant, consilio ardenti definitur. (R)

⁴⁴⁰ Davis, "Crossed Texts, Crossed Sex", 15.

⁴⁴¹ *Acta Pauli et Theclae* (BHG 1710): R. A. Lipsius (εκδ.), *Πράξεις Παύλου καὶ Θέκλης, Acta Apostolorum Apocrypha*, Hildesheim – New York 1972, 240-241.

Αυτή η διακειμενική σύνδεση με τη Θέκλα ενισχύεται αργότερα όταν η Ευγενία κρυφά εισέρχεται σε μοναστήρι. Η απουσία της Ευγενίας προκαλεί ανησυχία σε όλη της την οικογένεια και ο συγγραφέας περιγράφει τις αντιδράσεις της οικογένειάς της με κάθε λεπτομέρεια. Στις *Πράξεις*, είναι η οικογένεια της Θέκλας, η μητέρα της, ο αρραβωνιαστικός και οι υπηρέτριές της, που θρηνούν την ανάλογη αποχή. Αυτές οι αναφορές στις *Πράξεις* του Παύλου και της Θέκλας παρέχουν στον αναγνώστη ένα διακειμενικό πλαίσιο για την κατανόηση των *Πράξεων* της Ευγενίας. Όπως ακριβώς στο παράδειγμα της Θέκλας, η αλλαγή της εμφάνισης της Ευγενίας διευκολύνει την αποστασιοποίηση από την οικογένειά της και την επιδίωξη ενός ασκητικού προσανατολισμού.

Πέραν αυτού, υπάρχουν και άλλα κοινά σημεία ανάμεσα στα δύο κείμενα, όπως για παράδειγμα το γεγονός ότι η Θέκλα παρουσιάζεται να είναι αρραβωνιασμένη ενώ η Ευγενία ερωτάται από τους γονείς της εάν επιθυμεί να συζευχθεί. Επίσης, η μητέρα της Θέκλας ανησυχεί για την κόρη της όπως επίσης και οι γονείς της Ευγενίας. Διαβάζοντας βέβαια το κείμενο του Βίου της Θέκλας μπορεί κανείς να εντοπίσει και ομοιότητες με το τμήμα του κειμένου της Ευγενίας που αφορά στη Βασίλλα και στη μύηση της στο χριστιανισμό. Ενδεχομένως τα κοινά σημεία μεταξύ του βίου της Θέκλας και της Βασίλλας να είναι περισσότερα, εντούτοις ιδιαίτερη σημασία έχει για μας το γενικότερο περίγραμμα του βίου και τα εναύσματα του αγιογράφου για τη σύνθεση του βίου της Ευγενίας.

Η ιστορία της Θέκλας φαίνεται επίσης να αποτελεί την κύρια βάση και για άλλα αφηγηματικά μοτίβα του βίου της Ευγενίας. Οι δοκιμασίες της Θέκλας είναι ποικίλες. Κάποιες από αυτές παρουσιάζονται ομοιοτρόπως στην ιστορία της Ευγενίας άλλες απουσιάζουν και για άλλες απλά εντοπίζουμε τον απόηχό τους καθότι παρουσιάζονται υπό διαφορετικό πλαίσιο και με διαφορετικά δεδομένα. Οι δύο ηρωίδες συλλαμβάνονται και υφίστανται δημόσιες δοκιμασίες σε δυο διαφορετικές πόλεις· η Θέκλα αρχικά στο Ικόνιο και έπειτα στην Αντιόχεια και η Ευγενία αρχικά στην Αλεξάνδρεια και στη συνέχεια στη Ρώμη. Όπως στην περίπτωση της Θέκλας έτσι και στην περίπτωση της Ευγενίας, αφορμή για τη

σύλληψή της αποτελεί η απόρριψη των ερωτικών διαθέσεων ενός πολίτη με μεγάλη επιρροή και κύρος, με αποτέλεσμα να οδηγηθεί σε δημόσια δίκη σε αρένα προτού στο τέλος αποκαλυφθεί η αθωότητά της. Κατά τη διάρκεια της δίκης, η Θέκλα επιβιώνει μέσα από διάφορες δοκιμασίες, όπως δοκιμασίες με φωτιά, νερό⁴⁴² και άγρια θηρία⁴⁴³. Στο αντίστοιχο επεισόδιο στο κείμενο του βίου της Ευγενίας, αν και δεν παρουσιάζονται άγρια θηρία, εντούτοις κατά την πρώτη σύλληψη της Αγίας από τον έπαρχο Φίλιππο αναφέρεται ότι:

Και ἐντὸς φανερῶν ἡμερῶν ἐπὶ τοῦ δήμου εἰς ἀμφιθέατρον θηριομαχῆσαι. Ὡς δὲ ἡ ὀρισθεῖσα παρεγένετο προθεσμία, τὴν μακαρίαν Εὐγενίαν καὶ τοὺς σὺν αὐτῇ σίδηρα πάντοθεν περιβεβλημένους, εἰσήγαγον εἰς τὸ δημόσιον ἐνώπιον πάντων...καὶ διάφορος ἦν ἡ γνώμη τῶν βοώντων τοῦ πλήθους, τῶν μὲν κραζόντων πυρὶ αὐτοὺς ἀναλωθῆναι, τῶν δὲ θηρίοις, τῶν δὲ διαφόροις ὑποβληθῆναι αὐτοὺς τιμωρίαις. (Α' παραλλαγή, §18)

«Τί τὰ πολλά, εἰς τὸ ἔσχατον ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῶν κυνηγιῶν, ἐν ἧ ἡ πᾶσαι αἱ πλησίον πόλεις παρακείμεναι ἦλθον, ὅπως ἴδωσιν παραδιδόμενους τοὺς φθορέας τῶν εἰδώλων θηρίων τοῖς δῆγμασιν ἀναλωθῆναι... Προετοιμάζονται τοίνυν διάφορα κολαστήρια, θηρία, πῦρ, βασανιστὰ καὶ αἱ λοιπαὶ μηχαναὶ τῶν κολαστηρίων, ἅπερ ἔθος τοῖς ἄρχουσιν ἐπινοεῖν». (Β' παραλλαγή, §23-24).

Η Θέκλα σώζεται από την πυρά στην αρένα στο Ικόνιο με θαυμαστό τρόπο, αφού ο Θεός την συμπονάει και στέλνει νεροποντή που αποδεικνύεται θανάσιμη για τους παρευρισκόμενους αλλά σώζει την ίδια από βέβαιο θάνατο σβήνοντας τη φωτιά. Ο αγιογράφος της Ευγενίας μεταφέρει κάποια από τα μοτίβα των δοκιμασιών της Θέκλας από το τμήμα του βίου της Ευγενίας στο Μαρτύριό της. Οι πρώτες δοκιμασίες του Μαρτυρίου της Ευγενίας που υφίσταται στη Ρώμη σχετίζονται με το νερό και τη φωτιά. Από τη μία είναι η αποτυχημένη προσπάθεια πνιγμού της Αγίας στον Τίβερη ποταμό δένοντας τον τράχηλό της σε μια πέτρα και από την άλλη η απόπειρα να την κάψουν σε δημόσιο λουτρό,

⁴⁴² *Acta Pauli et Theclae (BHG 1710): R. A. Lipsius (εκδ.), Πράξεις Παύλου καὶ Θέκλης, Acta Apostolorum Apocrypha, Hildesheim – New York 1972, 250 – 251, §22.*

⁴⁴³ Ο.π., 255, §28.

στο οποίο καθώς εισέρχεται η Αγία παύει με θαυμαστό τρόπο τη φωτιά. Καθώς φαίνεται, ο αγιογράφος της Ευγενίας υιοθετεί στο κείμενο του βίου της Αγίας και τις τρεις δοκιμασίες που υπέστη η Θέκλα διατηρώντας ωστόσο το στοιχείο της αληθοφάνειας και προσαρμόζοντας τα γεγονότα στα δεδομένα της εποχής των ιστορικών διωγμών από τον Βαλεριανό (257) και Διοκλητιανό (303).

Οι ιστορίες της Θέκλας και της Ευγενίας μοιράζονται επίσης το θέμα της παγανιστικής ρωμαϊκής εχθρότητας προς τους Χριστιανούς εστιάζοντας στην προώθηση ενός παρθενικού τρόπου ζωής που υπονομεύει τον θεσμό του γάμου. Η Θέκλα, επηρεαζόμενη από το κήρυγμα του Παύλου, αποστασιοποιείται από τον αρραβώνα της με τον Θάμυρι. Στο κείμενο του βίου της Ευγενίας, το μοτίβο αυτό μετατοπίζεται στο τμήμα του Μαρτυρίου της Αγίας και αποκαλύπτεται στην εξιστόρηση των γεγονότων που σχετίζονται με την Βασίλλα, η οποία όντας αρραβωνιασμένη με τον Πομπήιο αποφασίζει να εγκαταλείψει τον αρραβώνα της και να ακολουθήσει τον παρθενικό βίο αφιερώνοντας τον εαυτό της στο Θεό. Στα γεγονότα τα σχετικά με τη Βασίλλα στο πλαίσιο του βίου της Ευγενίας, η τελευταία υιοθετεί και αντικατοπτρίζει το ρόλο που είχε ο Απόστολος Παύλος στο βίο της Θέκλας, καθώς καθοδηγεί την Βασίλλα με το κήρυγμα και τα λόγια της στον παρθενικό τρόπο ζωής, κηρύσσοντας τη σεξουαλική αποχή και την περιφρόνηση των εγκόσμιων αγαθών. Η επιλογή και η αλλαγή τρόπου ζωής της Βασίλλας μαρτυρείται στον Πομπήιο από μία θεραπεινίδα της Βασίλλας, ενώ στο βίο της Θέκλας προδίδεται από την ίδια τη μητέρα της Θέκλας, την Θεοκλεία. Όπως ακριβώς ο εγκαταλελειμμένος αρραβωνιαστικός Θάμυρις στο βίο της Θέκλας, έτσι και ο Πομπήιος, έπειτα από την αποκήρυξη και την εγκατάλειψη του από την Βασίλλα, οδηγείται σε δημόσια κατακραυγή της Ευγενίας. Διαβάζουμε χαρακτηριστικά:

Τότε ό Πομπήϊος τῆ πάντων συστάσει τῶν συγκλητικῶν χρησάμενος, ἔρριψεν ἑαυτὸν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως λέγων: «Συνέλθετε, εὐσεβέστατοι βασιλεῖς, τοῖς ἡμετέροις Ῥωμαίοις καὶ τοὺς μὲν νέους Θεούς, οὓς μεθ' ἑαυτῆς ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου πόλεως ἤγαγεν ἡ Εὐγενία, τῆς πόλεως ταύτης χωρίσατε. Εὐρέθησαν γὰρ Θεοί,

οἷτινες τοὺς ἀνθρώπους γεννᾶσθαι οὐ θέλουσιν...Εἰ γὰρ λοιπὸν συζυγία οὐκ ἔστιν, τὰς ἡμετέρας ὄρμαστὰς ἀποβάλωμεν καὶ σιωπήσωμεν».(Α' παραλλαγή, §30)⁴⁴⁴.

Το επεισόδιο αυτό στο βίο της Ευγενίας παρουσιάζεται πολύ πιο ανεπτυγμένο, αφού ο Πομπήιος δεν καταθέτει απλά και μόνο την άποψή του αλλά χρησιμοποιεί και πληθώρα επιχειρημάτων για να την υποστηρίξει, παραθέτοντας τις συνέπειες που θα επιφέρει η απομάκρυνση από τον έγγαμο βίο στο Ρωμαϊκό κράτος, στο στρατό και στο θεσμό της οικογένειας. Αναφέρεται στους νέους θεούς που έφερε η Ευγενία από την Αίγυπτο στο κέντρο της πόλης τους, που περιορίζουν και αναβάλλουν τη γέννηση των ανθρώπων συνιστώντας εμφανή κίνδυνο και απειλή για την ίδια τη ζωή, την αυτοκρατορία και τη δύναμη του στρατού, ζητώντας και οδηγώντας ουσιαστικά τον αυτοκράτορα να ξεκινήσει μια γενική δίωξη των Χριστιανών. Εν αντιθέσει, το επεισόδιο στο Βίο της Θέκλας είναι πολύ πιο σύντομο, αφού ο Θάμυρις καταγγέλει στον Κυβερνήτη του κράτους:

Καὶ στὰς πρὸ τοῦ βήματος ὁ Θάμυρις κραυγῇ μεγάλη εἶπεν Ἀνθύπατε, ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν, ὅς οὐκ ἔᾶ γαμῆσθαι τὰς παρθέτους· εἰπάτω ἐπὶ σοῦ τίνοσ ἔνεκεν ταῦτα διδάσκει.⁴⁴⁵

Επιπλέον, διαβάζοντας τα δυο κείμενα συναντούμε πέραν από αφηγηματικές ομοιότητες και γλωσσικές. Ο αγιογράφος της Ευγενίας φαίνεται να επηρεάζεται και γλωσσικά από το κείμενο του βίου της Θέκλας υιοθετώντας λογοτεχνικά μοτίβα και λέξεις. Ένα αρκετά σαφές παράδειγμα είναι όταν η βαστέρνα της Ευγενίας επιστρέφει πίσω στο πατρικό της σπίτι κενή, βυθίζοντας όλη την οικογένεια και την κοινότητα σε βαθύ πένθος:

⁴⁴⁴ Για τις λατινικές εκδοχές βλ, PL 73, XXV, 618. Στην έκδοση του Mombricitus απουσιάζει ο λόγος του Πομπήιου, μάλλον εκ παραδρομής καθώς όλα τα χειρόγραφα του Μ τον περιλαμβάνουν, Mombricitus (έκδ.), *Passio Eugeniae*, 397.15. Επίσης, βλ. E. Gordon Whatley, "More than a Female Joseph", 95, υποσ. 40.

⁴⁴⁵ *Acta Pauli et Theclae* (BHG 1710): R. A. Lipsius (εκδ.), *Πράξεις Παύλου και Θέκλης, Acta Apostolorum Apocrypha*, Hildesheim – New York 1972, 246, §16, 1-4.

«Ἐπρωτῶν οὖν τοὺς ἀγροίκους καὶ ἀνεζήτουν τοὺς ἐγγαστριμύθους...Ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς Κλαυδία καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῆς, Ἄβιτος καὶ Σέργιος, οὐδαμῶς ἠδύναντο ἐκ τῆς ἀθυμίας κουφισθῆναι ἀλλ' ἦν αὐτοῖς τὸ πένθος ἀφόρητον». (Α' παραλλαγή, §10).

Ἦν οὖν κοπετὸς καὶ κλαυθμὸς ἀνείκαστος ἐν πᾶσιν αὐτοῖς καὶ ἐπέπθουν συγκεχυμένοι τῇ λύπῃ, οἱ γονεῖς αὐτῆς τὴν ἰδίαν θυγατέρα, οἱ ἀδελφοὶ τὴν ἀδελφήν, οἱ δοῦλοι τὴν ἰδίαν δέσποιναν, καὶ κατεῖχεν αὐτοὺς πάντα καὶ λύπη ἀφόρητος καὶ θλίψις ἀδιάλειπτος. (Β' παραλλαγή, §14).

Ανάλογο εἶναι τὸ ρητορικό σχῆμα που εκφράζει τὴν αγωνία καὶ τὴ θλίψη που προκαλεῖται στὴν οικογένεια τῆς Θέκλας κατὰ τὴν ξαφνικὴ ἐμμονή τῆς με τὸν Παῦλο καὶ τὸ κήρυγμά του:

Καὶ οἱ μὲν ἔκλαιον δεινῶς, Θάμυρις μὲν γυναικὸς ἀστοχῶν, Θεοκλεία δὲ τέκνου, αἱ δὲ παιδίσκαι κυρίας· πολλὴ οὖν σύγχυσις ἦν ἐν τῷ οἴκῳ πένθους. Καὶ τούτων οὕτως γινομένων Θέκλα οὐκ ἀπεστράφη, ἀλλ' ἦν ἀτενίζουσα τῷ λόγῳ Παύλου.⁴⁴⁶

Μια λιγότερο σαφῆς λεκτικὴ ηχώ μπορεῖ νὰ διακριθεῖ στὸ σημεῖο τῆς ἀποκάλυψης τῆς πραγματικῆς ταυτότητάς τῆς Ευγενίας κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δημόσιας δίκης τῆς μπροστὰ ἀπὸ τὸν Φίλιππο. Ἡ Ευγενία σχίζοντας τὰ ρούχα τῆς ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω ἀποκαλύπτει τὸ γυναικεῖο τῆς φύλο καὶ τὴν ταυτότητά τῆς ὡς κόρη τοῦ ἐπάρχου:

«Ταῦτα εἰποῦσα σχίζει ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον, ὃ ἦν ἐνδεδυμένη, καὶ τὸ ἄγνωστον τῆς ὄψεως παραυτὰ φανεροῖ τὸ ὠραῖον τῆς παρθενίας στῆθος» (Α' παραλλαγή, §20)⁴⁴⁷.

«Καὶ ταῦτα λέγουσα διέρρηξεν ἀπὸ τῆς κεφαλίδος τὸν χιτῶνα, ὃνπερ ἦν ἐνδεδυμένη, καὶ ἐφανερῶθη ἡ θήλεια καὶ ἔφη πρὸς τὸν ἑπαρχον» (Β' παραλλαγή, §29).

⁴⁴⁶ Ο.π., 243, 1-5

⁴⁴⁷ Για τὶς λατινικὲς ἐκδοχὲς βλ., Mombricitus (εκδ.), *Passio Eugeniae*, 395, 23-24: "scidit a capite tunicam qua erat induta . . . atque statim tegens. . . membra", καὶ PL 73, XV, 614: *Et haec dicens, scidit a capite tunicam, qua erat induta, et apparuit femina*.

Με αυτή τη χειρονομία, η Ευγενία απαλλάσσει τον εαυτό της από την κατηγορία της σεξουαλικής επίθεσης για την οποία συνελήφθη. Η χειρονομία έχει τις ρίζες της στην προ-χριστιανική αφηγηματική παράδοση, εντούτοις ανάλογη κίνηση εντοπίζεται στο βίο της Θέκλας, όπου κατά τη μετάβασή της στην Αντιόχεια, ένας άνδρας, ονόματι Αλέξανδρος, επιχείρησε να την κακοποιήσει σεξουαλικά. Τότε η Θέκλα τον άρπαξε και του έσχισε τα ρούχα του:

Και λαβομένη του Αλεξάνδρου περιέσχισεν αὐτοῦ τὴν χλαμύδα καὶ τὸν στέφανον ἀφείλετο ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ἔστησεν αὐτὸν θρίαμβον.⁴⁴⁸

Βέβαια, όσον αφορά στο επεισόδιο αυτό και στο διακειμενικό δεσμό Ευγενίας και Θέκλας, ο συγγραφέας του Βίου φαίνεται να είχε επίσης πρόσβαση και σε άλλα μη λογοτεχνικά κείμενα που συνδέονται με τη λατρεία της Θέκλας στην Ύστερη Αρχαιότητα – μια δεξαμενή εικονικών τεχνουργημάτων που θα μπορούσαν επίσης να χρησιμοποιηθούν για διακειμενικά τέλη. Η πράξη αυτή – το σχίσιμο των γυναικείων ενδυμάτων και η αποκάλυψη της γύμνιας της Αγίας – απαλλάσσει την Ευγενία από την ψεύτικη κατηγορία της κακοποίησης. Ωστόσο, σύμφωνα με την ρητή ταύτισή της με την Θέκλα, η πράξη της Ευγενίας θα είχε και άλλες διασυνδέσεις για τους αναγνώστες – ιδιαίτερα για τους Αιγύπτιους αναγνώστες – στην Ύστερη Αρχαιότητα⁴⁴⁹. Στις σελίδες του βίου της Ευγενίας παρουσιάζεται μία ζωντανή σκηνηκή εικόνα που συμμορφώνεται σημαντικά με την εικονογραφία των προσκυνηματικών φιαλών που σχετίζονται με τη λατρεία της Θέκλας στην Αίγυπτο⁴⁵⁰. Σε αυτές τις φιάλες η Θέκλα εμφανίζεται εντελώς απογυμνωμένη από τη μέση και πάνω, με τις καμπύλες του στήθους της να αποκαλύπτονται. Τα χέρια της είναι δεμένα πίσω από την πλάτη της και είναι πλαισιωμένη από ταύρους, μια αρκούδα και ένα λιοντάρι. Η σκηνη αναπαριστά

⁴⁴⁸ *Acta Pauli et Theclae* (BHG 1710): R. A. Lipsius (εκδ.), *Πράξεις Παύλου και Θέκλης, Acta Apostolorum Apocrypha*, Hildesheim – New York 1972, 254, 5-8.

⁴⁴⁹ St. J. Davis, *The cult of Saint Thecla: A tradition of women's piety in Late Antiquity*, 147-148.

⁴⁵⁰ Όπως υποστηρίζει ο Anson, η ημερομηνία και προέλευση αυτών των φιαλών και ο Βίος της Ευγενίας είναι σχεδόν πανομοιότυπα. Οι φιάλες κατασκευάστηκαν στην περιοχή της Αλεξάνδρειας κατά τα τέλη του 5^{ου} και 6^{ου} αιώνα. Ο βίος της Ευγενίας επίσης φαίνεται να έχει στην πραγματικότητα γραφεί στην περιοχή της Αλεξάνδρειας ή κάπου κοντά κατά τον 6^ο αιώνα. Βλ. J. Anson, "Female Transvestite in Early Monasticism: The Origin and Development of a Motif", *Viator* 5 (1974): 12.

μια συνένωση μαρτυρικών σκηνών από το βίο της Θέκλας, ενσωματώνοντας εικόνες κυρίως από τη δεύτερη μαρτυρική δοκιμασία της Θέκλας στην αρένα ⁴⁵¹.

Στο βίο της Ευγενίας, οι λεκτικές εικόνες που περιγράφουν τη δοκιμασία της Ευγενίας στο δικαστήριο παραπέμπουν σε αυτή την σκηνή. Είναι σαν η εικόνα της Θέκλας στη σφραγίδα στον πηλό να έχει πράγματι αποτυπωθεί στην στάση του σώματος της Ευγενίας. Εδώ βλέπουμε, λοιπόν, πως ο συγγραφέας του βίου της Ευγενίας έχει αξιοποιήσει όχι μόνο τις *Πράξεις* του Παύλου και της Θέκλας ως βάση του κειμένου, αλλά επίσης πραγματείες και πρακτικές –την τέχνη και αντικείμενα- που σχετίζονται με την προσκυνηματική λατρεία της αγίας Θέκλας. Ενώ η μεταμφίεση της Ευγενίας ως άνδρα μοναχού διαβάζεται με τους όρους της μεταμφίεσης της Θέκλας στις *Πράξεις*, η αναίρεση αυτής της μεταμφίεσης μπορεί να διαβαστεί σύμφωνα με τους όρους της λατρευτικής εικονογραφίας της Θέκλας· μια εικονογραφία που η ίδια ήταν διακειμενικό ανάγνωσμα των μαρτυρικών δοκιμασιών της Θέκλας στις *Πράξεις*.

Με αυτό τον τρόπο, η αναίρεση της παρενδυσίας της Ευγενίας είναι συνώνυμη με την αφηγηματική αναίρεση (ή αποδόμηση) των *Πράξεων* του Παύλου και της Θέκλας μέσα από πολλαπλά επίπεδα διακειμενικής επαναγωγής. Πιο αναλυτικά, στις *Πράξεις* η Θέκλα επιβιώνει από τα δοκιμαστικά μαρτύρια και ντύνεται ως άνδρας· έπειτα αναιρεί τον τρόπο ζωής ως γυναίκα, ώστε να ταξιδέψει με ασφάλεια ως ένας περιοδεύων Απόστολος. Στο βίο της Ευγενίας, αυτή η κίνηση της πλοκής αντιστρέφεται. Έχοντας ήδη ταξιδέψει στα περίχωρα της Αλεξάνδρειας, η Ευγενία μεταμφιέζεται ως άνδρας για να εισέλθει σε ένα ανδρικό μοναστήρι. Αργότερα, αναγκάζεται να αποκαλύψει την ταυτότητα της και να αποκαταστήσει την ταυτότητά της ως γυναίκας (δηλαδή αναίρεση αυτού που προηγουμένως αναιρέθηκε) σε μία δοκιμασία μπροστά στο Ρωμαίο Κυβερνήτη. Η εικόνα της Ευγενίας αποκαλύπτεται και απαλλάσσεται από τις λειτουργίες του σώματος ως ένα εικονίδιο της αγίας Θέκλας. Εντούτοις, την ίδια

⁴⁵¹ *Acta Pauli et Theclae* (BHG 1710): R. A. Lipsius (εκδ.), *Πράξεις Παύλου και Θέκλης, Acta Apostolorum Apocrypha*, Hildesheim – New York 1972, 259. Για περαιτέρω σχετικά με τις αιγυπτιακές φιάλες των προσκυνητών με την εικόνα της αγίας Θέκλας, βλ. St. J. Davis, *The cult of Saint Thecla: A tradition of women's piety in Late Antiquity*, 114-120.

στιγμή, σε αυτή την εικόνα, τα κείμενα και τα αντικείμενα της λατρείας της Θέκλας ανατρέπονται, αφού αναιρούνται μέσω της διαδικασίας της διακειμενικής αναθεώρησης.

Πέραν της σημαντικότητάς τους, η λογοτεχνία και η τέχνη που σχετίζονται με την αγία Θέκλα δεν ήταν η μόνη σειρά κειμένων για τους πρώιμους χριστιανικούς μύθους των μοναστηρίων γυναικών που μεταμφιέστηκαν ως άνδρες, ούτε ήταν η πράξη της παρενδυσίας ο μόνος τρόπος για τέτοιου είδους διακειμενικά παιχνίδια. Σε αυτούς τους μύθους, άλλα στερεοτυπικά στοιχεία στο χαρακτηρισμό των ηρωίδων επίσης προδίδουν ίχνη διακειμενικότητας.

Ο Βίος της Θέκλας αποτελεί αποδεδειγμένα σημαντικό πρότυπο για διάφορα επεισόδια στην ιστορία της Ευγενίας. Εντούτοις, οι δυο ιστορίες δεν συνάδουν απόλυτα μεταξύ τους, ούτε η ιστορία της Ευγενίας είναι αντίγραφο του βίου της Θέκλας. Υπάρχουν επεισόδια στο βίο της Ευγενίας στα οποία δεν μπορεί να εντοπιστεί ο απόηχος από το κείμενο της Θέκλας. Η ιστορία με τον επίσκοπο Έλενο και τα δύο θαυμαστά γεγονότα με τη φωτιά, όπου στο ένα ο Έλενος παρουσιάζεται ως μικρό αγόρι που μεταφέρει αναμμένα κάρβουνα στο μανδύα του χωρίς να τον καίνε, και από την άλλη ως επίσκοπος συντρίβει και αποκαλύπτει τον αιρετικό μάγο μέσα από μια δοκιμασία με φωτιά, δεν εντοπίζονται στις Πράξεις της Θέκλας. Ο αγιογράφος της Ευγενίας φαίνεται να κατασκευάζει τον πυρίμαχο Έλενο συγχωνεύοντας τις ιστορίες δύο ξεχωριστών Αιγυπτίων ερημιτών, όπου ο ένας πράγματι ονομαζόταν Έλενος και ο άλλος Κόπρος, και οι οποίοι περιλαμβάνονται στους ερημίτες αγίους που τοποθετούνται από τον Ρουφίνο Ακυλίας στην *Historia Monachorum* των αρχών του 5^{ου} αιώνα.

Κατελθὼν γάρ ποτε ἐν τῇ πόλει εὗρον ἄνδρα τινὰ Μανιχαῖον τοὺς δήμους ἀποπλανήσαντα, ὡς δὲ πείθειν αὐτὸν δημοσίᾳ οὐκ ἠδυνάμην, στραφείς πρὸς τὸ πλῆθος εἶπον· «Πυρὰν μεγάλην εἰς τὴν πλατεῖαν ἀνάψατε καὶ εἰσερχόμεθα ἄμφω ἐν τῇ φλογί. Καὶ ὅστις ἡμῶν ἀφλόγιστος διαμείνη, οὗτος ἔχει τὴν καλὴν πίστιν». Ὡς δὲ γέγονεν τοῦτο καὶ οἱ ὄχλοι τὴν πυρὰν ἐν σπουδῇ ἀνήψαν, εἶλκον αὐτὸν μετ' ἔμαντοῦ εἰς τὸ πῦρ. Ὁ δὲ φησιν· «Εἷς ἕκαστος ἡμῶν καταμόνας εἰσελθάτω, καὶ

πρώτος, φησίν, ὀφείλεις εἰσελθεῖν αὐτὸς ὡς προστάξας». Ὡς δὲ ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ κατασφραγισάμενος εἰσελήλυθα, ἡ φλόξ ὧδε κἀκεῖ διαμερισθεῖσα οὐ παρηνώχλησέν μοι ἡμῶριον ἐν αὐτῇ διατρίψαντα. Ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι τὸ θαῦμα ἀνεβόησαν καὶ ἠνάγκαζον πάλιν ἐκεῖνον εἰς τὴν πυρὰν εἰσελθεῖν. Ὁ δὲ ὡς οὐκ ἤθελεν δεδιώς, λαβόντες αὐτὸν οἱ δῆμοι εἰς μέσον ᾤθησαν καὶ περιφλογισθεὶς ὄλος ἀτίμως τῆς πόλεως ἐξερρίφη τῶν δῆμων κραζόντων· «Τὸν πλάνον ζῶντα κατακαύσατε». Ἐμὲ δὲ ἀναλαβόντες οἱ ὄχλοι καὶ εὐφημοῦντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν προέπεμψαν⁴⁵².

Το πιο πάνω απόσπασμα αναφέρεται στα πλαίσια της διήγησης του Κόπρου, όπου κάνει λόγο για ένα θρασύ δάσκαλο Μανιχαϊστή, ο οποίος θέλοντας να προσελκύσει κοντά του τον κόσμο και να τους πείσει με τις πράξεις του για την αληθινότητα της πίστεώς του, διέταξε τη δημιουργία πυρκαγιάς στο κέντρο της πόλης καλώντας τον αντίπαλό του να εισέλθει στη φωτιά. Ανάλογο είναι και το επεισόδιο που παρατίθεται στο βίο της Ευγενίας:

Πρὸ γὰρ μικροῦ φαρμακός τις ἐνταῦθα, Τέραξ ὀνόματι παρεγένετο, ὅστις ἀποστρέφειν ἀπὸ τῶν Ἁγίων Γραφῶν τὸν λόγον ἐπεχείρησεν. Ἐτόλμησεν δὲ καὶ τῶ ἀγιωτάτῳ ἐπισκόπῳ Ἐλένῳ συζητεῖν τῇ ἑαυτοῦ πλαστολογία, ὄντινα διεστραμμένον ἑωρακῶς ὁ ἀγιώτατος καὶ τοῖς λόγοις ἀποπεῖσαι μὴ δυνηθεὶς, εἶπεν ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ... Ἐξαφθῆτω τοίνυν ἐν μέσῳ τῆς πόλεως πυρὰ καὶ εἰσέλθωμεν ἐπ' ὄψεσιν πάντων ἐν τῇ φλογὶ καὶ ὅς οὐ κατακαῆ, ἀληθῆς αὐτοῦ ἡ θρησκεία πιστευθῆ. Ἦρρεσεν οὖν ἡ βουλή αὐτοῦ παντὶ τῶ ὄχλῳ καὶ δὴ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν μάγον ἦν ἀποστραφέν. Παραχρῆμα δὲ τοῦ πυρὸς ἀναφθέντος, κελεύει ὁ ἀγιώτατος Ἐλενος ἀμφοτέρους ὁμοῦ εἰσελθεῖν δίχα φόβου.

⁴⁵² *Historia Monachorum in Aegypto*, (εκδ. A.-J. Fegustière, 1971), 10.190-10.210. Το αντίστοιχο λατινικό κείμενο: *Descenderam aliquando ad civitatem et inveni ibi virum quemdam doctorem Manichorum seducentem populos: cum hoc habui conflictum sermonis. Sed quia erat versutus nimis, et concludere eum verbis non poteram, . . . dixi: . . . Accendite ignem plurimum in medio plate. Et ambo intremus in flammam; si quis nostrum ex ea non fuerit adustus, hujus vera fides esse credatur. Quod cum dixissem, valde placuit populo, et continuo ignis accenditur plurimus. Tunc ego adprehendens eum coepi mecum pertrahere ad ignem. Et ille non, inquit, ita, sed unusquisque nostrum singulariter ingrediatur. Primus tamen tu debes intrare, qui hoc ipsum proposuisti. Historia Monachorum IX, in PL 21, 426-427.*

Ὁ δὲ Ἰέραξ ἔφη· «Οὐχ οὕτως ἀλλ' ἕκαστος ἡμῶν καταμόνας εἰσέλθοι. Εἴσελθε οὖν αὐτὸς πρῶτος, ὅστις τοῦτο προσέταξας γενέσθαι»⁴⁵³. (Α' παραλλαγή, §6)

Ο αγιογράφος της Ευγενίας τοποθετεί πιθανότατα το επεισόδιο με τον Έλενο και τον μάγο σε αυτό το σημείο της αφήγησης, όταν η ίδια η Ευγενία είναι έτοιμη να στραφεί και να αφιερωθεί αποκλειστικά στο Χριστιανισμό, θέλοντας να δείξει ότι η Αγία έλαβε την επίσημη χριστιανική αγωγή και το βάπτισμα της από έναν άνθρωπο με ισχυρά χριστιανικά διαπιστευτήρια, ο οποίος πολέμησε με σθένος εναντίον των μάγων. Η παρουσία του Έλενου ουσιαστικά χρησιμεύει για να απομακρύνει την Ευγενία και τον ασκητικό και παρθενικό βίο που εκείνη και η Θέκλα ενσαρκώνουν από την αίρεση των Μανιχαίων. Σε συνάρτηση με τις ετερόδοξες δυϊστικές πεποιθήσεις τους, σχετικά με το σύμπαν και το σώμα, αλλά και την απόρριψη της Παλαιάς Διαθήκης, οι Μανιχαίοι προώθησαν επίσης την σεξουαλική παραίτηση. Ο Μανιχαϊσμός πολεμήθηκε στη Ρώμη από την Καθολική εκκλησία στα μέσα και τέλη του 5^{ου} αιώνα, περίοδος κατά την οποία ο βίος της Ευγενίας είναι πιο πιθανόν να συντάχθηκε⁴⁵⁴. Επιπροσθέτως, το επεισόδιο με τον Έλενο ενδέχεται να παρουσιάζεται από τον αγιογράφο της Αγίας στοχεύοντας στην απομάκρυνση της Ευγενίας από το μοντέλο της ίδιας της Θέκλας. Η συνάντηση της Ευγενίας με τον επίσκοπο Έλενο την οδηγεί στην απόφαση να εισέλθει στο μοναστικό βίο, όπου μεταμφιέζεται ως άνδρας μοναχός και ζει για πολλά χρόνια στη διαρθωμένη και ρυθμισμένη ζωή του

⁴⁵³ Το αντίστοιχο λατινικό κείμενο από την έκδοση του Mombricitus: *Nuper hic quidam Zereas nomine magus aduenit, qui ex scripturis diuinis populum conabatur euertere, ausus quin etiam cum sancto Heleno conflictum habere sermonis. Quem uidens uersutum pater Helenus, et uerbis concludere non posse, dixit coram omni populo, '... Accendite ignem in medio ciuitatis et in conspectus uestro ingrediamur ambo. Qui adustus ex eo non fuerit, huius predicatio uera esse credatur ab omnibus.' Placet omni populo... Statimque ignis copiosus accenditur. Quo accenso imperat beatus Helenus ut ambo simul ingrederentur intrepidi. Ad h.c Zereas, 'Non', inquit, 'ita est, sed unusquisque nostrum singilatim introeat. Tu tamen prior ingredere, qui hoc fieri pr.cepisti.* βλ. Mombricitus (εκδ.), *Passio Eugeniae*, 392, 29–41.

⁴⁵⁴ S. N. C. Lieu, *Manichaeism in the later Roman Empire and Medieval China: A Historical Survey*, Manchester: Manchester University Press 1985, 164–168. Για δύο επεισόδια του τέλους του 5^{ου} αιώνα για το κάψιμο βιβλίων και την εξορία των Μανιχαίων, βλ. R. Davis, *The book of pontiffs (Liber pontificalis): the ancient biographies of the first ninety Roman bishops to AD 715*. Vol. 6, Liverpool University Press, 2000, 42, 44–45. Επίσης, βλ. Cooper, *The Virgin and the Bride*, 140–142.

μοναστηριού. Εν αντιθέσει, η Θέκλα επιλέγει ένα διαφορετικό είδος ζωής, αφού μετά από δοκιμές και βάσανα γίνεται ιεραπόστολος του Χριστιανισμού και ζει ως άνδρας, στο ίδιο επίπεδο με τον Απόστολο Παύλο.

Ευνούχος –Το τρίτο γένος

Έχει ήδη επισημανθεί η ασάφεια του γένους των μεταμφιεσμένων αγίων γυναικών. Αυτή η ασάφεια δεν είναι πουθενά αλλού πιο εμφανής παρά στη σχέση των γυναικών με τους ευνούχους στα κείμενα αυτά. Στην Ύστερη Αρχαιότητα, οι ευνούχοι κατείχαν μία μοναδική κοινωνική θέση – αυτήν που είχε πολιτισμικά κατασκευαστεί – ως «τρίτο γένος»⁴⁵⁵. Η κοινωνική τους κατάσταση ως «τρίτου γένους» καθιερώθηκε όχι μόνο στη βάση της ψυχολογικής τους διαφορετικότητας από τους άνδρες και τις γυναίκες και τον αποκλεισμό τους από τις παραγωγικές λειτουργίες, αλλά επίσης στη βάση της πολιτισμικής ταύτισης της συμπεριφοράς, των ιδιομορφιών και των κοινωνικών τους ρόλων. Το χαρακτηριστικό φόρεμα, ο στερεότυπος τρόπος ομιλίας και οι σωματικές κινήσεις προσδιόριζαν έναν ευνούχο, ο οποίος συχνά εκτελούσε συγκεκριμένες κοινωνικές λειτουργίες. Με αυτό τον τρόπο οι ευνούχοι αποτέλεσαν ιδιαίτερες μορφές στην αρχαία κοινωνία. Αυτή η αντίληψη για τους ευνούχους επεκτάθηκε στην πρώιμη εκκλησία. Τόσο ο Κλήμης Αλεξανδρείας όσο και ο Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός, τους ταξινομούν ως μια τρίτη κατηγορία, ξεχωριστή από τους άνδρες και τις γυναίκες. Σύμφωνα με τα λόγια του Γρηγορίου, οι ευνούχοι είναι «αμφιβόλου φύλου»⁴⁵⁶.

Ιδιαίτερα σημαντικό στις ιστορίες αυτές είναι το γεγονός ότι οι μεταμφιεσμένες αγίες γυναίκες κατά τη διάρκεια της ζωής τους συχνά θεωρούνται και συγχέονται με τους ευνούχους. Μετά από πολλά χρόνια ως ερημίτης μοναχός, η

⁴⁵⁵ K. M. Ringrose, "Living in the Shadows: Eunuchs and Gender in Byzantium", στο *Third Sex, Third Gender*, 85-109.

⁴⁵⁶ Clement of Alexandria, *Stromata* 3.15: O. Stählin and L. Früchtel (εκδ.), in *Stromata 1-4*, Berlin: Akademie 1985, 97-99. *Gregorius Nazianzenus, In laudem Athanasii*, PG 35, 1106. Για άλλες παρόμοιες πρώιμες χριστιανικές στάσεις απέναντι στους ευνούχους, βλ. Ringrose, "Living in the Shadows", 89.

μεταμφιεσμένη αγία γυναίκα Απολλιναρία προσκαλείται να εισέλθει στη μοναστική κοινότητα του Αββά Μακαρίου στη Σκήτη επειδή θεωρήθηκε ότι ήταν ευνούχος⁴⁵⁷. Στο βίο της Μαρίας / Μαρίνος, η Μαρία συγχέεται για ευνούχος λόγω του αγένειου προσώπου της και της λεπτότητας της φωνής της⁴⁵⁸. Στο βίο της Ιλαρίας, οι μοναχοί που συντροφεύουν την αγία υποθέτουν ότι είναι ευνούχος γιατί δεν έχει γενειάδα⁴⁵⁹. Αυτή η αντίληψη ανταποκρίνεται στα δεδομένα της αρχαίας κοινωνικής πραγματικότητας. Η απουσία τριχοφυίας στο πρόσωπο και άλλων δευτερευόντων ανδρικών γενετήσιων γνωρισμάτων, π.χ της τριχοφυίας στο σώμα, του πλήρους ανεπτυγμένου αρσενικού μυϊκού συστήματος, του βαθιού φωνητικού εύρους, ήταν χαρακτηριστικά των ευνούχων που ευνουχίστηκαν πριν την εφηβεία τους⁴⁶⁰. Πολλοί τέτοιοι ευνούχοι αφιερώθηκαν σε μοναστήρια ως νεαρά αγόρια. Τέλος, η Πελαγία, μετά την στροφή της προς τον χριστιανισμό με την καθοδήγηση του επισκόπου Νόννου και την αποποίηση της προηγούμενης αμαρτωλής ζωής της, ντύνει τον εαυτό της με τα επιπλέον ρούχα του Νόννου και καταφεύγει στην Παλαιστίνη για να γίνει μοναχός ερημίτης. Εκεί η εκκλησιαστική κοινότητα της Ιερουσαλήμ έρχεται να την αναγνωρίσει ως τον ευνούχο Πελάγιο.⁴⁶¹

Υπάρχουν, βέβαια, οι περιπτώσεις εκείνες όπου οι ηρωίδες σκόπιμα καλλιεργούν την εντύπωση ότι είναι ευνούχοι. Για παράδειγμα, η μεταμφιεσμένη αγία Ευφροσύνη προγραμματίζει να εισέλθει σε ένα ανδρικό μοναστήρι έξω από την

⁴⁵⁷ *Vita Apollinariae* (BHG 148): J. Drescher, "Life of Apollinaria", *Three Coptic Legends* (Annales du Service des antiquités de L'Égypte), Le Caire MCMXLVII, Supplément 4, 157, f. 216v-217r.

⁴⁵⁸ *Vita Mariae* (BHG 1163): M. Richard, "La Vie Ancienne de Sainte Marie surnommée Marinos", *Opera Minora* III, Turnhout Brepols: Leuven University Press 1977, 88.33 = PG 115 (1899), cols. 348-353. Alice-Mary Talbot, *Holy women of Byzantium: ten saints' lives in English translation*, μτφρ. Constan, Vol. 1. Dumbarton Oaks, 1996, 1-12.

⁴⁵⁹ *Vita Hilariae*: J. Drescher, "Life of Hilaria", *Three Coptic Legends* (Annales du Service des antiquités de L'Égypte), Le Caire MCMXLVII, Supplément 4, 75.

⁴⁶⁰ Ringrose, "Living in the Shadows", 91.

⁴⁶¹ B. Ward (μτφρ.), *Harlots of the Dessert: A study of Repentance in Early Monastic Sources*, London: Mowbray 1987, 73. Ο Ward μεταφράζει από το λατινικό κείμενο, PL 73: 663-672. Το συριακό κείμενο του βίου της Πελαγίας μεταφράστηκε από τον S. P. Brock – S. A. Harvey, *Holy Women of the Syrian Orient*, Berkeley: University of California Press 1998, 40-62.

Αλεξάνδρεια μεταμφιεσμένη σε ευνούχο του παλατιού⁴⁶². Στο βίο της Ματρώνας, η ηρωίδα κόβει τα μαλλιά της και ουσιαστικά ντύνεται ως ευνούχος προτού να εισέλθει στο ανδρικό μοναστήρι⁴⁶³. Αργότερα, η υποθετική ταυτότητά της ως ευνούχου την διατηρεί σε καλή θέση όταν ένας από τους σύντροφους μοναχούς την ρωτά γιατί και τα δυο της αυτιά ήταν τρυπημένα. Η ίδια εξηγεί ότι στην προηγούμενη ζωή της ως ευνούχος βρισκόταν στην υπηρεσία μιας γυναίκας που τη στόλιζε έτσι ώστε όποιος την έβλεπε να νομίζει ότι είναι κοπέλα⁴⁶⁴. Τα τρυπημένα αυτιά ήταν στην πραγματικότητα μια κοινή πρακτική του αυτόστολισμού για τους ευνούχους⁴⁶⁵.

Αυτή η σχέση της μεταμφιεσμένης αγίας γυναίκας με τους ευνούχους εκφράζεται με πολύ διαφορετικό τρόπο στο βίο της αγίας Ευγενίας. Η Ευγενία φεύγει από το σπίτι της μαζί με τους δύο της ευνούχους, και μετά το κόψιμο των μαλλιών της και τη λήψη ανδρικών ενδυμάτων, παρουσιάζεται σε ένα τοπικό μοναστήρι ως ένας από τους αδελφούς. Ο ίδιος ο αναγνώστης αυτό που εκλαμβάνει είναι ότι και η ίδια η Ευγενία θεωρήθηκε ευνούχος, ως ένας από αυτούς των οποίων η ευσέβεια δεν είναι πλέον «γυναικεία» (ούτε, σε αυτή την περίπτωση, εντελώς «ανδρική»).

Αυτή η αναπαράσταση της Ευγενίας ως ευνούχου ενισχύεται από διακειμενικά στοιχεία που εντοπίζει κανείς στην ιστορία. Η εικόνα της Ευγενίας που βρίσκεται πάνω στη βαστέρνα και διαβάζει τις *Πράξεις του Παύλου και της Θέκλας*, σε συνδυασμό με την έμφαση που δίδεται στην αφήγηση στην παρουσία των δύο ευνούχων που την συνοδεύουν από την αρχή του ταξιδιού της, θα μπορούσε να ανακαλέσει στο μυαλό ενός αρχαίου αναγνώστη τη βιβλική ιστορία του

⁴⁶² *Vita Euphrosynae* (BHG 625): A. Boucherie (εκδ.), "Vita Sanctae Euphrosynae secundum textum graecum primaevum nunc primum edita", *AB* 2 (1883): 196-205. Για την αγγλική μετάφραση του κειμένου που έγινε με βάση το συριακό χειρόγραφο του βίου της αγίας, βλ. Lewis, *Narratives*, 46-59.

⁴⁶³ *Vita Matronae* (BHG 1221): AASS Nov. III (1910): 792. Featherstone (μτφρ.), *Holy Women of Byzantium*, 22.

⁴⁶⁴ Featherstone (μτφρ.), *ό.π.*, 23-24.

⁴⁶⁵ Ringrose, "Living in the Shadows", 95.

Φιλίππου και του Αιθίοπα ευνούχου στις *Πράξεις Αποστόλων*⁴⁶⁶. Σε αυτή την ιστορία, ο Αιθίοπας ευνούχος κάθεται στο άρμα του διαβάζοντας το βιβλίο του Ησαΐα, όταν ο Απόστολος Φίλιππος τον πλησιάζει και εξηγεί την ερμηνεία των *Γραφών* σε αυτόν. Ο Αιθίοπας ευνούχος, αφού οδηγείται στην πίστη από τον Φίλιππο, κατεβαίνει από το άρμα του και λαμβάνει το θείο βάπτισμα από τον ίδιο τον Φίλιππο.

Στο βίο της Ευγενίας, η Αγία τοποθετείται στο ρόλο του Αιθίοπα ευνούχου. Η πράξη της ανάγνωσης εκ μέρους της Ευγενίας ξεκινά μια σειρά από δραστηριότητες που την οδηγούν εν τέλει να στραφεί στο Χριστιανισμό. Μετά τη λήψη ανδρικών ενδυμάτων και της ακόλουθης δράσης της ως ευνούχος, συναντά τον επίσκοπο Έλενο που την καθοδηγεί στη χριστιανική πίστη και εν τέλει την βαπτίζει και αυτήν και τους ευνούχους που την συνοδεύουν. Ο Έλενος, που αποτελεί το αντίστοιχο του Αποστόλου Φιλίππου, απεικονίζεται και σε άλλο επεισόδιο του βίου, επιβεβαιώνοντας ότι οι *Πράξεις Αποστόλων 8* αποτελούν βασικό κείμενο για την πνευματική βιογραφία της Ευγενίας. Όταν η Ευγενία συναντά τον Έλενο για πρώτη φορά, της αφηγείται την πρόσφατη συνάντησή του με ένα μάγο που ονομαζόταν Ίεραξ, ο οποίος πλησιάζε τους χριστιανούς με το τέχνασμα της μαγείας του. Ο Απόστολος Φίλιππος έχει μια παρόμοια συνάντηση στις *Πράξεις* με ένα μάγο που ονομάζεται Σίμων και ο οποίος εντυπωσίαζε τους ανθρώπους με την μαγεία του⁴⁶⁷. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ιστορία του μάγου Σίμων βρίσκεται αμέσως πριν από την ιστορία του Αιθίοπα ευνούχου στις *Πράξεις*.

Η Ευγενία, στην πορεία της προς τον χριστιανισμό και ακολουθώντας μια ζωή μοναστικής αποκήρυξης, δραματοποιεί το βιβλικό μοντέλο του ευνουχικού τρόπου ζωής και στη συνέχεια αφήνει τον εαυτό της να ξεπεράσει τους περιορισμούς του φύλου της. Αργότερα, η Ευγενία προσπαθεί να περιγράψει αυτή τη διαδικασία με τους όρους της προσωρινής αλλαγής στο φύλο, από το γυναικείο στο ανδρικό. Εν τέλει, ωστόσο, η διακειμενική αναπαράσταση της

---

⁴⁶⁶ *Πράξεις Αποστόλων*, 8.26-40

⁴⁶⁷ *Πράξεις Αποστόλων*, 8.9-25

Ευγενίας ως ευνούχος υπονομεύει τέτοιου είδους διπολικές περιγραφές των κατηγοριών του φύλου, υπογραμμίζοντας τις ασάφειες του τρόπου ζωής της Ευγενίας ως μίας μεταμφιεσμένης αγίας.

Ο θηλυκός Ιωσήφ

Ο ανδρόγυνος ήρωας: αντιστρέφοντας την ιστορία του Ιωσήφ και της συζύγου του Πετεφρή

Ένα άλλο προεξέχον διακειμενικό χαρακτηριστικό που περιλαμβάνεται σε διάφορα κείμενα μεταμφιεσμένων αγίων γυναικών αφορά στην ψεύτικη κατηγορία της απόπειρας βιασμού, ένα θέμα εμπνευσμένο από την ιστορία του Ιωσήφ και της γυναίκας του Πετεφρή από τη *Γένεση* 39⁴⁶⁸. Στη βιβλική ιστορία, ο Ιωσήφ αποκρούει τις ερωτικές προτάσεις της γυναίκας του κυρίου του με αποτέλεσμα να τον κατηγορήσει ότι επιχείρησε να την αποπλανήσει. Ο κύριός του, ο Πετεφρής, πεπεισμένος από τις συκοφαντίες της γυναίκας του, στέλνει τον Ιωσήφ στην φυλακή. Η ιστορία της Ευγενίας, αλλά και άλλων μεταμφιεσμένων αγίων γυναικών, όπως της Σωσάννης⁴⁶⁹ και της Θεοδώρας⁴⁷⁰, περιγράφουν ένα ανάλογο περιστατικό με τη λεπτή διαφορά ότι η Γυναίκα-Μοναχός έχει το ρόλο του Ιωσήφ: *Ένας όμορφος νεαρός άνδρας κατηγορείται ψευδώς για απόπειρα βιασμού από μια παντρεμένη γυναίκα, η οποία είναι πικραμένη από την απόρριψη των προσφορών της.*

Το επεισόδιο που εξελίσσεται μέσα στο κείμενο του βίου της Ευγενίας, αφορά στη χήρα γυναίκα ενός εξέχοντα γερουσιαστή ονόματι Μελανθία, η οποία αγνοώντας την πραγματική ταυτότητα και φύση του μοναχού Ευγενίου, τον ερωτεύεται και επιθυμεί να συζευχθεί μαζί του. Η Μελανθία αρχικά ζητά από τον μοναχό Ευγένιο να την θεραπεύσει από τις επιπτώσεις ενός παρατεταμένου πυρετού που την ταλαιπωρεί, καθώς ο μοναχός Ευγένιος είχε αποκτήσει μεγάλη

⁴⁶⁸ Anson, "Female transvestite in Early monasticism", 17ff.

⁴⁶⁹ *Vita Susannae* (BHG 1673): AASS Sept. VI. (1757): 153-159, ιδ. 155ff. Anson, "Female Transvestite in Early Monasticism", 25-26.

⁴⁷⁰ *Vita Theodoraе* (BHG 1727): K. Wessely, "Die Vita S. Theodoraе", in *Fünfzehnter Jahresbericht des k. k. Staatsgymnasiums in Hernald, Vienna 1889*, 25-44 = PG 115 (1899), 665-689.

φήμη για τις θεραπευτικές του ιδιότητες. Ο μοναχός Ευγένιος σπεύδει για βοήθεια και έπειτα επιστρέφει γρήγορα στο μοναστήρι. Η Μελανθία, η οποία ελκύεται από την εμφάνιση του μοναχού Ευγενίου αγνοώντας την πραγματική του φύση, τον καλεί σε διάφορες περιστάσεις στο σπίτι της και προσπαθεί να τον πείσει να εγκαταλείψει τη δέσμευσή του στη σεξουαλική αγνότητα και να απολαύσει τα καλά πράγματα και τα αγαθά αυτού του κόσμου. Όταν ο μοναχός Ευγένιος αποκρούει τις προτάσεις της, η Μελανθία, μη βρίσκοντας ανταπόκριση στον έρωτά της, καλύπτεται από οργή, συκοφαντεί τον μοναχό Ευγένιο και εν τέλει τον οδηγεί σε σύλληψη και δημόσια καταδίκη με την κατηγορία ότι ο μοναχός την προσέβαλε με ντροπιαστικά και χυδαία λόγια και ακολούθως επιχείρησε να τη βιάσει μέσα στο ίδιο της το σπίτι. Είναι αυτή η κατηγορία που εν τέλει οδηγεί την Ευγενία στη φυλακή μαζί με τους υπόλοιπους μοναχούς της μοναστικής της κοινότητας και ακολούθως στην αποκάλυψη του εαυτού της και της πραγματικής της ταυτότητας μπροστά στο δικαστήριο της Αλεξάνδρειας.

Το τμήμα αυτό του κειμένου αποτελεί ένα σημαντικό επεισόδιο του βίου της αγίας Ευγενίας, που ενδεχομένως να διαμορφώθηκε αρχικά με αφορμή το κείμενο του βίου της Θέκλας. Εντούτοις, έχει αναγνωριστεί εδώ και καιρό ότι το τμήμα αυτό επαναλαμβάνει την ευρέως γνωστή από τη *Γένεση* αρχαία ιστορία με τον Ιωσήφ και τη γυναίκα του Πετεφρή⁴⁷¹. Ιδιαίτερα η σκηνή της αναγνώρισης της Ευγενίας και της επανένωσής της με την οικογένειά της δεν έμεινε απαρατήρητη. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο Ισπανός θεατρικός συγγραφέας Calderón όρισε την αναγνώριση του Ιωσήφ ως μοντέλο της Ευγενίας, αξιοποιώντας την ιστορία για την πλοκή της κωμωδίας του με τίτλο: *El José de las mujeres* (1660), «Ο Ιωσήφ των γυναικών»⁴⁷². Μία χιλιετία πριν τον Calderón, η ίδια σύνδεση επιχειρήθηκε από μία αρκετά πρώιμη γραπτή μαρτυρία του θρύλου της Ευγενίας, τον Άβιτο της Βιέννης, στις αρχές του 6^{ου} αιώνα, ο οποίος παραθέτει τους δικούς του εγκωμιαστικούς στίχους για την παρθενία της Ευγενίας, μια

⁴⁷¹ *Γένεσις* 39, ειδικά 7-20. Για το μύθο του Ιωσήφ, βλ. M. Braun, *History and Romance in Graeco-Oriental Literature*, New York: Garland 1987, 44-104.

⁴⁷² A. Valbuena Briones (εκδ.), *Pedro Calderón de la Barca, Obras completas*, Madrid: Aguilar 1966, I, 907-938. Για περαιτέρω βλ. Bonner, "The Trial of Saint Eugenia", 257.

επιτομή του επεισοδίου της Μελανθίας με παράλληλο εγκώμιο για την αγνότητα του βιβλικού Ιωσήφ και μιας άλλης παλαιοδιαθηκικής μορφής, της Σωσάννης, που επίσης κατηγορήθηκε ψευδώς⁴⁷³.

Στην ιστορία της *Γένεσης* για τον Ιωσήφ και τη γυναίκα του Πετεφρή, μετά την αποχώρηση του Ιωσήφ από το σπίτι του κυρίου του αφήνοντας τη γυναίκα του Πετεφρή πληγωμένη να κρατά τα ενδύματά της, η τελευταία κατηγορεί ψευδώς τον Ιωσήφ στους υπηρέτες της και στη συνέχεια στο σύζυγό της. Υποστηρίζει ότι ο Ιωσήφ την κάλεσε να κοιμηθεί μαζί του και επιχείρησε να κάνει έρωτα μαζί της. Όταν εκείνη ξεκίνησε να φωνάζει καλώντας σε βοήθεια, ο Ιωσήφ εγκατέλειψε την οικία. Τότε ο Πετεφρής, πιστεύοντας τα λεγόμενα της συζύγου του, συλλαμβάνει τον Ιωσήφ και τον ρίχνει στη φυλακή⁴⁷⁴.

Μέσα από μία παράλληλη ανάγνωση της ιστορίας αυτής με το κείμενο του βίου της Ευγενίας, είναι εύκολο να παρατηρήσει κανείς τη σύνδεση των δύο κειμένων και να εντοπίσει τα κοινά χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα, το αιγυπτιακό περιβάλλον (γίνεται αναφορά και στην Ήλιούπολη⁴⁷⁵), η γυναίκα που διαθέτει μια σημαντική κοινωνική θέση και προσφέρει τον εαυτό της περισσότερο από μία φορά σε έναν όμορφο νεαρό άνδρα, οι ειλικρινείς προσπάθειες του νεαρού άνδρα να την μεταπείσει χρησιμοποιώντας ηθικά επιχειρήματα, η προσπάθεια της πλούσιας γυναίκας να προκαλέσει σωματική οικειότητα με αυτόν στο ίδιο της το σπίτι, η δυναμική απόκρουση των προτάσεών της που προκαλεί το θυμό της και την οδηγεί στην κατηγορία για απόπειρα βιασμού, η εμπλοκή των υπηρετών του οίκου της στη σκευωρία, και τέλος, η προσφυγή της σε μία ανδρική μορφή με εξουσία που φυλακίζει τον νεαρό.

⁴⁷³ *Poemata* VI, 503–33 (Ευγενία), 534–48 (Ιωσήφ), 549–80 (Σωσάννα), στο R. Peiper (έκδ.), *Alcimi Ecdicii Aviti Viennensis Episcopi Opera quae supersunt*, MGH AA 6.2, Berlin, 1883, 289–91; μτφρ G. W. Shea, *The Poems of Alcimus Ecdicius Avitus*, Tempe, AZ: Medieval and Renaissance Texts and Studies 1997, 145–147. Επίσης, βλ. Lanéry, “Hagiographie d’Italie”, 134, 280· *Aldhelm, De Virginitate*, XLIII and LIII, στο R. Ehwald (εκδ.), *Aldhelmi Opera*, MGH, AA 15, Berlin: Weidmann, 1919, 296–298, 310–311, για την Ευγενία, την Σωσάννα και τον Ιωσήφ ως παραδείγματα αγνότητας.

⁴⁷⁴ *Γένεσις* 39, 6-20.

⁴⁷⁵ *Γένεσις* 41, 45.

Προφανώς, στο κείμενο του βίου της Ευγενίας, ο νεαρός άνδρας είναι γυναίκα που φόρεσε ανδρικά ενδύματα και όχι εκ φύσεως άνδρας όπως στην περίπτωση του Ιωσήφ. Η ερωτευμένη γυναίκα, η Μελανθία, πιστεύει ότι έχει απορριφθεί από έναν όμορφο νεαρό μοναχό, όπως και όλοι οι υπόλοιποι που εμπλέκονται στο εν λόγω επεισόδιο. Η διαφορά στο φύλο, ωστόσο, επιτρέπει στον αγιογράφο της Ευγενίας να παρουσιάσει και να προσαρμόσει το επεισόδιο της ιστορίας του Ιωσήφ, με έναν πολύ διαφορετικό τρόπο και με διαφορετική προσέγγιση και ανάλυση απ' ό,τι στη *Γένεση*.

Η χρήση της ιστορίας του Ιωσήφ ως πρότυπο για ένα σοβαρό περιστατικό στο κείμενο της Ευγενίας δεν αποτελεί έκπληξη. Λαμβάνοντας υπόψη το έκδηλο ενδιαφέρον του αγιογράφου τόσο για το θέμα της παρθενίας όσο και για τον τύπο της ερωτευμένης γυναίκας, είναι λογικό να περιπλέξει το τυπολογικό προφίλ της Ευγενίας με ένα ανδρικό πρότυπο και ταυτόχρονα με μια αγία γυναίκα. Ιδιαίτερα, ο παραλληλισμός με έναν άνδρα ο οποίος θεωρήθηκε ευρέως στην πατερική σκέψη ως ένας μυστικός τύπος του Χριστού⁴⁷⁶, ο οποίος γιορτάζεται στις 25 Δεκεμβρίου, όπως και η Ευγενία αρχικά, έχει ιδιαίτερη βαρύτητα.

Ο Ιωσήφ, εξάλλου, για την απόρριψη των λάγνων προσπαθειών της συζύγου του κυρίου του, τιμάται ευρέως, τόσο στον Ελληνιστικό Ιουδαϊσμό⁴⁷⁷ όσο και στον Πρώιμο Χριστιανισμό, ως υπόδειγμα της αγνής διαβίωσης και της σωματικής καθαρότητας. Μια μελέτη των παραδόσεων της Ύστερης Αρχαιότητας για τον Ιωσήφ, προτείνει ότι η φήμη του ήταν πολύ περίπλοκη και συνεπώς ο διακειμενικός χαρακτηρισμός της μεταμφιεσμένης αγίας ως Ιωσήφ έχει πολύ πιο διαφορούμενες συνέπειες για την ανάγνωση του γένους στους μύθους⁴⁷⁸.

⁴⁷⁶ Για τον Ιωσήφ ως τύπο του Χριστού, βλέπε για παράδειγμα τα αρχικά κεφάλαια του *Saint Ambrose, De Iosepho, PL 14, 678–9*, στο M. McHugh (μτφρ.), "Saint Ambrose", *Seven Exegetical Works*, Washington, DC: Catholic University Press 1972, 196–198.

⁴⁷⁷ Βλ. Για παράδειγμα, H. W. Hollander, *Joseph as an Ethical Model in the Testaments of the Twelve Patriarchs*, Leiden: Brill 1981.

⁴⁷⁸ Davis, "Crossed Texts, Crossed Sex", 27.

Ο Ιωσήφ υπήρξε αντικείμενο εκτεταμένου σχολιασμού στην πρώιμη χριστιανική, ιουδαϊκή και ισλαμική παράδοση, και μερικά από αυτά τα ερμηνευτικά σχόλια εστιάζουν στην ανδρογυνη φήμη του. Η βιβλική αφήγηση⁴⁷⁹ και επακόλουθα ερμηνευτικά σχόλια σε αυτή την αφήγηση δίνουν έμφαση στη φυσική ομορφιά του, μια ομορφιά που φαίνεται να ξεπερνά τις διαχωριστικές γραμμές του φύλου. Ο εβραϊκός όρος που χρησιμοποιήθηκε για την περιγραφή της ομορφιάς του Ιωσήφ (yafeh/yafah) ισχύει στην πραγματικότητα περισσότερο για τις γυναίκες παρά για τους άνδρες⁴⁸⁰. Ιουδαίοι Μιδρασικοί συγγραφείς και πρώιμοι μουσουλμάνοι σχολιαστές συγκρίνουν την ομορφιά του Ιωσήφ με αυτήν της μητέρας του Ραχήλ⁴⁸¹.

Πράγματι, η εμφάνιση του Ιωσήφ συχνά περιγράφεται με γυναικείους όρους, ενώ σε διάφορες πηγές μάλιστα αναφέρεται ότι έχει υιοθετήσει ένα ιδιαίτερο βάδισμα, έχει κόψει τα μαλλιά του και εφαρμόζει μακιγιάζ για να ενισχύσει τη φυσική ομορφιά των ματιών του⁴⁸². Ο ανδρογυνης χαρακτηρισμός του Ιωσήφ επεκτείνεται στους αρχαίους μύθους για τη σεξουαλική του ελκυστικότητα όχι μόνο στις γυναίκες αλλά επίσης και στους άνδρες. Ο εκκλησιαστικός πατέρας Ιερώνυμος υποστηρίζει ότι ο Πετεφρής προσελκυόταν ερωτικά από τον Ιωσήφ⁴⁸³. Αυτή η παράδοση της σεξουαλικής έλξης του ίδιου φύλου που συνδεόταν με τον Ιωσήφ παρέχει ένα εντυπωσιακό διακειμενικό πλαίσιο για την ανάγνωση των μύθων των μεταμφιεσμένων αγίων, όπου η ιστορία του Ιωσήφ και της γυναίκας του Πετεφρή είναι αποτελεσματικά αντεστραμμένη και αναπαραστήθηκε ως απόπειρα αποπλάνησης μιας γυναίκας (μεταμφιεσμένης σε άνδρα) από την άλλη. Για τον αναγνώστη της Ύστερης Αρχαιότητας ή τον βυζαντινό αναγνώστη, ιδιαίτερα στην Αίγυπτο όπου η λατρεία του Ιωσήφ ήταν πιο έντονη, αυτές οι παραδόσεις του ανδρογύνου και της προσέλκυσης από το ίδιο φύλο

⁴⁷⁹ Γένεσις, 39.6

⁴⁸⁰ S. Goldman, *The wiles of women / the wiles of men: Joseph and Potiphar's wife in ancient new eastern, Jewish and Islamic folklore*, Albany: State University of New York Press 1995, 79-90.

⁴⁸¹ Για περαιτέρω βλ. Davis, "Crossed Texts, Crossed Sex", 27, υποσημείωση 75.

⁴⁸² Ο.π., 27, υποσημείωση 76.

⁴⁸³ Ο.π., 27, υποσημείωση 77.

αναμφίβολα θα είχαν απήχηση στη διακειμενική απεικόνιση της Γυναίκας-Μοναχού ως Ιωσήφ.

Πέραν αυτών, ο Ιωσήφ υπήρξε πρότυπο για τις άγαμες γυναίκες όσο και για τους άνδρες, και ξεχώρισε κατά αυτό τον τρόπο σε μια σημαντική πραγματεία για την παρθενία των αρχών του 5ου αιώνα, στην *Επιστολή προς Δημητριάδα* (*Ad Demetriadem*)⁴⁸⁴ που αποδιδόταν από μεταγενέστερους αντιγραφείς στον Ιερώνυμο ή στον Αυγουστίνo, αλλά τώρα είναι γνωστό ότι αποτελεί έργο του θεολογικού αντιπάλου τους, Πελάγιου. Αποδέκτης της επιστολής ήταν μια παρθένος από την υψηλότερη τάξη της ρωμαϊκής χριστιανικής κοινωνίας, που στην ηλικία των δεκατεσσάρων χρόνων προκάλεσε αίσθηση με τη διάλυση του αρραβώνα της με γόνο μιας εξίσου ισχυρής ρωμαϊκής οικογένειας. Απώτερος στόχος της και βαθιά επιθυμία της ήταν να γίνει αφιερωμένη παρθένα και να αγκαλιάσει τις αξίες και τις δεσμεύσεις που παρουσιάζονται πιο δραματοποιημένα και εντυπωσιακά στα κείμενα των παρθένων αγίων, όπως της Θέκλας, της Ευγενίας και, στην περίπτωση αυτή, της προστατευόμενης της Ευγενίας, της Βασίλλας. Στην αρχή της επιστολής προς την Δημητριάδα, της οποίας η μητέρα και η γιαγιά είχαν καλέσει πλήθος κορυφαίων χριστιανών συγγραφέων για να παρέχουν στο κορίτσι ηθική διδασκαλία και πρακτική καθοδήγηση για την άσκηση της νέας της ζωής, ο Πελάγιος αναφέρει διάφορους αγίους της Παλαιάς Διαθήκης από την προ-Μωσαϊκή εποχή ως παραδείγματα φυσικής αρετής. Μεταξύ αυτών είναι και ο Ιωσήφ, του οποίου η αγνή στάση του μυαλού καλείται να εξεταστεί προσεκτικά από την Δημητριάδα, καθώς ο Πελάγιος διηγείται εν συντομία την αντίσταση του Ιωσήφ στις αποπλανήσεις της συζύγου του Πετεφρή.

Ο αγιογράφος της Ευγενίας φαίνεται, λοιπόν, να είχε υπόψη του διάφορα κείμενα που παραδίδουν την ιστορία του Ιωσήφ και όχι μόνο το βιβλικό κείμενο, ενώ προσπάθησε να επεξεργαστεί το ευρύτερο πλαίσιο της ιστορίας και να το προσαρμόσει ανάλογα στο κείμενο του βίου της Ευγενίας. Όλα τα κοινά

⁴⁸⁴ Pelagius, *Ad Demetriadem V*: B. R. Rees (μτφρ.), *The Letters of Pelagius and his Followers*, Woodbridge: The Boydell Press 1991, 41 = PL 30 (1846), 22.

χαρακτηριστικά στην αφήγηση που αναφέραμε παραπάνω, μαζί με διάφορα πρόσθετα μοτίβα και αριστοτεχνικούς διαλόγους, ήταν διαθέσιμα σε μία ή περισσότερες επανεκδόσεις της ιστορίας του Ιωσήφ που κυκλοφόρησαν στον παλαιοχριστιανικό κόσμο. Μία από αυτές είναι ένα Απόκρυφο της Παλαιάς Διαθήκης, *Οι διαθήκες των Δώδεκα Πατριαρχών*, ευρέως γνωστό σε ελληνική εκδοχή του 1^{ου} αιώνα, στην οποία ο χαρακτήρας του Ιωσήφ αναπτύσσεται με τέτοιο τρόπο ώστε να χρησιμεύσει ως μοντέλο προσωπικής καθαρότητας, ασκητισμού, και ευσεβούς ηθικής συμπεριφοράς. Η Ευγενία, με άλλα λόγια, είναι πιο κοντά στην εικόνα του Ιωσήφ που παρουσιάζεται σε αυτό το κείμενο παρά στο πρωτότυπο κείμενο της *Γένεσης*⁴⁸⁵.

Για παράδειγμα, ο βιβλικός Ιωσήφ προσπαθεί να αποφύγει τις ερωτικές κινήσεις της γυναίκας του κυρίου του διακηρύσσοντας την πίστη και την ευγνωμοσύνη του στον κύριό του, τον οποίο δεν θα μπορούσε να προδώσει⁴⁸⁶, ωστόσο δεν εκφράζει ποτέ πραγματικά μια προσωπική αποστροφή για τη σεξουαλική επαφή. Στις *Διαθήκες*, όμως, ο Ιωσήφ καταδικάζει τη σφοδρή επιθυμία της γυναίκας ως αμαρτία ενώπιον του Θεού. Πέραν αυτού, ο Ιωσήφ δείχνει να επαναπαύεται στο γεγονός ότι φυλακίζεται γιατί εκεί είναι επιτέλους ασφαλής από την ερωτική επιθυμία της συζύγου του Πετεφρή⁴⁸⁷. Αυτή η μετα-βιβλική εικόνα του Ιωσήφ σε σύγκριση με το βιβλικό πρωτότυπο, είναι πιθανότερο να αποτέλεσε μοντέλο ή πρότυπο για την αγία Ευγενία, που αρχικά προσπαθεί να πείσει την Μελανθία για την παροδικότητα και αναξιότητα των εγκόσμιων επιθυμιών και αργότερα με θυμό καταδικάζει την Μελανθία ως τέρας λαγνείας και σκοτάδι. Επίσης, χαρακτηριστικό είναι ότι στις *Διαθήκες*, η ξελογιάστρα γυναίκα αυτό που ζητά και προσφέρει στο νεαρό άνδρα είναι μια σχέση γάμου και όχι απλής σεξουαλικής επαφής: *Κυριεύσεις κάμοι καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ οἴκῳ μου. . . καὶ ἔση ὡς δεσπότης ἡμῶν, ὅπως ακριβώς και η Μελανθία στο κείμενο της*

⁴⁸⁵ R. H. Charles (εκδ.), *The Greek Versions of the Testaments of the Twelve Patriarchs*, London: Oxford University Press 1908, 182–213· R. H. Charles (μτφρ.), *The Testaments of the Twelve Patriarchs*, London: Black 1908, 172–197.

⁴⁸⁶ *Γένεσις*, 39.8

⁴⁸⁷ “Testament of Joseph”, IV.6–7 και VI.7, μτφρ Charles, *Testaments*, 177–8, και ελληνική Charles, *Greek Versions*, 188, 191.

Ευγενίας: ...ὃν κύριος τῶν ἐμῶν πραγμάτων. Γενοῦ δὲ καὶ ἐμοῦ αὐτῆς δεσπότης (Α' παραλλαγή, §15)· καὶ, ἵνα σὲ ἐπὶ πάντων τῶν ὑπαρχόντων μου δεσπότην καταστήσω...Εἴσελθε εἰς τὴν ὑπόστασίν μου καὶ οὐ μόνον τῶν χρημάτων μου, ἀλλὰ καὶ ἐμοῦ αὐτῆς ἔση δεσπότης. (Β' παραλλαγή, §21).

Ο γάμος, η αρχοντιά, η περιουσία και τα πλούτη είναι πολύ εύκολο να προσφερθούν από τη Μελανθία δεδομένου ότι είναι μια χήρα πλούσια γυναίκα. Η ίδια προσφορά είναι εφικτή επίσης από τη σύζυγο του Πετεφρή στις Διαθήκες λόγω του ότι η ίδια ορκίζεται να δολοφονήσει τον σύζυγό της προκειμένου να ξεπεράσει ο Ιωσήφ τους ενδοιασμούς που είχε για μοιχεία⁴⁸⁸.

Μια άλλη επηυξημένη επανάληψη της ιστορίας της Γένεσης εντοπίζεται στο έργο *Ἰουδαϊκὴ ἀρχαιολογία*⁴⁸⁹, του Εβραίου Ιστορικού Ιώσηπου του 1^{ου} αιώνα, η οποία επίσης δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην αγνότητα του Ιωσήφ και φαίνεται να έχει επηρεάσει τον αγιογράφο της Ευγενίας σε κάποιες λεπτομέρειες της αφήγησης. Για παράδειγμα, στο βίο της Ευγενίας, η Μελανθία προσποιείται ότι είναι άρρωστη, ζητώντας από τον όμορφο νεαρό μοναχό που είχε αποκτήσει φήμη και ως θεραπευτής να την επισκεφθεί και πάλι. Στον Ιώσηπο, η γυναίκα του Πετεφρή, προκειμένου να είναι μόνη με τον Ιωσήφ χρησιμοποιεί την ασθένεια ως δικαιολογία: *σκήπτεται νόσον και νόσον...προφασίσασθαι*⁴⁹⁰, εντούτοις πρόκειται για μοτίβο που εντοπίζουμε και σε άλλη πηγή του αγιογράφου. Επιπλέον, η Μελανθία κατηγορεί επίσημα την Ευγενία για

⁴⁸⁸ R. H. Charles, *The Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament in English vol. 1*, Oxford Press 1913, 177. Δείτε επίσης την κριτική του Braun για αυτό το επεισόδιο, ο οποίος υποστηρίζει ότι η προσφορά της γυναίκας με τόση δυναμικότητα αποτελεί κοινό τόπο του ελληνικού ρομάντζου, M. Braun, *History and Romance in Graeco-Oriental Literature*, Oxford: B. Blackwell 1938, 50.

⁴⁸⁹ Κατά την Ύστερη Αρχαιότητα, οι Διαθήκες κυκλοφόρησαν στα εβραϊκά και στα ελληνικά (επίσης στα αρμενικά), και το έργο του Ιώσηπου κυκλοφόρησε αρχικά στα ελληνικά και στη συνέχεια, στα μέσα του βου αιώνα, κυκλοφόρησε λατινική μετάφραση του κειμένου. Στο άρθρο του ο Gordon Whatley επισημαίνει ότι ο αγιογράφος της Ευγενίας πρέπει να ήταν εγγράμματος και στις δυο γλώσσες όπως ακριβώς και η ηρωίδα του. Βλ. E. Gordon Whatley, "More than a Female Joseph", 102, υποσημ. 66.

⁴⁹⁰ "Josephus, *Jewish Antiquities*" II.45 and 47 (II.iv.3), στο H. St J. Thackeray (έκδ. και μτφρ), *Josephus V: Jewish Antiquities Books I-III*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1930; επανέκδ. 2000, 186-189.

απόπειρα βιασμού όχι μόνο λόγω της μνησικακίας της απέναντι στην Ευγενία για τη στάση που κράτησε και την απέρριψε, αλλά και για να αποκλείσει πιθανές αποκαλύψεις της δικής της ανηθικότητας. Διαβάζουμε στις δυο παραλλαγές:

«Ὡς δὲ ἤκουσεν ἐκείνη, ἀνήφθη τῷ θυμῷ καὶ τὴν ἑαυτῆς αἰσχύνην μὴ φέρουσα, δεδοικυῖα δὲ μὴ ἢ φήμη εἰς τὰς πάντων ἀκοὰς περιελθοῦσα, ὄνειδος καὶ κατάγελως κατασταθῆ, ἀπέρχεται ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ δημοσίᾳ προσελθοῦσα κατηγορεῖ ἐπὶ τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως λέγουσα...» (Α' παραλλαγή, §17)

«Τότε ἡ Μελανθία ἰδοῦσα ἑαυτὴν κατησχυμμένην καὶ μὴ φέρουσα τὴν αἰδῶ, μάλιστα καὶ ὑποπτεύουσα φανεροῦσθαι, ἀπῆλθεν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ προσέρχεται τῷ ἐπάρχῳ φάσκουσα οὕτως...» (Β' παραλλαγή, §22).

Ομοιοτρόπως, η σύζυγος του Πετεφρή στον Ιώσηπο αποφασίζει να κατηγορήσει τον Ιωσήφ για επίθεση όχι μόνο για να τον τιμωρήσει αλλά και για να αποτρέψει οποιαδήποτε προσπάθειά του να την καταγγείλει στο σύζυγό της⁴⁹¹.

Είναι προφανές, λοιπόν, ότι η ταύτιση της Γυναίκας – Μοναχού με τον Ιωσήφ έχει ως απώτερο σκοπό να υπογραμμίσει την αφομοίωση των ανδρικών αρετών από τις Γυναίκες-Μοναχούς: *αποφεύγοντας την αποπλάνηση της γυναίκας δελεάστριας, η Γυναίκα - Μοναχός γίνεται κατανοητή κατατροπώνοντας τη γυναικεία αδυναμία της.*

Ευγενία, Αγνοδίκη και Φρύνη

Στο τμήμα του κειμένου του βίου της Ευγενίας που σχετίζεται με τη Μελανθία, μπορεί κανείς να εντοπίσει στοιχεία που έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα, τα οποία ωστόσο δεν μπορούν να εξηγηθούν με αναφορές στις βιβλικές ή μετα-βιβλικές εκδόσεις της ιστορίας του Ιωσήφ και της συζύγου του Πετεφρή. Παραδείγματος χάριν, το επιχείρημα της Μελανθίας κατά του ασκητικού τρόπου ζωής που

---

⁴⁹¹ "...terrified lest he should inform her husband, and smarting under this affront, she resolved to forestall Joseph, by falsely accusing him to Pentephres", Thackeray (εκδ.), *Jewish Antiquities* II.54 (II.iv.5), 190–191.

επέλεξε να ακολουθήσει ο μοναχός Ευγένιος και η ταυτόχρονη υπεράσπιση εκ μέρους της των υλικών απολαύσεων της ζωής, δεν προέρχεται από την παράδοση του Ιωσήφ αλλά από τη σύγχρονη ρωμαιο-χριστιανική πολεμική.

Η Μελανθία αρχίζει τον επιχειρηματικό της λόγο με το εξής ρητορικό ερώτημα: «Τί ἑαυτὸν ματαίοις καὶ μοχθηροῖς αἰκίζεις πόνοις καὶ τὸ ἄνθος τῆς νεότητός σου ἀπόλλεις;» (Α' παραλλαγή, §15)⁴⁹². Συνεχίζει παραθέτοντας την άποψη: «Ἐπιβῶμεν μᾶλλον καὶ χρησώμεθα τοῖς τοῦ Θεοῦ χαρίσμασιν, ἵνα μὴ ὡς ἀχρεῖοι ἀναξιούς ἑαυτοὺς καταστήσωμεν τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν» (Α' παραλλαγή, §15). Ο E. Gordon Whatley υποστηρίζει ότι τα στοιχεία αυτά προέρχονται κατευθείαν από μία πραγματεία που παρουσιάζει συζήτηση μεταξύ της προσωποποιημένης λαγνείας και της αποχής του μέσου του 5^{ου} αιώνα, που πραγματεύεται το θέμα της συζυγικής αγνότητας με τίτλο, *Ad Gregoriam*, που αποδίδεται στο Ρωμαιο μοναχό, Αρνόβιο το Νέο⁴⁹³.

Η παρουσίαση του μοναχού Ευγενίου ως θεραπευτή ιατρού δεν προέρχεται ούτε από τις παραδόσεις του Ιωσήφ ούτε από τον Αρνόβιο το Νέο. Ο Ιωσήφ βέβαια παρουσιάζεται να έχει το θείο δώρο της ερμηνείας των ονείρων, αλλά ποτέ δεν πιστώνεται με θεραπευτικές ιδιότητες. Η Ευγενία, από την άλλη, σε αυτό το τμήμα του βίου της τουλάχιστον, παρουσιάζεται ως ευρέως γνωστός θεραπευτής και γιατρός, κοινωνικά αποδεκτός και αυτός είναι και ο λόγος αρχικά που καλείται από τη Μελανθία για να την θεραπεύσει. Παρουσιάζεται ως αξιόπιστο άτομο, τόσο λόγω των φημισμένων θεραπευτικών ιδιοτήτων που είχε όσο και λόγω του μοναστικού ενδύματος που φορούσε, γι' αυτό και καλείται από τη

⁴⁹² Τί ματαίοις τὸ λοιπὸν καὶ ἀκαίροις πόνοις καὶ ἀσκήσεσιν ἑαυτὸν κατακολλάεις; (Β' παραλλαγή, §21).

⁴⁹³ Mombritius, *Passio Eugeniae*, 394: 22, 26. Πρβλ. 'Quid temet ipsum uanis et inanibus maceras cruciatibus . . . et largis tibi dapibus a deo donatis uelut ingratus abuteris?', βλ. Arnobius Iunior, *Liber ad Gregoriam in Palatio Constituam* XIV, 1-5, στο K.-D. Daur (εκδ.), *Arnobii Iunioris Opera Omnia pars II*, Corpus Christianorum Series Latina, 25A, Turnhout: Brepols 1992, 215. Το κείμενο *Ad Gregoriam* μεταφράστηκε από την Cooper, βλ. K. Cooper, *The Fall of the Roman Household*, Cambridge University Press 2007, 239-283. E. Gordon Whatley, "More than a Female Joseph", 99-100.

Μελανθία στον ιδιωτικό της θάλαμο⁴⁹⁴. Ο έπαρχος εξοργίζεται με την ιδέα ότι ένας γιατρός που φέρει και το μοναστικό ένδυμα εκμεταλλεύεται την επαγγελματική πρόσβαση του στον προσωπικό χώρο μιας γυναίκας με σκοπό να την αποπλανήσει.

Ο τρόπος ανατροπής της ψευδούς κατηγορίας και η ανάδειξη της πραγματικής αλήθειας διαφέρει ανάμεσα στα δυο κείμενα. Στην ιστορία του Ιωσήφ περνάει πολύς καιρός μετά τη σύλληψη του τελευταίου για να αποκαλυφθεί η αλήθεια και ο Ιωσήφ δεν αποβάλλει πραγματικά την κατηγορία για τη δήθεν επίθεση στη γυναίκα του Πετεφρή. Περνάει χρόνια στη φυλακή και απελευθερώνεται μόνο όταν οι δυνατότητες ερμηνείας του ονείρου που έχει φέρνουν στην προσοχή του Φαραώ την αλήθεια⁴⁹⁵. Από την άλλη, στο επεισόδιο με τη Μελανθία στο βίο της Ευγενίας, η φυλάκιση της Ευγενίας ακολουθείται αμέσως μετά την ψευδή κατηγορία της Μελανθίας προς την Αγία και πριν από τη δίκη. Μετά την αποκάλυψη της πραγματικής της ταυτότητας και την προβολή της αλήθειας κατά τη δημόσια δίκη που τελείται στο αμφιθέατρο μπροστά στον έπαρχο (δηλ. τον πατέρα της Ευγενίας), η Αγία οδηγείται στην πλήρη απαλλαγή από την ψευδή κατηγορία. Η αποκάλυψη της αλήθειας ακολουθείται από τη δημόσια θεϊκή τιμωρία της Μελανθίας, καθώς σύμφωνα με το κείμενο, «...πάντων δρώντων πῦρ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ κατελθὸν κατέφλεξεν τὴν Μελανθίαν καὶ πάντα τὸν οἶκον αὐτῆς» (Α' παραλλαγή, §21)⁴⁹⁶.

Ακόμη και σε αυτή τη δραματική κορύφωση κατά τη δίκη της Αγίας, η ιστορία του Ιωσήφ δεν αποτελεί την πηγή του κειμένου. Στην εξοργισμένη και απεγνωσμένη επίπληξη του Επάρχου προς την Ευγενία για όσα κατηγορείτο από τη Μελανθία, η Αγία με έναν εκτενή και αποκαλυπτικό λόγο εξηγεί και

⁴⁹⁴ Ο Ιωσήφ στο κείμενο του Ιώσηπου καλείται και εισέρχεται στο δωμάτιο της συζύγου του Πετεφρή αφού είναι σκλάβος/υπηρέτης της οικογένειας. Βλ. “Josephus, Jewish Antiquities” II.45 and 47 (II.iv.3), στο H. St J. Thackeray (έκδ. και μτφρ), *Josephus V: Jewish Antiquities Books I–III*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1930; επανέκδ. 2000, 186–189.

⁴⁹⁵ *Γένεσις*, 41.

⁴⁹⁶ «...ῶφθη πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατερχόμενον, ὅπερ οὕτως περιεδράξατο τὸν οἶκον τῆς Μελανθίας, ὡς μὴ δυνηθῆναι ἴχνος τῶν διαφερόντων αὐτῆ σωθῆναι». Β' παραλλαγή, §30

δικαιολογεί την επιλογή της να μεταμφιεστεί και να ζήσει ως άνδρας μοναχός. Ακολουθώντας, προς επικύρωση των λεγομένων της, αποκαλύπτει την πραγματική της ταυτότητα σχίζοντας το μανδύα της και αποκαλύπτοντας το γυναικείο της στήθος⁴⁹⁷. Με αυτό τον τρόπο αποδεικνύει ταυτόχρονα δημοσίως τη γυναικεία της φύση και συνεπώς την αθωότητά της στην κατηγορία της Μελανθίας, ενώ ακολουθεί η επανασύνδεση με την πραγματική της ταυτότητά, τον πατέρα, τα αδέρφια και εν τέλει τη μητέρα της⁴⁹⁸.

Ως εκ τούτου, δεν είναι μόνο το μοτίβο του θεραπευτή γιατρού και της σκηνής στο αμφιθέατρον που απουσιάζει από τις διάφορες εκδόσεις των ιστοριών του Ιωσήφ (εκτός από την τυχαία απώλεια του χιτώνα του Ιωσήφ κατά την προσπάθεια της φυγής του από τη γυναίκα του Πετεφρή), αλλά και πλήθος άλλων κοινών στοιχείων που συναντούμε στα κείμενα των υπολοίπων μεταμφιεσμένων αγίων γυναικών με τις οποίες κατηγοριοποιείται συνήθως η Ευγενία⁴⁹⁹. Και γεννάται το εύλογο ερώτημα: Από πού να προέρχονται τα σημαντικότερα αυτά μοτίβα; Πώς επηρεάζουν και πώς διαμορφώνουν την ιστορία και την εξέλιξή της;

Ο Αμερικανός κλασικιστής Campbell Bonner, στο άρθρο του με τίτλο *The trial of St. Eugenia*⁵⁰⁰ δίνει ένα διαφορετικό είδος πηγής για αυτό το χαρακτηριστικό επεισόδιο της αποκάλυψης της γυναικείας ταυτότητας της Αγίας περιπλέκοντας

⁴⁹⁷ «Ταῦτα εἰποῦσα σχίζει ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον, ὃ ἦν ἐνδεδυμένη, καὶ τὸ ἄγνωστον τῆς ὄψεως παραπὰ φανεροὶ τὸ ὠραῖον τῆς παρθενίας στήθος». Α' παραλλαγή, §20· «...διέρρηξεν ἀπὸ τῆς κεφαλίδος τὸν χιτῶνα, ὄνπερ ἦν ἐνδεδυμένη, καὶ ἐφανερῶθη ἡ θήλεια καὶ ἔφη πρὸς τὸν ἔπαρχον». Β' παραλλαγή, §29.

⁴⁹⁸ Ο Ιωσήφ διαχειρίζεται το στάδιο της αναγνώρισης και επανασύνδεσης με την οικογένειά του κάτω από εντελώς διαφορετικές συνθήκες, πολλά χρόνια μετά το γεγονός με τη σύζυγό του Πετεφρή. Βλ. *Γένεσις*, 43-45.

⁴⁹⁹ Στο κείμενο του βίου πολλών μεταμφιεσμένων αγίων γυναικών, συνήθως το φύλο των αγίων αποκαλύπτεται μετά το θάνατό τους, όταν το άγιο σώμα προετοιμάζεται για ταφή, π.χ Μαρίνα – Μαρίνος, Πελαγία – Πελάγιος, Απολλιναρία – Απολλινάριος, αν και η τελευταία αποκαλύπτει κρυφά τον εαυτό της στους βασιλικούς γονείς της πριν να συνεχίσει τη μεταμφίεσή της. Για περαιτέρω βλ. N. Delierneux, "Virilité physique et sainteté féminine dans l'hagiographie orientale du IVe au VIIe siècle", *Byzantion* 67.1 (1997): 215, 239· V. Hotchkiss, *Clothes Make the Man: Female Cross Dressing in Medieval Europe*, London: Routledge 2012, 132.

⁵⁰⁰ C. Bonner, "The Trial of St. Eugenia", *AJPh* 41 (1920): 253–264.

έμφυλες απηχήσεις και επιπτώσεις. Η κίνηση της αποκάλυψης της γυναικειάς φύσης της Ευγενίας παρουσιάζεται να απηχεί μια προχριστιανική ιστορία μίας γυναίκας γιατρού που ονομαζόταν Αγνοδίκη, η οποία σώζεται στη λατινική γραμματεία και αποδίδεται στον Υγίνο. Το έργο φαίνεται να μεταφράστηκε στα λατινικά από ένα χαμένο ελληνικό κείμενο κατά το πρώτο μισό του 2^{ου} αιώνα, αν και σώζεται μόνο σε μία αποσπασματική κριτική αναθεώρηση του 4^{ου} ή 5^{ου} αιώνα⁵⁰¹. Η εν λόγω ιστορία φιλοδοξεί να εξηγήσει πώς οι γυναίκες στην αρχαία Ελλάδα, και ειδικά στην Αθήνα, εκπαιδεύθηκαν ως θεραπευτές γιατροί και μαιευτήρες.

Όπως μας πληροφορεί το κείμενο, στην αρχαιότητα δεν υπήρχαν μαιευτήρες, και ως εκ τούτου, πολλές γυναίκες, λόγω της σεμνότητας τους και της συνακόλουθης δυσκολίας τους να εμπιστευθούν άνδρες ιατρούς, έχαναν τη ζωή τους. Οι Αθηναίοι απαγόρευαν στους δούλους και στις γυναίκες να μάθουν την τέχνη της ιατρικής. Η Αγνοδίκη, μια παρθένα κοπέλα, θέλησε να μάθει την ιατρική τέχνη και έτσι έλαβε ανδρική μεταμφίεση κόβοντας τα μαλλιά της και φορώντας ανδρικά ενδύματα. Με ανδρική εμφάνιση απευθύνθηκε στον Ηρόφιλο, που ήταν διάσημος Αλεξανδρινός γιατρός του 3^{ου} αιώνα, ζητώντας να εκπαιδευθεί. Αφού έμαθε την τέχνη από τον Ηρόφιλο, αποφάσισε να εφαρμόσει τις γνώσεις της μεταμφιεσμένη ως άνδρας σε μια εγκυμονούσα γυναίκα. Όταν η γυναίκα αρνήθηκε να την εμπιστευτεί νομιζόμενη ότι είναι πράγματι άνδρας, η Αγνοδίκη σήκωσε το χιτώνα της, αποδεικνύοντας αφενός ότι ήταν και η ίδια γυναίκα, κερδίζοντας αφετέρου την συμπάθεια και την εμπιστοσύνη της. Με αυτό τον τρόπο συνέχισε να λειτουργεί απέναντι σε όλες τις γυναίκες. Όταν βέβαια οι υπόλοιποι γιατροί είδαν ότι οι ίδιοι δεν γίνονταν δεκτοί από τις γυναίκες, καθώς όλες απευθύνονταν στο νεαρό γιατρό, άρχισαν να κατηγορούν την Αγνοδίκη ότι αποπλανούσε και διέφθειρε τις γυναίκες και ότι οι γυναίκες προσποιούνταν ότι ήταν άρρωστες. Οι Αρεοπαγίτες ορίζοντας συμβούλιο άρχισαν να κατηγορούν την Αγνοδίκη και ενώ ήταν έτοιμοι να την καταδικάσουν εκείνη σήκωσε το ένδυμά της αποκαλύπτοντάς τους ότι είναι

⁵⁰¹ M. Grant, *The Myths of Hyginus*, Lawrence, KA: University of Kansas Press 1960, 1–3, συνοψίζοντας το έργο του H. J. Rose, *Hygini Fabulae*, Leiden: Sythoff 1963, iii–xvi.

γυναίκα. Ως εκ τούτου, οι γιατροί άρχισαν να την κατηγορούν πιο έντονα με αποτέλεσμα να εγείρουν την έντονη αντίδραση των γυναικών. Εν τέλει, οι Αθηναίοι τροποποίησαν το νόμο, έτσι ώστε ελεύθερες γυναίκες να μπορούν να μάθουν την τέχνη της ιατρικής⁵⁰².

Ο Bonner στο άρθρο του δεν προχώρησε στην παρουσίαση επιπλέον στοιχείων που να αποδεικνύουν τη σχέση του βίου της Ευγενίας με της Αγνοδίκης, αλλά αφιερώνει το μεγαλύτερο μέρος του άρθρου του⁵⁰³ για να εξετάσει τις ποικίλες αποδείξεις της πρωτόγονης χειρονομίας της Αγνοδίκης ως ενός αποτρόπαιου τεχνάσματος εναντίον του κακού και της στειρότητας. Μελετώντας κανείς τα δυο κείμενα παρατηρεί ότι παρουσιάζουν και άλλες ομοιότητες και έχουν ένα κοινό πλαίσιο: *Μια νεαρή παρθένα γυναίκα επιθυμεί να αποκτήσει μια ειδική μορφή γνώσης και προκειμένου να επιτύχει το σκοπό της κόβει τα μαλλιά της, λαμβάνει ανδρικά ενδύματα και ακολουθεί ένα μεγάλο δάσκαλο, τον Ηρόφιλο και τον Έλενο αντίστοιχα. Η νεαρή γυναίκα αποκτά ιδιαίτερη φήμη ως γιατρός αλλά στη συνέχεια καταλήγει να κατηγορηθεί ψευδώς από την εξάσκηση του επαγγέλματός της για αποπλάνηση. Προσπαθεί να αποδείξει την ταυτότητά της αποκαλύπτοντας μέρος του σώματός της, αν και η Αγνοδίκη σε αντίθεση με την Ευγενία, σηκώνει τα ενδύματά της από τα κάτω προς τα πάνω για να αποδείξει, προφανώς, ότι δεν είναι άνδρας, ενώ η Ευγενία σχίζει τον χιτώνα της από πάνω αποκαλύπτοντας το πρόσωπο και το στήθος της. Βέβαια, μεγαλύτερη σημασία και βαρύτητα έχει η ίδια η κίνηση της αποκάλυψης.*

Ένα άλλο κοινό στοιχείο είναι η κατηγορία που δέχεται η νεαρή γυναίκα λόγω ζήλιας. Η Αγνοδίκη κατηγορείται από τους άνδρες γιατρούς καθώς οι γυναίκες ασθενείς επιθυμούν να τις φροντίζει η Αγνοδίκη λόγω της οικειότητας που νιώθουν από το ταυτόσημο φύλο. Η Μελανθία στο βίο της Ευγενίας είναι πραγματικά άρρωστη όταν την επισκέπτεται η Ευγενία για πρώτη φορά, αν και στη συνέχεια υποκρίνεται την άρρωστη με σκοπό να οδηγήσει τον νεαρό άνδρα

⁵⁰² P. K. Marshall, *Hygini Fabula*, Stuttgart and Leipzig: Teubner 1993, 196–197.

⁵⁰³ Βλ. Bonner, “The Trial of St. Eugenia”, 258-264.

μοναχό στο δωμάτιό της, κατηγορώντας τον εν τέλει για το ίδιο έγκλημα που και οι άνδρες γιατροί προσάπτουν στην Αγνοδίκη.

Οι παραλληλισμοί μεταξύ των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν η Ευγενία και η Αγνοδίκη φαίνεται να είναι αρκετοί για να είναι απλά συμπτωματικοί. Αν και η χειρονομία της αποκάλυψης της πραγματικής τους ταυτότητας γίνεται με διαφορετικό τρόπο, εντούτοις γίνεται με σκοπό την αποκάλυψη ενός μέρους του σώματος τους. Σύμφωνα με τον Bonner, η πράξη της Αγνοδίκης μαρτυρείται στα αρχαία και μεσαιωνικά κείμενα και ειδώλια ως αποτροπαϊκό σημείο ή ως χειρονομία γονιμότητας και είναι αδιανόητο να παρουσιάζεται σε ένα έργο της χριστιανικής αγιογραφίας⁵⁰⁴. Η χειρονομία της Ευγενίας, που εκθέτει ένα τμήμα του σώματός της, το στήθος της, είναι εν μέρει πιο ευπρεπής, αν και εξίσου δραματική, ειδικά επειδή ο αγιογράφος παρουσιάζει την Ευγενία να σχίζει τον χιτώνα της εκθέτοντας τον εαυτό της.

Προς το τέλος του άρθρου του, ο Bonner αναφέρει μια άλλη σχετική προ-χριστιανική ιστορία, σύμφωνα με την οποία ένας Αθηναίος δικηγόρος, πολιτικός και περίφημος ρήτορας του 4ου αιώνα π.Χ., ο Υπερείδης, υπερασπίστηκε την εταίρα Φρύνη, η οποία φημιζόταν για την ομορφιά της, έναντι της κατηγορίας της βλασφημίας που της ασκήθηκε από έναν δημαγωγό, τον Ευθεία, τον οποίον - σύμφωνα με μεταγενέστερη παράδοση- η Φρύνη είχε απορρίψει ως μνηστήρα. Ο Υπερείδης, πλησιάζοντας στο συμπέρασμα της ομιλίας του κατά την υπεράσπιση της Φρύνης, σχίζει ξαφνικά το ρούχο της γυναίκας και το ανασηκώνει εκθέτοντας το στήθος της στους δικαστές, έτσι ώστε να κερδίσει τη συμπάθειά τους και να εξασφαλίσει την ίδια στιγμή την αθώωσή της⁵⁰⁵. Σε μεταγενέστερη έκδοση αυτού του έργου, παρουσιάζεται η ίδια η Φρύνη να σχίζει

⁵⁰⁴ Bonner, "The Trial of St. Eugenia", 258–262.

⁵⁰⁵ Κύρια πηγή του Bonner φαίνεται να είναι ο Αθηναίος (2^{ος} αιώνας), *Δειπνοσοφισταί* XIII.590, που αντλεί από πρωιμότερες πηγές, όπως ο Έρμιππος ο Καλλιμάχειος από τη Σμύρνη (3^{ος} αιώνας), βλ. C. B. Gulick, *Athenaeus: The Deipnosophists*, 7 τόμοι, Cambridge, MA: Harvard University Press 1928-1957, επανέκδ. 1970, VI, 184 – 187. Επίσης, βλ. C. Cooper, "Hyperides and the Trial of Phryne", *Phoenix* 49 (1995): 303–318. Στη Λατινική Δύση η ιστορία πιστοποιείται από τον Quintilian, *Institutio* X.v.2–3, στο H. E. Butler (εκδ.), *The Institutio Oratoria of Quintilian*, 4 τόμοι, Cambridge MA: Harvard University Press 1922; επανέκδ. 1968, IV, 112–113.

τα ενδύματά της και να αποκαλύπτει τη γυναικεία της ταυτότητα για να πείσει τους δικαστές⁵⁰⁶. Η ιστορία της Φρύνης έχει άλλα κοινά στοιχεία με το κείμενο του βίου της Ευγενίας που όμως απουσιάζουν από την ιστορία της Αγνοδίκης, όπως για παράδειγμα τον παρατημένο κατήγορο⁵⁰⁷ και τη φυσική ομορφιά του κατηγορουμένου⁵⁰⁸. Τέλος, είναι πιθανό το χρυσό άγαλμα, που κατασκευάστηκε με διαταγή του πατέρα της Ευγενίας, Φιλίππου, προς τιμήν της κόρης του, έχοντας την πεποίθηση ότι είχε εγκατασταθεί ανάμεσα στους Θεούς, να είναι εμπνευσμένο από το χρυσό άγαλμα της Φρύνης, που φιλοτεχνήθηκε από τον Πραξιτέλη, και πιστεύεται ότι είχε στηθεί στο ναό του Απόλλωνα στους Δελφούς, ανάμεσα στα αγάλματα ενός Σπαρτιάτη Βασιλιά, του Φίλιππου Β' του Μακεδόνα⁵⁰⁹.

Οι δύο αυτές προ-χριστιανικές ιστορίες ενδεχομένως να φέρουν την ευθύνη για διάφορα αφηγηματικά μοτίβα που ο αγιογράφος της Ευγενίας δεν θα μπορούσε να έχει εντοπίσει στις ιστορίες τις σχετικές με τον βιβλικό Ιωσήφ και την σύζυγο του Πετεφρή. Την ίδια στιγμή, περιπλέκουν την τυπολογία της Ευγενίας παρέχοντας απροκάλυπτα θηλυκά και ειδωλολατρικά πρότυπα σε συνάρτηση με την άψογη ανδρική εικόνα του Ιουδαίο-χριστιανικού Ιωσήφ, και την άφοβη παρθενική γυναικεία εικόνα της Χριστιανικής Θέκλας. Είναι πιθανόν οι ρωμαίο-χριστιανοί αναγνώστες του 5^{ου} αιώνα να έβρισκαν κάποια χιουμοριστική ευχαρίστηση στην αναγνώριση της προ-χριστιανικής κοσμικής εικόνας της γονιμότητας και της ομορφιάς των γυναικών που παρουσιάζεται πίσω από τη χριστιανική παρθενική νεωτερικότητα της Ευγενίας, χωρίς ωστόσο να δημιουργεί κάποια ένταση.

⁵⁰⁶ Βλ. Αλκίφων (3^{ος} – 4^{ος} αι.), *Letters IV* ('Letters of Courtesans'), 4 ('Bacchis to Phrynê'), στο A. R. Benner - F. H. Fobes (μτφρ.), *The Letters of Alciphron, Aelian and Philostratus*, Cambridge, MA: Harvard University Press 1962, 258–259.

⁵⁰⁷ Βλ. Cooper, "Hyperides", 309–310.

⁵⁰⁸ Η Φρύνη υποστηρίζεται ότι χρησίμευσε ως πρότυπο για το γνωστό έργο του Απελλή, «Αναδυόμενη Αφροδίτη», και για το άγαλμα του Πραξιτέλη, «Αφροδίτη της Κνίδου», βλ. C. B. Gulick, *Athenaeus: The Deipnosophists*, VI, 186–189.

⁵⁰⁹ Ό.π., 188–189. Πρβλ. Α' παραλλαγή, §10: «...καὶ πάντες ἔλεγον τὴν Εὐγενίαν εἰς τὸν οὐρανὸν παρὰ τῶν ἀθανάτων Θεῶν ἀναληφθῆναι. Ἐπίστευσεν δὲ ὁ πατὴρ τοῦτο καὶ τὸ πένθος εἰς παραμυθίαν μεταβαλὼν, ἔδοξεν τοῖς θεοῖς αὐτὴν καταριθμεῖσθαι καὶ ἐποίησεν αὐτῇ ἀπὸ χρυσοῦ καθαροῦ ἀνδριάντα.»

Από τη μια πλευρά, η Ευγενία στο επεισόδιο με τη Μελανθία μπορεί να θεωρηθεί ότι εκπροσωπεί την πνευματική ανδρικότητα του Ιωσήφ, έναν επεξηγηματικό τύπο του Χριστού και υπόδειγμα αγνότητας, αυτοπειθαρχίας, αρρενωπής αντίστασης στην ασελγεία που διαφθείρει το γυναικείο σώμα. Από την άλλη πλευρά, με την επίσης νεωτερική προβολή πτυχών της Αγνοδίκης και της Φρόνης, η Ευγενία επανέρχεται στη γυναικεία και σωματική της φύση, την οποία επιδίωξε να ξεπεράσει μέσα από την ανδρική της μεταμφίεση και την ασκητική πειθαρχία, αλλά και λόγω αυτής της μεταμφίεσης ήρθε σε έντονη αντιπαράθεση και αντιμετώπισε πλήθος προβλημάτων και δοκιμασιών από τη Μελανθία. Προκειμένου να επιλύσει την κρίση που προκλήθηκε στη Μελανθία λόγω της επίδρασης της δικής της «ανδρικής» ομορφιάς, η Ευγενία αναγκάζεται να αποκαλυφθεί και να εγκαταλείψει την ανδρική χριστιανική ταυτότητα, να επανέλθει στη γυναικεία ομορφιά της και στο σώμα της, στη γυναικεία της ταυτότητα. Με ειρωνικό τρόπο ταυτίζεται διακειμενικά με μία μυθική προ-χριστιανική μαία και μια ιστορικά ανήθικη προ-χριστιανική εταίρα, η επιτομή της παγανιστικής ομορφιάς και της σαρκικής επιθυμίας. Βέβαια, η ειρωνία και το ταλέντο του αγιογράφου δεν ολοκληρώνονται σε αυτό το σημείο μέσα από την προβολή των θολών ειδωλολατρικών αντιτύπων.

Ευγενία και Εύα

Η Ευγενία αποκαλύπτει την πραγματική της ταυτότητα με το σχίσμο των ενδυμάτων της και την αποκάλυψη του στήθους της, αμέσως αφότου έχει ολοκληρώσει το λόγο της, όπου εξηγεί και δικαιολογεί την επιλογή της να λάβει ανδρικά ενδύματα. Λίγο πριν την επανεμφάνισή της ως γυναίκα υπενθυμίζει την πραγματική της ταυτότητα και τη σχέση που έχει με τους ισχυρούς άνδρες που βρίσκονται απέναντί της. Οι τελευταίες γραμμές της ομιλίας της στην Α' παραλλαγή και στο λατινικό κείμενο που εξέδωσε ο Mombricitus έχουν ως εξής:

«...δι' ὧν τὸ ἀσθενές ἀνδρείαν δόξαν μιμῆται, διὰ τοῦτο καὶ γὰρ, θείῳ πόθῳ τρωθεῖσα τῆς θρησκείας, ἀνδρείον σχῆμα ἀνέλαβον τὴν παρθενίαν Χριστῶ φυλάττουσα». Ταῦτα εἰποῦσα σχίζει ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον, ὃ ἦν ἐνδεδυμένη, καὶ τὸ

ἄγνωστον τῆς ὄψεως παραυτὰ φανεροῖ τὸ ὠραῖον τῆς παρθενίας στήθος· καὶ παραχρῆμα σπασαμένη τὰ σχισθέντα ῥάκη προσέθετο λέγειν τῷ ἐπάρχῳ· «Σὺ μὲν οὖν, ὃ ἔπαρχε, σωματικῶς εἶ πατήρ, ἀδελφοί μου δὲ ὁμοίως Ἄβιτος καὶ Σέργιος· ἐγὼ δὲ εἰμι ἡ θυγάτηρ σου Εὐγενία, ἣτις διὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ πόθον τοῦ κόσμου κατεφρόνησα μετὰ τῶν δύο· ἰδοὺ οὖν Πρωτεὺς καὶ Υἰάκινθος, οἱ ἐμοὶ εὐνοῦχοι, οἵτινες μετ’ ἐμοῦ εἰς τὴν τάξιν τοῦ Χριστοῦ εἰσεληλύθασιν. Ὁ δὲ Χριστὸς οὕτως ἱκανός σοι προσεγγίσει, ἵνα, ἐμοῦ σε παιδευσάσης, φθάσης ἐνώπιον πάντων ὁμολογήσαι, ἡνίκα τῆς ἐπιθυμίας τοῦ Χριστοῦ γένη, ὡς πιστεύω ἕως τέλους ἀγνῆ διαμεῖναι». (Α’ παραλλαγή, §19)

«*Et hoc iure laudandum si pro amore [affectu Momb] uirtutum sexus infirmior uirilem gloriam [formam Momb] imittetur. Id circo ego nunc amore diuin. Relligionis accensa uirilem habitum sumpsi et uirum gessi perfectum, uirginitatem Christo fortiter conseruando.*’ *Et h.c. dicens, scidit a capite tunicam qua erat induta et insignis facie paruū et pulcro pectore uirgo, atque statim tegens licet scissis uestibus membra, dixit pr.fecto: ‘Tu quidem mihi secundum carnem pater es, Claudia mater, fratres quoque sunt mihi hi qui tecum sunt Auitus et Sergius. Ego uero sum Eugenia filia tua, qu. pro amore Christi mundum cum deliciis suis respuī*». (Mombritius, *Passio Eugeniae*, 395: 20–27).

Το ἀσθενές και η λέξη παρθενία δηλώνουν το γυναικείο φύλο και την αγνότητα της Ευγενίας. Ὅπως αναφέρει ο Stuart που αναλύει τη λατινική εκδοχή του βίου της Ευγενίας, η λέξη παρθενία δηλώνεται με το ουσιαστικό *uirgo* του οποίου η πρώτη συλλαβή (*uir*) δηλώνει ταυτόχρονα το ανδροπρεπές πνεύμα της Αγίας, καθώς αποτελεί κοινό τόπο στις αρχές του Χριστιανισμού να εξισώνεται η παρθένος (*uirgo*) με την ανδροπρεπή γυναίκα (*uirago*), και να αντλούνται και τα δύο από τη λατινική λέξη *uir* (άνθρωπος) και τα παράγωγά τους *virtus*. Ὅπως δηλώνεται και στη Γένεση, 23-24:

«..καὶ εἶπεν Ἀδὰμ· Τοῦτο νῦν ὄστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου· αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς ἐλήμφθη αὕτη. Ἐνεκεν τούτου

καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν»⁵¹⁰.

Ο ἄνδρας και η γυναίκα εἶναι πλέον μια σάρκα καθὼς σύμφωνα με τα κείμενα της χριστιανικῆς γραμματείας ο ἕνας δημιουργήθηκε ἀπὸ τα οστά και τη σάρκα του ἄλλου. Η Ευγενία διευκρινίζει στο λόγο της ὅτι το ἄσθενές φύλο⁵¹¹, που σύμφωνα με τα πατερικά χριστιανικά κείμενα εἶναι η γυναίκα, ἀνδρείαν δόξαν μιμῆται ἀπὸ θεῖο πόθο και ἀνδρεῖον σχῆμα λαμβάνει με ἀπώτερο στόχο τὴν παρθενίαν Χριστῶ φυλάττουσα. Η κίνηση που ακολουθεῖται ἀπὸ την Ευγενία και η αναφορά ἀπὸ τον συγγραφέα ὅτι ἀποκαλύπτεται τὸ ὠραῖον τῆς παρθενίας στῆθος ἐρχεται να ἐπισημάνει την σαρκική ομορφιά της γυναίκας και ὄχι ἀπλά τη διαβίωσή της ως ἀνθρώπου. Η υπογράμμιση και ἀνάδειξη του στοιχείου αὐτοῦ ἀπὸ τον συγγραφέα ἐρχεται σε ἐντονη ἀντίθεση με την δραστική διαγραφή της ἐξωτερικῆς γυναικείας ομορφιάς σε ἄλλους βίους ἀνάλογων αγίων γυναικῶν, ὅπως για παράδειγμα στην Πελαγία, στην Ἰλαρία και στην Ἀναστασία⁵¹², ἀν και το σῶμα της Ευγενίας ἀντιστάθηκε με το δικό του τρόπο στη λαχτάρα για ἀνδροπρεπή παρθενία.

Ο συγγραφέας του βίου φαίνεται να διαχειρίζεται με σεβασμό και ευπρέπεια τη σκηνή της ἀποκάλυψης με την ἐκφραση της ρητορικότητάς του: *παραυτὰ φανεροῖ τὸ ὠραῖον τῆς παρθενίας στῆθος*, ὅπου ἔχουμε παρήχηση του -ρ- και με γραμματική ομοιοκαταληξία τὸ ἄγνωστον - τὸ ὠραῖον - στῆθος και τῆς ὄψεως - τῆς παρθενίας, ἐνῶ ο τρόπος που τοποθετεῖ τις λέξεις δίνει μια ρυθμικότητα στο

⁵¹⁰ Για τυπικές πατερικές ἐπεξεργασίες, βλ. Fulgentius of Ruspe (ἀρχές 6^{ου} αἰ.), *Ad Probum* IV, 7 (PL LX, 326), στο R. B. Eno (μτφρ.), *Fulgentius: Selected Works*, Washington, DC: Catholic University of America Press 1997, 314. Προ-χριστιανοί συγγραφείς ἐπίσης ἀναφέρονται στην προέλευση του *virgo* ἀπὸ το *vir*: βλ. S. M. Wheeler. "Changing Names: The Miracle of Iphis in Ovid's *Metamorphoses* 9", *Phoenix* 51 (1997): 190–202, ἰδ. 198. Για την πιθανή σχετικότητα της Iphis με τους μεταμφιεσμένους αγίους, βλ. Delierneux, "Virilité physique", 187–90.

⁵¹¹ Πέτρον Α', 3,7: Οἱ ἄνδρες ὁμοίως συνοικοῦντες κατὰ γνῶσιν, ὡς ἀσθενεστέρω σκευεί τῶ γυναικεῖω ἀπονέμοντες τιμῆν, ὡς και συγκληρονόμοις χάριτος ζωῆς, εἰς τὸ μὴ ἐγκόπτεσθαι τὰς προσευχὰς ὑμῶν...

⁵¹² Για την ἀρνηση της γυναικείας ομορφιάς λόγω του ἀσκητισμοῦ βλ. Patlageán, *L'histoire de la femme déguisée*, 605.

κείμενο. Ο Stuart αναφέρει ότι η συμβολή του συγγραφέα εντοπίζεται στο ρήμα *φανεροῖ* (*paruit*) που δεν είναι καθόλου τυχαία αφού σύμφωνα με τον μελετητή ο στίχος ενσωματώνεται στο κείμενο της Ευγενίας και τον δανείζεται από ένα αφηγηματικό ποίημα του 4^{ου} αιώνα με τίτλο *Centō* της Ρωμαίας αριστοκρατικής *Faltonia Betitia Proba*⁵¹³. Το ποίημα αυτό αναφέρεται στη βιβλική ιστορία, από τη Γέννηση μέχρι την Ανάληψη του Κυρίου, και το τμήμα του ποιήματος που ενσωματώνεται φαίνεται να είναι στους στίχους 124-132 όπου γίνεται αναφορά στην Εύα ως μία όμορφη έφηβη παρθένα έτοιμη να γίνει γυναίκα του Αδάμ.

Με αυτό τον τρόπο η Ευγενία αναγνωρίζεται τυπολογικά με την πανέμορφη παρθένα Εύα, ίσως με σκοπό να μας υπενθυμίσει ο συγγραφέας ότι η παρθενία της Αγίας έχει διαφυλαχθεί για τον δεύτερο Αδάμ, το Χριστό. Η ίδια αναφέρει δύο φορές ότι διαφύλαξε την παρθενία της για το Χριστό, αφού λίγο πριν αποκαλύψει την πραγματική της φύση αναφέρει: «*σχῆμα ἀνέλαβον τῆν παρθενίαν Χριστῶ φυλάττουσα*» (Α' παραλλαγή, §19) και μετά την αποκάλυψη της ταυτότητάς της αναφέρει ότι: «*ἐγὼ δὲ εἶμι ἡ θυγάτηρ σου Εὐγενία, ἥτις διὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ πόθον τοῦ κόσμου κατεφρόνησα*» (Α' παραλλαγή, §20). Με αυτή τη δήλωση της Αγίας σηματοδοτείται για ακόμη μια φορά η επανένωσή της με την οικογένειά της. Η ταυτοποίηση της με το ανδρικό βιβλικό αντίτυπό της, τον Ιωσήφ, ήταν προφανώς προσωρινή και απατηλή, καθώς στη θέση του εμφανίζεται η Εύα, και η συσχέτιση της Αγίας με τα παγανιστικά κοσμικά αντίτυπα της μαίας Αγνοδίκης και της εταίρας Φρόνης χρησιμεύουν μόνο προς επιβεβαίωση του ότι η επιθυμία της Ευγενίας για υπέρβαση του φύλου της και για διαβίωση ως άνδρας μέχρι το τέλος της ζωής της σύμφωνα με την προσωπική της ηρωίδα τη Θέκλα, δεν πληροίται. Η ιστορία της Ευγενίας, ως εκ τούτου,

⁵¹³ *Centō Probae* 131, στο C. Schenkl (εκδ.), *Poetae Christiani Minores* [CSEL 16], part 1, Milan: Hoepli 1888, 511–694 (ιδ. 576). Η έκδοση του Schenkl στηρίζεται σε 10 χειρόγραφα που τοποθετούνται από τον 8^ο μέχρι τον 12^ο αιώνα και σε μια αρχέτυπη τυπωμένη έκδοση (σελ. 567). Βλ. Επίσης, E. A. Clark and D. F. Hatch, *The Golden Bough, the Oaken Cross: The Virgilian Centō of Faltonia Betitia Proba*, Chico: Scholars Press 1981, 28–29 (κείμενο και μετάφραση), 157–158 (για τις πηγές της συγκεκριμένης αναφοράς), 97–102 (η πατρότητα και το ιστορικό πλαίσιο του κειμένου). Η Proba ήταν η προ-προ-προ-γιαγιά της Δημητριάδος που αναφέρθηκε προηγουμένως.

φαίνεται να θέτει ερωτήματα, ακόμη και να ανατρέπει⁵¹⁴, τις ριζοσπαστικές τάσεις στην πρώιμη χριστιανική κουλτούρα και στη μυθοπλασία που οι σύγχρονοι μελετητές έχουν επισημάνει για την ανδροπρεπή γυναίκα.

Συμπεράσματα

Το σώμα και η δράση του, καθώς φαίνεται στα κείμενα αυτά, αποτελεί ένα αμφισβητούμενο χώρο, το πλαίσιο ανταγωνιστικών διακειμενικών πραγματειών που αγωνίζονται να προσελκύσουν την προσοχή του αναγνώστη. Το αποτέλεσμα αυτών των ανταγωνιστικών πραγματειών είναι στην πραγματικότητα ο διακειμενικός κατακερματισμός και η από-θηλυκοποίηση του σώματος της αγίας γυναίκας: διαδοχικά παρουσιάζεται ως ο θηλυκός άνθρωπος σύμφωνα με την εικόνα της αγίας Θέκλας, έπειτα ως ένας ευνούχος όπως ο Αιθίοπας ευνούχος στις *Πράξεις*, και τέλος ως ένας αγνός ανδρόγυνος ήρωας που διαμορφώθηκε μετά τον Ιωσήφ.

Η φυσική μεταμόρφωση που δέχονται τα σώματα των αγίων στους μύθους (σε συνδυασμό με τη διακειμενική στρατηγική της σύνδεσης αυτών των αγίων γυναικών με ανδρικά πρότυπα ή πρότυπα ασαφούς γένους) συμβάλλει στις σκόρπιες, από-θηλυκοποιημένες εικόνες της μεταμφιεσμένης αγίας. Την ίδια στιγμή ωστόσο, οι ίδιοι οι μύθοι δεν αφήνουν τους αναγνώστες να ξεχάσουν ότι η μεταμφιεσμένη σε άνδρα γυναίκα είναι στη φύση της ακόμη γυναίκα. Στην περίπτωση μάλιστα της Ευγενίας, η γυναικεία της διάσταση αποκτά πλήρη λειτουργικότητα στο δεύτερο μέρος του βίου, όπου πια ως αθωωμένη από την κατηγορία της απόπειρας βιασμού της Μελανθίας, συνεχίζει και αυτή, εν μέρει, αποστολικό έργο, συγκεντρώνοντας γύρω της πολλές παρθένες γυναίκες, μέχρι το μαρτύριο της ως γυναίκα.

---

⁵¹⁴ Davis, "Crossed Texts, Crossed Sex", 19. Διαβάζει τη συριακή εκδοχή της ιστορίας της Ευγενίας, ως αφιέρωμα στη λατρεία της αγίας Θέκλας, ενώ επίσης την εκλαμβάνει ως ανατροπή της ιστορίας της Θέκλας.

Η Χειρόγραφη Παράδοση του Κειμένου

Ο Βίος και το μαρτύριο της αγίας Ευγενίας έχει πλούσια χειρόγραφη παράδοση που παραμένει ανέκδοτη μέχρι και σήμερα. Στην παρούσα διδακτορική διατριβή πρόκειται να εξεταστούν κυρίως οι τρεις βασικές παραλλαγές του μαρτυρίου της Αγίας.

Έπειτα από λεπτομερή μελέτη των καταλόγων χειρογράφων, το κείμενο του βίου της αγίας Ευγενίας εντοπίστηκε σε 23 χειρόγραφα. Εντούτοις, μετά την προσεκτική εξέταση των κειμένων των χειρογράφων και την κατηγοριοποίησή τους στις διάφορες εκδοχές, αποκλείστηκαν όσα χειρόγραφα παρέδιδαν το κείμενο του Βίου από τον Συμεών Μεταφραστή, μιας και δεν αποτελεί αντικείμενο της παρούσας έρευνας. Ως εκ τούτου, για τις ανάγκες της παρούσας διατριβής και λαμβάνοντας υπόψη το ερευνητικό πεδίο που έχει καθοριστεί εξαρχής, οι τρεις παραλλαγές του κειμένου του βίου της αγίας Ευγενίας παραδίδονται μέσα από 6 χειρόγραφα, εκ των οποίων δύο χειρόγραφα περιέχουν την Α' Παραλλαγή, δύο χειρόγραφα παραδίδουν τη Β' και Γ' Παραλλαγή, ένα χειρόγραφο παραδίδει μόνο τη Β' Παραλλαγή και, τέλος, ένα χειρόγραφο παραδίδει μόνο το κείμενο της Γ' Παραλλαγής. Η Γ' Παραλλαγή του βίου της αγίας Ευγενίας αφηγείται στη βάση της το Μαρτύριο της Ευγενίας και της συνοδείας της (ήτοι Βασίλλα, Πρωτάς και Υάκινθος). Συνεπώς, υπάρχουν δύο κείμενα που περιέχουν την πρώτη παράδοση, τρία κείμενα που παραδίδουν τη δεύτερη παράδοση και, τέλος, τρία κείμενα που διασώζουν ένα μέρος της παράδοσης του βίου της αγίας Ευγενίας.

Είναι απαραίτητο, προτού προχωρήσουμε στην περιγραφή των χειρογράφων που παραδίδουν το βίο της αγίας Ευγενίας, να δοθούν κάποιες διευκρινήσεις.

Η περιγραφή των χειρογράφων είναι κατά κύριο λόγο συνοπτική. Στις περιπτώσεις εκείνες που θεωρήθηκε απαραίτητο, λόγω της ιδιαίτερης βαρύτητας ενός χειρογράφου στην αποκατάσταση του κειμένου, δίδεται λεπτομερέστερη περιγραφή. Οι βασικές πληροφορίες, οι σχετικές με τον Κώδικα, προέρχονται κυρίως από τους καταλόγους χειρογράφων, στους οποίους υπάρχει σύντομη

αναφορά μετά από κάθε περιγραφή, αλλά και στα συμπεράσματα της δικής μας εξέτασης των φύλλων του Κώδικα που είχαμε στην κατοχή μας.

Η εξέταση των χειρογράφων έγινε κυρίως από ψηφιακές εικόνες και μικροφίλμ, έπειτα από παραγγελία, αλλά σε κάποιες περιπτώσεις έγινε μελέτη των χειρογράφων *in situ*. Ήταν ανέφικτο να υπάρξει επιτόπια μελέτη για όλα τα χειρόγραφα, καθότι βρίσκονται σε βιβλιοθήκες του εξωτερικού -με εξαίρεση τον Κώδικα της Μονής Βλαταίων που βρίσκεται στη Θεσσαλονίκη. Ως εκ τούτου, η χρονολόγηση των Κωδίκων στηρίζεται στις πληροφορίες των σχετικών καταλόγων των χειρογράφων.

Η παρουσίαση των χειρογράφων είναι χωρισμένη σε τρία τμήματα, όσες και οι παραλλαγές του βίου της Αγίας, περιγράφοντας τα χειρόγραφα που συνιστούν την κάθε παραλλαγή. Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι στις περιπτώσεις εκείνες που ένας Κώδικας παραδίδει δύο από τις παραλλαγές του βίου της Αγίας, η περιγραφή του δεν επαναλαμβάνεται.

Ο χαρακτήρας του Κώδικα προσδιορίζεται εν συντομία, χωρίς να γίνεται λεπτομερής καταγραφή των κειμένων που περιέχει, παρά μόνο στις περιπτώσεις εκείνες όπου θεωρήθηκε αναγκαίο, ώστε να είναι δυνατός ο έλεγχος και η τεκμηρίωση των υποθέσεων που διατυπώνουμε για τις σχέσεις των χειρογράφων.

i. Περιγραφή Χειρογράφων

A' Παραλλαγή

Ιεροσόλυμα, Hierosolymitanus mon. Sabae 18⁵¹⁵

H

Μηνολόγιο Δεκεμβρίου⁵¹⁶

⁵¹⁵ Βλ. Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, *Ιεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη: ἤτοι Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τοῦ ἀγιωτάτου ἀποστολικοῦ τε καὶ καθολικοῦ ὀρθοδόξου πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ιεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀποκειμένων ἐλληνικῶν κωδίκων*, II, Bruxelles 1963, 29-34. Επίσης, βλ. Α. Ehrhard, *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche von den Anfängen bis zum Ende des 16ten Jahrhunderts*, Leipzig, 1937-1952, I, 396-398· II, 507.

Περγαμηνή πλην κάποιων φύλλων από χαρτί (φφ. 271-272, φφ. 273-274), φφ. 406, στήλ. 2.

Τα φφ. 1 - 272^v έχουν διαστάσεις 360 X 275 και το τμήμα αυτό χρονολογείται στον 11^ο αιώνα. Στην παρούσα του μορφή καλύπτει την χρονική περίοδο 5 Δεκεμβρίου με 17 Δεκεμβρίου, αλλά πολύ πιθανόν να επεκτεινόταν και να κάλυπτε όλο το Δεκέμβριο. Τα φφ. 273 - 419 έχουν διαστάσεις 355 X 258 και χρονολογούνται στον 10^ο αιώνα⁵¹⁷ καλύπτοντας τη χρονική περίοδο 4 - 27 Δεκεμβρίου⁵¹⁸. Σύμφωνα με τον Ehrhard, το α' τμήμα του Κώδικα (φφ. 1 - 272^v) αποτελεί ένα αντίγραφο του Μεταφραστικού μηνολογίου για το μήνα Δεκέμβριο. Το β' τμήμα, παρά την αποσπασματική του κατάσταση, αποτελεί ένα καλό τεκμήριο του β' μισού του 9^{ου} αιώνα μέχρι και την εμφάνιση των Μηνολογίων.

Η γραφή είναι μικρογράμματη, στρογγυλόσχημη με πάχος ενώ φαίνεται διαφορετικά βυζαντινά χέρια να έχουν συγγράψει τον Κώδικα καθώς η γραφή σε κάποια σημεία είναι πολύ πιο σκληρή με έντονο μαύρο μελάνι. Η ημερομηνία, ο τίτλος και τα αρχικά γράμματα είναι με κόκκινο μελάνι, όπως και το περίγραμμα και η διακόσμηση. Τα αρχιγράμματα, επίσης, είναι με κόκκινο μελάνι, ευμεγέθη και διακριτικά διακοσμημένα, ενώ συνήθως προεκβάλλονται δηλώνοντας κατ' αυτό τον τρόπο την αλλαγή παραγράφων. Λεπτή πρόχειρη διακοσμητική ταινία διαχωρίζει τα κείμενα μεταξύ τους. Το χειρόγραφο είναι δίστηλο χωρίς σταθερό αριθμό αράδων ανά στήλη, που συνήθως είναι 31-32 αράδες. Στην πάνω δεξιά γωνία του κάθε δεξιού φύλλου σημειώνεται σταθερά με αραβική αρίθμηση ο αριθμός του φύλλου. Φαίνεται να επεμβαίνει στο κείμενο ένα δεύτερο χέρι, το οποίο λειτουργεί διορθωτικά στο κείμενο. Γίνονται διορθώσεις αλλά και προσθήκες στο περιθώριο, οι οποίες δηλώνονται με

⁵¹⁶ Ο Παπαδόπουλος - Κεραμεύς χαρακτηρίζει το χειρόγραφο αυτό ως Συναξάριο με 406 φύλλα. Βλ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, *Ιεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη, Β'*, 29.

⁵¹⁷ Σύμφωνα με τον Ehrhard η χρονολόγηση του β' τμήματος στον 10^ο αιώνα είναι αβάσιμη καθώς η γραφή του παραπέμπει στον 11^ο αι.. Ο 10^{ος} αι. θα μπορούσε να υποστηριχθεί από την κατασκευή του. Βλ. Ehrhard, *Überlieferung I*, 397, υποσημ. 1.

⁵¹⁸ Ο Παπαδόπουλος - Κεραμεύς δίνει άλλα στοιχεία για τον Κώδικα, ενώ υποστηρίζει την ύπαρξη διαφόρων γραφών. Για περαιτέρω, βλ. Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, *Ιεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη, Β'*, 29.

χαρακτηριστικό σύμβολο στο διάστιχο παραπέμποντας στο περιθώριο, π.χ φ. 367^v.

Ο γραφέας φαίνεται να συγχέει τα ομόηχα φωνήεντα ι/η/υ/ει/οι (φ. 363^r έμεθυμίτο, άθλήας, είκολουθη, φ. 368^v έποίεισεν, ύγηή, έπιδή, φ. 370^r σιμίον, φ. 371^r θειλεία, φ. 374^v έργιγορούια, έγγείζειν, θρείνω, φ. 376^r θοίρας, κ.ά) και είθισται να σημειώνει το απαρέμφατο του ενεστώτα της ενεργητικής φωνής σε – ην (π.χ φ. 363^r ύπάρχην, 363^v πιστεύην). Επίσης, συγχέει τα ομόηχα φωνήεντα ο/ω (φ. 370^r ώσις, δημωσία, φ. 375^v πώσο, φ. 377^r κολύονται, φ. 378^r ειδώλου,) , τα ε/αι (φ. 370^v έμαι, άγνωοϋντες) ιδιαίτερα στη γενική πληθυντικού και στην αιτιατική ενικού. Τα *nomina sacra* συχνά συντομογραφούνται. Παρατηρείται ασυνέπεια του γραφέα στον τονισμό, λανθασμένος διαχωρισμός λέξεων (φ. 362^v πρò έκοπτεν, 363^v πρòς είκει, 364^r πρòς έφθέγξατω, μη δέ μία) ενώ παρατηρείται στο κείμενο το φαινόμενο της κράσης (π.χ. φ. 371^v κάγώ), της έκθλιψης (π.χ. φ. 371^r δί ής, φ. 371^v δί ών) και της πρόκλισης (π.χ έξευονύμον). Δεν λείπουν, επίσης, τα γνωστά αντιγραφικά λάθη των γραφέων (σφάλματα ομοιοφωνίας, απλογραφίας, διττογραφίας, κ.ά.). Τα διαλυτικά στο -ι- και το -υ- σημειώνονται πολύ συχνά ενώ η υπογεγραμμένη απουσιάζει εντελώς.

φφ. 362-380: *Μηνι τῷ αὐτῷ εἰς τὴν κδ' βίος καὶ πολιτεία καὶ μαρτύριον τῆς ἀγίας
Εὐγενίας καὶ τῶν αὐτῆς γονέων.*

Θεσσαλονίκη, Μονή Βλαταίων 4⁵¹⁹

B

Μηνολόγιο Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου (ελλιπές)

Περγαμηνή?, φφ. 301, 340 X 230, 11^{ος} αιώνας⁵²⁰

Ο Κώδικας αυτός φέρει το βασικό περιεχόμενο ενός Μηνολογίου για τους μήνες Νοέμβριο – Δεκέμβριο, στο οποίο όμως ενσωματώνονται, σε λανθασμένο σημείο ημερολογιακά, τρία μεταφραστικά κείμενα. Περιλαμβάνει Βίους, Μαρτύρια,

⁵¹⁹ Βλ. Σ. Ευστρατιάδης, *Αγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Αθήνα: Αποστολική Διακονία 1995, 13-16· Ehrhard, *Überlieferung*, III, 187-189.

⁵²⁰ Ο Ευστρατιάδης είχε χρονολογήσει τον κώδικα στον 13^ο αιώνα. Σχετικά με την χρονολόγηση του κώδικα, βλ. Ehrhard, *Überlieferung* III, 187, υποσημ. 1.

Διηγήσεις, Ομιλίες, Λόγους και, τέλος, 6 Ομιλίες του Ιωάννη Χρυσοστόμου για τη Νηστεία.⁵²¹

Η γραφή είναι μικρογράμματη και σε κάποια σημεία δυσανάγνωστη. Ο τίτλος σημειώνεται με κεφαλαιώδεις χαρακτήρες και το αρχίγραμμα κάθε βίου διακοσμείται. Μία μεσαίου πλάτους διακοσμητική ταινία, που βρίσκεται πριν τον τίτλο, χωρίζει τα κείμενα. Το χειρόγραφο είναι δίστηλο, χωρίς σταθερό αριθμό αράδων ανά στήλη, έχοντας περίπου από 36 μέχρι και 39 αράδες σε κάθε στήλη. Αν και το κείμενο δεν είναι χωρισμένο σε παραγράφους, εντούτοις παρατηρείται η προεκβολή κάποιων γραμμάτων στο περιθώριο, που είναι ευμεγέθη. Στην πάνω δεξιά γωνία του κάθε δεξιού φύλλου με αραβική αρίθμηση δηλώνεται ο αριθμός του φύλλου, που στις περισσότερες περιπτώσεις, στα φύλλα που εκτείνεται ο Βίος της Αγίας μάλιστα, η αρίθμηση είναι διπλή, π.χ. το κείμενο αρχίζει στο φ. 199/200^r και ολοκληρώνεται στο φ. 210/211^r και μόνο τα φ. 204 και 205 δε φέρουν διπλή αρίθμηση.

Στο κείμενο φαίνεται να επεμβαίνει ένα άλλο χέρι επιχειρώντας να δώσει τις σωστές γραφές ή προσθέτοντας γράμματα που εκ παραδρομής απουσιάζουν και τα οποία σημειώνονται στο διάστιχο (π.χ. φ.201/202^r γνώ(*add.* –σις *i.l.*), πολ(*add.* – λ- *s.l.*)η, φφ. 202/203^r ταυτα, 203/204^r ιδει(*add.* –η- *s.l.*)αν). Σε κάποια σημεία το μελάνι είναι πιο έντονο και αυτό ενδεχομένως να οφείλεται στην πίεση που ασκεί ο αντιγραφέας/διορθωτής στο καλάμι του. Ένα δεύτερο χέρι αρχίζει από το φ. 245 και ένα τρίτο από το φ. 275^v στο μέσο της στήλης⁵²².

Ο γραφέας του χειρογράφου κάνει σημαντικά ορθογραφικά λάθη και φαίνεται να μην είναι επαρκής. Είναι αβέβαιος για την ορθογραφία των ομόηχων ι/η/υ/ει (π.χ. φ.200/201^v ἐπηδεῖκνοιται, φ.204^r σωματικεῖν, κροιφιοις, πυήσασα, φ.205^v ὕ πρεσβύτεροι, φ.207/208^r δηπλοῦν, φ.208/209^v θηότιτος) παρουσιάζοντας εν μέρει μια τάση ιωτακισμού (π.χ. φ.201/202^v θρισκία, φ. 203/204^r ἀγάπιν, φ.204^r διμοσία,

⁵²¹ Στο φ. 75^v υπάρχει χρονολογημένο βιβλιογραφικό σημείωμα: «ἐγρά(φη) ταῦτ(α) χειρὶ Λέ(ον)τ(ος) πρ(ωτονο)τ(α)ρί(ου) τ(ῆς) Αλεξανδρείας ἰνδ. γ' τοῦ ἔτους ,ςχγ' καὶ οἱ ἀναγινώσκ(οντες) εὐχεσθε ὑπὲρ αὐτοῦ». Αυτή η σημείωση χρονολείται στο 1094/95. Βλ. Ehrhard, *Überlieferung* III, 187, υποσημ. 1.

⁵²² Ehrhard, *Überlieferung* III, 187, υποσημ. 1.

φ.205^r συνείδισιν, φ.206/207^r ἔλλινας, ἐκκλισίας, κ.τ.λ.), ενώ συγχέει την ορθογραφία των φωνηέντων ο/ω (π.χ. φ.200/201^v ἐνόπιον, φ.204^r καθός, αγονιζομένης, ἀπολείας, φ.205^r σοφροσύνει, φ.208/200^r ἄνθρωπον, ἔροτος) και ε/αι (φ.200/201^r τόται, 205^r γεννέως, φ.207/208^r φεδρόν, φ.207/208^v εωνίου). Δεν χωρίζει σωστά τις λέξεις (π.χ. φ.201/202^r ἐν ἔβαλον, φ. 202/203^v προς ἐφθεγξα, κατ ἐξουσιάζουσιν, φ.207/208^v ὑμ ἄς, φ.210/211^r καθ ὡς) ή προχωρά σε συνδυασμούς δύο λέξεων σε μία χρησιμοποιώντας την πρόκλιση (π.χ. φ.201/202^v διοπτασίας, προσαντόν, καθεαυτούς, φ.202/203^r ἐνομωνοία, φ.203/204^r μεθόρκου, παρημῶν, διαυτής, φ.207/208^v συνεμοί κ.ά. Ο τονισμός του χειρογράφου είναι συνήθως λανθασμένος ενώ παρατηρείται στο κείμενο το φαινόμενο της κράσης (π.χ. φ.205^r καγὸ, φ.209/210^v κακεῖ) και της ἐκθλιψης (π.χ. φ.201/202^r ἄλλ ἕκαστος, φ.203/204^r ἄλλ ἐπειδὴ, φ.204^r δι' αὐτῆς). Σε κάποιες περιπτώσεις ο γραφέας αποφεύγει την αναμενόμενη αφομοίωση των λέξεων, όπως για παράδειγμα φ.201/202^v ἐνφανίσαντας, φ.202/203^v ἐνμένωμεν, φ.205^v συνφῶνως, κ.ά. Δεν λείπουν, επίσης, τα γνωστά αντιγραφικά λάθη των γραφέων (σφάλματα ομοιοφωνίας, απλογραφίας, διπτογραφίας, κ.ά.). Τα διαλυτικά στο -i- και το -u- σπάνια σημειώνονται και η υπογεγραμμένη απουσιάζει εντελώς. Κάποια γράμματα παρουσιάζονται και στην κεφαλαιογράμματή τους μορφή, όπως το –σ-, και πολύ πιο συχνά το –ν- και το –μ-.

φφ. 200^r-211^r: Inc. Βασιλευτότος ἐν τῇ μεγάλῃ Πώμῃ Κομμόδου....

B' Παραλλαγή

Bodleianus Laudianus 69⁵²³

O

Oxford, Bibliotheca Bodleiana Oxoniensis

Μηνολόγιο Δεκεμβρίου (4 Δεκεμβρίου – 26 Δεκεμβρίου)

Περγαμηνή, φφ.324, 37X24, 10ος (τέλη) - 11^{ος} αιώνας⁵²⁴, ἀκέφαλο και κολοβό

⁵²³ H. O. Coxe, *Bodleian Library Quatro Catalogues I Greek Manuscripts*, Oxford: Bodleian Library 1969, 552-554· Ehrhard, *Überlieferung*, I, 516-518· C. Van De Vorst – H. Delehaye, *Catalogus Codicum Hagiographicorum Graecorum Germaniae Belgii Angliae*, [Subsidia Hagiographica 13], Bruxellis 1913, 336-338.

Περιλαμβάνει Εγκώμια, Βίους και Μαρτύρια αγίων, και μία ομιλία για τη Γέννηση του Χριστού. Προηγείται σύντομο αγιολογικό απόσπασμα και έπειτα ακολουθούν τα προαναφερθέντα κείμενα.

Ο Βίος της Αγίας φαίνεται να έχει γραφεί από διαφορετικούς γραφείς, καθώς παρατηρούμε εμφανείς διαφορές στη γραφή. Διαφορετικά χέρια που εναλλάσσονται μεταξύ τους και το καθένα έχει τη δική του ξεχωριστή χαρακτηριστική τεχνική, κάνουν προφανή την ιδιαιτερότητα του κάθε γραφέα. Επιπλέον, υπάρχει χρήση του κόκκινου μελανιού, ενώ εξαιτίας της μεγάλης περικοπής των υψηλών περιθωρίων των φύλλων οι περισσότερες ημερομηνίες έχουν χαθεί.

Η γραφή είναι μικρογράμματη και σε κάποια σημεία δυσανάγνωστη. Ο τίτλος σημειώνεται με εναλλαγή κεφαλαίων και μικρογράμματων χαρακτήρων και το αρχίγραμμα κάθε βίου διακοσμείται διακριτικά. Στο περιθώριο πάνω ή δίπλα από τον τίτλο ένα μεταγενέστερο χέρι έρχεται να σημειώσει την ημερομηνία με λατινικούς χαρακτήρες. Το χειρόγραφο σε κάποια φύλλα φαίνεται να είναι δίστηλο με 33 αράδες ανά στήλη, ενώ σε άλλα σημεία το κείμενο αναπτύσσεται κανονικά, όπως και στα φύλλα 278^v-293, όπου βρίσκεται το κείμενο του Βίου της αγίας Ευγενίας. Αν και το κείμενο δεν είναι χωρισμένο σε παραγράφους, εντούτοις παρατηρείται η προεκβολή κάποιων γραμμάτων στο περιθώριο, τα οποία είναι ευμεγέθη. Στην πάνω δεξιά γωνία του κάθε δεξιού φύλλου με αραβική αρίθμηση δηλώνεται ο αριθμός του φύλλου. Παρατηρείται σε κάποια φύλλα διπλή αρίθμηση με απόκλιση 10 φύλλων μεταξύ τους ενώ είναι εμφανής η προσπάθεια διόρθωσης της αρίθμησης από κάποιον γραφέα με τη διαγραφή της μίας εκ των δύο, π.χ. ο Βίος της αγίας Ευγενίας αρχίζει στο φ. 279^r το οποίο φέρει και την αρίθμηση 289^r.

Σε κάποια σημεία το μελάνι είναι πιο έντονο και αυτό ενδεχομένως να οφείλεται στην πίεση που ασκεί ο αντιγραφέας/διορθωτής στο καλάμι του. Ένα δεύτερο χέρι έρχεται να δώσει επεξηγήσεις λέξεων στο περιθώριο με σύμβολο το οποίο

---

⁵²⁴ Ο Ehrhard δεν αποκλείει την συγγραφή του κώδικα στα τέλη του 10^{ου} αιώνα. Βλ., Ehrhard, *Überlieferung I*, 517, υποσημ. 1.

εντοπίζουμε στο διάστιχο και το οποίο μας παραπέμπει στο περιθώριο για να δηλωθούν οι προσθήκες ή οι επεξηγήσεις, π.χ. φ. 283^v, 284^r.

Το χειρόγραφο είναι σε μεγάλο βαθμό ορθογραφημένο, δεν εντοπίζονται στο κείμενο σοβαρά ορθογραφικά λάθη, σύγχυση των ομόηχων φωνηέντων ενώ απουσιάζουν τα συχνά αντιγραφικά λάθη. Ο τονισμός του χειρογράφου είναι συνήθως λανθασμένος καταρρίπτοντας στοιχειώδεις κανόνες, όπως ότι η περισπωμένη δεν σημειώνεται στην προπαραλήγουσα συλλαβή. Τα διαλυτικά στο ι- και το -υ- σημειώνονται συχνά και η υπογεγραμμένη απουσιάζει εντελώς. Κάποια γράμματα παρουσιάζονται και στην κεφαλαιογράμματή τους μορφή, όπως το -σ-, το -γ- και το -κ-.

φφ. 278^v-293: Πρᾶξις τῆς ἀγίας Εὐγενίας τῆς παρθ(ένου) ἐν Ἀλεξανδρεία
εὐ(λόγησ)ον

add. in margine superior <† Βίος καὶ πολητία της ἀγίας ὁσῆομάρτιρος Ευγενίας της
ἐν ἀλέξανδρεία εὐ(λόγησ)ον> *alt. manu*

Parisinus Graecus 1491⁵²⁵

P

Paris, Bibliothèque Nationale de France

(Olim Colbertinus 450, Postea Regius 2024⁴)

Μηνολόγιο Δεκεμβρίου (14 Δεκεμβρίου – 29 Δεκεμβρίου)

Χαρτί, 37,8 X 24 εκ., φφ. 245, στήλ. 2 από 33 αράδες η κάθε μία, 10^{ος} αι⁵²⁶.

Ο Κώδικας είναι ακέφαλος και κολοβός. Περιλαμβάνει πέραν από τους Βίους, τα Μαρτύρια Αγίων και Εγκώμια, μία κατήχηση – επιτάφιο λόγο για τη μητέρα του Θεοδώρου Στουδίτη, Θεοκτίστη, έξι ομιλίες για τη γέννηση του Χριστού και τρεις ομιλίες για τα βρέφη της Βηθλεέμ.

⁵²⁵ H. Omont, *Catalogus Codicum Hagiographorum Graecorum Bibliothecae Nationalis Parisiensis*, Paris 1896, 175-177· H. Omont, *Inventaire Sommaire des Manuscrits Grecs de la Bibliothèque Nationale*, II, Paris 1888, 64· Ehrhard, *Überlieferung I*, 512-516.

⁵²⁶ Ο Omont στον Κατάλογό του τοποθετεί τον κώδικα στον 9^ο-10^ο αι, βλ. Omont, *Catalogus Codicum*, 175.

Το χειρόγραφο αυτό παραδίδει το κείμενο της 2^{ης} παραλλαγής του βίου της αγίας Ευγενίας στα φφ. 169^v-182 υπό τον τίτλο *Πρᾶξις τῆς ἀγίας Εὐγενίας τῆς παρθένου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ*, το οποίο ακολουθείται από το κείμενο της 3^{ης} παραλλαγής του βίου της Αγίας στα φφ. 182-186 υπό τον τίτλο *Υπόμνημα τῶν ἀγίων μαρτύρων Εὐγενίας καὶ Βασίλλης, Πρωτᾶ καὶ Υακίνθου*. Ενδέχεται τα 2 κείμενα να αποτελούσαν αρχικά ένα ενιαίο κείμενο.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες των καταλόγων χειρογράφων φαίνεται ότι ένα πολύ μεγάλο τμήμα του Κώδικα έχει χαθεί. Ο Ehrhard χρονολογεί τον Κώδικα στον 10^ο αιώνα και με ισχυρά επιχειρήματα υποστηρίζει ότι είναι λίγο μεταγενέστερος του Κώδικα Χάλκης 88 (βλ. περιγραφή πιο κάτω). Επίσης, υποστηρίζει ότι η παρουσία της εορτής της μητέρας του Θεοδώρου Στουδίτη, καταχώρηση που απουσιάζει από το χειρόγραφο V, θέτει πιθανό το χειρόγραφο να γράφτηκε για τη Μονή Στουδίου και στο παρελθόν να ανήκε στη βιβλιοθήκη της⁵²⁷.

Η γραφή είναι μικρογράμματη, καθαρή και στρογγυλόσχημη, ενώ οι κεραίες κάποιων γραμμάτων όπως π.χ του λ, ζ, κ, δ, γ, εκτείνονται έντονα. Στην αρχή του κάθε κειμένου σημειώνεται στην κορυφή συντομογραφημένα με κεφαλαία γραμμένα *μη(νι) τῶ ἀντ(ῶ)* και η ημερομηνία με ελληνικούς κεφαλαιογράμματος χαρακτήρες. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι στο φ. 182^r όπου ξεκινά το κείμενο της 3^{ης} παραλλαγής του Μαρτυρίου της Βασίλλας και της συνοδίας της δεν σημειώνεται στην κορυφή ο μήνας και η ημερομηνία· ενδεχομένως αυτό να είναι ένα στοιχείο που υποδηλώνει ότι το κείμενο αυτό αποτελούσε αρχικά τμήμα του αρχικού και κύριου βίου της αγίας Ευγενίας ο οποίος, όπως προαναφέρθηκε, προηγείται.

Πρόκειται για απλό Κώδικα με διακόσμηση την οποία θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε απαρχαιωμένη. Μεταξύ των κειμένων υπάρχει μία λεπτή διακοσμητική ταινία, ωστόσο, αν μετά την ολοκλήρωση ενός κειμένου υπάρχει κενός χώρος αυτός είθισται να διακοσμείται με πρόχειρη λεπτή διακοσμητική ταινία που ακολουθείται από μικρούς σταυρούς. Ο τίτλος γράφεται με κεφαλαία

⁵²⁷ Ehrhard, *Überlieferung* I, 515.

γράμματα και υπάρχει διαχωρισμός του κειμένου σε παραγράφους –κατά βάση αυθαίρετος και λανθασμένος, που δηλώνεται είτε με την προεκβολή του πρώτου γράμματος του επόμενου στίχου έξω από το περιθώριο είτε αφήνοντας ένα μικρό κενό στο εσωτερικό του κειμένου ανάμεσα στην τελευταία λέξη και την πρώτη της επόμενης παραγράφου. Τα φύλλα είναι αριθμημένα στην πάνω δεξιά γωνία του κάθε δεξιού φύλλου με αραβική αρίθμηση, ενώ παρατηρούμε στα φφ. 175^r και 183^r στο χαμηλό περιθώριο τα γράμματα ξε' και ξστ' αντίστοιχα, που φαίνεται να δηλώνουν τα τετράδια και ενδεχομένως να αποτελεί την αρίθμηση του παρασκευαστή του χειρογράφου πριν ακόμη αυτό γραφεί, μιας και η μελάνη είναι πιο ξεθωριασμένη.

Υπάρχουν ελάχιστα ορθογραφικά και γραμματικά λάθη. Τα *nomina sacra* συχνά βραχυγραφούνται, όπως και οι λέξεις *πατήρ, μήτηρ, οὐρανός, σωτηρία* κ.τ.λ. Τα διαλυτικά στο -i- και -u- σπάνια εντοπίζονται και η υπογεγραμμένη προσγράφεται 2 φορές φ.179^r *ὦι*, φ.186^r *τῶι*. Παρατηρείται έγκλιση τόνου, καθώς και το φαινόμενο της κράσης (φφ.170^v/183^r *ἀπάλλήλων*, φ.179^r *μεταυτουῦ*, φ.180^r *μετᾶλλα*, φ.182^r *καμοῖ, ταῦτα*), της έκθλιψης (φ.182^v *ἀλλ' ἵνα*, φ.183^r *μετ' ἔμοῦ*, φ.184^v *ἀλλ' ἀπεκρίθη*). Χαρακτηριστική είναι η χρήση μίας μικρῆς οριζόντιας αγκύλης όταν μία σύνθετη λέξη χωρίζεται ανάμεσα σε δύο αράδες (π.χ.φ.169^v *μεγαλοπρεπέστατον*, φ.171^v *ειδωλολατρείας*, φ.178^r *μεγαλοπρέπεια*, φ.183^r *όλοκλήρους*). Ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι ο τρόπος που ο γραφέας σημειώνει την κατάληξη –ος (π.χ φ.173^v *ἐκεῖνος*, φ.174^r *ἔπαρχος*, φ.180^v *δεξάμενος*, φ.181^r *σύγκλητος*) και μία φορά, ίσως εκ παραδρομῆς, της κατάληξη –ως (π.χ φ. 181^v *τέως*)· ενδεχομένως αυτό γίνεται για εξοικονόμηση χώρου.

Σε κάποια σημεία το κείμενο είναι φθαρμένο και μόνο με τη βοήθεια του V μπορέσαμε να το αποκαταστήσουμε. Σύμφωνα με τον Ehrhard, από το φ. 199 και εξής παρατηρείται μία διαφορετική γραφή και τίθεται το ερώτημα εάν το δεύτερο χέρι είναι σημαντικά μεταγενέστερο του πρώτου.

φφ. 169^v-182: *Πρᾶξις τῆς ἀγίας Εὐγενίας τῆς παρθένου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ*

φφ. 182-186: *Υπόμνημα τῶν ἀγίων μαρτύρων Εὐγενίας καὶ Βασίλλης, Πρωτᾶ καὶ Ἰακίνθου.*

Vaticanus Graecus 1608⁵²⁸

V

Vatican, Bibliotheca Apostolica Vaticana
(olim Cryptoferratensis 31)

Μεταφραστικό Μηνολόγιο

Περγαμηνή και κάποια φύλλα χάρτινα, φφ. 207, 25 X 20, δίστηλο, 12^{ος} – 13^{ος} αιώνας.

Πρόκειται για Ιταλοελληνική συλλογή αγιολογικού περιεχομένου, πράγμα που γίνεται έκδηλο από τις πολυάριθμες ρωμαϊκές και ιταλικές γιορτές μαρτύρων που έχει καταχωρημένες.

Το χειρόγραφο αυτό παραδίδει το κείμενο της 2^{ης} παραλλαγής του βίου της αγίας Ευγενίας στα φφ. 51^v-61 με τον τίτλο *Πράξεις τῆς ἁγιωτάτης Εὐγενίας τῆς παρθένου· εὐλόγησον πάτερ*, το οποίο ακολουθείται από το κείμενο της 3^{ης} παραλλαγής του βίου της Αγίας στα φφ. 182-186 υπό τον τίτλο *Υπόμνημα τῶν ἁγίων μαρτύρων Εὐγενίας καὶ Βασίλλης, Πρωτᾶ καὶ Υακίνθου*. Ενδέχεται τα δύο κείμενα να αποτελούσαν αρχικά ένα ενιαίο κείμενο.

Ο Κώδικας είναι παλίμψηστος και σε αρκετά σημεία έχει φθαρεί, ενώ η περγαμηνή δεν είναι σε καλή κατάσταση· δεν είναι καλά στιλβωμένη σε σημείο που να φαίνεται το κείμενο που προϋπήρχε. Η αρίθμηση στην πάνω δεξιά γωνία του κάθε recto φύλλου με αραβικούς αριθμούς ενδεχομένως να έγινε από μεταγενέστερο χέρι. Ως αποτέλεσμα της φθοράς από την υγρασία έχουν σβηστεί από την πάνω δεξιά γωνία οι αριθμοί των τετραδίων. Τα φφ. 161-170^v γράφτηκαν από ένα άλλο βυζαντινό χέρι, ενώ διαφορετικοί γραφείς έγραψαν τα φφ. 171-207^v.⁵²⁹ Η ακολουθία των κειμένων δηλώνεται με την ένδειξη ενός γράμματος του ελληνικού αλφαβήτου είτε στο περιθώριο πάνω από τον τίτλο είτε στο αριστερό

⁵²⁸ F. De Cavallieri, *Catalogus Codicum Hagiographicorum Graecorum Bibliothecae Vaticanae*, Bruxellis 1899, 137-140· C. Giannelli, *Codices Vaticani Graeci 1485-1683*, 1950, 266-269· Ehrhard, *Überlieferung*, III, 804-805.

⁵²⁹ Ο Giannelli, στηριζόμενος τόσο στα σημειώματα που διάβασε στα δύο πρώτα φύλλα του Κώδικα όσο και σε λεπτομέρειες των χειρογράφων, επισημαίνει την ύπαρξη πολλών γραφών αλλά και την παρουσία ενός γραφέα ιταλοελληνικής καταγωγής που με κομψό τρόπο και ιδιαίτερα προσεχτική χρήση του καλαμιού του διορθώνει σωστά το κείμενο. Βλ., F. De Cavallieri, *ό.π.*, 268.

περιθώριο πριν τον τίτλο. Κατά τον τρόπο αυτό μπορούν να καταγραφούν τα απολεσθέντα κείμενα.

Η γραφή είναι μικρογράμματη, δυσανάγνωστη και το κείμενο είναι σε κακή κατάσταση και πυκνογραμμένο. Ο τίτλος σημειώνεται με μικρούς χαρακτήρες ενώ παρατηρείται ιδιαίτερη διακόσμηση στο αρχίγραμμα κάθε βίου (φ. 151^v), όπου σε κάποιες περιπτώσεις χρησιμοποιείται το κίτρινο και κόκκινο χρώμα (φ. 171, φ.125^v). Μία λεπτή διακοσμητική ταινία χωρίζει τα κείμενα, ενώ παρατηρούνται κενά στο κείμενο (π.χ φ.57^v, φ.62^v), όπου ενδεχομένως ο γραφέας να είχε αφήσει κενό χώρο για μικρογραφία που εν τέλει έμεινε ατελής. Το κείμενο δεν είναι χωρισμένο σε παραγράφους και ο γραφέας δεν είναι συνεπής στις αράδες κάθε στήλης, οι οποίες κειμούνται από 29 μέχρι 30. Υπάρχουν διορθώσεις ή προσθήκες στο περιθώριο (π.χ φ. 63^r ἦν δυνάμαϊως, φ.64^r (ἀπο)καταστήναι) που δηλώνονται με χαρακτηριστικό σημάδι στο κείμενο. Παρατηρούμε ένα άλλο χέρι να επεμβαίνει στο κείμενο κάνοντας διορθώσεις και σημειώνοντας τις σωστές γραφές στο διάστιχο (φ.62^r ὑμᾶς, ἀποκαταστήση, φ.63^r τίνων, ὑμῶν, κάμψετε, φ.63^v μα(κα)ρίαν, γινόσκων, φ.64^r (τό)πω, φ.64^v δύνασ(θαι)).

Ο γραφέας του χειρογράφου φαίνεται να είναι εντελώς ανορθόγραφος. Συγχέει τα φωνήεντα ι/η/υ/ει (π.χ φ.61^v ἐπιδει, ἔχεις ἀπολαβὴν, ἀπολίψει, εἶσαν, βασιλικη, φ.62^r ἡσιν, ἡτης, ἡδὴν, νίπηον, φ.63^v ἐκτήνασα, φ.64^r σισμός, ἡστική, γηνομένων, σκοτηνὶ, φ.64^v λήψανον), τα ο/ω (π.χ φ. 61^r λεγῶντων τὸν ρωμαίων, τῶν ἐμόν σπλάγχνον, σύνδεσμως, μωχθηρῶν, φ.62^v δύω, φ. 64^r εἶδολον, φ.64^v ἔχωντα) και τα ε/αι (φ. 61^v κερὸς, ὑποτέμνοντε, φ.62^r κλέουσα, φ.62^r γεγωναίνε). Το κείμενό του αμαυρώνεται από συνδυασμούς δύο ή τριών λέξεων που έχουν συμπυχθεί σε μία λέξη (φ.61^v φιλιτῆς, φ.62^r ἀλλαγινόσκε). Σύνθετες λέξεις χωρίζονται από το α' συνθετικό τους (φ.62^r πρὸς ἐνέγκωσιν, κατό πτρίζεσθαι, εἶσα ἐτοῦς, φ.62^v κατὰ φηλί, παρὰ χρήμα, πρὸς ἀγωρεύειν, φ.63^r κατὰ γγέλουσιν, κατὰ πατοῦσιν, ἀπὸ χωρίζουσιν, φ.63^v σὺν κατὰ τοίθημοι, διὰ φημηστή, πρὸς ἀχθῆναι, φ.64^r πρὸς εὐχεσθαι) ή διασπώνται στα συστατικά τους μέρη χωρίς κανένα προφανή λόγο (φ.61^v πρὸς αἰ πορήσω, ἐ αὐτήν, πᾶν αχράντου, φ.62^r αἰ ὦ

νίου, ἀλλ ἄ, φ.62^v χρῖστι ἄ νη, ἡμέρ ἄν, μετὰ ξὺ, δι ἀθέσεως, φ. 63^r ἐ ἄν, βο ἡθήναι, φ.63^v υἱ ὦ). Ο τוניσμός δεν είναι εντελώς λανθασμένος, ωστόσο παρουσιάζονται σημαντικά λάθη που καταρρίπτουν στοιχειώδεις κανόνες, όπως ότι η προπαραλήγουσα συλλαβή δεν περισπάται (φ.62^r τερπνῶτητος, δωκῆσειται, φ.62^v θειῶτατοι, φ.64^r λεγῶμενα) ή ότι τα βραχέα φωνήεντα δεν λαμβάνουν περισπωμένη. Εντούτοις, κατά παράδοξο τρόπο παρατηρείται κάποιες φορές και το φαινόμενο της ἐγκλισης (π.χ. φ. 61^v αἵματός σου, ἐπίστευσάς μοι, φ.62^v ποιήσόν με, ἐπέτρεψάν μοι, φ.63^v ὀνόματός σου). Επίσης, παρατηρείται στο κείμενο το φαινόμενο της κράσης (π.χ. φ.61^v καμοῖ, φ.62^r μετεμοῦ, ἀπαλήλοις) και πιο σπάνια της ἐκθλιψης (π.χ. φ. 61^v ἀλλ ἴνα, φ.62^v μεθ ἐαυτῆς, φ.63^r παρ' ἐαυτω). Σε κάποιες περιπτώσεις ο γραφέας αποφεύγει την αναμενόμενη αφομοίωση των λέξεων, όπως για παράδειγμα φ. 61^v συνκλίτου ἀντί συγκλήτου, συγγενῆς ἀντί συγγενῆς, φ. 63^r συνζυγίων ἀντί συζυγίων, φ.64^r συνπαρέστο ἀντί συμπαρέστο, φ.64^v συγγενῶν ἀντί συγγενῶν.

Τα διαλυτικά πάνω ἀπό το -ι- και το -υ- σημειώνονται τις περισσότερες φορές και η υπογεγραμμένη προσγράφεται μία φορά (φ.64^v ἄρτωϊ). Κάποια γράμματα, ἀν και σπάνια, παρουσιάζονται και στην κεφαλαιογράμματή τους μορφή, όπως για παράδειγμα το -ν- (φ.64^v ἡμέραν), το -σ- (φ.64^v συνεστάλη), το -γ- (φ.64^v εἰσήγαγεν).

φφ. 51^v-61: Πράξεις τῆς ἀγιωτάτης Εὐγενίας τῆς παρθένου· εὐλόγησον πάτερ

φφ.61-64^v: Μαρτύριον τῆς ἀγίας ὀσιομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ Εὐγενίας.

Γ' Παραλλαγή

Κωδ. Βιβλιοθήκης τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης 88⁵³⁰

C

Chalce, Bibliothecae Scholae Theologicae in Chalce Insula

Μηνολόγιο Δεκεμβρίου (5 Δεκεμβρίου – 29 Δεκεμβρίου)

⁵³⁰ H. Delehayе, «Catalogus Codicum Hagiographicorum Graecorum, Bibliothecae Scholae Theologicae in Chalce Insula», *AB* 44 (1926), 17-19· Ehrhard, *Überlieferung* I, 509-512.

Περγαμηνή καλής ποιότητας, 390 X 270 εκ., φφ. 285, δίστηλο από 36 αράδες η κάθε στήλη, 9^{ος} -10^{ος} αι⁵³¹.

Πρόκειται για Προμεταφραστικό Μηνολόγιο που αποτελεί χαρακτηριστικό και ολοκληρωμένο εκπρόσωπο του μηνός Δεκεμβρίου. Ο Κώδικας είναι ακέφαλος και κολοβός ενώ παρουσιάζει εσωτερικό κενό με αποτέλεσμα πολλά κείμενα να έχουν απολεσθεί. Στην παρούσα του μορφή παραδίδει διάφορα κείμενα αγιολογικού περιεχομένου, όπως Εγκώμια, Βίους και Μαρτύρια Αγίων.

Η γραφή είναι μικρογράμματη και γωνιώδης. Το κείμενο είναι ευανάγνωστο και τακτοποιημένο, γραμμένο με υποκίτρινο μελάνι. Τα γράμματα ακολουθούν τους χαραγμένους στίχους και σπάνια ξεφεύγουν από τα περιθώρια. Στην αρχή του κάθε κειμένου σημειώνεται στην κορυφή Δ Ε Κ Ε Μ Β Ρ Ι Ο Σ και τα κείμενα διαχωρίζονται με μία λεπτή διακοσμητική ταινία. Η ημερομηνία, που βρίσκεται μπροστά από τον τίτλο, αλλά και ο τίτλος, είναι γραμμένα με κεφαλαία γράμματα. Υπάρχει χωρισμός του κειμένου σε παραγράφους, που δηλώνονται είτε με την προεκβολή του πρώτου γράμματος του επόμενου στίχου στο περιθώριο είτε αφήνοντας ένα μικρό κενό ανάμεσα στην τελευταία λέξη και την πρώτη της επόμενης παραγράφου. Το αρχίγραμμα της κάθε παραγράφου είναι σε μικρογράμματη γραφή. Τα φύλλα είναι αριθμημένα στην πάνω δεξιά γωνία του κάθε δεξιού φύλλου με αραβική αρίθμηση από ένα μεταγενέστερο χέρι. Το φ. 223 διορθώνεται σε φ. 224 και προφανώς πρέπει να έγινε λάθος κατά την αρίθμηση των φύλλων. Δεν παρατηρείται χρήση του κόκκινου χρώματος.

Τα ορθογραφικά και γραμματικά λάθη είναι ελάχιστα, ενώ λίγες είναι οι περιπτώσεις που ο γραφέας συγχέει τα ομόηχα φωνήεντα ο/ω (π.χ φ. 225^v τῶ θυρορῶ αντί θυρωρῶ, φ. 226^r ὀμωτάτως αντί ὠμοτάτως), ε/αι (π.χ φ. 224^v γίνεσθαι αντί γίνεσθε) και ι/η/υ (π.χ φ. 225^v νόμημα αντί νόμιμα). Παρατηρείται το φαινόμενο της έγκλισης του τόνου, όπως και της κράσης/πρόκλισης (μετεμοῦ,

⁵³¹ Βασικό στοιχείο για την χρονολόγηση του Κώδικα στον 9^ο -10^ο αι. είναι η παρουσία Βίων αγίων ή η αναφορά σε αυτούς αγίων που έδρασαν κατά την περίοδο της Εικονομαχίας (π.χ Θεόδωρος ο Γραπτός, Θεοφάνης ο Ομολογητής, Θεόδωρος Στουδίτης). Επιπλέον, όσον αφορά στην προέλευσή του, αξιοπρόσεκτο στοιχείο είναι τα δύο εγκώμια προς τον Στουδίτη μοναχό Μιχαήλ. Βλ. Ehrhard, *Überlieferung I*, 512.

φ. 225^r ἀφοῦ, κᾶν). Τα διαλυτικά στο -ι- και -υ- δεν σημειώνονται πάντα, ενώ η υπογεγραμμένη απουσιάζει εντελώς. Το -σ- παρουσιάζεται στην επισεσυρμένη του μορφή αλλά και στην κεφαλιώδη.

Τα *nomina sacra* συχνά βραχυγραφούνται, όπως και οι λέξεις πατήρ, μήτηρ, ουρανός, σωτηρία κ.τ.λ. Ένα δεύτερο χέρι, ενδεχομένως λίγο μεταγενέστερο του πρώτου, συμπληρώνει στο περιθώριο κάποιες λέξεις, δηλώνοντάς τις με ένα χαρακτηριστικό σημαδάκι, όπως παραδείγματος χάριν στο φ. 225^r στην αριστερή στήλη στο αριστερό περιθώριο προστίθεται το άρθρο τῆ και στη δεξιά στήλη στο αριστερό περιθώριο η προσωπική αντωνυμία Ἐγώ.

φφ. 223-226v: ΛΔ' Μηγὶ τῶ αὐτῶ ΚΔ' Μαρτύριον τῆς ἀγίας Εὐγενίας καὶ τῆς
συνοδίας αὐτῆς.

Αρχές Κριτικής Έκδοσης

Κριτική Έκδοση Α' Παραλλαγής

Η Κριτική Έκδοση της Α' παραλλαγής του Βίου της αγίας Ευγενίας στηρίζεται σε δύο χειρόγραφα. Το χειρόγραφο *H*, που χρονολογείται από τον Ehrhard στο 10^ο αιώνα, και το χειρόγραφο *B* του 11^{ου} αι.. Για την εκπόνηση της Κριτικής Εκδόσεως της Α' παραλλαγής λήφθηκαν υπόψη και τα δύο χειρόγραφα καθώς παραδίδουν εξίσου καλές γραφές και φαίνεται να αποτελούν ανεξάρτητα απόγραφα πιθανόν κάποιου κοινού υπαρχετύπου.

Κριτική Έκδοση Β' Παραλλαγής

Η Κριτική Έκδοση της Β' παραλλαγής του Βίου της αγίας Ευγενίας στηρίζεται στα χειρόγραφα *P* του 9^{ου} - 10^{ου} αι., *O* του 10^{ου}-11^{ου} αι, και *V* του 12^{ου} - 13^{ου} αι.. Για την εκπόνηση της Κριτικής Εκδόσεως της Β' παραλλαγής λήφθηκαν υπόψη τα χειρόγραφα *O* και *P* που φαίνεται να στηρίζονται σε διαφορετικά απόγραφα του προτύπου αλλά και τα δύο παραδίδουν εξίσου καλές γραφές. Το *O* παραδίδει στο τέλος σε 37 αράδες (φ. 292^v και 293^r) κείμενο που περιγράφει εν συντομία τα μαρτύρια που υπέστη η Αγία. Το τμήμα αυτό απουσιάζει από τα χειρόγραφα *P* και *V* γεγονός που υποδηλώνει ότι οι γραφείς/αντιγραφείς των δυο χειρογράφων στηρίχθηκαν σε άλλα πρότυπα, απόγραφα του ίδιου κειμένου ή ενδεχομένως ο γραφέας του *O* να είχε υπόψη του κάποιο άλλο κείμενο του βίου της Αγίας.

Το κείμενο που παραδίδει το χειρόγραφο *V* φαίνεται να στηρίζεται σε ένα διαφορετικό απόγραφο του Βίου της αγίας Ευγενίας, καθώς παραδίδει με εντελώς διαφορετικό τρόπο το βίο και το μαρτύριο της Αγίας, ενώ υπάρχουν σημαντικές προσθήκες και παραλήψεις. Από μία παράλληλη ανάγνωση του κειμένου που παραδίδει το *V* με το λατινικό κείμενο που παραδίδει το βίο της Αγίας φαίνεται ότι το *V* μεταφράζει σε αρκετά σημεία ένα λατινικό κείμενο. Ως εκ τούτου, επιλέξαμε να παρουσιάσουμε το κείμενο του χειρογράφου *V* σε ξεχωριστό υπόμνημα, που ακολουθεί το κείμενο που παραδίδουν τα χειρόγραφα *O* και *P*, διευκολύνοντας έτσι τον αναγνώστη/μελετητή να διαβάσει το κείμενο χωρίς να επιβαρύνεται το κριτικό υπόμνημα, εστιάζοντας συνάμα στις κοινές

αναγνώσεις που παραδίδει το V. Όσον αφορά στο V λοιπόν, παρουσιάζεται η διπλωματική μεταγραφή του χειρογράφου.

Κριτική Έκδοση Γ' Παραλλαγής

Η Κριτική Έκδοση της Γ' παραλλαγής του Βίου της αγίας Ευγενίας στηρίζεται κυρίως στο χειρόγραφο C μιας και το χειρόγραφο αυτό είναι το πρωϊμότερο - χρονολογείται μεταξύ του 9^{ου} και 10^{ου} αι.- αλλά και μας παραδίδει αρκετά καλές γραφές και σε κάποια σημεία καλύτερες γραφές από τα χειρόγραφα P και V που επίσης λήφθηκαν υπόψη για την εκπόνηση της Κριτικής Εκδόσεως. Το C και το P φαίνεται να αποτελούν απόγραφα κοινού προτύπου ή πολύ κοντινών προτύπων, ενώ το V αντίγραφο ενός κειμένου που είχε υπόψη του και τις δύο παραδόσεις. Το V αν και χαρακτηρίζεται από πλήθος ορθογραφικών λαθών, παρουσιάζει προσθήκες και παραλήψεις στο κείμενο του Μαρτυρίου της Αγίας και της συνοδείας της. Παρόλα αυτά επιλέξαμε να συμπεριλάβουμε στην έκδοση το κείμενο V καθώς είναι αρκετές οι κοινές γραφές με το P στην παράδοση του κειμένου και σε συχνότερο βαθμό απ' ότι στη Β' παραλλαγή.

Αρχές που εφαρμόστηκαν σε όλες τις Κριτικές Εκδόσεις

Οι Κριτικές Εκδόσεις και των τριών παραλλαγών στηρίχθηκαν στα πορίσματα της κατάταξης των χειρογράφων του Βίου της αγίας Ευγενίας, που μας επέτρεψαν να καταλήξουμε στο στέμμα των κωδίκων. Υπήρξαν περιπτώσεις ωστόσο που στηριχθήκαμε σε κριτήρια κυρίως γλωσσικά (γραμματική, ύφος, νόημα), για να επιλέξουμε την κατά τη γνώμη μας σωστότερη γραφή ή για να συμπληρώσουμε το κείμενο.

Σε περίπτωση γραφών που είναι εξίσου σωστές, διατηρούμε τη γραφή του πρωϊμότερου χειρογράφου, δηλώνοντας τις άλλες γραφές που παραδίδονται στο Κριτικό Υπόμνημα. Όπου παρουσιάζονται στα κείμενα μη σωστές συντακτικές αρχές, στις οποίες όμως συμφωνούν όλα τα κείμενα των χειρογράφων κάθε παραλλαγής, επιλέξαμε να τις διατηρήσουμε. Όσον αφορά στη στίξη του

κειμένου, ακολουθήσαμε τους παραδοσιακούς κανόνες στίξης. Όσον αφορά στο διαχωρισμό των λέξεων, δεν ακολουθήσαμε την πρακτική των χειρογράφων καθώς δεν είναι συνεπής. Οι λέξεις που δεν χωρίζονται σωστά από τον γραφέα, παίρνουν τη σωστή τους μορφή χωρίς να δηλώνεται στο Κριτικό Υπόμνημα αφού δεν υπάρχει συνέπεια όσον αφορά στο διαχωρισμό των λέξεων. Το εφελκυστικό -ν διατηρείται όταν και εφόσον σημειώνεται από τον γραφέα του βασικού χειρογράφου κάθε παραλλαγής και σημειώνεται επίσης όπου θεωρηθεί αναγκαίο σύμφωνα με τους γραμματικούς κανόνες. Η υπογεγραμμένη σημειώνεται στην υποτακτική και δοτική όταν πρέπει, χωρίς να δηλώνεται στο Κριτικό Υπόμνημα. Τα ορθογραφικά λάθη διορθώνονται σιωπηλά, λ.χ.: ι-η-υ-ει-οι / αι-ε / ο-ω, και δεν δηλώνονται στο Κριτικό Υπόμνημα, παρά μόνο στις περιπτώσεις εκείνες όπου παρατηρείται αλλαγή στο νόημα του κειμένου. Γραφές που εντοπίζονται έστω και μία φορά γραμμένες σωστά σύμφωνα με τους κλασσικούς κανόνες γραμματικής, διορθώνονται σιωπηλά. Γραφές μη δόκιμες ή μη αποδεκτές γραμματικά παραμένουν στο κείμενο εφόσον αποδίδονται από όλα τα χειρόγραφα που παραδίδουν το κείμενο της κάθε παραλλαγής και εφόσον εντοπίζονται και σε άλλες εκδόσεις. Γραμματικοί τύποι που δεν παίρνουν την αύξηση που χρειάζεται, αλλά και λέξεις που διορθώνονται ορθογραφικά αλλάζοντας κλίση ή αριθμό, σημειώνονται στο Κριτικό Υπόμνημα όταν και όποτε θεωρηθεί αναγκαίο.

Σχετικά με το χωρισμό του κειμένου κάθε παραλλαγής σε παραγράφους, είτε υπήρξε ως βάση ο διαχωρισμός του βασικού χειρογράφου –όπως για παράδειγμα στην 3^η παραλλαγή όπου το χειρόγραφο C υπήρξε ως βάση επεμβαίνοντας βέβαια όπου θεωρήθηκε αναγκαίο, είτε ο διαχωρισμός έγινε σύμφωνα με τα νεοελληνικά νοηματικά δεδομένα.

Τα κύρια ονόματα ιστορικών προσώπων που είναι γνωστά από άλλες πηγές διορθώνονται σύμφωνα με την κοινά αποδεκτή τους μορφή έστω και αν τα χειρόγραφα είναι ομόφωνα στη λανθασμένη γραφή τους.

Το κείμενο κάθε παραλλαγής συνοδεύουν δύο υπομνήματα: το πρώτο είναι το Υπόμνημα Πηγών, όπου δίνονται παραπομπές στην Παλαιά και Καινή Διαθήκη

και το δεύτερο είναι το Κριτικό Υπόμνημα, στο οποίο σημειώνονται οι γραφές των υπολοίπων χειρογράφων κάθε παραλλαγής στα σημεία του κειμένου όπου παραδίδουν διαφορετικές γραφές. Πολλές φορές κάποια κείμενα εμφανίζουν διάφορες παραλλαγές ενώ σε πολλά σημεία η αφήγησή τους πλατυάζει, γεγονός που συνέβαλε στο σχηματισμό ενός εκτεταμένου κριτικού υπομνήματος, όπως στην περίπτωση της Γ' παραλλαγής. Στο κείμενο της Β' παραλλαγής υπάρχει ένα τρίτο υπόμνημα που ακολουθεί το Πηγολογικό και Κριτικό Υπόμνημα, στο οποίο παρουσιάζεται ξεχωριστά το κείμενο του χειρογράφου V, όπως αναφέρθηκε ήδη προηγουμένως.

1^η ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ

Conspectus Siglorum

H Ιεροσόλυμα, Κώδ. Hierosolymitanus mon. Sabae 18 (10^{ος} αι.), φφ. 362-380

B Θεσσαλονίκη, Κώδ. Μονή Βλαταίων Θεσσαλονίκης (11^{ος} αι.), φφ. 200^r-
211^r

Μηνὶ τῶ αὐτῶ εἰς ΚΔ'

Βίος καὶ πολιτεία καὶ μαρτύριον τῆς ἀγίας Εὐγενίας καὶ τῶν αὐτῆς γονέων

1. Βασιλεύοντος ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει Ῥώμῃ Κομόδου, ἐξαπεστάλη ἐν τῇ ἐβδόμῃ αὐτοῦ ὑπατία ὁ μεγαλοπρεπέστατος Φίλιππος ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων πόλει, διέπων τὴν ἐπάρχων ἐξουσίαν τῆς Αἰγυπτίων χώρας, ὥστε ἅπασαν τὴν ἐκεῖσε φροντίδα τοῖς αὐτοῦ ὑποτάξαι προστάγμασιν. Οὗτος τοίνυν ὁ Φίλιππος μετὰ τῆς ἑαυτοῦ
 5 γαμετῆς Κλαυδίας καὶ τῶν δύο αὐτοῦ υἱῶν, Ἀβίτου καὶ Σεργίου, καὶ Εὐγενίας τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς Ῥώμης παραγενάμενος εἰς Ἀλεξάνδρειαν πᾶσαν τὴν Αἰγυπτίων διοίκησιν τοῖς τῶν Ῥωμαίων ἔθεσιν διετίθει. Ἡ δὲ τούτου θυγάτηρ Εὐγενία, εἰς ἕξ καὶ δέκατον φθάσασα ἔτος, οὕτως ἐξαιρέτως φρονήσει
 10 καὶ παρὰ σοφῶν θαυμάζεσθαι·

Titulus. + Μηνὴ τῶ αὐτῶ ΚΔ· Βίος καὶ πολιτεία τῆς ἀγίας Εὐγενίας τῆς ἐν Ἀλεξανδρίᾳ σὺν τὸ μαρτυρίῳ αὐτῆς:~ B

1.1 πόλει: *om.* B || Κωμόδου *HB* || εὐδόμη *HB* || 6 παραγενόμενος *B* || 7 αἰγυπτιακὴν *B* || ἕθνεσιν *H* || 8 φθάσας *H* || 9 ἄκραν *H*

2. Μιᾶς οὖν τῶν ἡμερῶν ἐπερώτησεν αὐτὴν ὁ πατὴρ αὐτῆς, εἰ βούλοιο
 γαμηθῆναι Ἀκυλιανῶ τῷ υἱῷ τοῦ ὑπάτου. Αποκριθεῖσα δὲ εἶπεν· «Ὁ τῆς τιμῆς
 καὶ ὁ τῆς ἀγνείας μᾶλλον, ἢ ὁ τῆς φύσεως ἀνὴρ προτιμητέος ἐστίν». Ἐν
 5 διαφόροις οὖν ἐπαγγελίαις ἐπειρῶντο τὴν ἀγίαν ψυχὴν ἐμποδίζειν. Ἐνέπεσεν δὲ
 εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς τοῦ ἀγιωτάτου Ἀποστόλου Παύλου καὶ τῆς παρθένου
 Θέκλης ἢ ἐξήγησις καὶ ἀναγινώσκουσα λαθραίως ἐδάκρυνεν ἐφεκάστης, διὰ τὸ
 καὶ μάλιστα ἑλληνικωτάτοις αὐτὴν γονεῦσιν ὑπάρχειν. Ὡς οὖν ἀνεγίνωσκεν
 καθεκάστην, ἤρχετο ἐν τῇ εὐεπιδέκτῳ αὐτῆς ψυχῇ, ὥστε <τὴν> τῇ τῶν
 10 χριστιανῶν διδασκαλίᾳ προσκαλεῖν ἔριν. Αἰτήσασα δὲ χάριν παρὰ τῶν αὐτῆς
 γονέων, ὥστε αὐτὴν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκδημῆσαι χωρὶς τινί, καὶ ἐπιτυχοῦσα τοῦ
 σκοποῦ ἐν τῷ ἀπιέναι αὐτὴν ἐν τῷ βαστερνίῳ καθεζομένη, ἔνδον διελογίζετο τὰ
 τῆς Θέκλης καὶ ἐνεθυμεῖτο ὅπως τε ἐπίστευσεν τοῖς ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγομένοις
 καὶ ἠκολούθησεν τῷ σωτῆρι ἄρασα τὸν σταυρόν· καὶ εἶπεν πρὸς τοὺς εὐνούχους
 15 αὐτῆς Πρωτέα καὶ Ὑακίνθω· «Μὴ λανθανέτω ὑμᾶς ὅσα περὶ τῶν λεγομένων
 Θεῶν οἱ ποιηταὶ πλάττονται καὶ ὅσα περὶ τοῦ ὄντος Θεοῦ οἱ φιλόσοφοι
 καταψεύδονται. Μὴ τι τοιοῦτον ἀληθὲς ἐν ἐκείνοις εὐρίσκομεν, οἷον ἐν ταύταις
 ταῖς θεαῖς γραφαῖς ἐμφέρεται περὶ Θεοῦ; Πολὺ τοίνυν καὶ σφόδρα ἀθλίας ἐστὶν
 καὶ πεπλανημένης ψυχῆς λίθοις πιστεύειν καὶ ξυλίνους θεοὺς ἐπικαλεῖσθαι εἰς
 20 βοήθειαν». Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἤρξαντο διαλογίζεσθαι καὶ συζητεῖν περὶ ἀληθινοῦ
 Θεοῦ καὶ περὶ σεβασμάτων διαφόρων καὶ διέκριναν καθ' ἑαυτοὺς μηδὲν εἶναι
 βέλτιον ταύτης τῆς πίστεως. Ὡς οὖν ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια καὶ παραπλήσια
 πρὸς ἑαυτοὺς ἀντέβαλλον, ἤκουσαν ψαλλόντων χριστιανῶν καὶ λεγόντων·
Πάντες οἱ Θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια· ὁ δὲ Κύριος τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησεν^a.

^a Ps 95.5

2. 3 προτιμητέος *corr.*: προτιμήσεως *H*, προτιμητέον *B* || 4 ἐπαγγελίας *H* ||: ἐπειρῶντο
 τὴν ἀγίαν ψυχὴν: ἐπειρᾶτο τῇ ἀγία ψυχῇ *H* || 8 τῇ...διδασκαλίᾳ: τὴν...διδασκαλίᾳ *B* || 9
 ἐρεῖν *H*, ἔρειν *B* || 12 τὲ: *om.* *B* || 15 Θεῶν: *om.* *B* || 16 τι: *om.* *H* || 17 ἐμφέρετε *H* || πολὺ
corr.: πολλοὶ *H*, πολλὸν *B* || ἀθλία *B* || 18 λίθου *H* || 19 ἤρξατο *H* || 21 ταῦτα οὖν *B* || καὶ
 παραπλήσια: *om.* *H* || 22 ἀντέβαλον *H*

3. Ἀκούσασα δὲ ταῦτα ἡ Εὐγενία ἐκέλευσε στήναι τὸ βαστέριον· καὶ ἐπὶ πολλῶ
 τὴν καρδίαν τῷ φόβῳ ἀνεχομένη εἶπεν· «Πάνυ ἀρμοδίως τῇ μαρτυρία τῶν θείων
 γραφῶν συνετύχομεν ἐν τῇ τῆς ὁδοῦ εὐκαιρίᾳ καὶ περὶ τῆς τῶν ἀχρησίμων καὶ
 5 πεπλανημένων σεβασμάτων ἀπωλείας ἐντεῦθεν ἔγνωμεν. Τοιγαροῦν
 πράξωμεν, ὃ τῇ φρονήσει προσῆκεν, ἵνα τούτῳ τῷ τρόπῳ τῷ μυστηρίῳ τῆς
 τοιαύτης εὐσεβείας ἐφικέσθαι δυνηθῶμεν. Ἰδωμεν τοίνυν ἕως πότε ταύταις ταῖς
 ἀβεβαίαις ὁμιλίαις ἐπαναστρεφώμεθα, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἑτέρα
 ὁμιλία συντείνωμεν περὶ ὁμονοίας πίστεως καὶ τὴν τάξιν, δι' ἧς δυνηθῶμεν τῇ
 μακαρία ταύτῃ χρήσασθαι φυγῇ, καὶ τὴν ὠμότητα τοῦ διαβόλου ἀποπεμψώμεθα
 10 καὶ τὴν πίστην τοῦ Κυρίου κατάσχωμεν».

3. 1 πολλῶ *corr.*: πολλοὶ *H*, πολλὸν *B* || 3 συνετύχομεν *corr.*: συνετύχαμεν *H*, συνετύγχανεν
B || 6 ταύταις: *om.* *H* || 9 χρήσασθαι *H*

4. Τότε ἡ Εὐγενία τῶ Πρωτέᾳ καὶ τῶ Ὑακίνθῳ τούτοις προσεφθέγγετο τοῖς
 ῥήμασιν· «Δέσποινάν με ὑμῶν ἡ ἀνθρωπίνη κατέστησεν ἀξία, ἀλλὰ ἀδελφὴν
 ὑμῶν ἡ σοφία πεποίηκεν, ὥστε οὖν, ἀδελφοί, μιᾶ ψυχῇ καὶ ὁμονοίᾳ πᾶσαν
 5 ἀνθρώπων ἀξίαν καταλείψαντες εἰς τὴν ἀληθινὴν δόξαν τοῦ Κυρίου
 πιστεύσωμεν, ἵνα μηδεμιᾶ ἐναντία βουλῇ διαχωρισθῶμεν. Πρῶτερον μὲν οὖν
 τοὺς ἐμοὺς πλοκάμους περιάρατε, ὑμεῖς δὲ ὕστερον ὁμοίως· ἔστω δὲ ἡμῖν
 ἐκδημία νυκτερινή, ὅπως πρὸς τοὺς τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπους ἡ ὁδὸς ἡμῖν
 κατευθυνθεῖ, καὶ ὑμεῖς μὲν οἱ δύο δεξιὰ τε καὶ ἐξ εὐωνύμων περιπατοῦντες,
 λαθραίως με ἀπὸ τοῦ βαστερνίου κατενέγκατε, ἵνα κοῦφον ἀπέλθῃ τὸ
 10 βαστέρνιον. Ἡμεῖς δὲ οἱ τρεῖς ἀνδρικῶ σχήματι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ
 σπεύσωμεν». Ἦρεσεν οὖν ἑκατέροις ἡ σκέψις καὶ τῇ ἐξῆς πάντα καθὼς
 ἐλάλησεν ἐγένετο. Πιστευσάντων οὖν αὐτῶν, χάριν αὐτοῦ ὁ Χριστὸς παρέσχεν.

4. 3 πᾶσιν B || 4 ἀνθρωπον H || τοῦ Κυρίου δόξαν B || 5 ἐν: *add. H post* ἵνα || 10 Ὑμεῖς B
 || 11 οὖν: νῦν H || τι ἐξεῖς H

5. Ἦνίκα δὲ ἐγένετο κατελθεῖν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ βαστερνίου, ἔτυχεν τὸν ἀγιώτατον ἐπίσκοπον Ἐλενον συνοδεύειν αὐτῇ μετὰ πλήθους ψαλλόντων καὶ λεγόντων πάντων ὁμοῦ μιᾷ φωνῇ· «Ὁδὸς δικαίων εὐθεΐα· ὁδὸς ἁγίων ἡτοίμασται»^b. Τότε ἡ Εὐγενία εἶπεν τῷ Πρωτέᾳ καὶ τῷ Ἰακίνθῳ· «Ὁρᾶτε τῶν ψαλλομένων τὴν δύναμιν καὶ βλέπετε ὃ τι πρὸς ἡμᾶς σημαίνει, ἅπερ παρὰ τῶν χριστιανῶν ἀκούομεν τῷ ἰδίῳ Θεῷ ψαλλόντων. Ὅτε γὰρ περὶ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ τῷ ἡμετέρῳ λογισμῷ ἐσκεψάμεθα, ἠκούσαμεν τῶν ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ ψαλλόντων· Πάντες οἱ Θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια· ὁ δὲ Κύριος τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησεν^c. Ἴδου δὲ ἀναχωρούντων ἡμῶν ἀπὸ τῆς εἰδώλων προσκυνήσεως χιλιάδες συνῆλθον ἐν ὁμονοίᾳ λέγουσαι· «Ὁδὸς δικαίων εὐθεΐα· ὁδὸς δικαίων ἡτοίμασται». Συγκαταμίξωμεν ἑαυτοὺς τῷ πλήθει τῶν ὑμνούντων, ἵνα ἐν τῇ τάξει αὐτῶν συγκαταριθμηθέντες, εἰσέλθωμεν, κἂν ὀψέ ποτε, εἰς τὴν τούτων ἀληθῆ γνῶσιν».

^b Cf. Isa. 26.7 ^c Ps 95.5

5. 2 αὐτὴν *B* || 3 εὐθεΐα: *add.* καὶ *B* || 4 Ὁρᾶτε *corr.*: Ὁρᾶται *HB* || ψαλλόντων *B* || 6 ἀκούομεν *corr.*: ἀκούομαι *H*, *om.* *B* || 11 συγκαταμίξωμεν *corr.*: συγκαταμίξομεν *H*, συνκαταμίξωμεν *B* || 12 συγκαταριθμηθέντες *corr.*: συγκατεριθμηθέντες *H*, συνκαταριθμηθέντες *B*

6. Οὕτως οὖν ἑαυτοὺς συζεύξαντες τοῖς ψάλλουσιν, ἐπηρώτων τίς εἶη ὁ
 πρεσβύτερος, ὅστις μόνος ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ ἐν σχήματι τοιούτῳ καθέζεται. Τότε
 ἀκούουσιν παρά τινος ὅτι· «Αὐτός ἐστὶν Ἐλενος ὁ ἐπίσκοπος, ὁ ἀπὸ μικρόθεν ἐν
 5 τοῖς τῶν χριστιανῶν μοναστηρίοις ἀνατραφεὶς, ὃς ἀπὸ πυρὸς φλέγοντος τὰ
 πλησίον θηρία διαφθείρας ἀπώλεσεν. Καὶ τί διηγοῦμαι τὰς ἐκ πολλοῦ
 παρελθούσας αὐτοῦ ἀρετάς; Πρὸ γὰρ μικροῦ φαρμακός τις ἐνταῦθα, Ἰέραξ
 ὀνόματι παρεγένετο, ὅστις ἀποστρέφειν ἀπὸ τῶν Ἁγίων Γραφῶν τὸν λόγον
 ἐπεχείρησεν. Ἐτόλμησεν δὲ καὶ τῷ ἀγιωτάτῳ ἐπισκόπῳ Ἐλένῳ συζητεῖν τῇ
 ἑαυτοῦ πλαστολογία· ὄντινα διεστραμμένον ἑωρακῶς ὁ ἀγιώτατος καὶ τοῖς
 10 λόγοις ἀποπειῖσαι μὴ δυνηθεὶς, εἶπεν ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ· Ἔτις χρεία νίῳ
 ἀπωλείας^d μὴ πειθομένῳ ὑμῖν λόγοις διαπληκτίζεσθαι, ὃς ταῖς ἡμετέραις
 πράξεσιν μὴ πειθόμενος, οὐ μόνον τοὺς πεσόντας οὐκ ἐγείρει, ἀλλὰ καὶ τοὺς
 ἐστῶτας τῇ ματαίᾳ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ πίπτειν καταναγκάζει. Ἐν πρώτοις τοίνυν
 ἀποδειῖξαι πειράσωμεν, ὅτι ἔστιν Θεὸς ὁ κυβερνῶν τὰ σύμπαντα, ὅστις καὶ δι’
 15 ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων αὐτοῦ δούλων, τῆς ἀφθάρτου δυνάμεως τὴν ἐνέργειαν
 ἐπιδείκνυται. Ἐξαφθήτω τοίνυν ἐν μέσῳ τῆς πόλεως πυρὰ καὶ εἰσέλθωμεν ἐπ’
 ὄψεσιν πάντων ἐν τῇ φλογὶ καὶ ὃς οὐ κατακαῆ, ἀληθῆς αὐτοῦ ἢ θρησκεία
 πιστευθῆ’.

^dPr. 24.22

6. 2 ἐν μέσῳ - τοιούτῳ: ἐν σχήματι τοιούτῳ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ B || 4 ὡς H || 6 πρὸς H || 8
 συζητεῖν corr.: συζητήν H, συζηστήν B || 9 πλαστολογία: fort. πλαστοουργία B || ὄντινα
 corr.: ὄντινα H, τοῦ ὄντα B || 10 ἀποπειῖσαι: fort. ακουσαι B || 14 ἔστην B || 16-17 ἐπ’
 ὄψεσιν: ἐφόψεσιν H

7. Ἦρεσεν οὖν ἡ βουλή αὐτοῦ παντὶ τῷ ὄχλῳ καὶ δὴ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ λαοῦ
 πρὸς τὸν μάγον ἦν ἀποστραφέν. Παραχρῆμα δὲ τοῦ πυρὸς ἀναφθέντος, κελεύει
 ὁ ἀγιώτατος Ἐλενος ἀμφοτέρους ὁμοῦ εἰσελθεῖν δίχα φόβου. Ὁ δὲ Ἰέραξ ἔφη·
 ‘Οὐχ οὕτως ἀλλ’ ἕκαστος ἡμῶν καταμόνας εἰσέλθοι. Εἴσελθε οὖν αὐτὸς πρῶτος,
 5 ὅστις καὶ τοῦτο προσέταξας γενέσθαι’. Παραχρῆμα δὲ ὁ ἀγιώτατος Ἐλενος
 ἐκτείνας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν μετὰ δακρῶν ἔλεγεν· ‘Σὺ γινώσκεις, Κύριε
 Ἰησοῦ Χριστέ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὃς τέταρτος τοῖς ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πυρὸς
 τρισὶν παισὶν^ε ἐφάνης, ὅτι οὐδεμία μοι δόξης ἀνθρωπίνης ἐπιθυμία γέγονεν,
 ἀλλὰ τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ σου, οὐτινὸς με ποιμένα κατηξίωσας γενέσθαι, ὃν ὁ
 10 διάβολος διὰ τοῦ ἑαυτοῦ ὑπηρέτου ἀπὸ τῆς ὁδοῦ κατακρημνῆσαι σπεύδει τῆς
 ὀρθῆς, οὗ διὰ τὴν σωτηρίαν προθύμως εἰς τόδε τὸ πῦρ εἰσέρχομαι πιστεύων, ὅτι
 σὲ ἐκεῖ εὐρίσκω δρόσον εἰς ἐμὲ καταχέοντα, ἵνα μὴ τι τοῦ πυρὸς ἄψηταί μου’. Καὶ
 ταῦτα εἰπὼν, κατασφραγίσας ἑαυτὸν τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ, εἰσῆλθεν καὶ ἔστη
 ἐν μέσῳ τοῦ πυρὸς ἐπὶ ὥραν πολλήν, ἐπ’ οὐδενὶ τὸ σύνολον ὑπὸ τῆς φλογὸς
 15 ἀδικηθεῖς. Τότε ἑωρακὸς τὸ πλῆθος τὸ παράδοξον θαῦμα, κατασχόντες τὸν
 Ἰέρακα ἄκοντα ἀντιμαχόμενον τῷ πυρὶ ἐνέβαλον. Ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ
 καίεσθαι, δραμῶν ὁ μακάριος Ἐλενος, εἰ καὶ μάλιστα δικαίως τὴν τοιαύτην
 ὑπέμενεν κόλασιν, ὅμως ζῶντα ἀφήρπασεν. Ἐκεῖνον μὲν οὖν πάντες
 ὄνειδίσαντες καὶ λιθάσαντες κατέλειψαν. Αὐτὸς δέ, ὃν ὀρᾶτε, καθεκάστην
 20 ἡμέραν τὸν Θεὸν δοξάζει».

^εCf. Dan.3.22

7. 4 πρῶτος: πρότον *H* || 5 καὶ : *om.* *H* || 7 ζῶντος: σώζωντος *H* || 12 εἰς: ἦς *B* || 12
 καταχέοντα: κατέχοντα *H*, κατάχοντα *B* *influente* *M* || 16 δὲ: *om.* *H* || 17 εἰ - μάλιστα:
 εἴκε μάλιστα *H* || 18 ὑπέμενεν: ὑπέμηνεν *B* || 19 ὄνειδίσαντες καὶ λιθάσαντες: *om.* *H*

8. Τότε ἡ Εὐγενία μετὰ τῶν εὐνούχων αὐτῆς ἐγονυπέτουν αὐτόν, ὅπως καὶ αὐτοὺς ἐπὶ πλεῖον στηρίξει τῇ πίστει, καὶ παρεκάλουν, ἵνα δι' αὐτοῦ ἡ γνῶσις αὐτοῖς τοῦ Κυρίου γένηται. Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς· «Συνήθως ἐν τοῖς ὀρθρινοῖς ὑμῖνοις προσκαρτερεῖτε, ὅπως διεγγεγερμένοις ὑμῖν ἡ χάρις παρασχεθῆ». Ἰκέτευεν
5 δὲ αὐτὸν ἡ Εὐγενία τοῦ προσεύξασθαι περὶ αὐτῶν. «Ἡμεῖς γάρ», φησὶν, «οἱ τρεῖς, Ῥωμαῖοι ὑπάρχομεν τῷ γένει καὶ καταλείψαντες τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων ἐνταῦθα ἦλθομεν». Ἐν τῷ οὖν ταῦτα διηγείσθαι αὐτούς, πάντα ὅσα ἐλάλουν δι' ὀπτασίας ὁ πρεσβύτης ἐθεάσατο· καὶ ὕστερον παραγενόμενοι, εὐρόντες ἕνα τῶν σὺν αὐτῷ εὐλαβέστατον ἄνδρα, ὀνόματι Εὐτρόπιον, ἦτον ἐπιδηλωθῆναι αὐτοὺς
10 τῷ ἁγιοτάτῳ Ἐλένῳ. Εἰσελθὼν δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ εὐλαβέστατος Εὐτρόπιος ἔφη· «Πάρεσιν τρεῖς νεώτεροι ἀδελφοὶ τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων καταλείψαντες καὶ τῷ σωτῆρι Χριστῷ δουλεῦσαι θέλοντες, καὶ ἑαυτοὺς καταριθμηθῆναι τῷ τῶν πιστῶν λαῷ παρακαλοῦσιν. Οἷς τοῦτο ἐπιθυμητέον ἐστίν, ἵνα καταξιωθῶσιν διὰ τῆς ἁγιωσύνης σου, τῆς ὀρθῆς καὶ εὐλικρινοῦς πίστεως μέτοχοι γενέσθαι».

8. 2 γνῶ(-σις *i. l.*) *B* || 3 τοῖς *om. H* || 5 αὐτῶν: αὐτόν *B* || ὑμεῖς *B* || 7 διηγεί(τή *B*)σθαι: διηγήσασθαι *H* || 10 αὐτόν: ἑαυτόν *H* || 11 πάρεσιν τρεῖς *H*

9. Τότε ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος εἶπεν· «Εὐχαριστῶ σοι Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ εἰς
 τοῦτό με ποιήσας παραγενέσθαι καὶ ἰδεῖν ταῦτα νῦν, ἃ διὰ τῆς σῆς χάριτος
 προεφανερώσάς μοι». Εἰσελθόντων δε αὐτῶν πρὸς αὐτόν ἐγένετο εὐχή, ἣν
 5 πληρώσας, κατασχὼν τῆς χειρὸς τὴν Εὐγενίαν μετὰ τῶν ἀδελφῶν εἶπεν: «Τί
 μάλιστα, ἐμφανίσαντες ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ, ἐμὲ τὸν ταπεινὸν δοῦλον τοῦ Χριστοῦ
 ἰδεῖν ἠθελήσατε; Ὅμως, τί εἰδότες εἰς ἐμέ παρεγένεσθε, σημάνατέ μοι ἀκοῦσαι
 γὰρ θέλω παρ' ὑμῶν, ἵνα δυνηθῶ καρποῦ τινος τῆς ὑμετέρας προθέσεως
 μετασχεῖν». Ἀποκριθεῖσα δὲ ἡ Εὐγενία εἶπεν: «Διαλογιζόμενοι ὡς ἐν οὐδενὶ λίθῳ
 καὶ ξύλῳ θείαν ἐνεδρεῦσαι δύναμιν καὶ ζητοῦντες καθ' ἑαυτοὺς τίς εἴη ἡ ἀληθῆς
 10 θρησκεία, ἐν ἣ ἀναπαύεται ὁ προσκυνητὸς καὶ ἐπουράνιος Θεός, παραχρῆμα
 ἠκούσαμεν ἐνταῦθα ὁμοθυμαδὸν ὑμνούντων ὑμῶν καὶ λεγόντων· «Πάντες οἱ
 Θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια, ὁ δὲ Κύριος τοὺς οὐρανούς ἐποίησεν»· ὅθεν τῇ ἐλλογίστῳ
 ταύτῃ φωνῇ προτραπέντες, κατελείψαμεν τὴν θρησκείαν τῶν εἰδώλων καὶ
 σπουδαίως ἐνταῦθα παρεγενόμεθα σὺν τῷ λαῷ τοῖς ἰχνεσιν τῆς σῆς ἀγιωσύνης
 15 ἐπακολουθοῦντες, πιστεύοντες τῷ Θεῷ τούτοις συμφωνῆσαι καὶ συναινέσαι ἐν
 τοῖς τῆς ἡμετέρας πίστεως ἀληθινοῖς πράγμασιν. Μία ἀδελφότης ἡμῖν τοῖς τρισὶν
 συνῆπται· ὁ μὲν εἷς ἐξ ἡμῶν Πρωτεύς λέγεται, ὁ δὲ ἕτερος Ὑάκινθος, ἐγὼ δὲ
 Εὐγένιος». Πρὸς ταῦτα ὁ μακάριος Ἐλενος εἶπεν: «Καλῶς ἐκλήθης Εὐγένιος, ὅτι
 γενναίως πάντα πράττων τέλειον σεαυτὸν εἰς τοὺς ἀγῶνας πεποίηκας. Γίνωσκε
 20 δέ, ὅτι ὁ Θεός μοι Εὐγενίαν σε εἶναι ἐφανερώσεν καὶ ὅθεν ἦλθες καὶ τίνος εἶ
 θυγάτηρ καὶ τίνες οὗτοι, οἱ σὺν σοὶ παραγενόμενοι, καὶ ὅτι τῇ σῇ προτροπῇ ἐν
 Θεῷ γενναῖοι οὗτοι γεγόνασιν». Ἐπὶ τρεῖς οὖν μῆνας κατὰ τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ
 μοναστήρια περιελθεῖν αὐτοὺς παρεκελεύσατο, οὓστινας τελείους τῇ ὀρθοτάτῃ
 πίστει καταστήσας, μετὰ ταῦτα εἰσαγαγὼν αὐτοὺς ἐν μοναστηρίῳ, παρέθετο τῷ
 25 ἡγουμένῳ· τὸ δὲ πρᾶγμα, ὅπερ ἦν τέως οὐδενὶ ἐγνώριζεν.

9. 1 σε B || 2 μοι B || παραγενέσθαι ποιήσας B || εἰδεῖν B || 4 τῆς χειρὸς: om. B || 5 ἐν
 φανίσαντας B || δοῦλων H || 6 εἰδό(ω H)τες: ἰδόντες B || παρεγένεσθε corr.:
 παρεγένεσθαι H, παρεγίνεσθαι B || σημάναται H || ἐν: om. B || 9 τις εἴη corr.: τί ει H τί σῆ
 B || 10 ἐν ἣ: ἐννὶ B || 11 καὶ: om. H || 19 ἐκλήθης corr.: ἐκλήθεις HB || 20 μοι corr.: με HB,
 post Εὐγενίαν transp. B || εἶναι: om. B || 21 σοὶ: σὺ B || 22 τῇ: τῆς H || 24 ἐν: add. τῷ B

10. Ἐπανέλθωμεν τοίνυν εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, καθ' ὃν Πρωτέας καὶ Ὑάκινθος λαβόντες τε τὴν Εὐγενίαν, τὸ βαστέρνιον διὰ τῆς ὁδοῦ κενὸν ἐξαπέστειλαν πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς. Οἱ γὰρ οἰκεῖοι νομίσαντες παραγενέσθαι αὐτήν, μετὰ χαρᾶς ἅπαντες ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν αὐτῆς, ὥς τε οὐχ εὗρον αὐτὴν ἐν τῷ βαστερνίῳ, 5 ὁμοῦ πάντες ἐπώδύροντο. Καὶ ἐγένετο ταραχὴ καὶ θόρυβος κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν, καὶ ἦν θρηῆνος ἀφόρητος καὶ κλαυθμὸς πολὺς, καὶ πάντες ἦσαν ἐν συγχύσει καὶ ἀθυμίᾳ πολλῇ. Περιήρισαν δὲ κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν ζητοῦντες τὴν Εὐγενίαν. Ἐπηρώτων οὖν τοὺς ἀγροίκους καὶ ἀνεζήτουν τοὺς ἐγγαστριμύθους θυσία τε τοῖς εἰδώλοις ἀνεπέμπετο καὶ πάντες ἔλεγον τὴν Εὐγενίαν εἰς τὸν 10 οὐρανὸν παρὰ τῶν ἀθανάτων Θεῶν ἀναληφθῆναι. Ἐπίστευσεν δὲ ὁ πατὴρ τοῦτο καὶ τὸ πένθος εἰς παραμυθίαν μεταβαλὼν, ἔδοξεν τοῖς θεοῖς αὐτὴν καταριθμεῖσθαι καὶ ἐποίησεν αὐτῇ ἀπὸ χρυσοῦ καθαροῦ ἀνδριάντα. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς Κλαυδία καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῆς, Ἄβιτος καὶ Σέργιος, οὐδαμῶς ἠδύναντο ἐκ τῆς ἀθυμίας κουφισθῆναι ἀλλ' ἦν αὐτοῖς τὸ πένθος ἀφόρητον.

10. 6 καινὸν B || 7 ἐξῆλθον: ἐξήεσαν B || 7-8 εἰς ἀπάντησιν – πάντες: μὴ ἰδόντες δὲ B || 10 πολὺς *corr.*: πολλοῖς H, πολλὺς B || περιήρισαν *corr.*: περίεσαν H, περιείρισαν B || 12 ἀνεζήτουν: ἐνεζήτουν H || τε *om.* H | 13 ἀθανάτων: *om.* H || 15 αὐτῆ: αὐτήν B

11. Ἡ δὲ Εὐγενία σχήματι ἀνδρικῶ ἐν ὁμονοίᾳ ψυχῆς σὺν Πρωτέᾳ καὶ Ὑακίνθῳ ἐν τῷ μνημονευθέντι μοναστηρίῳ διῆγον. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ τῇ θείᾳ παιδεύσει ἐν Χριστῷ προέκοπτεν, ὡς ἐντὸς διετοῦς χρόνου πάσας τὰς γραφὰς ἀπομνημονεύειν. Τῷ δὲ ἐνιαυτῷ τῷ τρίτῳ ἐν τοιαύτῃ ἀναστροφῇ καὶ πολιτείᾳ 5 διαγόντων αὐτῶν, ὁ ἀρχιμανδρίτης τελειωθείς, πρὸς Κύριον ἀπῆλθεν· οὗτινος μετὰ τὴν ἀποβίωσιν πᾶσιν ἤρρεσεν τοῖς ἀδελφοῖς, ἵνα ἡ μακαρία Εὐγενία εἰς ἀρχιμανδρίτην αὐτοῖς καταστῆ. Τότε ἡ Εὐγενία παρητεῖτο διὰ τὸ ἐπέχεσθαι αὐτὴν ὑπὸ τοῦ συνειδότος, ὅτι θηλεία ἦν καὶ ἀνθρώπων Θεοῦ ἄρχειν οὐκ ὀφείλει, ἀλλὰ καὶ φοβουμένη μὴ προσκρούση καὶ ἐπαχθῆς γένηται τοῖς εἰς τοῦτο αὐτὴν 10 προτρεπομένοις. Ὅπηνίκα δὲ πάντες συναινεῖν τῇ προθέσει ταύτῃ ἐπέμενον, τοιοῦτοις προσεφθέγγετο ῥήμασιν: «Πολλάκις ἐν συνόδῳ χριστιανῶν εἶπατε, ἵνα ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ αὐτοῦ εὐάρεστον τὰ μέλλοντα γενέσθαι δι' ἑαυτοῦ ὀρίση· ὄθεν, εἰ κελεύετε, προενεχθῶσιν τὰ ἄχραντα εὐαγγέλια καὶ ἀναπτύξαντες ἀναγῶμεν, καὶ εἴ τι ἐν τῷ εὕρισκομένῳ κεφαλαίῳ κελεύει, ὑπακούσωμεν.

11. 1 Πρωτέα...Ὑακίνθῳ: Πρότεως καὶ Ὑάκινθος *H* || 3 προέκοπτον *H* || 5 τελειώθης *H* || 6-7 εἰς ... καταστῆ: τῆς ἡγουμενίας ἄρχηται: *add. in marg. sinist. cum sigl. H,* || δὲ: *add post* παρητεῖτο *s.l. H,* || 8 φοβουμένην *H* || 9 προσκρούση: *corr.* προσκρούσαι *HB* || ἐπαχθεῖς *B* || 10 ταύτης *B* || ἐπέμενον *H* || 13 εἴ *corr.*: ἡ *HB* || προενεχθῶσιν: πρὸ ἐνεχθῶσιν *H* προσενεχθῶσιν *B* || 14 εἴ τι: ἤτι *H* || 14 κελεύει (κελεύη *H*): καὶ λέγει *B*

12. Προκομισθέντων οὖν τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, δεξαμένη ἡ μακαρία Εὐγενία προσεκύνησεν καὶ σιωπῆς γεναμένης προσευξαμένη ἀνέπτυξεν καὶ εὗρεν τὸν τόπον, οὗ ἦν γεγραμμένον· «Εἶπεν ὁ Κύριος τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· *Οἶδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. Οὐχ οὕτως δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν, ἀλλ' εἴ τις ὑμῶν θέλει εἶναι πρῶτος, ἔστω πάντων ἔσχατος καὶ πάντων δοῦλος*»[†]. Μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν, εἶπεν ἡ Εὐγενία· «Εἰ τούτῳ τῷ τρόπῳ τὴν συνείδησιν ὑμῶν πληροφορεῖτε, ἵνα οὕτως ἐν τοῖς τοῦ Χριστοῦ προστάγμασιν ἐμμένωμεν, ὀφείλει ὁ δοῦλος πειθαρχῆσαι τοῖς δούλοις, ἵνα ἐν τῇ τούτου γνώμῃ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀκεραίαν τῷ Χριστῷ καταστήσας
5
10 εὐαρεστηθῇ παρ' αὐτοῦ». Πάντων οὖν συμφωνησάντων τοῖς ῥήμασιν αὐτῆς, καταδέχεται τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου, μόνον ἵνα μὴ λυπήσῃ αὐτούς.

[†]Cf. Matt 20.25-27/ Marc 10.42-44.31

12. 2 γενομένης *B* || ἀνέπτυξεν: *om. H* || 3 τόπον: τύπον *H* || Κύριος: Ἰησοῦς *B* || τοῖς - αὐτοῦ: τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς *H* || 8 ἐν μένωμεν *B* || 9 τούτου: *om. H* || 10 παρ' αὐτοῦ: κατ' αὐτοῦ *B*

13. Ἰκετευόντων δὲ πάλιν αὐτὴν ἀναδέξασθαι τὴν φροντίδα πᾶσαν τοῦ μοναστηρίου, ἐπέισθη καὶ ἐν τούτῳ· πᾶσαν δὲ ταπεινοφροσύνην ἐπεδείκνυτο καὶ ἦν περ ὑπηρεσίαν ὁ ἔσχατος τῶν πρώτων ποιεῖν εἴωθεν, τοῦτο παρ' αὐτῆς ἐξαιρέτως ἐπετελεῖτο, ὕδωρ ἀπὸ τοῦ φρέατος ἀντλοῦσα, ξύλα κόπτουσα, 5 καρδίαν καθαρὰν ἔχουσα πάντοτε καὶ πάσαις ταῖς χρεῖαις τῶν ἀδελφῶν ἐξυπηρετουμένη. Ἐποίησεν δὲ ἑαυτῇ κελλίον μικρὸν παρὰ τὸ θυρωρίον τοῦ μοναστηρίου, ἵνα μηδὲ ἐν τούτῳ δόξη ὑπερέχειν τοὺς ἄλλους. Ἐν δὲ ταῖς παννουχίαις πάντες εὗρισκον αὐτὴν πρώτην καὶ οὐκ ἦν ἐκ πάντων τῶν ἀδελφῶν ὅστις αὐτὴν ἐν ταπεινοφροσύνῃ ὑπερεῖχεν. Κατὰ πᾶσαν δὲ ὥραν ἐσχόλαζεν τοῖς 10 ἀδελφοῖς καὶ παρήνει συνεχῶς μηδέν<α> ἀνέχεσθαι μεθ' ὄρκου τι λέγειν, ἀλλ' ἐνὶ λόγῳ ἡσύχῳ φθέγγεσθαι. Καὶ ἔλεγεν· «Ὅσην ὀφείλομεν ἐπιδείκνυσθαι ἀγάπην καὶ εὐλάβειαν οἱ τοῦ Θεοῦ δοῦλοι εἰς τὰ αὐτοῦ προστάγματα. Καταμάθωμεν τοίνυν ὁποῖαν σπουδὴν καὶ μακροθυμίαν ἐν ταῖς ἡμετέραις 15 διανοίαις ἔχομεν. Ἐν οὐδενὶ γὰρ καταφρονεῖσθαι Θεὸς παρ' ἡμῶν ὀφείλει. Ἀρνεῖται γὰρ τούτῳ τῷ τρόπῳ τὸν ἴδιον δεσπότην ὁ διδάσκων ποιεῖν, ἃ ἐκεῖνος οὐ προσέταξεν».

13. 1 αὐτὴν: *post* ἀναδέξασθαι *transp.* H || 6 ἑαυτῇ: ἐν αὐτῇ B || 10 *addidi* || ἀνέσχεσθαι H || 11 ἐνὶ: *emendavi* ἕνα HB || λόγῳ: λόγον H

14. Ταῦτα τοίνυν καθεκάστην ἡμέραν διδασκόμενοι ὑπ' αὐτῆς ἐστηρίζοντο ἐν τῇ
πίστει καὶ οὔτε ἡμέραν οὔτε νύκτα ἀπὸ τῶν εὐχῶν καὶ τῶν θείων γραφῶν
ἐσχόλαζον. Ἐπι τοσοῦτον δὲ τῷ Θεῷ τιμία ἐγένετο, ὥστε καὶ δαίμονας
ἀπελαύνειν καὶ υἰείαν παρὰ τοῦ Θεοῦ δι' αὐτῆς τοῖς ἀσθενούσιν παρέχεσθαι·
5 ἀλλ' ἐπειδὴ πολὺς ὁ περὶ τῶν ἀρετῶν αὐτῆς λόγος, τούτων τὸ καθέκαστον εἰς
διήγημα καταλείψαντες ἐπὶ τὰ βραχέα αὐτῆς τῶν ἀρετῶν ἐπελευσώμεθα.

14. 5 πολὺς *corr.*: πολλοῖς *HB* || τούτων - καθέκαστον : τούτον τῶν καθέκαστον *H* || 6
βραχέα *corr.*: βραχεῖα *HB*

15. Συγκλητική γάρ τις πλουσιωτάτη καὶ περίφημος, ὀνόματι Μελανθία, τεταρταίῳ ῥιγοπυρέτῳ ἐπὶ χρόνον πολὺν φθειρομένη παρεγένετο πρὸς αὐτὴν ἦντινα ἡ Εὐγενία τῷ τοῦ Χριστοῦ σημείῳ ἐν τῷ στήθει κατασφραγίσασα πᾶσαν ἀποθέσθαι αὐτῆς τὴν κακουχίαν ἐποίησεν καὶ ὑγιῆ ἀπεκατέστησεν. Μετὰ δὲ
5 ταῦτα ἡ μακαρία Εὐγενία εἰς τὸ μοναστήριον ἔσπευσεν. Τούτου δὲ γενομένου μετεστέλλετο πρὸς ἑαυτὴν ἡ Μελανθία τὴν Εὐγενίαν συνεχέστερον. Ἡ οὖν Εὐγενία εὐλαβικῶ σκοπῶ ἀπήρχετο πρὸς αὐτὴν ἀγνοουμένη παρὰ τῆς Μελανθίας ὅτι γυνὴ ἐστίν· ἐκείνη γὰρ οὐκ ὀρθῶ σκοπῶ ἐπόθει ἰδεῖν τὴν Εὐγενίαν, οὐδ' ὅτι τῇ ἐκείνης πρεσβείᾳ ὑγιῆς ἐγεγόνει ἀλλ' ὑπολαμβάνουσα
10 ἄνδρα αὐτὴν εἶναι, ῥήμασιν ἀπρεπέσιν λαθραίως παρεπέμπετο αὐτῇ λέγουσα· «Τί ἑαυτὸν ματαίοις καὶ μοχθηροῖς αἰκίζεις πόνοις καὶ τὸ ἄνθος τῆς νεότητός σου ἀπόλλεις; Μὴ γὰρ ὁ Θεὸς τοῦ<ς> στυγνοὺς ἀγαπᾷ ἢ τοὺς πεινῶντας προσίεται ἢ τοὺς τὴν ἰδίαν κοίτην ἀποφεύγοντας ἐπαινεῖ ἢ τοὺς σταυροῦντας ἑαυτοὺς πλέον τῶν ἄλλων ἀγαπᾷ; Ἄρα γε παντὶ ἀνθρώπῳ οὕτως διετάξατο, ἵνα ἐκτὸς χαρᾶς καὶ
15 φαιδρότητος τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ διατελέσῃ; Ἐπιβῶμεν μᾶλλον καὶ χρῆσώμεθα τοῖς τοῦ Θεοῦ χαρίσμασιν, ἵνα μὴ ὡς ἀχρεῖοι ἀναξίους ἑαυτοὺς καταστήσωμεν τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν· ὅθεν ὑπὲρ τῶν σῶν εὐεργεσιῶν ἐμὲ πιστευσόν σοι ὑποτετάχθαι, ἵνα παρ' ἐμοῖ ὧν τούτοις τοῖς καμάτοις τέλος ἐπιθῆς καὶ φαιδρῶν καὶ καλῶν καιρῶν ἀπολαύσῃ, ὧν κύριος τῶν ἐμῶν πραγμάτων.
20 Γενοῦ δὲ καὶ ἐμοῦ αὐτῆς δεσπότης. Κοσμεῖ γάρ με ἡ ἀξία καὶ ἡ εὐγενία περιφανῆς· ἔστιν δέ μοι καὶ ἄπειρος πλοῦτος καὶ οὐ νομίζω ἄδικον παρὰ Θεοῦ, εἰ ἄνθρωπος μου γενέσθαι θελήσεις καί, τὴν κατήφειαν ἀπορρίψας, μετασχεῖν ἀναπαύσεως καλῆς».

15. 1 Συγκλητι(*add.* -κή *s.l.*) *B* || 3 τῷ¹: τὸ *B* || 4 καὶ - ἀπεκατέστησεν: *om.* *B* || 6 μετεστελ(*add.* -λ- *s.l.*)ετο *B* || 8 ἔστιν γυνὴ *H* || *post* σκοπῶ *H add.*: ἀπήρχετο ἀπήρχετο πρὸς αὐτὴν καὶ || 10 παρεπέμπετο: προσεπέμπετο *B* || 16 χρῆσώμεθα *corr.*: χρισώμεθα *H*, χρῆσώμεθα *B* || 19 φαιδρῶν - καιρῶν: φαιδρὸν καὶ καλὸν καιρὸν *B* || ἀπολαύσῃ *corr.*: ἀπολαύσει *H*, ἀποπολαύσῃ *B* || 20 πραγμάτων: πτεσμάτων *B* || 22-23 θελήσεις...μετασχεῖν ἀναπαύσεως: θελήσης...μετασχῆς ἀπολαύσεως *H*

16. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια εἰπούσης τῆς Μελανθίας, ἡ ἀγία Εὐγενία ἀντέστη τοῖς τῆς ἀπωλείας αὐτῆς θανατηφόροις λόγοις, βουλομένη τὴν ταύτης ψυχὴν ἀπ' ἀγχόνης ἄδου ἐλευθερῶσαι, πείθουσα αὐτὴν τὴν τοῦ κόσμου ἐπιθυμίαν ἀσελγῆ εἶναι· «Καὶ γὰρ ᾧ νομίζει τις κρατεῖν δι' ἡδονῆς προσκαίρου ἐπιθυμίαν, διηνεκοῦς
 5 καὶ ἀκαταπαύστου ἀναπαύσεως ἑαυτὸν ἀποστερεῖ. Οὐ δεῖ οὖν παραδέχεσθαι παντελῶς ἡδονὴν σωματικὴν. Ὁ γὰρ διάβολος κολακεύει δι' αὐτῆς τοῦ σπιλῶσαι καὶ ἀπολέσαι τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς». Τούτων δὲ διαλεγομένων παρὰ τῆς μακαρίας Εὐγενίας, ἡ Μελανθία ἔφραπτεν τὰς ἀκοὰς τοῦ μὴ δέχεσθαι τὰ λεγόμενα. Ἐξεδέχετο γὰρ συμφορὰν λογισμῶ ἀισχύνης, καθὼς γέγραπται εἰς
 10 κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται σοφία[§]. Τῆς δὲ Εὐγενίας ἀγωνιζομένης παντὶ τρόπῳ ἐκ τῆς ἀπωλείας τοῦ θανάτου αὐτὴν ἀνακαλέσασθαι, ὑποχωρήσασα ἡ Μελανθία ἀσθένειαν σωματικὴν προσεποιεῖτο καὶ ἡξίου παρὰ τῆς μακαρίας Εὐγενίας ἐπισκεφθῆναι. Εἰσελθούσης δὲ τῆς μακαρίας πρὸς αὐτὴν καὶ καθεσθείσης ἔνδον εἰς τὸν κοιτῶνα, κρυφίως αὐτὴν περιπλέγμασιν ἡ
 15 ἀναιδεστάτη Μελανθία ἐπεχείρησεν προσελθεῖν· καὶ ῥήμασιν δυσμενεστάτοις εἰς δυσωδίαν αὐτὴν προτρεπομένη, τότε ἡ μακαρία Εὐγενία αἰσθομένη τὸν δόλον τοῦ πονηροῦ δαίμονος καὶ τὴν κακουργίαν τῆς ὑπηρέτιδος αὐτοῦ, ἐκτείνασα τὴν δεξιὰν καὶ τῷ ἑαυτῆς μετώπῳ ποιήσασα τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, μεγάλη τῇ φωνῇ μετὰ δακρῶν καὶ στεναγμῶν ἤρξατο λέγειν· «Ἀρμοζόντως
 20 Μελανθία ἐκλήθης, μελανία γὰρ ἀσωτίας καὶ βόρβορος δυσωδίας ἐν σοὶ πελάζει, δικαίως Μελανία λέγη, τῆς ζοφερᾶς ἀμαρτίας θυγάτηρ ὑπάρχουσα, φίλη τοῦ διαβόλου, ἔκκαυμα τῆς ἡδονῆς, ἀδελφὴ τοῦ ἀτελευτήτου θανάτου, θυγάτηρ τῆς αἰωνίου Γεέννης, πηγὴ ζοφερά, ἀισχύνην παθῶν βρύουσα, ἐχθρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ δοχεῖον τοῦ διαβόλου, ἀναχώρησον ἀπὸ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ. Οὐδεμία γὰρ σοι
 25 μερὶς χρηστὴ ἐν τῇ διαβολικῇ σου καρδίᾳ μετὰ τῶν δούλων τοῦ Χριστοῦ».

[§]Sap. 1.4

16. 3 ἀσελγῆ *corr.*: ἀσελγεί *H*, ἀσελγὴν *B* || 6 τους *B* || 8 μενλαθία *H* || 9 συμφορὰν *corr.*: συμφορὰς *HB* || λογισμὸν *H* || γέγραπται *corr.*: γέγραπτεν *H*, γεγραυται *B* || 12 ἡξίου *corr.*: ἡξίοι *HB* || 13 μακαρίας: ἀγίας *B* || 14 ἔνδον: *om.* *B* || 15 ἀναιδεστάτη *corr.*: ἀνεδιεστάται *H*, ἀναιδεστάτι *B* || 20 σοι: σὺ *B* || 22 ἔκκαυμα *corr.*: ἐκκαμμα *H*, ἔκκαμα *B* || 24 ἀναχώρησον *corr.*: ἀναχώρισον *HB* || 24-25 οὐδεμία γὰρ –Χριστοῦ: *om.* *B*

17. Ὡς δὲ ἤκουσεν ἐκείνη, ἀνήφθη τῷ θυμῷ καὶ τὴν ἑαυτῆς αἰσχύνην μὴ φέρουσα, δεδοικυῖα δὲ μὴ ἢ φήμη εἰς τὰς πάντων ἀκοὰς περιελθοῦσα, ὄνειδος καὶ κατάγγελως κατασταθῆ, ἀπέρχεται ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ δημοσίᾳ προσελθοῦσα κατηγορεῖ ἐπὶ τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως λέγουσα· «Παρέτυχον
 5 νεωτέρῳ τινὶ ἀπίστῳ, ὅστις ἑαυτὸν χριστιανὸν εἶναι λέγει· ὃν μεταπεμψαμένη θεραπείας χάριν (ἐλέγετο γὰρ τοῖς ἀσθενοῦσι δύνασθαι αὐτὸν βοηθεῖν), προετρεψάμην αὐτὸν εἰσελθεῖν πρὸς με. Ὁ δὲ πονηροῖς τισὶ καὶ ἀναισχύντοις προσελάλει μοι ῥήμασιν καὶ εἰς ὕβριν προετρέπετο· καὶ τί δὴ πολλὰ λέγειν, τελευταῖον, ὡς αἰχμαλώτῳ βάρβαρος ἐπεχείρησεν ἐπελθεῖν μοι καὶ εἰ μὴ
 10 παιδίσκη μία εὐρέθη ἐν τῷ κοιτῶνι, δι' ἧς οὐ κατεκυριεύθη<ν> ὑπὸ τῆς αὐτοῦ βίας ἐπεπλήρου τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ εἰς ἐμέ.

17. 2 τὰς: τοὺς B || 3 κατάγγελως *corr.*: κατάγγελος H, κατάγελος B || 5 λέγει εἶναι H || 7 πρὸς με: πρὸς μοι H || 9 εἰ μὴ *corr.*: ἡμῆ H, εἰμί B || 10 δι' ἧς: διείς B || κατεκυριεύθειν B || 11 ἐπεπλήρου *corr.*: ἐπὶ ἐπλήροι H, ἐπειεπλήροι B

18. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ ἄρχων σφόδρα ὠργίσθη καὶ πέμψας πλῆθος στρατιωτῶν ἐκέλευσεν αὐτὴν τε καὶ πάντας τοὺς διαφέροντας αὐτῇ σιδηρωθῆναι. Καὶ ἐντὸς φανερῶν ἡμερῶν ἐπὶ τοῦ δήμου εἰς ἀμφιθέατρον θηριομαχῆσαι. Ὡς δὲ ἡ ὀρισθεῖσα παρεγένετο προθεσμία, τὴν μακαρίαν Εὐγενίαν καὶ τοὺς σὺν αὐτῇ
5 σίδηρα πάντοθεν περιβεβλημένους, εἰσήγαγον εἰς τὸ δημόσιον ἐνώπιον πάντων. Ἀγνοοῦντες δὲ τὴν ἀλήθειαν, οἱ δῆμοι κατεβῶν, τῆς Μελανίας μάλιστα ὄντες τοῦ μέρους, καὶ διάφορος ἦν ἡ γνώμη τῶν βοώντων τοῦ πλήθους, τῶν μὲν κραζόντων πυρὶ αὐτοὺς ἀναλωθῆναι, τῶν δὲ θηρίοις, τῶν δὲ διαφόροις ὑποβληθῆναι αὐτοὺς τιμωρίαις.

18. 5 πάντοθεν: πανταχῶθεν *B* || 6 κατεβόουν *H*

19. Τότε ὁ ἑπαρχος κατασιγήσας τὸν δῆμον, ἔστησεν τὴν Εὐγενίαν ἐπὶ πάντων λέγων· «Ποία σε αὐθαδία ἐπὶ τοσοῦτον ἤλασεν, ἵνα τὴν συγκλητικὴν Μελανθίαν εἰς εὐτελὲς πρόσωπον καταγάγῃς, εἰσελθὼν πρὸς αὐτήν, ὡς ἐπὶ προσχήματι χριστιανοῦ, καὶ ἰατρικῆς ἐπιστήμης ἔμπειρος, καὶ τὴν εὐγενεστάτην γυναῖκα πρὸς ἀτιμίαν αἰσχροῦν ἐκκαλέσῃς; Μὴ τι τοιοῦτον ποιεῖν ὁ Χριστὸς ὑμῶν διδάσκει ὑμᾶς καὶ αὕτη τῆς θρησκείας ὑμῶν ἢ ὁμολογία, ἵνα διαφθορᾶς ἔργα ποιῆτε;» Τότε ἡ Εὐγενία τῷ ἐπάρχῳ ἀπεκρίνατο λέγουσα· «Ἡὐχόμεν τὰ ἐγκλήματα τῶν ἐπαγομένων μοι τῇ συνειδήσει μόνῃ νικῆσαι καὶ τὴν ἐπίπλαστον ταύτην φήμην τῇ ἐσομένῃ δίκῃ φυλάξαι. Οὐτε γὰρ εὐλαβηθῆναι δύναται ἡ ἀληθῆς ἀγνεία τὰ ὑπὸ τῆς κακονοίας ἐπιφερόμενα αὐτῇ, οὐδὲ πάλιν ἡ σωφροσύνη μετὰ τῆς ἀγνείας πορευομένη κρυβῆναι δύναται· οὐ μόνον γὰρ εἰς ἔπαινον ἀνθρώπων διαλάμπει, ἀλλὰ καὶ εἰς τιμὴν τοῦ δωρησαμένου αὐτὴν Θεοῦ. Ἡ σωφροσύνη γὰρ παρὰ τῶν σοφῶν φυλάττεται εἰλικρινῶς τῶν κεκτημένων αὐτήν· καὶ ὅπως εἰς ἀγάπην Θεοῦ ἀνδρείως τὰ πάντα πράττει ψυχὴ χριστιανῶν, τὴν συνείδησιν τὴν ἐμὴν φανερώσασα νῦν εἰς μέσον παρεισφέρω. Διὰ γὰρ τὸ εἶναί με φύσει θηλείαν καὶ μὴ δύνασθαι τοῦ ποθουμένου μοι κατὰ Θεὸν ἐπιλαβέσθαι σκοποῦ, τῇ πίστει καὶ εὐχῇ μόνῃ ταύτῃ τῇ προσποιήσῃ, δι' ἧς θηλεία εἰς ἄνδρα μεταποιῆται ἡμῖν, ὀρθῶς καὶ δικαίως τὸ σχῆμα μεταβαλοῦσα, ζήλω καὶ μιμήσει τῆς διδασκάλου Θέκλης τῶν φθαρτῶν καὶ προσκαίρων δραπετεύσασα, τῶν οὐρανίων ἐντὸς γενέσθαι ἀγαθῶν πρὸς ἔπαινον καὶ πόθον τῶν κατὰ Θεὸν ἀρετῶν, δι' ὧν τὸ ἀσθενὲς ἀνδρείαν δόξαν μιμεῖται, διὰ τοῦτο κἀγώ, θείῳ πόθῳ τρωθεῖσα τῆς θρησκείας, ἀνδρεῖον σχῆμα ἀνέλαβον τὴν παρθενίαν Χριστῷ γενναίως φυλάττουσα».

19. 7 ἐπάρχῳ ἀπεκρίνατο: ἐπάρχῳ ἄ-[[πάρχῳ ἄ]] -πεκρίνατο B || 9 τὰ: τὰς B || 10 ὑπὸ: ἀπὸ H || 14 ἀνδρείως corr.: ἀνδρείως H, ἀνδρείας B || πράττει: πράττει B || 15 με corr.: μοι H, μαι B || 18 ὀρθός B || 19 δραπετεύσασαι H || 22 γεννέως B, om. H

20. Ταῦτα εἰποῦσα σχίζει ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον, ὃ ἦν ἐνδεδυμένη, καὶ τὸ
 ἄγνωστον τῆς ὄψεως παραυτὰ φανεροὶ τὸ ὠραῖον τῆς παρθενίας στήθος· καὶ
 παραχοῆμα σπασαμένη τὰ σχισθέντα ῥάκη προσέθετο λέγειν τῷ ἐπάρχῳ· «Σὺ
 μὲν οὖν, ὦ ἑπαρχε, σωματικῶς εἶ πατήρ, ἀδελφοί μου δὲ ὁμοίως Ἄβιτος καὶ
 5 Σέργιος· ἐγὼ δὲ εἶμι ἡ θυγάτηρ σου Εὐγενία, ἥτις διὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ πόθον τοῦ
 κόσμου κατεφρόνησα μετὰ τῶν δύο· ἰδοὺ οὖν Πρωτεὺς καὶ Ἰακίνθος, οἱ ἐμοὶ
 εὐνοῦχοι, οἵτινες μετ’ ἐμοῦ εἰς τὴν τάξιν τοῦ Χριστοῦ εἰσεληλύθασι. Ὁ δὲ
 Χριστὸς οὕτως ἱκανός σοι προσεγγίσει, ἵνα, ἐμοῦ σε παιδευσάσης, φθάσης
 ἐνώπιον πάντων ὁμολογήσαι, ἡνίκα τῆς ἐπιθυμίας τοῦ Χριστοῦ γένη, ὡς πιστεύω
 10 ἕως τέλους ἀγνή διαμεῖναι.

20. 3 σχισθέντα *corr.*: σχιθέντα *H*, σχησθέντα *B* || λέγει *H* || 4 οὖν: *add.* ἐμοῦ *H* || ὁμοίως:
add. δύο *H* || 5 δὲ: *om.* *B* || 6 ἰδοὺ οὖν: *om.* *B* || 6-7 Πρωτεὺς - εὐνοῦχοι: Πρωτέα καὶ
 Ἰακίνθω τοῖς ἐμοῖς εὐνούχοις *B* || 7 τὴν: *om.* *B* || 8 ἱκανός σοι: ἱκανῶς<ς> σε *B*

21. Ἐπιγινώσκει ὁ πατήρ τὴν θυγατέρα, οἱ ἀδελφοὶ τὴν ἀδελφὴν, οἱ καὶ
 δραμόντες ἐπ’ ὄψεσιν παντὸς τοῦ δήμου περιπλέκονται αὐτὴν δακρύνοντες καὶ
 περιπτυσσόμενοι. Ἀναφέρεται οὖν παραχρῆμα Κλαυδία τῇ μητρὶ αὐτῆς, ἣτις
 5 εὐθέως ἀρπακτικῶ δρόμῳ μετὰ πάσης τῆς θεραπείας αὐτῆς, εἰς τὸ θέατρον
 παρεγένετο. Καὶ προσφέρουσιν εὐθέως ἱμάτια χρυσοῦφῃ καὶ μὴ βουλομένην τὴν
 Εὐγενίαν ἐνδύουσιν· καὶ εἰς τὸ γνωσθῆναι πᾶσιν εἰς τὸ ὕψος αὐτὴν ἐπαίρουσιν
 καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἐβόα λέγων· «Εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, εἷς ὁ ἀληθὴς Θεὸς τῶν
 χριστιανῶν». Οἱ δὲ ἐπίσκοποι καὶ οἱ πρεσβύτεροι μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ τῶν
 10 χριστιανῶν περὶ τὸ θέατρον ἦσαν παραφυλάττοντες, ἵνα, ἀναιρεθέντων τῶν
 ἀγίων, συστειλώσιν αὐτῶν τὰ τίμια λείψανα καὶ θάψωσιν. Εἰσέρχονται οὖν καὶ
 αὐτοὶ εἰς τὸ θέατρον δοξάζοντες τὸν Θεὸν καὶ συμφώνως λέγοντες μιᾷ φωνῇ· «*Ἡ*
δεξιὰ σου, Κύριε, δεδόξασται ἐν ἰσχύι· ἢ δεξιὰ σου χεὶρ, Κύριε, ἔθραυσεν ἐχθρούς»^h.
 Λοιπὸν ἐπαίρεται εἰς ὕψος πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτὴν καί, ἵνα μὴ τῆς τοσαύτης
 σωφροσύνης αὐτῆς ἢ δόξα διαλάθῃ, πάντων ὀρώντων πῦρ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ
 15 κατελθὸν κατέφλεξεν τὴν Μελανθίαν καὶ πάντα τὸν οἶκον αὐτῆς.

^h Ex. 15.6

21. 2 αὐτῇ *H* || 4 ἀρπακτικῶ δρόμῳ: ἀρπακτηκὸς *B* || 12 δεδόξασται - ἰσχύι *corr.*:
 δεδόξαστε ἐν ἰσχύει *H*, δεδόξασθαι ἐνισχύϊ *B* || 13 ἐπαρθῆσα *B* || μὴ: *add.* αὐτῆς *B* || 14
 αὐτῆς ἢ: αὐτὴν εἰ *H*

22. Γίνεται οὖν χαρὰ ἐν τῷ δήμῳ καὶ ἡ ἐκκλησία, ἡ ἐπὶ ὀκτῶ ἔτη κεκλεισμένη, ἀνοίγεται καὶ πάντες πιστεύσαντες ἐγένοντο χριστιανοί. Βαπτίζεται οὖν ὁ ἔπαρχος καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, Ἄβιτος καὶ Σέργιος. Βαπτίζεται δὲ καὶ Κλαυδία ἡ μήτηρ αὐτῆς καὶ πᾶσα ἡ θεραπεία αὐτῆς καὶ ἀναρίθμητον πλῆθος Ἑλλήνων
 5 ἐπέστρεψεν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὑποδέχονται τὰ προνόμια οἱ χριστιανοὶ καὶ πᾶσα ἡ Ἀλεξάνδρεια γίνεται ὡσπερ μία ἐκκλησία. Καὶ ἐπειδὴ οἱ πρεσβύτεροι μόνοι ἐκυβέρουν καὶ ἐδιοικούν τὴν ἐκκλησίαν, διὰ τὸ ἀπεληλυθέναι πρὸς Κύριον τὸν πρῶτον τοῦ θείου νόμου γενόμενον ἐπίσκοπον, συνέρχονται ἐπὶ τῷ αὐτῷ πᾶσα ἡ ἐκκλησία ἐπὶ τῷ γενέσθαι Φίλιππον τὸν ἔπαρχον ἐπίσκοπον.

22. 1 ἔτη *corr.*: ἔτι *HB* || 3 Ἄβιτος – Σέργιος: *om. B* || 3-4 καὶ³ – αὐτῆς: *om. B* || 5 ὑποδέχονται τὰ: ὑπὸ δέχοντὰ *H* || 7 ἐδιοικούν *B*, διοῖκουν *H an leg.* διώκουν? || ἀπεληλυθέναι *corr.*: ἀπελιλοιθέναι *H*, ἀπολελυθέναι *B* || 8 νόμου: *om. B* || 8-9 πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι *H*

23. Γενομένου δὲ αὐτοῦ ἐντίμως διέκειτο πρὸς αὐτὸν ἡ ἀγιωτάτη ἐκκλησία, ὡς ἄτε δὴ ἄξιον ὄντα τῆς ἐπισκοπῆς· καὶ τὰ δημόσια δὲ αὐτὸς ἐδιοίκει ἔχων τὴν τοῦ ἐπάρχου ἐξουσίαν. Ὁ γὰρ διάδοχος αὐτοῦ οὐπω ἐληλύθει. Πάντες οὖν σχεδὸν οἱ 5 κατα τὴν Αἴγυπτον, ἐκ τούτου τὴν ἀφορμὴν λαβόντες καὶ τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων ἀπαλλαγέντες, πρὸς Χριστὸν ἐπέστρεψαν καὶ εἰς πάσας τὰς πόλεις αἱ ἐκκλησίαι ἠνεώχθησαν καὶ ὁ χριστιανισμὸς καθεκάστην ἡμέραν ἦνθει· καὶ τούτων οὕτως χάριτι Θεοῦ κατορθουμένων, ὁ τῶν καλῶν βάσκανος διάβολος καὶ τῶν κακῶν διδάσκαλος καὶ συνεργός, ἐξεγείρας τινὰς Ἑλληνας τῶν πρώτων τῆς 10 πόλεως ποιεῖ προσελθεῖν τοῖς τότε βασιλεῦσιν καὶ πάντα πρὸς φθόνον τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας καὶ τοῦ θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου Φιλίππου καταλεξάντων, πέμπεται Φιλίππου διάδοχος, Περέννιος ὀνόματι, ὃς ἐντολὰς ἐδέξατο παρὰ τῶν τότε βασιλέων, ὥστε, εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει, ἀνελεῖν τὸν Φίλιππον. Τοῦ δὲ Περεννίου παραγεναμένου καὶ τοῦτο ποιῆσαι μὴ δυναμένου 15 διὰ τὸ ἀγαπᾶσθαι τὸν Φίλιππον παρὰ παντὸς τοῦ πλήθους τῆς πόλεως, ἀποστέλλει πρὸς αὐτὸν τινὰς σχηματισαμένους τύπῳ χριστιανῶν, οἵτινες παραγενόμενοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ εὐρόντες αὐτὸν ἐστῶτα καὶ λειτουργοῦντα τῷ Θεῷ, προσελθόντες ὡς βουλόμενοι εὐλογηθῆναι, ἀνεῖλον αὐτόν, καθάπερ Ζαχαρίαν, ἀναμέσον τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Ἐποίησεν δὲ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ ἐνιαυτὸν ἕνα καὶ μῆνας τρεῖς, καὶ τῷ μαρτυρίῳ τῆς ὁμολογίας 20 τελειωθεὶς, ἐπορεύθη πρὸς Κύριον.

23. 8 διδάσκαλος: [[καὶ.....μος]] B || 9 βασιλεῦσει B || 10 Φιλίππου: om. B || 11 Περαινίος HB || 12 εἰ: ἡ B || ἔχειν H || 13 Περενίου H, Παιρηνίου B || παραγενομένου B || ποιῆσθαι H || δυνάμενον B || 15 τινὰ H

24. Ἡ δὲ μακαρία Εὐγενία τοῦ πατρὸς αὐτῆς καὶ μάρτυρος τὸ σῶμα κατέθετο ἐν τῷ παρὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς Κλαυδίας γενομένῳ ξενοδοχείῳ, ἐγγὺς τῆς καλουμένης Νιτρίας, τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς οἶκον εὐκτήριον εἰς δοξολογίαν τοῦ δεσπότη Χριστοῦ βασιλικῇ ἀξίᾳ ἐν τῷ προδηλωθέντι τόπῳ οἰκοδομησάντων.
- 5 Τούτου δὲ γενομένου, πάντες ὁμοῦ οἱ περὶ τὴν Εὐγενίαν καὶ τὴν μητέρα αὐτῆς καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἀναζευγνύουσιν εἰς τὴν Ῥώμην. Προηγεῖτο δὲ αὐτῶν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις, δι' ἧς Ἄβιτος καὶ Σέργιος παρὰ τῆς συγκλήτου μετὰ χαρᾶς ἀπεδέχθησαν, ὡς τὸν μὲν ἕνα αὐτῶν ἀνθύπατον τῆς Χαρταγένης γενέσθαι, τὸν δὲ Ἄβιτον τῆς Ἀφρικῆς κατασταθῆναι. Κλαυδία δὲ καὶ Εὐγενία ταῖς θείαις
- 10 μελέταις ἐνδιέτριβον. Ἐπλεόναζον δὲ καθεκάστην ἡμέραν τῇ τῶν ἀρετῶν ἐπιδείξει καὶ πολλὰς ψυχὰς ἐπιφέρουσαι προσέφερον τῷ Θεῷ. Ἐθαυμάζοντο δὲ παρὰ τῶν συγκλητικῶν καὶ τῶν παρθένων ἐν τῷ ζήλῳ τοῦ χριστιανισμοῦ προκόπτουσαι.

24. 7 δι' ἧς: διεῖς H || 9 κατασθῆναι H || 11 ἐπιφέρουσαι: ἐπιστρέφουσαι H

25. Βασίλλα δέ τις ὀνόματι, Γαλλ<λ>ικ<η>νοῦ τοῦ βασιλέως εὐγενῆς παρθένος, συνετὴ καὶ φρονητωτάτη, παρεγένετο λαθραίως πρὸς τὴν Εὐγενίαν. Καὶ ἀκούσασα παρ' αὐτῆς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, οὕτως ἐπίστευσεν τῷ Χριστῷ, ὡς μηκέτι δυνηθῆναι τινὰ μεταστῆσαι αὐτὴν τῆς πίστεως. Ἐπειδὴ δὲ συνεχῶς τὴν

5 Εὐγενίαν ὄραν οὐκ ἠδύνατο ἡ Βασίλλα, τὸν Πρωτέα καὶ τὸν Ὑάκινθον, τοὺς εὐνούχους, ὡς χάρισμα αὐτῇ παρὰ τῆς Εὐγενίας δοθέντας ὑπέδέξατο. Μεθ' ὧν οὔτε ἡμέρας οὔτε νυκτὸς ἀπὸ τῶν θείων ὕμνων καὶ συζητήσεων καὶ προσευχῶν ἐσχόλαζεν. Τότε ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Σωτὴρ ὀνόματι, ἀνὴρ ἅγιος καὶ τῇ θείᾳ παιδεύσει σφόδρα τέλειος, παραγενάμενος πρὸς τὴν Βασίλλαν, φωτίσας αὐτὴν

10 τῷ ἀγίῳ βαπτίσματι καὶ πάντας τοὺς μετ' αὐτῆς ἐπιμελῶς ἐπαίδευσεν ἐκ τῶν θείων γραφῶν, στηρίζων αὐτοὺς τῇ τοῦ Χριστοῦ πίστει, ὡς πάντας ὁμοῦ τοῖς τῆς ἀρετῆς κατορθώμασιν οὕτω προκόπτειν, ὡς καὶ πρὸς μαρτύριον ἐτοίμους εἶναι. Ἐφ' ὅσον δὲ χρόνον ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος προΐστατο τῆς ἐκκλησίας, ἐν εἰρήνῃ διηγόν οἱ χριστιανοὶ καὶ οὐδεμία ἐπανάστασις ἐγένετο τοῦ ἐχθροῦ ἐν αὐτοῖς· καὶ

15 Κυπριανὸς δὲ ὁ ἐπίσκοπος ἐν Χαρταγένῃ πολλὰ ὑπέμεινεν διὰ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν πίστην, ὅθεν Μάξιμός τις ἀνθύπατος, ἀπὸ βασιλικῆς γράμματος κελευσθεὶς, ἀνεῖλεν αὐτόν. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος Σωτὴρ τοῦτο ἀκούσας, καθ' ἑαυτὸν λαθραίως διηγεν· πολλοὺς γὰρ τῶν αἰδεσίμων τῆς Ῥώμης κρυφίως κατήχει.

25. 1 Γαλλιηνοῦ *corr.*: Γαλινου *HB* || 5 τὸν²: *om.* *B* || 7 ἀπὸ: *om.* *B* || 9 παραγενόμενος *B* || 11 τῆς: *om.* *H* || 12 πρὸς: πρὸ *B* || 14 τοῦ *om.* *H* || 18 πολλοῦ *H* || τῆς: *om.* *H* || κρυφίω *H*

26. Μιᾶ δὲ τῶν ἡμερῶν παραγεναμένης τῆς Βασίλλας πρὸς τὴν Εὐγενίαν σφόδρα
 περιχαρῶς αὐτὴν ἐδέξατο καὶ ἔφη· «Σήμερόν μοι ὁ Κύριος ἀπεκάλυψεν, ὅτι τῷ
 ῥοδοειδῆ σου ἄνθει αἷμα ἐξεχύθη. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἀθλήσασάν σε ὑπὲρ τῆς τοῦ
 Χριστοῦ ὁμολογίας, τὸν στέφανον καὶ τὸ βραβεῖον τοῦ μαρτυρίου λαβεῖν». Ἡ δὲ
 5 μακαρία Βασίλλα ταῦτα ἀκούσασα ἐξέτεινεν τὰς χεῖρας αὐτῆς εἰς τὸν οὐρανὸν
 καὶ μετὰ χαρᾶς πολλῆς ηὐχαρίστησεν τῷ Θεῷ. Εὐξαμένων δὲ αὐτῶν καὶ
 πληρωσάντων τὸ «ἀμήν», ἐκάθησαν καὶ εἶπεν ἡ Βασίλλα τῇ Εὐγενίᾳ· «Ἐκατέρων
 ἡμῶν ὁ σωτὴρ τὴν δόξαν, ὡς ὀρῶ, τῶν στεφάνων ἐφανέρωσεν· καθὼς γὰρ αὐτῇ
 περὶ ἐμοῦ, οὕτως κάμοι τὴν τῶν πραγμάτων ἔκβασιν περὶ σοῦ ἐφανέρωσεν ὁ
 10 Χριστός. Εἶδον γὰρ ὅτι διπλοῦν βραβεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἴληφας, τὸ μὲν ὑπὲρ οὗ
 διήνυσας ἀγῶνος ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ τῆς παρθενίας, τὸ δὲ ἕτερον, ὃ διὰ τῆς
 ἐκχύσεως τοῦ αἵματος μέλλεις ὑποδέχεσθαι».

26. 1 μιᾶς *H* || παραγενομένης *B* || 2-3 τὸ - αἷμα *corr.*: τὸ ροειδῆ σου ἄνθει αἷμα *H*, τῷ
 ροδοειδῆ σου αἷμα *B* || 4 καὶ - βραβεῖον: *om.* *B* || 6 Θεῷ: Χριστῷ *B* || 7 ἡμῶν: *add.* ὡς *H* || 9
 ὁ: *om.* *H* || 10 ὑπὲρ οὗ *corr.*: ὑπερρου *H*, ὑπεροῦ *B* || 11 ἐκχύσεως: χύσεως *H*

27. Ἡ δὲ μακαρία Εὐγενία ταῦτα ἀκούσασα σφόδρα περιχαρῆς γεναμένη, προσκαλεσαμένη τὰς παρθένους πάσας, τὰς δι' αὐτῆς τὴν τῆς ἀμολύντου ἀγνείας σεμνότητα ποθησάσας, μεθ' ἑαυτῆς προτρέπεται εὐξασθαι. Καὶ μετὰ τὸ εὐξασθαι καὶ πληρῶσαι αὐτὰς τὴν εὐχήν, τούτοις τοῖς ῥήμασιν προσεφθέγγετο

5 αὐταῖς λέγουσα· «Ἴδου ὁ καιρὸς τῆς τρύγης, ἐν ᾧ ὁ πέπειρος καρπὸς τρυγᾶται, ὅθεν σπλάγχνα ἐμὰ καὶ βότρυνες ἐμοί, ἐμὲ πρώτην προπέμψατε. Γίνεσθε δὲ καὶ αὐταὶ ἔτοιμαι ἐγρηγορῦαι· τῆς γὰρ παρθενίας πρώτη ἀπόδειξις ἀρετῆς ἐστὶν τὸ ἐξομοιοῦσθαι τοῖς ἀγγέλοις καὶ ἐγγίζεῖν Θεῷ. Αὕτη γὰρ ἡ ἀρετὴ τῆς ἡντρεπισμένης ζωῆς φίλη ἐστίν, σωφροσύνης μήτηρ ὑπάρχουσα καὶ ἀγνείας

10 διδάσκαλος καὶ ἀμεριμνίας δέσποινα καὶ χαρᾶς ἡγεμών, ἀρετῆς ζῆλος καὶ στέφανος πίστεως, ἐλπίδος βοήθεια καὶ φρούριον τιμῆς καὶ ἀνάπαυσις αἰωνία. Πρῶξενος γὰρ ἀγαθῶν καὶ ὁδηγὸς βασιλείας οὐρανῶν· οὐδὲν τοιγαροῦν οὕτως ἡμῖν ἐστὶν καμάτου κεχωρισμένον, ὡς τὸ ἐν παρθενίᾳ καὶ ἀγνεΐᾳ ἡμᾶς διαμεῖναι. Εἰσὶν τοῦ κόσμου τούτου κολακεῖαι καὶ χαρμοναί, αἵτινες πρόσκαιροι οὔσαι

15 διηνεκεῖ κατέχονται θρήνῳ καὶ ὀδυρμῷ. Ἐν γὰρ ταῖς ἀρχαῖς φαιδρὸν δεικνύουσιν τὸν ἄνθρωπον, τέλος δὲ τιμωρίαις ὑποβάλλουσιν. Ὑποτίθενται ἀμεριμνίαν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ἵνα ἀτελευτήτοις κολάσεσιν ὑπεύθυνον ποιήσωσιν. Ὅθεν, τίμιαί μου παρθένοι, αἱ γενναίως σὺν ἐμοὶ τῇ παρθενίᾳ συνδραμοῦσαι, διαμεῖνατε ἐν ἡ ἡρξασθε ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπὶ πλεῖον ταύτην αὐξήσατε. Καιρὸς γὰρ νῦν ἐστὶν

20 θρηνησαὶ ὑπὲρ οὗ κατέσχεσθε καιροῦ ἐν τῇ πλάνῃ, ἵνα χαρᾶς ἐμπλησθῆτε αἰωνίου παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἐγὼ μὲν οὖν παρεθέμην ὑμᾶς τῷ Θεῷ καὶ πιστεύω ὅτι ἐν τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ ἀκεραίους ὑμᾶς καὶ ἀμιάντους ὑποδέξεται. Μὴ οὖν θελήσητε τοῦ λοιποῦ τὴν κατὰ σάρκα μου παρουσίαν ἐπιζητεῖν, ἀλλὰ τὸν τύπον μου καὶ τὸν ἐν ἅπασιν ὑπογραμμὸν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχουσαι, τὴν διδασκαλίαν

25 τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως περιπλέκεσθαι καθεκάστην ἡμέραν.

27. 1 γενομένη *B* || 2 προσκαλεσαμένη: *om. B* || 3 ποθήσασα *B* || 5 ἐν ᾧ *corr.*: ἐνώ *H*, ἐννώ *B* || 6 γίνεσθε *corr.*: γίνεσθαι *HB* || 7 αὐταὶ (αὐταὶ *B*): ἐαυταὶ *H* || ἔτοιμοι *H* || ἐγρηγορῦαι *corr.*: ἐγριγορῦα *H*, αἱ γριγορῦαι *B* || 9 εὐτρεπισμένης *B* || 13 κεχωρισμένον *corr.*: καὶ χαρισμένον *H*, κὲ χαρισμένον *B* || τὸ: *iter. H* || 17 ἀτελευτήτους *H* || 20 κατέσχεσθε *corr.*: κατέχεσθαι *H*, κατέσχεσθαι *B* || 21 τοῦ Θεοῦ: τῷ θεῷ *B*

28. Ταύταις δὲ καὶ ταῖς τοιαύταις νοουθεσίαις προτρεπομένη αὐτάς, κατεφίλησεν πάσας μετὰ δακρύων. Μετὰ δὲ τὸ καταφιλήσαι αὐτάς, λέγει αὐταῖς· «Ὑγιαίνετε ἀδελφαί. Βασίλλα δὲ καὶ Εὐγενία ἀναχωροῦσιν». Κατὰ γὰρ τὴν αὐτὴν ὥραν, μία τῶν θεραπεινίδων τῆς Βασίλλας, πορευθεῖσα πρὸς Πομπήϊον, τὸν αὐτῆς 5 ὄρμαστόν, λέγει αὐτῷ· «Βασίλλαν τὴν ἐμὴν δέσποιναν, σὴν δὲ ὄρμαστήν, ἀνέπεισεν Εὐγενία, ὅπως σὲ παντελῶς ἀρνήσηται τοῦ γαμηθῆναι»· καὶ ταῦτα ἀκούσας ὁ Πομπήϊος ἀνάπτεται ὑπὸ τοῦ θυμοῦ καὶ πορευθεὶς πρὸς αὐτὴν ἠβουλήθη εἰσελθεῖν εἰς τὸν κοιτῶνα, ἐν ᾧ ἡ Βασίλλα μετὰ Πρωτέως καὶ Ἰακίνθου εὐχαῖς καὶ ὕμνοις ἐσχόλαζεν. Εὐρὼν δε τὰς θύρας κεκλεισμένας καὶ 10 κρούσας παρεκάλει εἰσελθεῖν. Ἡ δὲ Βασίλλα ἐδήλωσεν αὐτῷ λέγουσα ὅτι· « Εἰ ἔνεκεν τοῦ ἰδεῖν με παρεγένου, γνῶθι παντελῶς με ἀρνήσασθαί σε, διὰ τὴν πίστην μου τὴν εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν».

28. 1 αὐταῖς *B* || 4 Πομπήϊον: (*add.* Πομ- *s.l.*)πήϊον *B* || 9 Ἰακίνθω *B* || ἐσχόλαζον *H* || εὐρὼν *H* || κεκλεισμένας *corr.*: κεκλησμένας *H*, καικλεισμένας *B* || 10 ἐδήλωσεν (*ἐδίλωσεν H*): ἐδήλωλωσεν *B* || 12 Κύριον: *add.* μου *H*

29α. Ἀνεχώρησεν οὖν μετὰ ἀθυμίας καὶ λύπης πολλῆς, καὶ προσκαλεσάμενος τῶν εὐγενίδων καὶ συγκλητικῶν τινας, παρεκάλεσεν αὐτὰς καὶ ἀπέστειλεν πρὸς τὴν Βασίλλαν αἴσια συμβουλευούσας, ὥστε τὸν ὄρμαστὸν αὐτῆς λαβεῖν. Καὶ παραγεναμένων αὐτῶν πρὸς αὐτὴν καὶ ἐπικειμένων περὶ τοῦ ὄρμαστοῦ αὐτῆς, 5 λόγοις πιθανοῖς προσεφθέγγετο αὐταῖς λέγουσα ἡ Βασίλλα· «Μεταξὺ ἀνοήτων καὶ σοφῶν διαφορὰ ἐστὶν πολλή· οἱ γὰρ ἀνόητοι οὔτε τοῖς καλοῖς χρᾶσθαι δύνανται, οὐδὲ πάλιν τὰ κακὰ παραιτοῦνται· οἱ δὲ φρόνιμοι οὕτως ἐπιζητοῦσιν τὰ καλά, ὡς καὶ τοῖς μείζουσιν ἐπεκτείνεσθαι. Εἰ γὰρ τοῦτο καλὸν ὑμῖν φαίνεται, ἵνα ὄρμαστὸν ἑμαυτῇ θνητὸν ἄνθρωπον λάβω, πόσω μᾶλλον κάλλιον ἐστὶν τὸν 10 αἰώνιον καὶ ἀθάνατον λαβεῖν με νυμφίον; Χαιρέτω, τοιγαροῦν, καὶ ἀγαλλιάσθω, ὅτι τοῦ πρὸς αὐτὸν ἔρωτος, τὸν δεσπότην Χριστὸν μόνον προέκρινα καὶ τὴν ψυχὴν μου ἅμα τῷ σώματι αὐτῷ παρεθέμην.

29. 1 πολῆς λύπης *H* || 4 παραγενομένων *B* || 7 οὐ δέ: οὔτε δέ *H* || 9 ἑμαυτὴν *B* || 11 ὅτι: ἔτι *H*

29β. Ὅρῳ γὰρ πάντα τοῦ παρόντος βίου ὀλίγη τινὶ χαρᾶ βεβαιούμενα· καὶ διατὶ
 μὴ ἐν τοῖς ἀθανάτοις καὶ ἀεὶ διαμένουσιν τὰς ἐλπίδας ἔχομεν; Τίνι γὰρ τῶν
 ἀνθρώπων παρέμειναν αἱ πρόσκαιροι φαιδρότητες καὶ χαρμοναί, αἵτινες
 ἀνθοῦσιν πρὸς ὀλίγον καὶ θᾶττον μαραίνονται; Ὅθεν ὑμεῖς αἱ τῇ σοφίᾳ
 5 προσκαρτεροῦσαι καὶ προσέχουσαι αὐτῇ ἐπιμελῶς, τοῖς παρ' ἐμοῦ λεγομένοις,
 τοῖς τῆς διανοίας ὑμῶν ὀφθαλμοῖς προσέχετε, ἵνα μὴ μόνον πρὸς τὸ βέλτιον
 τρέχητε ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ὀρώμενα μηδεμίαν προσπάθειαν ἔχητε, ἐν οἷς ἡ
 ἀθλιότης καὶ ἡ πτώσις συγκεχυμένη διχοστατεῖ. Οἱ δὲ τὰ ἀνθρώπινα
 καταλιμπάνοντες καὶ πᾶσαν τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν παντοκράτορα Θεὸν ἔχοντες καὶ
 10 εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὃν ἐξαπέστειλεν,
 ἵνα ἐπιδείξῃ ἡμῖν ὁδόν, δι' ἧς ἐπιγνωσόμεθα τὴν εἰλικρινῆ πίστην καὶ ἀγάπην
 αὐτοῦ, ἥνπερ οἱ καταξιωθέντες σπουδάζομεν ἀκέραιον καὶ ἀμίαντον τῇ δυνάμει
 τοῦ ἁγίου πνεύματος διατηρῆσαι <...> καὶ μηδεὶς οὖν ὑπολάβει με ἀγνοεῖν, ὃν
 ἀγαπῶ· ἔστιν δὲ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὅστις πρὸς ἡμᾶς διὰ τῆς
 15 ἁγίας παρθένου παρεγένετο καὶ αὕτη μὲν παρθένος διέμεινεν καὶ γὰρ ὁ Κύριος
 ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν αὐτῇ συνελήφθη καὶ ἐξ αὐτῆς ἐγεννήθη ὡς ἄνθρωπος
 καὶ προσεκυνήθη ὡς βασιλεύς· ζώννυται ὡς μαθητῆς καὶ διδάσκει ὡς
 διδάσκαλος, ἐπειράσθη ὡς θνητὸς καὶ ἐνίκησεν ὡς ἀθάνατος, πιπράσκειται ὡς
 δοῦλος, ἐπανέρχεται ὡς δεσπότης, ἐνομίσθη ὡς προφήτης, ἀληθεύει ὡς Χριστὸς,
 20 ἔπαθεν ὡς κακοῦργος καὶ θνήσκει ὡς ἄνθρωπος καὶ ἐγείρεται ὡς Θεός. Καὶ ἵνα
 μὴ πλάσσονται οἱ παράνομοι ἀμφιβολῆς ἵχνος, ὀρώντων τῶν μαθητῶν αὐτοῦ
 ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς· οἵτινες τῇ ἰδίᾳ μαρτυρίᾳ βεβαιούμενοι, μετὰ τὴν
 αὐτοῦ ἀνάληψιν τυφλοῖς τὸ βλέπειν ἐχαρίσαντο, ἀσθενοῦσιν ὑγείαν
 ἐδώρησαντο, δαίμονας ἐφυγάδευσαν, λεπροὺς ἐκαθέρισαν, νεκροὺς ἤγειραν, ἵνα
 25 διὰ τούτων πάντες γινώμεν, πόσῃν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην ἔχει ὁ Θεός, ὡς μετόχους
 ἡμᾶς γενέσθαι τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας».

29. 1-2 διατὶ μη: δι ἀτίμει H || 5 αὐτὴν H || 6 ἡμῶν B || 7 τρέχητε *corr.*: τρέχετε H,
 τρέχεται B || 7 ἀλλὰ - ἔχητε: *om.* B || 8 ἡ: εἰ H || 13 *lacunam statui* || καὶ: *om.* B || 16 ὡς: ὅς
 H || 24 λεπροὺς ἐκαθέρισαν: *om.* H || 25 πάντων B || 26 τῶν: *om.* B

30. Ταῦτα δὲ εἰπούσης τῆς Βασίλλας, πᾶσαι σχεδὸν αἱ συγκλητικαὶ ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἀγάπῃ ἐξεκαύθησαν, οὕτως ὡς μὴ βούλεσθαι τινὰς μηδὲ εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἰδίαν ἐπανελθεῖν ἢ ἀξιῶσαι τὸν Πομπήϊον ἀποκρίσεως. Τότε ὁ Πομπήϊος τῇ πάντων συστάσει τῶν συγκλητικῶν χρησάμενος, ἔρριψεν ἑαυτὸν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως λέγων: «Συνέλθετε, εὐσεβέστατοι βασιλεῖς, τοῖς ἡμετέροις Ῥωμαίοις καὶ τοὺς μὲν νέους Θεοῦς, οὓς μεθ' ἑαυτῆς ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου πόλεως ἤγαγεν ἡ Εὐγενία, τῆς πόλεως ταύτης χωρίσατε. Εὐρέθησαν γὰρ Θεοί, οἵτινες τοὺς ἀνθρώπους γεννᾶσθαι οὐ θέλουσιν; Εἰ τοίνυν ἄνθρωποι γεννᾶσθαι κωλύονται, ποῦ ἡ ἀνάνευσις τῶν Ῥωμαίων ἔσται; Καὶ πόθεν ὁ Ῥωμαίων στρατὸς πληθυνθείη; Πόθεν δὲ καὶ οἱ ἀγῶνες ἔσονται, δι' ὧν ἡ ἀκαταμάχητος δεξιὰ τῆς ὑμετέρας θεϊότητος τοὺς ἀρχένας τῶν πολεμίων ὑποτάξει; Εἰ γὰρ λοιπὸν συζυγία οὐκ ἔστιν, τὰς ἡμετέρας ὀρμαστὰς ἀποβάλωμεν καὶ σιωπήσωμεν».

30. 1 αἱ: *om.* B || 2 μὴ - τινάς: *om.* H || 4 χρησάμενος *corr.*: χρισάμενος HB || 5 συνέλθατε H || ὑμετέροις H

31. Ταῦτα καὶ τὰ τούτων πλείονα εἰρηκότος τοῦ Πομπηίου, ὁ βασιλεὺς
 Γαλλ<λι>ηνὸς ἐθέσπισεν, ἵνα τὴν ὀρμαστὴν Βασίλλαν λάβῃ ὁ Πομπηΐος· εἰ δὲ μὴ
 βουληθῆ γαμηθῆναι αὐτῷ, ξίφει τιμωρηθῆναι. Τὴν δὲ Εὐγενίαν τοῖς θεοῖς
 ἐπιθῦσαι ἢ μὴ βουλομένην ἐν διαφόροις ὑποβάλλεσθαι τιμωραῖς· καὶ ἐξήνεγκεν
 5 γενικὸν νόμον περιέχοντα, ἵνα, εἴ τις τῶν χριστιανῶν ὡς ἑτέραν θρησκείαν
 ἐπεισάγων μὴ βούλοιο ἐπιθῦσαι τοῖς θεοῖς, τῆς ζωῆς ἀποστερείσθω. Ἡ δὲ
 Βασίλλα κατηναγκάζετο τὸν ἑαυτῆς μνηστήρα λαβεῖν Πομπηΐον. Ἐν πολλαῖς
 οὖν ἡμέραις διαφόροις πιθανολογίαις συνετρίβετο· πότε μὲν ὑπὸ τῶν
 συγκλητικῶν, πότε δὲ ἀπὸ τῶν συγγενίδων καὶ τῶν ἔγγιστα πρεσβυτίδων
 10 γυναικῶν, αἷς ἔθος ἐστὶν τὰ τοιαῦτα συμβουλεύειν, καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν,
 τῷ γενναίῳ φρονήματι καὶ τῇ πολλῇ ὑπομονῇ καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ συνεργούσῃ αὐτῇ
 χάριτι πάσαις αὐταῖς ἀντέστη καὶ περιεγένετο. Ἐπεὶ οὖν γένους ὑπῆρχεν
 βασιλικῆ καὶ δημοσίᾳ δίκας δοῦναι οὐκ ἠδύνατο, ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς ξίφει
 αὐτὴν ἀναιρεθῆναι ἔνδον τῆς οἰκίας αὐτῆς. Τῆς δὲ μακαρίας Βασίλλας ἐν τῇ
 15 ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τελειωθείσης,
 συνελήφθησαν οἱ περὶ Πρωτέα καὶ Ὑάκινθον καὶ κελευσθέντες τοῦ ἐπιθῦσαι ἢ
 αὐτοὺς ἀντιλέγοντας τῷ ξίφει τελειωθῆναι, τῶν δὲ μηδ' ὅλως πειθομένων
 διαφόρους κολάσεις προσέφερον αὐτοῖς.

31. 1 Γαλλιηνὸς *corr.*: Γαληνὸς *HB* | 8-9 πότε – συγκλητικῶν: *om.* *B* || 10 τὰ τοιαῦτα: ταῖς
 τοιαύταις *B* || 13 ἠδύνατο *corr.*: ἠδύνετο *H* || 13-14 αὐτὴν ξίφει: *B* || 16 καί?: *om.* *B* || 17
 κολάσεις *corr.*: κολάσης *H*, κολάσσεις *B*

32. Πολλὰς δὲ ὑπομείναντες τιμωρίας, τέλος, τῇ διὰ ξίφους ἀποφάσει
 ὑπεβλήθησαν· καὶ τούτων ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ Χριστοῦ τελειωθέντων, κατέχεται
 ἡ Εὐγενία καὶ παρίσταται Ἀνικήτῳ τῷ ἐπάρχῳ τῆς πόλεως. Καὶ ἐκέλευσεν
 ἀπελθοῦσαν αὐτὴν ἐπιθῦσαι τῇ Ἀρτέμιδι. Ἡ δὲ μακαρία παραγεναμένη ἐπὶ τὸν
 5 τόπον καὶ εἰσελθοῦσα ἐν τῷ ναῷ, ἔστη κατέναντι τοῦ εἰδώλου· καὶ ἐκτείνασα τὰς
 χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν, προσήυξατο ἐπὶ ὥραν πολλήν. Ὡς δε ἐτέλεσεν τὴν
 εὐχήν, παραχρῆμα τῆς Ἀρτέμιδος πεσὸν συνετρίβη τὸ εἶδωλον καὶ οὕτως ἐγένετο
 λεπτόν, ὡς μηδὲ τὴν κόνιν αὐτοῦ φαίνεσθαι. Οἱ δὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ μὴ
 νοήσαντες, ἀλλὰ μαγικῇ τέχνῃ τοῦτο ἐπιγράψαντες, κελεύουσιν λίθον μέγαν
 10 δεθῆναι εἰς τὸν τράχηλον αὐτῆς καὶ ῥιφῆναι αὐτὴν εἰς τὸν Τίβεριν ποταμόν. Ὡς
 δὲ ἀπαγαγόντες ἔρριψαν αὐτὴν, παραχρῆμα τὰ δεσμὰ αὐτῆς διαρραγέντα μετὰ
 τοῦ λίθου ἐξέπεσαν. Ἡ δὲ ἅγια Εὐγενία ἐπάνω τοῦ ὕδατος ἐφέρετο. Οἱ δὲ
 χριστιανοὶ πάντες πολλῆς χαρᾶς ἐνεπλήσθησαν δοξάζοντες καὶ λέγοντες αὐτὸν
 εἶναι Θεόν, τὸν τῇ Εὐγενίᾳ βοηθήσαντα εἰς τὸ μὴ ἀπολέσθαι αὐτὴν καὶ τὸν
 15 Πέτρον ἐν τῇ θαλάσῃ μὴ ἐάσαντα καταποντισθῆναι.

32. 1 τῇ: τὸ *H* || 4 παραγενομένη *B* || 5 ἔστη *corr.*: ἔστι *HB* || 7 *post* παραχρῆμα *H add.* τὸ
 ἄγαλμα || τὸ εἶδωλον *om. H* || 8 αὐτοῦ: τοῦ *H* || 11 παραχρῆμα: *add.* δὲ *H* || 13
 ἐνεπλήσθησαν: ἐπλήσθησαν *H* || 14 βοηθήσαντη *B*

33. Φερομένης οὖν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ὕδατος καὶ τῷ αἰγιαλῷ προσεγγισάσης, ἐξελθοῦσαν ἐπὶ τῆς στερεᾶς κατασχόντες ἀπήγαγον ἐπὶ τὴν εἰρκτὴν· καὶ ποιοῦσιν τὸ δημόσιον λουτρόν, τὸ λεγόμενον Σευηριανές, ἐπὶ τοσοῦτον καῆναι, ὡς δίκην σπινθηροβόλου σιδήρου δείκνυσθαι αὐτό, κάκει βληθεῖσαν αὐτὴν ὑπὸ 5 τῆς φλογὸς ἀναλωθῆναι. Εἰσαχθείσης δὲ αὐτῆς ἔνδον, πᾶσα εὐθέως ἢ πυρὰ ἐμαράνθη, ὡς τοῦ λοιποῦ μηδὲ αὐτὸν τὸ δημόσιον δύνασθαι πυρωθῆναι κατὰ τὴν γεναμένην εἰς αὐτὸν κατὰ πρόσταγμα Θεοῦ ψυχρότητα. Ὡς δὲ καὶ ταύτης αὐτῶν τῆς μηχανίας περιεγένετο τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἢ δούλη αὐτοῦ Εὐγενία, προστάπτουσιν πάλιν αὐτὴν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπελθεῖν, κάκει ἐμβληθεῖσαν εἰς 10 οἶκον σκοτεινόν, μήτε ἄρτον μήτε οἶνον αὐτῇ ἐπιδοθῆναι. Εἰσελθούσης δὲ αὐτῆς, πᾶς ὁ οἶκος φωτὶ κατελάμπετο.

33. 1 τῶν ὑδάτων *H* || 2 <σ>τερεᾶς *B* || 3 Σεβεριανές *B* || 4 δίκη *B* || *post* σιδήρου γενόμενον *add. H* || κακῆ *H* || 7 γενομένην *B* || Θεοῦ: *om. B* || 9 κάκει: καὶ εἰ *B*

34. Ἐποίησεν οὖν ἡ μακαρία ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ ἡμέρας κ' τοῦ φωτὸς καθεκάστην
ἡμέραν ἐκεῖσε καταυγάζοντος. Φαίνεται οὖν αὐτῇ ἄγγελος Κυρίου ἰσχυροποιῶν
αὐτὴν καὶ λέγων: «Θάρσει, δούλη τοῦ Θεοῦ Εὐγενία, ὁ γὰρ Κύριος Ἰησοῦς
Χριστός, ᾧ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου ἐδούλευσας,
5 ἀπέσταλκέν με πρὸς σε λέγων· ἀνδρίζου καὶ κραταιοῦ¹. Ἐν γὰρ τῇ σήμερον ἡμέρᾳ
ἀναλαμβάνω σε ἐν τοῖς οὐρανοῖς πληρώσασ<αν> τὸν δρόμον τοῦ μαρτυρίου».

¹Cf. Ps. 26.12

34. 1 κ': ἦκοσι H || 2-3 ἰσχυροποιῶν - καί: *om. B* || 3-5 ὁ - λέγων: *om. B* || 5 ἐν: εἰ H || 6
πληρώσασ<αν> - μαρτυρίου: *om. B* || *addidi*

35. Αὕτῃ οὖν τῇ ἡμέρᾳ κατὰ συγκυρίαν ὄντων τῶν γενεθλίων τοῦ Χριστοῦ, ἐκέλευσεν δήμιον ἀπελθεῖν καὶ ἀνελεῖν αὐτὴν ἐν τῇ φυλακῇ. Τότε ἀκούσαντες οἱ χριστιανοὶ καὶ συνελθόντες ἔλαβον τὸ σῶμα τῆς ἀγίας Εὐγενίας καὶ ἐπιμελῶς κηδεύσαντες κατέθεντο ἐν τόπῳ ἐπισήμῳ, οὐ μακρὰν ὄντι τῆς πόλεως ἐν τῇ ὁδῷ
 5 τῇ καλουμένῃ Λατίνῃ. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς Κλαυδία ἐν τῷ μνήματι αὐτῆς παρακαθημένη ἔκλαιεν. Ἐπιφανεῖσα οὖν αὐτῇ ἡ μακαρία Εὐγενία, εἶπεν: «Χαῖρε καὶ ἀγαλλία μητερ, ὅτι εἰσήνεγκέν με ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῇ χαρᾷ καὶ ἀναπαύσει τῶν ἀγίων· καὶ τὸν πατέρα τὸν ἐμὸν κατέστησεν ἐν τῷ χορῷ τῶν πατριαρχῶν. Σὲ δὲ τῇ προΐούσῃ Κυριακῇ προσδέξεται ἐν εἰρήνῃ. Παράγγειλον
 10 οὖν τοῖς σοῖς υἱοῖς, ἐμοῖς δὲ ἀδελφοῖς, ἵνα φυλάξωσιν τὴν σφραγίδα τοῦ Χριστοῦ, δι' ἧς καταξιωθήσονται συμμετοχοὶ τῶν ἀγίων γενέσθαι καὶ συγκληρονόμοι».

35. 3 τῆς - Εὐγενίας: αὐτῆς B || ἐπιμελῶς: om. B || 4 κατέθεντο: ἔθεντο B || 7 μήτηρ H || Ἰησοῦς Χριστὸς: om. B || 8 κατέστησεν: κατέταξεν B || 9 δέ: om. B || προΐούση: μελλούση B || 11 δι' ἧς: διεῖς B || γενέσθαι corr.: om. H, γενέσθε B

36. Ἐγένετο δέ, ἐπανελθούσης τῆς Κλαυδίας ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ καὶ διδασκούσης
καθὼς ἤκουσεν παρὰ τῆς μακαρίας τοὺς υἱοὺς αὐτῆς, ἐν Κυριακῇ ἡμέρᾳ τῶν
μυστηρίων ἐπιτελουμένων, ἐστῶσης αὐτῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ προσευχομένης,
5 παρῆδωκεν τὸ πνεῦμα τῷ δεσπότη Χριστῷ. Καὶ οὕτως αὐτῆς τελειωθείσης,
λαβόντες αὐτὴν οἱ υἱοὶ αὐτῆς κατέθεντο μετὰ τῆς ἰδίας ἀδελφῆς. Προέκοπτον δὲ
καὶ αὐτοὶ ἐν τῷ ζήλῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν πάσαις ἀρεταῖς, ὡς καὶ πολλοὺς
ἀποσπῶντες ἀπὸ τῶν μισθῶν θυσιῶν ἐπιστρέφειν καὶ πιστεύειν τῷ Κυρίῳ
ἐποίουν· οὐς καὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι καθαίροντες τοῖς ἑαυτῶν κόλποις ἐν τῇ
θείᾳ αὐλῇ ὑπεδέχοντο. Οὐ διελίμπανον δὲ καθεκάστην ἡμέραν ἀποσυλοῦντες
10 ἀπὸ τοῦ δράκοντος, τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς καὶ προσφέροντες τῷ Χριστῷ.
Κατηξιώθησαν δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν τῶν γονέων καὶ τῆς μακαρίας ἀδελφῆς τὴν
πολιτείαν ζηλῶσαι καὶ τυχεῖν τῆς τῶν ἁγίων ἀλήκτου μακαριότητος.
Εὐαρεστήσαντες γὰρ τῷ Χριστῷ προσετέθησαν τῷ τῶν ἁγίων χορῷ, μεθ' ὧν καὶ
ἡμεῖς καταξιωθήμεν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
15 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀχράντῳ Πατρὶ καὶ
τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν :~

36. 5 οἱ: *om. H* || 6 καί¹: *om. B* || 8 τοὺς...κόλπους *H* || 12 ἀλίκτου μακαριώτιτος *B*,
ἀλήκτου μακαριωτάτης λήξεως *H* || 13 γὰρ: *om. B* || 14 καὶ φιλανθρωπία: *om. H*

2^η ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ

Conspectus Siglorum

P Παρίσι, Κώδ. *Parisinus Graecus* 1491 (9^{ος} -10^{ος} αι.), φφ. 169^v-182

O Οξφόρδη, Κώδ. *Oxoniensis Bodleianus Laudeianus* 69 (Κώδ. 416) (11^{ος} αι.), φφ. 278^v-293

V Βατικανό, Κώδ. *Vaticanus Graecus* 1608 (12^{ος} - 13^{ος} αι.), φφ. 51^v-61

Μη(ν)ὶ τῷ αὐτ(ῶ) ΚΔ'

†Πρᾶξις τῆς ἀγίας Ευγενίας τῆς παρθένου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ· εὐλόγησον

1. Ἐν τῷ ἑβδόμῳ ἔτει τῆς ὑπατείας Αὐγούστου Κομόδου, ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς τὸν μεγαλοπρεπέστατον Φίλιππον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Αἰγυπτίων, ἵνα ἐκεῖ τὴν ἐπαρχότητα διέπη ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων πόλει· καὶ πάσας τὰς προσαγωγὰς καὶ τὰς ἐξουσίας τὰς οὐσας ἐν Αἰγύπτῳ ἔδωκεν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ. Αὐτός, τοίνυν, μετὰ
5 τῆς αὐτοῦ γυναικὸς Κλαυδίας καὶ τῶν δύο υἱῶν αὐτοῦ, Ἀβίτου καὶ Σεργίου, καὶ Ευγενίας θυγατρὸς, ἀπὸ τῆς μεγάλης πόλεως Ῥώμης ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων πόλει ἐπεδήμησεν· καὶ τῇ ἐπιστήμῃ τῶν Ῥωμαίων πράττων τὴν ἐπαρχότητα, τὴν Αἰγυπτίων χώραν ῥωμαϊκῇ νομοθεσίᾳ διευτυποῦτο καὶ πολλοῖς τοῖς τὴν μαγικὴν τέχνην μεταχειριζομένοις τέλος ἐπέθηκεν. Ἰουδαίους δὲ οὐδὲ ὀνομάζεσθαι
10 εἶασεν, τοὺς δὲ χριστιανοὺς πλησίον τῆς πόλεως ἔξω κατοικεῖν καὶ διάγειν ἐπέτρεψεν. Αὐτός, τοίνυν, τῶν φιλοσόφων μᾶλλον φίλος ὑπῆρχε· εἵπερ τῶν εἰδωλολατρῶν ἐραστὴς ὢν, τῷ τε νόμῳ τῶν Ῥωμαίων ἐσεμνύετο, οὐ λογισμῶ τινι χρώμενος ἀλλὰ παράδοσιν ἐννοῶν. Ευγενίαν δὲ τὴν θυγατέραν αὐτοῦ, γράμμασιν ἐλευθερίοις ἄκρως παιδεύσας ῥωμαϊκῶ τὲ καὶ ἑλληνικῶ λόγῳ, ὁμοῦ
15 καὶ φιλοσοφίαν ἐδίδαξεν. Ἦν δὲ καὶ παμμήχανος τῇ συνέσει καὶ μνήμων, οὕτως ὥστε τὰ ἀναγινωσκόμενα ὑπ' αὐτῆς καὶ ἄπερ ἤκουσεν, αἰωνία μνήμη κατέχειν.

Titulus. *Prae.* Βίος καὶ πολητία τῆς ἀγίας ὀσηομάρτιρος ευγενίας· τῆς ἐν ἀλέξανδρεία τῆς παρθένου εὐλόγησον:~ *add. alia manu* O + Decemb: 24 *in. marg. sinist. d. alia manu* O

1.1 τῶ: *om.* P || 3 ὑπαρχότητα O || 5 Ἀβίτου *corr.*: Ἀβήτου OP || 7 ὑπαρχότητα O || 11 εἵπερ: *om.* O || 15 πανμήχανος P

51^v IH' Πράξης τ(ῆ)ς ἀγιωτάτ(η)ς Ευγε^lνίας τ(ῆ)ς παρθένου εὐ(λόγη)σον π(άτ)ερ^l2

Ἐπὶ ἑβδόμῳ ἔτι τ(ῆ)ς^l3 ὑπατείας κομόδου τοῦ^l4 βασιλέως ἀπέστειλεν^l5 τὸν μεγαλοπρεπέστατο(ν)^l6 φίλιππον ἐν τῇ χώρᾳ τῶ(ν)^l7 αἰγυπτίων· ἵνα καὶ τὴν^l8 ἐπαρχότητα διέπη ἐν^l9 τῇ Ἀλεξανδρέων πόλει·^l10 κ(αὶ) πᾶσας τὰς προαγωγ(ὰς)^l11 κ(αὶ) τὰς ἐξουσίας τὰς ἐν τῇ^l12 αἰγύπτῳ ἐν τῇ ἐξουσία αὐ^l13τοῦ δέδωκεν. αὐτός τοῖ^l14νυν μετὰ τῆς γυναικὸς αὐ^l15τοῦ κλαυδίας καὶ τῶν δύο(ν)^l16 υἱῶν ἀβίτου καὶ σερίνου καὶ^l17 εὐγενίας τῆς θυγατρὸς αὐτῶν^l18 ἀπὸ τῆς μεγάλ(η)ς πόλεως ῥώμης^l19 ἐπὶ τὴν ἀλεξανδρέων πόλι(ν)^l20 ἐπεδήμησεν· καὶ τὴν τῶν αἰ^l21γυπτίων πράττω(ν) τὴν ἐπαρχώ^l22τητα· ῥωμαϊκῇ νομοθεσίᾳ^l23 διέτυποῦτω· καὶ πολλοῖς^l24 τῆς τῆ μαγικῆς τέχνης μετὰ^l25 χειρίζο(α^ldd. ω s.l.)μένοις τέλος ἐπέθε^l26κεν· ἰουδαϊκοὺς τε, οὔτε ὄνο^l27μάζεσθαι ἤασεν· τοὺς δὲ χρι^l28στηανοὺς ἔξω πλησίον τῆς^l29 ἀλεξανδρέων πόλεως κα^l30τοικῆν κ(αὶ) διάγειν ἐπέτρεψεν.^l31 αὐτός τοίνυν μᾶλλον τὸν φιλο^l32σόφων φίλος ὑπῆρχων. κ(αὶ) ἢ ἢ τῶν εἰδώλων ἐραστὴς τῷ^l33 τύπῳ τῶν ῥωμαίων ἐσεμνύ^l34νετο· οὐ λογισμῶ χρώμενος.^l35 ἀλλὰ παράδωσιν ἐννοῶν.^l36 εὐγενίαν δὲ τὴν θυγατέραν^l37 αὐτοῦ· γράμμασιν ἐλευθερίοις^l38 ἄκρως παιδεύσας ῥωμαϊκῶ^l39 τε καὶ ἑλληνικῶ λόγῳ. ὁμοῦ^l40 τὲ καὶ σοφίαν ἐδίδαξεν.^l41 ἦν δὲ καὶ παμμήχανις τῇ^l42 συνέσει κ(αὶ) μνήμων οὕτως. ὥ^l43στε τὰ ἀναγινωσκόμενα^l44 ὑπαυτῆς καὶ ἄπερ ἤχεν αἰ^l45ώνια μνήμη κατήχεν.

2. Ἦν δὲ καὶ αὕτη ἡ Εὐγενία εὐπρεπῆς τῷ προσώπῳ καὶ ἐκλεκτῇ τῷ σώματι καὶ
 ὠραία τῇ συνέσει· ἐκλεκτῇ δὲ καὶ τῇ ἀγνείᾳ. Ἐν τῷ οὖν πεντεκαιδεκάτῳ ἔτει τῆς
 ἡλικίας αὐτῆς αἰτεῖται πρὸς γάμον ὑπὸ Ἀκυλίνου τοῦ ὑπάτου. Ἐπερωτηθεῖσα δὲ
 ὑπὸ τῶν γονέων, εἶγε τῷ αἰτήσαντι νεωτέρῳ ὑπάρχοντι συγκλητικοῦ γένους
 5 συναινέσειεν, ἀποκριθεῖσα πρὸς τοὺς γονεῖς ἔφη· «Ἄνῆρ τρόποις οὐ γένει ἐστὶν
 ἐκλεκτός· αὐτοῖς γάρ, οὐ τοῖς γονεῦσιν κεχρηῆσθαι δεῖ». Τοῖνυν ἄλλων τὲ καὶ
 ἄλλων αἰτούντων αὐτὴν πρὸς γάμον, αὕτη τῇ ψυχῇ λίαν ἀνθέστηκεν· Ἦλθεν δὲ
 εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς ἡ διδαχὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ ὑπάρχουσα ὑπὸ γονεῖς
 Ἑλληνας κατὰ ψυχὴν ἤρξατο χριστιανὴ εἶναι· καὶ ἐπειδὴ προστεταγμένον ἦν
 10 τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως ἀναχωρῆσαι καὶ ἔξω πυλῶν
 διάγειν, παρεκάλεσεν τοὺς γονεῖς αὐτῆς, ὥστε ὥρας χάριν ἐπιτρέψειεν αὐτῇ εἰς
 τὰ πέριξ τῆς πόλεως κείμενα χωρία περιελθεῖν.

2. 1 καὶ: *om.* P || 2 τῆ: *om.* O || 4 γονετῶν P || 5 γένους P || 7 αἰτούτων O || τὴν ψυχὴν P
 || 10 Ἀλεξανδρείας P || 11 ἐπιτρέψαι αὐτὴν O || 12 χωρία: *post* πέριξ *transp.* P

(52^ε) ἦν δὲ αὕτη ἡ εὐγενία τὸ προ⁴⁶σῶπῳ εὐπρεπεῖς καὶ ἐκλε⁴⁷κτῇ τὸ σώματι κ(αὶ) ὠραία τῇ ⁴⁸
 συνέσει· ἐκλεκτῇ δὲ κ(αὶ) τῇ ἀ⁴⁹γνείᾳ. Ἐν τῷ πεντε κ(αὶ) δεκά⁵⁰το ἔτι τοῖνυν τῆς ἡλικίας αὐ⁵¹τῆς
 αἰτῆται εἰς νύμφην ⁵²ὑπὸ ἀκυλίνου τοῦ ὑπάτου· ⁵³Ἐρωτηθῆσα δὲ ὑπὸ τῶν ἐ⁵⁴αὐτῆς γονέων ἤγε
 τῷ ἐτήσαν(*add.* –τι *s.l.*)⁵⁵ νεωτέρῳ ὑπάρχοντι συν⁵⁶κλητικοῦ γένους συνέσειεν· ⁵⁷ἀποκριθῆσα πρὸς
 τοὺς γονεῖς ⁵⁸ἔφη· ἀνῆρ τρόποις οὐ γέ⁵⁹νους ἐκλεκτός ἐστίν· αὕτη ⁶⁰γάρ, οὐ τῆς γονεῦσιν
 καίχρη⁶¹σται δεῖ, τοῖνυν ἄλλον τε κ(αὶ) ⁶²ἄλλον αἰτούντων αὕτη ⁶³τῇ ψυχῇ τῆς ἀγνείας ἄγαν ⁶⁴
 ἀνθέστηκεν· ἦλθεν δὲ εἰ⁶⁵ τὰς χεῖρας αὐτῆς ἡ δι⁶⁶δαχὴ τοῦ ἀγιωτάτου ἀπο⁶⁷στόλου παύλου· καὶ
 ὑπάρ⁶⁸χουσα ὑπὸ γονεῖς ἑλλην(ας) ⁶⁹κατὰ ψυχὴν ἤρξατο χριστη⁷⁰ανὴ εἶναι· καὶ ἐπιδῆ
 πρόσ⁷¹τετασμένον ἦν τοὺς χριστη⁷²ανοῦς ἀπὸ τῆς ἀλεξαν⁷³δρέων πόλαιως ἀνα⁷⁴χωρῆσαι·
 παρεκάλεσεν ⁷⁵τοὺς γονεῖς αὐτῆς, ὥστε ⁷⁶ὠράσεος χάριν ἐπιτρέψε ⁷⁷αὕτη εἰς τὰ χωρία, τὰ
 πέ⁷⁸ριξ τῆς ἀλεξανδρέω(ν) ⁷⁹πόλεως διακείμενα πέ⁸⁰ρι ἐλθῆν.

3. Ἐπιτρεψάντων δὲ τῶν γονέων, ἐξελθοῦσα τῆς πόλεως καὶ ἐλθοῦσα εἰς ἓν τῶν κτημάτων, ἤκουσεν τῶν χριστιανῶν ψαλλόντων· «Οἱ Θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια· ὁ δὲ Κύριος τοὺς οὐρανούς ἐποίησεν». Ὡς οὖν ἡ Εὐγενία ἤκουσεν ταῦτα, ἀνεστέναξεν καὶ ἔκλαυσεν καὶ λέγει πρὸς τοὺς εὐνούχους αὐτῆς, ὧν τὰ ὀνόματα

5 Πρωτᾶς καὶ Ἰάκινθος· «Οἶδα ὑμᾶς πρὸ ἐμοῦ γράμμασιν πεπαιδευμένους καὶ τὰ ἄξια ὁμοῦ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀνάξια ἐπεγνωκότας πράγματα· φιλοσόφων τε συλλογισμοὺς ματαίῳ κόμπῳ πεπαιδευμένους, φιλοπονίᾳ ἀκριβεῖ τὰ πάντα διήλθομεν· Ἀριστοτελικὰς βίβλους καὶ Πλάτωνος καὶ τὰ τῶν Ἐπικουρίων δόγματα καὶ Σωκράτους τὰς νοουθεσίας καὶ τῶν Στωϊκῶν τὰς σιωπὰς καὶ ἵνα διὰ

10 βραχέων περιπλέξωμεν, εἴ τι ἐὰν ἄδοι ὁ ποιητής, εἴ τι ἐὰν ὁ ῥήτωρ ἐφεύροι, εἴ τι ἐὰν ὁ φιλόσοφος διαλογίσαιτο, μιᾶ φωνῇ ταῦτα ἐκκλείεται, ἐν ἧ χορεύοντας τοὺς χριστιανούς ἠκούσαμεν λέγοντας· «Πάντες οἱ Θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια· ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν τοὺς οὐρανούς ἐποίησεν· ἐξομολόγησις καὶ ὠραιότης ἐνώπιον αὐτοῦ, ἀγιωσύνη καὶ μεγαλοπρέπεια ἐν τῷ ἀγιάσματι αὐτοῦ»^a. Τοῖνυν συμβάλλεται ἡμῖν

15 συνιέναι τὸ ῥῆμα καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου παρὰγγελημα καὶ τοῦ Προφήτου τὴν ὠδὴν· γίνεται ἡμῖν εἰς ὁμόνοιαν πίστεως. Καὶ ποία τέχνη προσεγγιστέον ἐστὶν τῇ θεϊκῇ σοφίᾳ; Κοινῇ γνῶμῃ τοῦτο ἐπιτελέσαι ὀφείλομεν».

^aPs.95.5

3. 1 ἐλθοῦσα: εἰσελθοῦσα O || 6 πράγματα: γράμματα P || 7 (συ- s. l.)λλογισμοὺς O || 8 διήλθαμεν P || 10 ἄδοι corr.: ἄδη OP || 11 διελογίσαιτο P || 13 Κύριος: Θεὸς P || 17 σοφία: add. γνῶντες O

Ἐπιτρεψάν⁸¹των τοῖνυν τῶν γοναίων |⁸² καθὼ ἠτίσατω, ἐξήλθεν τ(ῆ)ς |⁸³ πόλεως κ(αί) ἤλθεν εἰς ἐν τῶ(ν) |⁸⁴ κτημάτων. ἤκουσεν (add. δὲ s.l) τὸν |⁸⁵ χριστιανῶν ψαλλόντων κ(αί) |⁸⁶ λεγόντων πάντες οἱ θεοὶ |⁸⁷ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια· ὁ |⁸⁸ θ(ε)ὸς ἡμῶν τοὺς οὐ(ρα)νοὺς ἐποί⁸⁹ησεν. ταῦτα ἀκούσασα ἡ |⁹⁰ εὐγενία, ἀνεστέναξεν καὶ |⁹¹ ἔκλαυσεν· κ(αί) λέγει πρὸς τοὺς |⁹² εὐνούχους αὐτῆς ὄν τὰ ὀνό⁹³ματα προτᾶς καὶ υἰᾶκιν⁹⁴θος· εἶδα ὑμᾶς μετεμοῦ |⁹⁵ γράμμασι πεπεδευμένους |⁹⁶ κ(αί) τὰ ἄξια ὁμοῦ τῶν ἀν(θρώπ)ων |⁹⁷ καὶ ἀνάξια ἐγνωκότας γρά⁹⁸μματα· φιλοσόφων τε συ⁹⁹λλογισμοῖς· ματαίῳ κόμπῳ |¹⁰⁰ πεπεδευμένους φιλοπονί¹⁰¹α ἀκριβῆ τὰ πάντα διήλ¹⁰²θαμεν· καὶ ἀριστωτελικὰς |¹⁰³ καὶ πλάτωνος καὶ τὰ τῶν |¹⁰⁴ ἐπικουρίων δῶγματα· κ(αί) σο¹⁰⁵κράτους τὰς νοουθεσίας |¹⁰⁶ καὶ τὸν ὦν τὰς σιώπᾶς· |¹⁰⁷ (52^v) καὶ ἵνα διὰ βραχέων τὰ πάν¹⁰⁸τα περὶ πλέξωμεν εἴτοι ἂν ὁ |¹⁰⁹ ποιητής, εἴτι ἂν ὁ ῥήτωρ ἐφεύ¹¹⁰ρεν, εἴτι ἂν ὁ φιλόσοφος δι ἐ¹¹¹λογήσατω, μιᾶ τῇ γνῶμῃ ταῦ¹¹²τα ἐγκλείεται, ἐνὶ χωρεῦον¹¹³τες οἱ χριστηᾶνοι ἠκούσαμεν, |¹¹⁴ λέγοντες· πάντες οἱ θεοὶ τῶν |¹¹⁵ ἐθνῶν δαιμόνια· ὁ δὲ Κ(ύριος) ἡμ(ῶν) |¹¹⁶ τοὺς οὐ(ρα)νοὺς ἐποίησεν· ἐξομο¹¹⁷λόγησις καὶ ὠραιότης ἐνώ¹¹⁸πιον αὐτοῦ ἀγιωσύνην καὶ με¹¹⁹γαλωπρέπεια ἐν τῷ ἀγιάσμα¹²⁰τι αὐτοῦ· τοῖνυν συμβάλλεται(add. –ε s.l) |¹²¹ ἡμῖν συνιέναι τὸ ῥῆμα κ(αί) τὸ |¹²² τοῦ ἀποστόλου αἰ ἀνάγνωσμαι |¹²³ καὶ τοῦ προφήτου ἡ ὠδῆ· κ(αί) |¹²⁴ γίνεται ἡ ὁμῶν(add. –οι- s.l.)α τῆς πίστεως. |¹²⁵ καὶ ποία τέχνη πρὸς ἐγγιστέ¹²⁶ων ἐστὶν τῇ θεϊκῇ σοφίᾳ |¹²⁷ κοινῇ γνῶμῃ τοῦτο ἐπιτελέ¹²⁸σε ὀφείλωμεν.

4. «Δέσποινάν με», φησίν, «ἡ δεσποτεία καὶ ἡ αὐθεντεία κατέστησεν· ἀδελφὴν δὲ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ πεποίηκεν. Ἐσμέν, τοῖνυν, ἀδελφοί, καθὼς ἡ θεϊκὴ σοφία διδάσκει, οὐ καθὼς ἡ ἀνθρωπίνη ἀλαζῶν ὑπερηφανία· ἀπέλθωμεν οὖν πρὸς τοὺς χριστιανούς καὶ μηδεμιᾶ προφάσει ἀπ’ ἀλλήλων ἀποχωρισθῶμεν. Τὴν 5 κόμην τῆς κεφαλῆς μου ἀποθρίξατε καὶ τότε λοιπόν, καθὼς ἂν τυπώσω, πρὸς τοὺς χριστιανούς πορευθῶμεν. Ἐλενον ἀκούω τινὰ λεγόμενον, οὗ τὸ κατοικητήριον ἐστίν, ἐν ᾧ ἡμέρας καὶ νυκτὸς τῷ Θεῷ αὐτῶν ἄδουσιν, ὅσον εἰκάσαι οὐκ ἔστιν, ὧν μάλιστα καὶ ἡμεῖς, καθὼς ἂν ἐκεῖθεν παρερχώμεθα, ἀκούομεν αὐτῶν ψαλλόντων. Ἀλλ’ οὗτος Ἐλενος ὁ ἐπίσκοπος διαφόροις λέγεται 10 ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς χρεῖαις Θεόδωρόν ἀσχολεῖσθαι. Τούτοις δὲ τοῖς ἐν τοῖς θεϊκοῖς σχολάζουσιν ἀνδράσιν, τινα ἡγούμενον κατέστησεν, οὗτινος τοιαῦτα θαύματα διηγοῦνται, ὡς καὶ τυφλοὺς ποιεῖν αὐτὸν ἀναβλέπειν καὶ δαίμονας ἀπελαύνειν καὶ ἀσθενοῦσιν ὑγίαν παρέχειν. Ἐν δὲ τῷ μοναστηρίῳ αὐτῶν, ἐν ᾧ τὸν Θεὸν ὕμνοῦσιν, οὐδεμίαν γυναῖκα ἐῷσιν εἰσελθεῖν. Ταῦτα οὖν ἐννοοῦσα 15 ἀποθρίξασθαι τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς μου ἡρετισάμην καὶ ἵνα περὶ τὸ μεσονύκτιον ἡ πάροδος ἡμῶν δι’ αὐτῶν γένηται, ὑμῶν τῶν δύο πλησίον τῆς βαστέρνης μου περιπατούντων, τῶν δὲ λοιπῶν προαγόντων καὶ ἐν τῷ μετελθεῖν πλησίον τῆς θύρας τοῦ μοναστηρίου, καταγάγετέ με, ὅπως κούφη ἡ βαστέρνα ἀπέλθῃ. Ἡμεῖς δὲ οἱ τρεῖς ἀνδρικῶ σήματι ὁμοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ 20 εἰσέλθωμεν». Ἀρέσκει οὖν ἀμφοτέροις ἡ βουλή αὕτη καὶ τῇ ἐπιούσῃ νυκτί, καθὼς <ε>τετυπώκει, ἐπλήρωσεν.

4. 4 ἀπ’ ἀλλήλων (ἀπαλλήλων P): ἀλλήλων O || 9 οὕτως P || 12 ἀναβλέπειν: βλέπειν P || 13 ὑγίαν O || 14 ἐννοῶσα P || 16 ὑμῶν - δύο: ὑμεῖς δὲ οἱ δύο O || 16-18 τῆς βαστέρνης - πλησίον: om. O || 19 ὁμοῦ: om. O

Δέσποινάν |¹²⁹ με φησίν ἡ αὐθεντική ἐξουσί|¹³⁰α κατέστησεν. ἐσμέν τοῖνυν ἀ|¹³¹δελφοί, καθὼς ἡ θεϊκὴ σοφί|¹³²α διδάσκει, οὐ καθὼς ἡ ἀν|¹³³θρωπίνη ἀλάζων ὑπερη|¹³⁴φανία· ἀπέλθωμεν ὁμοῦ |¹³⁵ πρὸς τοὺς χριστιανούς κ(αὶ) μιδε|¹³⁶μία προφάσει ἀπαλλήλων |¹³⁷ ἀποχωρησθῶμεν. τὴν κό|¹³⁸μην τῆς κεφαλῆς μου ἀπο|¹³⁹θρίξατε, καὶ τότε λοιπόν καθὼς |¹⁴⁰ ἂν τυπώσω πρὸς τοὺς χριστιαν(οὺς) |¹⁴¹ πορευθῶμεν· Ἐλενον τινὰ ἀ|¹⁴²κοῦω λεγόμενον ἐπίσκοπον |¹⁴³ οὗ τῷ κατοικητήριον ἐστίν, ἐ|¹⁴⁴ν ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἀ οὐ|¹⁴⁵κ ἔστιν εἰκάσαι τῷ θ(ε)ῷ αὐτῶ(ν) ἀ|¹⁴⁶δουσιν, ὡς μάλιστα καὶ ἡμεῖς |¹⁴⁷ καθὼ ἀνεκείθεν παρερχώμε|¹⁴⁸θα ἀκούομεν ψαλλόντων· ἀλλ|¹⁴⁹’ οὗτος ἔλενος ἐπίσκοπος δι|¹⁵⁰αφόροις λέγεται ἐν ταῖς ἐκκλησι|¹⁵¹αστικαῖς χρεῖαις ἀσχολεῖσθαι. |¹⁵² τοῦτοις δὲ οἵτινες, ἐν οἷς τῆς |¹⁵³ θεϊκῆς σχολάζουσιν, Θεόδωρόν |¹⁵⁴ τινα ἡγούμενον κατέστησεν, οὗ|¹⁵⁵τινος τὸσαῦτα θαυμάσια δι ἡ|¹⁵⁶γούνται, ὥστε τυφλοὺς ποιῆν ἀ|¹⁵⁷ναβλέπτην κ(αὶ) δαίμονας ἀπε|¹⁵⁸λαύνειν κ(αὶ) ἀσθενοῦντας ὑγί|¹⁵⁹αν παρέχειν· ἐν δε τῷ μοναστη|¹⁶⁰ρίῳ αὐτοῦ, ἐνῶ τὸν θ(ε)ῶ(ν) ὕμνοῦσι(ν) |¹⁶¹ οὐδεμίαν γυναῖκα ἐῷσιν |¹⁶² πρὸς αὐτὸν εἰσελθεῖν· ταῦτα |¹⁶³ οὖν ἐννοοῦσα

ἐγὼ ἀποθρίξασ|¹⁶⁴θε βούλωμε την κόμην τῆς |¹⁶⁵κεφαλῆς μου· καὶ ἵνα περι|¹⁶⁶τὸ μέσον τῆς νυκτὸς
ἢ πά|¹⁶⁷ροδῶς ἡμῶν δι αὐτῶν γένοιται, |¹⁶⁸ύμῶν οὖν τῶν δύο πλησίον |¹⁶⁹τῆς βαστέρνης μου
περιπα|¹⁷⁰τούντων κ(αὶ) τῶν λοιπῶν προ|¹⁷¹άγοιτο· ἐν τῷ ἐλθεῖν με ἐπι τ(ῆν) |¹⁷²(53^τ) θύραν τοῦ
μοναστηρίου κατὰ|¹⁷³γαγεταί με ὅπως κοῦφη ἢ|¹⁷⁴βαστέρνα παρέλθη· καὶ εἰμῆς |¹⁷⁵οἱ τρεῖς
ἀνδρικῶ σχήματι ὁ|¹⁷⁶μοῦ πρὸς τοῦς ἀν(θρώπ)ους τοῦ θε(ο)ῦ εἰσέλ|¹⁷⁷θωμεν. ἀρέσκει ἀμφοτέροις
|¹⁷⁸τοῦτο τὸ συμβούλιον καὶ τῆ ἐπι|¹⁷⁹ούσι νυκτί, καθῶς τετυπόκι ἐ|¹⁸⁰πλήρωσεν.

5. Τοσαύτην δὲ τοῖς πιστεύουσιν αὐτῷ κατηξίωσεν παρασχεῖν χάριν ὁ Χριστός, ὡς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ἐν ἣ τῷ μοναστηρίῳ κατήντησαν, συμβῆναι τὸν ἀγιώτατον ἐπίσκοπον Ἐλενον τῆς Ἡλιουπολιτῶν πόλεως ἐλθεῖν καὶ μετ' αὐτοῦ πλεῖον ἢ δώδεκα χιλιάδας ἀνδρῶν ψαλλόντων καὶ λεγόντων· Ἡ ὁδὸς τῶν δικαίων 5 κατηρθύνθη· ἡ ὁδὸς τῶν δικαίων ἠτοιμάσθη^b. Ἀκούσασα οὖν ταῦτα ἡ μακαρία Εὐγενία, εἶπεν πρὸς τοὺς κοινωνοὺς αὐτῆς· «Νοήσατε τὴν δύναμιν τῶν λέξεων καὶ ἴδετε καὶ ἀκούσατε τῶν φωνῶν πῶς ᾄδουσιν περὶ ἀληθοῦς Θεοῦ· ἰδοὺ γάρ, ὡς ἡμεῖς διαλεγόμεθα ἐν τῇ διατυπώσει ἡμῶν» λέγουσιν καὶ αὐτοί· «Ἠκούσαμεν γὰρ αὐτῶν τὸ πρότερον λεγόντων· Πάντες οἱ Θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια. Ὁ δὲ 10 Κύριος τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησεν^c. Ἴδου καὶ νῦν ἐρχομένων ἡμῶν ἐπὶ τὴν πρόθεσιν ταύτην καὶ ἀποχωρούντων ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας, ὥστε εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς λατρείας τοῦ Χριστοῦ ἐλθεῖν, ἰδοὺ πόσαι χιλιάδες ἀνδρῶν ἀπήντησαν ἡμῖν μιᾷ φωνῇ κράζοντες καὶ λέγοντες· Ἡ ὁδὸς τῶν δικαίων κατηρθύνθη· ἡ ὁδὸς τῶν δικαίων ἠτοιμάσθη^d. Τοίνυν, ὅπου πορεύεται ὁ λαὸς οὗτος πορευθῶμεν, κὰν εἰς 15 αὐτὸ τὸ κατοικητήριον ἀπέρχεται, ἐν ᾧ ἡμεῖς κεκρίκαμεν ἀπελθεῖν, δεῦτε οὖν συζεύξωμεν ἑαυτοὺς τοῖς ὕμνοις μετὰ τοῦ ὄχλου». Καὶ συλλογισάμενοι ταῦτα, ἑαυτοὺς μετὰ τῶν ὑπακουόντων συνέζευξαν καὶ συνεισηλθον αὐτοῖς, ὡς κοινωνοὶ αὐτῶν, ἕως ἂν εἰς ἐπίγνωσιν αὐτῶν ἦλθον.

^b Cf. Isa. 26.7 ^c Ps.95.5 ^d Cf. Isa. 26.7

5. 1 χάριν παρασχεῖν P || 3 ἡλιουπολιτῶν P || 4 χιλιάδες P || 5 κατερθύνθη P || 6 νοεῖτε P || 11 καί: κὰν P || εἰδωλολατρίας O || 12 ὑπήντησαν O || 13 κατερθύνθη P || 14 δικαίων: ἀγίων P || 15 οὖν: om. P || 16 συλλογισάμενοι P

τοσαύτην δὲ τοῖς ¹⁸¹ πιστεύουσιν αὐτὸ χάριν κατη¹⁸²ξίωσεν παρασχεῖν ὁ χ(ρι)στός, ἵνα ¹⁸³ αὐτῇ τ ὥρᾳ ἐνὶ ἐν τῷ μονα¹⁸⁴στηρίῳ, κατήντησεν ὁ ἀγιώτα¹⁸⁵τος ἔλενος ὁ ἐπίσκοπος ¹⁸⁶ τῆς ἡλιουπολιτῶν πόλεως ¹⁸⁷ κ(αὶ) μεταῦτοῦ πλήρους ἢ δώδεκα ¹⁸⁸ χιλιάδες ἀνδρῶν ψαλλῶντ(ω)ν ¹⁸⁹ καὶ λεγόντων· ἡ ὁδὸς τῶν δι¹⁹⁰καίων κατερθυνθήη· ἡ ὁδὸς ¹⁹¹ τῶν ἀγίων ἠτοιμάσθη. ἀκούσα¹⁹²σα ταῦτα ἡ μακαρία εὐγενία, ¹⁹³ εἶπεν πρὸς τοὺς κοινωνοὺς αὐ¹⁹⁴τῆς· Νοήτε τὴν δύναμιν ¹⁹⁵ τῶν λέξεων; ἀκούσατε καὶ ἴδετε διὰ τῶν φωνῶν περὶ ¹⁹⁶ ἀληθοῦς θ(εο)ῦ, ὡς ἡμεῖς διὰ¹⁹⁷λέγομεθα ἐν τῇ περιτυπώσει ¹⁹⁸ τοῦ λόγου ἡμῶν. ἠκούσαμεν ¹⁹⁹ αὐτῶν ἀδῶντων· πάντες οἱ ²⁰⁰ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια. ²⁰¹ Ὁ δὲ θ(εὸ)ς ἡμῶν τοὺς οὐ(ρα)νοὺς ἐποί²⁰²ησεν. Ἴδου καὶ νῦν ἐρχομένω(ν) ²⁰³ ἡμῶν ἐπὶ τὴν πρόθεσιν ταύτ(ην) ²⁰⁴ καὶ ἀποχωρούν(αδδ. -των s.l. cum sigl.) ἀπὸ τῆς εἰ²⁰⁵δωλολατρείας ὥστε εἰς τὴν ²⁰⁴ ἐπίγνωσιν τῆς λατρείας τοῦ χ(ρι)στοῦ ²⁰⁵ εἰσελθεῖν· ἰδοὺ πώσες χιλιά²⁰⁶δες ἀνδρῶν ἠπάντισαν ²⁰⁷ ἡμῖν μιᾷ φωνῇ κράζοντες ²⁰⁸ κ(αὶ) λέγοντες ἡ ὁδὸς τῶν δι²⁰⁹καίων κατερθυνθήη· ἡ ὁ²¹⁰δὸς τῶν ἀγίων ἠτοιμάσθη. ²¹¹ τοίνυν ποῦ πορεύεται ὁ λα²¹²ὸς οὕτως. καὶ ἡ εἰς αὐτῷ τὸ ²¹³ κατοικητήριον ἀπέρχεται ²¹⁴ ἐνῷ ἡμῖς κεκρίκαμεν ἀ²¹⁵πελθεῖν· συζεύξωμεν ἑαυ²¹⁶τοὺς τοῖς ὕμνοις μετὰ τω(ν) ²¹⁷ ὄχλου. καὶ συλλογισάμε²¹⁸νοι ἑαυτοὺς συνέλθωμεν ²¹⁹ ὡς κοινωνοὶ αὐτῶν, ἕως ἂν ²²⁰ εἰς ἐπίγνωσιν αὐτῶν ἔλθω²²¹μεν.

6. Βαδίζοντες οὖν μετὰ τῶν ψαλλόντων καὶ συνεισελθόντες ἐπηρώτων τίς ἂν εἶη ὁ πρεσβύτες, ὅστις μόνος τῷ ὄνῳ ἐπεκαθέζετο καὶ μέσον τοῦ ὄχλου ἐπηκολούθει. Καὶ ἀκούουσιν ὅτι οὗτός ἐστιν Ἐλενος ὁ ἐπίσκοπος, ὁ ἐκ νηπιόθεν χριστιανός, ὅστις ἐν μοναστηρίῳ ἠΰξησεν· ὃς τοσαύτης ἀγιωσύνης καὶ δυνάμεως
 5 θείας περιεζωσμένος ἦν, ὥστε εἰ χρεία ἐγεγόνει πῦρ ἀπὸ τῆς γειτονίας λαβεῖν καὶ ἐνέγκαι εἰς τὴν μονὴν, καιομένους ἄνθρακας ἐν τῷ ἱματίῳ αὐτοῦ ἐβάσταξεν ἀβλαβοῦς διαφυλαττομένου. Καὶ γὰρ πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἐληλύθει ᾧδε μάγος τις ὀνόματι Ζαραῖος, ὅστις τῇ μαγικῇ τέχνῃ ἀπατῶν τὸν λαὸν ἠγωνίζετο διαστρέψαι λέγων ψευδῆ εἶναι τὸν ἐπίσκοπον καὶ ἑαυτὸν ἀπεσταλμένον ἀπὸ τοῦ
 10 Χριστοῦ διδάσκειν. Οὗτος οὖν ἦν λόγιος καὶ ἐκ τῶν γραφῶν τῶν θεϊκῶν καὶ οὕτω τὸν λαὸν ἠπάτα, ὥστε πάντα τὸν ὄχλον τῶν Χριστιανῶν προσελθεῖν τούτῳ τῷ πατρὶ ἡμῶν, ᾧ νῦν βλέπετε, καὶ εἰπεῖν αὐτῷ· «Τὸν Ζαραῖον ἠκούσαμεν ἀπεσταλμένον ὑπὸ Χριστοῦ· στήσον τοῖνυν ἡμέραν, ἐν ἣ ὀφείλεις αὐτὸν κοινωνὸν δέξασθαι ἢ διελέγξαι μὴ ὀρθὰ φρονοῦντα».

6. 6 βαστάζειν *P* || 7 τῶν: ὀλίγων *P* || 8 Ζαρέας *P* || 9 τοῦ: *om.* *P* || 10 λόγιος: λελογόμενος *P* || καί?: *om.* *O* || 11 ἠπάτει *O* || 12 Ζαρέαν *P*

Συνζεύξαντες τοῖνυν |²²² ἑαυτοῦς τοῖς ψάλλουσιν ἐπεζή|²²³ τουν τίς ἂν ἢ ὁ πρέσβυς, |²²⁴ ὥστις μόνος τη ὄνῳ ἐπικα|²²⁵ θεζώμενος ἦν, κ(αὶ) μέσω(ν) τοῦ |²²⁶ ὄχλου ἐπακολουθῶν. κ(αὶ) ἀκού|²²⁷ ουσιν ὅτι οὕτως ἐστὶν ἔλενος |²²⁸ ὁ ἐπίσκοπος ἐκ νηπιόθεν |²²⁹ χριστιανός ὅστις ἐν τῷ μω|²³⁰ ναστηρίῳ ἠΰξησεν· τὸ|²³¹ σαύτης ἀγιωσύνης καὶ δυ|²³² νάμαιος περιεζωσμένος, |²³³ (53^v) ὅστε ἔαν χρία γεγῶνε π|²³⁴ γρ ἀπὸ |²³⁴ τῆς γειτονίας λαμβάνει κ(αὶ) ἐνέ|²³⁵ γκαι εἰς τὴν μονὴν καιόμε|²³⁶ νους ἄνθρακας ἐν τῷ ἱματί|²³⁷ ω αὐτοῦ ἐβάσταξεν ἀβλαβοῦς |²³⁸ τοῦ ἱματίου φυλαττομένου· |²³⁹ Καὶ γὰρ πρῶ τοῦτον τῶν ἡμε|²⁴⁰ ρῶν ἐλίλυθεν μάγος τις τῇ |²⁴¹ μαγικῇ τέχνῃ ἀπατῶν λα|²⁴² ὄν τοῦ θε(ο)ῦ ἠγωνίζετω κατὰστρέ|²⁴³ ψαι λέγων· ψευδῆ εἶναι τὸν ἐ|²⁴⁴ πίσκοπον καὶ ἑαυτῶν ἀπεσταλ|²⁴⁵ μένον παρὰ τοῦ χ(ρι)στοῦ διδάσκει. |²⁴⁶ Οὕτω τοῖνυν λεγόμενος ἐκ τ(ῶν) |²⁴⁷ γραφῶν τῶν θεϊκῶν καὶ οὐ|²⁴⁸ τῶ τὸν λαὸν ἠπάτα, ὥστε |²⁴⁹ πάντα τὸν ὄχλον τῶν χρι|²⁵⁰ στιανῶν προσελθεῖν τούτο |²⁵¹ τὸ π(α)τρὶ ἡμῶν βλέπετε καὶ |²⁵² εἶπῃν αὐτῷ ἠκούσαμεν, τοῦ|²⁵³ τον ζαρέαν ὅτι οὕτω ἀπει|²⁵⁴ στάλη παρὰ τοῦ χ(ρι)στοῦ· στήσον τοί|²⁵⁵ νυν ἡμέραν ἐν ἣς ὀφείλεις |²⁵⁶ αὐτῷ κοινωνῶν δέξασθαι, |²⁵⁷ ἢ διελέγξαι μὴ ὀρθὰ φρο|²⁵⁸ νοῦντα.

7. Τυποῖ τοίνυν τὴν ἡμέραν καὶ τόπον μέσον τῆς Ἡλιουπολιτῶν πόλεως καὶ ἔρχεται Ζαραῖος ὁ μάγος μετὰ τοῦ ὄχλου αὐτοῦ. Ἔρχεται δὲ καὶ ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος μετὰ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ προσαγορευῆσαι αὐτῷ τὸν ὄχλον ἔφη· «Νῦν δοκιμάσει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τίς ἐστὶν ἀπὸ Θεοῦ»^e· καὶ ἐπιστραφεὶς πρὸς τὸν Ζαραῖον ἤρξατο διαλέγεσθαι καὶ πολλὴ φιλονεικία μεταξὺ αὐτῶν ἐγένετο· ἀλλ’ ἐπειδὴ ἐλλόγιμος ἦν ὁ Ζαραῖος καὶ ἐκκλῖναι αὐτὸν λόγοις οὐ περιεγένετο, ὁ μακαριώτατος Ἐλενος ὁ ἐπίσκοπος κατανοήσας ἰσχυρῶς βλάβην τινὰ γίνεσθαι τοῦ Ζαραίου νικητοῦ ἀναχωροῦντος, σιωπὴν ἠτήσατο ὀλίγην ὁ ἐπίσκοπος, καὶ φησιν πρὸς τὸν ὄχλον· «Αἰ νοθεσῖαι τοῦ Ἀποστόλου ἐν τούτῳ τῷ μέρει φυλακτέαι ὀφείλουσιν εἶναι· λέγει γὰρ τῷ μαθητῇ αὐτοῦ Τιμοθέω, μὴ λογομαχεῖν εἰς οὐδὲν χρήσιμον ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων^f· ἀλλ’ ἵνα μὴ ταύτην τὴν μαρτυρίαν, ὡς μὴ ἀκριβεῖς ἀλλ’ ὡς δειλοὶ νομισθῶμεν προσενέγκαντες, ἀφθίτω πῦρ ἐν μέσῳ τῆς πόλεως καὶ εἰσέλθωμεν ἀμφοτέρωι διὰ τῆς φλογός, καὶ ὅστις μὴ κατακαυθῇ πιστεύσατε ὅτι αὐτὸν ἀπέστειλεν ὁ Σωτὴρ».

^e Cf. John. 1.4.1 ^fTim. 1.14.2

7. 1 λιουπολιτῶν P || 2 Ζαρέας P || 5 Ζαρέαν P || αὐτοῦ P || ἐγίγνετο P || 6 λελογωμένος ἦν P || Ζαρέας P || ἐκ(αδδ. -κ- s.l.)λίνας O, ἐκκλίνειν P || περιεγίνετο P || 8 Ζαρέου P || 10 λολογομαχεῖν O

Τύποι τοίνυν τὴν ¹²⁵⁹ ἡμέραν κ(αὶ) τόπον μέσον τῆς ¹²⁶⁰ ἡλιουπόλεως, καὶ ἔρχε¹²⁶¹ται ζαρέας ὁ μάγος μετὰ τ(οῦ) ¹²⁶² λαοῦ αὐτοῦ. Ἔρχεται δὲ καὶ ¹²⁶³ ὁ ἀγιός ἔλενος μετὰ τῶν εὐχῶ(ν) ¹²⁶⁴ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ προσαγορευῆσαι ¹²⁶⁵ τῷ ἅγιον πν(εύμ)α τῆς ἐστὶν ἀπὸ τοῦ ¹²⁶⁶ θ(εο)ῦ, κ(αὶ) ἐπιστραφῆς πρὸς τὸν ζα¹²⁶⁷ρέαν, ἤρξατο πρὸς αὐτὸν λέ¹²⁶⁸γειν, κ(αὶ) πολλὴ φιλονικίαν λό¹²⁶⁹γον μεταξὺ αὐτῶν ἐγένετο, ἀλλ¹²⁷⁰ ἐπειδὴ διὰλεγόμενος ἦν πά¹²⁷¹νυ ὁ ζαρέας κ(αὶ) κλείην αὐτὸ λόγ(οις) ¹²⁷² οὐ περιεγίνετο, ὁ ἀγιώτατος ἐπίς¹²⁷³κοπ(ος) ἔλενος κατανοήσας ἴσ¹²⁷⁴χυρὸς βλάβην τινὰ γενέσθαι ¹²⁷⁵ τοῦ ζαρέα νίκη τοῦ ἀναχωροῦν¹²⁷⁶τος σιώπην ἠτίσατω ὀλίγων, ¹²⁷⁷ κ(αὶ) φησιν πρὸς τὸν ὄχλων αἰ νο¹²⁷⁸εσῖαι τοῦ ἀγιωτάτου ἀποστόλου ¹²⁷⁹ παύλου, ἐν τούτῳ τῷ μέρει φυ¹²⁸⁰λάκται ὀφίλουσιν εἶναι· λέγει ¹²⁸¹ γὰρ τιμωθεω τῷ μαθητῇ αὐ¹²⁸²τοῦ, μὴ λογομαχῆν ἐνουδενὶ χρί¹²⁸³σιμον ἐπι καταστροφῇ τῶν ἀκου¹²⁸⁴όντων· ἀλλ’ ἵνα μὴ ταύτην τὴν ¹²⁸⁵ μαρτυρίαν ὡς μὴ ἀκριβῆς ἀλλ¹²⁸⁶ ος δηλοὶ προσενέγκωμεν, ἀμ¹²⁸⁷φθίτω πῦρ μέσῳ τῆς πόλεως ¹²⁸⁸ καὶ εἰσέλθωμεν ὁμοῦ δι αὐτῆς ¹²⁸⁹ φλογός καὶ ὥσσης μὴ κατακα¹²⁹⁰φθῇ, πιστεύσαται ὅτι αὐτὸν ὁ ¹²⁹¹ χ(ριστ)ὸς ἀπέστειλεν.

8. Ἦρεσεν δὲ πᾶσιν αὕτη ἡ γνώμη. Παραχρηῖμα δὲ ἀνήφθη πῦρ πολὺ. Τότε ὁ μακάριος Ἐλενος κελεύει τὸν Ζαραῖον εἰσελθεῖν, ὥτινι ὁ Ζαραῖος φησὶν· «Σὺ εἴσελθε πρῶτος, ὅστις τοῦτο προέθου». Κατασφραγίσας τοίνυν ἑαυτὸν ὁ μακάριος πατὴρ ἡμῶν Ἐλενος καὶ ἐκτείνας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἤρξατο, 5 καὶ μεγάλης τῆς φλογὸς ἐπαιρομένης εἰσέρχεται μηδὲν δειλιάσας. Σταθεὶς δὲ ἐν μέσῳ τοῦ πυρὸς ὡς ἡμῶριον ἐξῆλθε μὴ καταφλεχθείσης τῆς τριχὸς τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, μηδὲ τῶν ἱματίων αὐτοῦ καταφλεχθέντων ἐν μηδενὶ μέρει. Ὁ δὲ μακάριος Ἐλενος ἐπέτρεπεν τῷ Ζαραίῳ εἰσελθεῖν εἰς τὴν πυράν. Ὁ δὲ Ζαραῖος ἠγωνίζετο τοῦ φυγεῖν ἀπὸ τοῦ μέσου καὶ ἐν τῷ μέλλειν τὸν ὄχλον μετὰ βίας αὐτὸν τῷ πυρὶ 10 παραδιδόναι εὐθέως εἰσῆλθεν καὶ κατεκυρίευσεν αὐτὸν τὸ πῦρ καὶ ἤρξατο καίεσθαι· δραμῶν δὲ ὁ ἐπίσκοπος Ἐλενος, εἰ καὶ ἡμίκαυστον, ἀλλ' ὅμως ζῶντα, ἐρρύσατο αὐτὸν καὶ κατησχυμμένον ὁ λαὸς ἐδίωξεν ἀπὸ τῆς ἐνορίας αὐτοῦ.

8. 2 Ζαρέαν P || Ζαρέας P || 6 ἐξῆλθε: om. P || 7 καταφλεχθέντων – μέρει: om. O || δέ: om. P || μακάριος: add. οὖν P || 8 τῷ Ζαραίῳ corr.: τὸν Ζαραῖον O, τῷ Ζαρία P || Ζαρίας P || 10 αὐτοῦ P || 11 ἐρρύσατο: om. P

ἤρεσεν δὲ τοῖς ²⁹² πᾶσιν αὕτη ἡ γνώμη. παρὰ χρηῖμα ἀνήφθη πῦρ πολὺν· ²⁹³ τότε ὁ μακάρι(ος) Ἐλενος κελεύει ²⁹⁴ τὸν ζαρέαν εἰσελθεῖν, ὅτι ²⁹⁵ (54r) ἦν ὁ ζαρέας ἐφησεν· σὺ εἴσελθε ²⁹⁶ πρῶτος ὥστις τοῦτω προέθου. ²⁹⁷ Κατασφραγίσας τοίνυν ἑαυτὸ ²⁹⁸ ὁ μακάριος π(ατ)ῆρ Ἐλενος, καὶ ἐ²⁹⁹κτείνας τὰς χεῖρας μεγάλης τῆς ³⁰⁰ φλογὸς ἐπερωμένης εἰσέρχε³⁰¹τε μηδὲν δηλιάσας, σταθεὶς ³⁰² ἐμμέσω τῆς φλογὸς εἰμῶρι³⁰³ον, μὴ καταφλεχθήσης τῆς τρι³⁰⁴χὸς τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, μὴ δὲ ³⁰⁵ τῶν ἱματίων αὐτοῦ κατακαυ³⁰⁶θέντων ἐν μηδενὶ μέρει, ὁ δὲ ³⁰⁷ μακάριος ἔλενος, ἐπέτρεψεν ³⁰⁸ τὸν ζαρέαν εἰσελθεῖν εἰς τὴν που³⁰⁹ράν· ὁ δὲ ζαρέας ἀντιγο^(add. -ω- s.l.)νίζετω φυγὴν ἐκ τοῦ μέσου, καὶ ³¹⁰ ἐν το^(add. -ω s.l.) μέλλην τῶν ὄχλον μετὰ ³¹¹ βίας αὐτὸν τὸ πυρὶ παρὰδι³¹²δῶναι, εὐθὺς κατὰκυρίευσεν τὸ ³¹³ πῦρ καὶ ἤρξατω κατακαίεσθαι· ³¹⁴ δραμὸν ὁ μακάριος ἔλενος, ³¹⁵ εἰ κ(αὶ) ἡμίκαυστον ἀλλ' ὅμως ζῶν³¹⁶τα ἐρύσατο κ(αὶ) κατεσχυμμένον, ³¹⁷ ἐδίωξεν ὁ λαὸς ἀπὸ τῶν ἐνο³¹⁸ρίων τῆς χώρας αὐτῶν.

9. Ὁ δὲ μακάριος Ἐλενος καθὼς ἂν προήρχετο καὶ ὅπου δ' ἂν ὑπῆγεν μετὰ τῶν ὕμνων τοῦ Θεοῦ τὴν ὁδοιπορίαν ἐποιεῖτο. Ταῦτα ἀκούσασα ἡ μακαρία Εὐγενία ἐστέναξεν καὶ προσπεσοῦσα τοῖς ποσὶν τοῦ τὰ τοιαῦτα ἀπαγγείλαντος ἔφη·

5 ἀπὸ γὰρ τῆς εἰδωλολατρείας ἐπιστρέψαντες πρὸς τὸν Χριστὸν ἤλθομεν καὶ ἐπειδὴ ὁμοῦ κεκρίκαμεν τοῦτο ποιῆσαι καὶ ἀδελφοί ἐσμεν, τοῦτο βουλόμεθα παρ' αὐτοῦ αἰτῆσαι, ἵνα μὴ ἀποχωρήσῃ ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων». Ἐφη δὲ ἐκεῖνος· «Ὀλίγον ἠσύχασον, ἕως οὗ εἰσέλθῃ εἰς τὸ μοναστήριον καὶ μικρὸν ἀναπαύσῃται, καὶ εὐκαιρίας γενομένης ἀναφέρω αὐτῷ πάντα κατὰ τοὺς λόγους σου».

9. 7 Ἐφη - ἐκεῖνος: ἐκεῖνος ἔφη P

Ὁ δὲ |³²⁰ μακάριος ἔλενος, καθὼ προ|³²¹ἔρχεται καὶ ὅπου ἂν εἰπάγη |³²² μετὰ τῶν ὕμνων τοῦ θ(εο)ῦ τὴν ὁ|³²³δοιπορίαν ποιῆται. ταῦτα |³²⁴ ἀκούσασα ἡ μακαρία ἐυγενία |³²⁵ ἐστέναξεν· κ(αί) πεσοῦσα τῆς τὰ |³²⁶ τιαῦτα ἀπαγγέλοντι αὐτῇ |³²⁷ ποσὶν ἔφη· παρακαλῶ σε |³²⁸ ἵνα ἅμα τοῖς δυσὶν ἀδελφοῖς μου |³²⁹ τούτοις πρόσαγάγοις |³³⁰ αὐτῶ· ἀπο γὰρ τοῖς εἰδωλω|³³¹λατρείας ἐπιστρέψαντες πρὸς τὸν |³³² χ(ριστὸ)ν ἤλθαμεν· καὶ ἐπιδεῖ ὁμοῦ |³³³ καικρίκαμεν τοῦτω, αἰτήσαι |³³⁴ παρ' αὐτοῦ βουλῶμεθα, ἵνα μὴ |³³⁵ ποτὲ ἡμᾶς ἀπαλλήλων ἀπο|³³⁶χωρήσῃ. ἐκεῖνος δὲ ἔφη· ὀλί|³³⁷γον εἰσύχασον ἕως ἂν εἰσέλθῃ εἰ |³³⁸ τὸ μοναστήριον καὶ μικρὸν ἀνα|³³⁹παύσειτε, κ(αί) εὐκαιρίας γενομένης |³⁴⁰ ἀναφέρω αὐτῷ πάντα κατὰ |³⁴¹ τοὺς λόγους σου.

10. Ἐγγίσαντος οὖν τοῦ ἐπισκόπου τῷ μοναστηρίῳ, ἰδοὺ καὶ οἱ ἀδελφοὶ ἤρξαντο εἰς ἀπάντησιν τοῦ πατρὸς ὕμνον λέγειν· «Υπελάβομεν ὁ Θεὸς τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου». Εἰσερχομένου δὲ τοῦ ὄχλου μετὰ τοῦ ἐπισκόπου, εἰσέρχεται ἡ μακαρία Εὐγενία μετὰ Ἰακίνθου καὶ Πρωτᾶ, τῶν συνοδοιπόρων αὐτῆς, 5 γνωρίζουσα μόνον ἐκεῖνον, μέθ' οὗ τὸν λόγον ἔσχηκεν. Ἐπιτελεσθέντων τοίνυν τῶν ἑωθινῶν ὕμνων, ἀνεπαύετο ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος κελεύσας ἐτοιμάσαι αὐτούς, ὥστε ἐπιτελέσαι τὰ μυστήρια, ἵνα τελεσθέντων αὐτῶν περὶ τὴν ἔκτην ὥραν, τῇ ἐννάτῃ προσέλθωσιν οἱ ἀδελφοὶ τῇ ἐστιάσει. Ἀναπαυομένου δὲ τοῦ ἐπισκόπου, ὄρᾳ ἐνύπνιον, ἐν ᾧ πρὸς εἶδωλον γυναικὸς ἤγετο ὥστε αὐτῇ 10 ἐπιθῆσαι, καὶ λέγει, φησὶν, ἐν τῷ ὕπνῳ τοῖς κατέχουσιν αὐτόν· «Ἐάσατέ με λαλήσαι πρὸς τὴν θεὰν ὑμῶν», καὶ ἐν τῷ ἐπιτρέψαι αὐτοὺς φησὶν ὁ ἐπίσκοπος πρὸς τὸ εἶδωλον· «Ἐπίγνωθι ἑαυτὴν κτίσμα οὖσαν τοῦ Θεοῦ καὶ κατάβηθι· καὶ μὴ ἐάσης ἑαυτὴν προσκυνεῖσθαι». Ἐν δὲ τῷ ἀκοῦσαι ταῦτα ἐκείνην κατήλθεν καὶ ἠκολούθει αὐτῷ λέγουσα· «Οὐ μὴ σε ἐγκαταλείπω, ἕως ἂν τῷ κτίσῃ με καὶ 15 ποιητῇ προσαγάγῃς».

§ Ps.47:10

10. 2 τῷ πατρὶ P || λέγειν: λέγοντες P || 6 ἀνεπάυσατο O || 7 ἵνα - αὐτῶν: ἵνα ἐν τῷ ἐπιτελεῖν αὐτοὺς P || 8 τῇ ἐννάτῃ: *add.* ὥρα P || οἱ ἀδελφοὶ - ἐστιάσει: τῇ ἐστιάσει οἱ ἀδελφοὶ τῆς τροφῆς P || 10 αὐτῷ P || 11 θεὸν O || ἐπιτρέψαι: ἐπιστρέψαι P

ἐγγίσαντος οὖν |³⁴² αὐτῶν τῷ μοναστηρίῳ, ἰδοὺ κ(αὶ) αὐ|³⁴³τοὶ ἐξέρχονται εἰς συνάντησιν |³⁴⁴ τὸ π(ατ)ρὶ ὕμνον ἄδωντες· ὑπέ|³⁴⁵λαβέν με ὁ θ(ε)ὸς τὸ ἔλεός σου ἐμμέ|³⁴⁶ τοῦ λαοῦ σου. εἰσερχομένου δὲ |³⁴⁷ τοῦ ὄχλου μετὰ τοῦ ἐπισκόπου, |³⁴⁸ εἰσέρχεται δὲ καὶ ἡ μακαρία |³⁴⁹ εὐγενία μετὰ τοῦ υἱακίνθου κ(αὶ) |³⁵⁰ πρότα τὸν συνοδοιπόρων αὐ|³⁵¹τῆς γνωρίζουσα μόνον ἐκεῖνων |³⁵² μεθοῦ τὸν λόγον ἐσχύκει· ἐπὶ|³⁶³τελεσθέντων τοίνυν τῶν ἑω|³⁶⁴θινῶν ὕμνον, ἀνεπάυσατο |³⁶⁵ ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος, κ(αὶ) ἐ|³⁶⁶κέλευσεν ἑαυτὸν εἰς τὴν ἔκτην |³⁶⁷ αἰτημάσαι, ὥστε τὰ ἅγια μυστή|³⁶⁸ρια ἐπιτέλεσε, ἵνα ἐν τῷ ἐ|³⁶⁹πιτελεῖν περὶ τὴν ἐνάτην ὥ|³⁷⁰ραν, προσέλθωσιν τῆς ἐστίας(ιν) |³⁷¹ (54^v) τῆς διατροφῆς: ἀναπαυομένου |³⁷² δὲ τοῦ ἀγιώτατου ἐπισκόπου, |³⁷³ ὄρᾳ ἐνύπνιον ἐνῶ πρὸς εἶδωλ(ον) |³⁷⁴ γυναικῶς εἶγετο, ὥστε αὐτῆς ἐ|³⁷⁵πεθύμησεν, κ(αὶ) λέγω φησὶν ἐν τῷ |³⁷⁶ ὕπνῳ τοῖς κατέχουσίν με, ἐά|³⁷⁷σαταί με λαλήσαι πρὸς τὴν θ(ε)ῖ|³⁷⁸αν ὑμῶν. καὶ ἐν τῷ ἐπιτρέψε |³⁷⁹ με αὐτοὺς εἶπον αὐτῇ, ἐπίγνωθι|³⁸⁰ αὐτὴν κτίσμα τοῦ θ(εο)ῦ εἶναι, κ(αὶ) κά|³⁸¹τελθε κ(αὶ) μὴ ἐὰς ἑαυτὴν προσ|³⁸²κυνεῖσθαι. ἐν δὲ τὸ ἀκοῦσαι |³⁸³ ἐκείνην ταῦτα κατήλθεν καὶ |³⁸⁴ ἠκολούθη μοι λέγουσα· οὐ μὴ |³⁸⁵ σε ἐγκαταλείπω, ἕως ἂν τὸ κτί|³⁸⁶στη μου καὶ ποιητῇ καταστήσ(η)ς |³⁸⁷ με.

11. Ἐν τῷ οὖν ταῦτα τὸν ἅγιον ἐπίσκοπον ἐν τῷ νοῖ αὐτοῦ διαλογίζεσθαι, προσῆλθεν αὐτῷ Εὐτρόπιος, ὅστις συνόμιλος ἐγένετο τῆς μακαρίας Ευγενίας καὶ λέγει αὐτῷ· «Τρεῖς ἀδελφοὶ ὁμοθυμαδὸν τὴν εἰδωλολατρείαν καταλειπόντες εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ ἐπεθύμησαν ἐν τούτῳ τῷ μοναστηρίῳ
5 συζευχθῆναι· καὶ σήμερον τοῖς ἵχνεσιν τῆς ἀγιωσύνης σου ἐπακολουθήσαντες, συνῆλθον ἐνταῦθα παρακαλοῦντές με μετὰ δακρύων προσελθεῖν τῇ ἀγιότητί σου καὶ εἰς γνῶσίν σου ἐλθεῖν». Τότε ὁ μακάριος Ἐλενος εἶπεν· «Εὐχαριστῶ σοι, Ἰησοῦ ἀγαθέ, ὅτι προέφθασας μηνύων μοι τὴν γνῶσιν τοῦ πράγματος τούτου».

11. 6 ἀγιωσύνη P

Ἐν τῷ οὖν ταῦτα τὸν ἀγιώ³⁸⁸τατον ἐπίσκοπον ἐν τῷ ἑαυτῷ ³⁸⁹νοῖ λογίζεσθαι, προσῆλθεν ³⁹⁰αὐτῷ ευτρόπιος, ὅστις συνό³⁹¹μιλος γέγονε τῆς μακαρίας ³⁹²ευγενίας κ(αί) λέγει αὐτῷ: τρεῖς ³⁹³παῖδες ἀδελφοὶ ὁμοθυμαδῶν ³⁹⁴τὴν εἰδωλολατρείαν ἐγκαταλε³⁹⁵λειπόταις, εἰς τὸν ἀριθμῶν τ(ῶν) ³⁹⁶δούλων τοῦ θ(εο)ῦ ἐπεθύμησαν ἐν ³⁹⁷τούτῳ τῷ μοναστηρίῳ ἑαυτοῦς ³⁹⁸συνζεύξαι: καὶ σήμερον τὰ ἡ³⁹⁹χνη τῆς ἀγιώτιτός σου ἐπακο⁴⁰⁰λουθήσαντες, συνησῆλθον ⁴⁰¹ἐνταῦθα παρακαλοῦντες με με⁴⁰²τὰ δακρύων προσελθεῖν τῇ ⁴⁰³ἀγιώτιτῃ καὶ εἰς γνῶσιν σου αὐ⁴⁰⁴τοὺς ἐλθεῖν. Τότε ὁ μακάριος ⁴⁰⁵ἔλενος ἔφη· ευχαριστῶ σοι ἰ(ησο)ῦ ⁴⁰⁶ἀγαθέ, ὅτι προέφθασας μυνύ⁴⁰⁷ων μοι τὴν γνῶσιν τοῦ πράγ⁴⁰⁸ματος τούτου.

12. Τότε κελεύει κληθῆναι τοὺς παῖδας πρὸς αὐτὸν καὶ λαβόμενος τῆς χειρὸς
 Ευγενίας ἐποίησεν εὐχὴν καὶ πληρώσας τὴν εὐχὴν, παρέλαβεν αὐτοὺς κατ'
 ἰδίαν· καὶ χαρίεντι προσώπῳ ἠρώτησεν αὐτῶν τὰ ὀνόματα καὶ ποίου τόπου εἰσὶν
 ἐπεζήτησεν. Πρὸς ταῦτα ἡ Ευγενία ἔφη· «Πολῖται Ῥωμαῖοι ὑπάρχοντες οἱ τρεῖς
 5 ἀδελφοί· ὁ εἷς λέγεται Πρωτᾶς καὶ ὁ ἕτερος Ἰάκινθος καὶ γὰρ Ευγένιος». Ἦτινι ὁ
 μακάριος Ἐλενος ἔφη· «Καλῶς Ευγενίαν ἑαυτὴν ὠνόμασας· ἀνδρικῶς γὰρ
 πράττεις καὶ κατισχύει ἡ καρδιά σου. Ὑπὲρ γὰρ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ
 καλεῖσαι Ευγένιος ὀρθῶς καὶ ἵνα γνῶς, ὅτι διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου
 Ευγενίαν σε προειρήκαμεν, καὶ ποίῳ τρόπῳ ᾧδε ἐλήλυθας καὶ ὅτι οὗτοι εἰσὶν
 10 παῖδες, οὐκ ἀπέκρουψεν ἀπ' ἐμοῦ ὁ Κύριος, ἀλλὰ καὶ τοῦτό μοι ὁ Χριστὸς
 ἀποκαλύψαι κατηξίωσεν, ὅτι ἐκλεκτὸν ἑαυτῷ κατοικητήριον προητοιμάσεν σε
 φυλάσσων τὸ βραβεῖον τῆς παρθενίας σου. Αὐτῆς τῆς ψευδοῦς κολακείας τὴν
 χαρὰν ἀπορρίψασα, γίνωσκε τοίνυν, ὅτι ὑπὲρ ταύτης τῆς ἀγνείας πολλὰ μέλλεις
 ὑπομένειν ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλείψει σε ἐκεῖνος, ᾧτινι ἑαυτὴν ὅλην ἐξ ὅλης καρδίας
 15 σου παρέδωκας».

12. 3 καὶ¹: *post* προσώπῳ *transp.* O || 5 καὶ γὰρ: καὶ ἐγὼ P || 8 ὅτι: *om.* P || 10 ὁ¹: *om.* P

τότε κελεύει |⁴⁰⁹ κληθῆναι πρὸς αὐτὸν τοῦς παῖ|⁴¹⁰δας, καὶ λαβόμενος τῆς χει|⁴¹¹ρὸς ευγενίας,
 ἐποίησεν εὐχὴν, |⁴¹² καὶ πληρώσας τὴν εὐχὴν πα|⁴¹³ρέλαβεν αὐτοὺς· καὶ χαρι|⁴¹⁴έντη προσώπῳ
 ἠρώτησεν τὰ |⁴¹⁵ ὀνόματα αὐτῶν εἰ ποίου γέ|⁴¹⁶νοῦς εἰσὶν ἐπεζητήσατο. πρ(ὸς) |⁴¹⁷ ταῦτα ἡ ευγενία
 ἔφη· πολή|⁴¹⁸ται ρωμαῖοι ὑπάρχοντες τρεῖς |⁴¹⁹ ἀδελφοί, ὁ εἷς λέγεται πρωτᾶς |⁴²⁰ καὶ ὁ ἕτερος
 υἱᾶκινθος κα|⁴²¹γὼ ευγένιος, ἦτινι ὁ μακάριος |⁴²² ἔλενος ἔφη· καλὸς ἑαυτὴν ἐν|⁴²³γένιον ἐκάλεσας·
 ἀνδρικῶς |⁴²⁴ γὰρ πράττεις καὶ κατισχύη ἡ |⁴²⁵ καρδιά σου, ὑπὲρ γὰρ τῆς πί|⁴²⁶στεως τοῦ χ(ριστο)ῦ
 καλέσις ευγένιος, |⁴²⁷ καὶ ἵνα γνῶς διὰ τοῦ πν(εύματο)ς τοῦ |⁴²⁸ ἁγίου ευγενίαν τῷ σῶματι
 προ|⁴²⁹ήρκαμεν, κ(αὶ) ποίῳ τρόπῳ ᾧδε |⁴³⁰ ἐλήλυθας, καὶ ὅτι οὗτοι σοι εἰ|⁴³¹σίν, οὐκ ἀπέκρουψεν
 ἀπεμοῦ ὁ |⁴³² κ(ύριος), ἀλλὰ καὶ τοῦτω μοι ὁ χ(ριστὸ)ς ἀ|⁴³³τεκάλυψεν κατηξίωσεν, ὅτι |⁴³⁴ ἐκλεκτῶν
 αὐτῷ κατοικητήρι|⁴³⁵ον ἐν τῷ σῶματί σου προητοί|⁴³⁶μάσας, φυλάσσων τῆς παρθ(ε)νί(ας) |⁴³⁷ (55^r)
 τὸ βραβίον καὶ τῆς παρούσης |⁴³⁸ κολακείας χαρὰν τὴν ψευδὴν |⁴³⁹ ἀπορρίψασα, γίνωσκε τοί|⁴⁴⁰νυν
 ἑαυτῆς, ὑπὲρ τῆς ἀγνί|⁴⁴¹ας πολλὰ μέλλουσαν ὑπομέν(ειν) |⁴⁴² ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλήψει σε ἐκεῖνος
 |⁴⁴³ ᾧτινι ἑαυτὴν ἐξ ὅλης τῆς |⁴⁴⁴ καρδίας σου παρέδωκας |⁴⁴⁵.

13. Πρὸς δὲ τὸν Πρωτῶν καὶ Ὑάκινθον στραφεὶς εἶπεν· «Ἐν σώματι δουλείας
 ὑπάρχοντες ἐλεύθερον τὸ ἀξίωμα τῆς ψυχῆς κατεστήσατε, ὅθεν ὑμῖν ἐμοῦ
 σιωπῶντος αὐτὸς ὁ Κύριός μου λαλήσει πρὸς ὑμᾶς λέγων, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν,
 οὐκέτι ὑμᾶς καλέσω δούλους ἀλλὰ φίλους^ε, ὅθεν καὶ ὑμᾶς μακαρίους λέγω, ὅτι
 5 συνηγέσατε διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου καὶ ὁμοψύχως συνευδοκοῦντες
 νοθεσίαις σωτηριώδεσιν, ὁμοῦ εἰς τὴν δόξαν καταντῆσαι δεξάμενοι τὸ νίκος ἐν
 Χριστῷ καὶ τὸν μισθὸν τῆς ὑπομονῆς ἀπολαμβάνοντες». Ταῦτα ὁ μακάριος
 Ἑλενος ἐλάλησεν αὐτοῖς μηδενὸς ἄλλου παρόντος παρεκτὸς τοῦ Θεοῦ μόνου·
 καὶ ἐκέλευσεν οὕτως ἐν τῷ ἀνδρικῷ σχήματι διαμένειν αὐτὴν καὶ οὐκ
 10 ἐγκατέλιπον αὐτόν, ἕως ὁμοῦ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος κατηξιώθησαν ἐν τῷ
 μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἐσπούδασαν συζευχθῆναι, ὥσπερ καὶ συνεζεύχθησαν.

^ε Cf. John. 15.15

13. 2 τὸ: *om.* P || 5 συναινέσατε P || 6 καταντήσητε O || ἐν: *add.* τῷ P || 7 ἀπολαμβάνοντες: ἀντιλαμβάνοντες O || 10-11 ἐν τῷ - συνεζεύχθησαν: *om.* O

πρὸς δὲ τὸν πρωτῶν κ(αὶ) υἱάκινθο(ν) |⁴⁴⁶ εἶπεν· στραφήσεται ἐν σώματι |⁴⁴⁷ δουλείας ὑπάρχοντες
 ἐλεύθει|⁴⁴⁸ρον ἀξίωμα τῆς ψυχῆς κατεσ|⁴⁴⁹τίκατε, ὅθεν ἐμοῦ σιωποῦν|⁴⁵⁰τος, αὐτὸς ὁ κ(ύριός)ς
 λαλήσει λέγω(ν) |⁴⁵¹ ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκέ|⁴⁵²τι καλέσω ὑμᾶς δούλους ἀλλᾶ |⁴⁵³ φίλους, ὅθεν
 καὶ ὑμᾶς μακαρί|⁴⁵⁴ους λέγω, ὅτι συνενέσεται διὰ |⁴⁵⁵ τοῦ πν(εύματος) τοῦ ἁγίου, καὶ ὁμοψύχος |⁴⁵⁶
 συνευδοκοῦντες νοθεσίαις |⁴⁵⁷ σωτηριώδαις, ὁμοῦ εἰς τὴν δό|⁴⁵⁸ξαν καταντήσατε, δεξάμε|⁴⁵⁹νοι το
 νίκος ἐν τῷ χ(ριστ)ῷ κ(αὶ) τὸν μισ|⁴⁶⁰θῶν τῆς συνορίδος ἀπολα|⁴⁶¹μβάνοντες: ταῦτα ὁ μα|⁴⁶²καριος
 Ἑλενος μηδενὸς ἀ|⁴⁶³λλοῦ μάρτυρος παρόντος ἐλά|⁴⁶⁴λησεν παρεκτὸς τοῦ θ(εο)ῦ· κ(αὶ)
 ἐ|⁴⁶⁵κέλευσεν οὕτως ἐν τῷ ἀνδρικῷ |⁴⁶⁶ σχήματι διαμένειν, κ(αὶ) οὐκ ἐγ|⁴⁶⁷κατέλειπον αὐτῷ, ἕως ἂν
 ὁ|⁴⁶⁸μοῦ καταξιωθέντες τοῦ ἁγίου |⁴⁶⁹ βαπτίσματος ἐν τῷ μοναστηρί|⁴⁷⁰ῳ, ἐνῶ ἐσπούδασαν
 συνεζεύχ|⁴⁷¹θησαν.

14. Ἐπανέλθωμεν τοίνυν εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ ὁ Πρωτᾶς καὶ Ὑάκινθος τῆς
 βαστέρνης ἀπεχώρησαν. Γενομένων γὰρ αὐτῶν πλησίον τοῦ τόπου, κατήγαγον
 αὐτὴν τῆς βαστέρνης, μηδενὸς ἄλλου εἰδότος, τῶν ζῶων δὲ καὶ τῶν παιδῶν
 προαγόντων, κούφη ἀπῆλθεν ἢ βαστέρνα. Βλέποντες δὲ τὰ ζῶα περιπατοῦντα
 5 καὶ τοὺς παῖδας κατὰ τὴν ὀφείλουσαν τάξιν καὶ τὴν βαστέρναν ἀνερχομένην,
 προστρέχουσιν μετὰ χαρᾶς πάντες, οἱ ἐν τῷ οἴκῳ, εἰς ἀπάντησιν αὐτῆς καὶ
 ὀρῶσιν τὴν βαστέρναν κούφην καὶ ὁμοῦ πάντες ἐπῆραν τὴν φωνήν^ε αὐτῶν καὶ
 ἔκλαυσαν καὶ γίνεται ὅλη τῇ πόλει ἐξαίφνης πένθος μέγα. Τίς γὰρ ἀκούων ὅτι ὁ
 ἔπαρχος τὴν ἰδίαν θυγατέρα ἀπώλεσεν, ἠδύνατο φέρειν; Ἦν οὖν κοπετὸς καὶ
 10 κλαυθμὸς ἀνείκαστος ἐν πᾶσιν αὐτοῖς καὶ ἐπένθουν συγκεχυμένοι τῇ λύπῃ, οἱ
 γονεῖς αὐτῆς τὴν ἰδίαν θυγατέρα, οἱ ἀδελφοὶ τὴν ἀδελφὴν, οἱ δοῦλοι τὴν ἰδίαν
 δέσποιναν, καὶ κατεῖχεν αὐτοὺς πάντας καὶ λύπη ἀφόρητος καὶ θλίψις
 ἀδιάλειπτος.

^εJdA 21.2

14. 1-2 τὴν βαστέρναν P || 2 βαστέρνης: *add.* Βαστέρνη· κλοῦβὸς ἐπὶ ἄρματος
 ἐπικείμε(νος) ἐν ᾧ ἐκαθέζ(ε)τ(ο) *in marg. sinist. cum sigl.* O || 3 δὲ: *om.* P || 9 ἔπαρχος O ||
 11-12 οἱ ἀδελφοὶ - δέσποιναν: *om.* O

Ἐπανέλθω⁴⁷²μεν οὖν εἰς ἐκεῖνον τὸν και⁴⁷³ρὸν ἐνῶ ὁ πρωτᾶς κ(αὶ) υἱάκιν⁴⁷⁴θος τὴν βαστέρναν
 ἀπεχώ⁴⁷⁵ρησαν. παρήλθεν τοίνυν ἢ ⁴⁷⁶ βαστέρναν μετὰ τῶν ζῶων κ(αὶ) ⁴⁷⁷ τῶν παιδῶν
 προαγόντων κού⁴⁷⁸φη ἀπῆλθεν πρὸς τὴν μ(ητέ)ρα. ⁴⁷⁹ βλέποντα δὲ τὰ ζῶα περιπατοῦ⁴⁸⁰ντα τὴν
 ὀφείλουσαν τάξιν ⁴⁸¹ κ(αὶ) τὴν βαστέρναν ἐρχομένην, ⁴⁸² προστρέχουσιν ἐν χαρᾷ πάντες κ(αὶ) ⁴⁸³
 ἐυρίσκουσιν αὐτὴν κούφην, κ(αὶ) ⁴⁸⁴ πάντες ὀλολυγμῶν ὁμοῦ ἐπῆραν, ⁴⁸⁵ κ(αὶ) γίνεται ἐξέφνης
 πάσης τῆς πό⁴⁸⁶λεως ὀλολυγμὸς μέγας. τίς ⁴⁸⁷ γὰρ ἀκούω(ν) ἠδύνατο ἠνεγκε τὴν ⁴⁸⁸ θλήψιν, ὅτι ὁ
 ἔπαρχος τὴν ἰ⁴⁸⁹δίαν θυγατέρα ἀπόλεσεν, ⁴⁹⁰ ἦν γὰρ πένθος ἀμύθητον κ(αὶ) ⁴⁹¹ κλαυθμὸς
 ἀνείκαστος, κ(αὶ) ἐπέν⁴⁹²θουν πάντες συγκεχυμένοι τῇ ⁴⁹³ λύπῃ, οἱ γονεῖς τὴν ἰδίαν ⁴⁹⁴ θυγα^{(add.}
 -α- s.l.)τέραν, οἱ ἀδελφοὶ τὴν ἀ⁴⁹⁵δελφὴν, οἱ δοῦλοι τὴν ἰδίαν ⁴⁹⁶ δέσποιναν κ(αὶ) κατεῖχεν τοὺς ⁴⁹⁷
 πάντας λύπει ἀφόρητος κ(αὶ) ⁴⁹⁸ ἀνείκαστος τῆς ψυχῆς θλίψις.

15. Γίνεται οὖν δι' ὅλης τῆς πόλεως ἀναζήτησις· ἐρωτῶνται ἐν ταῖς ἀγροικίαις οἱ ἀγροῖκοι· ἐπερωτῶνται οἱ πύθωνες ἐν θυσίαις ἀθεμίτοις καὶ ταῖς λατρείαις τῶν δαιμόνων. Ἐπερώτησις δὲ ἐγένετο παρὰ τοῦ πατρὸς πρὸς τοὺς σοφιστάς, τὸ ποῦ ἂν εἴη ἡ Εὐγενία, καὶ τοῦτο μόνον ἔλεγον πάντες, ὅτι οἱ Θεοὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς
 5 ἤρπασαν αὐτήν. Πιστεύει ὁ πατήρ τοῦτο καὶ δάκρυσιν ἑαυτὸν παρεμυθεῖτο· καὶ δίδωσιν ἑαυτῷ τοιαύτην πληροφορίαν, ὡς ἅτε δὴ τοῖς Θεοῖς αὐτήν συγκαταριθμεῖσθαι. Καὶ ποιεῖ χρύσειον εἶδωλον εἰς ὄνομα αὐτῆς, ὅπερ αὐτὸς ἤρξατο σέβεσθαι, ὥστε μὴ ἐλάττονα τιμὴν τῶν Θεῶν προσφέρειν αὐτῇ. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς καὶ οἱ ἀδελφοὶ οὐδεμιᾶ προφάσει ἐδύναντο ἑαυτοὺς
 10 παραμυθεῖσθαι, ἀλλ' ἦσαν ἀδιαλείπτως καὶ ἀκαταπαύστως πενθοῦντες αὐτήν.

15. 4 εἴη: ἡ Ο || οἱ *corr.*: ἐν ΟΡ || 7 συγκαταριθμεῖσθαι Ο

γί⁴⁹⁹νεται διόλης τῆς χώρας ἐκεῖν(η)ς |⁵⁰⁰ ἀναζήτησις ἐρωτόντες ἐν τ(αῖς) |⁵⁰¹ ἀγροικίαις οἱ ἀγροικοί, ἐρωτόν⁵⁰²τες οἱ πίθονες καὶ θυσίαις ἀθε⁵⁰³μίτους κ(αὶ) ταῖς θυσίαις τῶν δαι⁵⁰⁴μόνων ἐπερωτήσις γίνεται |⁵⁰⁵ τὸ ποῦ ἂν εἴη ἡ εὐγενία· τοῦτο |⁵⁰⁶ μόνον λέγουσιν πάντες, ὅτι⁵⁰⁷ (55^v)περ οἱ θεοὶ ἐν τοῖς οὐ(ρα)νοῖς ἤρ⁵⁰⁸πασαν αὐτήν. πιστεύει ὁ |⁵⁰⁹ π(ατ)ήρ αὐτῆς τοῦτο, κ(αὶ) δάκρυ⁵¹⁰σιν ἑαυτὸν παραμυθῆται· |⁵¹¹ καὶ δίδωσιν τοιαύτην πλη⁵¹²ρωφωρίαν ἑαυτῷ, ὡς ἅτε |⁵¹³ δὴ τοῖς θεοῖς αὐτήν κατὰρι⁵¹⁴θμῆσθαι. κ(αὶ) ποιεῖ χρύσειων εἶδω⁵¹⁵λων εἰς ὄνομα αὐτῆς, ὅπερ |⁵¹⁶ οὕτως ἤρξατο σέβεσθαι, ὥστε |⁵¹⁷ οὐκ ἐλάττονα τιμὴν τῷ θ(ε)ῷ αὐ⁵¹⁸τὴν προσφέρειν. ἡ μ(ῆ)τηρ δὲ αὐ⁵¹⁹τῆς Κλαυδία καὶ οἱ ἀδελφοὶ |⁵²⁰ αὐτῆς ἄβιτος καὶ σέργιος, |⁵²¹ οὐδεμίαν προφάσει ἑαυτοῦς |⁵²² ἠδύναντο παραμυθῆσασ⁵²³θε, ἀλλὰ ἦσαν ἀδιαλείπτως |⁵²⁴ καὶ ἀκαταπαύστως πενθεῖν |⁵²⁵ αὐτήν.

16. Ἡ δὲ μακαρία Εὐγενία ἀνδρικῶ σχήματι καὶ ψυχῇ εἰς τὸ προειρημένον
 μοναστήριον τῶν ἀνδρῶν παρέμενεν καὶ οὕτως ἐν ταῖς θεϊκαῖς παιδείαις
 προέκοπτεν, ὥστε μεταξὺ διετοῦς χρόνου πάσας τὰς πνευματικὰς γραφὰς
 ἐκμεμαθηκέναι. Τοσαύτη δὲ ἦν ἐν αὐτῇ πίστις, ὥστε νομίζειν πάντας ἕνα τῶν
 5 ἀγγέλων εἶναι αὐτήν. Τίς γὰρ ἂν συνενόησεν αὐτὴν θήλειαν εἶναι; Οὕτως ἡ
 δύναμις τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ παρθενία ἡ ἄφθοartos ἔσκεπεν αὐτήν. Ἦν γὰρ
 ἀμώμητος καὶ ἀνδρεία. Ὁ λόγος αὐτῆς ἦν ταπεινὸς ἐν ἀγάπῃ, ἔνδοξος ἐν
 ταπεινοφροσύνῃ· ὁ βίος ἀγαπητικὸς τὴν ὑπερηφανίαν περιέφυγεν, ὥστε πάντας
 τῇ ταπεινοφροσύνῃ πλεονεκτεῖν. Οὐδεὶς αὐτῆς εἰς τὸ προσκυνεῖν τῷ Θεῷ
 10 ἠύρισκετο πρότερος. Ἐγένετο δὲ τοῖς πᾶσιν τὰ πάντα· λυπουμένους παρεμυθεῖτο,
 χαιρομένοις συνέχαιρεν, ὀργιζομένους τῷ λόγῳ αὐτῆς κατεπράυνεν,
 ὑπερηφανευομένους οὕτως τῷ λόγῳ αὐτῆς καὶ τῷ βίῳ κατεπράυνεν ὡς πρόβατα
 ἀπὸ λύκων γίνεσθαι αὐτούς· καὶ τοσαύτη χάρις τοῦ Χριστοῦ ἠκολούθει αὐτῇ,
 ὥστε ἐὰν τινα ἐπεσκέψατο πόνῳ κατεχόμενον, παραχρῆμα ὅλον τὸν πόνον
 15 ἀναχωρῆσαι ἐποίει. Οἱ δὲ συνοδοιπόροι αὐτῆς, Πρωτᾶς καὶ Ὑάκινθος, ἐμιμοῦντο
 αὐτὴν καὶ ἦσαν ἐν πᾶσιν συνευδοκοῦντες αὐτῇ.

16. 1 προειρημέ(νο) *add. in marg. dext. cum sigl.* O || 2 μοναστήριον: *post ἀνδρῶν transp.* P ||
 5 αὐτὴν²: *om.* O || 15 ἐποίει: *om.* P

ἡ δὲ μακαρία ἐν⁵²⁶ γενία, ἀνδρικῶ σχήματι, καὶ ⁵²⁷ ψυχῇ κ(αὶ) σῶματι εἰς τὸ προειρημέ⁵²⁸ νο
 μοναστήριον τῶν ἀνδρῶν ⁵²⁹ παρέμενεν καὶ οὕτως ἐν τῆς ⁵³⁰ θεϊκαῖς παιδείαις προέκο⁵³¹ πτεν, ὥστε
 μεταξὺ διετοῦς χρό⁵³² νους, πάσας τὰς πν(ευμα)τικὰς γρα⁵³³ φᾶς εἰσμεμαθηκαίει: τὸσαῦ⁵³⁴ τη ἐν
 αὐτῇ ἦν ἠπιώτις, ὥστε ἔ⁵³⁵ να τῶν ἀγγέλων αὐτὴν πάντας ⁵³⁶ νομίζεσθαι. τίς γὰρ ἂν
 συνέ⁵³⁷ στησεν ταύτην θηλίαν ὑπάρχ(ειν), ⁵³⁸ οὕτως γὰρ ἡ δύναμις τοῦ χ(ριστο)ῦ, καὶ ⁵³⁹ ἡ
 παρθενία ἄφθοartos ἔσκε⁵⁴⁰ πεν αὐτήν, ἦν γὰρ ἀμώμη⁵⁴¹ τος, καὶ ὁ λόγος αὐτῆς ἀν⁵⁴² δρεία ἦν
 ταπεινός, ἐν ἀγά⁵⁴³ πη ἔνδοξος, ἐν ταπεινοφρο⁵⁴⁴ σύνη ὁ βίος ἀγαπτικῶς, ⁵⁴⁵ τὴν ὑπερηφανείαν
 διέφυε⁵⁴⁶ γεν, ὥστε πάντας τῇ ταπει⁵⁴⁷ νοφροσύνη πλεονέκτι, οὐ ⁵⁴⁸ οὐδεὶς αὐτῆς εἰς τὸ
 προσκυ⁵⁴⁹ νῆν τῷ θε(ε)ῷ, ἠύρισκετο πρώ⁵⁵⁰ τος:: Ἐγένετο δὲ τοῖς πᾶσιν ⁵⁵¹ τὰ πάντα: λυπουμένους
 πα⁵⁵² ρεμυθίτο, χαιρομένοις συνέ⁵⁵³ χερεν: ὀργιζομένοις ἐν λό⁵⁵⁴ γῳ κατεπράυνεν:
 ὑπεριφα⁵⁵⁵ νευομένοις οὕτω τῷ λόγῳ ἀ⁵⁵⁶ τοῖς κατεπράυνεν, καὶ τὸ ⁵⁵⁷ βίῳ οἰκοδόμει, ὥστε
 πρόβα⁵⁵⁸ τον ἀπὸ λύκου ἐξέφνης γε⁵⁵⁹ νέσθαι κ(αὶ) πιστεῦσαι. παρὰ τοῦ ⁵⁶⁰ χ(ριστο)ῦ χάρις
 ἐπικολούθησεν, ὥσ⁵⁶¹ τε ἐὰν τινὰ πόνον κατεχῶ⁵⁶² μενον ἐπεσκέψατο, παραχρῆ⁵⁶³ μα ὅλον τῶν
 πόνον ὑπαχω⁵⁶⁴ ρῆσαι, καὶ πάσαν σωτηρίαν ⁵⁶⁵ αὐτῷ ἐπελθεῖν. οὐ συνο⁵⁶⁶ δοίπαροι (*add. δι s.l.*)
 αὐτῆς υἰάκινθος ⁵⁶⁷ καὶ πρωτᾶς ἐμιμοῦντω ἀ⁵⁶⁸ τὴν, κ(αὶ) ἦσαν ἐν πάσῃ συνευ⁵⁶⁹ δοκοῦντες
 αὐτήν.

17. Τῷ τρίτῳ τοίνυν ἔτει μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτῆς, ὁ ἀββᾶς, ὃς ἠγεῖτο τῶν ἀδελφῶν τῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, μετῆλθεν πρὸς τὸν Κύριον. Οἷς μετὰ τὴν ἔξοδον αὐτοῦ πᾶσιν ἤρρεσεν τὴν μακαρίαν Εὐγενίαν ἑαυτοῖς ἐπιλέξασθαι εἰς ἠγούμενον. Τότε ἡ μακαρία Εὐγενία φοβουμένη ὅτι θηλεία ὑπῆρχεν καὶ ὅτι παρὰ τὸν κανόνα 5 τοῖς ἀνδράσιν ἠγεῖσθαι ἐτυποῦτο, παρητεῖτο, καὶ πάλιν φοβουμένη μὴ πάντων παρακαλούντων ὁμοψύχως παρακούσειεν αὐτῶν, ἔφη πρὸς αὐτούς· «Παρακαλῶ ὑμᾶς, ἵνα τὰ Ἅγια Εὐαγγέλια ἔλθωσιν εἰς τὸ μέσον». Προκομισθέντων τοίνυν τῶν Ἁγίων Εὐαγγελίων, ἔφη πρὸς αὐτούς· «Ὅτε τοῖς χριστιανοῖς ἐκλεκτέον τί 10 ἐστίν, ὁ Χριστὸς πρῶτον ὀφείλει ἀκουσθῆναι. Ἴδωμεν τοίνυν ἐν ταύτῃ τῇ ἐκλογῇ ὑμῶν τί αὐτὸς προστάσει, ἵνα καὶ τῷ ὑμετέρῳ κελεύσματι εἴξωμεν καὶ ταῖς αὐτοῦ νοθεσίαις προσέχωμεν». Καὶ ἀναπτύξασα τὸ εὐαγγέλιον ἤρξατο ἀναγινώσκειν καὶ εὗρεν τὸ κεφάλαιον, ἐν ᾧ γεγραμμένον ἦν· «Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες εὐεργέται καλοῦνται· ἐν ὑμῖν δὲ οὐχ οὕτως ἔσται, ἀλλ’ 15 εἴ τις θέλει ἐν ὑμῖν μείζων εἶναι, ἔστω πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος⁵». Καὶ τούτων ἀναγνωσθέντων εἶπεν ἡ μακαρία· «Ἴδου τῷ ὑμετέρῳ κελεύσματι καταδέχομαι τὴν φροντίδα ταύτην καὶ τοῦ Κυρίου τὰ προστάγματα ἀκούων ἔσχατον ἑαυτὸν τῆς ὑμετέρας ἀγάπης καθιστῶ». Τούτων οὕτως λεχθέντων ὑπ’ αὐτῆς, χαρὰ μεγάλη ἐγένετο ἐν αὐτοῖς.

Cf. § Matt 20.25

17. 15 ἔσχατος: ἐλάχιστος P

τῷ τρί⁵⁷⁰τον τοίνυν (*add.* ἔτος s.l) μετὰ τὴν ἐπί⁵⁷¹στροφὴν αὐτῆς, ὁ ἀββᾶς ὡς ⁵⁷²(56^r) ἠγήτω τῶν ἀδελφῶν τῶν ὄν⁵⁷³των ἐν τῷ μοναστηρίῳ, μετῆλ⁵⁷⁴θεν πρὸς τὸν κ(ύριον)ν· οὐτινος με⁵⁷⁵τὰ τὴν ἔξωδον πᾶσιν ἤρρε⁵⁷⁶σεν ἵνα τὴν μακαρίαν εὐγενί⁵⁷⁷αν ἑαυτοῖς ἐπιλέξωνται εἰς ⁵⁷⁸ἠγούμενον. τότε ἡ μακαρί⁵⁷⁹α ἐκείνην φοβουμένη ὅτι θυ⁵⁸⁰λία ὑπῆρχεν, καὶ ὅτι παρὰ ⁵⁸¹τὸν κανῶνα τοῖς ἀνδράσιν ⁵⁸²πρὸ ἐτυποῦτω, καὶ πάλιν φο⁵⁸³βουμένη μὴ πάντων παρὰ⁵⁸⁴καλούντων ὁμοψύχος παρα⁵⁸⁵κούσειεν αὐτῶ, ἔφη πρὸς αὐ⁵⁸⁶τοῦς· παρακαλῶ ὑμᾶς, ἵνα ⁵⁸⁷τὰ ἅγια εὐαγγέλια ἔλθωσιν εἰς τὸ ⁵⁸⁸μέσον. προκομισθέντων τῶ(ν) ⁵⁸⁹ἁγίων γραφῶν εἶπεν, ὅτι ἔάν ⁵⁹⁰τοῖς χριστιανοῖς ἐκλεκτῶν ἐ⁵⁹¹στὶν ὁ χ(ριστὸς)ς προπάντων ὀφίλη ⁵⁹²ἀκουσθῆναι, ἴδωμεν τοίνυν ⁵⁹³ἐν ταύτῃ τῇ ἐκλογῇ ὑμῶν τί ⁵⁹⁴αὐτὸς προστάσει, ἵνα καὶ τῷ ⁵⁹⁵ὑμεταίρῳ κελεύσματι, κ(αὶ) ταῖς ⁵⁹⁶αὐτοῦ νοθεσίαις προσχῶ⁵⁹⁷μεν. καὶ ἀναπτύξας τὸ εὐα⁵⁹⁸γγέλιον ἤρξατο ἀναγινώσκει(ν) ⁵⁹⁹καὶ εὗρεν τὸ κεφάλαιον(*add.* –αι– s.l.)ον, ἐνῶ γε⁶⁰⁰γραμμένον ἦν· εἶπεν ὁ κ(ύριος)ς ⁶⁰¹πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· οὐ⁶⁰²κ οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ⁶⁰³ἐθνῶν κατακυριεύσωσιν αὐ⁶⁰⁴τῶν· ὑμῖν δὲ οὐχ οὕτως ἔσται, ⁶⁰⁵ἀλλῆλις θέλει ἐν ὑμῖν μῆζων εἶ⁶⁰⁶ναι, ἔστω πάντων ἔσχατος καὶ ⁶⁰⁷πάντων διάκονος. καὶ τοῦ⁶⁰⁸των ἀναγνωσθέντων εἶπεν· ⁶⁰⁹ἴδου τῷ ὑμετέρῳ κελεύσματι κα⁶¹⁰ταδέχομαι τὴν φροντίδα ταῦ⁶¹¹την,

κ(αὶ) τοῦ κ(υρίου)υ τα προστάγματ(α) |⁶¹² ἀκού, κ(αὶ) ἔσχατον τῆς ὑμετέρ(ας) |⁶¹³ ἀγάπης ἑαυτὸν
καθιστῶ. |⁶¹⁴ Τούτων δὲ λεχθέντων παρ' αὐτ(ῆ)ς, |⁶¹⁵ χαρὰ μεγάλη γεγωνεν αὐτοῖς. |⁶¹⁶

18. Αὕτη δὲ πᾶν ἔργον τοῦ μοναστηρίου, ὅπερ αἱ θήλειαι ἔθος ἔχουσιν ποιεῖν, ἀνεδέξατο, σχίζουσα ξύλα, ὕδωρ βαστάζουσα, φιλοκαλοῦσα καὶ καθεξῆς τὰ λοιπά. Ἐν τούτῳ οὖν τῷ τόπῳ τὸ κατοικητήριον αὐτῆς ἐξελέξατο, ἐν ᾧ ὁ θυρωρὸς τοῦ μοναστηρίου ἔμενεν, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ ἐλαχιστοτέραν πάντων ἑαυτὴν
 5 ἀποδείξει. Ἐν δὲ τῇ μεταλήψει τῶν ἀδελφῶν μεγάλως ἐφρόντιζεν καὶ ἐν τῷ ψάλλειν τῷ Θεῷ τὴν ἀκολουθίαν ἐφύλαττεν, τρίτην, ἕκτην, ἐνάτην, τὰς ἔσπερινὰς καὶ ἑωθινὰς ὥρας καὶ οὕτω μετὰ ἀκριβείας ἐφύλαττεν, ὡς δοκεῖν αὐτὴν παρὰ τῷ Θεῷ ἀλλοτρίαν γεγονέναι εἶγε μιᾶς εὐχῆς ἀμελήσειεν. Οὕτω δὲ
 10 πάλιν ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἀγαπητῇ τῷ Θεῷ ὑπῆρχε, ὡς καὶ δαίμονας ἐνεργοῦντας ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἀπελαύνειν καὶ τυφλῶν ὀφθαλμοὺς ἀνοίγειν· ἀλλ' ἐπειδὴ πολλά εἰσιν καθ' ἕκαστον διηγῆσθαι τῆς μακαρίας ταύτης τὰ χαρίσματα, κατὰ τάξιν ἐν βραχύτητι λόγων διηγῆσομαι.

18. 1. ἔθος: *om.* O || 3 τούτῳ - τόπῳ: τοιούτῳ οὖν τόπῳ P || 6 Θεῷ: *add. in. marg. sinist.* O || 10 τοῖς: *om.* O || 11 καθ' ἕκαστον: καθεκάστην P

εὐμνευσίαις δε αὐτοῖς, αὕτη ⁶¹⁷δε πᾶν ἔργον τοῦ μοναστηρίου ⁶¹⁸ὅπερ αἱ θηλῖαι ἔθος ἔχουσιν ⁶¹⁹ποιεῖν, ἀπεδέξατο ἐν πάσῃ· ⁶²⁰ὑδωρ βαστάζουσα, ξύλα σχίζου|⁶²¹σα φιλοκαλοῦσα. ἐν αὐτῷ ⁶²²οὖν τὸ κατοικητήριον ἑαυτὴ ἐ|⁶²³ξελέξατο, ἐνῶ ὁ θυρωρὸς τοῦ ⁶²⁴μοναστηρίου ἔμενεν, ἵνα καὶ ⁶²⁵ἐν τούτῳ ἑαυτὴν ἐλαχιστωτέραν ⁶²⁶ἐνδείξει. Ἐν δὲ τῇ μεταλήψει ⁶²⁷τῶν ἀδελφῶν, μεγάλως ἐφρόν|⁶²⁸τιζεν, κ(αἰ) ἐν τῷ ψάλλειν τῷ θ(ε)ῷ ⁶²⁹τὴν ἀκολουθίαν ἐφύλασσε, ⁶³⁰τρίτην ἕκτην ἐνάτην, τὰς ⁶³¹ἔσπερινὰς καὶ νυκτερινὰς κ(αἰ) ⁶³²τὰς αἰωθινὰς ὥρας, οὕτω ⁶³³μετὰ πάσης ἀκριβείας ἐφύλα|⁶³⁴ττεν, ὥστε δοκεῖν αὐτὴν πα|⁶³⁵ρὰ τῷ θ(ε)ῷ ἀλλοτρίαν γεγονέ|⁶³⁶ναι. εἶγε μιᾶς εὐχῆς ἀμελίσεν, ⁶³⁷οὕτω πάλι(*add. -η- s.l.*)ν κ(αἰ) ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ⁶³⁸(56^v) τῷ θ(ε)ῷ ἀπετέλει, ἤρξατο ἀγαπι|⁶³⁹τῇ ὑπάρχειν, ὥστε καὶ δαίμοι|⁶⁴⁰νας ἐνεργοῦντας τοῖς σώμασι(ν) ⁶⁴¹τῶν ἀν(θρώπ)ων ἀπέλαυνεν, καὶ τυ|⁶⁴²φλῶν ὀφθαλμοὺς ἀνοίγειν, ἀ|⁶⁴³λλ' ἐπειδὴ πολλά ἐστὶν καθεκά|⁶⁴⁴στην διηγήσασθαι, ὅσον ἐπαρ|⁶⁴⁵κει ἢ βραχύτητι διέλθωμεν. ⁶⁴⁶

19. Οικοδέσποινά τις τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων πόλεως, πασῶν τῶν οἰκοδεσποινῶν
 πρώτη, ὀνόματι Μελανθία, ἀκούσασα τὸν βίον αὐτῆς ἦλθεν πρὸς αὐτήν, ὅτι
 τεταρταίῳ πυρετῷ κατείχετο ἐπὶ ἐνιαυτὸν καὶ ἐπάνω ἀσθενοῦσα, ἣ συντυχοῦσα
 ἡ Εὐγενία καὶ ἀλείψασα αὐτήν ἐλαίῳ, πᾶσαν σχεδὸν τὴν ἀσθένειαν αὐτῆς ἐν
 5 χολῇ ἐποίησεν ἐξεμέσαι καὶ ὑγιῆ ἀποκατέστησεν, ὡς καὶ τοῖς ποσὶν αὐτῆς
 παραχρῆμα εἰς τὰ οἰκεῖα βαδίζειν, διότι καὶ πλησίον τοῦ μοναστηρίου τὴν
 οἴκησιν ἐκέκτητο. Τυποῖ τοίνυν δῶρα ἡ Μελανθία καὶ πληρώσασα τρεῖς σκύφους
 ἀργυρέους, ἀποστέλλει αὐτῇ τῆς υἰείας ἕνεκα. Ἡ δὲ μακαρία Εὐγενία εἶπεν τοῖς
 10 κομίσασιν· «Εἶπατε τῇ κυρίᾳ ὑμῶν, ἡμεῖς τούτων πάντων περισσεύομεν, ὅθεν
 προτρεπόμεθά σε, δέσποινα καὶ ἀγαπητῇ Μελανθία, ἵνα ταῦτα πτωχοῖς ἢ τοῖς ἐν
 ἀνάγκαις οὖσιν διαδώσης». Ἀκούσασα δὲ ταῦτα ἡ Μελανθία ἐλυπήθη καὶ
 ἐλθοῦσα ἤρξατο παρακαλεῖν αὐτήν καὶ περισσότερα ἐπαγγέλλεσθαι.

19. 2 Μελάνθα P || 3 ἦν O || 4 ἔλαιον O || 5 ἀποκαταστήσαι P || 6-7 τὴν οἴκησιν: om. P ||
 9 κομίσασιν: κομόσασι O

Οἰκοδέσποινα γὰρ τις τῶν ἀλε⁶⁴⁷ξανδρέων πόλεως πασῶν |⁶⁴⁸ τῶν οἰκοδεσποίνων προᾶγουσα, |⁶⁴⁹
 ὀνόματι μελανθία. Ἀκούσασα |⁶⁵⁰ τὸν βίον αὐτῆς, ἦλθεν πρὸς αὐ⁶⁵¹τήν ὅτι τεταρτέον νοσίματι |⁶⁵²
 κατείχετον βαρέως ἐνιαυτὸν |⁶⁵³ εἶ καὶ πλέων. ἦντινα ἡ μα⁶⁵⁴καρία εὐγενία ἀλήψασα ἐλαίῳ |⁶⁵⁵
 πάσαν σχεδὸν τὴν ἀσθένειαν |⁶⁵⁶ αὐτῆς ὡς χολῇ ἐποίησεν, ἐξέμε⁶⁵⁷σεν καὶ ὑγιῆ ἀποκαταστεῖναι·
 |⁶⁵⁸ καὶ τοῖς ποσὶν αὐτῆς ἐποίη⁶⁵⁹σεν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῆς βαδί⁶⁶⁰ζειν διότι καὶ πλησίον τοῦ
 μω⁶⁶¹ναστηρίου ἐκέκτητο τόποι. |⁶⁶² Τοίνυν δῶρα καὶ σκύφους ἀρ⁶⁶³γυρέους τρεῖς πληρῶσας
 χρυ⁶⁶⁴σίου τοῦτους τῆς υἰείας ἕνεκα |⁶⁶⁵ ἀπέστειλεν. ἡ δὲ μακαρία ἐυ⁶⁶⁶γενία εἶπεν· ἡμεῖς
 περισσεύο⁶⁶⁷μεν τοῦτων πάντων, ὅθεν προ⁶⁶⁸τρέπωμέν σοι δέσποινα καὶ ἀ⁶⁶⁹γαπητῇ μελανθία,
 ἵνα ταῦτα |⁶⁷⁰ πτωχοῖς ἢ τοῖς ἐν ἀνάγκῃ |⁶⁷¹ διαδώσης. ἀκούσασα δὲ |⁶⁷² ταῦτα ἡ μελανθία ἐλυπήθη
 |⁶⁷³ κ(αί) ἐλθοῦσα ἤρξατο παρακα⁶⁷⁴λεῖν αὐτήν κ(αί) περισσώτερα |⁶⁷⁵ ἐπαγγέλλεσθαι.

20. Γίνεται οὖν ἐκ τούτου συνήθεια περὶ τὴν μακαρίαν Εὐγενίαν καὶ μηδέποτε ὑπολαβοῦσα εἶναι αὐτὴν θήλειαν, τῷ κάλλει τῆς νεότητος αὐτῆς νύττεται· καὶ νεώτερον παῖδα νομίσασα εἶναι σαρκικόν, ἑαυτὴν δὲ οὐ τῇ ἀγιωσύνῃ τῆς Εὐγενίας ἀλλὰ τέχνη τινὶ ὑγιῇ γεγονέναι, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῆς ἐνεκεντρῖζετο.
- 5 Καὶ νομίσασα περισσοτέρων χρημάτων εἶναι αὐτὴν ἐπιθυμήτριαν, ἤρξατο πάμπολλα χρήματα προσφέρειν αὐτῇ καὶ πολλὰ ἐπαγγέλλεσθαι. Ὡς δὲ χαριεντι προσώπῳ τὰ προσφερόμενα παρ' αὐτῆς ἢ μακαρία Εὐγενία ἐδέχετο, ἐκκλίνει ἢ Μελανθία εἰς μειζοτέραν φθορὰν καὶ ὑποκρίνεται ἀσθένειαν.

20. 3 νομίσασα: *add.* αὐτὴν *P* || οὐ: οὐχὶ *P* || 4 τέχνη - ὑγιῆς *P* || ὑγιῆ: *add.* ἐνόμισεν *P* || 4 αὐτῆς: αὐτοῦ *P* || 5 νομίσασα: νομίζει *P* || ἐπιθυμήτριαν: *add.* καὶ *P* || 8 μειζοτέραν: περισσοτέραν *O*

γίνεται δὲ ¹⁶⁷⁶ συνήθεις περὶ τὴν μακα¹⁶⁷⁷ρίαν εὐγενίαν, καὶ μηδέπο¹⁶⁷⁸τε ὑπολαβοῦσα εἶναι θυλί¹⁶⁷⁹αν τὸ κάλλη τῆς νεότητος αὐ¹⁶⁸⁰τῆς νύττεται· κ(αὶ) νεώτερον παῖ¹⁶⁸¹δα ἐνόμιζεν εἶναι, ἀλλὰ κ(αὶ) τέ¹⁶⁸²χνην ἀνθρωπίνην εἶναι τὴν ¹⁶⁸³ τῆς ἰάσεως αὐτῆς πάθος, κ(αὶ) ¹⁶⁸⁴ οὐχὶ ἀγιωσύνης, ἐν τῇ ἐπιθυμία ¹⁶⁸⁵ αὐτῆς ἐκεντρῖζεται κ(αὶ) νο¹⁶⁸⁶μῖζειν περισσοτέραν αὐτ(ήν) ¹⁶⁸⁷ χρημάτων ἐπιθυμήτριαν, κ(αὶ) ¹⁶⁸⁸ ἤρξατο πάμπολλα χρήματα ¹⁶⁸⁹ προσφέρειν αὐτὴν κ(αὶ) πολλὰ ἐ¹⁶⁹⁰παγγέλλεσθαι. Ἐν δὲ τὸ συ¹⁶⁹¹νεχέστερον αὐτὴν προτρέπεσ¹⁶⁹²θαι, κ(αὶ) χαριεντῆ προσῶ¹⁶⁹³πω τὰ προσφερόμενα πα¹⁶⁹⁴ρ' αὐτῆς τὴν μακαρίαν ἐ¹⁶⁹⁵υγενίαν δέχεσθαι, ἐκκλήνη ¹⁶⁹⁶ ἢ μελανθία εἰς μίζωτέραν ¹⁶⁹⁷ φθορὰν καὶ ἀσθένειαν ὑπο¹⁶⁹⁸κρίνεται.

21. Παρακληθεῖσα δὲ ἡ μακαρία Εὐγενία εἰς ἐπίσκεψιν αὐτῆς ἔλθειν, ἦλθεν καὶ
καθεζομένης αὐτῆς πλησίον αὐτῆς τοιούτοις ῥήμασιν ἤρξατο ἡ Μελανθία
διαλέγεσθαι πρὸς αὐτήν· «Ἄνυποίστω πόθῳ πρὸς σε ἡ ψυχὴ μου ἐξάπτεται καὶ
οὐδεμία παραμυθία τὸν ἐμὸν πόθον καταπραῦνει ἢ ἵνα σὲ ἐπὶ πάντων τῶν ἐμῶν
5 ὑπαρχόντων δεσπότην καταστήσω. Τί ματαίους τὸ λοιπὸν καὶ ἀκαίρους πόνοις
καὶ ἀσκήσεσιν ἑαυτὸν κατακολάζεις; Ἴδου χρημάτων πλήθος ἀμύθητον,
ἀνδραπόδων ἀριθμὸς πολὺς, ἀξίωμα τοῦ γένους μου ἔνεστίν μοι. Τούτῳ τῷ
ἐνιαυτῷ χήρα ἄνευ τέκνων κατελείφθην. Εἴσελθε εἰς τὴν ὑπόστασίν μου καὶ οὐ
μόνον τῶν χρημάτων μου, ἀλλὰ καὶ ἐμοῦ αὐτῆς ἔση δεσπότης». Ἐν δὲ τῷ ταῦτα
10 καὶ πλείονα τούτων διαλέγεσθαι αὐτήν, εἶπεν ἡ Εὐγενία πρὸς αὐτήν· «Δικαίως τὸ
ὄνομά σου Μελανθία κέκληται. Μαρτυρεῖ γὰρ σοι ἡ ἀσχημοσύνη σου. Μέγα γὰρ
κακὸν οἰκητήριον τῷ διαβόλῳ ἑαυτὴν ἠτοίμασας. Ἀναχῶρει τοίνυν ἀπὸ τῶν
δούλων τοῦ Θεοῦ ἀπατήτρια καὶ ἐναγῆς Μελανθία. Ἡμεῖς ἄλλῳ στρατευόμεθα.
Ἐχέτωσαν τὰ σὰ οἱ ὅμοιοί σου. Ἡμᾶς γὰρ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς
15 παραμυθεῖται· ἐπαιτεῖν μετὰ τοῦ Χριστοῦ συμφέρει. Πλούσιος γὰρ ἐστὶν ὁ μετ’
αὐτοῦ πτωχεύων. Ἀποχωρεῖτωσαν ἀπὸ τῆς καρδίας σου αἱ πονηραὶ ἐπιθυμίαι
αὗται. Οὐ γὰρ ἐστὶν σοι εἰς σωτηρίαν αὕτη ἡ τόλμα, δρακόντων κατοικητήριον,
ἔργα ἰοβόλα ἔχουσα· ἀλλ’ ἡμεῖς τὸ τοῦ Κυρίου ὄνομα ἐπικαλεσάμενοι, τὸ τοῦ ἰοῦ
σου ἐξέρασμα διαφευξώμεθα καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εὐρήσωμεν».

21. 3 Ἄνυποίστω πόθῳ *corr*: ἀνυποίστων πόθῳ *O*, ἀνυπόστατόν (*add* μοι) πόθον *P* ||
ἐξάπτει *P* || 4 πόθον: πόνον *O* || τῶν ἐμῶν: *om.* *O* || 5 μου: *add. post ὑπαρχόντων* *O* || 9
ἔσει *O* || 12 τοῦ διαβόλου *P* || 12-13 τοῦ δούλου *O* || 18-19 τὸ²: *post* σου *transp.* *O* || 19
ἐξέρασμα: ἐξέρημα *P* || αὐτοῦ: τοῦ Κυρίου *P*

παρακληθήσα δὲ ⁶⁹⁹ πὰρ αὐτῆς ἡ μακαρία εὐγε⁷⁰⁰νία ἐλθεῖν εἰς ἐπίσκεψιν αὐ⁷⁰¹τῆς, καὶ
καθεζομένης ⁷⁰² (57^ε) τῆς μακαρίας εὐγενίας ἔμπροσ⁷⁰³θεν τῆς κλίνης αὐτῆς,
τοιού⁷⁰⁴τοις ῥήμασιν ἤρξατο ἡ μελαν⁷⁰⁵θία πρὸς αὐτήν λέγουσα· ἀ⁷⁰⁶νυπόστατόν μοι
πόθον προ σὲ ⁷⁰⁷ ἡ ψυχὴ μου ἐξάπτει, καὶ οὐδε⁷⁰⁸μίαν παραμυθίαν τῶν ἐμῶ(ν) ⁷⁰⁹
πόθων κατάπραῦνει, εἰ μὴ ἵνα ⁷¹⁰ σὲ πάντων τῶν ὑπαρχόντων ⁷¹¹ μοι δεσπότην
καταστήσω. ⁷¹² τί ματαίους πόνοις καὶ ἀσκή⁷¹³σεσιν ἑαυτὸν κολάζεις. ἴδου ⁷¹⁴ κτισμάτων
πλήθος ἀμύθη⁷¹⁵των, ἀνδραπόδων ἀμέτρι⁷¹⁶τος ἀριθμὸς, ἀξιωμά τοῦ γένους ⁷¹⁷ εἰμί,
ἔνεστίν μοι τέκνον χει⁷¹⁸ρα ὑπελήφθην. εἴσελθε εἰς τὴν ⁷¹⁹ ὑπόστασίν μου καὶ οὐ μόνον
τῶ(ν) ⁷²⁰ πραγμάτων μου, ἀλλὰ κ(αὶ) ἐμοῖ αὐ⁷²¹τῆς ἔσω δεσπότης. ταῦτα ⁷²² καὶ ὅμοια
αὐτῆς προδιαλέγεσ⁷²³θαι αὐτήν, εἶπεν πρὸς αὐτήν ⁷²⁴ ἡ μακαρία εὐγενία · δικαίως ⁷²⁵
τὸ ὄνομά σου μελανθία καλεῖται. ⁷²⁶ μαρτυρεῖ γὰρ σοι ἡ ἀσχημοσύνη ⁷²⁷ σου. μέγα γὰρ
κακὸν ἑαυτὴν ⁷²⁸ τοῦ διαβόλου ἠτοίμασας οἰ⁷²⁹κητήριον. ἀναχῶρει τοίνυν ⁷³⁰ ἀπὸ τῶν
δούλων τοῦ θε(ο)ῦ ἀπατή⁷³¹τρια καὶ ἐναγῆι μελανθία. ⁷³² ἡμεῖς ἄλλοστρατευόμεθα.

ἐχέ⁷³³τοσαν τὰ χρήματα οἱ ὅμοιοί σου. ⁷³⁴ ἡμᾶς ὁ κ(ύριος) ἡμῶν ἰ(ησοῦ)ς χ(ριστὸ)ς παρα⁷³⁵μυθήται· ἐπεὶ τὴν μετὰ τοῦ χ(ριστο)ῦ ⁷³⁶ συμφέρι, πλούσιος γάρ ἐστὶν ὁ ⁷³⁷ μετὰ τοῦ χ(ριστο)ῦ [[συμφε]] πένης ὄν. ⁷³⁸ ἀποχωρήτωσαν ἀπὸ σοῦ ἀπὸ ⁷³⁹ τῆς καρδίας σου. αἰ πονηρὸ ἐ⁷⁴⁰πιθυμία· αὐτ-η (*add.* -αι *in marg. dext. c. sigl.*) γάρ οὐδέν σοι ⁷⁴¹ ἐστὶν ἡ σωτηρία, δρακόντων κα⁷⁴²τοικτητήριον, ἔργα ἰώβολα ἐκ⁷⁴³χέουσα· ἀλλ’ ἡμεῖς τὸ τοῦ κ(υρίου)υ ἢ⁷⁴⁴μῶν ἰ(ησο)ῦ χ(ριστο)ῦ ὄνομα ἐπικαλεσά⁷⁴⁵μενοι, τοῦ ἰοῦ σου τὸ ἐξαί(*add.* -ε-s.l.)ραμα ⁷⁴⁶ ἐκφύγωμεν, κ(αὶ) τὸ ἔλεος κ(υρίου)υ εὐρί⁷⁴⁷σωμεν.

22. Τότε ἡ Μελανθία ἰδοῦσα ἑαυτὴν κατησχυμμένην καὶ μὴ φέρουσα τὴν αἰδῶ, μάλιστα καὶ ὑποπτεύουσα φανεροῦσθαι, ἀπῆλθεν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ προσέρχεται τῷ ἐπάρχῳ φάσκουσα οὕτως· «Ἄνοσιός τις νεώτερος ὑποκρινόμενος τὴν τῶν χριστιανῶν εὐλάβειαν, εἰσῆλθεν πρὸς με ὡς ἰατρικῆς ἕνεκα τέχνης, 5 ἐπειδὴ ἐλέγετο τοῖς ἀσθενούσιν ὑγείαν παρέχειν· καὶ ἐπιτρεψάσης μου αὐτὸν εἰσελθεῖν πρὸς με, ὡς μίαν τῶν ἀφρόνων καὶ ἀναισχύντων γυναικῶν ἐλογίσατό με εἶναι καὶ ἐτόλμησεν ἀναιδῶς πρὸς με λαλῆσαι καὶ ῥήμασιν ἀπατηλοῖς εἰς ἀσελγειάν με προτρέψασθαι· καὶ εἰ μὴ ἐπῆρά μου τὴν φωνὴν καὶ ἐνώπιον τῆς 10 θεραπεῖνης μου ἐγεγόνειν ῥυσθειῖσα, τρόπῳ βαρβαρικῷ διὰ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἠχμαλώτευσεν ἄν με».

24. 2 ὑποπτεύουσα: ὑποπταίουσα P || 3 ὑπάρχῳ O || 9 θεραπαινίδος O || τρόπῳ: τρόμῳ P

τότε ἡ μελανθία ἰδοῦ⁷⁴⁸σα ἑαυτὴν καταισχυμμένην κ(αὶ) ⁷⁴⁹μη φέρουσα τὴν αἰδῶ, μάλιστα ⁷⁵⁰καὶ ὑποπτεύουσα φανεροῦσθαι, ⁷⁵¹ἀπῆλθεν ἐν τῇ ἀλεξανδρεία κ(αὶ) ⁷⁵²προσέρχεται τὸ ἐπάρχῳ φάσ⁷⁵³κουσα· ἀνόσιός τις νεότερος ⁷⁵⁴ὑποκρινόμενος τὴν τῶν χρι⁷⁵⁵στιανῶν εὐλάβειαν, εἰσῆλθεν ⁷⁵⁶πρὸς με ὡς ἰατρικῆς ἕνεκα ⁷⁵⁷τέχνης, ἐπειδὴ ἐλέγετο τοῖς ἀσ⁷⁵⁸θενέσιν ὠφέλειαν παρίχειν· ⁷⁵⁹καὶ ἐπιτρεψάσης με ὡς μίαν ⁷⁶⁰τῶν ἀναισχύντων γυναικῶν ἐ⁷⁶¹λογήσατο ἵναι, καὶ ἐτόλμησεν ⁷⁶²(57^v) πρὸς με λαλῆσαι ἀνεδῶς. καὶ ῥή⁷⁶³μασιν ἀπατηλοῖς εἰς ἀσελγί⁷⁶⁴αν προτρέψασθαι· καὶ ἢ μὴ ⁷⁶⁵ἐπῆράν μου τὴν φωνὴν καὶ ἐ⁷⁶⁶νώπιον τοῖς θεραπένεις μου ⁷⁶⁷γεγῶνει ῥυσθήσα, τρόπῳ βαρ⁷⁶⁸βαρικῶ, διὰ τῆς ἰδίας ἐπι⁷⁶⁹θυμίας ἠχμαλώτευσαι ἤγετο: ⁷⁷⁰

23. Ἀκούσας οὖν ταῦτα ὁ ἑπαρχος μεγάλη ὀργῇ ἐξάπτεται καὶ κελεύει
 παραχρῆμα ἐν τῷ τόπῳ τοῦ μοναστηρίου στρατιώτας ἐξαποσταλῆναι, ὥστε
 σιδηροδέσμιον τὴν ἀγίαν Εὐγενίαν μετὰ πάντων τῶν κατοικούντων ἐν τῷ
 μοναστηρίῳ ἀγαγεῖν πρὸς τὸ ἀσφαλισθῆναι αὐτούς. Ἐπεὶ οὖν μία φυλακὴ οὐκ
 5 ἐχώρει, ἐν διαφόροις τόποις ἠσφαλίσθησαν. Γίνεται δὲ θόρυβος ἐμφανῆς καὶ
 φήμη ἀναίσχυντος δι’ ὅλης τῆς Αἰγυπτίων χώρας. Πάντες πιστεύουσιν
 Μελανθίαν τὴν συγκλητικὴν λέγοντες μὴ δύνασθαι ψεύσασθαι. Τί τὰ πολλά, εἰς
 τὸ ἔσχατον ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῶν κυνηγίων, ἐν ἣ ἅσαι αἱ πλησίον πόλεις
 παρακείμεναι ἦλθον, ὅπως ἴδωσιν παραδιδομένους τοὺς φθορέας τῶν εἰδώλων
 10 θηρίων τοῖς δήγμασιν ἀναλωθῆναι. Εἰσάγεται τοίνυν ἐν ἀλύσεσιν καὶ κολλαρίοις
 σιδηροῖς ἡ μακαρία Εὐγενία· καὶ μηδενὸς ἐπιγινώσκοντος ὅτι ἐστὶν θήλεια, αἱ
 κραυγαὶ τοῦ ὄχλου διαφόροις κολάσεσιν ἐνεβριμῶντο.

23. 1 ἑπαρχος O || 9 παρακείμεναι: om. O || 10 ἀναλωθῆναι: ἀναλισκομένους P

Ἀκοῦσας δὲ ταῦτα ὁ ἑπαρχος, ⁷⁷¹ μεγάλη ὀργῇ ἐξάπτεται, καὶ ⁷⁷² κελεύει παραχρῆμα, ἐν τῷ
 τοῖ⁷⁷³πῳ τοῦ μοναστηρίου ἀποστα⁷⁷⁴λεῖναι, ὥστε σιδηροδέσμιον ⁷⁷⁵ τὴν ἀγίαν εὐγενίαν μετὰ
 πάν⁷⁷⁶των των κατοικούντων ἐκ τοῦ ⁷⁷⁶ μοναστηρίου καταγάγῳσιν. ⁷⁷⁷ παρίστανται πάντες
 δέσμοι, σὺ⁷⁷⁸ν αυτοῖς καὶ ἡ μακαρία εὐγενί⁷⁷⁹α, καὶ ἐπιθεῖ μίας φυλακῆς το⁷⁸⁰πως αὐτοῦς οὐκ
 ἐχώρει, ἐν δι⁷⁸¹αφόροις φυλακαῖς διαμερί⁷⁸²ζονται. μετὰ ταῦτα στήσαν⁷⁸³τες ἡμέραν των
 κοινήγων· ⁷⁸⁴ ἄλλοι μὲν πρὸς τὰ θηρία, ἄλλοι ⁷⁸⁵ δὲ πρὸς διαφῶροις ⁷⁸⁶ κολάσης
 κατε⁷⁸⁷κρίθησαν. ⁷⁸⁸ Γίνεται θόρυβος ⁷⁸⁹ ἐμμανεῖς καὶ ⁷⁹⁰ φήμοι ἀνέσχυντος ⁷⁹¹ διόλης τῆς τῶν
 αἰγυπτίων χῶ⁷⁹²ρας πάντες πιστεύουσιν, πάν⁷⁹³τες κατακρίνουσιν μελανθίαν ⁷⁹⁴ τὴν
 συγκλητικὴν λέγωντες ⁷⁹⁵ ψεύσασθαι. τί τα πολλά εἰς τὸ ⁷⁹⁶ ἔσχατον ἦλθεν ἡμέρα τῶν
 κοι⁷⁹⁷νηγίων, ἐν ἣ ἅσαι αἱ πό⁷⁹⁸λης αἱ πλησίον παρακειμέ⁷⁹⁹ναι συνήλθον ὅπως ἴδωσι(ν) ⁸⁰⁰
 παραδιδωμένους τοῦς φθοραί⁸⁰¹ας τῶν θηρίων τοῖς δήγμασι(ν). ⁸⁰² εἰσάγεται ἐν ἀλύσεσιν καὶ
⁸⁰³ κολλαρίαις σιδηρῆς ἡ μακα⁸⁰⁴ρία εὐγενία κ(αί) μηδενὸς ἐπι⁸⁰⁵γινώσκοντος ὅτι ἦν θυλία, ⁸⁰⁶ αἱ
 κραυγὲ τοῦ ὄχλου διαφόροις ⁸⁰⁷ ἀποφάσεσιν ἐνεβριμοῦντο. ⁸⁰⁸

24. Τότε ὁ ἑπαρχος κελεύει ἐνεχθῆναι τὴν ἀγίαν Εὐγενίαν ἐγγυτέρω, ἵνα δι' ἑαυτοῦ ἀκούσῃ αὐτῆς στόμα πρὸς στόμα, ὅπως πᾶσαν τὴν ἀκρίβειαν μάθῃ. Προετοιμάζονται τοίνυν διάφορα κολαστήρια, θηρία, πῦρ, βασανισταὶ καὶ αἰλοῖπαι μηχαναὶ τῶν κολαστηρίων, ἅπερ ἔθος τοῖς ἄρχουσιν ἐπινοεῖν. Τότε ὁ

5 ἑπαρχος Φίλιππος εἶπεν· «Εἰπέ, ἀνόσιε τῶν Χριστιανῶν, τοῦτο ὑμῖν ὁ Χριστὸς παρέδωκεν ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ, ἵνα τῷ ἔργῳ τῆς φθορᾶς ἐκδώσετε ἑαυτοὺς καὶ ἀναισχύντῳ προσώπῳ οἰκοδέσποιναν ἀπατηλῶ φρονήματι αἰχμαλωτίσητε; Εἰπέ, τοίνυν, κονδὲ παράσημε+, ποία σε ἀπόνοια κατήπειξεν, ἵνα συγκλητικῆ

10 γυναικί, τουτέστιν τῇ Μελανθία, ἐπέλθῃς ἐν σχήματι ἱατροῦ <καί>, σώφρονά τε καὶ ἐλευθέραν οὖσαν, πρὸς ἀτιμίαν προσκαλέση;»

24. 1. ὕπαρχος O || 5 ὕπαρχος O || 8 κοντὲ P || κατήπειξεν: κατέπτηξεν P || 9-10 σώφρονά – προσκαλέση: σώφρονα καὶ ἐλευθέραν ἐν ἀτιμίᾳ προσκαλέση P

τότε κελεύει ὁ ἑπαρχος πρὸς⁸⁰⁹ ἀχθῆνε τὴν ἀγίαν εὐγενίαν |⁸¹⁰ ἐγγύτερον ἵνα δι αὐτοῦ ἀκού⁸¹¹ σι στόμα πρὸ στόμα, ὅπως |⁸¹² πᾶσαν τὴν ἀκρίβειαν μάθῃ. |⁸¹³ (58^r) προετοιμάζονται κολαστήρια, |⁸¹⁴ διάφορα θηρία, πῦρ, βασανη⁸¹⁵στήρια, κ(αὶ) λοιπῶν μηχαναὶ τ(ῶν) |⁸¹⁶ κολαστηρίων, ἅπερ ἔθος τοῖς |⁸¹⁷ ἄρχουσιν ἐπινοεῖν. τότε ὁ ἑ⁸¹⁸παρχος φίλιππος εἶπεν· |⁸¹⁹ Εἰπέ ἀνόσιε τῶν χριστιανῶν, |⁸²⁰ τοῦτω ὑμῖν ὁ χ(ριστὸς) παρέδωκεν |⁸²¹ ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ, ἵνα |⁸²² τῆς φθορᾶς ἐκδώσεται ἐαυ⁸²³τοῦς; καὶ ἀνεσχύντῳ προσῶ⁸²⁴πῳ οἰκοδέσποιναν ἀπατε⁸²⁵λῶ φρονήματι αἰχμαλωτή⁸²⁶σαι; εἰπέ τοίνυν ὦ ἀπατε⁸²⁷λαιά |⁸²⁷ ποία σε ἀπονοία κατέπειξεν, |⁸²⁸ ἵνα συγκλητικῆ γυναικί τοῦ⁸²⁹τέστιν τὴν μελανθειάν ἐπέλ⁸³⁰θεις, καὶ ἀπελθῶμεν ἐν σχήμα⁸³¹τι ἱατροῦ, σώφρονα ἐλευθέρα |⁸³² ἐν ἀτιμίᾳ προσκαλέσης.

25. Ἀκούσασα δὲ ταῦτα ἡ μακαρία Εὐγενία τὴν κεφαλὴν ἐπέκλινεν, ὥστε μὴ ἐπιγνωσθῆναι αὐτήν, καὶ τοιῶδε τρόπῳ ἔδοξεν ἀποκρίνεσθαι τῷ ἐπάρχῳ· «Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ᾧ ἐγὼ λατρεύω, ἀγνείαν ἐδίδαξεν καὶ τοῖς τὴν ἀφθαρσίαν τοῦ σώματος φυλάττουσιν ζωὴν αἰώνιον ἐπηγγείλατο. Ταύτην δὲ τὴν
 5 Μελανθίαν ψευδῆ κατηγοροῦσάν μοι νῦν δύναμαι δεῖξαι, ἀλλὰ βέλτιόν ἐστιν, ἵνα ἡμεῖς ὑπομείνωμεν τὰ κακὰ ἢ περ αὕτη, ἵνα μὴ τὸν καρπὸν τῆς ὑπομονῆς ἡμεῖς ἀπολέσωμεν. Ἐν ἀληθείᾳ κατὰ τῆς νίκης τῶν βασιλέων διαμαρτυράσθω μοι ἡ ὑμετέρα μεγαλοπρέπεια, ὅτι περ οὐκ ἀντικολασθήσεται αὕτη διὰ τῶν ὑμετέρων [ἀ] ἀποφάσεων καὶ ὅτι αὕτη ἡ ψευδῆ καταμαρτυρήσασα οὐδὲν κακὸν
 10 ὑπομένει. Καὶ νῦν διελέγξω τὸ ἔγκλημα τοῦτο εἰς αὐτήν, ὅπερ ἡμῖν ἐπιφέρει».

27. 2 ἀποκρίνασθαι O || ὑπάρχῳ O || 4 τοῦ σώματος: om. O || 6 ἢ περ αὕτη: εἶπερ ταύτη P || 8 αὕτη: ταύτη P || 9 *delevi sic* P || αὕτη: ταύτη P

Ἀκού⁸³³σασα ταῦτα ἡ μακαρία εὐγενί⁸³⁴, τὴν κεφαλὴν ἐπέκλινεν, |⁸³⁵ ὥστε μὴ ἐπιγνωσθῆναι αὐτήν, |⁸³⁶ καὶ τοιοῦτω τρόπῳ ἔδωκεν ἀ⁸³⁷πόκρισιν τῷ ἐπάρχῳ· Ὁ κ(ύριος) ἰ(ησοῦ)ς |⁸³⁸ χ(ριστὸ)ς ὁ ἐγὼ δουλεύω ἀγνοίαν ἐ⁸³⁹δίδαξεν, καὶ τοῖς τὴν ἀφθα⁸⁴⁰σίαν τοῦ σώματος φυλάττουσιν, |⁸⁴¹ ζωὴν αἰώνιον ἐπηγγείλατο. Ταύ⁸⁴²την δὲ τὴν μελανθίαν, ψευδῆ |⁸⁴³ κατὰμαρτυροῦσιν μοι· νῦν δύ⁸⁴⁴νομαι διελέγξαι, ἀλλὰ βέλτι⁸⁴⁵ων ἐστὶν ἵνα ἡμεῖς ὑπομῆνω⁸⁴⁶μεν τὰ κακὰ, ἢ αὕτη μετὰ τὸ |⁸⁴⁷ ἔλλεχθῆναι καὶ τὸν καρπὸν τ(ῆ)ς |⁸⁴⁸ ὑπομονῆς ἡμεῖς μὴ ἀπολέσω⁸⁴⁹μεν ἐν ἀληθείᾳ κατὰ τῆς νίκ(η)ς |⁸⁵⁰ τῶν βασιλέων διαμαρτυρέσθω |⁸⁵¹ μοι ἡ ὑμετέρα μεγαλοπρέπεια |⁸⁵² ὅτι οὐκ ἀντικολασθήσεται |⁸⁵³ αὕτη διὰ τῶν η(*add.* ὑ- *s.l.*)μετέρων ἀπο⁸⁵⁴φάσεων, καὶ ὅτι αὕτη ἡ ψευδῆ |⁸⁵⁵ κατὰμαρτυρήσασα, οὐδὲν κα⁸⁵⁶κῶν ὑπομένει. κ(αὶ) νῦν διέ-(*add.* ε- *in marg. dext.*)λέγξω |⁸⁵⁷ τὸ ἔγκλημα τοῦτω, εἰς αὐτήν ὑ⁸⁵⁸πάρχειν ὅπερ ἡμῖν ἐπιφέρει: |⁸⁵⁹

26. Μετά οὖν τὸ διαμαρτύρασθαι τὸν ἑπαρχον κατὰ τῆς νίκης καὶ σωτηρίας τῶν βασιλέων καὶ ἐπαγγείλασθαι εἰς ἅπερ ἐξητήσατο ἡ Εὐγενία πέρας ἐπιθεῖναι, λέγει ἡ Εὐγενία· «Ὁ Μελανθία, μελανίας ὄνομα καὶ σκοτεινὴ κακία, τί ἐποίησας προσαχθῆναι κόντους καὶ κρεμασθῆναι τοὺς χριστιανούς προστάξασα καὶ
 5 καταδικάζεσθαι κεφαλικῇ τιμωρίᾳ καὶ ὑποβάλλεις πυρὶ κατακαῆναι καὶ ἰοβόλα πράγματα κινεῖς. Οὐ τοιούτους δούλους ἔχει ὁ Χριστός, ὡς σὺ ἐπιδεικνύεις σεαυτήν. Ὅμως κέλευσον ἐλθεῖν τὴν θεράπαιναν, ἣνπερ λέγεις μάρτυρα τοῦ ἐγκλήματος, ἵνα ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆς δυνηθῇ ἐλεγχθῆναι τὸ ψεῦδος».

26. 1. ὑπαρχον O || σωτηρίας: τύχης O

Και μετὰ τὸ διάμαρτυράσθαι ¹⁸⁶⁰ τὸν ἑπαρχον κατὰ τῆς νίκης ¹⁸⁶¹ κ(αί) σωτηρίας τῶν βασιλέων ὁ ἑπαρ¹⁸⁶²χος ἐπιγγείλατο πάντα ὅσα ἐ¹⁸⁶³ξητήσατο πέρας ἐπιθῆναι. ¹⁸⁶⁴ Τότε λέγει ἡ μακαρία εὐγενία· ¹⁸⁶⁵ μελανθεία ἢ μελανίας ὄνομα, ¹⁸⁶⁶ κ(αί) σκοτηνὴ κακία, ἐποίησας ¹⁸⁶⁷ προσαχθῆναι κόντους, κρε¹⁸⁶⁸μασθεῖναι προσέταξας τοὺς χρι¹⁸⁶⁹στιανούς, καταδικάζεις κε¹⁸⁷⁰φαλικῇ τιμωρίᾳ ὑποβάλλεις ¹⁸⁷¹ πυρὶ κατὰκέης, ὑπόβολα ¹⁸⁷² πράγματα κεινῆς. Οὐ γὰρ τοι¹⁸⁷³ (58^v) οὗτους δόλους ἔχει ὁ χ(ριστός), ὅς σὺ ἐ¹⁸⁷⁴αὐτήν ὑποδυκνεῖς. ὅμως ¹⁸⁷⁵ κέλευσον ἐλθεῖν τὴν θεραπαί¹⁸⁷⁶νην ἣνπερ λέγεις μάρτυραν ¹⁸⁷⁷ τοῦ ἡμετέρου ἐγκλήματος, ἵνα ¹⁸⁷⁸ ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆς δυνηθῇ ἐ¹⁸⁷⁹λεγχθῆναι τὰ ψεῦδη.

27. Ἐν δὲ τῷ παραστήναι αὐτὴν ἔμπροσθεν τοῦ ἐπάρχου, ἤρξατο λέγειν οὕτως·
 «Οὗτος ὁ νεανίας, ἀναίσχυντος ὑπάρχων πλεονάκις μὲν περὶ τὰ ἀσθενέστερα
 πρόσωπα τῶν γυναικῶν, διηλέγχθη ἐπὶ μοιχείᾳ· ἀλλ' αὕτη ἡ ἀκολασία εἰς τοῦτο
 αὐτὸν ἤγαγεν, ὥστε ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δεσποίνης μου γυναικὸς συγκλητικῆς
 5 οὔσης περὶ ὥραν πρώτην εἰσελθεῖν. Πρῶτον μὲν ἕνεκεν τῆς ἰατρικῆς τέχνης,
 δεύτερον δὲ ἕνεκα τῆς ἐπιθυμίας αὐτοῦ, τὸ δὲ τρίτον βιάσασθαι ἐπεχείρησεν. Εἰ
 μὴ ἐγὼ ἐξελθοῦσα συνεκάλεσα τὰς συνδούλας μου, αἵτινες καὶ σήμερον περὶ τοῦ
 ἐγκλήματος τούτου προσμαρτυροῦσίν μοι». Τότε ὁ ἔπαρχος ἐκέλευσέν τινας τῶν
 10 συνπαιδικῶν αὐτῆς παραστήναι, αἵτινες παρασταθεῖσαι ἔφασκον ταῦτα οὕτως
 πεπεῤαχθαι καὶ διὰ τῆς ἰδίας μαρτυρίας ἐπεβεβαίωσαν καὶ κατέθεντο ἑκάστη
 οὕτως εἶναι, καθὼς κακεῖνη προεμαρτύρησεν.

29. 1 ὑπάρχου O || 3 ἀλλὰ αὐτὴ P || 8 ὕπαρχος O

Καὶ ἄρ ⁸⁸⁰ ἐν τῷ παραστήναι αὐτὴν ἐν⁸⁸¹προσθεν τοῦ ἄρχοντος, ἤρξα⁸⁸²το λέγειν· οὕτως ὁ
 νεότερος ἀ⁸⁸³νέσχυντος ὑπάρχων, πλει⁸⁸⁴ονάκις μὲν ἐπὶ τὰ ἀσθενέστε⁸⁸⁵ρα πρόσωπα τῶν
 γυναικῶν δι⁸⁸⁶ελέχθη ἐν μοιχείαις· ἀλλὰ αὐτὴν ⁸⁸⁷ἀκολασία εἰς τοῦτο ἤγαγεν, ὥστε ⁸⁸⁸καὶ ἐν τῷ
 κοιτῶνι τῆς δεσποίνης ⁸⁸⁹μου γυναικὸς συγκλητικῆς ⁸⁹⁰περὶ ὥραν πρώτην εἰσελθεῖν. ⁸⁹⁰πρῶτον
 μὲν διὰ λόγων ἰατρικῆς ⁸⁹¹ἕνεκα τέχνης ἔφησεν· πάλιν ⁸⁹²εἰσηλθεν δεύτερον ἕνεκεν τῆς ⁸⁹³
 ἐπιθυμίας ἐαυτοῦ, τὸ δὲ τρί⁸⁹⁴τον βιάσασθαι ἐπίρασεν. ἢ ⁸⁹⁵μὴ ἐγὼ ἐξελθοῦσα συνεκά⁸⁹⁶λεσα
 τὰς συνδούλας μου αἰ⁸⁹⁷τινες καὶ σήμερον περὶ τοῦ ἐ⁸⁹⁸γκλήματος τούτου πρόσμαρ⁸⁹⁹τυροῖσίν μοι.
 τότε ὁ ἔπαρχ(ος) ⁹⁰⁰ἐκέλευσεν τῶν συνπαιδισ⁹⁰¹κων αὐτῆς παραστήναι τινάς, ⁹⁰²αἵτινες ἔφασαν
 ταῦτα οὕτως ⁹⁰³πέπραχθεν, καὶ διὰ τῆς ἰδί⁹⁰⁴ας μαρτυρίας ἐπεβεβέωσεν. ⁹⁰⁵καὶ ἐν το
 παραστήναι αὐτὰς ⁹⁰⁶κατέθετω ἑκάστη, οὕτως εἶναι ⁹⁰⁷καθὼς ἐκεῖνη προέμαρτύ⁹⁰⁸ρησεν.

28. Τότε ὁ ἑπαρχος σφόδρα κινηθεὶς εἶπεν· «Τὶ πρὸς ταῦτα, ἀδιάτροπε, ἔχεις εἰπεῖν, ὄντινα τοσοῦτοι μάρτυρες διελέγχουσιν καὶ τοσαῦτα ἐνδείγματα φανεροῦσιν;». Πρὸς ταῦτα ἡ μακαρία Εὐγενία ἔφη· «Καιρὸς λοιπὸν τοῦ λαλῆσαι, ἐπειδὴ ὁ καιρὸς τοῦ σιωπᾶν παρήλθεν^h. Ἐχρῆν μὲν τοῦτο τὸ μυστήριον καὶ τὸ ἔγκλημα τὸ ἐπενεχθὲν μοι ἐν τῷ μέλλοντι δικαστηρίῳ διατηρηῆσαι, κἀκεῖ περὶ τούτου ἀκουσθῆναι καὶ τὴν ἀγνείαν μου ἐκείνῳ μόνῳ ἐπιδείξαι, ὥτινι τῷ πόθῳ φυλακτέα ἐστίν· ἀλλ’ ἵνα μὴ καυχῆσθαι εἰς τοὺς δούλους τοῦ Χριστοῦ ἢ ψευδῆς αὕτη τόλμα, διὰ βραχέων ὑποδείξω τὴν ἀλήθειαν· οὐχ ἕνεκεν ἐλαφρίας τῆς ἀνθρωπίνης ἐκβοῆς, ἀλλ’ ἕνεκεν τῆς δόξης τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ· ὥστε καὶ θηλείας ἐν τῷ φόβῳ αὐτοῦ ὑπαρχούσας, ἀνδρικὸν κατέχειν ἀξίωμα. Οὐ γὰρ δύναται ἡ διαφορὰ τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως μειζοτέρα εἶναι τῆς πίστεως· ἐν τῷ τὸν ἅγιον ἀπόστολον Παῦλον τὸν διδάσκαλον πάντων τῶν χριστιανῶν λέγειν ὅτι· παρὰ τῷ Θεῷ οὐκ ἔστιν διαφορὰ ἄρρενος καὶ θηλείας· πάντες γὰρ ἐν Θεῷ ἐν ἔσμενⁱ. Τοῦτο οὖν τὸ ἐγκαλλώπισμα ἐν θερμότητι τῆς πίστεως ἀνεδεξάμην καὶ τὴν πρόθεσιν, ἣνπερ ἐν Χριστῷ ἔσχον, οὐκ ἐβουλήθην εἶναι θήλεια, ἀλλὰ τὴν παρθενίαν ἀμώμητον πάσῃ δυνάμει τῆς διανοίας μου διαφυλάττουσα ἀνδρικῶς διεπραξάμην ἐν Χριστῷ. Οὐ γὰρ ἔχθραν τῆς συγγενείας μου ὑποκρίσει ἀνελαβόμην, ἵνα θήλειαν ὑποκρίνωμαι, ἀλλὰ θήλεια οὔσα καὶ ἀνδρικῶς διαπραττομένη τὴν παρθενίαν, ἣτις ἐστὶν ἐν Χριστῷ, σφόδρα περιεπτυστάμην»·

^h Eccl.3.7 ⁱ Gal.3.28

28. 1 ὑπαρχος O || εἶπεν: ἔφη O || 4 τὸ: om. P || 6 τούτων P || 8 οὐκ P || 14 τῆς: om. O

τότε ὁ ἑπαρχος σφό⁹⁰⁹δρα κεινηθῆς εἶπεν· τὶ πρὸ⁹¹⁰ς ταῦτα ἀδιάτροπε εἶπῆν ἔ⁹¹¹χεις, ὄντινα τοσοῦτοι μάρτυ⁹¹² διελέγχουσιν, καὶ τὸσαῦτα ἐν⁹¹³δείγματα φανεροῦσιν. πρὸς ⁹¹⁴ ταῦτα ἡ μακαρία εὐγενία ἔφη· ⁹¹⁵ Καιρὸς λοιπὸν τοῦ λαλῆσαι, ὅτι ⁹¹⁶ ὁ καιρὸς τοῦ σιωπᾶν παρήλ⁹¹⁷θεν. ἔχρῆν μὲν τοῦτω τὸ ἔγκλη⁹¹⁸μα τὸ ἐπενεχθὲν μοι ἐν τῷ με⁹¹⁹λλοντι δικαστηρίῳ περὶ τούτου ⁹²⁰ ἀκουσθῆναι, καὶ τὴν ἀγνείαν ⁹²¹ μου ἐκείνῳ μόνῳ ἐπιδείξαι, ⁹²² ὥτινι τὸ πόθῳ φυλακτέα ἐστίν· ⁹²³ ἀλλ’ ἵνα μὴ καυχῆσθαι εἰς τοὺς δοῦ⁹²⁴λους τοῦ θ(εο)ῦ ἢ ψευδῆς αὕτη τόλμη, ⁹²⁵ διὰ βραχέων ὑποδείξω τὴν ἀλή⁹²⁶θειαν· οὐχ⁹²⁷ ἕνεκεν ἐλαφρίας ⁹²⁷ τῆς ἀνθρωπίνης ἐκβωλῆς, ⁹²⁸ ἀλλὰ πρὸς τὴν δόξαν τοῦ ὀνόμα⁹²⁹τος τοῦ χ(ριστο)ῦ· ὥστε καὶ θυλίας ἐν ⁹³⁰ τῷ φόβῳ αὐτοῦ ὑπάρχουσας ⁹³¹ κ(αὶ) τέχνη ἀξίωμα, οὐ γὰρ δύναται ⁹³² (59^ς) ἢ διαφορὰ· 11-20 om. V

29. Καὶ ταῦτα λέγουσα διέρρηξεν ἀπὸ τῆς κεφαλίδος τὸν χιτῶνα, ὄνπερ ἦν ἐνδεδυμένη, καὶ ἐφανερώθη ἡ θήλεια καὶ ἔφη πρὸς τὸν ἑπαρχον· «Σὺ μὲν ἐμὸς πατὴρ κατὰ σάρκα, Κλαυδία δὲ μήτηρ, οἱ δὲ ἀδελφοί μου οὗτοι οἱ συγκαθήμενοί σοι, Ἄβιτος καὶ Σέργιος. Ἐγὼ δὲ εἰμι ἡ σὴ θυγάτηρ Εὐγενία, ἣτις διὰ τὸν πόθον τοῦ Χριστοῦ τὸν κόσμον ὅλον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ μετὰ τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἀπέρριψα ὡς σκύβαλα. Ἴδου Πρωτᾶς καὶ Ὑάκινθος, οἱ εὐνοῦχοι μου, μεθ' ὧν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Θεοῦ εἰσηλθον. Χριστὸς δὲ αὐτὸς ἐμὸς νυμφίος, ὅστις νικήτριάν με τῶν ἐπιθυμιῶν ἐποίησεν καὶ πάντων τῶν μολυσμάτων ἀλλοτρίαν κατέστησεν διὰ τοῦ ἐλέους αὐτοῦ, ᾧ καὶ πιστεύω μετ' αὐτοῦ ἀδιαλείπτως διαμεῖναι»

31. 1 τὸν - ὄνπερ: τοῦ χιτῶνος, οὔπερ P || 2 ὑπαρχον O || 3 δέ²: om. O || 4 Ἄβητος P || ἡ - Εὐγενία: ἡ Εὐγενία ἡ θυγάτηρ σου P || 9 καὶ: om. P || μετ' αὐτοῦ: om. O || ἀδιαλείπτως διαμεῖναι: ἀδιαλώβητος μεῖναι O

Om. 1-8...πιστεύω μετὰ τούτου |⁹³³ ἀδιάλυτος διάμειναι.

30. Ἐπιγνούς τοίνυν ὁ ἑπαρχος τὴν ἰδίαν θυγατέρα καὶ οἱ ἀδελφοὶ τὴν ἀδελφή, εὐθέως προστρέχουσιν πρὸς αὐτὴν κατάγοντες δάκρυα ἔμπροσθεν τοῦ ὄχλου. Καὶ περιλαβόντες αὐτὴν κατεφίλουν θαυμάζοντες ἐπὶ τῷ πράγματι. Αναφέρεται τὸ γεγονός Κλαυδία τῇ μητρὶ αὐτῆς καὶ παραχρῆμα δρομαία ἔρχεται πρὸς 5 θεωρίαν τῆς θυγατρὸς. Κομίζονται ἐνδύματα χρυσέμπαστα καὶ μετὰ ἀνάγκης ἐνέδυσαν αὐτὴν καὶ ἐπὶ ὑψηλοῦ θρόνου ἐκάθισαν αὐτὴν, ὥστε θεωρεῖσθαι ὑπὸ παντὸς τοῦ ὄχλου. Τότε πᾶς ὁ λαὸς ἰδόντες τὸ γεγονός ἔκραζον λέγοντες· «Εἰς Θεὸς ὁ Χριστὸς τῶν χριστιανῶν». Οἱ δὲ ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἐπίσκοπος, οἵτινες μετὰ πολλοῦ ὄχλου τῶν χριστιανῶν περὶ τὸ ἀμφιθέατρον ἐληλύθεισαν, ὡς, ἵνα 10 μετὰ τὸ ἀναιρεθῆναι τοὺς κατηγορουμένους ἄραντες κηδεύσωσιν τε καὶ θάψωσιν, ἐγείρονται ἐκ τοῦ τόπου αὐτῶν καὶ τῷ Θεῷ ἄρχονται ὕμνον σὺν παντὶ τῷ λαῷ μιᾷ φωνῇ λέγοντες· «*Ἡ δεξιὰ Κυρίου δεδόξασται ἐν ἰσχύϊ· ἡ δεξιὰ Κυρίου ἔθραυσεν ἐχθρούς*»^ι. Ἀνυψοῦται τοίνυν ἐν τριόμφῳ ἡ μακαρία Εὐγενία καί, ἵνα μὴ παροραθῇ ἢ τοσαύτη αὐτῆς παρθενία, ὥφθη πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ 15 κατερχόμενον, ὅπερ οὕτως περιεδράξατο τὸν οἶκον τῆς Μελανθίας, ὡς μὴ δυνηθῆναι ἶχνος τῶν διαφερόντων αὐτῇ σωθῆναι.

^ι Ex.15.6

30. 1 τοίνυν: δὲ O || ὑπαρχος O || 3 κατεφίλων O || 8 ὁ - χριστιανῶν: ὁ τῶν χριστιανῶν Θεὸς O || 11 σὺν παντί: σύμπαντι O || 14 παροραθῇ corr.: παρεωραθῇ OP || 16 αὐτῇ σωθῆναι: αὐτῆς ὀφθῆναι P

ἐπίγνος ⁹³⁴ τοίνυν ὁ ἑπαρχος τὴν ἰδίαν ⁹³⁵ θυγατραν, οἱ ἀδελφοὶ τὴν ἀ⁹³⁶δελφὴν εὐθέως προτρέχουσι(v) ⁹³⁷ εἰς αὐτὴν, καταγαγόντες δάκρυ⁹³⁸α ἔμπροσθεν τοῦ ὄχλου καὶ πε⁹³⁹ριέλαβον αὐτὴν, καὶ τὸν τρά⁹⁴⁰χειλον αὐτῆς ἀναφέρεται τὸ γε⁹⁴¹γονὸς κλαυδία τῇ μ(η)τρὶ αὐ⁹⁴²τῆς, κ(αὶ) παρὰχρῆμα δρόμου ὁ⁹⁴³ξαίως πρὸς τὴν θεωρίαν ἔρ⁹⁴⁴χεται τῆς θυγατρὸς. κομίζο(v)⁹⁴⁵τε ἐνδύματα χρυσένπανστα ⁹⁴⁶ καὶ μετὰ ἀνάγκης ἐνδύουσιν ⁹⁴⁷ αὐτὴν, καὶ ἐπὶ ὑψηλοῦ θρόνου ⁹⁵⁰ ἐκάθισαν αὐτὴν, ὥστε ὑπὸ ⁹⁵¹ παντὸς τοῦ ὄχλου θεωρεῖσθαι ⁹⁵² αὐτὴν καὶ ὑπεφονήτω ὑπὸ ⁹⁵³ πάν τοῦ ὄχλου εἰς θ(ε)ὸς ὁ χ(ρι)στὸς καὶ ⁹⁵⁴ εἰς ἀληθεῖν ὁ θ(ε)ὸς τῶν χριστη⁹⁵⁵ανῶν: οἱ δὲ ἱερεῖς τοῦ χ(ρι)στοῦ καὶ ⁹⁵⁶ οἱ ἐπίσκοποι, οἵτινες μετὰ πολ⁹⁵⁷λοῦ ὄχλου τῶν χριστιανῶν πε⁹⁵⁸ρὶ τὸ ἀμφιθέατρον ἐληλύθη⁹⁵⁹σαν ὥστε μετὰ τὸ ἀνερεθῆναι ⁹⁶⁰ τοὺς κατοικοῦμενους ὑπ' αὐ⁹⁶¹τῶν κιδευθῶσιν εἰσέρχωνται ὑ⁹⁶²μνον τῷ θ(ε)ῷ ἀναπέμποντες ⁹⁶³ καὶ πάντες μιᾷ τῇ φωνῇ ἔψαλλον· ⁹⁶⁴ ἡ δεξιὰ σου κ(ύρι)ε δεδόξατε ἐν ἰσχύϊ ⁹⁶⁵ εἰ δεξιὰ σου, χεῖρ κ(ύρι)ε ἔθραυσεν ⁹⁶⁶ ἐχθρούς καὶ το πλήθει τῆς δόξης⁹⁶⁷ σου συνέτριψας τοὺς ὑπεναντίους· ⁹⁶⁸ καὶ ἀνυψοῦται τοίνυν ἐν τριόμφῳ(v) ⁹⁶⁹ ἡ μακαρία εὐγενία, καὶ ἵνα μὴ ⁹⁷⁰ παρὰθεωρηθῇ, ἢ τοσαύτη παρ⁹⁷¹θενία, ὥφθη πῦρ ἐκ τοῦ οὐ(ρα)νοῦ, ⁹⁷² κατερχόμενον ὅπερ οὕτως πε⁹⁷³ριεδράξατο τῆς μελανθίας τὸν ⁹⁷⁴ οἶκον ὥστε μήτε ἶχνος τῶν ⁹⁷⁵ αὐτῇ διαφερόντων σωθῆναι ⁹⁷⁶ δυνηθῆι.

31. Γίνεται οὖν καὶ ἐπὶ τούτῳ χαρὰ τῷ λαῷ μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ ἀπολύονται οἱ ἀναιτίως κατασχεθέντες. Καὶ ἡ ἤδη χηρεύουσα ἐκκλησία ὀκταετῆ χρόνον πάλιν εἰς τὴν ἰδίαν ἀποκαθίσταται δόξαν. Ανακαλεῖται ὁ τῶν χριστιανῶν λαός, βαπτίζεται ὁ ἑπαρχος ἐν τῷ ἀξιώματι τῆς ἐπαρχότητος καθεστώς, βαπτίζεται ἡ μήτηρ αὐτῆς Κλαυδία, ἀποκαθίσταται τὰ προμηγίλια τοῖς χριστιανοῖς καὶ πέμπει ἀναφορὰν ὁ ἑπαρχος Σεβήρον τὸν βασιλέα διὰ τοὺς χριστιανούς καὶ ὑπομνησκει τοῖς Ῥωμαῖοις μεγάλως τοὺς χριστιανούς φάσκων χρησίμους εἶναι καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλιν αὐτοὺς ἄνευ διωγμοῦ τινὸς ἐν ταῖς πόλεσιν κατοικεῖν. Συνήνεσεν ταῖς ἀναφοραῖς ὁ βασιλεὺς καὶ γίνεται ὅλη ἡ Ἀλεξανδρέων πόλις ὡς μία ἐκκλησία.

31. 2-3 πάλιν – δόξαν: ἀποκαθίσταται P || 4 ὑπαρχος O || ὑπαρχότητος O || 6 ὑπαρχος O || 6-7 καὶ - χριστιανούς: om. O || 8 ὀφείλει O

Γίνεται χαρὰ τῷ λαῷ ¹⁹⁷⁷ μετὰ φόβου θ(εο)ῦ, καὶ ἡδὲ χειρεύου¹⁹⁷⁸σα ἡ ἐκκλησία ὀκτάετῆ χρόνον, ¹⁹⁷⁹ ἀποκαθίσταται. ἀνακαλεῖται ¹⁹⁸⁰ ὁ τοῦ χ(ριστο)ῦ λαός, βαπτίζεται ὁ ἑ¹⁹⁸¹παρχος ἐν τῷ ἀξιώματι τῆς ¹⁹⁸² ἐπαρχότητος καθεστὸς, βα¹⁹⁸³πτίζωντε υἱοὶ, βαπτίζεται ¹⁹⁸⁴ κλαυδία ἡ μ(ήτ)ηρ, ἀποκαθίστα¹⁹⁸⁵ται τὰ προμηλίγνα τοῖς χριστη¹⁹⁸⁶νοῖς, καὶ πέμπη ἀναφορὰν ¹⁹⁸⁷ ὁ ἑπαρχος πρὸς σεβήρον τὸν ¹⁹⁸⁸ βασιλέαν διὰ τοὺς χριστιανούς ¹⁹⁸⁹ καὶ ὑπομνησκει μεγάλως ¹⁹⁹⁰ τοὺς ρωμαίους: τοὺς χριστιανούς ¹⁹⁹¹ χρησίμως εἶναι καὶ διὰ τοῦτο ὁ¹⁹⁹²φήλην αὐτοὺς ἄνευ διωγμοῦ τι¹⁹⁹³νὸς ἐν τῆς πόλεσιν κατοικεῖν. ¹⁹⁹⁴ (59^v) σὺννεῖ ταῖς ἀναφοραῖς ὁ βα¹⁹⁹⁵σιλεύς, καὶ γίνεται ὅλη ἡ ¹⁹⁹⁶ ἀλεξανδρέων πόλις ὡς ¹⁹⁹⁷ μία ἐκκλησία.

32. Ἦν δὲ καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν πάσαις χαρὰ καὶ τὸ ἀξίωμα τῶν χριστιανῶν ἦνθει· ἀλλ' ἐπειδὴ πάντοτε τῇ ἀγιωσύνη ὁ ζῆλος παρακολουθεῖ τοῦ ἐχθροῦ καὶ πρὸς τὴν ἀγαθότητα ἀντιπολεμεῖ ἢ κακία, συμβουλεῖα τοῦ διαβόλου τινὲς τῶν ἐντίμων τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως τῶν ἐν εἰδωλολατρείᾳ ὑπαρχόντων, φθονερῶς φέροντες ὅτι τὰ πριμιγγίλια ἐδόθη τοῖς Χριστιανοῖς, ἀπελθόντες πρὸς τὸν βασιλέα ἀνήγγειλαν αὐτῷ, ὅτι τὸ σύστημα τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπιστήμης συντετάρακται ὑπὸ Φιλίππου τοῦ ἐπάρχου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὅστις ἐνναετῆ χρόνον ἀκαταγνώστως διαπραξάμενος, τῷ δεκάτῳ ἔτει ἀπώλεσεν πάντα καὶ τῶν ἀθανάτων Θεῶν κατέλυσεν τὰς λατρείας καὶ πᾶσαν τὴν πόλιν ἐνὸς ἀνθρώπου πρὸς τὴν λατρείαν, ὃν Ἰουδαῖοι ἀνεῖλον, ἐπέτρεψεν πορεύεσθαι. Οὐκ ἔστιν λοιπὸν τοῖς νόμοις τιμῆ. Ἐκαστος, ὡς βούλεται, ἰδίῳ θελήματι εἰς τοὺς ναοὺς εἰσέρχεται· οὐχ ὡς ἔνεκεν λατρείας, ἀλλ' ὡς ἔνεκεν βλασφημίας, ξόανα λέγοντες καὶ οὐ Θεοῦς, ἅπερ ἡμεῖς σεβόμεθα, τάχα καὶ μέταλλα εἶπερ θεϊκοῦ ὀνόματος ἀπεικονίσματα.

32. 7 ὑπάρχου O || 10 ἀνεῖλαν P || 10 οὐκ ἔστιν: οὐκ ἔτι O || 13 μέταλα O

ἦν δὲ καὶ πά⁹⁹⁸σαις ταῖς πόλεσιν χαρὰ καὶ |⁹⁹⁹ τὸ ἀξίωμα τῶν χριστιανῶν |¹⁰⁰⁰ ἐπήνθη· ἀλλ' ἐπιθεῖ πάντο¹⁰⁰¹τε τῇ ἀγιωσύνη ὁ ζῆλος πα¹⁰⁰²ράκολουθῆ τοῦ ἐχθροῦ καὶ |¹⁰⁰³ πρὸς τὴν ἀγαθότητα παν¹⁰⁰⁴τὶ πολεμῆ κακῆ συμβουλεῖα |¹⁰⁰⁵ τοῦ διαβόλου: τινὲς τῶν ἐντί¹⁰⁰⁶μων τῆς ἀλεξανδρέων πόλεως |¹⁰⁰⁷ τῶν ἐν εἰδωλολατρία ὑπάρχων¹⁰⁰⁸τας, φθονερὸς φέροντες ὅτι |¹⁰⁰⁹ τὰ πριμιγγίλια τοῖς χριστιαν¹⁰¹⁰(οῖ)ς |¹⁰¹⁰ παρεσχέθη, ἀπήλθων προ¹⁰¹¹ς τὸν βασιλέα¹⁰¹¹ν], ἀνήγαγον |¹⁰¹² αὐτὸν ὅτι τὸ σύστημα τῆς ῥομα¹⁰¹³ϊκῆς ἐπιστήμης συντετάρα¹⁰¹⁴κται παρὰ φιλήππου, ὅστις |¹⁰¹⁵ ἐνέα χρόνον ἐν τῇ ἐπαρχώτῃ |¹⁰¹⁶ ἀκατάγνωστος ἐπράξατο, νῦν |¹⁰¹⁷ δε τὸ δεκάτῳ ἔτι ἀπόλεσεν ὅλα, |¹⁰¹⁸ ὅτι καὶ τῶν ἀθανάτων θεῶν |¹⁰¹⁹ κατέλυσεν τὰς λατρείας, καὶ |¹⁰²⁰ πᾶσαν τὴν πόλιν πρὸς τὴν |¹⁰²¹ λατρείαν ἐνὸς ἀν¹⁰²¹(θρώπου) ὃν ἰουδέ¹⁰²²οι ἀνήλαν ἐπίστρεψεν. οὐκ ἐ¹⁰²³στιν τῆς νόμης οὐδεμία λοιπ¹⁰²⁴(ὸν) |¹⁰²⁴ τημῆ. Ἐκαστος ὡς βούλεται τὸ |¹⁰²⁵ ἰδίῳ θελήματι εἰς τοὺς ναοὺς ἔρχε¹⁰²⁶ται· οὐχὶ ὡς ἔνεκεν προθέσεως |¹⁰²⁷ λατρείας, ἀλλ' ὡς ἔνεκεν βλασ¹⁰²⁸φημίας, ξόανα οὐ θ¹⁰²⁹(εοῦ)ς λέ¹⁰²⁹γωντες ἅπερ ἡμεῖς σεβόμε¹⁰³⁰θα ἢ μάλλον κ¹⁰³¹(αἰ) μετάλλα ἢπερ |¹⁰³¹ θεϊκοῦ ὀνόματος ἀπεικονήσ¹⁰³²ματα.

33. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια ἐρρέθη ἐν τῷ κονιστορίῳ Σεβήρῳ καὶ Ἀντωνίνῳ
 τοῖς αὐγουστοῖς· ὅθεν κινήθεις κατ' αὐτοῦ ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν τοιοῦτον
 πρόσταγμα· «Ὁ θεϊότατος πατήρ ἡμῶν Κόμοδος, ὁ ποτὲ Αὐγουστος, οὐχ ὡς
 5 ἐπαρχον, ἀλλ' ὡς βασιλέα τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἀλεξανδρέων πόλεως κατέστησέν
 σε, ἵνα τὸν τῆς ζωῆς σου χρόνον διέπης τὴν ἐπαρχότητα μηδενός σε
 διαδεχομένου. Ὅθεν ταύταις ταῖς εὐεργεσίαις προσθεῖναι ἐσπουδάσαμεν ἡμεῖς
 καὶ ὠρίσαμεν, ἵνα, εἴπερ τοῖς Θεοῖς καὶ τοῖς αὐτοκράτορσιν τὴν ὀφειλὴν
 ἀποδίδως, μένειν σε ἐν τῇ ταυτότητι ἣ, ἀποθέμενος τὸ ἀξίωμα, καὶ τῆς
 ὑποστάσεώς σου ἀλλότριος γενήσῃ».

33. 1 ἐρέθη *P* || Σευήρῳ *O* || 2 τοῖς: *om. P* || 4 ἐπαρχον *corr.*: ἐπαρχος *P*, ὕπαρχος *O* ||
 Αἰγύπτου καὶ: *om. P* || 5 σε: *om. P* || 6 ἐσπουδάσαμεν: *add. καὶ O* || 8 ἀποδίδοις *P* || σε:
om. P || ταυτότητι: αὐτότητι *P*

ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ¹⁰³³ ὅμοια ἐρρέθησαν ἐν τῷ κονιστορίῳ σεβήρῳ κ(αὶ) ἀντονίνο
 αὐ¹⁰³⁵γουστοῖς· ὅθεν κινήθεις ¹⁰³⁶ κατεπέστειλαν πρὸς αὐτὸν, ¹⁰³⁷ τοιαῦτα πρόσταγματα· ὁ
 θεῖ¹⁰³⁸ότατος π(ατ)ήρ ἡμῶν κόμωδως ¹⁰³⁹ ὁ ποτὲ αὐγουστος, οὐχ ὡς ἔ¹⁰⁴⁰παρχος, ἀλλ' ὡς βασιλέα
 τῆς ¹⁰⁴¹ ἀλεξανδρέων πόλεως ἐτύ¹⁰⁴²πισεν καὶ κατέστησεν, ἵνα τ(ον) ¹⁰⁴³ τῆς ζωῆς σου χρόνον
 διαμήν(ει)ς ¹⁰⁴⁴ ἐπαρχος μηδενός σε διαδεχω¹⁰⁴⁵μένου. ὅθεν ταῦτες ταῖς εὐ¹⁰⁴⁶εργεσίαις αὐτοῦ
 προσθήνε ¹⁰⁴⁷ ἐσπουδάσαμεν, ἵνα τοῖς θεοῖς ¹⁰⁴⁸ καὶ τοῖς παντοκράτορσιν, τ(ὴν) ¹⁰⁴⁹ ὀφειλομένην
 λατρείαν ἐκτε¹⁰⁵⁰λέσῃς, ἣ ἀποθέμενος τὸ ἀξί¹⁰⁵¹ωμα κ(αὶ) τῆς ὑποστάσεώς σου ¹⁰⁵² ἀλλότριος
 γενήσῃ.

34. Δεξάμενος τοίνυν ὁ Φίλιππος τὸ πρόσταγμα ὑποκρίνεται ἀσθένειαν, ἕως ἂν
 πάντα πωλήσας διανέμη δι' ὅλης τῆς ἐπαρχίας ταῖς ἀγίαις τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις
 καὶ τοῖς πτωχοῖς. Αὐτὸς δὲ τέλειος ὑπάρχων ἐν τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῇ
 λατρείᾳ τοῦ Χριστοῦ, ἄλλους ἰσχυροποιεῖ ἐν Χριστῷ. Πᾶσα οὖν ἡ Ἀλεξάνδρεια
 5 συνυπουργεῖ εἰς κατάστασιν ἐπισκοπῆς αὐτοῦ καὶ οἱ μὲν δημόται εἶχον αὐτὸν
 ἑπαρχον, ἐπειδὴ οὐπω ἐληλύθει ὁ διάδοχος αὐτοῦ, ἡ δὲ ἐκκλησία εἶχεν αὐτὸν
 τέλειον ἐπίσκοπον καὶ εὐχαρίστουν, ὅτι ἀξίως τῆς πίστεως αὐτῶν ἐξελέξατο ὁ
 Θεὸς ἱερέα αὐτοῦ. Διέμεινεν δὲ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ ἑνιαυτὸν ἕνα καὶ μῆνας τρεῖς.

37. 2 δι' ὅλης: *add. δι s. l. O* | 6 ὑπαρχον *O*

Δεξά¹⁰⁵³μενος τοίνυν τὸ θέσπισμα ¹⁰⁵⁴(60^ο) τὸν ἀγιοῦστων, ὑποκρίνεται ¹⁰⁵⁵ἀσθένειαν ἕως ἂν
 ἅπαντα ¹⁰⁵⁶πολείσῃ κ(αὶ) διανήμη διόλης ¹⁰⁵⁷τῆς ἐπαρχίας ταῖς ἀγίαις ¹⁰⁵⁸ἐκκλησίαις καὶ τοῖς
 πτωχοῖς. ¹⁰⁵⁹Αὐτὸς δὲ τέλειος ὑπάρχων ἐν ¹⁰⁶⁰τῷ φόβῳ τοῦ θ(εο)ῦ καὶ ἐν τῇ λα¹⁰⁶¹τρία τοῦ
 χ(ριστο)ῦ, καὶ ἄλλους ἰσχυ¹⁰⁶²ρωποιήσεν ἐν τῇ πίστι τοῦ χ(ριστο)ῦ ¹⁰⁶³πάσα δὲ ἡ ἀλεξανδρία
 συνήρ¹⁰⁶⁴γει εἰς κατάστασιν τῆς ἐπισ¹⁰⁶⁵κοπῆς αὐτοῦ· καὶ ἤρξαντο ¹⁰⁶⁶πάντες οἱ ἐν τῷ δημῳσίῳ
 ἔχειν ¹⁰⁶⁷αὐτὸν ἑπαρχον. ἐπιδεῖ ὁ διά¹⁰⁶⁸δοχος αὐτοῦ οὐπο ἐληλύθη, κ(αὶ) ¹⁰⁶⁹ἡ ἐκκλησία ἤχεν
 αὐτὸν τέλειον ¹⁰⁷⁰ὅτι ἀξίος τῆς πίστεως αὐτοῦ ἐ¹⁰⁷¹ξελέξαντο αὐτὸν ἱερέαν. ¹⁰⁷²Διέμεινεν δὲ ἐν τῇ
 ἐπισκοπῇ ¹⁰⁷³αὐτοῦ ἑνιαυτὸν ἕνα κ(αὶ) μῆνας ¹⁰⁷⁴τρεῖς.

35. Μετὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον ἦλθεν Περένιος ἑπαρχὸς τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως διαδεξάμενος τὸν Φίλιππον. Θέλων δὲ αὐτὸν ἀνελεῖν καὶ μὴ δυνάμενος, ὅτι πᾶσα ἡ πόλις τῷ πόθῳ αὐτοῦ διέμενεν, ὑπέβαλεν τινὰς ὑποκρινομένους 5 χριστιανούς εἶναι καὶ εἰσελθόντες πρὸς αὐτὸν δῆθεν ὡς χριστιανοί, ἀνεῖλον αὐτὸν ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ Θεοῦ ὑπάρχοντα. Μετὰ δὲ ταῦτα κρατηθέντες οἱ ἀνελόντες αὐτόν, παραδίδονται Περεν<ν>ίῳ τῷ ἐπάρχῳ. Ἐκεῖνος δὲ συνειδὼς τοῦ κελεύσματος τοῦ ἰδίου τὸ δρᾶμα, ἐκέλευσεν φυλάττεσθαι αὐτοὺς ὡς μέλλοντας ἐξετάζεσθαι.

35. 1 Περενίος OP || ὑπαρχος O || 3 τῷ πόθῳ: *post* αὐτοῦ *transp.* P || ὑπέβαλλον P || 4 ἀνεῖλαν P || 6 ὑπάρχῳ O

μετὰ δὲ τοὺς χρόνους τοῦ¹⁰⁷⁵τους, ἐλθὼν περιαινὸς ὁ ἑπαρ¹⁰⁷⁶χος τῆς ἀλεξανδρέων πόλεως, ¹⁰⁷⁷θέλων αὐτὸν ἀνελεῖν, καὶ μὴ ¹⁰⁷⁸δυνάμενος, ὅτι πᾶσα ἡ πόλ(ι)ς ¹⁰⁷⁹τὸ πόθῳ αὐτοῦ διέμηνεν, ὑπέ¹⁰⁸⁰βαλλόν τινὰς αὐτῷ τοῦς ὑποκρι¹⁰⁸¹νομένους ἑαυτοὺς χριστιανοὺς ¹⁰⁸²εἶναι, καὶ εἰσελθόντες, ἀνεί¹⁰⁸³λαν αὐτὸν ἐν τῇ προσεύχῃ τοῦ ¹⁰⁸⁴κ(υρί)ου ὑπάρχοντα. μετὰ ταῦτα ¹⁰⁸⁵παραδίδονται οἱ ἀνερέται ¹⁰⁸⁶αὐτοῦ τὸ ἐπάρχῳ παρενίῳ. ¹⁰⁸⁷ἐκεῖνος δὲ, συνιδὼς τοῦ κελεύ¹⁰⁸⁸σματος, τοῦ ἰδίου ὡς ὀφείλον¹⁰⁸⁹τας ἀκουσθεῖναι, ἐκέλευσεν φυ¹⁰⁹⁰λάττεσθαι.

36. Μετὰ οὖν ὀλίγας ἡμέρας, φησὶν, κατ' ἐπιτροπὴν τῶν βασιλέων ἐκέλευσεν αὐτοὺς ἀπολυθῆναι. Ὁ δὲ μακάριος Φίλιππος μετὰ τὸ κρουσθῆναι αὐτὸν ἔζησεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας· οὐδ' ἄλλο τι, ἀλλ' ἵνα τὰς ψυχὰς τῶν διψύχων στηρίξῃ. Ἐν δὲ τῷ ἐκδημεῖν αὐτὸν πρὸς τὸν Κύριον οὐκ ἐστέρησεν αὐτὸν ὁ Κύριος τοῦ μισθοῦ τοῦ μαρτυρίου· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς πολλακίς ἐδεήθη τοῦ Θεοῦ, ὥστε τούτου κατατυχεῖν. Ἐν δὲ τῷ σώματι ἔτι ὑπάρχων δαίμονας ἀπήλαυνεν καὶ τυφλοὺς δι' εὐχῆς ἐφώτιζεν· πόσω μᾶλλον ἠδύνατο, οὔπερ ἤθελεν ἐπιτυχεῖν ἑαυτῷ. Τοῦτο δὲ καὶ ἀναμφίβολον ἐστίν, ὅτι ἀπέλαβεν τὸν μισθόν, ὥσπερ γὰρ συμμετοχος ἐγεγόνει τοῦ ὀνόματος Φιλίππου, ὁμοίως καὶ τοῦ στεφάνου, καὶ προσεδέξαντο αὐτὸν κοινωνὸν ἑαυτοῖς οἱ ἅγιοι μάρτυρες, ὅνπερ ἀξίως ἢ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ὑπεδέξατο ἱερέα.

36. 4 τῷ: τοῦ P || τὸν μισθὸν O || 7 ἑαυτῷ: om. O || 8 ὥσπερ: ὡπερ P

Μετὰ οὖν ἡμέρ(ας) |¹⁰⁹¹ ὀλίγας φησὶν κατὰ ἐπιτρο|¹⁰⁹²πὴν τῶν βασιλέων αὐτοῦς ἀφε|¹⁰⁹³θήσεσθαι. ὁ δὲ μακάριος |¹⁰⁹⁴ φίληππος μετὰ τὸ κρουσθῆ|¹⁰⁹⁵ναι αὐτὸν, τρεῖς ἡμέρας ἐν τῷ |¹⁰⁹⁶ σώματι ἐπέζησεν · οὐδ' ἄλλο τι, |¹⁰⁹⁷ ἀλλ' ἵνα τὰς ψυχὰς τῶν διψύχω(ν) |¹⁰⁹⁸ στερεώσῃ. Ἐν δὲ τὸ ἐκδη|¹⁰⁹⁹μῆν αὐτὸν πρὸς κ(ύριον), οὐκ ἐστερί|¹¹⁰⁰θη τοῦ στεφάνου τοῦ μαρτυρίου· |¹¹⁰¹ καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὅς τε τοῦτο |¹¹⁰² ἀπολαβὴν ἠύχετο. ἐν δὲ |¹¹⁰³ τὸ σώματι ὑπάρχων, δαίμο|¹¹⁰⁴νας ἀπήλαυνεν καὶ ἐφώτιζεν |¹¹⁰⁵ διὰ τῆς εὐχῆς τοὺς τυφλοὺς· |¹¹⁰⁶ πόσω μᾶλλον ἑαυτὸ ὡπερ ἢ|¹¹⁰⁷θελεν ἐπιτυχεῖν. τοῦτο γὰρ |¹¹⁰⁸ καὶ ἀναμφίβολον ἐστίν ὅτι |¹¹⁰⁹ ἀπέλαβεν, ὥσπερ γὰρ τοῦ ὁ|¹¹¹⁰νόματος φιλίππου συμμετο|¹¹¹¹χος γέγονεν, ὁμοίως καὶ τοῦ |¹¹¹² στεφάνου αὐτοῦ, καὶ προσέ|¹¹¹³δέξαντο ἑαυτοῖς κοινωνὸν οἱ |¹¹¹⁴ (60^v) ἅγιοι μάρτυρες, ὅνπερ ἀξίως ἢ |¹¹¹⁵ ἐκκλησία ὑπεδέξατο ἱερέ|¹¹¹⁶αν.

37. Πλησίον τοίνυν τοῦ ἀσκητηρίου, ὅπου ἡ ἀγία Εὐγενία, ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ, μοναστήριον παρθένων πεποίηκεν, ἐκεῖ τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐκέλευσεν ἀποτεθῆναι, ἔνθα καὶ ἐκκλησίαν τῷ Χριστῷ ᾠκοδόμησεν. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ καὶ ἡ μακαρία Κλαυδία ξενοδοχεῖον ᾠκοδόμησεν καὶ ἐτύπωσεν κτήματα 5 ὀφείλοντα ἐξυπηρετῆσαι ἐκεῖ πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ξένων. Αὕτη δὲ μετὰ Ἀβίτου καὶ Σεργίου τῶν υἱῶν καὶ Εὐγενίας θυγατρὸς αὐτῆς ἀπῆλθεν ἐπὶ τὴν Ῥώμην. Ἡ δὲ σύγκλητος Ῥωμαίων τοὺς υἱοὺς τοῦ μακαρίου Φιλίππου κοινῇ χαρᾷ ὑπεδέξαντο καὶ τὸν μὲν Ἄβιτον τῆς Καρθαγένης ἐποίησαν ἀνθύπατον γενέσθαι, τὸν δὲ Σέργιον τῆς Ἀφρικῆς οὐκάριον.

37. 1 τοίνυν: *iter*. O || ἀσκητηρίου: ἰστροῦ P || 4 κτήματα: *add.* τὰ P || 6 τῶν: *om.* P || 8 Χαρταγένης P

πλησίον τοίνυν τοῦ ἱατρῖ¹¹¹⁷ου, ὅπου ἡ ἀγία εὐγενία θυ¹¹¹⁸γάτηρ αὐτοῦ μοναστήριον |¹¹¹⁹ τῶν παρθένων τοῦ χ(ριστο)ῦ πεποι¹¹²⁰ήκε, καὶ οἰκοδόμησεν ἐκκλη¹¹²¹σίαν τῷ χ(ριστ)ῷ ἔνθα ἐκέλευσεν |¹¹²² τὸ λείψανον αὐτοῦ ἀποτε¹¹²³θῆναι, ἔνῳ τόπῳ ἡ μακα¹¹²⁴ρία Κλαυδία ξενοδοχίον οἰ¹¹²⁵κοδόμησεν καὶ ἐτύπωσεν |¹¹²⁶ κτίσματα ὀφείλωντα ἐξύπη¹¹²⁷ρετῆσθαι πρὸς ὑποδοχὴν |¹¹²⁸ τῶν ξένων: αὕτη δὲ μετὰ ἀ¹¹²⁹βίτου καὶ σεργίου, καὶ μετὰ |¹¹³⁰ τῆς ἀγίας εὐγενίας ἀπῆλθω(ν) |¹¹³¹ εἰς τὴν ρῶμην, καὶ ἡ σύγκλητος |¹¹³² ρώμης τοὺς υἱοὺς τοῦ μακα¹¹³³ρίου φιλήππου κοινῇ γνῶμη |¹¹³⁴ κ(αί) χαρᾷ ὑπεδέξαντο, καὶ |¹¹³⁵ τὸν ἄβητον τῆς καρταγένης |¹¹³⁶ ἀνοίησεν ἀνθύπατον γενέσθαι. |¹¹³⁷ Τὸν δὲ σέργιον βικάριον τῆς |¹¹³⁸ ἀφρικῆς.

38. Ἡ δὲ μακαρία Εὐγενία ἐν τῷ πλείονας μὲν τῶν οἰκοδεσποινῶν εἰσέρχεσθαι
 πρὸς αὐτὴν καὶ σχεδὸν πάσας, ἄσπερ ἠδυνήθη γνωρίμους παρθένους ἤτοι φίλας
 κτήσασθαι, ἐποίησεν τῷ Χριστῷ πιστεῦσαι καὶ ἐν τῇ παρθενίᾳ τοῦ Κυρίου
 διαμεῖναι. Μία δὲ τις παρθένος, γένους βασιλικοῦ, ὀνόματι Βασίλλα, ἐπεθύμει
 5 πρὸς αὐτὴν ἀπελθεῖν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἔνεκεν τοῦ ὀνόματος τῶν χριστιανῶν πρὸς
 αὐτὴν ἀπελθεῖν οὐκ ἠδύνατο, παρεκάλει διὰ πιστοῦ τινος ἐν τῷ τέως περὶ τῆς
 λατρείας τοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἐπιστείλῃ αὐτήν. Τότε ἡ μακαρία Εὐγενία συγκαλεῖται
 πρὸς ἑαυτὴν τοὺς συνοδοιπόρους αὐτῆς Πρωτῶν καὶ Ὑάκινθον, καὶ λέγει αὐτοῖς·
 10 «Περιζώσατε ἑαυτοὺς εἰς τὴν στρατείαν, ἐν ἣ τούτους ἑαυτοῦ στρατιώτας
 προσκαλεῖται ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Χαρίζομαι γὰρ ὑμᾶς τῇ Βασίλῃ ὡς
 δώρου χάριν, ὅπως ὑμεῖς αὐτὴν ποιήσητε δούλην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ». Γίνεται οὖν τοῦ δώρου τὸ χάρισμα καὶ ὑπεδέξατο αὐτοὺς ἡ Βασίλλα ὡς
 δούλους, οὓς δεξαμένη ὡς ἀποστόλους προσεκύνει. Ἐσχόλαζε δὲ μετ' αὐτῶν ἐν
 τῇ προσευχῇ πᾶσαν ὥραν καὶ ὡσπερ εὐνούχους ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ εἶχεν αὐτοὺς καὶ
 15 οὔτε ἡμέρας οὔτε νυκτὸς ἀπὸ τῆς διαλέξεως ἀλλήλων ἐπαύοντο.

38. 1 πλείονας: πλεονασμὸν O || μὲν: om. O || 2 γνωρίμας P || 3 τοῦ Κυρίου: om. O || 6
 τινος: om. P || 7 ἐπιστείλη: ἐπιστήση P || 9 στρατείαν P || 10 γὰρ: om. P || ὑμᾶς: add. φησὶν
 P || τῇ Βασίλῃ: Βασίλλα P || 12 καί: om. P

τὴν δὲ μακαρίαν |¹¹³⁹ εὐγενίαν, ἐν τῷ πλείονας τῶν |¹¹⁴⁰ οἰκοδεσποινῶν εἰσέρχεσθαι |¹¹⁴¹ πρὸς αὐτὴν,
 καὶ εἰς σχεδὸν πάσας |¹¹⁴² ἄσπερ ἠδυνήθη γνωρίμας |¹¹⁴³ παρθένους ἢ τυφλὰς κτή |¹¹⁴⁴ σασθαι,
 ἐποίησεν τῷ χ(ριστ)ῷ πι |¹¹⁴⁵ στεῦσαι, καὶ ἐν τῇ παρθενίᾳ |¹¹⁴⁶ τοῦ κ(υρίο)υ διαμεῖναι. μίᾳ δὲ |¹¹⁴⁷ τῆς
 παρθένος, γένους βα |¹¹⁴⁸ σιλικοῦ, ὀνόματι βασίλλα, |¹¹⁴⁹ ἐπεθύμη πρὸς αὐτὴν πλη |¹¹⁵⁰ σιάσαι, ἀλλ
 ἐπειδὴ ἔνεκεν τοῦ ὀ |¹¹⁵¹ νόματος τῶν χριστιανῶν πρὸς |¹¹⁵² αὐτὴν ἀπελθεῖν οὐκ ἠδύνατο, |¹¹⁵⁴
 παρεκάλει διὰ πιστοῦ ἑντο |¹¹⁵⁵ λαιὸς περὶ τῆς λατρείας τοῦ |¹¹⁵⁶ χ(ριστο)ῦ ἵνα ἐπιστήσῃ αὐτήν. Τότ-
 ε |¹¹⁵⁷ (add. -ε s.l.) ἡ μακαρία εὐγενίᾳ συγκαλεῖται |¹¹⁵⁸ πρὸς ἑαυτὴν τοὺς συνοδοιπό |¹¹⁵⁹ ρους αὐτῆς
 πρὸς τὴν καὶ ὑάκινθον, καὶ λέγει αὐτοῖς πε |¹¹⁶¹ ριζώσατ-αι (add. -ε s.l.) ἑαυτοὺς εἰς τὴν
 στρα |¹¹⁶² τειάν ἐν τῇ τοῦ στρατιώτου ἑαυ |¹¹⁶³ τοῦ προσκαλεῖται ὁ κ(ύριος) ἡμῶν |¹¹⁶⁴ (ιησοῦ)ς χ(ριστό)ς.
 χαρίζομαι ὑμᾶς βα |¹¹⁶⁵ σίλλαν, καὶ ὡς δώρου χάριν |¹¹⁶⁶ προσφέρω ὑμᾶς, ὅπως ὑμεῖς |¹¹⁶⁷ αὐτὴν
 δούλην ποιήσηται τοῦ |¹¹⁶⁸ κ(υρίο)υ ἡμῶν (ιησοῦ) χ(ριστο)ῦ· γίνεται οὖν |¹¹⁶⁹ τῷ του δώρου τὸ
 χάρισμα καὶ |¹¹⁷⁰ ὑπεδέξατο αὐτοὺς ἡ βασίλλα |¹¹⁷¹ ὡς δούλους, οὓς δεξαμένη |¹¹⁷² νη, ὡς
 ἀποστόλους προσεκύνει· |¹¹⁷³ ἐσχόλαζεν δὲ μετ' αὐτῶν ἐν τῇ πρὸς |¹¹⁷⁴ ἐυχῇ πᾶσαν ὥραν ὡσπερ
 εὐνούχ(ους) |¹¹⁷⁵ (61*) ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἔχεν αὐ |¹¹⁷⁶ τοὺς, καὶ οὔτε ἡμέρας καὶ οὐ |¹¹⁷⁷ τε νυκτὸς ἀπὸ τῆς
 πρὸς |¹¹⁷⁸ ἀλέξεως ἀλλήλων ἐπαύοντο.

39. Κορνήλιος δέ τις ὑπάρχων ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπίσκοπος, ἦλθεν πρὸς αὐτὴν μυστηριωδῶς καὶ ἐβάπτισεν αὐτήν. Στερεωθεῖσα δὲ ἡ μακαρία Βασίλλα ἐν τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ, σχεδὸν πάσας τὰς νύκτας ἀλλήλας ἐνωπρίζοντο αὐτὴ τε καὶ ἡ μακαρία Εὐγενία. Πασῶν τοίνυν τῶν χειρῶν συνελθουσῶν πρὸς τὴν μακαρίαν
 5 Κλαυδίαν, ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος τῆς Ῥώμης καθεκάστην ἐσπέραν τοῦ Σαββάτου, ἣτις ἐστὶν ἐπιφωσκούσης τῆς Κυριακῆς ἡμέρας, πρὸς αὐτὰς τὰς ἐσπερινὰς εὐχὰς καὶ τὰς ἀγρυπνίας ἐτέλει καὶ περὶ ἀλεκτοροφωνίαν [φησὶν] ἡσυχία νυκτερινῇ, ἐπετέλει παρ’ αὐταῖς τὰ ἅγια μυστήρια καὶ οὕτως αὐτὰς ἐστερεοποιεῖ πάσας τὰς νύκτας τῶν Σαββάτων.

39. 3 ἀλλήλας: ἐαυτὰς P || 7 ἐπετέλει P || φησὶν – νυκτερινή: om. O || *delevi*

Κορνήλιος δέ ὑπάρχων ἐν τῇ ¹¹⁷⁹ ρῶμῃ ἐπίσκοπος, ἦλθεν ¹¹⁸⁰ πρὸς αὐτὴν ἐν μυστηρίῳ, καὶ ¹¹⁸¹ ἐβάπτισεν αὐτήν: στερεω¹¹⁸²θήσα δὲ ἡ μακαρία βασίλλα ¹¹⁸³ ἐν τῷ φόβῳ τοῦ χ(ριστο)ῦ, ἐπικουρία ¹¹⁸⁴ τοῦ ἐλέους καὶ τῆς χάριτος τοῦ ¹¹⁸⁵ κ(υρίο)υ ἡμῶν ι(ησο)ῦ χ(ριστο)ῦ, σχεδῶν πάσ(ας) ¹¹⁸⁶ τὰς νύκτας, ἐαυτὰς ἐνο¹¹⁸⁷πρίζοντο αὐτὴ τε καὶ ἡ μακα¹¹⁸⁸ρία εὐγενία, πασῶν τοίνυν ¹¹⁸⁹ τῶν χειρῶν συνελθουσῶν πρὸ¹¹⁹⁰ς τὴν μακαρίαν κλαυδίαν κ(αὶ) πασῶν τῶν παρθένων συνελθου¹¹⁹¹σῶν πρὸς τὴν μακαρίαν εὐγενί¹¹⁹²αν. ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος ¹¹⁹³ κορνήλιος τῆς ρῶμης κάθε¹¹⁹⁴κάστην ἐσπέραν τοῦ σαββάτου | ¹¹⁹⁵ ἡ τῆς ἐπιφωσκούσης κυριακῆς ¹¹⁹⁶ ἡμέρας, πρὸς αὐτὰς τὰς ἐσπε¹¹⁹⁷ρινὰς εὐχὰς καὶ τὰς ἀγρυπνίας ¹¹⁹⁸ ἐπετέλη τὴν ἐσπέραν καὶ τὴν ¹¹⁹⁹ νύκταν, καὶ περὶ ἀλεκτρ^(add. -i s.l.)όνον ¹²⁰⁰ φωνῆς, εἰσυχείαν ἐπετέλει πα¹²⁰¹ραυτὰς τὰ ἅγια μυστήρια, καὶ οὗ¹²⁰²τως αὐτὰς ἐστερεοποιεῖ πάσας τὰς ¹²⁰³ νύκτας τῶν σαββάτων.

40. Ἡ δὲ Εὐγενία καὶ ἡ Βασίλλα, καθὼς ἐμνημόνευσα, πάσας τὰς νύκτας σχεδὸν ἐνωπτρίζοντο ἐν Χριστῷ καὶ ἀλλήλας τῷ λόγῳ διήγειρον. Ὡ πόσας διὰ τῆς μακαρίας Εὐγενίας ὁ Χριστὸς παρθένους εὔρεν· πόσας δὲ καὶ διὰ τῆς μακαρίας Βασίλλης νύμφας ὁ Σωτὴρ κατέσχεν· πόσαι δὲ καὶ διὰ τῆς μακαρίας Κλαυδίας τὴν καλὴν χηρείαν διὰ τῆς καλῆς προαιρέσεως καὶ προθυμίας ἐφύλαξαν· πόσοι δὲ νεώτεροι διὰ Πρωτᾶ καὶ Ὑακίνθου τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ ἐπίστευσαν· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

40. 1 νύκτας: *add.* ἐαυτὰς *P* || 2 διήγειρον: ἐξήγειραν *P* || 3 πόσας δὲ: ᾧ πόσας *V* || 4 Βασίλλας *P* || Σωτὴρ: Χριστὸς *P* || 7 ᾧ - ἀμήν: *om.* *O*

ἡ δὲ |¹²⁰⁴ μακαρία εὐγενία καὶ ἡ βασίλλα |¹²⁰⁵ καθὼς ἐμνημόνευσα πάσας |¹²⁰⁶ σχεδὼν τὰς νύκτας ἐνωπτρίζον|¹²⁰⁷το ἐν χ(ριστ)ῷ, κ(αί) ἀλλήλας τὸ λόγῳ |¹²⁰⁸ ἐξήρον. ᾧ πόσας διὰ τῆς |¹²⁰⁹ μακαρίας εὐγενίας ὁ χ(ριστ)ὸς παρ|¹²¹⁰θένους εὔρεν· ᾧ πόσας καὶ δι|¹²¹¹α τῆς μακαρίας βασίλλας, νύμ|¹²¹²φας ὁ σωτὴρ κατέσχεν· πόσαι |¹²¹³ δὲ καὶ διὰ τῆς μακαρίας κλαυ|¹²¹⁴δίας, τὴν καλὴν χη(*add.* -ει- *s.l.*)ρίαν δι|¹²¹⁵α τῆς ἀγαθῆς προέρεσεως καὶ |¹²¹⁶ προθυμίας ἐφύλαξαν· πόσοι δὲ |¹²¹⁷ νεώτεροι διὰ προτὰς καὶ υἰακίν|¹²¹⁸θου τῷ κ(υρι)ῳ ἡμῶν (ιησο)ῦ χ(ριστ)ῷ ἐπίστευ|¹²¹⁹σαν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος |¹²²⁰ σὺν π(ατ)ρι κ(αί) αγίῳ πν(εύματ)ι, εἰς τοὺς αἰῶν(ας).

Oxfod. Bodl. Laud. 69

(292^v) Μετὰ δὲ τὸ πιστεῦσαι τὴν ἀγίαν Βασίλλαν, μία τῶν παιδισκῶν αὐτῆς ἀπελθοῦσα διέβαλεν αὐτὴν πρὸς Πόμπιον τὸν νυμφίον αὐτῆς. Ὁ δὲ, τοῖς βασιλεῦσι γνῶριμον ποιεῖται τὸ πρᾶγμα, οἴτινες εἰ μὴ πείθοιτο αὐτῷ, ἐκέλευσαν ἀναιρεθῆναι αὐτήν. Καὶ πολλὰ βιασάμενος αὐτὴν ὁ Πόμπιος καὶ μὴ πείσας θῦσαι, ξίφει τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ἀπέτεμεν. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἅγιοι Πρωτᾶς καὶ Ὑακίνθος ἐτελειώθησαν καὶ αὐτοί. Ἡ δὲ ἀγία Εὐγενία καὶ αὐτὴ πολλὰ παθοῦσα καὶ ἐν τῷ Τιβερίῳ ποταμῷ ῥιφείσα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ καμίνῳ τῶν θερμῶν βληθεῖσα καὶ μηδὲν δεινὸν ὑποστᾶσα, βληθεῖσα ἐν τῇ φυλακῇ, ἐκεῖσε τὸ μακάριον ἀναιρεθεῖσα ἐδέξατο τέλος. Ἡ δὲ Κλαυδία κηδεύσασα ἐπιμελῶς μετὰ καὶ τῶν συγγενῶν αὐτῆς τὸ σῶμα τῆς ἀγίας μάρτυρος | (293^r) ἀπέθετο οὐ μακρὰν τῆς πόλεως Ῥώμης ἐν τόπῳ ἐπιλεγομένῳ ὁδὸς Ῥωμαῖα ἐν τῷ κτήματι αὐτῆς, ἧτις καὶ μετὰ μικρὸν ἀνεπαύσατο ἐπιφανείσης αὐτῆς τῆς θυγατρὸς αὐτῆς καὶ εἰπούσης· «Χαίρε μητὲρ καὶ εὐφραίνου· τῇ ἐπιφωσκούσῃ γὰρ Κυριακῇ ἔρχῃ πρὸς με· τοῖς δὲ ἐμοῖς ἀδελφοῖς τὴν πίστιν τῶν Χριστιανῶν ἕως τέλους νουθέτησον κατέχειν». Ἐτελειώθη δὲ ἡ τοῦ Θεοῦ μάρτυς Εὐγενία τῇ εἰκάδι τετάρτῃ τοῦ Δεκεμβρίου μηνός, βασιλεύοντος Βαλεριανοῦ καὶ Γαλ<λι>ηνοῦ τῆς Ῥωμαίων πολιτείας. Καθ' ἡμᾶς δὲ βασιλεύοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

3^η ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ

Conspectus Siglorum

C Χάλκη, Βιβλιοθήκη της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης
Κώδ. τῆς μονῆς 88 (9^{ος} - 10^{ος} α.ι.), φφ. 223-226^v

P Παρίσι, Κώδ. *Parisinus Graecus* 1491 (10^{ος} α.ι.), φφ. 182-186

V Βατικανό, Κώδ. *Vaticanus Graecus* 1608 (12^{ος} -13^{ος} α.ι.), φφ. 61-64^v

ΛΔ' Μηνὶ τῷ αὐτῷ ΚΔ'

Μαρτύριον τῆς ἀγίας Εὐγενίας καὶ τῆς συνοδίας αὐτῆς

1. Οὐαλλεριανοῦ καὶ Γαλ<λι>ήνου βασιλευόντων, ἀνεφύη στάσις κατὰ τῶν
 χριστιανῶν λεγόντων τῶν Ῥωμαίων, ὅτιπερ ὁ Κυπριανὸς τὴν Καρθάγεναν
 κατέστρεψεν καὶ ὁ Κορνήλιος τὴν Ῥώμην. Καὶ ἔδωκεν θέσπισμα ὁ βασιλεὺς πρὸς
 5 ὑπὸ πολλῶν τῶν Ῥωμαίων καὶ μάλιστα τῶν τῆς συγκλήτου ἐσκέπετο καιρὸν τινα
 κρυβόμενος, ἔλαθεν.

Titulus. Ὑπομνήματα τῶν ἀγίων μαρτύρων Εὐγενίας καὶ Βασίλλης· Πρωτᾶ καὶ
 Ὑακίνθου *P* || ΙΘ' Μαρτύριον τῆς ἀγίας ὀσιομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ Εὐγενίας·
 Κύριε Εὐλόγησον *V*

1.1 Βαλεριανοῦ καὶ Γαληνοῦ βασιλευόντων *P*, βασιλεύοντος Βαλεριανοῦ καὶ Γαλλίνου *V*
 || βασιλευόντων: *add.* ἐπὶ τῆς Ῥώμης *PV* || ἀνεφύη: ἀνέτειλεν *PV* || 2 ὁ: *om.* *P* || 2-3
 Καρθάγεναν κατέστειψεν *P*, Καρταγένην κατέστρεψεν *V* || 3 καὶ - Κορνήλιος: Κορνή(-ί-
V)λιος δὲ *PV* || 4 τὸν ἀνθύπατον: *om.* *P* || ἐπειδὴ: ἔτι *P* || 5 μάλιστα: *om.* *P*, *post* Ῥωμαίων
transp. *V* || ἐσκέπετο: ἐσκέπτετο *C* || *ante* καιρὸν: *add.* ἦν γὰρ *PV* || 6 κρυπτόμενος *PV* ||
 ἔλαθεν: *om.* *P*

2. Τότε ἡ μακαρία Εὐγενία ἰδοῦσα τὴν Βασίλλαν εἶπεν αὐτῇ· «Ἀπεκαλύφθη μοι
 ὑπὸ τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτιπερ ὁ ἀγὼν τῆς παρθενίας ἐκδέχεταιί σε»
 καὶ ἡ Βασίλλα ἔφη πρὸς Εὐγενίαν· «Καὶ ἐμοὶ κατηξίωσεν ὁ Κύριος ὑποδειῖξαι, ὅτι
 τοῦ μαρτυρίου τὸν στέφανον διπλοῦν ἔχεις ἀπολαβεῖν· ἓνα μὲν κατὰ τοὺς
 5 δικαίους πόνους σου, οὗς κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων ἑαυτῇ προσεπορίσω, ἄλλον δὲ
 ἐν τῇ ἐκχύσει τοῦ αἵματός σου ἀπολήψῃ». Τότε ἡ μακαρία Εὐγενία ἐκτείνας τὰς
 χεῖρας εἶπεν· «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ διὰ τὴν σωτηρίαν
 τῶν ἀνθρώπων ἐλθὼν καὶ σαρκωθεὶς ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου, σὺ διὰ τοῦ
 βραβείου τῆς παρθενίας πάσας, ἃς ἐνεπίστευσάς μοι, καταξίωσον τῆς ἐνδόξου
 10 σου βασιλείας».

2. 1 ἰδοῦσα: *post* Τότε *transp.* P || 2 τοῦ - Χριστοῦ: τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ P || τοῦ - ἀγὼν: *om.* V
 || παρθενίας: *add.* σοῦ PV || σε: *add.* ὁ Κύριος ἡμῶν V || 3 ἔφη - Εὐγενίαν: εἶπεν αὐτῇ P,
 ἔφη V || καὶ ἐμοὶ: καμοὶ PV || ὑποδειῖξαι: ἐπιδειῖξαι C || 4-5 ἓνα μὲν - σου: ἓνα μὲν ὑπὲρ
 τοὺς κόπους σου P, κατὰ τοὺς δικαίους κόπους V || 5 οὗς: οὕσπερ P || Ἀλεξάνδρειαν PV
 || ἑαυτῇ V || ἄλλον δε: τὸν δὲ ἄλλον P || 6 ἐκτείνας V || 7 χεῖρας: *add.* εἰς τὸν οὐρανὸν
 P || 7 τοῦ¹: *add.* ἀληθινοῦ V || 8 καὶ - παρθένου: διὰ τῆς πανάχραντου παρθένου καὶ
 ἀγίας μητρὸς σου Μαρίας V || σαρκωθεὶς: τεχθεὶς P || σὺ: *om.* V || 8-9 τὸ βραβεῖον V || 9
 ἃς ἐπίστευσάς C, ἃ ἐπίστευσάς V || 9 μοι: *add.* παρθένους P || καταξίωσον: *add.* αὐτὰς P
 || 10 βασιλείας: παρουσίας P

3. Συγκαθεζομένων δὲ αὐτῇ τῶν ἁγίων παρθένων τοῦ Χριστοῦ, αἵτινες ἦσαν μετὰ τῆς μακαρίας Εὐγενίας καὶ τῆς Βασίλλης, εἶπεν πάσαις αὐταῖς ἡ μακαρία· «Ἴδου ὁ καιρὸς τοῦ τρυγητοῦ ἐφέστηκεν, ἐν ᾧ οἱ βότρυες ὑποτέμνονται καὶ τοῖς ποσὶν καταπατοῦνται· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ταῖς βασιλικαῖς ἀύλαις προσφέρονται
 5 καὶ ἄνευ τοῦ αἵματος αὐτῶν οὐδεμία ἀρχὴ βασιλικὴ οὐδὲ ἐν συγκλήτῳ ἀξίωμα κοσμεῖται. Καὶ ὑμεῖς, τὰ κλήματά^α μου καὶ τῶν ἐμῶν σπλάγχχνων βότρυες, γίνεσθε ἔτοιμοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ^β. Ἡ γὰρ παρθενία πρώτη ἐστὶν ἐγγίζουσα τῷ Θεῷ καὶ ἐξομολογουμένη· τῶν ἀγγέλων συγγενής, τῆς ἀγάπης φίλη, τῆς ὑγείας διδάσκαλος, τῆς ἀμεριμνίας δέσποινα, τῆς χαρᾶς ἡγουμένη, τῆς ἰσχύος σκέπη,
 10 τῆς πίστεως στέφανος καὶ τῆς ἐλπίδος παραμυθία, σύνδεσμος τῆς ἀγάπης. Οὐδὲν τοίνυν ἡμῖν μοχθηρὸν καὶ οὕτω ἐκλεκτέον, ἀλλ' ἵνα μετὰ τῆς παρθενίας ζήσωμεν καὶ ἵνα ὑπὲρ τῆς παρθενίας ἀποθάνωμεν, ὅπερ καὶ ἔνδοξόν ἐστίν.

^αJo 15.5 ^βCf. Num.16.16

3. 1 *ante* αὐτῇ: *add.* μετὰ V || 2 μετὰ - Βασίλλης (Βασίλας, *add.* καὶ V) CV: μετ' αὐτῆς καὶ μετὰ τῆς ἁγίας Βασίλλης P || αὐταῖς πάσαις P, αὐτὰς πᾶσας V || ἡ μακαρία: ἡ Εὐγενία P, *add.* Εὐγενία V || 4 ἀύλαις: ἐστιάσεσιν PV || 5 ἐν συγκλήτου C, ἐκ συνκλίτου V || 6 ὑμεῖς: *add.* οὖν P || τὰ κλήματά *corr.*: τὰ κλίματά CV, κλήμά P || 7 γίνεσθαι CV || ἔτοιμοι: *om.* P || Χριστῷ: Κυρίῳ P || 7 πρώτη: ἄπτωτον ἔνδειγμά P, πρώτης V || ἐστίν: *add.* τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ καὶ P, τῆς δυνάμεως· ἔνδυμα V || τῷ Θεῷ ἐγγίζουσα PV || ἐξομολογουμένη: ἐξομνουμένη V || 8 *ante* τῆς¹: *add.* καὶ P || *ante* τῆς²: *add.* καὶ P || 9 *ante* τῆς³: *add.* καὶ P || ἰσχύος: ἰσχύσεως P || 10 σύνδεσμος: *add.* δὲ PV || 11 καὶ - ἐκλεκτέον: *om.* P, καὶ οὐδὲν οὕτως ἐκλεκτῶν V || 12 καὶ ἵνα: ἡ (ἡ V) PV || ἀποθάνωμεν - ἐστίν: ὅπερ ἐστίν ἔνδοξον ἀποθάνωμεν P, ὅπερ καὶ ἔνδοξον ἐστίν ἡ ἀποθάνομεν V

4. Ποῖαι γάρ εἰσιν αἱ τοῦ κόσμου τούτου ψευδεῖς κολακεῖαι, αἵπερ μετὰ προσκαιροῦ χαρᾶς παρέρχονται καὶ μετὰ αἰωνίου πόνου ὑπαναχωροῦσιν; Ποιοῦσι γέλωτα πρόσκαιρον, ἵνα αἰώνιον κλαυθμὸν προσενέγκωσιν. Προσφέρουσιν ἐπιθυμίαν ἀνθοῦσαν κακά, ἵνα τοὺς ἐπιμένοντας τῷ μαρασμῷ

5 ἐξαλείψωσιν. Πseudονται ἀμεριμνίαν ὑπισχνούμεναι ἐν τῷ παρόντι καιρῷ, ἵνα ἐν τῷ αἰωνίῳ κόσμῳ αἰωνίαις κολάσεσιν παραδώσωσιν. Διὰ τοῦτο, ἀγαπηταί μου παρθένοι, αἵτινες μετ' ἐμοῦ τὸν ἀγῶνα τῆς παρθενίας ἕως τοῦ νῦν ἐδράματε, ἐπιμείνατε εἰς τὸν πόθον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ βέλτιον νῦν ἢ ὅτε ἐνήρξασθε· ὁ καιρὸς τοῦ κλαῦσαι πρόσκαιρος, ἄνευ ἀσχημοσύνης καὶ μίσους

10 ὑπενέγκατε οὖν, ἵνα καιροὺς αἰωνίους μετὰ χαρᾶς καὶ πάσης τερπνότητος δυνηθῆτε ἀπολαβεῖν. Ἐγὼ παρατίθημι ὑμᾶς τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ, ἥτις πιστεύω ὅτι ὑμᾶς ὀλοκλήρους πάσας καὶ ἀμωμήτους ἀποκαταστήσει μοι. Μὴ οὖν ἀπὸ τοῦ νῦν τὸ πρόσωπόν μου κατὰ σάρκα προσδοκῆσητε ἰδεῖν, ἀλλὰ τὴν προᾶξίν μου καὶ τὸν βίον μου ἐγκατοπτρίζεσθε». Καὶ τούτων λεχθέντων κατεφίλησεν πάσας, καὶ

15 κλαίουσας σφοδρῶς παρεμυθεῖτο. Ἀσπασάμεναί τε ἀλλήλας, ἢ τε Βασίλλα καὶ Εὐγενία, εὐχῆς γενομένης, ἀνεχώρησαν ἀπ' ἀλλήλων.

4. 1 ποῖαι C, ποῖα V || τούτου: *add.* αἱ V || ἅπερ P, ἄσπερ V || 2 μετὰ: *add.* προσκαιροῦ PV || 3 πρόσκαιρον γέλωτα PV || 3 Προσφεύγουσιν P || 3-4 ἐπιθυμίαν - κακά: φυγαδευτηρίου δίκη (δίκη V) ἄνθη (ἄνθει V) PV || 4-5 ἐπιμένοντας - ἐξαλείψωσιν: ἐπιμένοντας τῷ μαρασμῷ ἐξενέγκωσιν P, ἐμένοντας τὸν πικρασμῶν ἐξενέγκωσιν V || 5 Πseudονται - ὑπισχνούμεναι: καὶ ψεύδονται ἐπ' ἀμεριμνία P, ψευδῶνται ἀμεριμνήαν V || 5 ἐν - καιρῷ: τοῦ παρόντος βίου P, τοῦ παρερχομένου καιροῦ V || 6 παραδώσωσιν *corr.*: παραδώσουσιν C, παραδοθῶσιν PV || ἀγαπητοί C, ἀγαπητά V || 7 ἕως - νῦν: *post* ἐδράματε *transp.* P || 8 ὅτε: τότε C || 9 ἐνήρξάμεθα P || τοῦ - πρόσκαιρος: *om.* P || 8-9 βέλτιον - μίσους: βλέπετε ὅτι ὄν νυνὶ κερὸς πρόσκερος ἐστὶν καὶ ὄν ἥρξασθε ἐκπληρώσετε V || 10 ὑπενέγκατε: ὑπομείνατε P || καιροὺς αἰωνίους: *post* χαρᾶς *transp.* P || 11 δύνητε P || Ἐγὼ: *add.* δὲ P, *add.* γὰρ V || παρατίθεμαι P, παρατήθη V || 11-12 ἥτις - μοι: πιστεύω γὰρ ὅτι πάσας ὑμᾶς ὀλοκλήρους καὶ ἀμωμήτους ἀποκαταστήσει μοι P, Ἐν<νο>ῶ ὅτι ὑμᾶς ὀλοκλήρους καὶ ἀμώμους πάσας ἀποκαταστήσει μοι C || 13 κατὰ - ἰδεῖν: ἐν σαρκὶ δωκῆσεται ἡδὴν V || ἀλλὰ: *add.* καὶ V || 14 ἐνοπτρίζεσθαι P, κατοπτρίζεσθαι V || 15 κλαίουσαι P, κλέουσα V || σφόδρα PV || τε ἀλλήλας: ἀλλήλας P,

δὲ ἀλλήλους *V* || καὶ: *add.* ἢ *PV* || 15 εὐχῆς γεναμένης *P*, καὶ εὐχῆς γεναμένης *V* || 15
ἀπαλήλοις *V*

5. Καὶ ἰδοὺ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀπελθοῦσα μία τῶν παιδισκῶν πρὸς Πομπήϊον τὸν
 νυμφίον Βασίλλης εἶπεν· «Ὅτι μὲν νύμφην, τὴν δέσποιναν ἡμῶν Βασίλλαν,
 οἶδαμεν παρὰ τοῦ βασιλέως ἐπιτραπεῖσάν σοι γενέσθαι ἤδη ἑξαετῆ χρόνον καὶ
 5 αὐτὴν εἰς γυναῖκα. Ἀλλὰ γίνωσκε τὸν πάτρωνα αὐτῆς Ἐλενον χριστιανὸν εἶναι
 καὶ ταύτην ὑπὸ Εὐγενίας χριστιανὴν γεγονέναι, ἵνα σὲ μὴ γήμη. Καὶ γὰρ δύο
 εὐνούχους, τὸν Πρωτᾶν καὶ Ἰάκινθον, ἐν ὑποκρίσει δῶρον προσήνεγκεν αὐτῇ,
 οὓσπερ ἐκείνη ὡς δεσπότης σέβεται, καὶ καθεκάστην ἡμέραν τοὺς πόδας αὐτῶν,
 ὡς Θεῶν ἀθανάτων, καταφιλεῖ· καὶ γὰρ τῆς μαγικῆς τέχνης αὐτοὶ εἰσιν
 10 αὐθένται, ἦνπερ καὶ οἱ χριστιανοὶ χρῶνται».

5. 1 τῇ: *add. in marg. sinist. C* || αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ *PV* || παιδισκῶν: *add. τῆς Βασίλλης P* || 1-2
 πρὸς - Βασίλλης: πρὸς Πόμπιον τὸν νυμφίον τῆς Βασίλλης *P*, πρὸς πεμπῶης τὸ νυμφίον
 τῆς Βασίλλης *V* || 2 Ὅτι - νύμφην: τὴν μὲν νύμφην σου *P* || 3 οἶδαμεν: *post* χρόνον *transp.*
P || 3 γενέσθαι: *om. PV* || ἑξαετῆς χρόνος *P*, ἑξαετοῦς χρόνους *V* || 4 ἕως - νῦν: *om. C* || 5
 εἰς: σεαυτῶ *P* || πάτρωνα...εἶναι: πατρῶον...ὄντα *P*, πατρόον...Ἐλενος...εἶναι *V* || 6 καὶ
 ταύτην: ὁμοίως δὲ καὶ αὐτὴν ταύτην *P* || 6 γεγονέναι χριστιανὴν *P*, γεγωνένη χριστιανὴ
V || σὲ - γήμη: μὴ σὲ γήμη (γείμε *V*) *PV* || γὰρ: *add. καὶ PV* || 7 τὸν: *om. P* || Ἰάκινθον *V*
 || 8 ἐκείνη: *add. δεξαμένη P* || δεσπότης: δεσπότες, *add. ἐαυτῆς V* || 8 καὶ: *fenestra septem*
linearum || τοὺς - αὐτῶν: *post* καταφιλεῖ *transp. P* || 9 ἀθανάτων: ἀχράντων *P* || τέχνης:
add. αὐτῶν P || 9-10 αὐτοὶ - αὐθένται: οὗτοι αὐθένται τυγχάνουσιν *P*, αὐτοὶ ἡσὶν
 αὐθέντες *V* || 10 ἦνπερ: *om. P* || ἦνπερ - χρῶνται: *om. V* || χρῶνται: ἄρχουσιν *P*

6. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Πομπήϊος, τρέχει παραχρῆμα πρὸς Ἐλενον τὸν πάτρωνα αὐτῆς, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦν καὶ τροφεὺς καὶ ἐπίτροπος αὐτῆς, καὶ λέγει αὐτῷ· «Μεταξὺ τούτων τῶν τριῶν ἡμερῶν τοὺς γάμους μου ἐπιτελέσαι ἐτύπωσα, ὅθεν ποίησόν με ἰδεῖν τὴν νύμφην μου, ἦνπερ μοι καὶ οἱ θειότατοι βασιλεῖς ἐπέτρεψαν
 5 λαβεῖν εἰς γυναῖκα». Τούτων τῶν λόγων ἐπακούσας ὁ Ἐλενος συνέγνω προδοσίαν γεγονέναι τοῦ πράγματος καὶ φησιν πρὸς Πομπήϊον· «Ἐγώ, ἕως οὗ τὰ ἔτη τῆς νεότητος αὐτῆς ἐνέστηκαν, ἐφρόντιζον περὶ αὐτῆς μεμνημένος τῆς φιλίας τοῦ πατρὸς αὐτῆς· νῦν δὲ ἀφ’ οὗ ἤρξατο τῆς ἰδίας γνώμης γίνεσθαι, παρεχώρησα αὐτῇ, ὃ βούλεται ποιεῖν. Εἰ οὖν ἐπιθυμεῖς αὐτὴν ἰδεῖν, ἐν τῇ αὐτῆς
 10 γνώμῃ κεῖται καὶ οὐκ ἐν τῇ ἐμῇ ἐπιτροπῇ».

6.1 Πομπήϊος (Πόμπιος V): *add.* καὶ θυμοῦ πλησθεῖς P || τρέχει – Ἐλενον: τρέχει πρὸς Ἐλενον P, παρὰ χρῆμα τρέχη πρὸς τὸν Ἐλενον V || πατροῖον P, πατρῶων V || 2 ἐπειδὴ - αὐτῆς: ἐπειδὴ αὐτὸς ἦν ὁ τροφεὺς αὐτῆς καὶ ἐπίτροπος P, ἐπιδεῖ καὶ αὐτὸς τροφεὺς ἦν καὶ ἐπίτροπος V || 3 τῶν τριῶν ἡμερῶν τούτων P, τῶν τριῶν τοῦτων ἡμερῶν V || μου: *om.* P || 4 μοι: *post* ἐπέτρεψαν *transp.* PV || 5 Τούτων - ἐπακούσας: τούτων ἀκούσας τῶν λόγων P, ἀκούσας δὲ V || ὁ: *om.* V || 6 φησιν - Πομπήϊον: ἔφη πρὸς αὐτόν V || Ἐγώ: *add. in marg. sinist.* C, *om.* PV || 6-7 ἕως οὗ - ἐνέστηκαν: ἐνῶσου (ἕωσου V) τὰ ἔτη (ἔτι V) τῆς νηπιότητος ἐπεστήκεισαν (ἐστίκασιν V) PV || 7 ἐφρόντιζα (*add.* ὑπὲρ V) αὐτῆς PV || 7-8 μεμνημένος - αὐτῆς: ἕνεκεν τῆς διαθέσεως τῆς πρὸς τὸν πατέρα αὐτῆς καὶ ἕνεκεν τῆς ἀνατροφῆς ἧσπερ ἀνέθρεψα αὐτὴν P, ἕνεκεν τῆς διαθέσεως τοῦ πατρὸς αὐτῆς καὶ ἕνεκεν τῆς ἀνατροφῆς αὐτῆς, ἧσπερ καὶ ἀνεθρεψάμην V || 8 νῦν δὲ - ἤρξατο: ἀφ’ οὗ δὲ ἤρξατο C, νῦν δὲ ἀφήρξατο V || γίνεσθαι: εἶναι V || 9 παρεχώρησα - ποιεῖν: ἐν τῇ ἰδία ἐξουσίᾳ ὡς βούλεται V || αὐτῇ: αὐτὴν P || οὖν: *om.* V || 10 κεῖται: ἐστὶν V || καὶ οὐκ: οὐχ V

7. Ταῦτα ἀκούσας ἐκεῖνος καὶ ὑπερζέσας τῷ θυμῷ, ἀπελθὼν εἰς τὸν οἶκον τῆς Βασίλλης ἐκέλευσεν τῷ θυρωρῷ μηνύειν τῇ Βασίλλῃ ἐστάναι τὸν Πομπήϊον πρὸ τοῦ πυλῶνος· ᾧτινι ταῦτα ἐμηνύθη παρ’ αὐτῆς· «Οὐδενὸς τοιούτου πράγματος ἔνεκα ὄρᾶν με γίνωσκε τὸ καθόλου οὔτε προσαγορεύειν σε. Ἐγὼ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν

5 τῷ Χριστῷ Ἰησοῦ νενύμφευμαι». Ἀκούσας οὖν ταῦτα καὶ παρ’ αὐτῆς ὁ Πομπήϊος καὶ σφόδρα ἐκκαυθεὶς τῷ θυμῷ, σκεψάμενος μετὰ πάσης σχεδὸν τῆς συγκλήτου, πορευθεὶς ὑποστρώννυσιν ἑαυτὸν τῷ βασιλεῖ ἔμπροσθεν αὐτοῦ κράζων καὶ λέγων· «Συνέλθατε τοῖς Ῥωμαίων νόμοις θειότατοι βασιλεῖς καὶ τοὺς θεούς, οὓς ἤγαγεν Εὐγενία μεθ’ ἑαυτῆς ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐρχομένη ἐκ μέσου τῆς πόλεως

10 ταύτης ποιήσατε. Ἐκπαλαὶ γὰρ οἱ χριστιανοὶ οὗτοι τοῖς δημοσίοις ἐναντίοι εἰσίν, οἱ καὶ καταγελῶσιν τῶν θειοτάτων νόμων ὑμῶν καὶ τῶν θεσπισμάτων, καὶ τῶν αὐτοκρατόρων θεῶν ἡμῶν ὡς ματαίων εἰδώλων καταπτύουσιν, καὶ τὰ νόμιμα αὐτῶν βδελύσσονται. Ἀποχωρίζουσι δὲ τῶν συζυγίων τὴν χάριν καὶ τὰς νυμφευομένας παρθέτους πρὸς ἑαυτοὺς ἔλκουσιν· καὶ λέγουσιν ἄνομον εἶναι,

15 ἔαν νύμφη τὸν ἴδιον νυμφίον ἀπολάβῃ. Τί ποιοῦμεν λοιπὸν εὐσεβέστατοι βασιλεῖς; Εὐρέθησαν θεοί, οἱ γεννηθῆναι ἀνθρώπους κωλύοντες; Καὶ τίνες δύνανται βοηθεῖν, ἔαν μὴ γεννηθῶσιν ἄνθρωποι; Τίτι δύναται ὁ βασιλεὺς ἐπιτάξαι; Ποῦ ἢ κατάστασις τῶν Ῥωμαίων ἢ ἡ γενναία ἐν πολέμοις μάχῃ; Καὶ μετὰ τίνων τὰς νικητηρίους ὑμῶν δεξιὰς ἐκπέμψαντες τῶν ἐναντίων τοὺς

20 αὐχένας κατακάμψητε, εἶγε ἀπὸ τοῦ νῦν γυναικῶν χρῆσασθαι κωλύετε, εἶγε τῶν νυμφῶν ἡμῶν στερούμεθα καὶ σιωπῶμεν;» Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια ἀποφθεγγομένου Πομπηῖου, ὅλη ἡ σύγκλητος μετὰ οἰκτροτάτης φωνῆς κατεμέμφετο ταῦτα τὰ πράγματα.

7.1 ἀκούσας δὲ ταῦτα PV || ἐκεῖνος καί: om. V || ὑπερζέσας - θυμῷ: σφόδρα ἤρξατο πυρούσθαι V || 1-2 ἀπελθὼν - Βασίλλης: καὶ ἀπελθὼν ἐν τῇ οἰκίᾳ Βασίλλης V || 2 τὸν θυρωρὸν ἀναγγεῖλαι V || τῇ Βασίλλῃ: τῇ Βασιλῇ P, om. V || ἰστᾶναι P || τὸν: om. V || Πόμπιον V || 2-3 πρὸ - πυλῶνος: om. V || 3 πυλῶνος: add. ἰδεῖν σε θέλοντα P || ᾧτινι - αὐτῆς: καὶ ταῦτα ἐμηνύθη αὐτῷ παρὰ τῆς Βασίλλης P, ὅτι μὴ ἐδηλῶθη ταῦτα περὶ τῆς Βασίλλης V || τοιούτου: τοῖνον P, om. V || 4 ἔνεκα - καθόλου em.: ἔνεκα ὄρᾶν με γίνωσκέτω καθόλου C, ἔνεκα ὄρᾶν με καθόλου γίνωσκε P, ἔνεκα τὸ καθόλου ὄρᾶν με γίνωσκε V || 4 οὔτε - σε: οὐδὲ προσαγορεύειν P, οὔτε πρὸς ἀγωρεύειν V || 4-5 Ἐγὼ - νενύμφευμαι: om. V || 5 τῷ: om. P || Ἀκούσας - Πομπηῖος: ταῦτα ἀκούσας ὁ Πομπηῖος P,

τότε ἀκούσας Πόμπιος V || 6 καί: *om.* PV || σφόδρα - θυμῶ: ἐταράχθη σφόδρα PV || σκεψάμενος - συγκλήτου: καὶ σκέπει σχεδὸν πάσης τῆς συγκλήτου γενόμενος P, καὶ πάντας σχεδῶν τὴν συγκλίτου σκέψη V || 7-8 πορευθεὶς - λέγων: πορευθεὶς ῥίπτει ἑαυτὸν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως φάσκων P, προστρώνουσιν ἑαυτὸν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως φάσκων V || 8 τοῖς - νόμοις: τοῖς Ῥωμαίοις ὑμῶν PV || θεοῦς: *add.* τοὺς νέους PV || οὕσπερ PV || 9 ἤγαγεν - ἑαυτῆς: ἡ Εὐγενία μεθ ἑαυτῆς ἤγαγεν V || ἐκ μέσου: ἀπὸ PV || 10 ποιήσατε: ἀφωρίσατε (ἀφορήσατε V) P || γὰρ: *om.* V || οὗτοι οἱ χριστιανοὶ V || 11 οἷ - καταγελῶσιν: οἵτινες καταγγέλλουσιν PV || 11 τῶν¹ - θεσπισμάτων: τῶν θειοτάτων ὑμῶν νόμων καὶ τῶν θεσπισμάτων P, τὸν θειότατον νόμον ὑμῶν τα θεσπίσματα V || 11-12 τῶν - θεῶν: τοὺς παντοκράτορας θεοὺς PV || 12-13 καὶ - βδελύσσονται: *om.* P || 13 αὐτῶν βδελύσσονται: αὐτὸν κατὰ πατοῦσιν V || δέ: γὰρ P || 13-14 τὰς - ἔλκουσιν: νυμφευομένας παρθένους πρὸς ἑαυτοὺς συνάπτουσιν P, νυμφευομένας ἑαυτοὺς συνάπτουσιν V || 15 νύμφην V || ἀπολάβη: λάβη P, λάβει V || λοιπὸν: *om.* PV || 16 οἷ - κωλύοντες: οἵτινες γενναῖοι ἀνθρώπους κωλύουσιν P, οἵτινες ἀνθρώποις ευρεθῆναι κωλάσεσιν V || 16-17 Καὶ - βοηθεῖν: καὶ τίνι λοιπὸν δυνατὸν βοηθῆσαι P, καὶ τίνι ταῦτα δύναται βοήθῆσαι V || 17 Τίνι: *add.* δὲ P || δύνητε V || 18 Ποῦ - κατάστασις: ἡ κατάστασις P, εἰ ἀποκατάστασις, *add.* ἦν δυνάμαϊως *in marg. sinis. cum sigl.* V || ἡ - μάχη: ἡ ζῶσα μάχη PV || Καὶ: *om.* P || 19 πέμψαντες P || 19-20 τίνων - κατακάμψητε: τίνων τὰς νικίτριας ὑμῶν (*a. corr.* ἡμῶν, *add.* -ῦ- s. l.) δεξιὰς τῶν ἐναντίων πολεμῶν τοὺς ἀυχένας κάμψα(*add.* -ε- s. l.)τε V || 19 εἶγε: ἡ V || 19-20 χρήσις κωλύοιτο P, χρήσεις κολύεται V || 20 εἶγε: ἡ V || 20-21 τῶν νυμφῶν...σιωπῶμεν: τῶ νυμφῶν...σιωποῦμεν V || 22 ἀποφθεγγόμενου τοῦ Πομπηίου P, ἐν τῷ ἀπόφθέγγεσθαι αὐτὸν V || 22-23 ὅλη - πράγματα: καὶ ταῦτα μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου μετὰ και οικτροτάτης φωνῆς μεμφωμένων V || 23 ταῦτα τὰ πράγματα (ῥήματα P): *om.* V

8. Τότε προσέταξε Γαλ<λι>ήνος ὁ αὐγουστος, ἵνα τὸν νυμφίον αὐτῆς ἡ Βασίλλα λάβῃ· «Εἰ δὲ τοῦτο μὴ ποιήσῃ, ξίφει», φησίν, «ἀναιρεθήτω», τὴν δὲ Εὐγενίαν ἢ ἐπιθῦσαι τοῖς Θεοῖς ἢ ὠμοτάτως ἀπολέσθαι. Καὶ πάλιν προσέταξεν, ὥστε, ἐάν τις ἀποκρύψῃ χριστιανὸν παρ’ ἑαυτῶ, κολάσει ὑποβληθῆναι. Εὐθέως οὖν
 5 **μεθωδεύετο** Βασίλλα ἵνα γήμῃ τὸν Πομπήϊον. Ἀναγκαζομένη δὲ οὐκ ἐπένευεν, ἀλλ’ ἀπεκρίθη λέγουσα· «Ἐγὼ τὸν βασιλέα τῶν βασιλευόντων ἔχω νυμφίον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ εἰπούσης αὐτῆς ταῦτα, ξίφει ἀνηρέθη. Παρευθὺς δὲ κατεσχέθησαν ὁ Πρωτᾶς καὶ ὁ Ἰάκινθος καὶ ἔλκονται πρὸς τὸν βωμὸν τοῦ ἐπιθῦσαι. Ποιησάντων δὲ αὐτῶν
 10 εὐχήν, τὸ εἶδωλον τοῦ Διός, ὡς ἠνάγκαζον αὐτοὺς τοῦ θῦσαι, ἔπεσεν παρὰ τοὺς πόδας αὐτῶν· καὶ ἐγενήθη ὡσεὶ ψάμμος λεπτή, ὡς μὴ φανῆναί τι αὐτοῦ.

8. 1 Τότε: *om.* V || Γαλλιῆνος *corr.*: Γαληνός CPV || 1-2 λάβῃ ἢ Βασίλλα P || 2 εἰ - ποιήσῃ: ἢ τοῦτο μὴ ποιήσῃ V || ξίφει ἀναιρεθεῖ P, ξίφη αὐτὴν ἀνεραιθῆναι V || ἢ: *om.* PV || 3 πάλιν προσέταξεν: ἔδωκεν ἐξουσίαν V || ὥστε: ἵνα P || 3-4 ἐάν - ἑαυτῶ: ἐάν τις ἀποκρύψῃ παρ’ ἑαυτῶ χριστιανὸν P, ἐάν τις χριστιανὸν παρ’ ἑαυτῶ ἀποκρύψῃ V || 4 κολάσει ὑποπίπτειν P, κολάση ὑποβλήσθαι V || 4-5 Εὐθέως - Βασίλλα: *post* μεθωδεύετο *add.* ἢ P, μεθωδεύεται τοίνυν ἢ Βασίλλα V || 5 ἵνα - Πομπήϊον: ἵνα τὸν νυμφίον αὐτῆς (ἐαυτῆς, *add.* Πόμπιον V) λάβῃ PV || ἀναγκαζομένη - ἐπένευεν: ἢ δὲ οὐκ ἐπένευεν P, *om.* V || 6 ἀλλ’ (ἀλλὰ C): ἢ δὲ V || Ἐγὼ: *om.* V || ἔχω νυμφίον: τὸν νυμφίον V || 6-7 ὅς - οὐρανοῖς: ὅστις ἐστὶν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς P, ὡστίς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, *add.* αὐτὸν ποθῶ αὐτὸν καὶ ἀγαπῶ V || 7-8 Καὶ - ἀνηρέθη: ταῦτα αὐτῆς οὕτως εἰπούσης πάραυτα ἀνερῆθη τὸ ξίφη V || 8-9 παρευθὺς δὲ κατεσχέθη Πρωτᾶς καὶ Ἰάκινθος P, κατεσχέθησαν δὲ παρευθὺς Πρωτᾶς καὶ Ἰάκινθος V || 9 ἔλκονται - βωμὸν: εἴλκοντο πρὸς τὸν ναὸν P, [...] πρὸς τὸν ναὸν V || Ποιησάντων δὲ: καὶ ποιησάντων PV || 10 ὡς - θῦσαι: πρὸς ὃ ἠναγκάζοντο ἐπιθῦσαι P, πρὸς το θυσαι [+13] ...οντων V || 10-11 παρὰ - αὐτῶν: *om.* V || 11 ἐγενήθη - λεπτή: τοσοῦτον ἐλεπτύνθη P, ἐλεπτύνθη V || ὡς - αὐτοῦ P: *om.* C, ὥστε μὴ φανῆναι V

9. Νικήτιος οὖν ὁ ἑπαρχος τῆς Ῥώμης ἀκούσας τὰ γινόμενα μαγείαις ταῦτα
 γεγενῆσθαι ἔλεγεν καὶ οὐ τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει λεπτυνθῆναι τὸ εἶδωλον. Κελεύει
 οὖν ἀποκεφαλισθῆναι αὐτούς καὶ μεταστειλόμενος τὴν ἀγίαν Εὐγενίαν ἤρξατο,
 ὡς περὶ μαγικῶν τεχνῶν, πρὸς αὐτὴν τὴν ἐπερώτησιν ποιεῖσθαι. Ἡ δὲ μετὰ
 5 πολλῆς καταστάσεως ἀνοίξασα τὸ στόμα εἶπεν· «Συγκατατίθημί σοι, ὅτι ἡ τέχνη
 ἡμῶν ἰσχυροτέρα τῆς μαγικῆς ἐστίν. Καὶ γὰρ ὁ διδάσκαλος ἡμῶν ἔχει πατέρα ἄνευ
 μητρὸς καὶ μητέρα ἄνευ πατρός· καὶ οὕτως ἐγέννησεν αὐτὸν ὁ πατήρ, ὥστε
 καθόλου μὴ ἐγνωκέναι γυναῖκα. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ μήτηρ ἐγέννησεν αὐτὸν τὸ
 σύνολον μὴ εἰδυῖα ἄνδρα. Οὕτως οὖν ὁ Υἱὸς ἔχει γυναῖκα παρθένον, ἣτις αὐτῶ
 10 γεννᾷ υἱούς, καὶ ἤδη μὲν ἀναριθμήτους αὐτῶ υἱούς ἐγέννησεν. Καὶ καθεκάστην
 ἡμέραν τὸ σῶμα αὐτοῦ μετὰ τοῦ σώματος αὐτῆς ἀναστρέφεται καὶ τὰ φιλήματα
 αὐτοῦ περὶ αὐτὴν κεκόλληται· κἄν δε ἐν τῷ πόθῳ ἀλλήλων πάντοτε
 προσδέδενται, τοσαύτη ἀφθαρσία συνεστήκασιν, ὡς πᾶσαν παρθενίαν καὶ
 πᾶσαν ἀγνείαν ἐκ τῆς συζυγίας αὐτῶν ἀνατεῖλαι».

°Cf. Jo. Damasc., *Contra Jacobitas*, 79.4-7

9.1 Νικήτιος οὖν: ὁ δὲ Νικήτιος P || Νικήτιος - Ῥώμης: om. V || ἀκούσας - γινόμενα: ταῦτα
 ἀκούσας P, om. V || 1-2 μαγείαις - εἶδωλον: οὐ τῇ θεῖα δυνάμει ἀλλὰ τῇ μαγικῇ τέχνῃ
 ἐπέγραφεν P, ὥστε λέγειν πάντα. ὅτι οὐχὶ θεῖα δυνάμει τοῦτω γεγωνέναι, ἀλλὰ τῇ
 μαγικῇ αὐτῶν τέχνῃ τοῦτο ἐπιγραφέν V || 2-3 Κελεύει - αὐτούς: καὶ κελεύει αὐτούς
 ἀποκεφαλισθῆναι P, ἐκέλευσεν δὲ αὐτούς ἀποκεφαλισθῆναι, add. νικήτιος ὁ ἑπαρχος τῆς
 Ῥώμης V || 3 καὶ: ὥστος V || ἀγίαν: μακαρίαν PV || 3-4 ἤρξατο...τὴν ἐπερώτησιν
 ποιεῖσθαι: ἤρξατο...διαλέγεσθαι P, ἠρώτα αὐτὴν περὶ τὴν μαγικὴν τέχνην V || 4 Ἡ δὲ: ἡ
 οὖν μακαρία Εὐγενία P || 5 στόμα: add. αὐτῆς P || συγκατατίθεμαί P, σὺν κατὰ τοίθημοι
 V || 6 μαγικῆς: μαγείας P || 7 ante καί: add. ὥστε V || 7-8 ὥστε - γυναῖκα: ὡς παντελῶς
 (ὥστε πάντι V) μὴ ἐπε(ἐπι-V)γνωκέναι γυναῖκα PV || 8-9 Ὡσαύτως - ἄνδρα: καὶ (om. V)
 οὕτως αὐτὸν ἔτεκεν (ἐγέννησεν V) ἡ μήτηρ ὡς τὸ (ὥστε V) καθόλου μὴ ἐπεγνωκέναι
 (ἐγνωκέναι V) ἄνδρα PV || 9 ὁ Υἱός: om. V || αὐτῶ: add. καθημέραν V || 10 υἱούς γεννᾷ V
 || καὶ ἤδη - ἐγέννησεν: ἀναριθμήτους P, καὶ ἤδη ἀναριθμήτους υἱούς αὐτὸ ἐγέννησεν V ||
 καί: om. P || 11 αὐτοῦ: ἑαυτοῦ V || ἀναστρέφεται: ἀναμίγνυται P, συσμήγουσα V || καί:
 om. V || 12 αὐτὴν κεκόλληται: αὐτὴν συνήπται P, αὐτὸν συνίπται V || κἄν δε: καὶ P, om.
 V || 13 προσδέδενται: καὶ προσμένουσιν P, καὶ ἐπιμένουσιν V || τὸσαύτην ἀφθαρσίαν V

|| 13-14 ὡς...ἀγνεΐαν: ὥστε...ἀγνεΐαν *P*, ἵνα πάσα ἡ παρθενία, καὶ πάσα ἡ ἀγνία *V* || 14
συζυγίας - ἀνατεΐλαι: αὐτῶν (-ῆς *V*) συζυγίας ἀνατεΐλαι (-τέλλη *V*) *PV*

10. Ἀκούων δὲ τῶν λόγων τούτων ὁ ἑπαρχος ἐξίστατο καὶ ἠπόρει, μὴ εἰδῶς τί ἀποκρίνεσθαι αὐτῇ πρὸς ταῦτα, ἅμα δὲ καὶ φοβούμενος, μὴ εἰς τὸν βασιλέα ἔλθῃ, ὅτι ἠδέως αὐτῆς ἤκουσεν, καὶ ὑπὲρ τούτου κινδυνεύσει. Ἐκέλευσεν ἀχθῆναι αὐτὴν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος καὶ ἐπέταξεν τὸν σπεκουλάτορα στήκειν πλησίον αὐτῆς καὶ ἐπαπειλῆσθαι αὐτῇ λέγοντα· «Ἐξαγόρασόν σου τὴν ζωὴν καὶ τὸ γένος Εὐγενία καὶ ἐπίθυσον τῇ θεᾷ Ἀρτέμιδι». Τότε ἡ μακαρία Εὐγενία ἐκτείνασα τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· «Ὁ Θεός, ὁ τῆς καρδίας μου τὰ κρύφια γινώσκων^d, ὁ τὴν παρθενίαν μου ὀλόκληρον ἐν τῷ σῶ πόθῳ φυλάξας, τῷ Υἱῷ σου, Κυρίῳ δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, κοινωνὸν με γενέσθαι καταξιώσας σὴ χάριτι καὶ σῶ ἐλέει, τὸ πνεῦμα ἐνοικῆσαί σου τὸ ἅγιον ἐν ἐμοὶ ποιήσας διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας^e. σὲ δυσωπῶ αὐτό· συμπαρέστω μοι καὶ νῦν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ ὀνόματός σου, ὅπως ἂν αἰσχυρθῶσιν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς, οἱ ἐγκαυχώμενοι ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν^f». Καὶ ἐν τῷ εὐχεσθαι αὐτὴν ταῦτα, γίνεται σεισμὸς ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ καὶ τοῦ ναοῦ τὰ θεμέλια ἐσειέθησαν· καὶ ἔπεσεν ὁ ναὸς σὺν τῷ ἀγάλματι καὶ οὐκ ἀπέμεινεν ἄπτωτόν τι, εἰ μὴ ὁ βωμός, ὁ πρὸ τοῦ ναοῦ, οὗ ἔμπροσθεν εἰστήκει ἡ μακαρία Εὐγενία. Ἐγένετο δὲ ταῦτα ἐνώπιον πάντων παραγενομένων θεάσασθαι τὸν ἀγῶνα τῆς μάρτυρος τοῦ Χριστοῦ.

^d Cf. Ps. 43.22 ^e Tit. 3.5 ^f Ps. 96.7

10. 1 Ἀκούων - ἐξίστατο: ἀκούων (-ον V) δὲ (om. V) ταῦτα Νικήτιος ὁ ἑπαρχος ἐξίστατο (ἐξέστη V) PV || καὶ: om. P || 1-2 ἠπόρει - φοβούμενος: om. PV || 2-3 μὴ - ἔλθῃ: ἵνα δὲ (om. V) μὴ πρὸς (ἐπὶ V) τὸν βασιλέα φημισθῇ (διὰ φημισθῆ V) PV || 3 ἤκουεν P || καὶ - κινδυνεύσει: om. PV || 4 ἀχθῆναι αὐτὴν: αὐτὴν προσελθεῖν P, αὐτὴν προσάχθῆναι V || πρὸς τὸν ναὸν PV || 5 στήκειν: post αὐτῆς transp. P || καὶ - λέγοντα: καὶ τὸν σπεκουλάτορα ἐπάπηλῆσθαι αὐτῇ λέγοντα V || σου: post ζωὴν transp. V || τὸ γένο σου V || καί: om. V || 6 Ἀρτέμιδι: add. καὶ μὴ ἀπόλεσαι ὑπὸ τὸν βασάνον τὸν πολλῶν τὸν σὲ μενουσῶν V || 7 εἰς - οὐρανόν: om. PV || εἶπεν: ἤρξατο εὐχεσθαι καὶ λέγειν οὕτως (om. οὕτως V) PV || 8 τὰ κρύφια γινώσκων (γινώσκο -add. ω s.l.- ν V) CV: τα κρυπτά γινώσκων P || ὀλόκληρον - φυλάξας: om. ὀλόκληρον P, ὀλόκληρον φυλάξας ἐν τῷ πόθῳ σου V || 9 ante τῷ υἱῷ: add. ὁ P || 8-9 τῷ υἱῷ - ἐλέει: ὁ τῷ υἱῷ σου τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ καταξιώσας με κοινωνὸν γενέσθαι V || 9 με: om. P || 10 τὸ πνεῦμα - ποιήσας: ὁ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σου (om. V, add. ἐν V) ἐμοὶ βασιλεῦσαι ποιήσας PV || 10-11 διὰ τοῦ - αὐτό:

om. PV || και: om. V || 12 όμολογία: εν τή όμιλία V || αν: om. PV || 12-13 τοίς γλυπτοίς: τώ ειδώλω τούτω P, τουτω το ειδολον V || 13 οί έγκαυχόμενοι – αυτών: και (add. οί V) έγκαυχόμενοι εν πασιν τοίς γλυπτοίς αυτών PV || 13-14 εϋχεσθαι - ταυτα: εν τώ ταυτα αυτήν (αυτή V) προσεύχεσθαι PV || 14 γίνεται: έγένετο PV || σεισμός: add. μέγας PV || αυτώ - τόπω: αυτώ το <add. secundum το- s. l.> -πω V || και: add. ούτως (ούτω V) P || έσεισθησαν: κατεστράφησαν PV || και¹ - άγάλατι: μετά του ειδώλου PV || 15 και² - τι: ως μηδέν άλλο τι απομειναι P, ώστε μηδέν τι άλλω απόμεινεν V || 15-16 ει μη - Ευγενία: ει μη (ήμει, add. μόνον V) τον βωμόν τον όντα έμπροσθεν του ναού ένθα (ού έμπροσθεν V) ειστήκει ή μακαρία (αγία V) Ευγενία PV || 16-18 Έγένετο - Χριστού: om. P, ταυτα εν τη νίσω λικαονίας έγένετω ένώπιον πάντων τών έπακολουθώντων τών άγόνων τής αγίας Ευγενίας· τών αυτών τρόπων και ένταυθα· V

11. Γίνεται οὖν συνδρομή τῶν Ῥωμαίων πρὸς τὸν ἑπαρχον βοώντων διαφόροις φωναῖς· οἱ μὲν γὰρ ἀθῶον αὐτὴν ἔκραζον, οἱ δὲ μάγον αὐτὴν κατεβόων. Ὁ οὖν ἑπαρχος ἀπορῶν περὶ τούτου, ἀναφέρει τῷ βασιλεῖ τὰ γενόμενα. Προστάσει οὖν ὁ βασιλεὺς δεθεῖσαν αὐτὴν λίθῳ ῥιφῆναι εἰς τὸν Τίβεριν ποταμόν· καὶ τούτου
 5 γενομένου ὁ λίθος ἀπεσπάσθη. Ἡ δὲ μακαρία Εὐγενία καθεζομένη ἐπὶ τῷ ποταμίῳ ὕδατι οὕτως ἐφέρετο καὶ οἱ πιστεύσαντες τῷ Χριστῷ ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους αὐτὸν γεγονέναι μετὰ Εὐγενίας ἐν τῷ ποταμῷ, τὸν γενόμενον μετὰ Πέτρου ἐν τῇ θαλάσῃ, ὥστε μὴ καταποντισθῆναι.

11.1 Γίνετε V || συνδρομήν V || Ῥωμαίων: *add.* καὶ PV || πρὸς – βοώντων: *om.* PV || 1-2 διαφόροι φωναί P || οἱ μὲν - ἔκραζον: τῶν μὲν λεγόντων ἀθῶον αὐτὴν εἶναι PV || οἱ δὲ - κατεβόων: ἄλλων δὲ μάγον αὐτὴν καλούντων (ἀποκαλούντων V) PV || 2-3 Ὁ οὖν – τὰ γενόμενα: ἀναφέρονται (-εται V) ταῦτα τῷ ἐπάρχῳ καὶ ὁ ἑπαρχος ἀναφέρει (*om.* V) τῷ βασιλεῖ PV || 3-4 Προστάσει – δεθεῖσαν: καὶ προσέταξεν ὁ βασιλεὺς προσδεθεῖσαν P, ὁ δὲ βασιλεὺς προσέταξεν δεθήσαν V || 4 λίθῳ - ποταμόν: ἐν λίθῳ καὶ ριφῆναι ἐν τῷ ποταμῷ Τήβερι V || 4-5 καὶ - γενομένου: τούτων οὕτως (δὲ V) γινομένων PV || 5 μακαρία Εὐγενία: ἀγία P, ἀγία Εὐγενία V || 5-6 ἐπὶ - ὕδατι: ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ὕδατος C, ἐπὶ τῶν ὑδάτων P || 6 οὕτως ἐφέρετο: ἐπιφέρετο V || καὶ (*add.* πάντες V) οἱ πιστεύσαντες CV: καὶ πάντες οἱ πιστεύοντες P || 7 ἀλλήλους: ἑαυτοῦς V || μετὰ: *add.* τῆς ἀγίας PV || ποταμῷ: *add.* ἵνα μὴ καταποντησθεῖ V || 7-8 τὸν - (*add.* τοῦ P) Πέτρου CP: τὸ γενόμενον μετὰ τοῦ ἀγίου ἀποστόλου Πέτρου V || 8 καταποντίζεσθαι P, κατὰ ποντησθεῖναι V

12. Πάλιν οὖν ἐκεῖθεν ἀρθεῖσα ἡ μακαρία Εὐγενία εἰς τὰ θερμὰ τὰ λεγόμενα
 Σευηριανὰ ἐν τῇ καμίνῳ βάλλεται⁸. Παραχορῆμα δὲ ἐψυχράνθη ἡ κάμινος, ὡς καὶ
 τὴν ἐκπύρωσιν τῶν θερμῶν καταψυγῆναι καὶ τὴν ἀνθρακίαν ἀποτεφρωθῆναι.
 Οὕτως δὲ ἠφανίσθη τὰ ἐκεῖσε, ὡς μὴ ἀποκαταστῆναι αὐτὰ ἔτι. Μετὰ τοῦτο πάλιν
 5 βάλλεται εἰς φυλακὴν σκοτεινὴν καὶ ἐπὶ δέκα ἡμέρας κελεύει ὁ βασιλεὺς μηδένα
 τροφὴν εἰσενέγκαι καὶ φῶς τὸ καθόλου μὴ ὀρᾶν αὐτήν. Οὐρανόθεν δὲ φῶς
 ἔλ[λ]αμψεν ἐν τῇ φυλακῇ, ὥστε εἶναι αὐτήν ἐν χαρᾷ πολλῇ. Ἄγγελος γὰρ Κυρίου
 ἐπιφανεὶς αὐτῇ, ἔδωκεν αὐτῇ ἄρτον λευκὸν ὡς χιόνα ἀνεϊκάστον ἡδύτητος
 γεῦσιν ἔχοντα καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος· «Εὐγενία δέξαι τροφὴν τὴν
 10 ἀποσταλεῖσάν σοι παρὰ Κυρίου, ὃν ἠγάπησας ἐν πάσῃ τῇ προθέσει τῆς ἐννοίας
 σου, καὶ ταύτη τῇ ἡμέρᾳ προσδέξεταιί σε ἐν τοῖς οὐρανοῖς»· καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ
 ἄγγελος ἀνεχώρησεν ἀπ' αὐτῆς.

⁸ Cf. Dan. 3:22-23

12. 1 Πάλιν - ἀρθεῖσα: ἀρθεῖσα δὲ πάλιν ἐκεῖθεν *P*, πάλιν ἀρθήσα *V* || τὰ: *om.* *C* || 2
 σεβηριανὰ *C*, σεβηριανὰ *P*, σεβηρίαν *V* || βάλλεται: ἐβλήψη *P*, βάλεται *V* || Παραχορῆμα
 δὲ: καὶ (*add.* οὕτω *V*) παρὰ χορῆμα *PV* || 2-3 ὡς - καταψυγῆναι: ὥστε τῶν θερμῶν τὴν
 ἐκπύρωσιν καταψυχρανθῆναι *PV* || 3 καὶ - ἀποτεφρωθῆναι: *om.* *P*, καὶ πάσαν τὴν πυρὰν
 τῶν ξύλων εἰς οὐδὲν κατελθεῖν *V* || 4 οὕτως- ἐκεῖσε: καὶ οὕτως ἐχάωθη ὁ τόπος ἐκεῖνος *P*,
 οὕτω τοῖνυν ἐχάωθη τὰ πάντα *V* || ἀποκαταστῆναι (*add.* ἀπὸ- *in marg. dext. cum sigl.* *V*) -
 ἔτι: καταστάθῆναι ἔτι *P* || 4-5 Μετὰ - σκοτεινὴν: βάλλεται οὖν μετὰ ταῦτα ἐν τῇ φυλακῇ
 τῇ σκοτεινῇ *P*, βάλεται ἐν σκοτηνῇ φυλακῇ *V* || 5-6 κελεύει - εἰσενέγκαι: προσέταξεν
 μηδένα αὐτῇ τροφὴν προσενέγκαι *P*, προστάσσει μηδὲν αὐτὴν τροφὴν εἰσενέγκαι *V* || 6
 καὶ: *om.* *V* || αὐτήν: *om.* *PV* || 6-7 Οὐρανόθεν - πολλῇ: τοσοῦτον δὲ φῶς σκαίην αὐτῇ ὡς
 καὶ μετὰ τὸ ἐξελεθεῖν αὐτήν ὡς ἀκτίνα τινὰ μεῖναι ἐν τῇ φυλακῇ *P*, ἵνα μετὰ τὸ ἐξελεθεῖν
 τὴν ἀγίαν ὡς ἀκτίνας τινὰ πρὸς ἔχειν τὸ φῶς τοῦτο *V* || 7-9 Ἄγγελος - ἔχοντα: ἐφάνη γὰρ
 αὐτῇ ὁ σωτὴρ, οὗ καὶ παρὰ τῆς χειρὸς (*add.* αὐτοῦ *V*) ἐδέξατο ἄρτον (ἄρτωϊ *V*) τῷ εἶδει
 χιόνος λευκότερον καὶ ἀνεϊκάστου ἡδύτητος γεῦσιν (*add.* χάριν *V*) ἔχοντα *PV* || 9 ὁ
 ἄγγελος: *om.* *PV* || Εὐγενία: *post* τροφὴν *transp.* *P* || 9-10 τὴν - Κυρίου: ἀπὸ τῆς χειρὸς μου
 ἐγὼ γὰρ εἰμὶ ὁ σωτὴρ σου *PV* || 10-11 ὃν - σου: ὃν ἐξ ὅλης σου καρδίας ἠγάπησας *P*,
 ὄντινα τὴ προθέσει τῆς ἐννοίας σου ἠγάπησας καὶ ἀγαπᾶς *V* || 11 ταύτη - σε: ταύτην τὴν
 (*om.* *V*) ἡμέραν προσεὔξομαι (προσδέξωμέ *V*) σε *PV* || οὐρανοῖς: *add.* ἐν ἡ κατῆλθον ἐπὶ
 τῆς γῆς *PV* || 11-12 ὁ ἄγγελος: *om.* *PV* || 12 ἀπ' αὐτῆς: *om.* *PV* ||

13. Αὐτῇ δὲ τῇ γενεθλίῳ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπεστάλη μονομάχος, ὅστις αὐτὴν ἐν τῇ φυλακῇ οὖσαν ἀνείλεν. Συνεστάλη δὲ τὸ λείψανον αὐτῆς ὑπὸ τῶν συγγενῶν αὐτῆς καὶ ἀπετέθη οὐ μακρὰν τῆς πόλεως Ῥώμης ἐν τόπῳ λεγομένῳ ὁδὸς Ῥωμαία ἐν τῷ αὐτῆς κτήματι, ὅπου πολλῶν χριστιανῶν ἀναιρεθέντων αὐτὴ τὰ λείψανα ἔθαπτεν.

13.1 Αὐτῇ - ἡμέρα: αὐτὴ δὲ τὴν γενέθλια ἡμέρα V || ἡμῶν - Χριστοῦ: *om.* V || 2 ὅστις - ἀνείλεν: ὅς (ὅστις V) ἐν τῇ φυλακῇ οὖσαν (*om.*V) ἀνείλεν αὐτὴν PV || Συνεστάλη δὲ: καὶ συνεστάλη PV || 3 αὐτῆς: *add.* χριστιανῶν ὄντων αὐτῶν P, *add.* των χριστιανῶν V || τῆς - Ῥώμης: ἀπὸ τῆς Ῥώμης V || 3-4 ἐν - Ῥωμαία: *post* τόπῳ *add.* τῶν P, ἐν τόπῳ καλουμένῳ οὕτως ἢ ὁδὸς ρωμαία V || 4 ἐν τῷ κτήματι αὐτῆς P, ἐν τῇ αὐτῆς κτήματι V || 4-5 ὅπου - ἔθαπτεν: ἐνθα πολλῶν ἀναιρεθέντων αὐτὴ ἔθαπτεν ἀγίων τὰ λείψανα P, ὅπου πολλῶν ἀνερεθέντων χριστιανῶν αὐτὴ ἔθαπτεν τὰ λείψανα V

14. Κλαυδία δὲ τῇ μητρὶ αὐτῆς, ἐν τῷ κλαίειν αὐτὴν πολλὰ ἐν τῷ μνήματι, ἐφάνη αὐτῇ περὶ τὸ μεσονύκτιον ἡσυχάζουσα μετὰ πλήθους παρθένων καὶ εἶπεν· «Χαίρε Κλαυδία μήτηρ μου καὶ εὐφραίνου, ὅτι καὶ ἐμὲ εἰσήγαγεν ὁ Κύριος ἐν τῇ ἀγαλλιάσει τῶν δικαίων καὶ τὸν πατέρα μου ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν πατριαρχῶν^h· καὶ 5 σὲ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Κυριακῆς προσδέξεται ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὴν χαρὰν αὐτοῦ τὴν αἰώνιον. Προσπαράθου οὖν τοῖς υἱοῖς σου καὶ ἀδελφοῖς μου τοῦ φυλάξαι αὐτοὺς τὴν σφραγίδα τοῦ σταυροῦ, ὅπως καὶ αὐτοὶ γένωνται συμμέτοχοι ἡμῶν». Καὶ ἰδοὺ ὁμιλούσης αὐτῆς ἐγένετο δόξα ἀνείκαστος, ἦνπερ ὀφθαλμὸς οὐ δύναται ὑπενεγκεῖν. Ἄγγελοι γὰρ παρερχόμενοι ὕμνον ἔλεγον τῷ 10 Θεῷ ἀνεκδιγήτοις φωναῖς. Τοῦτο δὲ μόνον ἠκούετο νοούμενον· δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

^hCf. 2 Para. 26:12

14.1 ἡ μήτηρ αὐτῆς PV || πολλὰ: om. PV || ἐν – μνήματι: ἐπι τὸ μνημῆον V || μνήματι: add. αὐτῆς PV || 2 περὶ – ἡσυχάζουσα: τὸ μεσονύκτιον γρηγορούση καὶ ἡσυχάζουση P, γρηγορούση περὶ τὸ μεσωνύκτιον ἡσυχάζουσει V || ἡσυχάζουση: add. χρυσεμπάστω κυκλαδίω περιβεβλημένη P, χρυσενπαστον κύκλω ἐνδεδυμένη V || εἶπεν: add. αὐτῇ V || 3 Χαίροις C, Χαίρου V || Κλαυδία - μου: μήτηρ P, om. V || 4 πατριαρχῶν: add. κατέταξεν P || 5 ἐν - Κυριακῆς: τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ P || ὁ - Χριστὸς: om. PV || 6 χαρὰν: χάριν V || Προσπαράθου: Παρὰ Θεοῦ C || οὖν – μου: οὖν τοὺς υἱοὺς σου τοὺς ἀδελφούς μου P, τοῖ υἱοὶ σου τοῖς ἀδελφοῖς μου V || 7 αὐτοὺς: om. P || σφραγίδα: μερίδα V || 8 ἰδοὺ: ἔτι P || 8-9 ἦνπερ – ὑπενεγκεῖν: ὅπερ ὀφθαλμὸς μὴ δύνασ(add.-θαι s.l.) ὑπενέγκε V || 9 Ἄγγελοι – παρερχόμενοι: καὶ ἄγγελοι παραγενόμενοι (παρερχῶμενοι V) PV || ἔλεγεν C || 10 Τοῦτο – νοούμενον: Ταῦτα δὲ μόνον ἐνοεῖτο P, Τοῦτο μόνον ἐννοήτω V || 10 νοούμενον: add. ὅτιπερ τὸ ὄνομα (ὀνόματι V) τοῦ Κυρίου (τ. K. om. V) Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐν αὐτοῖς τοῖς (om. V) ὕμνοις ἀπεκρίναντο P || 11 δόξα - ἀμήν: δόξα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι· εἰς τοὺς αἰῶνας (τῶν αἰώνων V) ἀμήν PV

Ερμηνευτικά Σχόλια

Ο ακόλουθος σχολιασμός του βίου της αγίας Ευγενίας έχει γίνει βάσει του κειμένου της Α' παραλλαγής. Εν συνεχεία, θα προχωρήσουμε στη συμπλήρωση του σχολιασμού εξετάζοντας κάποια περαιτέρω στοιχεία που δίδονται στη Β' και Γ' παραλλαγή και είναι άξια σχολιασμού.

άγια: Άγιο θεωρείται καθετί που βρίσκεται σε σχέση με το Θεό, όπως οι άγγελοι, ή αφιερώνεται σε αυτόν, όπως πρόσωπα ή ημέρες. Στην Κ.Δ. ο όρος «άγιος» χαρακτηρίζει τους χριστιανούς. Εφόσον ο Θεός είναι άγιος, οφείλει και ο λαός του να γίνει άγιος. Για την επίτευξη της αγιότητας απαιτείται τόσο η τελετουργική καθαρότητα όσο και η ηθική συμπεριφορά. Στην Κ.Δ. όλα τα μέλη της Εκκλησίας ονομάζονται Άγιοι. Η Εκκλησία προτρέπει τους πιστούς να μιμηθούν εμπειρικά και δημιουργικά το φρόνημα και τη ζωή των αγίων, που είναι στην πραγματικότητα ένταξη στο αδιαίρετο σώμα της εκκλησίας. Σύμφωνα με τον άγιο Ρωμανό τον Μελωδό, είναι όλοι τους «τετρωμμένοι τῆς θείας ἀγάπης» (Π.Δ., *Ἄσμα Ἀσμάτων*, 2.5). Η Εκκλησία για να τιμήσει όλους τους αγίους -ως επί το πλείστον είναι άγνωστοι- θέσπισε τη γιορτή των Αγίων Πάντων (Δ. Γ. Τσάμης, *Αγιολογία*, Θεσσαλονίκη: Π. Πουρνάρας 1985, 43-45).

Μαρτύριον: Μαρτύριο ονομάζεται ο Βίος ενός αγίου ανθρώπου που θυσιάζει τη ζωή του για τη χριστιανική πίστη έχοντας υποστεί διάφορα μαρτύρια. Τα περισσότερα μαρτύρια τοποθετούνται στο χρονολογικό πλαίσιο της Ύστερης Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας κατά το 2^ο με 4^ο αιώνα. Με τον όρο αυτό δηλώνεται τόσο το ιερό μαρτύριο ενός αγίου όσο και η ιστορία του βίου του, και αποτελεί ιδιαίτερο είδος της αγιογραφίας (*ODB II, Martyrion*, 1308-1309). Για περαιτέρω σχετικά με τον όρο *μάρτυς* βλ. H. Delehaye, *Sanctus, Analecta Bollandiana* 28 (1909), 74-121. H Grégoire, *Les persécutions dans l'empire romain, Mémoires de l'Académie royale de Belgique* XLVI. I, 1951, 238-249. P. Peeters, *Les traduction orientales du mot «martyr»*, *Analecta Bollandiana* XXXIX (1921), 50-64. Ph. Jobert, «Les preuves dans les procès contre les chrétiens (Ier - IVe siècles)», στο *Revue historique de droit français et étranger* 54 (1976): 304-306. Bishop Kallistos of Diokleia, «What is a martyr», στο *Sobornost* 5 (1983): 7-18.

1

Βασιλεύοντος ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει Ῥώμῃ...: Κατά την Πρώιμη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία (1^{ος} – 3^{ος} αι.), η Ῥώμη αποκαλείτο η Μεγάλη Πόλη. Ήταν η πρωτεύουσα του κράτους, κατοικία του αυτοκράτορα, χώρος της Συγκλήτου, και το οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο της εποχής. Η κατάσταση αυτή υπονομεύθηκε από τις επιθέσεις των βαρβάρων και τις πολιτικές διαταραχές του 3^{ου} αιώνα που απαιτούσαν τη συχνή παρουσία του αυτοκράτορα στα σύνορα. Ο Μέγας Κωνσταντίνος ο Α΄ δημιούργησε έτσι την κατοικία του στο Μιλάνο το 312 και έπειτα ίδρυσε την Κωνσταντινούπολη το 324. Τότε η Ῥώμη ξεκίνησε να χάνει την αίγλη της και την ξεχωριστή της θέση. Για περαιτέρω βλ. *ODB III, Rome, 1808-1810*. Επίσης, **μεγάλη πόλη Ῥώμη** Πρβλ. *Concilium universale Chalcedonense anno 451*, (εκδ. Schwartz), 1.1,2.86.3.

Κομόδου: (Αυρήλιος Κόμοδος, Αντωνίνος). Διατηρήσαμε τη γραφή Κόμοδος καθώς παρουσιάζεται με συνέπεια στα χειρόγραφα. Υπήρξε Ρωμαίος Αυτοκράτορας που έζησε τον 2^ο αι. Ανήλθε στο αυτοκρατορικό αξίωμα το 180 και απεβίωσε το 192, καθώς εφονεύθη στα λουτρά. Υπήρξε τρομερός τύρρανος περιφρονώντας τους φιλοσόφους και τις σπουδές, και υποστηρίζοντας έντονα τα ανατολικά μυστήρια. Έδειξε ιδιαίτερο πάθος στους αγώνες του τσίρκου (*ΘΗΕ VII, Αυρήλιος Κόμοδος, Αντωνίνος, 766*).

ύπατία: (ύπατία ή ύπατεία, ή) είναι το αξίωμα ή η θέση του Υπάτου. Υπήρξε τιμητικός τίτλος από τον 6^ο αι. που στην πορεία έχασε την ισχύ του. Από τον 7^ο μέχρι τον 9^ο αι. υπάρχουν πλήθος σφραγίδων που φέρουν τον τίτλο αυτό. Στην πορεία ο Ύπατος παρουσιάζεται να υπηρετεί ως Στρατηγός, ως Σπαθάριος, ενώ στον 10^ο αι. ως δικαστικό σώμα. Στις αρχές του 12^{ου} αι. ο τίτλος αυτός φαίνεται να εξαφανίζεται (*ODB III, Hypatos, 963-964*).

ὁ μεγαλοπρεπέστατος Φίλιππος: Σύμφωνα με το βίο ήταν ο πατέρας της αγίας Ευγενίας. Υπήρξε ευγενής και έπαρχος της Ῥώμης και ακολούθως έπαρχος της Αλεξάνδρειας. Επί Κόμοδου υπέστη μαρτυρικό θάνατο στην Αλεξάνδρεια. Αναφέρεται στο Αγιολόγιο της Ορθόδοξης Εκκλησίας και η εορτή του

τοποθετείται στις 24 Δεκεμβρίου μαζί με της αγίας Ευγενίας (ΘΗΕ XI, Φίλιππος, 1098-1099).

μετὰ τῆς ἑαυτοῦ γαμετῆς Κλαυδίας: (γαμετή, ἡ - η νόμιμη σύζυγος LSJ I, 515).

Ήταν η σύζυγος του ἐπαρχου της Ρώμης Φιλίππου και μητέρα της αγίας Ευγενίας και των δυο αδελφών της, Αβίτου και Σεργίου. Για το πρόσωπο αυτό ωστόσο δεν διαθέτουμε περισσότερες πληροφορίες.

τοῖς τῶν Ῥωμαίων ἔθεσιν διετίθει: ἔθος-εος, το από το ρήμα ἔθω και δηλώνει το ἔθιμο, τη συνήθεια. Προτιμήθηκε η γραφή ἔθεσιν (B) παρά της γραφῆς ἔθνεσιν (H) για νοηματικούς λόγους, καθώς στο σημείο αυτό ο βίος αναφέρει ότι ο Φίλιππος, μαζί με τη σύζυγό του Κλαυδία, τους δυο γιούς του Ἄβιτο και Σέργιο και την κόρη του Ευγενία, αφού βρέθηκε από τη Ρώμη στην Αλεξάνδρεια, διευθέτησε ὅλη τη διοίκηση των Αιγυπτίων σύμφωνα με τα ἔθιμα των Ρωμαίων. Επίσης, *Ῥωμαίων ἔθεσιν*, πρβλ. Dionysius Halicarnassensis, *Antiquitates Romanae* (εκδ. Jacoby), 4.24.8.14.

Ἡ δὲ τούτου θυγάτηρ Εὐγενία, εἰς ἕξ καὶ δέκατον φθάσασα ἔτος, οὕτως ἑξαιρέτως φρονήσει πρόεκοπτεν ἑλληνικοῖς τὲ καὶ Ῥωμαϊκοῖς εἰς ἄκρον πεπαιδευμένη λόγοις, ὥστε καὶ παρὰ σοφῶν θαυμάζεσθαι: Ο συγγραφέας του βίου της Αγίας επιθυμεί να τονίσει την εξαιρετη διαπαιδαγώγηση που είχε αποκτήσει η Αγία μέχρι το δέκατο ἕκτο ἔτος της ηλικίας της σύμφωνα με την ελληνική και ρωμαϊκή παιδεία, την οποίαν είχε λάβει από πολύ μικρή ηλικία υπό την καθοδήγηση των γονέων της. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του συγγραφέα που τονίζει ότι είχε φτάσει σε τέτοιο υψηλό σημείο μόρφωσης ὥστε να θαυμάζεται και από τους σοφούς της εποχῆς της.

Γενικότερα, ο σκοπός της αγωγῆς και τα ιδεώδη κατά τις διάφορες εποχές και σύμφωνα με τις επικρατούσες κοινωνικές συνθήκες ἦταν διαφορετικά, για αυτό και η αγωγή -συνεπώς και η παιδεία- δεν γίνονταν πάντοτε με τον ίδιο τροπο και τα ίδια μέσα σε ὅλες τις εποχές και σε ὅλους τους λαούς. Εν αντιθέσει, ανάλογα με τα ισχύοντα ιδεώδη και τον ἐκάστοτε σκοπό κάθε εποχῆς και κάθε λαού παρατηροῦνται αλλαγές. Κατα την Πρώιμη Ρωμαϊκή περίοδο ωστόσο, το σύστημα αγωγῆς δέχεται σαφείς επιδράσεις από τις πολιτικές μεταβολές, την

υποταγή των λαών αλλά και των ίδιων των Ελλήνων. Στην πορεία ο Χριστιανισμός εισήγαγε νέες απόψεις και αρχές στην αγωγή και στην παιδεία. (ΘΗΕ ΙΧ, παιδεία, 1037-1052· ODB I, Education, 677-678· G. Buckler, "Byzantine Education", in N. H. Baynes – H.S.L. Moss (εκδ.), *Byzantium: An Introduction to East Roman Civilization*, Oxford 1948, 200-220).

εἰς ἄκρον πεπαιδευμένη λόγοις: προτιμήθηκε η γραφή του Β αντί της γραφής εἰς ἄκραν (Η). Οι γραφές ἄκραν (ἄκρα-ας, ἡ) και ἄκρον (ἄκρος-ους, τὸ) ἔχουν ακριβώς την ίδια σημασία καθώς δηλώνουν το ἔσχατον ἢ ὑψιστον σημεῖον (LSJ, I, ἄκρα, ἡ 91· ἄκρον, τὸ 95).

2

ἐπερώτησεν αὐτὴν ὁ πατὴρ αὐτῆς, εἰ βούλοιο γαμηθῆναι: Το κατώτερο ὄριο ηλικίας για γάμο ἦταν η εφηβεία, που για τις κοπέλες ορίζεται στα 12 και για τα αγόρια στα 14. Στις αρχαίες μεσογειακές κοινωνίες η *patria potestas* ἦταν ἀπόλυτη και ἀδιαμφισβήτητη. Ἦταν μια ἐξουσία ζωῆς και θανάτου του πατέρα ἐπὶ των τέκνων του, γένους τόσο ἀρσενικού ὅσο και θηλυκού. Ο πατέρας ἐξουσίαζε τις «ἐπιλογές» τους και ὑπὸ την σκιά της νομικῆς του -και ὄχι μόνον- ὑπόστασης ζούσαν τόσο οι ἄνδρες μέχρι το τέλος της ζωῆς τους ὅσο και οι γυναῖκες μέχρι τον γάμο τους. Πέραν αὐτοῦ, στους πρώτους χρόνους του Χριστιανισμοῦ, ο γάμος ἦταν ἀποκλειστικά πολιτικός. Μπορούσε κάποιος να κάνει και θρησκευτικό, ἀλλὰ αὐτός δεν ἀναγνωριζόταν ἀπὸ την πολιτεία. Μετά τον 9ο αἰώνα, με νομοθεσία (Νεαρά) του Λέοντα του Σοφοῦ, καθιερώθηκε ὅτι νόμιμος ἦταν μόνο ο θρησκευτικός γάμος. Για την οικογένεια ἐν γένει στη ρωμαϊκὴ κοινωνία της Ὑστερης Αρχαιότητος, βλ. A. Giardina, «The Family in the Late Roman World», [The Cambridge Ancient History], στο A. Cameron – B. Ward-Perkins – M. Whitby (εκδ.), *Late Antiquity. Empire and Successors A.D. 425-600*, Cambridge: 2000, 392-415· P. Garnsey – C. Humfress, *The Evolution of the Late Antique World*, Cambridge: Orchard Academic 2001, 178–190. Για τον χριστιανικό γάμο, βλ. ODB II, *Marriage*, 1304-1305.

Ὁ τῆς τιμῆς καὶ ὁ τῆς ἀγνείας μᾶλλον, ἢ ὁ τῆς φύσεως ἀνὴρ προτιμητέος ἐστίν: Ἐδῶ η Αγία ἀντιπαραβάλλει ουσιαστικά τον ἐγγαμο βίο με τον μοναστικό βίο. Ο

έγγαμος βίος αποτελούσε έναν εναλλακτικό δρόμο αγιότητας, ενώ παρουσιάζονται αρκετοί βίοι έγγαμων αγίων -ιδιαίτερα κατά την Μεσοβυζαντινή περίοδο (π.χ Θωμαΐδα Λεσβία, η Οσία Θεοδώρα της Θεσσαλονίκης, η αγία Θεοφανώ, κ.ά)- δείχνοντας την έμφαση που έδιδε η κοινωνία της εποχής στις οικογενειακές αξίες και κατ' επέκταση στο θεσμό του γάμου. Η παρθενία και η διατήρηση της τιμής μίας κοπέλας αποτελούσαν σημαντικές προϋποθέσεις για την ύπαρξη ενός καλού γάμου. Απεναντίας, η ατίμωση και η φθορά της ήταν κάτι κατακριτέο και απόλυτα αρνητικό για την ίδια και την οικογένεια της. (βλ. *ODB II, Marriage*, 1304-1305).

Με τα λόγια αυτά η αγία Ευγενία δηλώνει στον πατέρα της την επιλογή του παρθενικού βίου και της «συμβίωσης» με τον Χριστό. Μας παραπέμπει στην μεταφορική ερμηνεία του γάμου που παρουσιάστηκε συχνά στη βυζαντινή εικονογραφία, όπου η εκκλησία παρουσιάζεται ως η νύφη του Χριστού και οι γυναίκες δεσμεύονταν σε γάμο με τον αθάνατο γαμπρό, τον Χριστό, βλ. S. P. Brock - S. A. Harvey, *Holy Women of the Syrian Orient*, Berkeley: University of California Press 1998, 165. Επίσης, ο Απόστολος Παύλος συσχετίζει κατηγορηματικά το δεσμό του γάμου με το δεσμό του Ιησού Χριστού με την Εκκλησία, δηλώνοντας την ουσιαστικότερη έξαρση της ιερότητας του γάμου και μάλιστα τον μυστηριακό του χαρακτήρα. (Εφ. 5.2· Πρβλ. Α' Κορινθ. 6.17, Β' Κορινθ. 11.2).

Ἐνέπεσεν δὲ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς τοῦ ἁγιωτάτου Ἀποστόλου Παύλου καὶ τῆς παρθένου Θεκλῆς ἡ ἐξήγησις: Ενδεχομένως η αναφορά αυτή να μας δίνει μία εικόνα της κοινωνικής πραγματικότητας της εποχής τόσο για την ανάγνωση ιερών κειμένων ως μέρος της προσκυνηματικής εμπειρίας κατά τα πρώιμα χριστιανικά χρόνια, όσο και για τη λατρεία της Θέκλας στην Αίγυπτο. Σύμφωνα με τον Ιωάννη Χρυσόστομο, οι πλούσιες γυναίκες της εποχής του συνήθιζαν να μεταφέρουν Ευαγγέλια σε μικρογραφία σε αλυσίδες γύρω από το λαιμό τους. Ανάλογες χειρόγραφες μικρογραφίες του βίου της Θέκλας εντοπίζονται, συνάδοντας πλήρως με όσα αναφέρει το κείμενο του βίου της Ευγενίας. Βλ. St. J. Davis, *The cult of Saint Thecla: A tradition of women's piety in Late Antiquity*, United States: Oxford University Press, 2001, 144-146. Πέραν αυτών, όπως αναφέρουν

χαρακτηριστικά ο Philip Rousseau και ο Tomas Hägg, στο πεδίο της Κ.Δ. κανένας χριστιανός βιογράφος ή υμνητής δεν μπορούσε εξολοκλήρου να ξεφύγει από την επίκληση του Απ. Παύλου για το «νέο άνθρωπο», ιδιαίτερα καθώς η ιδέα συνδέθηκε με την αθανασία. Βλ. T. Hägg – P. Rousseau (εκδ.), *Greek Biography and Panegyric in Late Antiquity*, Berkeley: University of California Press 2000, 22. Η ένδοξη πρωτομάρτυρας και Ισαπόστολος Θέκλα σε ηλικία 18 χρονών (τέλη του 1^{ου} αι.) άκουσε τον Απόστολο Παύλο να κηρύττει το λόγο του Θεού και αποφάσισε να απαρνηθεί τα εγκόσμια και να τον ακολουθήσει. Η περί παρθενίας διδασκαλία του Απ. Παύλου την είχε καταγοητεύσει και είχε πάρει την απόφαση να μείνει παρθένος ως νύμφη του Χριστού. Οι γονείς της, αρνούμενοι να το δεχθούν, ζήτησαν να συλληφθεί και να φυλακιστεί η αγία, φτάνοντας μάλιστα στο σημείο να ζητήσουν από τον άρχοντα τη θανάτωσή της. Τα βασανιστήρια και οι διωγμοί που υπέστη η αγία υπήρξαν ιδιαίτερα σκληρά. Την ιστορία αυτή φαίνεται να διαβάζει η αγία Ευγενία. Εμπνευσμένη από τα βιώματα της Θέκλας, επιθυμεί να ακολουθήσει και η ίδια ανάλογη πορεία. Για μια ολοκληρωμένη Κριτική Έκδοση των Πράξεων του Παύλου και της Θέκλας, βλ. *Acta Pauli et Theclae (BHG 1710)*: R. A. Lipsius (εκδ.), *Πράξεις Παύλου και Θέκλης, Acta Apostolorum Apocrypha*, Hildesheim – New York 1972, 235 - 272.

ἐν τῷ βαστερνίῳ: (βαστέρνιον, ου, τὸ) από το λατινικό *basterna-ae*, είναι φορείο μεταφερόμενο από άλογα. Η λέξη *basternarius-ii* δηλώνει τον φορειοφόρον. Σε κάποιες ελληνικές επιγραφές των Βυζαντινών χρόνων στην Αθήνα οι «βαστερνάριοι» φαίνεται να δηλώνουν και τους νεκροθάπτες (Βλ. Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 83).

πρὸς τοὺς εὐνούχους αὐτῆς Πρωτέα καὶ Ὑακίνθῳ: Στα έντυπα Μηναία και στους Συναξαριστές γίνεται αναφορά στο Μάρτυρα Ὑακίνθῳ που σκοτώθηκε από ξίφος στα τέλη του 3^{ου} αιώνα και γιορτάζεται μαζί με τον μάρτυρα Πρωτά στις 24 Δεκεμβρίου (βλ. *Μηναιῶν Δεκεμβρίου*, ΚΔ’).

«Μὴ λανθανέτω ὑμᾶς ὅσα περὶ τῶν λεγομένων Θεῶν οἱ ποιηταὶ πλάττονται καὶ ὅσα περὶ τοῦ ὄντος Θεοῦ οἱ φιλόσοφοι καταψεύδονται. Μὴ τι τοιοῦτον ἀληθὲς ἐν ἐκείνοις εὐρίσκομεν, οἷον ἐν ταύταις ταῖς θείαις γραφαῖς ἐμφέρεται περὶ

Θεοῦ: Ιδεολογικές αντιπαραθέσεις Χριστιανών και ειδωλολατρών. Για περαιτέρω, βλ. Σ. Αγουρίδης, *Ο Χριστιανισμός έναντι του Ιουδαϊσμού και του Ελληνισμού κατά το Β' αιώνα μ.Χ.*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1997· Ν. Τζιράκης, *Απολογητές—Συμβολή στη σχέση των απολογιών με την αρχαία ελληνική γραμματεία*, Αθήνα: Αρμός, 2003.

καὶ ξυλίνους θεοὺς: πρβλ. *Acta et Martyrium Apollonii*, (έκδ. Musurillo 1972), 14. 3-4: *Διὸ οὐ μὴ προσκυνήσω χρυσὸν ἢ ἄργυρον ἢ χαλκὸν ἢ σίδηρον ἢ ξύλινους καὶ λιθίνους θεοὺς ψευδωνύμους.*

3

δι' ἧς δυνηθῶμεν τῇ μακαρίᾳ ταύτῃ χρήσασθαι φυγῇ: ἀντί *χρίσασθαι* (H) για νοηματικούς σκοπούς (LSJ, IV, *χρήομαι-χρῶμαι* (αποθ.), 651). Το ρημα *χρήομαι-χρῶμαι* (αποθ.) έχει τις εξής σημασίες: α) χρησιμοποιώ, β) έχω σχέσεις ή συναλλαγές με κάποιον, γ) ενεργοποιώ κάποια ψυχική δύναμη, δ) δοκιμάζω, αντιμετωπίζω, ε) θεωρώ ή μεταχειρίζομαι ένα πρόσωπο. Το απαρέμφατο αορίστου της Μέσης Φωνής *χρίσασθαι*, προέρχεται από το ρήμα *χρίω* που σημαίνει: α) αλείφω, μυρώνω β) χρωματίζω.

«Ἰδῶμεν τοίνυν ἕως πότε ταύταις ταῖς ἀβεβαίοις ὁμιλίαις ἐπαναστροφώμεθα, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἑτέρα ὁμιλία συντείνωμεν περὶ ὁμονοίας πίστεως καὶ τὴν τάξιν, δι' ἧς δυνηθῶμεν τῇ μακαρίᾳ ταύτῃ χρήσασθαι φυγῇ, καὶ τὴν ὠμότητα τοῦ διαβόλου ἀποπεμφώμεθα καὶ τὴν πίστην τοῦ Κυρίου κατάσχωμεν»: Το απόσπασμα αυτό μας παραπεμπει σε κατηχητικούς Χριστιανικούς λόγους και πολεμικούς λόγους κατά των ειδωλολατρών. Απώτερος στόχος των κειμένων αυτών ήταν να παρουσιάσουν την ιερά ιστορία, τις βασικές αρχές της θρησκείας, καθώς και όλων των ιδιαίτερων καθηκόντων της χριστιανικής ηθικής. Σχετικές πηγές, Theodoretus Cyrrhensis, *Historia Ecclesiastica*: L. Parmentier and F. Scheidweiler (εκδ.), *Theodoret. Kirchengeschichte* [GCS 44], Berlin, Akademie-Verlag, 1954, 1-349· Socrates Scholasticus, *Historia Ecclesiastica*: W. Bright (εκδ.), *Socrates' ecclesiastical history*, Oxford: Clarendon Press, 1893, 1-330· Joannes Chrysostomus, *In epistulam ad Romanos*, (Hom. 1-32), PG 60, cols., 391-682, κ.ά.

Επίσης, τὴν ὠμότητα τοῦ διαβόλου: πρβλ. Socrates Scholasticus, *Historia Ecclesiastica* (εκδ. W. Bright), 1.9.231: ...τὴν διαβολικὴν ὠμότητα ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως διὰ τῶν ἡμετέρων πράξεων ἀνηρημένην· πρβλ. Joannes Chrysostomus, *In epistulam ad Romanos*, (Hom. 1-32), PG 60, cols., 391-682, 60.547.31: ...οἱ τοσοῦτων αὐτοὺς ἐλκόντων πραγμάτων, ἐπὶ τῆς διαβολικῆς ταύτης μένοντες ὠμότητος· Joannes Chrysostomus, *In epistulam ad Philippenses*, (Hom. 1-15), PG 62, cols., 177-298, 62.192.53: Ὡ τῆς ὠμότητος! ὦ τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας!· Joannes Chrysostomus, *Eclogae i-xlviii ex diversis homiliis*, (Hom. 1-32), PG 63, cols., 567-902, 63.732.7: ...τοσοῦτων σε ἐλκόντων πραγμάτων, ἐπὶ τῆς διαβολικῆς ταύτης μένων ὠμότητος· Joannes Chrysostomus, *In sanctum pascha 28*, (εκδ. C. Datema – P. Allen):...καὶ προσπίπτουσαι συμφώνως ἰκέτεον προβαλλόμεναι τὴν διαβολικὴν ὠμότητα καὶ ἀγριότητα αὐτοῦ. Επίσης, πρβλ. Theodoretus Cyrrhensis, *Historia Ecclesiastica*: L. Parmentier and F. Scheidweiler (εκδ.), *Theodoret. Kirchengeschichte [GCS 44]*, Berlin, Akademie-Verlag, 1954, 46.7.: ...συννορῶν τὴν διαβολικὴν ὠμότητα ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως διὰ τῶν ἡμετέρων πράξεων ἀνηρημένην.

4

εἰς τὴν ἀληθινὴν δόξαν τοῦ Κυρίου πιστεύσωμεν: δόξα Κυρίου – ο ὅρος δηλώνει στην Π.Δ. την απαστράπτουσα μεγαλοπρέπεια του Θεού, που καθίσταται ορατή στον ἄνθρωπο κατὰ τις θεοφάνειες. Κατὰ τὴν Κ.Δ. ἡ δόξα τοῦ Κυρίου φανερῶνεται στο πρόσωπο του Ἰησοῦ Χριστοῦ, ο οποίος δίνει στους ἀνθρώπους τὴ δυνατότητα νὰ μετέχουν σε αὐτήν.

Πρότερον μὲν οὖν τοὺς ἐμοὺς πλοκάμους περιάρατε, ὑμεῖς δὲ ὕστερον ὁμοίως· ἔστω δὲ ἡμῖν ἐκδημία νυκτερινή, ὅπως πρὸς τοὺς τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπους ἢ ὁδὸς ἡμῖν κατευθυνθείη, καὶ ὑμεῖς μὲν οἱ δύο δεξιὰ τε καὶ ἐξ εὐωνύμων περιπατοῦντες, λαθραίως με ἀπὸ τοῦ βαστερνίου κατενέγκατε, ἵνα κοῦφον ἀπέλθῃ τὸ βαστέρνιον. Ἡμεῖς δὲ οἱ τρεῖς ἀνδρικῶ σχήματι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ σπεύσωμεν»: Ἡ πληροφορία αὐτὴ μας παραπέμπει στὴν κουρὰ τῆς κόμης τῶν μοναχῶν, γνήσιο ἔθιμο τῶν Βυζαντινῶν, στοιχεῖο που τοὺς διέκρινε ἀρχικὰ ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς. Αναφορὲς γιὰ τὴν πρακτικὴ αὐτὴ εντοπίζονται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Α' Κορινθ., ΙΑ', 14). Τὰ κουρὰ μοναχοῦ, ἐκάρη ἢ ἀπεκάρη

μοναχός, τὴν κοσμικὴν ἀπέθετο ἢ ἀπεβάλετο τρίχα, τὴν κόμην ἀπέθετο και τα ὅμοια, δηλώνουν το ἔθιμο αυτό. Ἦταν ἓνα ἀπὸ τα πρῶτα και ἀπαραίτητα γνωρίσματα του μοναχοῦ, καθὼς συμβόλιζε τὴν ἀπόλυτη ἀφιέρωση στο Θεό, ἀλλὰ και τὴν οριστικὴ ἀποδέσμευση ἀπὸ τις κοσμικὲς συνήθειες. Καθὼς φαίνεται, ὅμως, ἦταν τόση ἡ βαρῦτητα και ἡ σπουδαιότητα που προσέδιδαν στὴν κουρά, ὥστε να ονομασθεῖ και ολόκληρη ἡ τελετὴ τῆς εισόδου των μοναχῶν στο μοναστικὸ βίο. (Κουκουλές, *Βυζαντινῶν Βίος και Πολιτισμὸς*, VI, 105).

Ὅσον ἀφορᾷ στὴ μοναστικὴ ἐνδυμασία (*ἀνδρικῶ σχήματι*), εἶναι γνωστὸ ὅτι οἱ πρῶτοι μοναχοί, ἀναχωρητὲς και ἐρημίτες, ἦταν σχεδὸν γυμνοί, ἀφοῦ ζούσαν κυριολεκτικὰ στὴν ἐρημο και περιπλανιούνταν σε βουνά και σε σπήλαια. Ἡ μοναστικὴ περιβολὴ καθιερώθηκε ἀπὸ τον Μέγα Παχώμιο. Ἀπὸ τὴ βιογραφία του μπορεῖ να ἀντλήσει κανεῖς πληροφορίες για τὴν ἐνδυμασία των μοναχῶν, ἡ ὁποία περιελάμβανε τὴν *μηλωτὴ*, τον *λεβιτώνα*, τὸ *κουκούλιον* και τὴ *ζώνη* (βλ. Κ. Γ. Μπόνης (ἐπιμ.), *Μέγας Ἀντώνιος, Ἄμμωνα, Ἄμμων ἢ Ἀμμώνιος, Παχώμιος: Παχωμίον Ἑλληνικοὶ βίοι- πρῶτος βίος, παραλειπόμενα, ἕτερος βίος* [B.E.P.E.Σ], XL, Ἀθήνα: Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 1970, 123, 229, 230, 251). Ὁ Ἀββάς Δωρόθεος μας παρουσιάζει τὸ μοναχικὸ σχῆμα, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖται ἀπὸ *κολόβιο*, *δερμάτινη ζώνη*, *ἀνάλαβο* και *κουκούλιο* (βλ. Ἀββά Δωροθέου, *Διδασκαλία Α', ΒΒ'- ΒΓ', PG 88, (1864), 1632-1636*). Ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς προσθέτει σε αὐτὰ τὸ *περιβόλαιον*, τὸ *παλλίον* και τὰ *σανδάλια*. Τέλος, ἡ επικρατοῦσα ἐνδυμασία των μοναχῶν, ἡ ὁποία ἰσχύει και στὶς μέρες μας, ἀποτελεῖται διαδοχικὰ ἀπὸ τὸ *μάτιον*, τὸ *Σχήμα*, τὸ *Πολυσταύριον*, τὴ *ζώνη*, τὸ *παλλίον*, τὰ *υποδήματα*, τὸ *καλυμμαύχιον*, τὸ *κουκούλιον* και τὸ *μανδύα*. Αὐτὰ τὰ ρούχα ἔχουν οἱ μοναχοί μέχρι τὴν κοίμησή τους και με αὐτὰ ἐνταφιάζονται.

Ὡς προς τὸ χρῶμα, υπήρχε ποικιλία κατὰ τους πρῶτους αἰῶνες· δεν ἦταν ἐξαρχῆς μαύρο και οὔτε υπήρχε κοινὴ γραμμὴ (Κουκουλές, *Βυζαντινῶν Βίος και Πολιτισμὸς*, VI, 102-106). Τὴν ὁμοιομορφία στο χρῶμα ἐπέβαλε ἡ ΣΤ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ὅπου με τον ΜΕ' κανόνα τῆς ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὴν κουρά πρέπει να ἐνδύονται οἱ μοναχὲς με μελανὰ ἐνδύματα («...ἐκδιδύσκεσθαι τὴν τοσαύτην τῆς ὕλης ἀμφίασιν, παραχρῆμα τε γίγνεσθαι ἐπ' αὐταῖς τὴν τοῦ Σχήματος εὐλογίαν, και τὸ μέλαν αὐτὰς ἐνδυμα ἀμφιέννυσθαι...»· Καν. ΜΕ', Πενθέκτης Οἰκ. Συν., βλ.

Πηδ. 261). Το μαύρο χρώμα φανερώνει, κατά τον άγιο Μάξιμο τον Ομολογητή, την αφάνεια και τη νέκρωση της κοσμικής ζωής, «σημαίνει ὅτι χρῆ ἡμᾶς ἀφανεῖς εἶναι τῷ κόσμῳ, ὡς τὸ πολίτευμα ἔχοντας ἐν οὐρανῶ» (Maximi Confessoris, *Quaestiones et Dubia*, (εκδ. Declerck, 1982), 1,68.47-49). Κατά τον Συμεών Θεσσαλονίκης, φανερώνει την ταπείνωση, τη συστολή και το πένθος τους, ενώ τα ενδύματα φτάνουν ἄχρι ποδῶν ὡστε «εὐρύχωρον διὰ τὴν εὐλάβειαν μετὰ τῆς θείας ἀγάπης». (Συμεών Αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, *Κεφ. ΡΠς': Περὶ ἱερῶν ἐνδυμάτων, ἱματίου, καμισίου καὶ τῶν λοιπῶν*, PG 155, 1866, 396).

5

ἐπίσκοπος: Κατείχε την υψηλότερη κατάταξη στη σειρά ανάμεσα στο βυζαντινό κλήρο. Ήταν ο ανώτατος σε όλα τα θέματα που αφορούν στην πεθαρχία, στο δόγμα, και στη διαχείριση της Επισκοπής καθώς είχε όλα τα διοικητικά, λατρευτικά και ποιμαντικά καθήκοντα. Ως γενικός ὄρος, ο τίτλος αυτός περιλαμβάνει επίσης τους μητροπολίτες, τους πατριάρχες κτλ. Συχνά εναλλάσσεται με τον ὄρο πρεσβύτερος. Ο άγιος Ιγνάτιος ο Αντιοχεύς (100) είναι ο πρωϊμότερος μάρτυρας της μοναχικής Επισκοπής και περιγράφει τον ἐπίσκοπο ως την πηγή και το κέντρο της εκκλησιαστικής ενότητας. (ODB I, *bishop*, 291-292)

«Ὁδὸς δικαίων εὐθειᾶ· ὁδὸς ἁγίων ἡτοιμάσται»: Με τα λόγια αυτά ο συγγραφέας εννοεί ότι αἱ δὲ ὁδοὶ τῶν δικαίων ὁμοίῳ φωτὶ λάμπουσιν, προπορεύονται καὶ φωτίζουσιν, ἕως κατορθώση ἡ ἡμέρα (Π.Δ., *Παροιμίαι*, 4.18) σε αντίθεση με αἱ ὁδοὶ τῶν ἀσεβῶν σκοτεινί, οὐκ οἶδασιν πῶς προσκόπτουσιν (Π.Δ., *Παροιμίαι* 4.19). Πέραν αυτού, η πρόταση αυτή μας παραπέμπει στην Π.Δ., *Ἠσαίας*, 26.7: «ὁδὸς εὐσεβῶν εὐθειᾶ ἐγένετο, καὶ παρεσκευασμένη ἡ ὁδὸς τῶν εὐσεβῶν». Στις διάφορες παραλλαγές μεταφέρεται ως εξής: «Ὁδὸς δικαίων εὐθειᾶ· ὁδὸς ἁγίων ἡτοιμάσται» (Α', §5), «*via iustorum recta facta est : et iter sanctorum praeparatum est*» (M, 392:17-18), «Ἡ ὁδὸς τῶν δικαίων κατηρθύνθη· ἡ ὁδὸς τῶν δικαίων ἡτοιμάσθη». (Β', §5), «*Via iustorum recta facta est, et iter sanctorum praeparatum*». (PL 73, 608, Cap. IV).

«Πάντες οἱ Θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια· ὁ δὲ Κύριος τοὺς οὐρανούς ἐποίησεν»: (Ψαλμ. 95.5). Τα λόγια αυτά είναι από τον Ψαλμό 95.1.1 με τίτλο: «Ὅτε ὁ οἶκος ᾠκοδομεῖτο μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν· ᾠδὴ τῷ Δαβὶδ». Με τα λόγια αυτά εννοεί ότι

όλοι οι Θεοί των εθνών είναι θαυμαστοί αλλά ο Κύριος έπλασε τα ουράνια, δηλαδή τον κόσμο όλο.

δαιμόνια: Στον Όμηρο η λέξη δαίμων-ονος χρησιμοποιείται όπως και ο Θεός, συνηθέστερα όμως για να δηλώσει τη θεία δύναμη. Ακόμη και στον Ησίοδο («Έργα και Ημέραι», 121) είναι οι ψυχές των ανθρώπων του Χρυσού αιώνα οι οποίες ενεργούν ως προστάτιδες θεότητες ή φύλακες (βλ. LSJ I, δαίμων, 550). Στην Κ.Δ. όμως, ερμηνεύεται ως πονηρό πνεύμα, διάβολος ή σατανάς (Πράξ. Αποστ. 5.3· Ίω., 13.2, κ. εξ.). Είναι κακόβουλο, διεφθαρμένο και πανούργο πνεύμα που αντιμάχεται το έργο του Θεού και εχθρεύεται από καταβολής κόσμου τον άνθρωπο. Σύμφωνα μάλιστα με τη χριστιανική διδασκαλία, πρόκειται για εκπεσόντες Αγγέλους.

6

Τότε ακούουσιν παρά τινος ότι αυτός έστιν Έλενος ό επίσκοπος, ό από μικρόθεν έν τοίς τών χριστιανών μοναστηρίοις ανατραφείς, ός από πυρός φλέγοντος τὰ πλησίον θηρία διαφθείρας άπώλεσεν: Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί το αντίστοιχο χωρίο από τη Β' παραλλαγή: *Και ακούουσιν ότι οὗτός έστιν Έλενος ό επίσκοπος, ό εκ νηπιόθεν χριστιανός, όστις έν μοναστηρίω ηῤξησεν· ός τοσαύτης άγιωσύνης και δυνάμεως θείας περιεζωσμένος ήν, ώστε εί χρεία έγεγόνει πῦρ από τῆς γειτονίας λαβεῖν και ένέγκαι είς τήν μονήν, καιομένους άνθρακας έν τῶ ίματίω αυτού έβάσταξεν άβλαβούς διαφυλαττομένους:* Η αναφορά στο εν λόγω συμβάν που τέλεσε ο Έλενος σε μικρή ηλικία, καθώς φαίνεται, έχει ως απώτερο στόχο να υπογραμμίσει και να αναδείξει τόσο τη θεία χάρη του ατόμου όσο και την υπεροχή της θρησκείας που ασπάζεται σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη θρησκεία. Η πρακτική αυτή ονομάζεται θεοκρισία και εντοπίζεται και σε άλλα κείμενα, όπως π.χ στο βίο του Ιωάννου του Ελεήμονος, ο οποίος όντας κληρικός κατηγορήθηκε για πορνεία και για να αποδείξει την αθωότητά του έλαβε άνθρακας στο στιχάριο που φορούσε το οποίο έμεινε άθικτο. Βλ. Η. Gelzer (εκδ.), *Leontios' von Neapolis Leben des heiligen Iohannes des Barmherzigen*, 5 vol., B. und Leipzig, Mohr, 1893, 88,14 και εξής. Για περαιτέρω βλ. Φ. Ι. Κουκουλές, *Βυζαντινών Βίος και Πολιτισμός*, II, Αθήνα: Παπαζήσης 1951, 162-163· Α. D. Vakaloudi,

“Influences of the Religious Syncretism in the early Byzantine Society”, *JÖB* 53 (2003): 19-21.

Και τι διηγοῦμαι τὰς ἐκ πολλοῦ παρελθούσας αὐτοῦ ἀρετὰς: Βλέπουμε την παρεμβολή του συγγραφέα. Αποτελεί αγιογραφικό τόπο η αναφορά ότι πρόκειται να παρουσιαστούν κάποιες από τις πολλές αρετές ενός ατόμου. Βλ. Pratsch, *Der Hagiographische Topos*, 31-32.

ἐπεχείρησεν: Διορθώσαμε τη γραφή των χειρογράφων *ἐπεχείρησεν* αν και απαντά ο τύπος αυτός του ρήματος μια φορά: βλ. W. Koster (εκδ.), Anonymi, *Prolegomena de comoedia. Scolia in Archarnenses, Equites, Nubes* (Groningen, 1974), 1063c.3: ὁ Πηλεὺς ἐγένετο σωφρονέστατος· καί ποτε Ἰπ<π>ολύτης τῆς γαμετῆς Ἀκάστου ἐρασθείσης αὐτοῦ καὶ μὴ δυνηθείσης πεῖσαι, ἀλλὰ διαβολῇ χρησαμένης, ὡς ὅτι ἐπεχείρησε βιάσασθαι αὐτήν.

πλαστολογία: αντί της γραφής πλαστοουργία (B) που τη συναντούμε μόνο στον Ψελλό στο *Ἄσμα Ἀσμάτων* 1.6. (Βλ. *LSJ* III, *πλαστούργημα*, 596).

ἀποπειῖσαι: αντί της γραφής *ακοῦσαι* (B). Από το ρήμα *ἀποπείθω* που σημαίνει αποτρέπω, παραπείθω τινὰ μὴ ποιεῖν τι (Βλ. *LSJ* I, 337).

ἐστίν: αντί *ἔστιν* (B) για νοηματικούς σκοπούς, καθώς το *ἔστιν* από το ρ. *ἵσταμαι* σημαίνει στέκομαι, τοποθετούμαι. (Βλ. *LSJ* II, 544-545).

Ἐξαφθῆτω τοίνυν ἐν μέσῳ τῆς πόλεως πυρὰ καὶ εἰσέλθωμεν ἐπ’ ὄψεσιν πάντων ἐν τῇ φλογί καὶ ὅς οὐ κατακαῆ, ἀληθῆς αὐτοῦ ἢ θρησκεία πιστευθῆ: Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα από την *Ἐπιστολή πρὸς Θεσσαλονικεῖς Β'*, Κεφ. 1.8 «ἢ ἐν πυρὶ φλογὸς: τὸ εἶδος τῆς τιμωρίας φησὶν αἰνιπτόμενος, ἦν τίσουσιν οἱ μὴ εἰδότες Θεὸν μηδὲ ὑπακούσαντες τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὴν τὴν δεσποτικὴν παρουσίαν, ὅτι μετὰ πυρὸς φλέγοντος γενήσεται, ὑποδηλῶν. Οὕτως γὰρ καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν ἐξειήφασιν».

Η πρακτική αυτή ονομάζεται θεοκρισία και εντοπίζεται και σε άλλα κείμενα, όπως π.χ στο βίο του Λέοντα Κατάνης. Σχετικά με αυτό το μοτίβο βλ. Thompson *Motif Index*, H1573.3.4 (Wizard [druid] burned, saint saved in test of power of Christianity), επίσης Q551.1.1 (Miraculous burning as punishment for opposition to

holy person). Ένα ανάλογο περιστατικό περιλαμβάνεται στην *Historia Monachorum in Aegypto* 10.190-207 (εκδ. A.-J. Fegustière, 1971), όπου ένας ασκητής ονόματι Κόπρος ισχυρίστηκε ότι είχε προκαλέσει κάποτε ένα Μανιχαϊστή να εισέλθει στη φωτιά μαζί του λέγοντας: «*πυράν μεγάλην εις τήν πλατειάν ανάψατε καὶ εἰσερχώμεθα ἄμφω ἐν τῇ φλογὶ καὶ εἴ τις ἡμῶν ἀφλόγιστος διαμείνη, οὗτος ἔχει τὴν καλὴν πίστιν*» (*Historia Monachorum in Aegypto*, (εκδ. A.-J. Fegustière, 1971), 10.193-196). Ο Μανιχαϊστής ζήτησε από τον Κόπρο να πάει αυτός πρώτος στη φωτιά, πράγμα που έγινε. Ο Κόπρος παρέμεινε για μισή ώρα μέσα στη φωτιά χωρίς να πληγωθεί, σε αντίθεση με τον Μανιχαϊστή που κάηκε άσχημα απλά και μόνο περνώντας μέσα από τη φωτιά. Βλ. επίσης, Φ.Ι. Κουκουλές, *Βυζαντινῶν Βίος και Πολιτισμός*, II, Αθήνα: Παπαζήσης 1951, 162-163. Για περισσότερα σχετικά με αυτό το περιεχόμενο και τις παλαιοδιαθηκικές πηγές, δείτε επίσης, A. D. Vakaloudi, "Influences of the Religious Syncretism in the early Byzantine Society", *JÖB* 53 (2003): 19-21.

Χαρακτηριστική είναι η διάκριση στη φύση της πράξης ενός μάγου και ενός θρησκευόμενου ατόμου. Ο μάγος επικεντρώνεται στην εκπλήρωση σεξουαλικών επιθυμιών, δημιουργεί γελοίες καταστάσεις ή αντικείμενα, πλάθει ψεύτικα πλούτη ή κοσμική γνώση, και πάντα έχει ως στόχο την πρόκληση του κακού, ενώ ο άγιος ενεργεί ως θεραπευτής και προστάτης των ανθρώπων και των ζώων, και έχει σκοπό να αντιμετωπίσει με κάθε δυνατό τρόπο την έκρηξη των δυνάμεων του κακού στο σύμπαν. Ο αγώνας ενάντια στη μαγεία είναι ένα από τα κύρια θέματα της αγιογραφίας, το οποίο μάλιστα συναντούμε σε πλήθος αγιολογικών κειμένων. Βλ. *ODB* II, *magic*, 1265· P. Brown, *Religious and Society in the age of St. Augustine*, New York 1972, 119-146· Φ.Ι. Κουκουλές, *Βυζαντινῶν Βίος και Πολιτισμός*, II, Αθήνα: Παπαζήσης 1951, 123-136.

7

μάγον: Μάγοι υπήρχαν σε όλες τις κοινωνικές και οικονομικές τάξεις της Υστερης Ρωμαϊκής Αρχαιότητας τόσο στις αστικές όσο και στις αγροτικές περιοχές. Ειδωλολάτρες και χριστιανοί έκαναν έκκληση σε αυτούς για βοήθεια. Σύμφωνα με την κοινή γνώμη, οι μάγοι σχετίζονταν συχνά αλλά όχι πάντα με

την Αίγυπτο. Ο Χριστιανισμός αντιμετώπιζε τους μάγους ως αντιπάλους του αγίου ανθρώπου ενώ η αγιογραφία ενθάρρυνε την αρνητική εικόνα του μάγου, που συνήθως περιγράφεται ως Εβραίος, αιρετικός, ή ειδωλολάτρης. (*ODB II, magicians*, 1266· Φ.Ι. Κουκουλές, *Βυζαντινῶν Βίος και Πολιτισμός*, II, Αθήνα: Παπαζήσης 1951, 123-136).

δίχα φόβου: Πρβλ. Eusebius Caesariensis, *Historia Ecclesiastica* (εκδ. Bardy 1952-1955), 9.10.8.15: ...εἶναι αὐτοῖς εὐχέρειαν δίχα τινὸς φόβου καὶ ὑποψίας. Επίσης, πρβλ. *Concilium Universale Ephesenum anno 431* (εκδ. Schwartz, 1927), 1,1,1.116.15 : δίχα φόβου καὶ κινδύνου· 1,1,4.66.16: καὶ δίχα φόβου καὶ βλάβης.

ἐκτείνας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν μετὰ δακρύων ἔλεγεν: Συνηθισμένη έκφραση που συναντούμε σε αγιολογικά κείμενα. Πρβλ. Joannes Damascenus, *Vita Barlaam et Joasaph* (BHG 224) (εκδ. Woodward – Mattingly 1983), 540.14-16: «χεῖρας τε εἰς οὐρανὸν διάρας, καὶ δάκρυα ποταμηδὸν τῶν ὀμμάτων καταδύσας, ἐβόησε πρὸς τὸν Θεόν, λέγων...».

Θεοῦ τοῦ ζῶντος: αντί της γραφής σώζωντος (H), καθώς δεν απαντά πουθενά άλλού ως έκφραση σε αντίθεση με τη γραφή Θεοῦ τοῦ ζῶντος (B) που απαντά πολύ συχνά ως έκφραση τόσο στην Π.Δ. όσο και στην Κ.Δ.

ὄς τέταρτος τοῖς ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πυρὸς τρισὶν παισὶν ἐφάνης: Μας παραπέμπει στη γνωστή και θαυμαστή ιστορία των τριῶν παιδῶν εν καμίνῳ. Στο σημείο αυτό ο επίσκοπος Έλενος επικαλεῖται τη θεϊκή βοήθεια για να εξέλθει αλώβητος από τη φωτιά αποδεικνύοντας την αλήθεια της πίστεώς του. Πρβλ. Π.Δ., *Δανιήλ* 3.22.1 – 3.24.3.

οὐτίνος με ποιμένα κατηξίωσας γενέσθαι: Μας παραπέμπει στη γνωστή Παραβολή του Απολωλότος προβάτου: «Εγὼ εἶμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων» (Ιω. 10.11.2-3). Ο Ιησούς Χριστός εἶναι ὁ ἀριστὸς ποιμὴν που γνωρίζει να φροντίζει και να καθοδηγεί το ποίμνιό του, να το προστατεύει και να θεραπεύει τις ψυχές των «προβάτων» του. Εκθέτει σε κίνδυνο τη ζωή του για να υπερασπιστεί τη ζωή και την ασφάλεια των πιστών. Ο Χριστός ἦρθε στη γη, ενανθρωπίστηκε και εν συνεχεία

σταυρώθηκε, για να εξασφαλίσει την εξιλέωση της θείας δικαιοσύνης για τις παραβάσεις των ανθρώπων, να «πλύνει» και να «καθαρίσει» τις ψυχές τους με το δικό του αίμα. Όπως δηλαδή ο ποιμένας προσέχει τα πρόβατά του, έτσι και ο καλός ποιμήν, ο Χριστός (και στο παρόν χωρίο ο επίσκοπος), μεριμνά για όλους τους πιστούς (*Παραβολή του απολωλότος προβάτου*, Κατὰ Ἰωάννην, 6.10). Βλ. Παν. Ν. Τρεμπέλας, *Υπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*, Αθήνα 2005, 371-372. Επίσης, το να απεικονίζεται ο Χριστός ως Καλός Ποιμήν ήταν θέμα αγαπητό στους Πρώτους Χριστιανικούς χρόνους που όμως χάνεται στη Μεσοβυζαντινή τέχνη.

ὅτι σὲ ἐκεῖ εὕρισκω δρόσον εἰς ἐμὲ κατέχοντα, ἵνα μὴ τι τοῦ πυρός ἀψηταί μου: Με αυτά τα λόγια ο επίσκοπος ολοκληρώνει την προσευχή του προς το Θεό παρακαλώντας τον να εμφανιστεί μέσα στη φωτιά και να του δώσει τη δροσιά του, ώστε να μην καεί. Πρβλ. Eriphanius Constantiensis, *Panarion (Adversus haereses)* (εκδ. Holl, 1915-1933), 2.475.13 - 2.476.5: *Λεγέτωσαν καὶ οἱ τρεῖς ἐν τῇ καμίνῳ παῖδες, δροσιζομένοι ἵνα μὴ καταφλεχθῶσιν ὑπὸ τοῦ πυρός· «ἐδοκίμασας ἡμᾶς ὁ Θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς, ὡς πυροῦνται τὸ ἀργύριον. Διήλθομεν διὰ πυρός καὶ ὕδατος, καὶ ἐξηγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχήν».*

τὸ παράδοξον θαῦμα: Στην Αγία Γραφή λέγονται επίσης σημεία, τέρατα. Πρόκειται για ασυνήθιστα φαινόμενα, υπερφυσικά και μη εξηγούμενα, έργα της θείας παντοδυναμίας, που σκοπό έχουν πρώτα την πνευματική ωφέλεια των ανθρώπων επιβεβαιώνοντας την αλήθεια του Θεού και έπειτα τη δόξα του Κυρίου, αποδεικνύοντας συνάμα στους ανθρώπους ότι αυτοί που τα τελούν είναι απεσταλμένοι του ή ότι ενεργούν εξ ονόματός Του. Υπάρχει πληθώρα θαυμάτων στην Π.Δ. και στην Κ.Δ., μέσω των οποίων ο Θεός αποκάλυψε το θέλημα του στους προφήτες και αυτοί με τη σειρά τους στους πιστούς. (βλ. *ΘΗΕ VI, Θαύμα*, 110-123· *ΛΑΓ, Θαύμα*, 404-407· *ODB II, Miracles*, 1378). Στη Βυζαντινή αγιολογία, τα θαύματα που κάνει ένας άγιος άνθρωπος, τόσο όσο είναι εν ζωή όσο και μετά το θάνατο του, αποτελούν ένα από τα στοιχεία που συμβάλλουν στο να ορισθεί Άγιος. Για τις κατηγορίες του θαύματος, βλ. Pratsch, *Der Hagiographische Topos*, 227.

κατασχόντες τὸν Τέρακα ἄκοντα: παρήχηση του -κ- που συνάδει με την ένταση που υπάρχει στο συγκεκριμένο σημείο σύμφωνα με την εξέλιξη της ιστορίας.

εἰ και μάλιστα δικαίως τὴν τοιαύτην ὑπέμενεν κόλασιν: Στο παρόν σημείο μπορεί να δοθεί διττή σημασία. Εννοείται η παρούσα κόλαση που βιώνει ο Τέραξ καθώς καίγεται από τη φωτιά, η οποία μας παραπέμπει στην κατάσταση που μπορεί να βρεθεί κανείς όταν επέλθει ο χωρισμός της ύλης από το πνεύμα. Ωστόσο, σύμφωνα με την Ορθόδοξη παράδοση, η Κόλαση είναι η κατάσταση της πνευματικής τιμωρίας στην οποία θα περιέλθουν μετά την Τελική Κρίση όσοι πεθάνουν αμετανόητοι (*ODB I, hell, 191*).

Ἐκεῖνον μὲν οὖν πάντες ὄνειδίσαντες καὶ λιθάσαντες κατέλειψαν: Εννοείται τον μάγο Τέρακα. Μέσα από τον «αγώνα» που είχε με τον επίσκοπο Ἐλενο αποδεικνύεται η αναλήθεια των λεγομένων του και η αλήθεια της χριστιανικής πίστεως. Ἐτσι τιμωρείται ο μάγος με λιθοβολισμό, ποινή που ήταν ιδιαίτερα γνωστή στους Εβραίους καθώς την επέβαλλαν πολύ συχνά. Οι λόγοι που έθεταν τον λιθοβολισμό ως τιμωρία, σχετίζονται με την βλασφημία του Θεού, την ειδωλολατρία, την άσκηση της μαντικής και των χρησμών, την ψευδοπροφητεία, κ.ά. Για περαιτέρω βλ. *ΘΗΕ VIII, λιθοβολισμός, 302-304*.

8

ἐγονυπέτουν: Σπάνια λέξη που τη συναντούμε μόνο δύο φορές. Πρβλ. Athanasius Alexandrinus, *Homilia de passione et cruce domini*, PG 28, 212.43 – 50: *εὐθέως μὲν ἐνέδυσαν αὐτόν, ὡς μὲν Ἰωάννης λέγει, πορφύραν, ὡς δὲ Ματθαῖος καὶ Μάρκος, χλαμύδα κοκκίνην, καὶ στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ κάλαμον ἐπὶ χεῖρα ἐδίδουν· καὶ οὕτω προσάγοντες, ἐγονυπέτουν αὐτῶ·* Πρβλ. Joannes Chrysostomus, *In triduanam resurrectionem domini*, PG 50, 823.26-28: *Ἐὰν δέ σοι εἶπη πάλιν ὁ ἄπιστος, διὰ τι καὶ κοκκίνην ἐνεδύσατο χλαμύδα, καὶ διὰ τι ἐγονυπέτουν προσιόντες αὐτῶ.*

ἡ γνῶσις αὐτοῖς τοῦ Κυρίου γένηται: Πρβλ. Π.Δ., *Δανιήλ*, 4.17.2-5: *ἵνα γνῶσιν οἱ ζῶντες ὅτι Κύριος ἐστὶν ὁ ὕψιστος τῆς βασιλείας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ᾧ ἐὰν δόξη, δώσει αὐτὴν καὶ ἐξουδένημα ἀνθρώπων ἀναστήσει ἐπ’ αὐτήν.*

ἐν ὀρθρινοῖς ὕμνοις: Από τη λέξη ὄρθρος, με την οποία δηλώνεται η τακτική ακολουθία που τελείται πριν την αυγή ή μέχρι το διάστημα της νύκτας. Για περαιτέρω βλ. *ΘΗΕ IX, ὄρθρος, 960-966.*

«Ἡμεῖς γάρ», φησὶν, «οἱ τρεῖς, Ῥωμαῖοι ὑπάρχομεν τῷ γένει καὶ καταλείψαντες τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων ἐνταῦθα ἤλθομεν»: Ο ὅρος εἶδωλο είναι ένας γενικός ὅρος που χρησιμοποιείται περιφρονητικά από τους Χριστιανούς απολογητές για να χαρακτηρίσουν τους παγανιστικούς θεούς και τη λατρεία των εικόνων τους. Η ειδωλολατρία υπήρξε συνώνυμο με την παγανιστική λατρεία, ενώ οι Χριστιανοί επεσήμαναν ότι τα εἶδωλα ήταν νεκρά και η προσκύνηση και ο σεβασμός τους υποκινούνταν από τους δαίμονες. Κατά την περίοδο της Εικονολατρίας, υπήρξε απαραίτητο να υπάρξει ένας σαφής και ευδιάκριτος διαχωρισμός της ουσίας της εικόνας και της λατρείας της. Για περαιτέρω βλ. *ODB II, Idol, 982· A. Momigliano, The Conflict between Paganism and Christianity in the fourth century, Oxford: Clarendon Press, 1963.*

Ἐν τῷ οὖν ταῦτα δηγήσασθαι αὐτούς, πάντα ὅσα ἐλάλουν δι' ὀπτασίας ὁ πρεσβύτερος ἐθεάσατο: Απώτερος στόχος του συγγραφέα είναι να δείξει ότι ήταν επιθυμία του Θεού η αγία Ευγενία να εισέλθει κοντά Του ή ενδεχομένως μέσα από αυτό το περιστατικό να επιθυμεί να δηλώσει την ἔγκριση του Θεού στην απόφαση και στη δράση της Ευγενίας. Για θεοσημείες και άλλα θαυματουργά γεγονότα που υποδεικνύουν το μέλλον, βλ. *ΘΗΕ VI, Θαύμα, 110-123· ΛΑΓ, Θαύμα, 404-407· ODB II, Miracles, 1378.*

ὁ πρεσβύτερος: Είναι ένας από τους βαθμούς της ιεροσύνης και βρίσκεται ανάμεσα στον επίσκοπο και στο διάκονο. Στη Βυζαντινή κοινωνία ήταν άτομο με πολλαπλές ευθύνες που επηρέαζε την ευρύτερη κοινή γνώμη λόγω της κοινωνικής του θέσης. Εδώ ο ὅρος αυτός χρησιμοποιείται για αναφορά στον επίσκοπο Έλενο. Για περαιτέρω, βλ. *ODB III, Priest, 1718 και ΘΗΕ X, πρεσβύτερος, 582-583.*

παρεγένεσθε: Προχωρήσαμε στη διόρθωση των γραφών των χειρογράφων *παρεγένεσθαι Η, παρεγίνεσθαι Β* που έδιναν απαρέμφατα σε εσφαλμένη μορφή και διορθώσαμε το ρήμα σε οριστική αορίστου β' πληθυντικού καθώς στο σημείο αυτό μιλά ο επίσκοπος Έλενος και απευθύνεται στην Ευγενία και στους δύο της ευνούχους. Επομένως εννοείται το υποκείμενο *ὕμεις*.

Καλῶς ἐκλήθης Εὐγένιος: Η επιλογή της Αγίας να ονομαστεί Ευγένιος και η δήλωση αποδοχής του ηγουμένου, ο οποίος πληροφορήθηκε από θείο όραμα τα τεκταινόμενα, μας παραπέμπουν στις μοναστικές συνήθειες κατά την κουρά της κόμης ενός ανθρώπου που επιθυμεί να εισέλθει στο μοναστικό βίο. Κατά την κουρά του άνδρα ή της γυναίκας που επιθυμεί να ακολουθήσει το μοναστικό βίο, λαμβάνει ένα μοναστικό όνομα, που συνήθως, αλλά όχι πάντα, αρχίζει με το ίδιο αρχικό γράμμα του βαπτιστικού τους ονόματος, βλ. *ODB II, Monk, 1395-1396*. Η αλλαγή του ονόματος είναι ένα παραδοσιακό στοιχείο του μοναχισμού, ενώ ήδη στην πρωτοχριστιανική περίοδο αποτελούσε ένδειξη αγιότητας (βλ. Pratsch, *Der Hagiographische Topos*, 126-127). Στο κείμενό μας, αν και δεν γίνεται λεπτομερής αναφορά στις μοναστικές παραδόσεις, εντούτοις η αλλαγή του ονόματος της Αγίας και η έγκριση του ονόματος που επέλεξε από τον ηγούμενο, μας παραπέμπει σε αυτή την πρακτική.

ὅτι γενναίως πάντα πράττων τέλειον σεαυτὸν εἰς τοὺς ἀγῶνας πεποίηκας: Η Αγία με την απόφασή της να εισέλθει στο μοναστήρι, πρόκειται να κάνει το δικό της αγώνα με απώτερο στόχο την τελειότητα της ψυχής και του πνεύματός της απέναντι στο Θεό. Η απόφαση της την οδηγεί σε μία μεγαλύτερη αφοσίωση και σαφώς σε μεγαλύτερη «άσκηση», που είναι η εφαρμογή της λιτότητας και της αυτοπειθαρχίας. Αυτά τα στοιχεία συνιστούν ένα από τα ιδεώδη των Χριστιανών και συνδέεται με τους μοναχούς και τους ερημίτες. Ο ασκητικός τρόπος ζωής ήταν μια προϋπόθεση για την αγιότητα, αντικαθιστώντας το μαρτύριο της Πρώιμης Χριστιανικής περιόδου (*ODB, Asceticism, 203-204*). Επίσης, για την Χριστιανική αντίληψη για τον ασκητικό τρόπο ζωής, βλ. T. T. Rice, *Ο Δημόσιος*

και *Ιδιωτικός Βίος των Βυζαντινών*, μτφρ. Φ. Κ. Βώρος, Αθήνα: Παπαδήμας 72000, 94-97.

10

Ἐπὶ τρεῖς οὖν μῆνας: Ο αριθμός τρία έχει ιερή, συμβολική και μυστική σημασία τόσο στην χριστιανική παράδοση όσο και στην κοσμική και λόγια. Οι δόκιμοι μοναχοί έμεναν 3 χρόνια στη Μονή προτού γίνει η κουρά τους. Για περαιτέρω, βλ. ΘΗΕ XI, *τρεῖς*, 838-841.

τῷ ἡγουμένῳ: Είναι ο ανώτερος του μοναστηριού. Σχετικοί όροι: *αββάς*, *ἀρχιμανδρίτης*, *προεστῶς* ή *κοινοβιάρχης*. Διοριζόταν από τον ιδρυτή του μοναστηριού ή τον Επίσκοπο της περιοχής ή τον Πατριάρχη ή ακόμη και από τους αδελφούς μοναχούς -θεωρητικά από τους μοναχούς ή τις μοναχές που διακρίνονταν περισσότερο για τη φρόνηση και την ευλάβειά τους, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις μπορούσε να ορισθεί και από τον αυτοκράτορα. Ήταν υπεύθυνος για τη διοίκηση, τον οικονομικό έλεγχο και την πνευματική καθοδήγηση της μοναστικής του κοινότητας. Ο ηγούμενος όφειλε να δείχνει αγάπη σε όλους τους μοναχούς και αυτοί με τη σειρά τους να δείχνουν υπακοή. Για περαιτέρω, βλ. ODB II, *Hegoumenos*, 907, και Patrich, *Sabas, Leader of Palestinian Monasticism*, 32-33.

τὸ βαστέρνιον διὰ τῆς ὁδοῦ κενὸν ἐξάπέστειλαν πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς: αντί της γραφής *καινὸν (B)* για νοηματικούς σκοπούς, αφού το επίθετο *καινός-ή-όν* δηλώνει το καινούργιο, το νέο, το πρόσφατο (LSJ II, 569).

περιήεισαν: Στο συγκεκριμένο σημείο έχουμε ενδεχομένως ένα από τα συνηθισμένα αντιγραφικά λάθη των αντιγραφών, το οποίο διορθώσαμε τοποθετώντας το ρήμα στη σωστή του μορφή. Ο γραφέας του *H* παραδίδει *περίεσαν* δηλαδή γ' πληθυντικού παρατατικού Ε.Φ του ρήματος *περίημι* και ο γραφέας του *B* παραδίδει *περιείησαν* δηλαδή γ' πληθυντικού ευκτικής ενεστώτα Ε.Φ του *περίημι*. Κανένας από τους δυο τύπους δεν απαντά προηγουμένως ενώ το ρήμα *περίημι* δεν το εντοπίζουμε στο λεξικό. Διορθώνουμε το ρήμα σε γ' πληθυντικού παρατατικού του ρήματος *περίειμι* (είμι) που σύμφωνα με το LSJ

έχει τις εξής σημασίες: α) υπάγω ολόγυρα, σχηματίζω κύκλον, β) με αιτιατική του τόπου, περιέρομαι τι γ) περιέρομαι εἰς τινα. (LSJ III, περίεμι, 539). Το περιήρισαν απαντά μόνο μια φορά στον Ίω. Χρυσόστομο, Πράξ. Αποστ., PG 60, 191.39-40: *Περιήρισαν οὖν καὶ ἔθνεσι διαλεγόμενοι.*

ἀνεζήτουν: Διατηρήσαμε τη γραφή του Β και απορρίψαμε τη γραφή *ἐνεζήτουν* του Η, καθώς το ρήμα *ἐνζητῶ* δεν απαντά. Ωστόσο, απαντά μία φορά το ουσιαστικό *ἐνζήτησις* (δηλ. ἡ ζήτησις) στον Ξοριγένη, I, 761B (βλ. LSJ II, *ἐνζήτησις*, 136).

11

Ἡ δὲ Εὐγενία σχήματι ἀνδρικῶ ἐν ὁμοιοῖα ψυχῆς σὺν Πρωτέα καὶ Υακίνθῳ ἐν τῷ μνημονευθέντι μοναστηρίῳ διηγόν: Μέσα από τα κείμενα γίνεται σαφής η διαφορά ανάμεσα στην ανδρική και γυναικεία ενδυμασία κατά τα Βυζαντινά χρόνια. Ωστόσο, ο Φ. Κουκουλές έχει ήδη αποδείξει ότι η ορολογία ήταν αρκετά όμοια, καθώς τα κύρια στοιχεία ενδυμασίας για το επανωφόρι: *ἱμάτιον ἢ μανδύας*, και για το εσωτερικό ένδυμα: *κολόβιον ἢ στιχάριον*, ήταν σχεδόν ταυτόσημα για τους άνδρες και τις γυναίκες. Το κάλυμμα της κεφαλής και ιδιαίτερα το χτένισμα διέφεραν, αλλά και το παντελόνι που ήταν χαρακτηριστικό μίας περιορισμένης κοινωνικής κατηγορίας. βλ. Kazhdan, «Women at home», 13-17.

ὁ ἀρχιμανδρίτης: μοναστικός όρος που εμφανίζεται αρχικά τον 4^ο αιώνα στη Συρία στα πρώιμα χρόνια του μοναχισμού (4^ος -6^ος αι.) έχοντας την ίδια ερμηνεία με τον «ηγούμενο» που κατέχει την υψηλότερη θέση σε ένα μοναστήρι. Ο G. Dagron υποστηρίζει ότι ο όρος *ἀρχιμανδρίτης* χρησιμοποιείτο αρχικά στην Κωνσταντινούπολη, ιδιαίτερα για να δηλώσει τον ηγούμενο του Μοναστηριού της Δαλμάτου. Στην εποχή του Ιουστινιανού Α' ωστόσο, ο όρος *ηγούμενος* άρχισε να αντικαθιστά τον όρο *ἀρχιμανδρίτης*, αν και παρέμεινε σε χρήση μέχρι τον 10^ο αιώνα ως η ονομασία των ηγουμένων των λίγο μεγαλύτερων μοναστηριών. Από τον 6^ο αιώνα και έπειτα, ο όρος χρησιμοποιήθηκε και διαφορετικά. Για περαιτέρω, βλ. ODB I, *archimandrite*, 156.

ἵνα ἡ μακαρία Εὐγενία τῆς ἡγουμενίας ἄρχηται: Ανάμεσα στην κατηγορία των Γυναικῶν – Μοναχῶν συναντούμε και άλλες περιπτώσεις αγίων γυναικῶν που ἔλαβαν για κάποιο χρονικό διάστημα την ηγουμενία της ανδρικής μονῆς, ὅπως η αγία η Ευφροσύνη η Νέα που ἔζησε κατά τη Μεσοβυζαντινὴ εποχὴ (Βλ. *Vita Euphrosynae Iunior* (BHG 627): AASS Nov. III. (1910): 865D). Πέραν αὐτοῦ, ιδιαίτερα γνωστὴ εἶναι και η μεσαιωνικὴ ιστορία της Πάπισσας Ιωάννας του Εμμανουήλ Ροΐδη (Βλ. *Εμμανουήλ Ροΐδης, Ἡ Πάπισσα Ιωάννα*, (επιμ.) Δ. Δημηρούλης, Μεταίχμιο 2005).

ὅθεν εἰ κελεύετε προενεχθῶσιν τὰ ἄχραντα εὐαγγέλια καὶ ἀναπτύξαντες ἀναγνῶμεν· καὶ εἴ τι ἐν τῷ εὕρισκωμένῳ κεφαλαίῳ κελεύει, ὑπακούσωμεν: Η πρακτικὴ μας παραπέμπει στο θαυμαστὸ γεγονός που τελέστηκε κατά την Δ΄ Οικουμενικὴ Σύνοδο που συγκληθῆκε στη Χαλκηδόνα το 451. Η Σύνοδος καταδίκασε τον Μονοφυσιτισμὸ και τον Νεστοριανισμὸ ἐνῶ συντάχθηκε ο γνωστὸς δογματικὸς ὅρος της Χαλκηδόνας που διατύπωνε το ὀρθόδοξο χριστολογικὸ δόγμα, σύμφωνα με το οποίο δέχεται δύο φύσεις ἐνωμένες και ἀδιαίρετες σε ἓνα πρόσωπο ἢ στη μία ὑπόσταση του θείου λόγου (ΘΗΕ ΙΧ, *Οἰκουμενικαὶ Συνόδοι*, 687-693). Ἐπειδὴ, ὁμως, οἱ αιρετικοὶ δεν πείθονταν στις ἀποφάσεις της Συνόδου, οἱ Πατέρες ἔκαναν το ἐξῆς· σημείωσαν τόσο οἱ Ὄρθοδοξοὶ ὅσο και οἱ αιρετικοὶ Μονοφυσίτες σε δύο ξεχωριστὰ βιβλία τις ἀπόψεις τους ἐπὶ του θέματος, και ἀκολούθως ἀνοίξαν τη θήκη που περιείχε το λείψανο της αγίας Ευφημίας και τοποθέτησαν τα δύο βιβλία στο στήθος της αγίας. Μετὰ ἀπὸ ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα ἀνοίξαν πάλι τη θήκη και εἶδαν το βιβλίον των Ὄρθοδόξων, που περιείχε και την ἀπόφαση της Συνόδου, να βρῆκεται στην ἀγκαλιὰ της αγίας, ἐνῶ το βιβλίον των Μονοφυσίτων να βρῆκεται στο πάτωμα στα πόδια της αγίας (Βλ. ΘΗΕ V, *Εὐφημία*, 1111-1112).

Πέραν αὐτοῦ, θα πρέπει να σημειωθεῖ ὅτι παρὰ τον πόλεμο της ἐκκλησίας ἐνάντια στη μαντικὴ τέχνη, ἐντούτοις οἱ χριστιανοὶ ἐξακολουθοῦν να πιστεύουν σε διάφορα εἶδη μαντικῆς και να τα ἀξιοποιοῦν στην καθημερινότητά τους. Η πρακτικὴ που ἀναφέρεται παραπάνω μας παραπέμπει στη βιβλιομαντεία που συνίστατο ἀπὸ το ἀνοίγμα του ψαλτήριου ἢ του εὐαγγελίου σε μία τυχαία σελίδα. Ο ενδιαφερόμενος διάβαζε την ἀρχὴ για να λάβει την ἀπάντηση ἐάν θα

πρέπει ή όχι να τελέσει το σκοπούμενο. Η πρακτική αυτή εντοπίζεται σε διάφορα κείμενα, βίους αγίων κτλ. Για περαιτέρω βλ. Κουκουλές, *Βυζαντινῶν Βίος και Πολιτισμός*, II, 158-160.

12

«Οἶδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. Οὐχ οὕτως δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν, ἀλλ' εἴ τις ὑμῶν θέλει εἶναι πρῶτος, ἔστω πάντων ἔσχατος καὶ πάντων δούλος»: Πρβλ. Ματθ., 20.25.1-20.27.2: ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς εἶπεν, Οἶδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. οὐχ οὕτως ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὅς ἐάν θέλη ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι ἔσται ὑμῶν διάκονος, καὶ ὅς ἂν θέλη ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος ἔσται ὑμῶν δούλος.

13

παῖσαν δὲ ταπεινοφροσύνην ἐπεδείκνυτο: λέξη που τη συναντούμε συχνά σε αγιολογικά κείμενα και κυρίως σε βίους αγίων. Για την ταπεινοφροσύνη ως την σημαντικότερη ή μία από τις σημαντικότερες μοναστικές αρετές βλ. Μεγ. Βασιλείου Καισαρείας, *Περὶ ταπεινοφροσύνης*, PG 31, 525-540 και επίσης Ιωάννου Σιναΐτου, «Κλίμαξ»: *Λόγος ΚΕ' - Περὶ τῆς τῶν παθῶν ἀπωλείας τῆς ὑψίστου ταπεινοφροσύνης, ἀοράτῳ αἰσθήσει ἐγγινομένης*, PG 88, 988-1012.

καὶ ἦν περ ὑπηρεσίαν ὁ ἔσχατος τῶν πρώτων ποιεῖν εἴωθεν, τοῦτο παρ' αὐτῆς ἐξαιρέτως ἐπετελεῖτο, ὕδωρ ἀπὸ τοῦ φρέατος ἀντλοῦσα, ξύλα κόπτουσα, καρδίαν καθαρὰν ἔχουσα πάντοτε καὶ πάσαις ταῖς χρείαις τῶν ἀδελφῶν ἐξυπηρετουμένη: Η αγία δηλαδή σύμφωνα με τη χριστιανική ορολογία διακονεί τους μοναχούς της Μονής, αν και ως ηγουμένη δεν είχε καμία ευθύνη να επιδίδεται σε αυτά τα θελήματα. Διακονία είναι η υπηρεσία, η εκτέλεση ενός καθήκοντος και εννοείται είτε ως η εξυπηρέτηση του πλησίον μέσα στο πνεύμα της Χριστιανικής αγάπης και αυτοθυσίας είτε δηλώνοντας το ειδικό αξίωμα του διακόνου (βλ. ΘΗΕ IV, *Διακονία*, 1140· ΛΑΓ *διάκονος, διακόνισσαι, διακονῶ*, 281).

Ἐποίησεν δὲ ἑαυτῇ κελλίον μικρὸν παρὰ τὸ θυρωρίον τοῦ μοναστηρίου, ἵνα μηδὲ ἐν τούτῳ δόξη ὑπερέχειν τοὺς ἄλλους: Υπογραμμίζεται μέσα από σχετικές

λεπτομέρειες η ταπεινότητα της Αγίας. Στο *θυρωρίον* του μοναστηριού έμεναν οι θυρωροί, που συνήθως ήταν μεγάλης ηλικίας και σώφρονες, και αποκαλούνταν *πορτάριοι* ή *πορτάρισσες*, οι οποίοι είχαν ως επιβεβλημένο καθήκον να ελέγχουν την είσοδο και την έξοδο από τη μονή (Βλ. J. Patrich, *Sabas, Leader of Palestinian Monasticism: A comparative Study in Eastern Monasticism, Fourth to Seven Centuries* [Dumbarton Oaks Studies 32], Washington DC 1995, 34). Η λέξη *θυρωρίον* φαίνεται να απαντά μόνο στον Παλλάδιο μία φορά (*Palladii Dialogus de vita S. Joanni Chrysostomi*, (εκδ. Coleman – Norton, 1928), 38.20).

ταῖς παννυχίαις: ή *παννυχίς* -ἴδος, επίσης ονομάζεται *παραμονή* ή *αγρυπνία*. *Παννυχίς* είναι ο βυζαντινός τύπος ολονύκτιας ακολουθίας των Κυριακών, των δεσποτικών και θεομητορικών εορτών. Επίσης, τελείται και κατά τη μνήμη των επισήμως εορταζομένων Αγίων (ΘΗΕ ΙΧ, *Παννυχίς*, 1124-1125). Γενικότερα, είναι κάθε νυκτερινή προσευχή ή λειτουργία που περιλαμβάνει τη θυσία του ύπνου, ή την παραμονή μιας γιορτής, κατά τη νηστεία. Οι λειτουργικές αγρυπνίες σκιαγραφούνται στο προ-Κωνσταντίνιο έθιμο της ιδιωτικής προσευχής το βράδυ και της διατήρησης αγρυπνίας πριν από ένα μαρτύριο στους τάφους των μαρτύρων. Από τον 4^ο αιώνα και έπειτα, επισημοποιήθηκαν στις καθημερινές αγρυπνίες ή μεσονυκτικές των μοναστικών ωρών και σε όλες τις περιστασιακές αγρυπνίες πριν από τις ημέρες της Ευχαριστίας (Κυριακές και εορτές), πριν από το βάπτισμα, από την κηδεία, ή για ειδικούς σκοπούς, όπως ως προς την αντιμετώπιση κάποιας αίρεσης. Οι αγρυπνίες είχαν διαφορετική δομή και έκταση σύμφωνα με το Τυπικό της κάθε εκκλησίας. Βλ. *ODB III, vigil*, 2166.

14

δαίμονας ἀπελαύνειν καὶ ὑγίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ δι' αὐτῆς τοῖς ἀσθενούσιν παρέχεσθαι: Το χάρισμα είναι αποτέλεσμα της θείας χάριτος που δηλώνει τη συμπάθεια και την εύνοια του Θεού προς τον άνθρωπο. Τα χαρίσματα ήταν ιδιαίτερα αισθητά στη ζωή της Πρώτης Χριστιανικής Εκκλησίας, όπως το προφητικό, το θαυματουργικό, κ.τ.λ. Ο εξορκισμός αποτελεί ένα από τα σταθερά χαρίσματα των αγίων που εμφανίζονται στους βίους τους, όπως επίσης και η γιατροειά των ασθενών μέσω της θείας χάριτος (Pratsch, *Der Hagiographische Topos*,

227). Η ίδια η παρουσία του Χριστού -ο οποίος ήρθε στη γη για την απέλαση του κακού, και η επακόλουθη σταύρωσή του, λειτουργεί ως ένα είδος εξορκισμού. Ομοιοτρόπως, η ζωή των αγίων αντικατοπτρίζει τη θυσία του Υιού του Θεού στην υπηρεσία της νίκης του Διαβόλου (Coon, *Sacred Fictions*,16).

ἀλλ' ἐπειδὴ πολὺς ὁ περὶ τῶν ἀρετῶν αὐτῆς λόγος, τούτων τὸ καθέκαστον εἰς διήγημα καταλείψαντες ἐπὶ τὰ βραχέα αὐτῆς τῶν ἀρετῶν ἐπελευσώμεθα: Βλέπουμε την παρεμβολή του συγγραφέα. Αποτελεί αγιογραφικό τόπο η αναφορά ότι πρόκειται να παρουσιαστούν κάποιες από τις πολλές αρετές ενός ατόμου αλλά και η σχετική αμφιβολία του συγγραφέα με τη μορφή ερώτησης. Βλ. Pratsch, *Der Hagiographische Topos*, 31-34, 205-209.

15

Ο συγγραφέας στο σημείο αυτό ξεκινά να αφηγείται την ιστορία της Μελανθίας που υπήρξε η αφορμή να οδηγηθεί η αγία Ευγενία σε δίκη και να κατηγορηθεί για βιασμό. Εδώ η Μελανθία (όπως παραπάνω ο Ιέραξ για τον Έλενο) λειτουργεί ως ο τυπικός αντίπαλος (Pratsch, *Der Hagiographische Topos*, 171-183)

ἦντινα ἡ Εὐγενία τὸ τοῦ Χριστοῦ σημεῖον ἐν τῷ στήθει κατασφραγίσασα πᾶσαν ἀποθέσθαι αὐτῆς τὴν κακουχίαν ἐποίησεν καὶ ὕγιῃ ἀπεκατέστησεν: Στο σημείο αυτό έχουμε την περιγραφή του πρώτου θαύματος που τέλεσε η αγία Ευγενία. Σύμφωνα με το κείμενο η αγία σχημάτισε με το χέρι της στο στήθος της ασθενούς το σταυρό με αποτέλεσμα να διώξει κάθε αρρώστια και να της προσφέρει την υγεία της. Για τις διάφορες κατηγορίες του θαύματος, βλ. Pratsch, *Der Hagiographische Topos*, 227 κ.εξ..

εἰ ἀνὴρ μου γενέσθαι θελήσεις καὶ τὴν κατήφειαν ἀπορρίψας, μετάσχεῖν ἀναπαύσεως καλῆς: Στο σημείο αυτό παρατηρούμε μία σύγκριση του μοναστικού τρόπου ζωής που συνδέεται με την μιζέρια και του ἐγγαμου βίου που συνδέεται με τις απολαύσεις της ζωής. Ο άνθρωπος που επιλέγει το μοναστικό βίο, και στην παρούσα περίπτωση η αγία Ευγενία, ασκείται στην υπομονή και στην ταπείνωση. Ὅπως σημειώνει ο Νικήτας Στηθάτος, ο πιστός που εμπνέεται από το «θερμόν ἔρωτα» του Θεού δε θεωρεί ως βαρὺ το ζυγὸ της ασκήσεως, δε

φοβάται την τραχύτητα των έργων της αρετής, δεν αποφεύγει τους κόπους, αλλά «ζέοντι πόθῳ τὴν αὐλακα τέμνει τῶν ἀρετῶν ἐν πάσῃ κακοπαθείᾳ, πρὸς ἑαυτὸν μόνον ὄρων καὶ πρὸς τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς· καὶ καθ' ἑκάστην ἐν δάκρυσιν τὰ σπέρματα αὐτοῦ καταβάλλεται ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ζώντων, ἕως οὗ φωνῇ αὐτῷ ἢ χλόῃ τῆς ἀπαθείας». (βλ. Τσάμης, *Η τελείωσις του ανθρώπου*, 84-85). Αυτό είναι κάτι που δεν μπορεί να αντιληφθεί με ευκολία ένας άνθρωπος που επιλέγει τα εγκόσμια.

16

τὴν ταύτης ψυχὴν ἀπ' ἀγχόνης ἄδου ἐλευθερῶσαι: Εννοεί από την κόλαση. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί μία ξεχωριστή έκφραση που εμπεριέχει μια δόση λογοτεχνικότητας ἀπ' ἀγχόνης ἄδου για να μας μεταδώσει την ανησυχία της αγίας για όσα αναφέρει η Μελανθία και την ανάγκη της να υποστηρίξει το μοναστικό ένδυμα. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η έκφραση αυτή δεν εντοπίζεται σε κάποια άλλη πηγή.

ἀκαταπαύστου ἀναπαύσεως ἑαυτὸν ἀποστερεῖ: παρήχηση του *παυ – αυ* που δημιουργεί εσωτερικό ρυθμό στο κείμενο.

Οὐ δεῖ οὖν παραδέχεσθαι παντελῶς ἡδονὴν σωματικὴν. Ὁ γὰρ διάβολος κολακεύει δι' αὐτῆς του σπιλῶσαι καὶ ἀπολέσαι τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς: Κατά το Κανονικό Δίκαιο, εάν κάποια μοναχή ή μοναχός διέπραττε πορνεία, του υποβαλλόταν επιτίμιο 15 χρόνων (Καν. Ξ' του Μ. Βασιλείου, βλ. Πηδ., 621, ενώ ανάλογες είναι και οι Κανονικές διατάξεις ΙΣΤ' της Δ' Οικ. Συν., βλ. Πηδ., 198, και ΙΘ' της ἐν Ἄγκυρα Τοπικῆς Συνόδου, βλ. Πηδ., 375).

ἔφραττεν τὰς ἀκοὰς: Στο παρόν σημείο ο συγγραφέας χρησιμοποιώντας αυτή την περιγραφική έκφραση θέλει να μας δείξει ότι η Μελανθία έκλεινε τα αυτιά της, δηλαδή δεν έδινε σημασία στα λεγόμενα της Αγίας. Θα μπορούσε να γίνει κατανοητή και η κυριολεκτική σημασία της έκφρασης. Πρόκειται για έκφραση που συναντούμε μόνο δύο φορές στον Ιωάννη Χρυσόστομο, τόσο με την κυριολεκτική όσο και με την μεταφορική της σημασία, πρβλ. *Joannes Chrysostomus, In Genesim (Hom. 1-67), PG 53, 53.262.3 - 53.262.6: Εἶδες φιλοσοφίας*

ὑπερβολὴν, πῶς διὰ τῶν ἐναντίων ὁδῶν οὗτος περιεγένετο; Ἐκεῖνοι δόλους ἔρραπτον, αὐτὸς καὶ τὰς ἀκοὰς ἔφραττεν, ὡς μηδὲ ἀκούειν. Επίσης, πρβλ. Joannes Chrysostomus, *In Epistulam II Ad Corinthios (Hom. 1-30)*, PG 61, 61.568.9 - 61.568.10: ὁ γὰρ φθόνος ἐνέφραττεν αὐτῶν τὰς ἀκοὰς.

Ἐξεδέχετο γὰρ συμφορὰν λογισμῶ ἀισχύνης, καθὼς γέγραπται εἰς κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται σοφία: Πρβλ. Π.Δ. Σαπφ. 1.3.1-1.4.2: σκολιοὶ γὰρ λογισμοὶ χωρίζουσιν ἀπὸ Θεοῦ, δοκιμαζομένη τε ἡ δύναμις ἐλέγχει τοὺς ἄφρονας. ὅτι εἰς κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται σοφία οὐδὲ κατοικήσει ἐν σώματι κατάχρεω ἁμαρτίας. Το Ἐξεδέχετο γὰρ συμφορὰν λογισμῶ ἀισχύνης, πρόκειται για πολύπλοκο υπερβατό.

δόλον τοῦ πονηροῦ δαίμονος: Το συναντούμε δύο φορές σαν ἔκφραση στον Γεώργιο Μοναχό, πρβλ. Georgius Monachus, *Chronicon*, (εκδ. C. De Boor), 705.17 - 22: αὐτῶν δόλον τοῦ ἀρχεκάκου δαίμονος οὐδ' ὄλωσ οἱ ἀνούστατοι καὶ ἀπόπληκτοι ἐπιγινώσκουσιν. Επίσης, Georgius Monachus, *Chronicon Breve (lib.1-6)*, PG 110, 872.44-50: καὶ τὸν ἐγκεκρυμμένον τῆς θρησκείας αὐτῶν δόλον τοῦ ἀρχεκάκου δαίμονος οὐδ' ὄλωσ οἱ ἀνούστατοι καὶ ἀπόπληκτοι ἐπιγινώσκουσιν.

«**Ἀρμοζόντως Μελανθία ἐκλήθης, μελανία γὰρ ἀσωτίας καὶ βόρβορος δυσωδίας ἐν σοὶ πελάζει, δικαίως Μελανία λέγη, τῆς ζοφερᾶς ἁμαρτίας θυγάτηρ ὑπάρχουσα, φίλη τοῦ διαβόλου, ἔκκαυμα τῆς ἡδονῆς, ἀδελφὴ τοῦ ἀτελευτήτου θανάτου, θυγάτηρ τῆς αἰωνίου Γεέννης, πηγὴ ζοφερὰ ἀισχύνην παθῶν βρύουσα, ἐχθρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ δοχεῖον τοῦ διαβόλου, ἀναχώρησον ἀπὸ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ. Οὐδεμία γὰρ σοὶ μερὶς χρηστὴ ἐν τῇ διαβολικῇ σου καρδίᾳ μετὰ τῶν δούλων τοῦ Χριστοῦ:** Ο συγγραφέας στο σημεῖο αὐτό με μεγάλη μαεστρία μας μεταφέρει την έντονη αντίδραση της Αγίας, η οποία απεγνωσμένη και εξοργισμένη με τις πράξεις της Μελανθίας απευθύνεται σε αυτήν με πολύ σκληρὰ λόγια. Παρατηρούμε μια έντονη ρητορικότητα στα λόγια της Αγίας που μας παραπέμπει σε εκχριστιανισμένη σκηνή ελληνιστικού μυθιστορήματος. Το αρχαίο ελληνικό μυθιστόρημα, εμφανίζεται στα μέσα ή προς το τέλος της ελληνιστικής εποχής (μέσα 4ου - 3ου αι. π.Χ.) και υπήρξε δημοφιλές ανάγνωσμα των ελληνόφωνων πληθυσμῶν της Ανατολικῆς Μεσογείου (T. Hagg, *Το αρχαίο*

μυθιστόρημα, μτφρ. Τ. Μαστοράκη, MIET, Αθήνα 1992, 25). Το λογοπαίγνιο που εντοπίζουμε με το όνομα της Μελανθίας δύσκολα θα μπορούσε να γίνει κατανοητό σε άλλη γλώσσα ενώ στο σημείο αυτό ξετυλίγεται όλη η πνευματική καλλιέργεια του συγγραφέα δίνοντάς μας τη δυνατότητα να επιβεβαιώσουμε την υψηλή του μόρφωση.

έκκαυμα τῆς ἡδονῆς: Διορθώσαμε τις γραφές των χειρογράφων *έκκαμμα (H)*, *έκκαμα (B)* καθώς δεν απαντούν πουθενά σε *έκκαυμα*. Η λέξη *έκκαυμα*, το σύμφωνα με το Λεξικό *LSJ* προέρχεται από το ρήμα *έκκαίω* που σημαίνει *καίω εντελώς, ανάπτω, κατακαίω* (βλ. *LSJ* II, 59). Το ουσιαστικό *έκκαυμα* σημαίνει *προσάναμμα, το αναμμένο* (βλ. *LSJ* II, 60). Πρβλ. *Περὶ τῶν ὀκτῶ μερῶν τοῦ ῥητορικοῦ λόγου* (e cod. Paris 2918), *Rhetores Graeci*, (εκδ. Walz 1968), 3.604.13 – 604.16: *ἐν τοῖς βασιλείοις διάγων ἢ ἐν χώρᾳ, ὅπου γυναικωνίτιδες ὄλαι καὶ κάλλη ἀμήχανα καὶ πολλὰ τῆς ἡδονῆς ὑπεκκαύματα*. Επίσης, πρβλ. *Gregorie de Nysse, La vie de Moïse*, [SC 1] (εκδ. Danielou 1968), 2.71.1 – 2.71.6: *ὅταν ἐν τούτῳ μὲν ἐπὶ τῶν τοῦ τοίχου κονιαμάτων δείκνυται παρὰ τῆς τέχνης διὰ εἰδώλων τινῶν τὰ τῆς ἐμπαθοῦς ἡδονῆς ὑπεκκαύματα*.

θυγάτηρ τῆς αἰωνίου Γεέννης: *Γέενα*, είναι εβραϊκή λέξη που σημαίνει την «κοιλιάδα του υἱοῦ Ἐννώμ». Η κοιλιάδα αυτή βρίσκεται στα δυτικά ὄρια της Ιερουσαλημ και εκεί προσφέρονταν θυσίες παιδιῶν στο Θεό Μολόχ (Β' Χρ. 28,3-33,6) μέχρι την εποχή του βασιλιά Ιωσία (639-609 π.Χ.), ο οποίος τις κατήγησε, μεταβάλλοντας την κοιλιάδα σε νεκροταφείο για ξένους και τόπο για σκουπίδια. Ἐτσι θεωρήθηκε τόπος κατάρας και τελικά σύμβολο της αιωνίας κολάσεως. Στους εβδομήκοντα Ο' δηλώνεται με το όνομα «φάραγξ Ἐννόμ», «νάπη Σοννάμ» ή Γαίεννα ή «φάραγξ Ἐννώμ». Η λέξη αυτή κατέληξε να σημαίνει μεταφορικά και συμβολικά τον τόπο των βασάνων των ασεβῶν και φαύλων ή την κόλαση. Στην Κ.Δ. περιγράφεται η *Γέενα* ή η κόλαση ως «η λίμνη τοῦ πυρὸς» ή «λίμνη τοῦ πυρὸς καιομένη ἐν θείῳ», όπου απεικονίζονται τα αιώνια βάσανα των ασεβῶν μετά την εσχάτην κρίση των πάντων. Η *Γέενα* στη Κ.Δ. δηλώνει τον Ἄδη, τον τόπο τη αιωνίας τιμωρίας των φαύλων και ασεβῶν. (ΘΗΕ IV, *Γέενα*, 244).

δοχεῖον τοῦ διαβόλου: Πρόκειται για «προσβλητικό» χαρακτηρισμό των γυναικών που υπήρξαν η αιτία του προπατορικού αμαρτήματος. Μέσω των γυναικών ο διάβολος «παρενοχλεί» τους μοναχούς θολώνοντάς τους το μυαλό, οδηγώντας τους σε απρεπείς σκέψεις και απομακρύνοντάς τους από τον αρχικό τους σκοπό. Γι' αυτό στο συγκεκριμένο σημείο η Αγία δίδει αυτό τον προσβλητικό χαρακτηρισμό στην Μελανθία, η οποία με τις επιβουλές του πονηρού «ενοχλεί» και διαταράσσει την ηρεμία και την εσωτερική γαλήνη της Αγίας. Εξαιρετικά σπάνια έκφραση· στο TLG απαντά μόνο στον Θησαυρό του Δαμασκηνού Στουδίτου (16ος αι.) (Ε. Δεληδήμου, *Θησαυρός Δαμασκηνού τοῦ ὑποδιακόνου καὶ Στουδίτου*, Νέα Υόρκη: Atlantis Greek Book Co., 1943, 33.561).

17

Ἀλεξανδρεία: η τρίτη μεγαλύτερη πόλη της Ὑστερης Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, μετά τη Ρώμη και την Κωνσταντινούπολη. Ιδρύθηκε από τον Μέγα Αλέξανδρο το 331 π.Χ. και πολύ γρήγορα έγινε μεγαλούπολη και κέντρο απερίγραπτης πνευματικής και οικονομικής άνθησης. Για περαιτέρω βλ. *ΘΗΕ II, Ἀλεξάνδρεια*, 44-83 και *ODB I, Alexandria*, 60-61.

18

σιδηρωθῆναι: Πρβλ. Palladio, *Historia Lausiaca*, (εκδ. Bartelink 1974), 26.2.1-3: Ὅς ἐπὶ τοσοῦτον καὶ αὐτὸς ἐσκοτώθη ὡς καὶ αὐτὸν ὕστερον σιδηρωθῆναι, μὴ θέλοντα μηδὲ τοῖς μυστηρίοις προσέρχεσθαι.

θηριομαχήσαι: Λέξη σπάνια που απαντά μόνο σε δύο συγγραφείς, τον Ιγνάτιο Αντιοχείας (πρβλ. Ignatius Antiochenus, *Epistulae vii genuinae (recension media)* (εκδ. Camelot 1969), 1.1.2.3 και 3.10.1.3· *Epistulae interpolatae et epistulae suppositiciae (recension longior)* (εκδ. Funk and Diekamp 1913), 2.101.4 και 11.1.2.3, και τον Ευσέβειο Καισαρείας (Eusebius Caesariensis, *Antiquorum martyriorum collection (fragmenta)*, PG 20, 1521.40).

τὴν μακαρίαν Εὐγενίαν καὶ τοὺς σὺν αὐτῇ σίδηρα πάντοθεν περιβεβλημένους: Σύμφωνα με τα κείμενα και άλλων μαρτύρων αγίων, οι ηγεμόνες έστειλαν συνήθως στρατιωτική δύναμη, η οποία συλλάμβανε τον χριστιανό και τον έδενε

με αλυσίδες, εφόσον είχε δωθεί εντολή από τον ηγεμόνα (Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 61).

είσηγαγον εἰς τὸ δημόσιον ἐνώπιον πάντων. Ἀγνοοῦντες δὲ τὴν ἀλήθειαν, οἱ δῆμοι κατεβόων, τῆς Μελανίας μάλιστα ὄντες τοῦ μέρους, καὶ διάφορος ἦν ἡ γνώμη τῶν βοώντων τοῦ πλήθους: Σύμφωνα με τις διατάξεις του Ρωμαϊκού Δικαίου, αρμόδιο δικαστήριο ήταν αυτό στον τόπο της κατοικίας του κατηγορουμένου ή του τόπου όπου διαπράχθηκε το αδίκημα. Η δίκη γινόταν συνήθως είτε στην αγορά, είτε στο θέατρο, μέσα ή μπροστά σε κάποιο ειδωλολατρικό ναό, στην πύλη της πόλης ή σε τοποθεσία που διάλεγε ο δικαστής, με την παρουσία πλήθους ανθρώπων που εξέφραζαν την άποψή τους ανάλογα τις προτιμήσεις τους (Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 64, 67-68).

τῶν μὲν κραζόντων πυρὶ αὐτοὺς ἀναλωθῆναι, τῶν δὲ θηρίοις, τῶν δὲ διάφοροις ὑποβληθῆναι αὐτοὺς τιμωρίαις: Τη δίκη ακολουθούσαν βασανιστήρια που αφορούσαν κυρίως τιμωρίες με φωτιά, θηρία και ξίφος. Οι ποινές αυτές περιλαμβάνονται στα *summa suplicia*. Η ποινή στη φωτιά είναι από τις αρχαιότερες ποινές και από τις πιο συνηθισμένες μετά τον αποκεφαλισμό με ξίφος. Η εκτέλεση της ποινής γινόταν δημόσια ενώ οι Ρωμαίοι χρησιμοποιούσαν τη φωτιά ως μέσο για να θανατώσουν με διάφορους τρόπους τους χριστιανούς (Βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 93-97). Η ποινή στα θηρία αποτελεί επιδείνωση της εκτελέσεως της θανατικής ποινής, ενώ ο νόμος και το έθιμο δεν την προβλέπει για κανένα έγκλημα. Έφαρμοζόταν μέσα στο θέατρο ή στο στάδιο, δημόσια, μπροστά σε πλήθος κόσμου είτε ατομικά είτε ομαδικά. Έδεναν ουσιαστικά τους κατηγορούμενους σε ένα ξύλο και εξαπέλυαν εναντίον τους θηρία, όπως αρκούδες, παρδάλεις, λεόντες και λέαινες, ταύρους. Για περαιτέρω, βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 98 -99. Άλλες ποινές που εφαρμόζονταν αφορούσαν πνιγμό, κρέμασμα, λιθοβολισμό, δηλητηρίαση, λιμό, μαστίγωμα κ.ά. (Για περαιτέρω, βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 102-110).

«Ποία σε αὐθαδία ἐπὶ τοσοῦτον ἤλασεν, ἵνα τὴν συγκλητικὴν Μελανθίαν εἰς εὐτελὲς πρόσωπον καταγάγῃς, εἰσελθὼν πρὸς αὐτήν, ὡς ἐπὶ προσχήματι χριστιανοῦ, καὶ ἰατρικῆς ἐπιστήμης ἔμπειρος, καὶ τὴν εὐγενεστάτην γυναῖκα πρὸς ἀτιμίαν αἰσχρὰν ἐκκαλέσῃς; Μὴ τι τοιοῦτον ποιεῖν ὁ Χριστὸς ὑμῶν διδάσκει ὑμᾶς καὶ αὕτη τῆς θρησκείας ὑμῶν ἢ ὁμολογία, ἵνα διαφθορᾶς ἔργα ποιῆτε;: Ανάλογο περιστατικό ψευδούς κατηγορίας για βιασμό συναντούμε: (i) στο βίο της αγίας Μαρίας / Μαρίνος, όπου κατηγορείται για βιασμό και για την πατρότητα ενός παιδιού (Βλ. Richard, "La Vie Ancienne de Sainte Marie surnommée Marinos", 87-94), (ii) στο βίο της Ιλαρίας, όπου μετά τη μεταμφίεσή της ως άνδρας μοναχός ονόματι Ιλάριος, καλείται να θεραπεύσει τη δαιμονισμένη αδελφή της και προκαλούνται ερωτήματα για την ασυνήθιστη επίδειξη αγάπης που της δείχνει (Drescher, *Three Coptic Legends*, 69-82), (iii) στο βίο της Απολλιναρίας, το ίδιο σενάριο περιπλέκεται από τη δαιμονική ψευδαίσθηση της εγκυμοσύνης της αδελφής για την οποία η Απολλιναρία ως άνδρας μοναχός αρχικά κατηγορείται (Drescher, *Three Coptic Legends*, 152-161), (iv) στο βίο της Σωσάννας (*Vita Susannae* (BHG 1673): AASS Sept. VI. (1757): 153-159) και της Θεοδώρας (*Συμμεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ, Βίος καὶ πολιτεία τῆς ὁσίας μητρὸς ἡμῶν Θεοδώρας τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, PG 115, 665-689*), οι οποίες αντιστέκονται στις ανήθικες προτάσεις γυναικῶν που τις επισκέπτονται με αποτέλεσμα να κατηγορηθούν από αυτές τις γυναίκες και να οδηγηθούν σε δικαστήριο για να υποστηρίξουν τον εαυτό τους ενάντια στις κατηγορίες. Πέραν αυτού, αποτελεί λογοτεχνικό τόπο στα αγιολογικά κείμενα ο πειρασμός από το Διάβολο, το Σατανά, που είναι ο σταθερός αντίπαλος του ανθρώπου (Pratsch, *Der Hagiographische Topos*, 160).

τῶν φθαρτῶν καὶ προσκαίρων δραπετεύσασα, τῶν οὐρανίων ἐντὸς γενέσθαι ἀγαθῶν πρὸς ἔπαινον καὶ πόθον τῶν κατὰ Θεὸν ἀρετῶν: Αποτελεί λογοτεχνικό τόπο στους βίους αγίων, ο άγιος άνθρωπος σε ένα ορισμένο σημείο της ζωής του να αποποιείται τον κόσμο και να επιθυμεί να αποσυρθεί από την κοσμική κοινωνία. Τα διάφορα λογοτεχνικά κίνητρα που συνοδεύουν αυτή τη διαδικασία, συνδέονται άμεσα με το πλαίσιο της εγκατάλειψης και της απομάκρυνσης από

τα επίγεια αγαθά, π.χ διανομή περιουσίας, αλλαγή ονόματος (βλ. Th. Pratsch, *Der Hagiographische Topos*, 117). Ο χριστιανός για να μπορέσει να απαλλαγεί από τα «ασήμαντα» του κόσμου και να καλλιεργήσει την ψυχή και το σώμα του για χάρη του Θεού, πρέπει να αγωνιστεί σκληρά και να κάνει σημαντικές θυσίες. Ο αποχωρισμός των εγκόσμιων αγαθών καθώς και ο εξαγνισμός του θελήματός του είναι κάποιες από τις θυσίες που καλείται να εκπληρώσει. «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι» εἶπεν ὁ Κύριος, «ὑπάγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δός τοῖς πτωχοῖς καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῶ» (ΘΗΕ ΙΧ, *Μοναχισμός*, 23). Πρέπει, λοιπόν, ο μοναχός να είναι ακτήμων, ώστε να είναι απερίσπαστος από κοσμικές μέριμνες.

δι' ὧν τὸ ἀσθενὲς ἀνδρείαν δόξαν μιμῆται: Ενδεχομένως με τα λόγια αυτά ο συγγραφέας να θέλει να μας παραπέμψει στις απόψεις της εποχής για τη θέση της γυναίκας και του άνδρα. Δημιουργείται επίσης το εύλογο ερώτημα αν οι γυναίκες αυτές είχαν ως σκοπό τους να ομοιωθούν κατά κάποιο τρόπο με τους άνδρες. Δεν πρόκειται όμως περί απλής μεταμφίεσης αλλά περί ριζικής μεταμόρφωσης των γυναικών με απώτερο στόχο την πνευματική τους τελείωση.

τὴν παρθενίαν Χριστῶ φυλάττουσα: Στο Βυζάντιο, η παρθενία είχε δύο όψεις· ήταν η φυσική παρθενία αναμενόμενη από τις γυναίκες μέχρι τη νύχτα του γάμου τους, και η πνευματική χριστιανική αντίληψη της πλήρους σεξουαλικής αποχής από αυτές που αφιερώνονταν στον Θεό. Μέσω της παρθενίας και της σωματικής αγνότητας γεννάται η αρετή και έτσι ο άνθρωπος μπορεί να φτάσει κοντά στο Θεό. Συνεπώς, και σύμφωνα με τη διδασκαλία του Κυρίου, η παρθενία είναι ζήτημα ελεύθερης επιλογής. Όσοι ζουν μέσα σε μία πνευματική κατάσταση καθαιρώντας τον εαυτό τους με την άσκηση και νεκρώνοντας το σαρκικό φρόνημα, ανυψώνονται πάνω από κάθε αίσθηση και γίνονται έτσι πρότυπα της τελειώσεως (Τσάμης, *Αγιολογία*, 80). Στη συμβολική γλώσσα είναι «οἱ ἐννοῦχοι, οἵτινες ἐννούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Για περαιτέρω, βλ. S. Elm, *Virgins of God: The making of Asceticism in Late Antiquity* [Oxford Classical Monographs], Oxford – New York: Oxford University Press 1994, 25-59.

Το αντίστοιχο χωρίο από τη Β' παραλλαγή, όπου η αγία Ευγενία ουσιαστικά αιτιολογεί την μεταμφίεσή της και την επιλογή της να ενδυθεί με ανδρικά ενδύματα, σημειώνοντας ότι όντας γυναίκα επέλεξε να εφαρμόσει την παρθενία με ανδρικότητα (ενν.) ψυχής, παρατίθεται καθώς έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον: *Τοῦτο οὖν τὸ ἐγκαλλώπισμα ἐν θερμότητι τῆς πίστεως ἀνεδεξάμην καὶ τὴν πρόθεσιν, ἣνπερ ἐν Χριστῷ ἔσχον, οὐκ ἐβουλήθην εἶναι θήλεια, ἀλλὰ τὴν παρθενίαν ἀνώμητον πάσῃ δυνάμει τῆς διανοίας μου διαφυλάττουσα ἀνδρικῶς διεπραξάμην ἐν Χριστῷ. Οὐ γὰρ ἔχθραν τῆς συγγενείας μου ὑποκρίσει ἀνελαβόμεν, ἵνα θήλειαν ὑποκρίνωμαι, ἀλλὰ θήλεια οὐσα καὶ ἀνδρικῶς διαπραττομένη τὴν παρθενίαν, ἣτις ἐστὶν ἐν Χριστῷ, σφόδρα περιεπτυσάμην (§28).*

20

Ταῦτα εἰποῦσα σχίζει ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον, ὃ ἦν ἐνδεδυμένη, καὶ τὸ ἄγνωστον τῆς ὄψεως παραυτὰ φανεροῖ τὸ ὠραῖον τῆς παρθενίας στῆθος: Η αποκάλυψη της γυναικείας φύσης της Αγίας περιγράφεται μέσα σε δυο αράδες χωρίς να δίνονται ιδιαίτερες λεπτομέρειες. Ωστόσο η πρόταση *φανεροῖ τὸ ὠραῖον τῆς παρθενίας στῆθος* πέραν της παρήχησης του -ο- δημιουργεί εικόνες στο μυαλό των αναγνωστών, που μάλλον για την εποχή που έζησε η Αγία και λαμβάνοντας υπόψη ότι πρόκειται για το κείμενο του βίου και του μαρτυρίου μιας αγίας γυναίκας, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως τολμηρό απόσπασμα. Χαρακτηριστικό, επίσης, είναι το γεγονός ότι σε κανένα κείμενο της Παλαιάς ή της Καινής Διαθήκης δεν συναντούμε οποιαδήποτε αναφορά στο *ὠραῖον τῆς παρθενίας στῆθος* πόσο μάλλον στην αποκάλυψή του. Πέραν αυτού, ανάλογο περιστατικό δεν συναντούμε στο κείμενο του βίου άλλων γυναικών που έλαβαν ανδρικά ενδύματα (Constantinou, *Female Corporeal Performances*, 90-120).

21

ἀρπακτικῷ δρόμῳ: Πρβλ. Apollonius Soph., *Lexicon Homericum* (εκδ. Bekker 1833, 1967), 44.2: *ὥστε τὴν ἄρπυιαν ἐπιθετικῶς εἰρηῆσθαι, οἶον τὴν ἀρπακτικὴν τοῦ δρόμου διὰ τάχους.*

«*Ἡ δεξιὰ σου, Κύριε, δεδόξασται ἐν ἰσχύϊ· ἡ δεξιὰ σου χεὶρ, Κύριε, ἔθραυσεν ἐχθρούς*»: Πρβλ. Π.Δ., Ἔξ. 15.6. Ἡ δεξιὰ (τοῦ Θεοῦ) – ἡ θέση στα δεξιὰ ενός ἀρχοντα θεωρεῖτο ὡς ἡ πιο τιμητική. Στὴν Κ.Δ., ἡ οποία ἐρμηνεύει χριστολογικά τὸ Ψαλμὸ 110.1, ἡ εἰκόνα αὐτὴ χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ ἐξάρει τὴ θέση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος κάθεται στα δεξιὰ τοῦ Πατέρα.

πῦρ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ κατελθὸν κατέφλεξεν τὴν Μελανθίαν καὶ πάντα τὸν οἶκον αὐτῆς: Θαυμαστὸ γεγονός που συναντοῦμε συχνά τόσο στὴν Κ.Δ ὅσο καὶ στὴν Π.Δ. Τρόπος παρουσίας τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπιβολῆς τῆς τάξης. Τὸ πῦρ ἔχει καθαρτικὴ ιδιότητα καθὼς ἐξοντώνει τὸ κακὸ ἢ τὸ ἐμποδίζει νὰ πλησιάσει. Πρβλ. Κ.Δ, Λουκ. 9.54.1-3: *ιδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης εἶπαν, Κύριε, θέλεις εἶπωμεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς*; Κ.Δ., Λουκ. 17.29.1–3: *ἡ δὲ ἡμέρα ἐξήλθεν Λῶτ ἀπὸ Σοδόμων, ἔβρεξεν πῦρ καὶ θεῖον ἀπ’ οὐρανοῦ καὶ ἀπόλεσεν πάντας*. Κ.Δ, Ἀποκαλ. 13.13.1-3: *Καὶ ποιεῖ σημεῖα μεγάλα, ἵνα καὶ πῦρ ποιῆ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνειν εἰς τὴν γῆν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων*. Κ.Δ., Ἀποκαλ. 20.9.3-4: *Καὶ κατέβη πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατέφαγεν αὐτούς*.

22

Βαπτίζεται οὖν ὁ ἔπαρχος καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, Ἄβιτος καὶ Σέργιος. Βαπτίζεται δὲ καὶ Κλαυδία ἡ μήτηρ αὐτῆς καὶ πᾶσα ἡ θεραπεία αὐτῆς: Τὸ βάπτισμα ἀρχικὰ ἐτελεῖτο σὲ λίμνες, ποτάμια ἢ σὲ εἰδικὰ διαμορφωμένους χώρους, τὰ λεγόμενα βαπτιστήρια. Ἀργότερα ὅμως, με ἀπόφαση τῆς Πενθέκτης Συνόδου, ἡ ιεροτελεστία τοῦ βαπτίσματος ἐτελεῖτο στο ναό. Γενικότερα, ὅσον ἀφορᾷ στα ἔθιμα που συνοδεύουν τὸ μυστήριο, βλ. Φ.Ι. Κουκουλές, *Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμὸς*, IV, Αθήνα: Παπαζήσης 1951, 43-69, καὶ ΘΗΕ III, *Βάπτισμα*, 584-595, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ βάπτισμα τῶν αἰρετικῶν που ἀποφασίζουν νὰ προσέλθουν στὴν Ὀρθοδοξὴ ἐκκλησία βλ. ΘΗΕ I, *αἰρετικῶν, βάπτισμα*, 1092-1095.

23

ἐπὶ τῷ γενέσθαι Φίλιππον τὸν ἔπαρχον ἐπίσκοπον: Πρόκειται γιὰ τὴ χειροτονία τοῦ ἐπάρχου Φιλίππου σὲ ἐπίσκοπο. Κατὰ τὴ διάρκεια λειτουργικῆς τελετουργίας ὁ υποψήφιος χειροτονεῖται σὲ μία ἀπὸ τὶς τρεῖς βασικὲς κατηγορίες

του χριστιανικού κλήρου, όπου στην ιερή τελετή μεταδίδεται μέσω του Αγίου Πνεύματος το αξίωμα με την τοποθέτηση των χεριών στο κεφάλι του υποψηφίου. Η τελετή μπορούσε να γίνει απλά και μόνο από τον ίδιο τον επίσκοπο (βλ. ΘΗΕ XII, χειροτονία, 114-118 και ODB I, *cheirotomia*, 417). Ο επίσκοπος κατείχε την υψηλότερη κατάταξη στη σειρά ανάμεσα στο βυζαντινό κλήρο και είχε υπό τον έλεγχό του όλα τα θέματα διαχείρισης της επισκοπής.

ὁ χριστιανισμὸς καθεκάστην ἡμέραν ἦνθει: ο Χριστιανισμός μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα κατάφερε να εδραιωθεί και να καταστεί η κυρίαρχος θρησκεία στη Ρωμαίο-βυζαντινή αυτοκρατορία, παρά την άγρια αντίδραση της πολιτικής εξουσίας και της ειδωλολατρίας. Για περαιτέρω, βλ. E.A. Castelli, "Gender, theory, and The rise of Christianity: a response to Rodney Stark", *J ECS* 6.2 (1998): 227-257· L. Woodhead, *Christianity: A very short introduction*, Oxford: Oxford University Press 2004. Επίσης, ΘΗΕ XII, Χριστιανισμός, 183-190.

ὁ τῶν καλῶν βάσκανος διάβολος: Η βασκανία είναι αρχαιοελληνική λέξη, από το ρήμα βασκαίνω και δήλωνε αρχικά το φθόνο και την κακολογία ή τη συκοφαντία και ακολούθως την επήρεια του βλέμματος που προξενεί σε κάποιον κάτι κακό, δηλαδή το μάτιασμα. Πολλοί λαοί της αρχαιότητας, όπως και οι αρχαίοι Έλληνες, πίστευαν στην βασκανία. Βλ. ΘΗΕ III, βασκανία, 734-75. Πρβλ. *Fragmenta in Proverbia*, PG 39, 1640. 25 - 28: *Εἰσάγει δὲ παρ' ἑαυτῶ τὸν βάσκανον διάβολον, καὶ τρώγει τὸν ψωμὸν αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, ὁ μετὰ κενοδοξίας, ἢ ἀνθρωπαρεσκείας ποιῶν τι τῶν ἀγαθῶν ἔργων· Sacra Parallela*, PG 96, 300.6 - 7: *Ὁ διάβολος ἀπ' ἀρχῆς βάσκανος ἐστι καὶ πολέμιος τοῖς ἀνθρώποις· Concilium univrsale Chalcedonense anno 451*, (εκδ. Schwartzt), 2,1,3.133.6-8: *ὁ δὲ τῶι γένει τῶν Χριστιανῶν ἐξ ἔργου πολεμῶν βάσκανος διάβολος οὐ παύεται μηχανήματα ἐπινοῶν κατὰ τῆς ἀγίας καὶ ὀρθοδόξου πίστεως.*

πέμπεται Φιλίππου διάδοχος Περέννιος ὀνόματι, ὃς ἐντολὰς ἐδέξατο παρα τῶν τότε βασιλέων, ὥστε εἰ ταῦτα οὕτως ἔχειν, ἀνελεῖν τὸν Φίλιππον. Τοῦ δὲ Περεννίου παραγεναμένου καὶ τοῦτο ποιῆσαι μὴ δυναμένου...ἀποστέλλει πρὸς αὐτόν τινας σχηματισμένους τύπῳ χριστιανῶν, οἵτινες παραγενόμενοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ εὐρόντες αὐτόν ἐστῶτα καὶ λειτουργοῦντα τῷ Θεῷ, προσελθόντες

ώς βουλόμενοι εύλογηθῆναι, άνειλον αυτόν: Στις περιπτώσεις εκείνες όπου ο χριστιανός ήταν επιφανής, ο διοικητής της επαρχίας δεν περίμενε τους τοπικούς άρχοντες να τον μεταφέρουν στην έδρα της επαρχίας, αλλά έστειλε ειδικό απεσταλμένο, ο οποίος τον μεταχειριζόταν ανάλογα με τις διαταγές του αυτοκράτορα. (Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 63).

παρα τῶν τότε βασιλέων: Σύμφωνα με την Β΄ Παραλλαγή, οι *παρα τῶν τότε βασιλέων* ήταν οι αυτοκράτορες Σεβήρος και Αντωνίνος (§33). Ο Σεπτίμιος Σεβήρος ήταν Ρωμαίος αυτοκράτορας από το 193 μέχρι το 211. Βλ. A. R. Birley, *Septimius Severus: The African Emperor*, London: Routledge 1999. Ο Μάρκος Αυρήλιος Αντωνίνος, που υιοθέτησε το όνομα Καρακάλλας εξαιτίας του μανδύα με κουκούλα που φορούσαν οι συμπατριώτες του, ήταν γιός του Σεβήρου ο οποίος υπήρξε ρωμαίος αυτοκράτορας από το 198 μέχρι το 217. Ο Σεβήρος και Αντωνίνος υπήρξαν συναυτοκράτορες το 205-206, βλ. D. S. Potter, *The Roman Empire at Bay: Ad 180–395*, London - New York: Routledge 2004.

Περέννιος: Το όνομα γράφεται σωστά Περέννιος γι' αυτό και διορθώθηκε, αν και τα δύο χειρόγραφα που παραδίδουν την Α΄ Παραλλαγή συμφωνούν στη γραφή του ονόματος *Περαίνιος*. Ο Περέννιος υπήρξε άνδρας Ιταλικής καταγωγής, όπως μας ενημερώνει ο Ηρωδιανός στην Ίστορία του, ήταν σύγχρονος του Κόμμοδου και βρισκόταν στο στρατιωτικό σώμα του αυτοκράτορα. Για περαιτέρω, βλ. Herodianus, *Ab excess divi Marci* (εκδ. Stavenhagen 1922), 1.9.1.1, 1.9.5.7. Η. Musurillo, *The acts of the Christian martyrs: Acta et martyrium Apollonii*, Oxford: Clarendon Press 1972.

άνειλον αυτόν, καθάπερ Ζαχαρίαν, άναμέσον τουῦ ναοῦ και τουῦ θυσιαστηρίου: Πρβλ. Gregorius Nyssenus, *Encomium in xl martyres ii*, PG 46, 785. 55 - 56: *Και Ζαχαρίας μεταξὺ τουῦ ναοῦ και τουῦ θυσιαστηρίου σφαγείς τιμάτω τούς αυτόχειρας.*

24

έγγυς τῆς καλουμένης Νιτριάς: Η Νιτρία είναι μία από τις πρώτες χριστιανικές μοναστικές τοποθεσίες στην Αίγυπτο και μία από τις τρεις μεγάλες χριστιανικές κοινότητες στην έρημο. Ιδρύθηκε το 330 μ.Χ. από τον Άμμωνα και γρήγορα προσέλκυσε χιλιάδες μοναχούς, αφού μέχρι το 390 εξελίχθηκε σε μια

οργανωμένη κοινότητα. Λόγω του σημαντικού αριθμού επισκεπτών που προσέλκυε, ο μοναστικός πληθυσμός της Νιτροίας μειώθηκε κατά τη διάρκεια του 5^{ου} και 6^{ου} αιώνα και η περιοχή εγκαταλείφθηκε κάποια στιγμή στα μέσα του 7^{ου} αιώνα. Βλ. R. S. Bagnall, *Egypt from Alexander to the early Christians: an archaeological and historical guide*, Los Angeles: Getty Publications 2004, 108-112.

Κλαυδία δὲ καὶ Εὐγενία ταῖς θεαῖς μελέταις ἐνδιέτριβον. Ἐπλεόναζον δὲ καθεκάστην ἡμέραν τῇ τῶν ἀρετῶν ἐπιδείξει καὶ πολλὰς ψυχὰς ἐπιφέρουσαι προσέφερον τῷ Θεῷ. Ἐθουμάζοντο δὲ παρὰ τῶν συγκλητικῶν καὶ τῶν παρθένων ἐν τῷ ζήλω τοῦ χριστιανισμοῦ προκόπτουσαι: Μία εκ των τριῶν προϋποθέσεων του μοναχισμού είναι η παρθενία, πρακτική που έχει τις ρίζες της στη δημιουργία των ιδιαίτερων τάξεων των παρθένων γυναικῶν κατά τους Αποστολικούς χρόνους. Οι γυναίκες αυτές επέλεξαν να αφιερώσουν τη ζωή τους στον Κύριο και να μην παντρευτούν. Για περαιτέρω, βλ. *ΘΗΕ Χ*, σάρξ, 1177-1178. Ο «μηχανισμός» με τον οποίον η παρθενία αυξήθηκε ως βασικό ιδανικό του χριστιανού δεν είναι σαφές. Η Judith Herrin το στηρίζει σε τρεις βασικές υποθέσεις: (1) Αναπτύχθηκε σε συνάρτηση με τις παρατεταμένες συζητήσεις για τη φύση ή τις φύσεις του Χριστού, (2) Προωθήθηκε αποκλειστικά από την ανδρική ιεραρχία της Εκκλησίας για να δημιουργήσει ένα αποδεκτό μοντέλο της γυναικείας αγιότητας εκπληρώνοντας μία Εκκλησιαστική ανάγκη, (3) Δημιουργήθηκε από γυναίκες, των οποίων οι θεσμικοί ρόλοι μέσα στην Εκκλησία ήταν απλοί και αναζητούσαν μία διέξοδο και μία αναγνώριση για τις χριστιανικές τους πεποιθήσεις. (Herrin, "In Search of Byzantine Women", 183). Συνεπώς, η κάθαρση της ψυχής και η νέκρωση του σαρκικού φρονήματος για να είναι επιτυχής πρέπει να αποβλέπει σε όλο τον άνθρωπο. Ο Νικήτας Στηθάτος μιλάει έτσι για τις 5 αισθήσεις της ασκήσεως με τις οποίες καθαίρονται οι 5 αισθήσεις του σώματος. Η αγρυπνία στην όραση, η μελέτη στην ακοή, η προσευχή στην όσφρηση, η εγκράτεια στη γεύση, η ησυχία στην αφή. Η σύζευξη αυτή πνευματικών και σωματικών αισθήσεων καθαρίζει τον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου και κάνει το νου του «απαθή» και «διορατικό». (Τσάμης, *Αγιολογία*, 91).

25 - Η ιστορία της Βασίλλας

Βασίλλα: Μάρτυρας που σκοτώθηκε από ξίφος και μαρτύρησε μαζί με την αγία Ευγενία. Γιορτάζει στις 24^{ης} Δεκεμβρίου. Σύμφωνα με τον Ευστρατιάδη (*Αγιολόγιον*, 78) ήταν η μητέρα της Ευγενίας. Εντούτοις, σύμφωνα με το κείμενο του Βίου της αγίας Ευγενίας, η Βασίλλα ήταν ανιψιά του αυτοκράτορα Γαλλιηνού που μαρτύρησε κατά τους διωγμούς που τελέστηκαν στην εποχή που ο Βαλεριανός και ο Γαλλιηνός βασίλευαν μαζί (254-259). Η κατακόμβη στην οποία ετάφηκε η αγία Βασίλλα και η οποία βρίσκεται επί της παλαιάς οδού της Ρώμης, πήρε το όνομά της: *Coemetrium Bassillae* (βλ. *ΘΗΕ* III, *Βασίλλα*, 733).

Γαλλιηνῶ τοῦ βασιλέως: αντί Γαληνός ή Γαλλινός που διαβάζουμε στα χειρόγραφα. Στο σημείο αυτό γίνεται αναφορά, το πιο πιθανόν, στον Ρωμαίο αυτοκράτορα Γαλλιηνό (λατ. *Publius Licinius Egnatius Gallienus Augustus*) που βρισκόταν στον αυτοκρατορικό θρόνο από το 260-268, αφού διαδέχθηκε στο θρόνο τον πατέρα του Βαλεριανό. Αν και σταμάτησε τους διωγμούς εναντίον των χριστιανών, αναμόρφωσε τη στρατιωτική τακτική και έδωσε βάρος στην πνευματική αναμόρφωση της αυτοκρατορίας, εντούτοις απεδείχθη ανίκανος να πατάξει τους εσωτερικούς εχθρούς της και τελικά δολοφονήθηκε από τους ίδιους τους στρατηγούς του. Από το 254 μέχρι το 259 υπήρξε συναυτοκράτορας του Βαλεριανού. (βλ. *ΘΗΕ*, IV, 188-189· Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 34, 35 και ιδίως, *PLRE* I, 383-384). Επίσης, *Georgius Monachus, Chronicon Breve* (lib. 1-6), PG 110, 553.7-12: *Βασιλεία Γαλλιηνῶ καὶ Οὐαλεριανῶ*.

Σωτήρ ὀνόματι, ἀνὴρ ἅγιος καὶ τῇ θεῖα παιδεύσει σφόδρα τέλειος παραγενάμενος πρὸς τὴν Βασίλλαν, φωτίσας αὐτὴν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι καὶ πάντας τοὺς μετ' αὐτῆς ἐπιμελῶς ἐπαίδευσεν ἐκ τῶν θείων γραφῶν, στηρίζων αὐτοὺς τῇ τοῦ Χριστοῦ πίστει, ὡς πάντας ὁμοῦ τοῖς τῆς ἀρετῆς κατορθώμασιν οὕτω προκόπτειν, ὡς καὶ πρὸς μαρτύριον ἐτοιμοὺς εἶναι: Μία διαφορετική μορφή χριστιανικής διαπαιδαγώγησης εκτελείτο στα μοναστήρια, τα οποία καθώς ήταν αποκομμένα από τον κόσμο αρχικά, μπορούσαν να προσφέρουν συστηματικότερο και αποτελεσματικότερο έργο. Ο Μ. Βασίλειος ήταν αυτός που μετέθεσε το εκπαιδευτικό κέντρο στα μοναστήρια, τα οποία μάλιστα και

αναδιοργάνωσε (ΘΗΕ I, *Ανατροφή, Χριστιανική*, 647-650). Πέραν αυτού, η έκφραση σφόδρα τέλειος που συναντούμε στην Α' παραλλαγή και η οποία μεταφράζεται στη λατινική παραλλαγή Μ ως *valde perfectus*, τη συναντούμε μόνο δύο φορές με ανάλογο τρόπο στον Ιωάννη Χρυσόστομο, πρβλ. Joannes Chrysostomus, *De Christi precibus (Contra Anomoeos, homilia 10)*, PG 48, 790. 45. Joannes Chrysostomus, *In Matthaeum (Hom. 1-90)*, PG 58, 551. 51. Επίσης, η έκφραση θεία παιδεύσει εντοπίζεται μόνο στον Didymus Caecus, *Commentarii in Zachariam*, (εκδ. Doutreleau 1962), 2.363.9 και 3.278.3. *Fragmenta in Psalmos (e commentario altero)* (εκδ. Mühlenberg 1975, 1977), 1079.1. *In Genesim*, (εκδ. Nautin and Doutreleau 1976, 1978), 86.12 και 141.29 και 242.10.

τῶν αἰδεσίμων τῆς Ρώμης: ο όρος *αἰδέσιμος*, ον δηλώνει αυτόν που προκαλεί αἰδῶ ή σεβασμόν, ο σεβάσιμος (LSJ I, 64). Εδώ ο συγγραφέας με τον όρο αυτό αναφέρεται σε υψηλά ιστάμενα πρόσωπα της Ρώμης που λάμβαναν κατήχηση από τον επίσκοπο Σωτήρα: Ὁ δὲ ἐπίσκοπος Σωτήρ τοῦτο ἀκούσας, καθ' ἑαυτὸν λαθραίως διῆγεν. Πολλοὺς γὰρ τῶν αἰδεσίμων τῆς Ρώμης κρυφίως κατηχεῖ. (Α', §25). Το αντίστοιχο λατινικό κείμενο αναφέρει: *Soter autem euaderet: quia multorum nobilium urbis Romse eum latebra fouebant* (M, 396: 19-22). Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η Γ' παραλλαγή και η λατινική παραλλαγή R αντικαθιστούν τον επίσκοπο Σωτήρα με τον Κορνήλιο: Ὁ δὲ Κορνήλιος, ἐπειδὴ ὑπὸ πολλῶν τῶν Ρωμαίων καὶ μάλιστα τῶν τῆς συγκλήτου ἐσκέπετο καιρὸν τινα κρυβόμενος, ἔλαθεν. (Γ', §1) και *Cornelius autem quia a multis Romanis etiam illustribus fovebatur, erat in abditis*. (R, PL 73, 617, Cap. XXII)

καὶ Κυπριανὸς δὲ ὁ ἐπίσκοπος ἐν Χαρταγένῃ πολλὰ ὑπέμεινεν διὰ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν πίστην, ὅθεν Μάξιμός τις ἀνθύπατος ἀπὸ βασιλικῶν γράμματος κελευσθεὶς ἀνείλεν αὐτόν: ο Κυπριανός ο Καρχηδόνας υπήρξε εξέχουσα φυσιογνωμία της αρχαίας εκκλησίας, επίσκοπος Καρχηδόνας και Άγιος. Η δράση του τοποθετείται στον 3ο αιώνα, εποχή που χαρακτηρίζεται από έντονες διώξεις από τους Ρωμαίους αυτοκράτορες. Ο ίδιος μαρτύρησε για την πίστη του, για αυτό και καλείται Μάρτυρας και Άγιος της Καθολικής εκκλησίας. Για περαιτέρω βλ. ΘΗΕ VIII, *Κυπριανός*, 1099 – 1112. Ο Μάξιμος, όπως αναφέρει το κείμενο, πρέπει

να ήταν κάποιος ανθύπατος που ανέλαβε με εντολή του βασιλιά να εξοντώσει τον Κυπριανό. Το αντίστοιχο χωρίο στη Γ' παραλλαγή ωστόσο αναφέρει το όνομα Πάτερνος: *Καὶ ἔδωκεν θέσπισμα ὁ βασιλεὺς πρὸς Πάτερνον τὸν ἀνθύπατον, ὅπως τὸν Κυπριανὸν ἀνέλη* (§1). Για τον Πάτερνον βλ. Cassius Dio, *Historiae Romanae*, (εκδ. Boissevain), 71-72.

26

Εἶδον γὰρ ὅτι διπλοῦν βραβεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἴληφας, τὸ μὲν ὑπὲρ οὗ δῆνυσας ἀγῶνος ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ τῆς παρθενίας, τὸ δὲ ἕτερον ὃ διὰ τῆς ἐκχύσεως τοῦ αἵματος μέλλεις ὑποδέχεσθαι: Στο σημείο αυτό τα λόγια της Βασίλλας είναι προφητικά, παρουσιάζοντας στον αναγνώστη αυτά που πρόκειται να συμβούν. Πέραν αυτού, η Βασίλλα καθώς φαίνεται έχει λάβει το προφητικό χάρισμα που είναι αποτέλεσμα της θείας χάριτος και δηλώνει τη συμπάθεια και την εὐνοία του Θεού προς τον άνθρωπο (Pratsch, *Der Hagiographische Topos*, 227).

27

Ἡ δὲ μακαρία Εὐγενία ταῦτα ἀκούσασα σφόδρα περιχαρῆς γεναμένη, προσκαλεσαμένη τὰς παρθένους πάσας, τὰς δι' αὐτῆς τὴν τῆς ἀμολύντου ἀγνεΐας σεμνότητα ποθησάσας, μεθ' ἑαυτῆς προτρέπεται εὐξασθαι: Σύμφωνα με τα όσα αναφέρονται, η αγία Ευγενία φαίνεται ότι διαμόρφωσε μία γυναικεία αδελφότητα με παρθένες γυναικές που επιθυμούν να αφιερωθούν στο Θεό. Ως εκ τούτου, η αγία Ευγενία μέσα από τις σελίδες του βίου της παρουσιάζεται ως αγία γυναίκα αλλά και ως πνευματώδης δασκάλα. Ο βαθμός στον οποίον η συμμετοχή των γυναικών στις αρχές του χριστιανικού κινήματος υπήρξε σημαντική, υπήρξε αντικείμενο προβληματισμού και έρευνας, ιδιαίτερα μεταξύ των φεμινιστικών ιστορικών της Ύστερης Αρχαιότητας. Σήμερα πλέον υπάρχει εκτεταμένη βιβλιογραφία που τεκμηριώνει την ιδιαίτερη έλξη των γυναικών σε συγκεκριμένες μορφές της Χριστιανικής πίστης και πρακτικής, εκείνες που αφορούν διάφορους βαθμούς της ασκητικής πειθαρχίας. Για περαιτέρω βλ., E.A. Castelli, "Gender, theory, and The rise of Christianity: a response to Rodney Stark", *J ECS* 6.2 (1998): 227-257.

Ἴδου ὁ καιρὸς τῆς τρύγης, ἐν ᾧ ὁ πέπειρος καρπὸς τρυγᾶται, ὅθεν σπλάγχνα ἐμὰ καὶ βότρυες ἐμοί, ἐμὲ πρώτην προπέμψατε: Πρβλ. Epiphanius Constantiensis, *Ancoratus*, (εκδ. Holl, 1915), 95.2-3. Επίσης, πρβλ. Vettius Valens, *Anthologiarum libri ix*, (εκδ. Kroll, 1908-1973), 222.5-14.

ὁ πέπειρος καρπός: Πρβλ. Galenus Med, *De rebus boni malique senci*, (εκδ. Helmreich, 1923), 6.792.8-12.

τῆς γὰρ παρθενίας πρώτη ἀπόδειξις ἀρετῆς ἐστὶν τὸ ἐξομοιοῦσθαι τοῖς ἀγγέλοις καὶ ἐγγίζειν Θεῷ: Μία ἀποψη που συναντούμε σε πλήθος χριστιανικῶν και αγιολογικῶν κειμένων. Το ιδεώδες της παρθενίας στη διδασκαλία και στην ιστορία του χριστιανισμού εξαίρει την θρησκευτική και ηθική καθαρότητα της σάρκας, πέραν του γάμου όμως, ο οποίος ευλογείται ως μυστήριο από την εκκλησία. Πρότυπο του ιδεώδους της παρθενίας είναι ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός που γεννήθηκε από την Παρθένο Μαρία και ήλθε στη γη ως άνθρωπος. Ο άνθρωπος που επιλέγει την οδό της παρθενίας έχει ως στόχο να επιτύχει ένα ανώτερο επίπεδο χριστιανικής ζωής τόσο για τον εαυτό του όσο και ως προσφορά προς την Εκκλησία. Εξομοιώνεται κατά αυτό τον τρόπο με τους αγγέλους και πλησιάζει πιο κοντά στο Θεό. Για περαιτέρω, βλ. ΘΗΕ, Χ, σάρξ, 1177-1178.

Αὕτη γὰρ ἡ ἀρετὴ τῆς ἠὺτρεπισμένης ζωῆς φίλη ἐστὶν, σωφροσύνης μήτηρ ὑπάρχουσα καὶ ἀγνείας διδάσκαλος καὶ ἀμεριμνίας δέσποινα καὶ χαρᾶς ἡγεμών, ἀρετῆς ζῆλος καὶ στέφανος πίστεως, ἐλπίδος βοήθεια καὶ φρούριον τιμῆς καὶ ἀνάπαυσις αἰωνία: Ένας αρκετά ενδιαφέρων εγκωμιαστικός λόγος προς τις παρθένες γυναίκες για την αξία και τη σημαντικότητα της παρθενίας, όπου ο συντάκτης με μικρές κοφτές προτάσεις που αποτελούνται από επεξήγηση και γενική αντικειμενική καταφέρνει να αναδείξει και να τονίσει την αρετή της παρθενίας. Το ανάλογο απόσπασμα από την Γ' παραλλαγή έχει ως εξής: *Ἡ γὰρ παρθενία πρώτη ἐστὶν ἐγγίζουσα τῷ Θεῷ καὶ ἐξομολογουμένη· τῶν ἀγγέλων συγγενής, τῆς ἀγάπης φίλη, τῆς ὑγείας διδάσκαλος, τῆς ἀμεριμνίας δέσποινα, τῆς χαρᾶς ἡγουμένη, τῆς ἰσχύος σκέπη, τῆς πίστεως στέφανος καὶ τῆς ἐλπίδος παραμυθία, σύνδεσμος τῆς ἀγάπης (Γ', §3):* Το απόσπασμα αυτό μας

παραπέμπει συνειρμικά στο «Συμπόσιον τῶν δέκα παρθένων ἢ περὶ ἀγνείας» του Μεθοδίου Επισκόπου Ολύμπου, όπου πρόκειται για ένα διάλογο που διεξάγεται σε ένα παραδεισίο τοπίο με την παρουσία δέκα παρθένων γυναικών που πραγματεύονται το θέμα της παρθενίας και της αγνείας. Βλ. H. Musurillo - V. H. Debidour, *Méthode d'Olympe. Le banquet*, Paris: Cerf 5, 1963.

28

ὄρμαστόν: ὁ ὄρμαστὸς – τοῦ ὄρμαστοῦ, εἶναι ὁ νυμφίος, ὁ γαμπρός. Πρόκειται για λέξη που προέρχεται ἀπὸ τὸ ρῆμα ὀρμάζω, ρῆμα που χρησιμοποιούσαν οἱ Χριστιανοὶ συγγραφεῖς, πιθανότατα ἐκ παραφθορᾶς τοῦ ἀρμόζω, και σημαίνει μνηστεύω, ἀρραβωνίζω. *LSJ* III, 352. Πέραν αὐτοῦ, ἡ λέξη ἐντοπίζεται μόνο δύο φορές, πρβλ., Epiphanius Constantiensis, *Panarion (Adversus haereses)*, (ἐκδ. Holl, 1915-1933), 3.173.3 και 3.467.8· Pseudo-Macarius, *Homiliae* 7, (ἐκδ. Marriott, 1918, 1969), 71.1.28.

ἀνάπτεται ὑπὸ τοῦ θυμοῦ: ἐκφραση που συναντούμε μόνο στα ἐξῆς ἀποσπάσματα: Michael Psellus, *Opuscula psychologica, theologica, daemonologica*, (ἐκδ. O' Meara, 1989), 91.20: ἡ τοιαύτη ψυχὴ βράδν μὲν ἀνάπτεται πρὸς θυμόν, ἀναφθεῖσα δὲ βραδύτερον σβέννυται. Photius, *Bibliotheca*, (ἐκδ. Henry), 80.58b.41: ἐπὶ τῷ φόνῳ εἰς θυμόν ἀνάπτεται. Eustathius of Thessalonica, *Commentarii ad Homeri Iliadem*, (ἐκδ. Van Der Valk, 1971-1987), 1.696.13-14: Περὶ ὃ ζῶπυρούμενος ἀνάπτεται κατὰ καιρὸν ὁ θυμός.

Εἰ ἔνεκεν τοῦ ἰδεῖν με παρεγένου, γνῶθι παντελῶς με ἀρνήσασθαί σε, διὰ τὴν πίστην μου τὴν εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν: Αποτελεῖ λογοτεχνικό τόπο στους βίους αγίων, ὁ ἅγιος ἄνθρωπος σε ἕνα ὀρισμένο σημεῖο τῆς ζωῆς του να ἀποποιεῖται τὸν κόσμον και να ἐπιθυμεί να ἀποσυρθεῖ ἀπὸ τὴν κοσμικὴ κοινωνία. Ἡ ἀπόρριψη τοῦ γάμου εἶναι μία ἀπὸ τις ἐπιμέρους ἀπόψεις αὐτῆς τῆς γενικότερης ἀρνήσεως (βλ. Pratsch, *Der Hagiographische Topos*, 117).

29a

Εἰ γὰρ τοῦτο καλὸν ὑμῖν φαίνεται, ἵνα ὄρμαστόν ἐμαυτῇ θνητὸν ἄνθρωπον λάβω, πόσο μᾶλλον κάλλιον ἐστὶν τὸν αἰώνιον καὶ ἀθάνατον λαβεῖν με νυμφίον;

Χαιρέτω, τοιγαροῦν, καὶ ἀγαλλιᾶσθω, ὅτι τοῦ πρὸς αὐτὸν ἔρωτος, τὸν δεσπότην Χριστὸν μόνον προέκρινα καὶ τὴν ψυχὴν μου ἅμα τῷ σώματι αὐτῷ παρεθέμην: Ο παραλληλισμός αυτός εμπίπτει με τον παραλληλισμό που έκανε η Ευγενία όταν της προτάθηκε από τον πατέρα της να λάβει ως σύζυγο έναν θνητό. Ο αιώνιος και αθάνατος νυμφίος εννοείται ότι είναι ο Χριστός, ο οποίος για να δείξει την αγάπη του προς την Εκκλησία παρομοιάζει στο άγιο Ευαγγέλιο τον εαυτόν του με νυμφίον και την εκκλησίαν με νύμφη. Η ένωση των δύο είναι ασυγκρίτως ο τέλειος γάμος. Για την έννοια του Χριστού ως νυμφίου βλ. το άρθρο. E. A. Clark, "The Celibate Bridegroom and His Virginal Brides: Metaphor and the Marriage of Jesus in Early Christian Ascetic Exegesis", *ChHist* 77.01 (2008): 1-25. Η απόρριψη του γάμου και η επιλογή ενός παρθενικού βίου κατά την Υστερη Ρωμαϊκή Αρχαιότητα, σίγουρα ήταν μία κίνηση που θα άφηνε έκπληκτη την αριστοκρατική κοινωνία της εποχής, η οποία έτσι και αλλιώς δεν θα μπορούσε να μην φανταστεί μία γυναίκα ως τη γυναίκα ενός άνδρα. Για περαιτέρω σχετικά με το θέμα αυτό, βλ. E. Castelli, "Virginité and Its Meaning for Women's Sexuality in Early Christianity," *JFSR* 2:1 (1986): 86-88.

29β

ζώννυται ὡς μαθητῆς καὶ διδάσκει ὡς διδάσκαλος, ἐπειράσθη ὡς θνητὸς καὶ ἐνίκησεν ὡς ἀθάνατος, πιπράσκεται ὡς δοῦλος, ἐπανέρχεται ὡς δεσπότης, ἐνομίσθη ὡς προφήτης, ἀληθεύει ὡς Χριστὸς, ἔπαθεν ὡς κακοῦργος καὶ θνήσκει ὡς ἄνθρωπος καὶ ἐγείρεται ὡς Θεός: Πρβλ. Joannes Damascenus, *Vita Barlaam et Joasaph* (BHG 224) (εκδ. Woodward – Mattingly 1914-1983), 488.2 -12: *ὡς μὲν γὰρ ἄνθρωπος σταυροῦται, ὡς Θεὸς δὲ σκοτίζει τὸν ἥλιον, κλονεῖ τὴν γῆν, καὶ πολλὰ κεκοιμημένα ἐγείρει σώματα ἐκ τῶν μνημάτων· πάλιν ὡς ἄνθρωπος θνήσκει, ὡς δὲ Θεὸς ἐξανίσταται σκυλεύσας τὸν ἄδην. Διὸ καὶ κέκραγεν ὁ προφήτης· Ὁ ἄδης ἐπικράνθη συναντήσας σοι κάτω. ἐπικράνθη γὰρ καὶ ἐνεπαίχθη ἄνθρωπον δοκῶν λαβεῖν ψιλόν, τῷ Θεῷ δὲ περιτυχῶν, καὶ κενὸς ἐξαίφνης γεγωνῶς καὶ αἰχμάλωτος. ἐγείρεται τοιγαροῦν ὡς Θεός, καὶ ἀνέρχεται εἰς οὐρανοῦς, ὅθεν οὐδαμῶς ἔχωρίσθη.*

μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀνάληψιν τυφλοῖς τὸ βλέπειν ἐχαρίσαντο, ἀσθενουῖσιν ὑγίαν ἐδωρίσαντο, δαίμονας ἐφυγάδευσαν, λεπρούς ἐκαθέρισαν, νεκρούς ἤγειραν: Για την θαυματουργή δράση του Χριστού βλ. περαιτέρω, J. Weiss, *Ο αρχέγονος χριστιανισμός. Η ιστορία της περιόδου 30-150 μ.Χ.*, ΒΑΣ 6, Αθήνα 1983 και J. Jeremias, *Ο Ιησούς και το Ευαγγέλιο του*, Αθήνα 1984. Επίσης, το ρήμα ἐκαθέρισαν είναι αρκετά σπάνιο ρήμα που απαντά μόνο στον Επιφάνιο (Eriphanius Constantiensis, *Panarion (Adversus haereses)* (εκδ. Holl, 1915-1933), 1.315.22) και στη Σούδα (*Suda, Lexicon*, (εκδ. Adler), 2040.1).

30

Συνέλθετε, εὐσεβέστατοι βασιλεῖς, τοῖς ἡμετέροις Ῥωμαίοις καὶ τοὺς μὲν νέους Θεοῦς, οὓς μεθ' ἑαυτῆς ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου πόλεως ἤγαγεν ἡ Εὐγενία, τῆς πόλεως ταύτης χωρίσατε: Πρόκειται για μία πολύ ενδιαφέρουσα αναφορά που αντικατοπτρίζει ενδεχομένως την κατάσταση που επικρατούσε στην Αλεξάνδρεια στα μέσα του 4^{ου} αιώνα αλλά και τη στάση των ειδωλολατρών απέναντι στο Χριστιανισμό. Η Αλεξάνδρεια πλήττεται από εκκλησιαστικό κομματισμό αφού ανταγωνιστικά θεολογικά κόμματα και ασκητικές κινήσεις επηρεάζουν τόσο το εσωτερικό της πόλης όσο και ολόκληρη την Αίγυπτο. Ο Πομπήιος κατηγορώντας την Ευγενία ότι έφερε νέους θεούς από την Αίγυπτο στη Ρώμη δίνει μία ξεκάθαρη εικόνα της αντιμετώπισης και στάσης των ειδωλολατρών απέναντι στη νέα για αυτούς θρησκεία και στους χριστιανούς. Για περαιτέρω σχετικά βλ. St. J. Davis, *The cult of Saint Thecla: A tradition of women's piety in Late Antiquity*, United States: Oxford University Press, 2001, 95-103.

Εὐρέθησαν γὰρ Θεοί, οἵτινες τοὺς ἀνθρώπους γεννᾶσθαι οὐ θέλουσιν...: Ένα ανάλογο χωρίο από την Γ' παραλλαγή, το οποίο παραθέτω ολόκληρο καθώς έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον: **Συνέλθατε τοῖς Ῥωμαίων νόμοις θειότατοι βασιλεῖς καὶ τοὺς θεοῦς, οὓς ἤγαγεν Εὐγενία μεθ' ἑαυτῆς ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐρχομένη ἐκ μέσου τῆς πόλεως ταύτης ποιήσατε.** Ἐκπαλαι γὰρ οἱ χριστιανοὶ οὗτοι τοῖς δημοσίοις ἐναντίοι εἰσίν, οἳ καὶ καταγελωσιν τῶν θειοτάτων νόμων ὑμῶν καὶ τῶν θεοσπισμάτων, καὶ τῶν αὐτοκρατόρων θεῶν ἡμῶν ὡς ματαίων εἰδώλων καταπτύουσιν, καὶ τὰ νόμιμα αὐτῶν βδελύσσονται. Αποχωρίζουσι δὲ τῶν

συζυγιῶν τὴν χάριν καὶ τὰς νυμφευομένας παρθένοὺς πρὸς ἑαυτοὺς ἔλκουσιν· καὶ λέγουσιν ἄνομον εἶναι, ἐὰν νόμφη τὸν ἴδιον νυμφίον ἀπολάβῃ. Τί ποιοῦμεν λοιπὸν εὐσεβέστατοι βασιλεῖς; Εὐρέθησαν θεοί, οἱ γεννηθῆναι ἄνθρωποις κωλύοντες; Καὶ τίνες δύνανται βοηθεῖν, ἐὰν μὴ γεννηθῶσιν ἄνθρωποι; Τίνι δύνανται ὁ βασιλεὺς ἐπιτάξαι; Ποῦ ἢ κατάστασις τῶν Ῥωμαίων ἢ ἡ γενναία ἐν πολέμοις μάχη; Καὶ μετὰ τίνων τὰς νικητηρίους ὑμῶν δεξιὰς ἐκπέμφαντες τῶν ἐναντίων τοὺς ἀχένας κατακάμψητε, εἶγε ἀπὸ τοῦ νῦν γυναικῶν χρῆσασθαι κωλύετε, εἶγε τῶν νυμφῶν ἡμῶν στερούμεθα καὶ σιωπῶμεν;» (§7). Στο σημείο αυτό βλέπουμε μια πολεμική ενάντια στο χριστιανισμό και στους χριστιανούς, μία έντονη παγανιστική προπαγάνδα. Εντύπωση προκαλεί η αναφορά ότι ο Χριστιανισμός εισήλθε στη Ρώμη από την Αίγυπτο αλλά και ο σχολιασμός της αρνητικής στάσης των χριστιανῶν απέναντι στους νόμους της Ρώμης, αφού ο Πομπήιος επισημαίνει: *Ἐκπαλαὶ γὰρ οἱ χριστιανοὶ οὗτοι τοῖς δημοσίοις ἐναντίοι εἰσίν, οἱ καὶ καταγελῶσιν τῶν θειοτάτων νόμων ὑμῶν καὶ τῶν θεοσιμάτων, καὶ τῶν αὐτοκρατόρων θεῶν ἡμῶν ὡς ματαίων εἰδώλων καταπτύουσιν, καὶ τὰ νόμιμα αὐτῶν βδελύσσονται.*

Πέραν τούτων, κατά την Πρωτοχριστιανική περίοδο η αγαμία θεωρείτο θρησκευτικό και πολιτικό κακό, γιατί αποφευγόταν η διαίωσιση του γένους και παραβιάζονταν οι φυσικοί νόμοι. Στους Πρώτους Χριστιανικούς αιώνες πολλοί ἄνθρωποι επέλεξαν τον ἄγαμο βίο, ζούσαν μέσα στην κοινωνία και αποκαλούνταν «παρθένοι». Η αγαμία εξυμνήθηκε από τον Απ. Παῦλο και τους Πατέρες της Εκκλησίας, αλλά δεν θεωρήθηκε ως νόμος από τον Θεό. Ο γάμος από την ἄλλη θεωρείτο ως μέσο διαίωσισης του ανθρώπινου είδους και διαμόρφωσης της τύχης των ανθρώπων: *αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς»* (Γένεσις, 1.27-28), ενώ ήταν πράξη πνευματική. Για περαιτέρω, βλ. S. Elm, *Virgins of God: The making of Asceticism in Late Antiquity* [Oxford Classical Monographs], Oxford – New York: Oxford University Press 1994, 25-59 και ΘΗΕ IV, γάμος, 194 – 230.

Πρβλ. Πράξεις Παύλου και Θέκλας, 16.1 -3: *Καὶ στὰς πρὸ τοῦ βήματος ὁ Θάμυρις κραυγῇ μεγάλη εἶπεν: Ἀνθύπατε, ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν, ὃς οὐκ ἐᾷ γαμῆσθαι τὰς παρθένοὺς.*

Ταῦτα καὶ τὰ τούτων πλείονα εἰρηκότος τοῦ Πομπηΐου, ὁ βασιλεὺς Γαλλιῆνος ἐθέσπισεν· εἰ δὲ μὴ βουληθῆ γαμηθῆναι αὐτῶ, ξίφει τιμωρηθῆναι: ἐδώ συναντούμε μία από τις πιο συνηθισμένες ποινές κατά τα πρώιμα χριστιανικά χρόνια, την οποία εντοπίζουμε σε πλήθος αγιολογικών κειμένων. Η απόφαση της αφαίρεσης της ζωής με ξίφος λαμβανόταν από τον αυτοκράτορα. Ο διοικητής της επαρχίας είχε την εξουσία να επιβάλλει τη θανατική ποινή σε όλους τους κατοίκους της επαρχίας εκτός από αυτούς που ανήκαν στην αριστοκρατία, οι οποίοι εξαιρούνταν ειδικά. Συνήθως οι χριστιανοί αυτοί ήταν «ἐπισήμου γένους» και για αυτό ο διοικητής της επαρχίας δεν είχε δικαίωμα να τους επιβάλλει θανατική ποινή. Υπήρχαν ωστόσο διαφορετικές ποινές για κάθε τάξη και για κάθε αδίκημα. Ο χριστιανός καταλήγει να καταδικασθεί στην απότμηση της κεφαλής διά ξίφους αφού πρώτα έχει οδηγηθεί για να προσφέρει θυσία από την οποία διασώζεται έπειτα από θεϊκή επέμβαση. Βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 65, 80, 84.

Τὴν δὲ Εὐγενίαν τοῖς Θεοῖς ἐπιθῦσαι ἢ μὴ βουλομένην ἐν διαφόροις ὑποβάλλεσθαι τιμωρίαις καὶ ἐξήνεγκεν γενικὸν νόμον περιέχοντα, ἵνα, εἴ τις τῶν χριστιανῶν ὡς ἑτέραν θρησκείαν ἐπεισάγων μὴ βούλοιο ἐπιθῦσαι τοῖς Θεοῖς, τῆς ζωῆς ἀποστερείσθω: Το κείμενο μας πληροφορεῖ ότι ο τότε αυτοκράτορας θέσπισε νέο νόμο που ὀρίζε ότι εἰάν κάποιος χριστιανός δε δεχόταν να θυσιάσει στους Θεούς, θα του στερούσαν τη ζωή. Οι ρωμαϊκές αρχές συλλάμβαναν τους χριστιανούς είτε μετά από δημόσια παραδοχή ὅτι πρεσβεύουν τη νέα θρησκεία και παράδοσή τους στις αρχές (εθελοντικό μαρτύριο) είτε μετά από καταγγελία είτε σύμφωνα με τα γενικά μέτρα ἐναντίον των χριστιανῶν. Ο δικαστής αρχικά προσπαθούσε να πείσει με κάθε τρόπο τον χριστιανό να θυσιάσει χρησιμοποιώντας βία σωματική και ψυχολογική. Διέτασε τα πιο απάνθρωπα βασανιστήρια και τη βίαιη προσαγωγή του χριστιανού στο ναό για να θυσιάσει. Βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 56, 75.

Ἡ δὲ μακαρία παραγενναμένη ἐπὶ τὸν τόπον καὶ εἰσελθοῦσα ἐν τῷ ναῷ, ἔστη κατέναντι τοῦ εἰδώλου· καὶ ἐκτεῖνασα τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν, προσηύξατο ἐπὶ ὥραν πολλήν. Ὡς δε ἐτέλεσεν τὴν εὐχήν, παραχρῆμα τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀρτέμιδος πεσὼν συνετρίβη καὶ οὕτως ἐγένετο λεπτόν, ὡς μηδὲ τὴν κόνιν αὐτοῦ φαίνεσθαι: Το ἐν λόγῳ θαυματουργό γεγονός αποτελεί κοινό τόπο στα πρώιμα αγιολογικά κείμενα και μαρτύρια. Ανάλογα θαυμάσια συναντούμε: (i) Στο μαρτύριο της αγίας Τατιανῆς του 7^{ου} αἰώνα (*Passio Tatianae BHG 1699*), ὅπου η αγία προσεύχεται στο Θεό και προκαλεῖ δυνατό σεισμό που συνθλίβει το ἄγαλμα και μέρος του παγανιστικού ναοῦ. (ii) Στο κείμενο του βίου της αγίας Λουκίας (*Vita Luciae (BHG 995e)*: στο F. Halkin (εκδ.), *Classica et Mediaevalia 17 (1956)*, 73-74) αναφέρεται ὅτι η αγία με την προσευχή της καταστρέφει ὄχι μόνο το ἄγαλμα του Διὸς ἀλλὰ και το ναό του. (iii) Ο ἅγιος Βασιλίσκος εφαρμόζει ἀνάλογο θαῦμα στο ἄγαλμα και στο ναό του Απόλλωνα στο Μαρτύριό του (*Vita Basilisci (BHG 241)*, εκδ. F. Halkin, 69). (iv) Ο ἅγιος Σπυριδῶν ο Τριμιθούντος καταστρέφει ἓνα παγανιστικό εἶδωλο με ἀνάλογο τρόπο (βλ. *Vita Spyridonis ep. Trimithuntis a. Theodoro (BHG 1647, 1647b)*: P. Van Den Ven (εκδ.), *La Légende de S. Spyridon évêque de Trimithonte [Bibliothèque du Muséon 33]*, Louvain, 1953, 85ff. (v) Τέλος, στο *Laudatio Mocii 10 (Laudatio Mocii (BHG 1298h)*: H. Delehaye (εκδ.), “*Saints de Thrace et de Mésie*”, *AB 31 (1912)*, 182) που γράφτηκε ἀπὸ τον Μιχαήλ Σύγκελλο, ο ἅγιος καταστρέφει ἓνα εἶδωλο του Διόνυσου με τον ἴδιο ακριβῶς τρόπο.

κελεύουσιν λίθον μέγαν δεθῆναι εἰς τὸν τράχηλον αὐτῆς καὶ ῥιφῆναι αὐτὴν εἰς τὸν Τίβερην ποταμὸν: Σειρὰ ἀπὸ μαρτύρια που υπέστη η αγία Ευγενία. Σε πόλεις που ἦταν κοντὰ σε θάλασσα, ποταμό ἢ λίμνη ἦταν συνηθισμένη ποινή ο καταποντισμός του χριστιανού στα νερά. Η ποινή αὐτή βασίζεται στην ιδέα ὅτι ἀφ’ ενός μεν το νερό ἔχει δύναμη εξαγνιστική, ἀφ’ ἐτέρου δε ο κατηγορούμενος στερεῖται ταφῆς. Ο κατηγορούμενος συνήθως τοποθετεῖτο σε σάκκο ἢ ἔδεναν στα πόδια ἢ στον τράχηλό του πέτρες (βλ. Μπουρδάρη, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 101-102). Ανάλογα βασανιστήρια αναφέρονται και στην Κ.Δ, πρβλ.

Ματθ. 18.6.1-4: Ὅς δ' ἂν σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει αὐτῷ ἵνα κρεμασθῆ μύλος ὄνικος περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῆ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης· Μάρκ. 9.42.1-4: Καὶ ὅς ἂν σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων [εἰς ἐμέ], καλὸν ἐστὶν αὐτῷ μᾶλλον εἰ περὶκεῖται μύλος ὄνικος περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν· Λουκ. 17.2.1-3: λυσιτελεῖ αὐτῷ εἰ λίθος μυλικὸς περὶκεῖται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν ἢ ἵνα σκανδαλίση τῶν μικρῶν τούτων ἓνα.

παραχρῆμα τὰ δεσμὰ αὐτῆς διαρραγέντα μετὰ τοῦ λίθου ἐξέπεσαν. Ἡ δὲ ἀγία Εὐγενία ἐπάνω τοῦ ὕδατος ἐφέρετο. Οἱ δὲ χριστιανοὶ πάντες πολλῆς χαρᾶς ἐνεπλήσθησαν δοξάζοντες καὶ λέγοντες αὐτὸν εἶναι Θεόν, τὸν τῇ Εὐγενίᾳ βοηθήσαντα εἰς τὸ μὴ ἀπολέσθαι αὐτὴν καὶ τὸν Πέτρον ἐν τῇ θαλάσῃ μὴ ἐάσαντα καταποντισθῆναι: Το θαῦμα αὐτὸ ανακαλεῖ ἓνα ἀπὸ τα σημαντικότερα θαύματα στὴν Κ.Δ. στὸ ὁποῖο παρουσιάζεται ὁ Πέτρος νὰ βαδίζει ἐπάνω στὸ νερό τῆς Τιβεριάδος μαζί με τὸν Χριστό, πρβλ. Ματθ. 14.27-32.

Εἰσαχθείσης δὲ αὐτῆς ἔνδον, πᾶσα εὐθέως ἢ πυρὰ ἐμαράνθη: θαυμαστὸ γεγονός που συναντούμε σε διάφορους βίους αγίων (Ιουλιανός και Βασίλισσα, *An. Boll.* 55 (1980): 262, 287· Ιουλιανή, *Βυζαντινά* 9 (1977): 163· Ολίβια, *Ευτροπία, Λεωνίς, An. Boll.* 76 (1958): 314· Κοσμάς και Δαμιανός, *A. SS. Sept.* VII, 470· Παφνούτιος, *An. Boll.* 40 (1922): 341· Αγάπη, Ειρήνη και Χιόνη, *Musurillo*, 286, 292· Ρωμανός, *An. Boll.* 50 (1932): 243, κ.ά.) ἀλλὰ και στὸ βίο τῆς αγίας Θέκλας. Ἡ αγία Θέκλα, αφοῦ ὁδηγήθηκε στὴν πυρὰ, στάθηκε στὸ μέσον τῆς φωτιάς με σηκωμένα τα χέρια και τα μάτια στὸν οὐρανὸ και ἀπὸ ἐκεῖ περιμένε βοήθεια. Ἡ φωτιά ὄχι μόνο δεν τὴν ἐκαίγε, ἀλλὰ τὴν δρόσιζε. Βλ. *Acta Pauli et Theclae* (BHG 1710): R. A. Lipsius (εκδ.), *Πράξεις Παύλου καὶ Θέκλης, Acta Apostolorum Apocrypha*, Hildesheim – New York 1972, 250 – 251, § 22. Επίσης, τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ μας παραπέμπει στὴν ἱστορία τῶν τριῶν παιδῶν ἐν καμίνω, πρβλ., *Δανιήλ* 3.22.1 – 3.24.3. Μετὰ τὴ θανατικὴ ποινὴ με ξίφος, ἡ πιο διαδεδομένη ποινὴ κατὰ τα πρώιμα χριστιανικὰ χρόνια ἦταν ἡ ποινὴ τῆς πυρᾶς. Ἐχει διατυπωθεῖ ἡ ἀποψη ὅτι οἱ ειδωλολάτρεις ἐπέβαλλαν συχνὰ τὴν ποινὴ αὐτὴ στους χριστιανούς, γιατί ἐβρισκαν κάποια ἀντιστοιχία και πίστευαν προφανῶς ὅτι ὅπως ἐκαίγαν τα βιβλία, τὸ περιεχόμενο

των οποίων αναφερόταν σε μαγεία και αιρέσεις, και τους συγγραφείς τους, έτσι έπρεπε να καίγονται κι οι χριστιανοί για έγκλημα σκέψεως. Βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 93-96.

προσάττουσιν πάλιν αὐτὴν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπελθεῖν, κάκει ἔμβληθεισαν εἰς οἶκον σκοτεινόν, μήτε ἄρτον μήτε οἶνον αὐτῇ ἐπιδοθῆναι . Εἰσελθούσης δὲ αὐτῆς, πᾶς ὁ οἶκος φωτὶ κατελάμπετο: Στο σημείο αυτό έχουμε ακόμη ένα θαυμαστό γεγονός που δηλώνει την παρουσία του Θεού, την προστασία που παρέχει στην αγία Ευγενία και την αγιότητα της ίδιας. Μετά την απαγγελία της ποιήσας και μέχρι την εκτέλεση, το άτομο που είχε κατηγορηθεί παρέμενε σε σκοτεινή φυλακή. Απώτερος στόχος ήταν να δοθεί χρόνος διασκέψεως και μεταβολῆς. Όπως ακριβῶς αναφέρεται και στο κείμενο, ήταν σύνηθες να μην παρέχεται στον κατηγορούμενο ούτε η απαραίτητη τροφή. Βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 115-116, 119.

33

τὸ δημόσιον λουτρόν, τὸ λεγόμενον Σεηριανές: Η αναφορά αυτή απουσιάζει από το κείμενο της Β' παραλλαγῆς εντούτοις στην Γ' παραλλαγή εντοπίζουμε την εξῆς αναφορά: *εἰς τὰ θερμὰ τὰ λεγόμενα Σεηριανὰ* (§12). Πρόκειται για λουτρά που χτίστηκαν από τον Σεπτίμιο Σεβήρο στην Περιοχή Ι, τα οποία αναφέρονται μέχρι και τον 4^ο αιώνα (Hist. Aug. Sever. 19; Chron. 147; Hier. a. Abr. 2216). Από τον 4^ο αιώνα και εξῆς δεν εντοπίζεται οποιαδήποτε αναφορά σε αυτά. Τα λουτρά αυτά βρίσκονταν το πιθανότερο νότια των λουτρῶν του Καρακάλλα (HJ 217-218; Merlin 329, n. 6, 384; Jord. ii. 512-513). Βλ. S. B. Platner – Th. Ashby, *A Topographical Dictionary of Ancient Rome*, London: Humphrey Milford. Oxford University Press, 1929, *thermae Severianae*.

34

Φαίνεται οὖν αὐτῇ ἄγγελος Κυρίου ἰσχυροποιῶν αὐτὴν καὶ λέγων: «Θάρσει, δούλη τοῦ Θεοῦ Εὐγενία, ὁ γὰρ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ᾧ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου ἐδούλευσας, ἀπέσταλκέν με πρὸς σε λέγων· ἀνδρίζου καὶ κραταιοῦ. Ἐν γὰρ τῇ σήμερον ἡμέρᾳ ἀναλαμβάνω σε ἐν τοῖς οὐρανοῖς

πληρώσασσαν> τὸν δρόμον τοῦ μαρτυρίου: Πρβλ. Ψαλμ. 26.13.1-26.14.3: *πιστεύω τοῦ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ Κυρίου ἐν γῇ ζώντων. Ὑπόμεινον τὸν Κύριον· ἀνδρίζου, καὶ κραταιούσθω ἡ καρδιά σου, καὶ ὑπόμεινον τὸν Κύριον.* Ὅσον αφορά στον μαρτυρικό αγώνα ως αθλητική δραστηριότητα, βλ. A. Glucklich, *Sacred Pain: Hurting the Body for the Sake of the soul*, Oxford: Oxford University Press, 2001, 24-25. Για το μαρτύριο και τη μεταφορική του σημασία, βλ. P. Allen, B. Dehandschutter et al., *Let Us Die That We May Live: Greek Homilies on Christian Martyrs from Asia Minor, Palestine and Syria, c. 350-450 AD*, New York: Routledge, 2003, 29.

35

Αὐτῇ οὖν τῇ ἡμέρᾳ κατὰ συγκυρίαν ὄντων τῶν γενεθλίων τοῦ Χριστοῦ, ἐκέλευσεν δήμιον ἀπελθεῖν καὶ ἀνελεῖν αὐτὴν ἐν τῇ φυλακῇ: Η αγία Ευγενία φαίνεται να απεβίωσε την 25^η Δεκεμβρίου, εντούτοις, η γιορτή της μεταφέρθηκε και τιμάται την 24^η Δεκεμβρίου (ΘΗΕ V, *Εὐγενία*, 1001-1002).

Τότε ἀκούσαντες οἱ χριστιανοὶ καὶ συνελθόντες ἔλαβον τὸ σῶμα τῆς ἀγίας Εὐγενίας καὶ ἐπιμελῶς κηδεύσαντες: Στο σημείο αυτό αναφέρεται ότι η Αγία κηδεύθηκε επιμελῶς από χριστιανούς. Σύμφωνα με τα έθιμα της εποχής, αφού έκλειναν τα μάτια και το στόμα του νεκρού, ακολουθούσε το λουτρόν, το πλύσιμο δηλαδή του νεκρού, είτε με νερό είτε με αρωματισμένο κρασί, το οποίο αρχικά γινόταν για την κάθαρση του μολυσμένου νεκρού. Ο Λουκιανός στο σύγγραμμα του *Περὶ πένθους* αναφέρει ότι οι σύγχρονοί του μετά το λούσιμο άλειφαν το νεκρό με *μύρω τῷ καλλίστῳ*, συνήθεια η οποία ήταν επίσης εβραϊκή και η οποία εξακολούθησε να γίνεται και κατά τους παλαιότερους Χριστιανικούς αιώνες. Μετά το λουτρό ακολουθούσε το *σαββάνωμα* (ή *λαζάρωμα*) του νεκρού. Αφού έντυναν το νεκρό με καινούργια φορέματα -οι μοναχοί με τα ράσα τους έχοντας από πάνω το μανδύα- γινόταν η πρόθεσή του σε φέρετρο ή σε κρεβάτι, το οποίο ήταν στραμμένο προς την Ανατολή. Τα χέρια του τα τοποθετούσαν σε σχήμα σταυρού στο στήθος ή στην κοιλιά κρατώντας αγία εικόνα ή αν ήταν ιερωμένος το Ιερό Ευαγγέλιον, ενίοτε δε, αν ήταν μοναχός, το Ψαλτήριον. (Κουκουλές, *Βυζαντινῶν Βίος και Πολιτισμός*, IV, 154-162). Για περαιτέρω στοιχεία για τα έθιμα της τελευταίας και της ταφής, βλ. Κουκουλές, *Βυζαντινῶν Βίος και*

Πολιτισμός, IV, 148-248. Μετά την περιστολή και την πρόθεση του νεκρού, και αφού ολοκληρωνόταν ο θρήνος, άρχιζε η εκφορά, η οποία εκαλείτο κηδεία, εξόδιον ή και έξοδος. Δεν υπήρχε καθορισμένος χρόνος κατά τον οποίον επιβαλλόταν να γίνει η κηδεία μετά το θάνατο. Όταν η πομπή έφθανε στην εκκλησία, όπου επρόκειτο να ακολουθήσουν ψαλμωδίες, ο νεκρός, εάν ήταν μοναχός, τοποθετείτο προ των ιερών θυρών -δηλαδή κοντά στην είσοδο από το νόρθηκα στον κυρίως ναό. Ακολουθώς, άρχιζε ο ψαλμός των επικήδειων ευχών σύμφωνα με τη νεκρώσιμη ακολουθία. Αξίζει να σημειωθεί ότι ήταν άλλη η ακολουθία για τους λαϊκούς, άλλη για τα νήπια και διαφορετική για τους ιερείς και για τους μοναχούς. Για περαιτέρω στοιχεία, βλ. Κουκουλές, *Βυζαντινῶν Βίος και Πολιτισμός*, IV, 172-185· Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 133-137.

κατέθεντο ἐν τόπῳ ἐπισήμῳ οὐ μακρὰν ὄντι τῆς πόλεως ἐν τῇ ὁδῷ τῇ καλουμένῃ Λατίνῃ: Η ταφή των μοναχών γινόταν σε κοινό τάφο, αλλά τρία χρόνια αργότερα γινόταν εκταφή. Μέχρι τότε τα οστά είχαν γυμνωθεί από τις σάρκες -εκτός από τις περιπτώσεις αγίων. Τότε έχυναν κρασί πάνω στα γυμνά οστά, έψαλλαν τη νεκρώσιμη ακολουθία και έπειτα τα μετέφεραν όλα, πλην του κρανίου, στον κοινό τάφο της Μονής. Πάνω στο κρανίο χάραζαν το όνομα του νεκρού και τις ημερομηνίες γεννήσεως και ταφής του, και το τοποθετούσαν στο οστεοφυλάκιο της Μονής (Rice, *Ο Δημόσιος και Ιδιωτικός Βίος*, 101-102).

ἐν τῇ ὁδῷ τῇ καλουμένῃ Λατίνῃ: Ο τάφος και η βασιλική της Αγίας βρίσκονται στη Via Latina κοντά στη Ρώμη. Αυτό επιβεβαιώνεται από τον αρχαίο κατάλογο των ρωμαϊκών κοιμητηρίων που εκδόθηκε από τον Stevenson: *Cymiterium Appropriani ad Sanctam Eugeniam via Latina*. Για περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με τον τάφο και τη βασιλική της Αγίας, βλ. H. Delehay, *Étude sur le legendier romain: les saints de novembre et decembre*, Brussels: Société des Bollandistes 1936, επανέκδ. 1968, 171-172.

Ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς Κλαυδία ἐν τῷ μνήματι αὐτῆς παρακαθημένη ἔκλαιεν. Ἐπιφανείσα οὖν αὐτῇ ἡ μακαρία Εὐγενία: Στο σημείο αυτό έχουμε ένα θαυμαστό γεγονός, την παρουσία της Αγίας μετά την αποχώρηση από τα

εγκόσμια στη μητέρα της Κλαυδία και την αποκάλυψη των μελλούμενων. Στη Βυζαντινή αγιολογία, τα θαύματα που κάνει ένας άγιος άνθρωπος, τόσο όσο ήταν εν ζωή όσο και μετά το θάνατο του, αποτελούν ένα από τα στοιχεία που συμβάλλουν στο να ορισθεί Άγιος. Για τις κατηγορίες του θαύματος, βλ. Pratsch, *Der Hagiographische Topos*, 227.

Β' Παραλλαγή

21

Ἀναχώρει τοίνυν ἀπὸ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ ἀπατήτρια καὶ ἐναγῆς Μελανθία: Η λέξη *ἀπατήτρια* δεν εντοπίζεται σε κανένα άλλο κείμενο παρά μόνο στο Λεξικό του Ησυχίου, ο οποίος ήταν γνωστός λεξικογράφος που άκμασε τον 5^ο αιώνα, πρβλ. Hesychius, *Lexikon (A-O)* (εκδ. Latte), 5787.1: *ἀπατήτρια, ἀλαζών ἢ μαντευομένη.*

34

Δεξάμενος τοίνυν ὁ Φίλιππος τὸ πρόσταγμα ὑποκρίνεται ἀσθένειαν, ἕως ἂν πάντα πωλήσας διανέμη δι' ὅλης τῆς ἐπαρχίας ταῖς ἀγίαις τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις καὶ τοῖς πτωχοῖς. Αὐτὸς δὲ τέλειος ὑπάρχων ἐν τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ Χριστοῦ, ἄλλους ἰσχυροποιεῖ ἐν Χριστῷ. Πᾶσα οὖν ἡ Ἀλεξάνδρεια συννυργεῖ εἰς κατάστασιν ἐπισκοπῆς αὐτοῦ καὶ οἱ μὲν δημῶται εἶχον αὐτὸν ἔπαρχον, ἐπειδὴ λουῖπῳ ἐληλύθει ὁ διάδοχος αὐτοῦ, ἡ δὲ ἐκκλησία εἶχεν αὐτὸν τέλειον ἐπίσκοπον καὶ εὐχαρίστουν, ὅτι ἀξίως τῆς πίστεως αὐτῶν ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἱερέα αὐτοῦ. Διέμεινεν δὲ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ ἑαυτὸν ἕνα καὶ μῆνας τρεῖς: Η παραμονή του Φιλίππου αφενός στο αξίωμα και αφετέρου στον επισκοπικό θρόνο προκαλεί εντύπωση. Το ίδιο το κείμενο μας πληροφορεί για την στροφή του Φιλίππου προς το Χριστιανισμό και τη βάπτισή του. Το γεγονός ότι βρισκόμαστε στο πλαίσιο μιας ειδωλολατρικής κοινωνίας, όπου θανατώνονται όσοι ασπάζονται τον χριστιανισμό, η λήψη και παραμονή του Φιλίππου στον επισκοπικό θρόνο για 1 χρόνο και 3 μήνες σαφώς δεν μπορεί να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα και μάλλον πρόκειται για πλασματική αφήγηση του

συντάκτη της ιστορίας. Η δράση ωστόσο του Φιλίππου, όπως παρουσιάζεται στο κείμενο του βίου της Ευγενίας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποτελεί πιθανή νύξη στην πατριαρχική εξουσία της Αλεξάνδρειας, καθώς λίγο αργότερα η δράση των πατριαρχών της Αλεξάνδρειας παρουσιάζεται να έχει πολιτικές προεκτάσεις, όπως για παράδειγμα ο Αρχιεπίσκοπος Αλεξανδρείας Θεόφιλος και ο ανιψιός του Κύριλλος Α' Αλεξανδρείας.

37

Πλησίον τοίνυν τοῦ ἀσκητηρίου, ὅπου ἡ ἀγία Εὐγενία, ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ, μοναστήριον παρθένων πεποίηκεν, ἐκεῖ τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐκέλευσεν ἀποτεθῆναι, ἔνθα καὶ ἐκκλησίαν τῷ Χριστῷ ᾠκοδόμησεν. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ καὶ ἡ μακαρία Κλαυδία ξενοδοχεῖον ᾠκοδόμησεν καὶ ἐτύπωσεν κτήματα ὀφείλοντα ἐξυπηρετῆσαι ἐκεῖ πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ξένων. Η επισήμανση αυτή ότι στο μέρος που έγινε η ταφή του Φιλίππου η Κλαυδία έχτισε ξενοδοχεῖο για να υποδέχεται τους ξένους που έρχονταν -προφανώς για να επισκεφθούν το μοναστήρι και την εκκλησία- μας παραπέμπει σε μεταγενέστερη χρονική περίοδο, στην εποχή που είχε αναπτυχθεί ο θεσμός των προσκυνητῶν και η δημιουργία ξενοδοχείων. Ουσιαστικά πρόκειται για φιλανθρωπικά ιδρύματα που φιλοξενούσαν τους ταξιδιώτες παρέχοντας τροφή, νερό και αργότερα ιατρική περίθαλψη. Η περιγραφή αυτή εντοπίζεται τον 11^ο αιώνα (*ODB, Xenodocheion*, 2208.). Εντούτοις, ο θεσμός των προσκυνητῶν φαίνεται να αναπτύχθηκε ως ένα σημαντικό βυζαντινό θρησκευτικό φαινόμενο από τις αρχές του 4^{ου} αιώνα μέχρι τα μέσα του 7^{ου} αιώνα (*ODB, Pilgrimage*, 1676).

Γ' παραλλαγή

Υπομνήματα τῶν ἀγίων μαρτύρων: Υπόμνημα για τους Βυζαντινούς ήταν οι πρόχειρες σημειώσεις που δεν έφεραν κάποια μεθοδολογία και είχαν ως στόχο να υπενθυμίζουν τα όσα έπρεπε να γραφούν. Ως εκ τούτου, διέφερε από το «σύνθεμα» το οποίο γραφόταν σύμφωνα με τους κανόνες της ρητορικής, ήταν

έργο του λογοθέτου και είχε συγκεκριμένη δομή και μεθοδολογία. Βλ. ΘΗΕ, XI, Υπομνηματογράφος, 966.

6

«*Ἐγώ, ἕως οὗ τὰ ἔτη τῆς νεότητος αὐτῆς ἐνέστηκαν, ἐφρόντιζον περὶ αὐτῆς μεμνημένος τῆς φιλίας τοῦ πατρὸς αὐτῆς· ἀφ' οὗ δὲ ἤρξατο τῆς ἰδίας γνώμης γίνεσθαι, παρεχώρησα αὐτῇ, ὃ βούλεται ποιεῖν. Εἰ οὖν ἐπιθυμῆς αὐτὴν ἰδεῖν, ἐν τῇ αὐτῆς γνώμῃ κεῖται καὶ οὐκ ἐν τῇ ἐμῇ ἐπιτροπῇ*». Στο σημείο αυτό ο επίσκοπος Ἐλενος απευθύνεται στον Πομπήιο, καθώς ο τελευταίος ζητά από τον επίσκοπο να διαμεσολαβήσει για να πείσει την αρραβωνιαστικιά του Βασίλλα να τον ακούσει και να τον δεχθεί σε γάμο. Σύμφωνα με το ρωμαϊκό δίκαιο, ο γάμος ήταν η ένωση ελευθέρων ρωμαίων πολιτών στον οποίον τα άτομα εισέρχονται με ελεύθερη βούληση και με την έγκριση συνήθως των γονέων τους ή άλλων ατόμων που είναι υπεύθυνοι για αυτούς. Η Βασίλλα προφανώς έχει πια ενηλικιωθεί επομένως μπορεί να λαμβάνει μόνη τις αποφάσεις που αφορούν στην ίδια (A. E. Laiou, *Consent and coercion to sex and marriage in ancient and medieval societies*, Dumbarton Oaks, 1998, 113). Ο Ἐλενος, καθώς φαίνεται, υπήρξε ο τροφεύς της Βασίλλας -η οποία είχε χάσει τον πατέρα της σε μικρή ηλικία- μέχρι όμως την ενηλικίωσή της όπου μπορούσε πλέον μόνη της να φροντίζει τον εαυτό της. Σαφώς μέσα στα πλαίσια εκείνης της εποχής κάτι τέτοιο φαίνεται ότι δεν είναι η κοινωνικά αποδεκτή πραγματικότητα μια και η γυναίκα ήταν πάντοτε κάτω από την επιτροπεία πατρός ή συζύγου. Μήπως εδώ εμφανίζεται μία νύξη σε τάση χειραφέτησης της γυναίκας από αυτή την επιτροπεία μέσα στο πλαίσιο του Χριστιανισμού; Για περαιτέρω, βλ. E.A. Castelli, "Gender, theory, and The rise of Christianity: a response to Rodney Stark", *J ECS* 6.2 (1998): 239-240.

9

Συγκατατίθημί σοι, ὅτι ἡ τέχνη ἡμῶν ἰσχυροτέρα τῆς μαγικῆς ἐστίν. Καί γαρ ὁ διδάσκαλος ἡμῶν ἔχει πατέρα ἄνευ μητρὸς καὶ μητέρα ἄνευ πατρὸς· καὶ οὕτως ἐγέννησεν αὐτὸν ὁ πατήρ, ὥστε καθόλου μὴ ἐγνωκέναι γυναῖκα: Πρβλ. Joannes Damascenus, *Contra Jacobitas* [Patrostosche Texte und Studien] (εκδ. Kotter, 1981), 79.1-12: *Ἐπὶ δε γε τῆς σωτηρίου οἰκονομίας καὶ πᾶσαν ὑπεραιρούσης κατάληψιν*

ὁμολογοῦμεν τὸν ἕνα τῆς ἁγίας τριάδος τὸν μονογενῆ υἱὸν καὶ λόγον τοῦ Θεοῦ εὐδοκία τοῦ πατρὸς σεσαρκῶσθαι ἐκ πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου καὶ θεοτόκου. Καὶ δύο αὐτοῦ τὰς γεννήσεις σέβομεν, μίαν τὴν προαιώνιον καὶ αἰδίων ἀναιτίως ἐκ πατρὸς ἄνευ μητρὸς καὶ μίαν τὴν ἐκ παρθένου μητρὸς ἄνευ πατρὸς διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, οὔτε τὸν πατέρα σεσαρκῶσθαι καὶ γεγεννηθῆσθαι λέγοντες οὔτε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἡ γὰρ ιδιότης ἀκίνητος τῆς υἰότητος. Υἱὸς οὖν ὑπάρχων υἱὸς πάλιν γέγονεν· υἱὸς γὰρ ὧν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς υἱὸς ἀνθρώπου ἐγένετο ἐκ δύο φύσεων μία ὑπόστασις σύνθετος. Ὑπόστασις γὰρ ὑπάρχων ἐνούσιος φύσιν ἀνέλαβεν ἐνυπόστατον ἀπαρχὴν τοῦ ἡμετέρου φυράματος.

10

Ἐκέλευσεν ἀχθῆναι αὐτὴν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος καὶ ἐπέταξεν τὸν σπεκουλάτορα στήκειν πλησίον αὐτῆς καὶ ἐπαπειλῆσθαι αὐτῇ λέγοντα «Ἐξαγόρασόν σου τὴν ζωὴν καὶ τὸ γένος Εὐγενία καὶ ἐπίθυσσον τῇ θεᾷ Ἀρτέμιδι»: Ο σπεκουλάτορας (Πρβλ. Μάρκ. 6.27) που φαίνεται να στέκεται δίπλα από την αγία συμβουλεύοντάς την να θυσιάσει - εξαγοράζοντας ουσιαστικά ἔτσι τη ζωὴ της, εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς τεταγμένους τοῦ αυτοκράτορα, μέρος της αυτοκρατορικής στρατιωτικής δύναμης ἢ της φρουράς ἢ των λεγεῶνων, ο οποίος λειτουργοῦσε ὡς ἐξεταστής, ὡς κατάσκοπος καὶ ἐρευνητής ἐνῶ συχνά ἐκτελοῦσε καὶ δῆμια ἔργα. Ἦταν κατώτερος βαθμοφόρος που συχνά εἶχε καὶ τὴν ἀρμοδιότητα τῆς ἐκτέλεσης (βλ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, 61-62, 87· Κουμανούδης, *Λεξικόν*, 885).

Βιβλιογραφία

Κατάλογοι Χειρογράφων

Coxe, H. O., *Bodleian Library Quatro Catalogues I Greek Manuscripts*, Oxford: Bodleian Library 1969.

De Cavallieri, F., *Catalogus Codicum Hagiographicorum Graecorum Bibliothecae Vaticanae*, Bruxellis 1899.

Delehay, H., «Catalogus Codicum Hagiographicorum Graecorum, Bibliothecae Scholae Theologicae in Chalce Insula», *AB* 44 (1926).

Ευστρατιάδης, Σ., *Αγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Αθήνα: Αποστολική Διακονία 1995, 13-16.

Giannelli, C., *Codices Vaticani Graeci 1485-1683*, 1950.

Omont, H., *Catalogus Codicum Hagiographorum Graecorum Bibliothecae Nationalis Parisiensis*, Paris 1896.

Omont, H., *Inventaire Sommaire des Manuscrits Grecs de la Bibliothèque Nationale*, II, Paris 1888.

Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, Α., *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη: ἤτοι Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τοῦ ἀγιωτάτου ἀποστολικοῦ τε καὶ καθολικοῦ ὀρθοδόξου πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀποκειμένων ἐλληνικῶν κωδίκων*, II, Bruxelles 1963.

Van De Vorst, C. –Delehay, H., *Catalogus Codicum Hagiographicorum Graecorum Germaniae Belgii Angliae*, [Subsidia Hagiographica 13], Bruxellis 1913.

Πηγές

Α) Πατερικά Κείμενα

Αββὰ Δωροθέου, *Διδασκαλία Α', ΙΒ' - ΙΓ'*, PG 88, (1864), 1632-1636.

Arnobius Iunior, *Liber ad Gregoriam in Palatio Constitutum*: K.-D. Daur (εκδ.), *Arnobii Iunioris Opera Omnia pars II*, Corpus Christianorum Series Latina, 25A, Turnhout: Brepols 1992.

Athanasius Alexandrinus, *Homilia de passione et cruce domini*, PG 28, 185-249.

Avitus, *De laude castitatis (Carmen 6)*, PL 59. 369–82.

Clement of Alexandria, *Stromata* 3.15: O. Stählin and L. Früchtel (εκδ.), στο *Stromata 1-4*, Berlin: Akademie 1985.

Didymus Caecus, *Commentarii in Zachariam*: L. Doutreleau (εκδ.), *Didyme l' Aveugle sur Zaxharie*, 3 vols. [Source Chretiennes 83, 84, 95], Paris: Cerf 1962.

—, *Fragmenta in Psalmos (e commentario altero)*: E. Mühlberg (εκδ.), *Psalmenkommentare aus der Katenenüberlieferung*, 2 vols. [Patristische Texte und Studien 15-16], Berlin: De Gruyter, 1975 και 1977).

—, *In Genesim*: P. Nautin and L. Doutreleau (εκδ.), *Didyme l' Aveugle. Sur la Genèse*, vols. 1-2 [Source Chretiennes 233, 244], Paris: Le Cerf, 1976 και 1978.

Epiphanius Constantiensis, *Panarion (Adversus haereses)*: K. Holl (εκδ.), *Epiphanius, Bd. 1-3: Ancoratus und Panarion* [GCS 25, 31, 37], Leipzig, Hinrichs, 1915-1933.

—, *Ancoratus*: K. Holl (εκδ.), *Epiphanius, Bd.1: Ancoratus und Panarion* [Die Griechischen christlichen Schriftsteller 25], Leipzig: Hinrichs 1915, 1-149.

Eusebius Caesariensis, *Historia Ecclesiastica*: G. Bardy (εκδ.), *Eusèbe de Césarée. Histoire Ecclésiastique*, vols. 1-2, [Sources Chrétiennes, 31, 41], Paris: Le Cerf, 1952-1955.

—, *Antiquorum martyriorum collection (fragmenta)*, PG 20, 1520-1533.

Gregorius Nazianzenus, *In laudem Athanasii*, PG 35, 1081-1128.

Gregorie de Nysse, *La vie de Moïse*: J. Daniellou (εκδ.), *Gregorie de Nysse. La vie de Moïse*, [SC 1], Paris: Cerf 1968, 44-326.

Gregorius Nyssenus, *Encomium in xl martyres ii*, PG 46, 773-788.

Ignatius Antiochenus, *Epistulae vii genuinae (recension media)*: P. T. Camelot (εκδ.), *Ignace d' Antioche. Polycarpe de Smyrne. Lettres. Martyre de Polycarpe* [Source Chretiennes 10], Paris: Cerf, 1969, 56-154.

—, *Epistulae interpolatae et epistulae suppositiciae (recension longior)*: F.X. Funk and F. Diekamp (εκδ.), *Patres apostolici*, vol. 2, Tubingen: Laupp, 1913, 83-268.

Ιωάννου Σιναΐτου, «Κλίμαξ»: Λόγος ΚΕ' - Περὶ τῆς τῶν παθῶν ἀπωλείας τῆς ὑψίστου ταπεινοφροσύνης, ἀοράτῳ αἰσθήσει ἐγγινομένης, PG 88, 988-1012.

Joannes Chrysostomus, *In epistulam ad Romanos*, (Hom. 1-32): PG 60, cols., 391-682.

—, *In epistulam ad Philippenses*, (Hom. 1-15): PG 62, cols., 177-298.

—, *Eclogae i-xlvi ex diversis homiliis*, (Hom. 1-32): PG 63, cols., 567-902.

—, *In sanctum pascha 28*, (εκδ. C. Datema – P. Allen), 98-102.

—, *In Genesim (Hom. 1-67)*, PG 53, 21-385.

—, *In Epistulam I Ad Corinthios (Hom. 1-44)*, PG 61, 9-382.

—, *In Epistulam II Ad Corinthios (Hom. 1-30)*, PG 61, 381-610.

—, *In triduanam resurrectionem domini*, PG 50, 821-824.

—, *De Christi precibus (Contra Anomoeos, homilia 10)*, PG 48, cols. 783-796.

—, *In Matthaenum (Hom. 1-90)*, PG 58, cols. 471-794.

—, *In Acta Apostolorum (Hom. 1-55; BHG 2102x)*, PG 60, cols. 13-384.

Joannes Damascenus, *Vita Barlaam et Joasaph* (BHG 224): G. R. Woodward and H. Mattingly (εκδ.), *St. John Damascene. Barlaam and Joasaph* [LCL 34], Cambridge: Harvard University Press, 1914; επανέκδ. 1983, 2-610.

—, *Contra Jacobitas*: B. Kotter (εκδ.), *Die Schriften des Johannes von Damaskos*, vol. 4 [Patristische Texte und Studien], Berlin: De Gruyter 1981, 109-153.

Maximi Confessoris, *Quaestiones et Dubia*: J. H. Declerck (εκδ.) *Maximi Confessoris quaestiones et dubia* [Corpus Christianorum Series Graeca 10], Turnhout: Brepols 1982, 3-170.

Photius, *Bibliotheca*: R. Henry (εκδ.), *Photius Bibliothéque*, 8 vols., Paris: Les Belles Lettres, 1959-1977.

Pseudo-Macarius, *Homiliae* 7: G. L. Marriott (εκδ.), *Macarii anecdota* [Harvard Theological Studies 5], Cambridge: Harvard University Press 1918; επανέκδ. New York: Krauss 1969, 19-48.

—, *Opusculum* 1, PG 34, cols. 821-841.

Socrates Scholasticus, *Historia Ecclesiastica*: W. Bright (εκδ.), *Socrates' ecclesiastical history*, Oxford: Clarendon Press, 1893, 1-330.

Συμεών Αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, *Κεφ. ΡΠζ': Περὶ ἱερῶν ἐνδυμάτων, ἱματίου, καμισίου καὶ τῶν λοιπῶν*, PG 155, 1866.

Theodoretus Cyrrensis, *Historia Ecclesiastica*: L. Parmentier and F. Scheidweiler (εκδ.), *Theodoret. Kirchengeschichte* [GCS 44], Berlin, Akademie-Verlag, 1954, 1-349.

—, *Historia Religiosa*: P. Canivet and A. Leroy-Molinghen (εκδ.), *Théodoret de Cyr. L'histoire des moines de Syrie* [Sources chrétiennes 234, 257], II, Paris: Cerf 1977-1979.B)

(B) *Βίοι και Μαρτύρια Αγίων*

Acta Pauli et Theclae (BHG 1710): R. A. Lipsius (εκδ.), *Πράξεις Παύλου καὶ Θέκλης, Acta Apostolorum Apocrypha*, Hildesheim – New York 1972, 235 - 272.

Laudatio Mocii (BHG 1298h): H. Delehaye (εκδ.), "Saints de Thrace et de Mésie", *AB* 31 (1912), 176-187.

Martyrologium Hieronymianum: G. Baptista de Rossi - L. Duchesne (εκδ.), *Martyrologium Hieronymianum, Acta Sanctorum Novembris*, Brussels: Bollandistes 1894.

Μπόνης, Κ. Γ. (επιμ.), *Μέγας Αντώνιος, Αμμωνας, Αμμων ή Αμμώνιος, Παχώμιος : Παχωμίον Ελληνικοί βίοι- πρώτος βίος, παραλειπόμενα, έτερος βίος* [Β.Ε.Π.Ε.Σ], XL, Αθήνα: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος 1970.

Passio Agapae, Irenae, Chionae (BHG 34): P. Franchi de' Cavalieri (εκδ.), "Nuove note agiographiche", *ST* 9, 14-19.

Passio Tatianae (BHG 1699): *AASS Jan. I* (1643): 720-721.

Vita Antonii (BHG 140): G.J.M Bartelink (εκδ.), *Athanase d' Alexandrie. Vie d' Antoine* [SC 400], Paris: Le Cerf, 1994, 124-376 = *PG* 26, cols. 837-976..

Vita Apollinariae (BHG 148): J. Drescher, "Life of Apollinaria", *Three Coptic Legends* (Annales du Service des antiquités de L' Égypte), Le Caire MCMXLVII, Supplément 4, 152-161.

Vita Basilisci (BHG 241): *AB* 38 (1920): 185; εκδ. F. Halkin.

Vita Euphrosynae (BHG 625): A. Boucherie (εκδ.), "Vita Sanctae Euphrosynae secundun textum graecum primaevum nunc primum edita", *AB* 2 (1883): 196-205.

Vita Euphrosynae Iunioris (BHG 627): *AASS Nov. III.* (1910): 861-877.

Vita Hilariae: J. Drescher, "Life of Hilaria", *Three Coptic Legends* (Annales du Service des antiquités de L' Égypte), Le Caire MCMXLVII, Supplément 4, 69-82.

Vita Irenae in Chrysobalanto (BHG 952): J. O. Rosenqvist (εκδ.), *The Life of St. Irene Abbess of Chrysobalanton: A critical edition with Introduction, Translation, Notes and Indices* [Studia Byzantina Upsaliensia 1], Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis 1986.

Vita Iuliani et Basilissae (BHG 971): *AASS. Jan. I.* (1643): 579-587 = *AB* 98 (1980): 243 – 296.

Vita Iulianae (BHG 963): Βυζαντινά 9 (1977): 150-166 = PG 116, cols. 1437 – 1452.

Vita Luciae (BHG 995e): στο F. Halkin (εκδ.), *Classica et Mediaevalia* 17 (1956), 73-74

Vita Macrinae (BHG 1012): P. Maraval (εκδ.), *Gregoire de Nysse, Vie de Sainte Macrine: introduction, texte critique, traduction, notes et index*, [Sources Chretiennes 178], Paris: Editions du Cerf 1971, 137-267.

Vita Mariae (BHG 1163): M. Richard, “La Vie Ancienne de Sainte Marie surnommée Marinos”, *Opera Minora* III, Turnhout Brepols: Leuven University Press 1977, 87-94 = PG 115 (1899), cols. 348-353.

Vita Matronae (BHG 1221): AASS Nov. III (1910): 790-813.

Vita Pelagiae (BHG 1479): P. Petitmengin et al. (εκδ.), *Pélagie la Pénitente: metamorphoses d' une légende I: les textes et leur histoire*, Paris: Études Augustiniennes, 1981.

Vita Romani (BHG 1600y): AB 50 (1932): 243 -244, 249-260 = PG 50, 605-612.

Vita Spyridonis ep. Trimithuntis a. Theodoro (BHG 1647, 1647b): P. Van Den Ven (εκδ.), *La Légende de S. Spyridon évêque de Trimithonte* [Bibliothèque du Muséon 33], Louvain, 1953, 1-103.

Vita Susannae (BHG 1673): AASS Sept. VI. (1757): 153-159.

Vita Syncreticae (BHG 1694): L. Abelarga, (εκδ.), *The Life of Saint Syncretica: Introduction, Critical Text, Commentary* [Byzantine Texts and Studies 31], Thessaloniki: Centre of Byzantine Studies, 2002.

Vita Theclae (BHG 1717): G. Dagron (εκδ.), *Vie et miracles de Sainte Thècle: texte grec, traduction et commentaire* [Subsidia Hagiographica 62], Brussels: Société des Bollandistes, 1978.

Vita Theodoraе (BHG 1727): K. Wessely, “Die Vita S. Theodoraе”, in *Fünftehnter Jahresbericht des k. k. Staatsgymnasiums in Hernals*, Vienna 1889, 25-44 = PG 115 (1899), 665-689.

Γ) Άλλα Έργα

Αγάπιος Ιερομόναχος - Νικόδημος Μοναχός, *Πηδάλιον τῆς νοητῆς νηὸς τῆς Μίας Αγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησίας* : ἦτοι ἅπαντες οἱ ἱεροὶ καὶ θεῖοι κανόνες, Αθήνα: Αστήρ 1976.

Aldhelm, *De Virginitate*: R. Ehwald (εκδ.), *Aldhelmi Opera*, MGH, AA 15, Berlin: Weidmann, 1919.

Ambrosius, *De Iosepho*: M. McHugh (μτφρ.), "Saint Ambrose", *Seven Exegetical Works*, Washington, DC: Catholic University Press 1972 = PL 14, 670 – 704.

Anonymus, *Περὶ τῶν ὀκτῶ μερῶν τοῦ ῥητορικοῦ λόγου* (e cod. Paris 2918): Walz, C. (εκδ.), *Rhetores Graeci* Stuttgart: Cotta 1834; επανέκδ. Osnabruch: Zeller 1978, 588-609.

Apollonius Soph., *Lexicon Homericum*: I. Bekker (εκδ.), *Apollonii Sophistae lexicon Homericum*, Berlin: Reimer 1833; επανέκδ. Hildesheim: Olms 1967, 1-171.

Βασιλείου Καισαρείας, *Περὶ ταπεινοφροσύνης*, PG 31, 525-540

Cassius Dio, *Historiae Romanae*: U. P. Boissevain (εκδ.), *Cassii Dionis Cocceiani historiarum Romanarum quae supersunt*, 3 vols., Berlin: Weidmann, 1895-1901; επανέκδ. 1955.

Concilia Oecumenica, Synodus Constantinopolitana et Hierosolymitana anno 536: E. Schwartz (εκδ.), *Acta Conciliorum oecumenicorum*, vol. 3, Berlin: De Gruyter 1940; επανέκδ. 1965.

Concilium universale Chalcedonense anno 451: E. Schwartz (εκδ.), *Acta Conciliorum oecumenicorum*, vol 2.1.1 – 2.1.3, Berlin: De Gruyter 1933-1935; επανέκδ.. 1962-1965.

Concilium universale Ephesenum anno 431: E. Schwartz (εκδ.), *Acta conciliorum oecumenicorum. Concilium Universale Ephesenum anno 431*, vol. 1.1.1-1.1.4., Berlin: De Gruyter 1927-1928.

Dionysius Halicarnassensis, *Antiquitates Romanae*: K. Jacoby (έκδ.), *Dionysii Halicarnasei antiquitatum Romanarum quae supersunt*, vols 4., Leipzig: Teubner 1885, 1888, 1891, 1905; επανέκδ. Stuttgart: Teubner 1967.

Eustathius Thessalonic., *Commentarii ad Homeri Iliadem*: M. Van Der Valk (εκδ.), *Eustathii archiep. Thessalonicensis comentarii ad Homeri Iliadem pertinentes ad fidem codicis Laurentiani*, 4 vols., Leiden: Brill 1971-1987.

Galenus Med., *De rebus boni malique suci*: G. Helmreich (εκδ.), *Galeni de rebus boni malique suci libellus*, [Corpus Medicorum Graecorum], vol. 5.4.2, Leipzig: Teubner 1923, 389-429.

Georgius Cedrenus, *Compedium historiarum*: I. Bekker (εκδ.), *Georgius Cedrenus Ioannis Scylitzae ope*, I [Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae], Bonn: Weber, 1839.

Georgius Monachus, *Chronicon*: C. De Boor (εκδ.), (corr. P. Wirth), *Georgii monachi chronicon*, 2 vols, Leipzig, Teubner, 1904; επανέκδ. Stuttgart, 1978.

—, *Chronicon Breve (lib.1-6)*, PG 110, cols. 41-1260

Herodianus, *Ab excess divi Marci*: K. Stavenhagen (εκδ.), *Herodiani ab excessu divi Marci libri octo*, Leipzig: Teubner, 1922.

Hesychius, *Lexikon (A-O)*: K. Latte (εκδ.), *Hesychii Alexandrini lexicon*, vols. 1-2, Copenhagen: Munksgaard, 1953-1966.

Ioannes Zonaras, *Chronicle*: M. Pinder and T. Büttner-Wobst (εκδ.), *Ioannis Zonarae Annales*, vol. 2, Bonn: Weber, 1844.

Michael Psellus, *Opuscula psychologica, theologica, daemonologica*: D. J. O' Meara (εκδ.), *Pselli Philosophica minora II*, [Bibliotheca scriptorium Graecorum et Romanum Teubneriana], Leipzig: Teubner 1989, 1-164.

—, *Orationes Hagiographicae*: E. A. Fischer (εκδ.), *Michael Psellus, orationes hagiographicae* [Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana], Stuttgart: Teubner, 1994.

Palladius, *Historia Lausiaca*: G. J. M. Bartelink (εκδ.), *Palladio. La storia Lausiaca*, Verona: Fondazione Lorenzo Valla 1974, 4-292.

Pelagius, *Ad Demetriadem*: B. R. Rees (μτφρ.), *The Letters of Pelagius and his Followers*, Woodbridge: The Boydell Press 1991 = *PL* 30 (1846), 13-45.

Suda, *Lexicon*: A. Adler (εκδ.), *Suidae Lexicon*, 4 vols. [Lexicographi Graeci 1.1-4], Leipzig: Teubner, 1928-1935; επανέκδ. Stuttgart, 1967-1971.

Tertullianus, *De baptismo*: A. Reifferscheid and G. Wissowa (εκδ.), *Tertullian, De baptismo* [CSEL 20] (1890), 201-18, *PL* 1. 1197-224.

Vettius Valens, *Anthologiarum libri ix*: W. Kroll (εκδ.), *Vetii Valentis anthologiarum libri*, Berlin: Weidmann 1908; επανέκδ. 1973, 1-363.

Φίλων ο Αλεξανδρεύς, *Ελληνισμός και Ιουδαϊσμός- Εσσαίοι και Θεραπευτές*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτηρος: 2003.

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγουρίδης, Σ., *Ο Χριστιανισμός έναντι του Ιουδαϊσμού και του Ελληνισμού κατά το Β' αιώνα μ.Χ.*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1997.

Aigrain, R. - R. Godding, *L'hagiographie: ses sources – ses methodes – son histoire*, Brussels: Bollandistes 2000.

Aland, K. - M. Black - C. M. Martini - B. M. Metzger - A. Wikgen (εκδ.), *The Greek New Testament*, Στουτγκάρδη: Wurttemberg Bible Society ²1968.

Allen, P. - B. Dehandschutter et al., *Let Us Die That We May Live: Greek Homilies on Christian Martyrs from Asia Minor, Palestine and Syria, c. 350-450 AD*, New York: Routledge, 2003.

Amélineau, E., "Histoire des deux filles de l'empereur Zenon", *Proceedings of the Society of Biblical Archaeology* 4.10, 1888.

Anson, J., «The Female Transvestite in Early Monasticism: The Origin and Development of a Motif», *Viator* 5 (1974): 1-32.

Aspegren, K., *The Male Woman: A Feminine Ideal in the Early Church* [Uppsala Women's Studies. A, Women in Religion 4], Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis 1990.

Bagnall, R. S., *Egypt from Alexander to the early Christians: an archaeological and historical guide*, Getty Publications 2004.

Βάντσου, Χ. Κ., *Είναι η Γυναίκα Ισότιμη με τον Άνδρα; Μία έρευνα*, Θεσσαλονίκη 1980.

Barcellona, F. S., "Agli inizi dell'agiografia occidentale", στο G. Philippart (επιμ.), *Hagiographies: histoire internationale de la literature hagiographique latine et vernaculaire en Occident des origines a 1550*, III, Turnhout: Brepols 1994.

Barthes, R., "Theory of the Text", στο R. Young (εκδ.), *Untying the Text: A Poststructuralists' Reader*, Boston: Routledge & Kegan Paul 1981.

Bastianini, G., "Lista dei Prefetti d'Egitto dal 30a al 299p", *Zeitschrift fur Papyrologie und Epigraphik* 17 (1975): 263-328.

Bauman, R., "Performance", στο E. Barnouw (εκδ.), *International Encyclopaedia of Communications* III, New York: Oxford University Press 1989.

Baynes, N. H. - H. St. L. B. Moss, *Βυζάντιο: Εισαγωγή στο Βυζαντινό Πολιτισμό*, μτφρ. Δ. Ν. Σακκά, Αθήνα: Παπαδήμας 1996.

Benner, A. R. - F. H. Fobes (μτφρ.), *The Letters of Alciphron, Aelian and Philostratus*, Cambridge, MA: Harvard University Press 1962.

Birley, A. R., *Septimius Severus: The African Emperor*, London: Routledge 1999.

Bishop Kallistos of Diokleia, «What is a martyr», στο *Sobornost* 5 (1983): 7-18.

Bonner, C., "The trial of Saint Eugenia", *AJPh* 41 (1920): 253-264.

Boswell, J., *The Kindness of Strangers: The Abandonment of Children in Western Europe from Late Antiquity to the Renaissance*, Νέα Υόρκη: Penguin Books 1988.

Bowersock, G. W., *Fiction as History: Nero to Julian*, Sather Classical Lectures 58, Berkeley: University of California Press 1994.

Braun, M., *History and Romance in Graeco-Oriental Literature*, Oxford: B. Blackwell 1938; επανέκδοση New York: Garland 1987.

Bray, J., *Gallienus: A Study in Reformist and Sexual Politics*, Wakefield Press, Kent Town, 1997.

Briones, A. V. (εκδ.), *Pedro Calderón de la Barca, Obras completas*, Madrid: Aguilar 1966, I.

Brock, S. P., - S. A. Harvey, *Holy Women of the Syrian Orient*, Berkeley: University of California Press 1998.

Brown, P., *The Body and Society: Men, Women and Sexual Renunciation in Early Christianity* [Lectures on the History of Religions 13], New York: Columbia University Press 1988.

—, *Religious and Society in the age of St. Augustine*, New York 1972.

Buckler, G., "Byzantine Education", in N. H. Baynes – H.S.L. Moss (εκδ.), *Byzantium: An Introduction to East Roman Civilization*, Oxford 1948, 200-220.

Bullough, V. L., «Transvestites in the Middle Ages», *AJS* 79 (1974): 1381-1394.

—, «Sex Education in Medieval Christianity», *JSR* 13 (1977): 185-196.

Butler, H. E. (εκδ.), *The Institutio Oratoria of Quintilian*, Cambridge MA: Harvard University Press 1922; επανέκδ. 1968.

Buttler, J. P., *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, London – New York 1999.

—, “Performative acts and gender constitution: an essay in phenomenology and feminist theory”, στο S.-E Case (εκδ.), *Performing feminisms: feminist critical theory and theatre*, Baltimore 1990, 270–282.

Bynum, C. W., *Fragmentation and Redemption: Essays on Gender and the Human Body in Medieval Religion*, New York: Zone Books, Cambridge: MIT Press 1991.

Γλαβίνας, Απ., *Οι διωγμοί κατά της Εκκλησίας στην Προκωνσταντίνεια εποχή*, Ελλάδα: Τέριος 1990. (Πρόσβαση μέσω της ηλεκτρονικής διεύθυνσης: http://oodegr.co/oode/biblia/diogmoi_1/12.htm)

Cameron, A. – B. Ward-Perkins – M. Whitby (εκδ.), *Late Antiquity. Empire and Successors A.D. 425-600*, Cambridge: 2000.

Cameron, A., *Christianity and the Rhetoric of Empire: the development of Christian discourse*. Vol. 55, University of California Press 1991.

—, “Virginity as Metaphor: Women and the Rhetoric of Early Christianity”, στο A. Cameron - A. Kuhrt (εκδ.), *History as Text: The Writing of Ancient History*, London: Duckworth 1989.

Castelli, E., “Gender, theory, and The rise of Christianity: a response to Rodney Stark”, *J ECS* 6.2 (1998): 227-257.

—, “I Will Make Mary Male”: Pieties of the Body and Gender Transformation of Christian Women in late Antiquity”, στο J. Epstein - K. Straub (επιμ.), *Body Guards: The Cultural politics of Gender Ambiguity*, New York: Routledge 1991, 29-49.

—, “Virginity and Its Meaning for Women's Sexuality in Early Christianity,” *JFSR* 2:1 (1986): 61-88.

Chadwick, H., “Philo and the Beginnings of Christian Thought”, στο A. H. Armstrong, *The Cambridge History of Later Greek and Early Medieval Philosophy*, Cambridge, Cambridge University Press: 1967.

Charles, R. H. (εκδ.), *The Greek Versions of the Testaments of the Twelve Patriarchs*, London: Oxford University Press 1908.

Charles, R. H. (μτφρ.), *The Testaments of the Twelve Patriarchs*, London: Black 1908.

—, *The Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament in English vol. 1*, Oxford Press 1913.

Chiesa, P., “Le traduzioni in latino di testi greci”, στο G. Cavallo, *Lo spazio letterario del medioevo*, III: *Le culture circostanti, I: La cultura bizantina*, Roma 2004, 491-518.

Chittly, D. J., *The Desert a City: An introduction to the Study of Egyptian and Palestinian Monasticism under the Christian Empire*, Oxford: Blackwell 1966.

Clark, E., *Women in the Early Church*, Colledgeville, Minn.: Liturgical Press, 1983.

Clark, E. A., “The Celibate Bridegroom and His Virginal Brides: Metaphor and the Marriage of Jesus in Early Christian Ascetic Exegesis”, *ChHist* 77.01 (2008): 1-25.

Clark, E. A. - N. C. Durham, «Authority and Humility: A conflict of values in fourth-century Female Monasticism», *ByzF* 9 (1985): 17-33.

Clark, E. A. - D. F. Hatch, *The Golden Bough, the Oaken Cross: The Virgilian Cento of Faltonia Betitia Proba*, Chico: Scholars Press 1981.

Clark, G., *Women in Late Antiquity*, Oxford: Oxford Unniverisy Press, 1993.

—, “The bright frontier of friendship: Augustine and the Christian Body as frontier”, στο R.W. Mathisen - H. S. Sivan (εκδ.), *Shifting frontiers in Late Antiquity*, Aldershot: Variorum Publishing, 1996.

Cloke, G., *This female Man of God: Women and Spiritual Power in the Patristic Age, AD 350-450*, London - New York: Routledge 1995.

Constantinou, S., *Female Corporeal Performances: Reading the Body in Byzantine Passions and Lives of Holy Women*, Uppsala 2005.

Conybeare, C., *The Apology and Acts of Apollonius, and other Monuments of Early Christianity*, London: S. Sonnenschein & Company 1894.

Coon, L. L., *Sacred Fictions: Holy Women and Hagiography in Late Antiquity* [The Middle Ages Series], Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1997.

Cooper, K., *The Virgin and the Bride: Idealized Womanhood in Late Antiquity*, Cambridge MA: Harvard University Press 1996.

—, *The Fall of the Roman Household*, Cambridge: Cambridge University Press 2007.

—, “The Virgin as Social Icon: Perspectives from Late Antiquity”, στο M. van Dijk - R. Nij (επιμ.), *Saints, Scholars, and Politicians: Gender as a Tool in Medieval Studies. A Festschrift in Honour of Anneke Mulder-Bakker on the Occasion of her Sixty-fifth Birthday*, Turnhout: Brepols 2005, 9–24.

Cooper, C., “Hyperides and the Trial of Phryne”, *Phoenix* 49 (1995): 303–318.

Culler, J., “Presupposition and Intertextuality”, στο *The pursuit of Signs: Semiotics, Literature, Deconstruction*, Ithaca: Cornell University Press 2002.

Davis, E. G., *Το Πρώτο Φύλο* [Φεμινιστική Σειρά], μτφρ. Α. Βερυκοκάκη - Αρτέμη, Αθήνα: Α. Λιβάνης 1982.

Davis, R., *The book of pontiffs (Liber pontificalis): the ancient biographies of the first ninety Roman bishops to AD 715*. Vol. 6, Liverpool: Liverpool University Press, 1989; επανέκδ. 2000.

Davis, St. J., “Crossed Texts, Crossed Sex: Intertextuality and Gender in Early Christian Legends of Holy Women Disguised as Men”, *J ECS* 10 (2002): 1–36.

—, *The cult of Saint Thecla: A tradition of women’s piety in Late Antiquity*, United States: Oxford University Press, 2001.

Daur, K.-D. (εκδ.), *Arnobii Iunioris Opera Omnia pars II*, Corpus Christianorum Series Latina, 25A, Turnhout: Brepols 1992.

Delcourt, M., *Hermaphrodite: Myths and Rites of the Bisexual Figure in Classical Antiquity*, μτφρ. J. Nicholson, London 1961.

—, «Le complexe de Diane dans l'hagiographie chrétienne», *RHR* 153 (1958): 1-33.

Δεληδήμου, Ε., *Θησαυρὸς Δαμασκηνοῦ τοῦ ὑποδιακόνου καὶ Στουδίτου*, Νέα Υόρκη: Atlantis Greek Book Co., 1943.

Delehaye, H. *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, Bruxelles 1902.

—, *Les passions des martyrs et les genres littéraires*, Brussels: Bollandistes 2¹⁹⁶⁶.

—, *The Legends of the Saints*, New York 1962.

—, *Étude sur le legendier romain: les saints de novembre et decembre*, Brussels: Société des Bollandistes 1936, επανέκδ. 1968.

—, *Sanctus*, *Analecta Bollandiana* 28 (1909): 145-200.

Delierneux, N., "Virilité physique et sainteté féminine dans l'hagiographie orientale du IVe au VIIe siècle", *Byzantion* 67 (1997): 179–243.

Δημητράκος, Δ. Β., *Μέγα Λεξικόν ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, I-XV, Αθήνα 1953.

Drescher, J. (εκδ.), *Three Coptic Legends*, L'Institut français d'archéologie orientale 1947.

Dubois, J. - J. L. Lemaitre, *Sources et methodes de l'hagiographie medievale*, Paris: Cerf 1993.

Dufourq, A., *Etudes sur les Gesta martyrum romains*, 1-4 vols., Paris: Fontemoing, 1910.

Efthymiadis, St., «The Byzantine Hagiographer and his Audience in the Ninth and Tenth Centuries», στο Chr. Høgel (εκδ.), *Metaphrasis: Redactions and Audiences in Middle Byzantine Hagiography*, Oslo 1996, 59-80.

Ehrhard, A., *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche von den Anfängen bis zum Ende des 16ten Jahrhunderts*, Leipzig, I, II, 1937-1952.

Elm, S., *Virgins of God: The making of Asceticism in Late Antiquity* [Oxford Classical Monographs], Oxford – New York: Oxford University Press 1994.

Eno, R. B. (μτφρ.), *Fulgentius: Selected Works*, Washington, DC: Catholic University of America Press 1997.

Fairley, W., "Notitia Dignitatum or Register of Dignitaries", στο *Translations and Reprints from Original Sources of European History*, Vol. VI: 4, Philadelphia: University of Pennsylvania Press 1899. (Πρόσβαση από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://legacy.fordham.edu/halsall/source/notitiadignitatum.asp>)

Fegustière, A. – J., "Lieux communs littéraires et thèmes de folk-lore dans l'hagiographie primitive", *Wiener Studien* 73 (1960): 123-153.

—, *Historia monachorum in Aegypto*. No. 34. Société des Bollandistes, 1971, 4-138.

Fox, R. L., *Pagans and Christians: In the Mediterranean World from the Second Century AD to the Conversion of Constantine*, London and New York: Penguin 1986.

Ζούκοβα, Ε., *Μονάστριες που ασκήτεψαν σε ανδρικά μοναστήρια* [Γυμνασιολογικά Κείμενα και Μελέτες - 10], Αθήνα: Αρμός 2006.

Gaiffier, B., "Palatins et eunuques dans quelques documents hagiographiques", *Analecta Bollandiana* 75 (1957): 17-46.

Garnsey, P. – C. Humfress, *The Evolution of the Late Antique World*, Cambridge: Orchard Academic 2001.

Gelzer, H., (εκδ.), *Leontios' von Neapolis Leben des heiligen Iohannes des Barmherzigen*. Vol. 5. B. und Leipzig, Mohr, 1893.

Gennep, A. Van, *The Rites of Passage*, μτφρ. M. B. Vizedom - G. L. Caffee, London: Routledge and Kegan Paul, 1960.

Giardina, A. «The Family in the Late Roman World», [The Cambridge Ancient History], στο A. Cameron – B. Ward-Perkins – M. Whitby (εκδ.), *Late Antiquity. Empire and Successors A.D. 425-600*, Cambridge: 2000, 392-415.

Glücklich, A., *Sacred Pain: Hurting the Body for the Sake of the soul*, Oxford: Oxford University Press, 2001.

Goffman, E., *The Presentation of Self in Everyday Life*, New York and London: Anchor Books, 1959.

Goldman, S., *The wiles of women / the wiles of men: Joseph and Potiphar's wife in ancient new eastern, Jewish and Islamic folklore*, Albany: State University of New York Press, 1995.

Goodspeed, E. J., "The Story of Eugenia and Philip", *AJSLL* 21 (1904): 37-56.

Grant, M., *The Myths of Hyginus*, Lawrence, KA: University of Kansas Press 1960.

Gray, J., *Άντρες και Γυναίκες: Διαφορές και Ομοιότητες*, μτφρ. Λ. Αποστόλου - Μ. Κουλεντιάνου, Αθήνα: Θυμάρι 2019.

Gregg, J.A. F., *The Decian Persecution*, Edinburgh: W. Blackwood and sons, 1897.

Grégoire, H., *Les persécutions dans l'empire romain*, Mémoires de l' Académie royale de Belgique XLVI. I, 1951.

Gruyter, W., *Philo von Alexandria: Philonis Alexandrini opera quae supersunt*, Berolini: Typis et Impensis Georgii Reimeri, 1963.

Guilland, R., «Les eunuques dans l'empire Byzantin», *REB* 1 (1943): 197-238.

Gulick, C. B., *Athenaeus: The Deipnosophists*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1928-1957; επανέκδ. 1970.

Hägg, T. – P. Rousseau (εκδ.), *Greek Biography and Panegyric in Late Antiquity*, Berkeley: University of California Press, 2000.

Hägg, T., *Το αρχαίο μυθιστόρημα*, μτφρ. Τ. Μαστοράκη, MIET, Αθήνα, 1992.

Halkin, F. (εκδ.), *Novum Auctarium: Bibliothecae Hagiographicae Graecae*, [Subsidia Hagiographica 65], Bruxelles: Société des Bollandistes, 1984.

— (εκδ.), *Bibliotheca Hagiographica Graeca*, I, [Subsidia Hagiographica 8a], Bruxelles: Société des Bollandistes, 1957.

Harpham, G. G., *On the Grotesque: Strategies of Contradiction in Art and Literature*, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1982.

Harvey, S. A., «Women in Early Byzantine Hagiography: Reversing the Story», στο L. Coon - K. Haldane - E. Sommer (επιμ.), *That Gentle Strength: Historical Perspectives on Women in Christianity*, Charlottesville, VA: The University Press of Virginia 1990, 36-59.

—, *Asceticism and Society in Crisis. John of Ephesus and the Lives of the Eastern Saints*, Berkeley - Los Angeles -Oxford: University of California Press, 1990.

—, «Women in Early Syrian Christianity», στο A. Cameron - A. Kuhrt (επιμ.), *Images of Women in Antiquity*, London 21993, 288-298.

Heffernan, Th. J., *Sacred Biography: Saints and Their Biographers in the Middle Ages*, New York – Oxford: Oxford University Press, 1988.

Herrin, J., «In Search of Byzantine Women: Three Avenues of Approach», στο A. Cameron - A. Kuhrt (επιμ.), *Images of Women in Antiquity*, London 21993, 167-189.

Høgel, Chr., «The Redaction of Symeon Metaphrastes: Literary aspect of the Metaphrastic Martyria», στο Chr. Høgel (εκδ.), *Metaphrasis: Redactions and Audiences in Middle Byzantine Hagiography*, Oslo 1996, 7-21.

Hollander, H. W., *Joseph as an Ethical Model in the Testaments of the Twelve Patriarchs*, Leiden: Brill, 1981.

Hotchkiss, V. R., *Clothes Make the Man: Female Cross Dressing in Medieval Europe*, New York: Garland 1996; επανέκ. London: Routledge, 2012.

Hurley, P., "Some Thoughts on the Emperor Aurelian as 'Persecutor'", *CW* 106.1 (2012): 75-89.

Ihm, M. (εκδ.), *Damasi Epigrammata*, Leipzig: Teubner, 1895.

Jeremias, J., *Ο Ιησούς και το Ευαγγέλιο του*, Αθήνα 1984.

Jobert, Ph., «Les preuves dans les procès contre les chrétiens (Ier - IVe siècles)», *Revue historique de droit français et étranger* 54 (1976): 295-320.

Josi, E., "Cimitero cristiano sulla Via Latina", *RAC* 16 (1939): 19-48 και 203-40: 17 (1940), 7-39.

Kazhdan, A. P. et alii, *The Oxford dictionary of Byzantium*, I-III, New York - Oxford: Oxford University Press, 1991.

Kazhdan, A. P., «Women at home», *DOP* 52 (1998): 1-17.

King, M. H., «The Desert Mothers: A Survey of the Feminine Anchoretic Tradition in Western Europe», *Matrologia latina*, Peregrina 1984. Προσβάσιμο στο Διαδίκτυο στη Σελίδα:http://www.peregrina.com/matrologia_latina/DesertMothers1.html (Επίσκεψη 14/10/2010).

Κουκουλές, Φ. Ι., *Βυζαντινῶν Βίος και Πολιτισμός*, I-VI, Αθήνα: Παπαζήσης, 1948-1955.

Κουμανούδης, Σ., *Λεξικόν Λατινοελληνικόν*, Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη, 2002.

Kraemer, R. S., *Her Share of the Blessings: Women's Religions among Pagans, Jews, and Christians in the Greco-Roman World*, New York: Oxford University Press, 1992.

Kraus, F. X, S. Northcote, W. R. Brownlow, *Roma sotterranea: die römischen Katakomben*, Herder 1873.

Krumbacher, K., *Ιστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας*, I, μτφρ. Γ. Σωτηριάδου, Αθήνα: Π.Δ. Σακελλαρίου, 1897.

Κωνσταντίνου, Γ., *Λεξικό των Αγίων Γραφών*, Αθήνα: Γρηγόρης, 1973.

Laiou, A. E., *Consent and coercion to sex and marriage in ancient and medieval societies*, Dumbarton Oaks, 1998.

Lanéry, C., "Hagiographie d'Italie (300–550)–I. Les Passions latines composées en Italie", στο G. Philippart (εκδ.), *Hagiographies. Histoire internationale de la littérature hagiographique latine et vernaculaire en Occident des origines à 1550*, 2010, 15-369.

Lanzoni, F., *Le diocesi d'Italia dalle origini al principio del secolo VII (an. 604)*, [Studi e testi 36], Faenza: Lega 1927.

Leo, F. (εκδ.), "Carmina", in *Monumenta Germaniae Historica IV*, Berlin: Weidmann, 1881, 192.

Lequeux, X., "Latin Hagiographical Literature Translated into Greek", στο St. Efthymiadis (εκδ.), *The Ashgate Research Companion to Byzantine Hagiography 1*, London – New York: Routledge 2011: 384-399.

Lewis, A. S., *Select Narratives of Holy Women from the Syro-Antiochene or Sinai palimpsest* [Studia Sinaitica 9], London: Cambridge University Press, 1900.

Liddell, H. G. - R. Scott, *Μέγα Λεξικόν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης*, μτφρ. Ξ. Π. Μόσχος, Αθήνα: Ι. Σιδέρης 2001.

Lieu, S. N. C., *Manichaeism in the later Roman Empire and Medieval China: A Historical Survey*, Manchester: Manchester University Press, 1985.

Löhr, W. A., "Some Observations on Karl-Heinz Schwarte's 'Diokletian's Christengesetz'", *VC* 56.1 (Feb., 2002): 75-95.

Malone, M., *Women and Christianity, I: The First Thousand Years*, Dublin: The Columba Press 2000.

Mango, C., *Βυζάντιο: Η αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης*, μτφρ. Δ. Τσουγκαράκης, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης 31999.

Maraval, P. (εκδ.), *Gregoire de Nysse, Vie de Sainte Macrine: introduction, texte critique, traduction, notes et index*, [Sources Chretiennes 178], Paris: Editions du Cerf 1971.

Μαρκόπουλος, Α., «Ζητήματα Κοινωνικού φύλου στον Λέοντα τον Διάκονο», στο Στ. Κακλαμάνης (επιμ.), *Ενθύμησις Νικολάου Μ. Παναγιωτάκη*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης 2000.

Marshall, P. K., *Hygini Fabula*, Stuttgart and Leipzig: Teubner 1993.

Μαρτίνοσ, Αθ., *Θρησκευτική και Ηθική Έγκυκλοπαίδεια*, I-XII, Αθήνα 1962-1968.

McHugh, M (μτφρ.), “Saint Ambrose”, *Seven Exegetical Works*, Washington, DC: Catholic University Press 1972.

Meeks, W. A., «The Image of the Androgyne: Some Uses of Symbol in Earliest Christianity», *HR 13* (1973-1974): 165-208.

Meyendorff, J., *Η Βυζαντινή κληρονομιά στην Ορθόδοξη Εκκλησία*, μτφρ. Δ. Μόσχος, Αθήνα: Αρμός 1999.

Meyer, W., *Die Legende des hl. Albanus des Protomartyr Angliae in Texten vor Beda, Abhandlungen der königlichen Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Philologisch-historisch Klasse, N.F. VIII, 1, Göttingen 1904.*

Mombritius, B., *Sanctuarium seu Vitae Sanctorum*, Milan, 1477; επανέκδοση σε 2 τόμους, Hildesheim: Olms 1978, II, 391–397.

Momigliano, A., *The Conflict between Paganism and Christianity in the fourth century*, Oxford: Clarendon Press, 1963.

Mommsen, Th., *Gestorum Pontificum Romanorum, Vol. 1: Libri Pontificalis, pars prior*, MGH, Berlin: Weidmann 1898.

— (εκδ.), *Depositio Martyrum*, MGH, AA 9, Berlin: Weidmann 1892.

—, "Das römische Militärwesen seit Diocletian", *Hermes* (1889): 195-279.

Morris, R., *Monks and Laymen in Byzantium 843-1118*, Cambridge: Cambridge University Press 1995.

Μπουρδάρα, Κ. Αλκ., *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα*, [Forschungen Zur Byzantinischen Rechtsgeschichte Athener Reihe], Αθήνα: Αντ. Ν. Σακκούλα 1987.

Musurillo, H. - V. H. Debidour, *Méthode d'Olympe. Le banquet*, Paris: Cerf 5, 1963.

Musurillo, H., *The acts of the Christian martyrs: Acta et martyrium Apollonii*, Oxford: Clarendon Press 1972.

Nardi, E. - E. Giannarelli, *Né Sole Né Luna: L'immagine femminile nella Bisanzio dei secoli XI e XII* [Quaderni 16], Firenze: L.S. Olschki 2002.

Νικολάου, Κ., *Η θέση της γυναίκας στη Βυζαντινή Κοινωνία* [Όψεις της Βυζαντινής Κοινωνίας 6], Αθήνα: Ίδρυμα Γουλανδρή - Χόρν 1993.

Økland, J., "In publicum procurrendi: Women in the public space of Roman Greece", στο Loven-Stromberg (επιμ.), *Aspects of women in antiquity: proceedings of the first Nordic Symposium on Women's Lives in Antiquity, Göteborg 12-15 June 1997*. Vol. 153. Paul Aströms Förlag, 1998.

Patlagean, E., "Ancient Byzantine Hagiography and Social History", στο Stephen Wilson (έκδ.) και J. Hodgkin (μτφρ.) *Saints and Their Cults: Studies in Religious Sociology, Folklore and History*, Cambridge: Cambridge University Press 1983, 101-121.

—, «L'histoire de la femme déguisée en moine et l'évolution de la sainteté féminine à Byzance», *StMed* 17 (1976) 596-623.

Patrich, J., *Sabas, Leader of Palestinian Monasticism: A comparative Study in Eastern Monasticism, Fourth to Seven Centuries* [Dumbarton Oaks Studies 32], Washington DC 1995.

Peeters, P., *Les traduction orientales du mot «martyr»*, AB XXXIX (1921).

Peiper, R. (εκδ.), *Alcimi Ecdicii Aviti Viennensis Episcopi Opera quae supersunt*, MGH AA 6.2, Berlin, 1883.

Petit, P., *Histoire générale de l'Empire romain: La Crise de l'Empire (des derniers Antonins à Dioclétiens)*, Le Seuil: 1978.

Philippart, G., *Les legendiers latins et autres manuscrits hagiographiques*, Typologie des sources du Moyen Age occidental, 24–25, Turnhout: Brepols 1977.

Platner, S.B. – Th. Ashby, *A Topographical Dictionary of Ancient Rome*, London: Humphrey Milford. Oxford University Press, 1929.

Potter, D.S., *The Roman Empire at Bay: Ad 180–395*, London - New York: Routledge 2004.

—, *Prophecy and History in the Crisis of the Roman Empire*, Oxford: Oxford University Press 1990.

—, *Prophecy and History in the Crisis of the Roman Empire*, Oxford: Oxford University Press 1990.

Pratsch, Th., *Der Hagiographische Topos: griechische Heiligenviten in mittelbyzantinischer Zeit*, Βερολίνο - Νέα Υόρκη: De Gruyter 2005.

Quentin, H., *Les martyrologes historiques au Moyen Age: etude sur la formation du Martyrologe romain*, Paris: Gabalda 1908.

Radermacher, L., *Hippolytus und Thekla: Studien zur Geschichte von Legende und Kultus* [Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, Philosophische-historische Klasse 182.3], Vienna 1916.

Ramelli, I. L.E., "Origen, Patristic Philosophy, and Christian Platonism Re-Thinking the Christianisation of Hellenism", *VC* 63.3 (2009): 217-263.

Rapp, C., "Figures of Female Sanctity: Byzantine Edifying Manuscripts and Their Audience", *DOP* 50 (1996): 313-344.

Regina, A. La *et al.* (εκδ.), *Lexicon Topographicum Urbis Romae: Suburbium, I*, Rome: Quasar 2001–2008.

Reuther, R., "Misogynism and Virginal Feminism in the Fathers of the Church", στο R. Ruether (εκδ.), *Religion and sexism: Images of women in the Jewish and Christian traditions*, Wipf and Stock Publishers 1998, 150-183.

Rice, T. T., *Ο Δημόσιος και ιδιωτικός βίος των Βυζαντινών*, μτφρ. Φ. Κ. Βώρος, Αθήνα: Παπαδήμας, 2000.

Ringrose, K. M., «Living in the Shadows: Eunuchs and Gender in Byzantium» στο Gilbert H. Herdt (επιμ.), *Third Sex, Third Gender: Beyond Sexual Dimorphism in Culture and History*, New York 1996, 85-109.

—, *The Perfect Servant: Eunuchs and the Social Construction of Gender in Byzantium*, Chicago: University of Chicago Press, 2003.

Ροΐδης, Ε., *Η Πάπισσα Ιωάννα*, Επιμ. Δ. Δημηρούλης, Μεταίχμιο 2005

Rose, H. J., *Hygini Fabulae*, Leiden: Sythoff, 1963.

Rosenquist, J. O., «Changing Styles and Changing Mentalities: The Secondary Versions of the Life of St Philaretos the Merciful», στο Chr. Høgel (εκδ.), *Metaphrasis: Redactions and Audiences in Middle Byzantine Hagiography*, Oslo 1996, 43-58.

Rousselle, A., *Porneia: On desire and the Body in Antiquity*, μτφρ. F. Pheasant, Oxford: Blackwell, 1988.

Salisbury, J. E., *Church Fathers, Independent Virgins*, London: Verso, 1991.

Salisbury, F. C. – H. Mattingly, "The reign of Trajan Decius", *JRS* 14 (1924): 1-23.

- Schenkl, C. (εκδ.), *Poetae Christiani Minores* [CSEL 16], part 1, Milan: Hoepli, 1888.
- Schiffen, E., «Metaphrastic Lives and Earlier metaphrásaes of Saints' Lives», στο Chr. Høgel (εκδ.), *Metaphrasis: Redactions and Audiences in Middle Byzantine Hagiography*, Oslo 1996, 22-42.
- Schwarte, K.-H., “Diokletians Christengesetz”, στο S. Rebenich – R. Günther (εκδ.), *E fontibus haurire: Beiträge zur römischen Geschichte und zu ihren Hilfswissenschaften; [Heinrich Chantraine zum 65. Geburtstag]*, Schöningh, 1994, 203-240.
- Schwartz, E., and Eusebius, *Eusebius Werke, Zweiter Band: Die Kirchengeschichte, II*, Leipzig: Hinrichs, 1908.
- Ševčenko, I., «Levels of Style in Byzantine Prose», *JÖB* 31/1 (1981): 289-312.
- Shea, G. W. (μτφρ.), *The Poems of Alcimus Ecdicius Avitus*, Tempe, AZ: Medieval and Renaissance Texts and Studies, 1997.
- Siegmund, A., *Die Überlieferung der griechischen christlichen Literatur in der lateinischen Kirche bis zum zwölften Jahrhundert*, Vol. 5, Fliser 1949.
- Smythe, D. C., «Women as outsiders», στο L. James (επιμ.), *Women, Men and Eunuchs: Gender in Byzantium*, London – New York: Routledge 1997, 149-167.
- Soder, R., *Die Apokryphen Apostelgeschichten und die romanhafte Literatur der Antike*, Stuttgart: S. Kohlhammer, 1932; επανέκδ. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1969.
- Στεφανίδου, Β. Κ., *Εκκλησιαστική Ιστορία*, Αθήνα: Αστήρ, 1948.
- Taft, R. F., «Women at Church in Byzantium: Where, When-And Why?», *DOP* 52 (1998): 27-87.
- Talbot, A. M., “Monastic Onomastics”, στο *XXe Congrès International des Études Byzantines. Pré-actes: II Tables Rondes*, Paris: F. Paillart à Abbeville, 2001.

—, *Women and Religious Life in Byzantium*, Aldershot, Hampshire; Burlington, Vt.: Ashgate 2001.

—, «Women's Space in Byzantine Monasteries», *DOP* 52 (1998): 113-127.

—, *Holy Women of Byzantium: Ten Saint's Lives in English Translation*, Washington DC: Dumbarton Oaks, 1996.

Τζιριάκης, Ν., *Απολογητές—Συμβολή στη σχέση των απολογιών με την αρχαία ελληνική γραμματεία*, Αθήνα: Αρμός, 2003.

Thackeray, H. St J. (έκδ. και μτρφ.), *Josephus V: Jewish Antiquities Books I-III*, Cambridge MA: Harvard University Press, 1930; επανέκδ. 2000.

Thompson, S., *Motif-Index of Folk Literature, A Classification of Narrative Elements in Folktales, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends*, Bloomington IN – London, 1955.

Topping, E. Catafygiotu, "St. Matrona and Her Friends: Sisterhood in Byzantium.", στο J. Chrysostomides (εκδ.), *KATHEGETRIA: Essays Presented to Joan Hussey for her 80th Birthday*, Camberley: Porphyrogenitus, 1988.

Tougher, Sh. F., «Byzantine Eunuchs: An overview, with special reference to their creation and origin», στο L. James (επιμ.), *Women, Men and Eunuchs: Gender in Byzantium*, London – New York: Routledge, 1997, 168-184.

Τρεμπέλας, Π. Ν., *Υπόμνημα εις τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*, Αθήνα 52005.

—, *Υπόμνημα εις τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον*, Αθήνα 52000.

Τσάμης, Δ. Γ., *Αγιολογία*, Θεσσαλονίκη: Π. Πουρνάρας 1985.

—, *Η τελείωσις του ανθρώπου κατά τον Νικήταν τον Σπηθάτον* [Ανάλεκτα Βλατάδων - Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικών Μελετών, 1106-4897: 11], Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικών Μελετών, 1971.

Turner, V. – E., *Image and Pilgrimage in Christian Culture: Anthropological Perspectives*, New York: Columbia University Press, 1978.

Usener, H., *Legenden der heiligen Pelagia*, Bonn: A. Marcus, 1879.

Vakaloudi, A. D., “Influences of the Religious Syncretism in the Early Byzantine Society”, *JÖB* 53 (2003): 1-21.

Vidén, G., “The Twofold view of women – Gender Construction in Early Christianity”, στο Loven-Stromberg (επιμ.), *Aspects of women in antiquity: proceedings of the first Nordic Symposium on Women’s Lives in Antiquity, Göteborg 12-15 June 1997*, Vol. 153., Paul Aströms Förlag, 1998, 142-153.

—, *Women in Roman Literature: Attitudes of Authors under the Early Empire*, Acta Universitatis Gothoburgensis, 1993.

Ward, B. (μτφρ.), *Harlots of the Desert: A study of Repentance in Early Monastic Sources*, London: Mowbray, 1987.

Watson, A., *Aurelian and the Third Century*, Oxon: Routledge, 1999. Πρόσβαση από την ηλεκτρονική διεύθυνση:
https://books.google.com.cy/books?id=ttiIAgAAQBAJ&pg=PT3&dq=A.+Watson,+Aurelian+and+the+Third+Century,+Oxon:+Routledge,+1999&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwj9q_WjlvnRAhVrMZoKHxNBqcQ6AEIjAA#v=onepage&q=A.%20Watson%2C%20Aurelian%20and%20the%20Third%20Century%2C%20Oxon%3A%20Routledge%2C%201999&f=false

Weiss, J., *Ο αρχέγονος χριστιανισμός. Η ιστορία της περιόδου 30-150 μ.Χ.*, ΒΑΣ 6, Αθήνα 1983.

Whatley, E. Gordon, “More than a Female Joseph: The sources of the Late-fifth-Century *Passio Sanctae Eugeniae*”, στο St. McWilliams (επιμ.), *Saints and scholars: New Perspectives on Anglo-Saxon Literature and Culture*, Cambridge: D. S. Brewer, 2012.

Wheeler, S. M., "Changing Names: The Miracle of Iphis in Ovid's *Metamorphoses* 9", *Phoenix* 51 (1997): 190–202.

Wilfong, T., *Reading the disjointed body in Coptic: from physical modification to textual fragmentation*, na. 1998.

Φούγιας, Μ. Γ., *Το Ελληνικό Υπόβαθρο του Χριστιανισμού, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος*: 1992.